નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

કઙ્ખાવિતરણીપુરાણ-ટીકા

ગન્થારમ્ભકથા

બુદ્ધં ધમ્મઞ્ચ સઙ્ઘન્તિ-આદિના યા પકાસિતા;
ભદન્તબુદ્ધઘોસેન, માતિકાટ્ઠકથા સુભા;
તસ્સા હિ લીનપદં વિ-કાસનકોયમારમ્ભો.

ગન્થારમ્ભકથાવણ્ણના

વિપ્પસન્નેનાતિ વિવિધપ્પસન્નેન. કથં? ‘‘ઇતિપિ સો…પે॰… બુદ્ધો ભગવા, સ્વાક્ખાતો…પે॰… વિઞ્ઞૂહિ, સુપ્પટિપન્નો…પે॰… લોકસ્સા’’તિ (અ॰ નિ॰ ૫.૧૦) એવમાદિના. ‘‘**ચેતસા**’’તિ વુત્તત્તા તીસુ વન્દનાસુ ચેતોવન્દના અધિપ્પેતા. તન્નિન્નતાદિવસેન કાયાદીહિ પણામકરણં **વન્દના**, ગુણવસેન મનસાપિ તથાવ કરણં **માનં**, પચ્ચયપ્પટિપત્તિયાદીહિ પૂજાકરણં **પૂજા**, પચ્ચયાદીનં અભિસઙ્ખરણં સક્કચ્ચ કરણં **સક્કારો**, તેસં. **ભાજનન્તિ** આધારો, અધિકરણં વા.

થેરા મહાકસ્સપાદયો, તેસં વંસોતિ **થેરવંસો**, આગમાધિગમસમ્પદાય તસ્સ વંસસ્સ પદીપભૂતાતિ થેરવંસપ્પદીપા, તેસં **થેરવંસપ્પદીપાનં**. અસંહીરત્તા **થિરાનં**. **વિનયક્કમે**તિ વિનયપિટકે, આરમ્ભાનુરૂપવચનમેતં. સુત્તાભિધમ્મેસુપિ તે થિરા એવ. ‘‘બુદ્ધં ધમ્મઞ્ચ સઙ્ઘઞ્ચ પુબ્બાચરિયસીહાનઞ્ચા’’તિ અવત્વા કસ્મા વિસું વુત્તન્તિ ચે? પયોજનવિસેસદસ્સનત્થં. વત્થુત્તયસ્સ હિ પણામકરણસ્સ અન્તરાયનિવારણં પયોજનં અત્તનો નિસ્સયભૂતાનં આચરિયાનં પણામકરણસ્સ ઉપકારઞ્ઞુતાદસ્સનં. તેન બુદ્ધઞ્ચ ધમ્મઞ્ચ સઙ્ઘઞ્ચ વન્દિત્વા, **ચ**-સદ્દેન પુબ્બાચરિયસીહાનઞ્ચ **નમો** કત્વાતિ યોજના. અથ વા ‘‘**વન્દિત્વા**’’તિ ચેતોવન્દનં દસ્સેત્વા તતો ‘‘**નમો કત્વા**’’તિ વાચાવન્દના, ‘‘**કતઞ્જલી**’’તિ કાયવન્દનાપિ દસ્સિતાતિ યોજેતબ્બં.

ઇદાનિ અભિધાનપ્પયોજનં દસ્સેતું ‘‘**પામોક્ખ**’’ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **પામોક્ખન્તિ** પધાનં. સીલઞ્હિ સબ્બેસં કુસલધમ્માનં પધાનં આદિભાવતો. યથા ચ સત્તાનં ખજ્જભોજ્જલેય્યપેય્યવસેન ચતુબ્બિધોપિ આહારો મુખેન પવિસિત્વા અઙ્ગમઙ્ગાનિ ફરતિ, એવં યોગિનોપિ ચાતુભૂમકં કુસલં સીલમુખેન પવિસિત્વા અત્થસિદ્ધિં સમ્પાદેતિ. તેન વુત્તં ‘‘**મુખ**’’ન્તિઆદિ. અથ વા **મુખન્તિ** ઉપાયો, તેન **મોક્ખપ્પવેસાય** નિબ્બાનસચ્છિકિરિયાય મુખં ઉપાયોતિ અત્થો. મહેસિના યં પાતિમોક્ખં પકાસિતન્તિ સમ્બન્ધો. મહન્તે સીલાદિક્ખન્ધે એસિ ગવેસીતિ **મહેસિ**.

સૂરતેન નિવાતેનાતિ ‘‘તત્થ કતમં સોરચ્ચં? યો કાયિકો અવીતિક્કમો’’તિઆદિના (ધ॰ સ॰ ૧૩૪૯) સૂરતેન, નીચવુત્તિના માનુદ્ધચ્ચવસેન અત્તાનં અનુક્ખિપનભાવેન નિવાતેન. **વિનયાચારયુત્તેન** ચારિત્તવારિત્તેહિ યુત્તેન. ‘‘સોણત્થેરેન યાચિતો’’તિ અવત્વા ‘‘**સૂરતેના**’’તિઆદિ કસ્મા વુત્તં, કિં દુસ્સીલેન વા દુટ્ઠેન વા અલજ્જિના વા યાચિતેન વણ્ણના કાતું ન વટ્ટતીતિ ચે? ન ન વટ્ટતિ. થેરસ્સ વચનં પટિક્ખિપિતું ન સક્કા, એવરૂપગુણો થેરોવ, યાચનવસેન કત્તબ્બો આદરેનાતિ દસ્સેતું વુત્તં.

નામેનાતિ અત્તનો ગુણનામેન. સદ્દલક્ખણસુભતો, વિનિચ્છયસુભતો, વિઞ્ઞેય્યસુભતો ચ **સુભં**.

ગન્થારમ્ભકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિદાનવણ્ણના

‘‘આવિકતા હિસ્સ ફાસુ હોતિ, તત્થાયસ્મન્તે પુચ્છામિ…પે॰… તુણ્હી, એવમેતં ધારયામી’’તિ વત્વા ‘‘ઉદ્દિટ્ઠં ખો આયસ્મન્તો નિદાન’’ન્તિઆદિના નયેન વુત્તં. એત્થેવ યાવતતિયાનુસાવનકથાવસાને અથ ખો ઉદ્દેસકાલે ‘‘આવિકતા હિસ્સ ફાસુ હોતી’’તિ વત્વા ‘‘ઉદ્દિટ્ઠં ખો આયસ્મન્તો નિદાનં. તત્થાયસ્મન્તે પુચ્છામી’’તિઆદિના નયેન આગતં. ઉપોસથક્ખન્ધકેપિ એવમેવ આગતં. તત્થ પુબ્બે વુત્તં પચ્છા આગતસુત્તેન વિરુજ્ઝતિ. તસ્મા યથા ન વિરુજ્ઝતિ, તથા ઉપપરિક્ખિત્વા ગહેતબ્બં. એવં ન વિરુજ્ઝતીતિ એકે. કથં? ‘‘આવિકતા હિસ્સ ફાસુ હોતી’’તિ વત્વા ‘‘ઉદ્દિટ્ઠં ખો આયસ્મન્તો નિદાનં. તત્થાયસ્મન્તે પુચ્છામી’’તિઆદિના સુઉદ્દિટ્ઠં હોતીતિ એતં ઉદ્દેસલક્ખણં ઇધાપિ ખન્ધકેપિ વુત્તત્તા. તસ્મા ‘‘ફાસુ હોતી’’તિ વત્વા ‘‘તત્થાયસ્મન્તે પુચ્છામી’’તિ વુત્તટ્ઠાને અવુત્તમ્પિ આનેત્વા ગહેતબ્બં. કસ્મા? ઇધ નિદાનં ન દસ્સિતં, ઉદ્દેસો ઉદ્દેસકાલે ઉદ્દિસિતબ્બલક્ખણસ્સ તત્થ વુત્તત્તા. અપિચ ‘‘નિદાનુદ્દેસો’’તિ પદં ઉદ્ધરિત્વા નિદાનુદ્દેસં દસ્સેતુકામોપિ ‘‘સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો…પે॰… આવિકતા હિસ્સ ફાસુ હોતી’’તિ પાઠવસેન આગતં નિદાનં નિટ્ઠાપેત્વા ઉપરિ અટ્ઠકથાવસેન યોજેતબ્બં પાળિં ઇધ યોજેત્વા ‘‘તત્થાયસ્મન્તે પુચ્છામિ…પે॰… ધારયામી’’તિ નિદાનપાળિં પરિપુણ્ણં કત્વા પુન ‘‘તત્થ નિદાનુદ્દેસો’’તિ ઉદ્ધટપદવસેન સઙ્ખેપતો નિદાનુદ્દેસલક્ખણં દસ્સેતું ‘‘એવમેતં ધારયામી’’તિ વત્વા ‘‘ઉદ્દિટ્ઠં ખો આયસ્મન્તો નિદાન’’ન્તિઆદિ વુત્તં, તસ્મા એવં ઉપરિ ચ ખન્ધકે ચ, અથ ખો ઉદ્દેસકાલે ‘‘આવિકતા હિસ્સ ફાસુ હોતી’’તિ વત્વા ‘‘ઉદ્દિટ્ઠં ખો આયસ્મન્તો નિદાનં. તત્થાયસ્મન્તે પુચ્છામી’’તિઆદિ નિદાનુદ્દેસોવ દસ્સિતો, ન નિદાનં.

સવનાણત્તિવચનન્તિ એત્થ સઙ્ઘનવકતરેન વત્તું અયુત્તન્તિ ચે? યુત્તમેવ. ‘‘પાતિમોક્ખુદ્દેસકેન એવં વત્તબ્બ’’ન્તિ ભગવતા વુત્તત્તા ભગવતોવ આણત્તિ, ન ઉદ્દેસકસ્સ. ઇધ નવકતરવસેન વુત્તં. થેરોપિ પન ઉદ્દિસિતું લભતીતિ દસ્સનત્થં ‘‘**થેરાધિકં પાતિમોક્ખ**’’ન્તિ વુત્તં. ઇમિના સુત્તેન નવકતરો ન લભતીતિ ચે? તં દસ્સેતું ‘‘**યો તત્થ ભિક્ખૂ**’’તિઆદિ વુત્તં.

યથા ચતુવગ્ગેન ઠપેત્વા ઉપસમ્પદાપવારણાઅબ્ભાનાનિ સબ્બં સઙ્ઘકમ્મં કાતું વટ્ટતિ, એવં ‘‘અતિરેકવીસતિવગ્ગેન ઇમં નામ કમ્મં કાતબ્બ’’ન્તિ અવત્વા અતિરેકવચનત્તા અઞ્ઞં અત્થં સૂચેતિ, કિં તન્તિ ‘‘**ચતુવગ્ગાદિના**’’તિઆદિ. તઞ્હિ તેહિ એવ સિદ્ધં. કથં? ચતુવગ્ગેન ઉપસમ્પદાપવારણા…પે॰… વીસતિવગ્ગેન ન કિઞ્ચિ સઙ્ઘકમ્મં કાતું ન વટ્ટતીતિ. એત્થ ‘‘દસવગ્ગેન અબ્ભાનકમ્મમત્તં ઠપેત્વા’’તિ વદન્તેન ચતુપઞ્ચવગ્ગેન કરણીયાનિપિ દસવગ્ગેન કાતું અનુઞ્ઞાતાનિ. તસ્મા અતિરેકેન વટ્ટતીતિ દીપિતં, ‘‘ઠપેત્વા’’તિ વચનેન ઊનતરેન ન વટ્ટતીતિ દીપિતમેવ. તસ્મા ન વત્તબ્બં અતિરેકવીસતિવગ્ગોતિ ચે? વત્તબ્બમેવ. ચતુપઞ્ચવગ્ગેન કત્તબ્બં છસત્તઅટ્ઠનવવગ્ગેન કાતબ્બન્તિ ચ, દસવગ્ગેન કાતબ્બં એકાદસદ્વાદસ…પે॰… એકૂનવીસતિવગ્ગેન કાતબ્બન્તિ ચ દીપિતં. ઊનતરેન ન વટ્ટતીતિ દીપિતં પાકટતો. સબ્બપ્પકારેન પન અતિરેકવીસતિઅનતિરેકવીસતિવગ્ગો વુત્તેપિ દીપિતં હોતીતિ **વજિરબુદ્ધિત્થેરેન** લિખિતં. ઇતો પટ્ઠાય ‘‘લિખિત’’ન્તિ વુત્તે વજિરબુદ્ધિત્થેરેનાતિ ગહેતબ્બં.

સચે અનુપોસથેપિ વટ્ટેય્ય, ‘‘ઉપોસથં કરેય્યા’’તિ ન વદેય્ય, યસ્મા અનુપોસથે કાતું ન વટ્ટતિ, તસ્મા ‘‘અજ્જુપોસથો’’તિ વત્વા પુન ‘‘**ઉપોસથં કરેય્યા**’’તિ વુત્તં. ‘‘પચ્છિમકત્તિકપુણ્ણમા એવા’’તિ અવધારણં તતો પરં પવારણાદિવસસ્સ નત્થિતાય કતં. ઉદ્ધં પકતિઉપોસથે વુત્તેન પકતિચારિત્તેન સદ્ધિં **ઇદમ્પિ**.

‘‘**નિમિત્તેન નિમિત્તં સમ્બન્ધિત્વા**’’તિ ન વત્તબ્બં ‘‘તિવિધસમ્પત્તિયુત્તા’’તિ વુત્તત્તાતિ ચે? વત્તબ્બમેવ. કસ્મા? તિવિધસમ્પત્તિ નામ નિમિત્તસમ્પત્તિ, પરિસાસમ્પત્તિ, કમ્મવાચાસમ્પત્તીતિઆદિં વત્વા ‘‘નિમિત્તસમ્પત્તિ નામ પબ્બતનિમિત્તં, પાસાણનિમિત્ત’’ન્તિઆદિ વુત્તં, ન નિમિત્તેન નિમિત્તસમ્બન્ધનં વુત્તં. અપિચ ‘‘તિવિધસમ્પત્તિયુત્તા’’તિ સમ્પયોગઙ્ગેસુ દસ્સેત્વા પુન તમેવ પહાનઙ્ગેસુ દસ્સેતું ‘‘નિમિત્તેન નિમિત્તં સમ્બન્ધિત્વા’’તિ વુત્તં. નદિસમુદ્દજાતસ્સરેસુ સમ્મતસીમાતો કમ્માનિ ન વિપજ્જન્તિ ઉદકુક્ખેપસીમત્તાતિ ‘‘વિપત્તિસીમાયો નામા’’તિ કસ્મા વુત્તાતિ ચે? સેસલક્ખણાનિ સમ્પાદેત્વા નદિયં સીમાય બદ્ધાય ઉદકપરિયન્તં કત્વા સીમાગતત્તા પુન તં નદિં અન્તો કત્વા તળાકે કતે સચે તસ્સા સીમાય કમ્મં કાતું વટ્ટેય્ય, સીમાતો કમ્માનિ ન વિપજ્જેય્યું. યસ્મા પન એવં કાતું ન વટ્ટતિ, તસ્મા ‘‘ઉદકુક્ખેપસીમત્તા’’તિ વુત્તં અકારણં.

વીસતિવગ્ગકરણીયત્તા સઙ્ઘકમ્મસ્સ કમ્મારહેન સદ્ધિં **એકવીસતિ ભિક્ખૂ નિસીદિતું ન સક્કોન્તી**’’તિ વુત્તં, સુખનિસજ્જાવસેન નિસીદિતુન્તિ અધિપ્પાયો. ‘‘પરિમણ્ડલાકારેન નિસીદિતુ’’ન્તિ અટ્ઠકથાયં વુત્તં. **તિયોજનં અતિક્કમિત્વા**તિ મજ્ઝે ઠત્વા દિયડ્ઢં કત્વા તિયોજનં. કોણતો હિ કોણં તિયોજનં અતિક્કામેતિ, આપત્તિઞ્ચ આપજ્જતિ, સીમા ચ અસીમા હોતિ. **કિત્તેત્વા**તિ નિમિત્તાનિ સમ્પન્નાનિપિ અઞ્ઞમઞ્ઞનામવિપરિયાયેન, અનિમિત્તાનં નામેહિ ચ કિત્તેત્વાતિ અત્થો.

રાસિકતં પંસુપિ રુક્ખેસુ જાતેસુ **સુદ્ધપંસુપબ્બતો** હોતિ. **ગુળપિણ્ડપરિમાણો** થૂલતાય, ન તુલગણનાય. **ભૂમિયં પતિટ્ઠિતો**’’તિ ઇમિના કુટસરાવાદીસુ રોપિતં પટિક્ખિપતિ, તતો અપનેત્વા પન તઙ્ખણમ્પિ ભૂમિયં રોપિતો વટ્ટતિ. નવમૂલસાખાનિગ્ગમનં પન અકારણં. ખન્ધં છિન્દિત્વા રોપિતે પન એતં યુજ્જતિ. **સૂચિદણ્ડકપ્પમાણો** કનિટ્ઠઙ્ગુલિપરિમાણમત્તો. ‘‘**અટ્ઠઙ્ગુલુબ્બેધો**’’તિ ઇમિના ઉબ્બેધો પરિચ્છિન્નો હોતિ, ‘‘**ગોવિસાણમત્તો**’’તિ ઇમિના પરિણાહો. ‘‘એવં સન્તેપિ ગોવિસાણપરિણાહે પરિચ્છેદો નત્થિ, તસ્મા ખુદ્દકોપિ મહન્તોપિ વટ્ટતિ એવાતિ વદન્તિ.

જાતસ્સરે પરિપુણ્ણમેવ ઉદકં નિમિત્તૂપગં દિસ્વા અપરિપુણ્ણં અન્તરા ઠિતિભૂતં ‘‘જાતસ્સરે સમ્મતા’’તિ વુત્તં વિપત્તિં ન આપજ્જતીતિ ‘‘નદિયા સમ્મતા, સમુદ્દે સમ્મતા, જાતસ્સરે સમ્મતા’’તિ એત્થાપિ લોણી ન ગહિતા. **બદ્ધસીમં વા નદિસમુદ્દજાતસ્સરે વા અનોક્કમિત્વા**તિ એત્થાપિ ‘‘નદિયા વા, ભિક્ખવે, સમુદ્દે વા જાતસ્સરે વા’’તિ (મહાવ॰ ૧૪૭) એત્થાપિ ન ગહિતા. તસ્મા લોણી ન અબદ્ધસીમાતિ ચે? અબદ્ધસીમાવ. ‘‘યોપિ નદિં વા સમુદ્દં વા ભિન્દિત્વા નિક્ખન્તઉદકેન કતો સોબ્ભો એતં લક્ખણં પાપુણાતિ, અયમ્પિ જાતસ્સરોયેવા’’તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનવણ્ણના) વુત્તત્તા જાતસ્સરગ્ગહણેન ગહિતાતિ તત્થ તત્થ અવુત્તા. ‘‘યાવતિકા તસ્મિં ગામખેત્તે’’તિ વુત્તત્તા અઞ્ઞમ્પિ ગામં અન્તો કત્વા સમાનસંવાસકસીમાસમ્મન્નનકાલે તસ્મિં ગામે ભિક્ખૂ આગચ્છન્તુ વા મા વા, વટ્ટતિ. અવિપ્પવાસસીમાસમ્મન્નનકાલે આગન્તબ્બમેવ.

અગમનપથેસૂતિ એત્થ એકદિવસેન ગન્ત્વા પચ્ચાગન્તું અસક્કુણેય્યટ્ઠાનેતિ વદન્તિ, બદ્ધસીમાભાવં પટિક્ખિપિત્વાતિ અત્થો.

“**સમન્તા ઉદકુક્ખેપા**”તિ વુત્તત્તા સબ્બદિસાસુ ગહેતબ્બમેવાતિ ચે? યતો લબ્ભતિ, તતો ગહેતબ્બો ‘‘યસ્મિં પદેસે પકતિવીચિયો ઓત્થરિત્વા સણ્ઠહન્તિ, તતો પટ્ઠાય કપ્પિયભૂમિ, તત્થ ઠત્વા ઉપોસથાદિકમ્મં કાતું વટ્ટતી’’તિ વુત્તત્તા. અનુબન્ધો અડ્ઢમાસો **અન્વડ્ઢમાસો**, અડ્ઢમાસસ્સ વા અનુ. **યો પન કેનચિ** અન્તમસો તિરચ્છાનેનપિ **ખણિત્વા અકતોતિ** અધિપ્પાયો.

“**અઞ્ઞં તત્તકંયેવ પરિચ્છેદં અનતિક્કમિત્વા ઠિતોપિ કમ્મં કોપેતી**”તિ વુત્તત્તા અતિક્કમિત્વા ઠિતો ન કોપેતીતિ દીપિતમેવ હોતીતિ **ઉપતિસ્સત્થેરો**, તં પન ‘‘દ્વિન્નં ઉદકુક્ખેપાનં અન્તરે અઞ્ઞો એકો ઉદકુક્ખેપો ઉપચારત્થાય ઠપેતબ્બો’’તિ વચનેન વિરુજ્ઝતિ. **સમન્તપાસાદિકાય**ઞ્હિ ‘‘અઞ્ઞં તત્તકંયેવા’’તિ પદં નત્થિ. તસ્મા તસ્સાધિપ્પાયો પરિયેસિતબ્બો. અન્તોઉદકુક્ખેપસીમાય ઉપચારત્થાય ઠપિતં ઉદકુક્ખેપપરિચ્છેદં અનતિક્કમિત્વાતિ અત્થો ગહેતબ્બો. થેરેન અઞ્ઞથા પપઞ્ચિત્વા લિખિતં.

“**સભાગવત્થુના લહુકાપત્તિ**”ન્તિ વુત્તત્તા સભાગસઙ્ઘાદિસેસં આરોચેતું વટ્ટતીતિ ચે? ન વટ્ટતિ દેસનાગામિનિં સન્ધાય ઇધ વુત્તત્તા. તસ્મા એવ **સમુચ્ચયક્ખન્ધકે** ‘‘સભાગસઙ્ઘાદિસેસં આપન્નસ્સ પન સન્તિકે આવિકાતું ન વટ્ટતિ. સચે આવિકરોતિ, આપત્તિ આવિકતા હોતિ, દુક્કટા પન ન મુચ્ચતી’’તિ (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૦૨) વુત્તં. યથા સઙ્ઘેન ‘‘સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો...પે॰... પટિકરિસ્સતી’’તિ વત્વા ઉપોસથં કાતું લભતિ, એવં તીહિ દ્વીહિપિ અઞ્ઞં સુદ્ધં પસ્સિત્વા ‘‘પટિકરિસ્સામા’’તિ વત્વા ઉપોસથં કાતું વટ્ટતિ. એકેનાપિ ‘‘પરિસુદ્ધં લભિત્વા પટિકરિસ્સામી’’તિ આભોગં કત્વા ઉપોસથં કાતું વટ્ટતીતિ. અટ્ઠકથાયમ્પિ ‘‘સામન્તો ભિક્ખુ એવમસ્સ વચનીયોતિ એત્થ સભાગો એવ વત્તબ્બો. વિસભાગસ્સ હિ વુચ્ચમાને ભણ્ડનકલહસઙ્ઘભેદાદીનિપિ હોન્તિ, તસ્મા તસ્સ અવત્વા ઇતો વુટ્ઠહિત્વા પટિકરિસ્સામી’’તિ આભોગં કત્વા ઉપોસથો કાતબ્બોતિ અન્ધકટ્ઠકથાયં વુત્ત’’ન્તિ વત્વા તસ્સ અપ્પટિક્ખિત્તત્તા વટ્ટતીતિ દીપિતમેવ. “**યદા અઞ્ઞં સુદ્ધં ભિક્ખું અનાપત્તિકં પસ્સિસ્સતિ, તદા તસ્સ સન્તિકે**”**તિ** વુત્તત્તા લહુકસ્સેવ અનુઞ્ઞાતત્તા **સમુચ્ચયક્ખન્ધકે** વુત્તત્તા સભાગસઙ્ઘાદિસેસં પન ઞત્તિયા આરોચેત્વા ઉપોસથં કાતું ન વટ્ટતિ.

દેવબ્રહ્મા પન ‘‘તિરચ્છાનગતો’’તિ પદં ઠપેત્વા યેન કેનચિ પદેન અસઙ્ગહિતાપિ ઇમિના સઙ્ગહિતાતિ દસ્સનત્થં “**યસ્સ ઉપસમ્પદા પટિક્ખિત્તા**”તિ વુત્તં.

‘‘ચાતુમાસિનિયં પન પવારિતાનં સન્તિકે અનુપગતેન વા છિન્નવસ્સેન વા વુટ્ઠવસ્સેન વા’’તિ અવત્વા “**અનુપગતેન વા છિન્નવસ્સેન વા**”તિ એત્તકમેવ વુત્તં. વુટ્ઠવસ્સો પન તસ્મિં કાલે અનુપગતત્તા ‘‘અનુપગતો’’તિ સઙ્ખ્યં ગતોતિ. સબ્બાય વુટ્ઠિતાય સબ્બે વુટ્ઠહિત્વા ગતે સન્નિપાતેતું ન સક્કા, એકચ્ચે સન્નિપાતેત્વા પારિસુદ્ધિં આરોચેતું વટ્ટતીતિ વદન્તિ. કસ્મા? ઞત્તિં ઠપેત્વા કત્તબ્બસઙ્ઘકમ્માભાવા વગ્ગં ન હોતીતિ. પવારણાયપિ એસેવ નયો. અયઞ્હેત્થ વિસેસો – સચે પુરિમિકાય ઉપગતેહિ પચ્છિમિકાય ઉપગતા થોકતરા ચેવ હોન્તિ સમસમા ચ, સઙ્ઘપવારણાય ચ ગણં પૂરેન્તિ, સઙ્ઘપવારણાવસેન ઞત્તિ ઠપેતબ્બાતિ. “**એકોવ ભિક્ખુ હોતિ...પે॰... અઞ્ઞેસં અનાગતભાવં ઞત્વા**”તિ વુત્તત્તા અધિટ્ઠાનુપોસથં સીમં પવિસિત્વા કાતું ન સક્કાતિ વદન્તિ.

“**કિં સઙ્ઘસ્સ પુબ્બકિચ્ચ**”ન્તિ ઇદં ન ઞત્તિં ઠપેત્વા વત્તબ્બં. તઞ્હિ ઞત્તિતો પુરેતરમેવ કરીયતિ. તસ્મા ‘‘સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો, કિં સઙ્ઘસ્સ પુબ્બકિચ્ચં, યદિ સઙ્ઘસ્સ પત્તકલ્લ’’ન્તિ વત્તબ્બં સિયાતિ. તથાપિ ન વત્તબ્બં. ન હિ તં ઞત્તિયા અન્તો કરીયતીતિ. એવં સન્તે નેતં વત્તબ્બન્તિ આપજ્જતિ પયોજનાભાવાતિ ચે? ન, યથાગતટ્ઠાને એવ વત્તબ્બતો, પરપદાપેક્ખતાયાતિ વુત્તં હોતિ. ઇદં પુબ્બકિચ્ચં અકત્વા ઉપોસથકમ્મં કરોન્તો

સઙ્ઘો, પુગ્ગલો વા ઠપનક્ખેત્તાતિક્કમે આપજ્જતિ. તસ્મિઞ્હિ ખેત્તે અતિક્કન્તે સમ્મજ્જનાદિકરણે આપત્તિમોક્ખો ન હોતિ ઉપોસથકમ્મતો પુબ્બે કત્તબ્બકમ્માકરણપચ્ચયત્તા તસ્સા આપત્તિયા. ન સા કમ્મપરિયોસાનાપેક્ખા એત્થાગતસમ્પજાનમુસાવાદાપત્તિ વિય, તસ્મા પાતિમોક્ખુદ્દેસકો ભિક્ખુ ''પારિસુદ્ધિં આયસ્મન્તો આરોચેથા''તિ વત્તુકામો પઠમમેવ પારિસુદ્ધાપારિસુદ્ધિપચ્ચયં પુબ્બકિચ્ચં સરાપેતિ. તઞ્હિ કતં પારિસુદ્ધિપચ્ચયો હોતિ, અકતં અપારિસુદ્ધિપચ્ચયો. તેનેવ ઉભયાપેક્ખાધિપ્પાયેન કતં, ન કતન્તિ અવત્વા ''કિં સઙ્ઘસ્સ પુબ્બકિચ્ચ''મિચ્ચેવાહ. તત્થ અકતપક્ખે તાવ પારિસુદ્ધિઆરોચનક્કમનિદસ્સનત્થં પરતો ''યસ્સ સિયા આપત્તિ, સો આવિકરેય્યા''તિ ચ, કતપક્ખે ''અસન્તિયા આપત્તિયા તુણ્હી ભવિતબ્બ''ન્તિ ચ વક્ખતિ.

''સબ્બન્તિમેન પરિચ્છેદેન ચતૂહિ ભિક્ખૂહિ સન્નિપતિત્વા''તિ ચ, ''ઉપોસથકરણત્થં સન્નિપતિતે સઙ્ઘે બહિ... પે॰... અદેન્તેન છન્દો દાતબ્બો''તિ ચ વદન્તિ. અસન્નિપતિતેપિ પન વટ્ટતિ. ઇદઞ્હિ છન્દદાનસમયદસ્સનત્થં વુત્તં. ઉપોસથકરણત્થં સન્નિપતિતે સઙ્ઘે બહિ ઉપોસથં કત્વા આગતસ્સ કત્તબ્બાકારદસ્સનત્થઞ્ચ વુત્તં. પધાનઘરવાસિનો પધાનઘરં પવિસિતુકામા અત્તનો સભાગભિક્ખૂનં છન્દં દત્વા સચે સઙ્ઘો સન્નિપતતિ, ''મય્હં છન્દો આરોચેતબ્બો''તિ વત્વા પધાનઘરં પવિસન્તિ. અયં સીહળદીપે પયોગો. આરોચેન્તેન પન સન્નિપતિતે આરોચેતબ્બં. પઞ્ચસુ ભિક્ખૂસુ એકસ્મિં વિહારે વસન્તેસુ એકસ્સ છન્દપારિસુદ્ધિં આહરિત્વા ચતુન્નં પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિતું અનુઞ્ઞાતત્તા સન્નિપતિતે છન્દો ગહેતબ્બો આરોચેતબ્બોતિ વચનં નિરત્થકં વિય. ''થેય્યસંવાસકો પટિજાનાતીતિ (મહાવ॰ ૧૬૫) વચનતો સામણેરેન આહટાપિ વટ્ટતિ. કમ્મં ન કોપેતી''તિ ચ, ''સચે પુબ્બે છન્દં દત્વા બહિસીમાગતો પુન પવિસતિ, પચ્છા છન્દગ્ગહણકિચ્ચં નત્થિ, તસ્સ પયોગો સીમાસમ્મુતિવસેન વેદિતબ્બો''તિ ચ ''છન્દદાને તિક્ખત્તું વચને ઇદં પયોજનં – પઠમં સમગ્ગભાવં, દુતિયં પચ્છા વિધાતબ્બભાવં, તતિયં છન્દહારકસ્સ દુક્કટમોચનં દીપેતી''તિ (વજિર॰ ટી॰ મહાવગ્ગ ૧૬૪) ચ લિખિતં. **બિળાલસઙ્ખલિકા**બદ્ધાવ હોતિ અન્તોગેહે એવ સમ્પયોજનત્તા, યથા સા ન કત્થચિ ગચ્છતિ, તથા સાપિ ન કત્થચિ ગચ્છતીતિ અધિપ્પાયો. ઇતરથા વિસેસનં નિરત્થકં હોતીતિ આચરિયેન ગહિતં.

''ન હિ તં અકત્વા ઉપોસથં કાતું વટ્ટતી''તિ પુબ્બે દસ્સિતત્તા ''ઇદમ્પિ હિ ઉભય''ન્તિ કસ્મા વુત્તન્તિ ચે? સેસાનિ થેરેન આણત્તેન કાતબ્બાનિ દસ્સિતાનિ, ઇમે પન દ્વે થેરેન વા પાતિમોક્ખુદ્દેસકેન વા ઞત્તિટ્ઠપનકેન વા યેન વા તેન વા કાતબ્બાનીતિ ચ, સમ્મજ્જનાદીનિ તત્થ તત્થ તાદિસાનિ પયોજનાનિ નિપ્ફાદેન્તિ, ઇમે પન દ્વે તત્થ તત્થ ન કિઞ્ચિ કમ્મં સાધેન્તિ, તસ્મા ''કિં ઇમિના''તિ અવત્વા કાતબ્બમેવાતિ દસ્સેતુઞ્ચ ''**ઇદમ્પિ હિ ઉભય**''ન્તિઆદિ વુત્તં. ''**આયસ્મન્તાનં પાદે વન્દતી**''તિ ગણવસેન વત્વા પુગ્ગલવસેન ન વુત્તં તેન આરોચેતબ્બસ્સ અઞ્ઞસ્સ અભાવા.

સઙ્ઘસ્સ ઉદ્દિટ્ઠં હોતીતિ સઙ્ઘેન ઉદ્દિટ્ઠં હોતીતિ અત્થો. **સમગ્ગસ્સ હિ સઙ્ઘસ્સા**તિ એત્થ સમગ્ગભાવસ્સ કાયસામગ્ગિકારણત્તા નત્થિ દોસોતિ ચે? તં ન, ઉદ્દેસેપિ સવનેપિ સમગ્ગભાવસ્સ ઇચ્છિતબ્બત્તા. ''સુણાતુ મે, ભન્તે''તિ હિ ઇમિના ચિત્તસામગ્ગિં દીપેતિ સવને સબ્બેહિ એકીભૂતભાવતો.

સઞ્ચિચ્ચ આપત્તિં આપજ્જતીતિ એત્થ અનાદરિયવસેન આપજ્જન્તો એવ અલજ્જી હોતિ, ન ઇતરોતિ. **આપત્તિં પરિગૂહતી**તિ એત્થ લજ્જાય પરિગૂહન્તો અલજ્જી ન હોતિ, 'કિં ઇમિના'તિ અનાદરિયવસેન પરિગૂહન્તો હોતી''તિ ચ લિખિતં.

“**સત્તન્નં આપત્તિક્ખન્ધાન**”ન્તિ ન વત્તબ્બં, “છન્ન”ન્તિ વત્તબ્બન્તિ ચે? સત્તન્નમેવાતિ વત્તબ્બં. પારાજિકાપત્તિં આપન્નો હિ સચે અત્તનો સાપત્તિકભાવં પકાસેતિ, સઙ્ઘસ્સ ચ ઉપોસથો સમ્પજ્જતિ, તસ્સ ચ ગિહિભાવેન વા સામણેરભાવેન વા સુદ્ધિ હોતીતિ.

એકચ્ચે આચરિયા નામ ધમ્મભારિકો કિર આચરિયો. કસ્મા એવં વુત્તન્તિ ચે? **યાવતતિયાનુસાવના** નામ તિક્ખત્તું વચનં. તથા પાઠે અનાગતત્તા કેવલં “યાવતતિયં અનુસાવિત”ન્તિ પદમેવ દિસ્વા “**યસ્સ સિયા આપત્તિ, સો આવિકરેય્યા**”તિ ઇદં “સચે આપત્તિં આપન્ના, આવિકરોથા”તિ ઇમમત્થં દીપેતિ. “**અસન્તિયા આપત્તિયા તુણ્હી ભવિતબ્બ**”ન્તિ ઇદમ્પિ તમેવત્થં દીપેતિ. “**તુણ્હીભાવેન ખો પનાયસ્મન્તે પરિસુદ્ધાતિ વેદિસ્સામી**”તિ ઇદમ્પિ તમેવાતિ એવમત્થં ગહેત્વા વુત્તં કિર.

અપરેતિ અત્થદસ્સિત્થેરો કિર. **એતં સન્ધાયા**તિ એત્થ “સકિમ્પિ અનુસાવિત”ન્તિ પદસ્સ વચનેન તિક્ખત્તું અનુસાવના કાતબ્બાતિ એત્તકમેવ દીપિતં વિય દિસ્સતિ.

ઇમમત્થં સન્ધાય વુત્તન્તિ કથં વિઞ્ઞાયતીતિ ચે? “**અયમેત્થ આચરિયપરમ્પરાભતો વિનિચ્છયો**”તિ વુત્તં.

“**સરમાનેના**”તિ ઇમિના સમ્પજાનમુસાવાદસ્સ સચિત્તકત્તં દસ્સેતિ. **સઙ્ઘમજ્ઝે વા**તિઆદિ લક્ખણવચનં કિર. સઙ્ઘુપોસથકરણત્થં સઙ્ઘમજ્ઝે ચે નિસિન્નો, તસ્મિં સઙ્ઘમજ્ઝે આવિકાતબ્બા. ગણુપોસથકરણત્થઞ્ચે ગણમજ્ઝે નિસિન્નો, તસ્મિં ગણમજ્ઝે. એકસ્સેવ સન્તિકે ચે પારિસુદ્ધિઉપોસથં કત્તુકામો, તસ્મિં એકપુગ્ગલે આવિકાતબ્બાતિ, એતેન ન કેવલં સઙ્ઘમજ્ઝે એવાયં મુસાવાદો સમ્ભવતિ, અથ ખો એત્થ વુત્તલક્ખણેન અસતિપિ “પારિસુદ્ધિં આયસ્મન્તો આરોચેથા”તિઆદિવિધાને ગણુપોસથેપિ સાપત્તિકો હુત્વા ઉપોસથં કત્તુકામો અનારોચેત્વા તુણ્હીભૂતોવ ચે કરોતિ, અયં સમ્પજાનમુસાવાદાપત્તિં આપજ્જતીતિ ઇમસ્સત્થસ્સ આવિકરણતો લક્ખણવચનં કિરેતન્તિ વુત્તન્તિ તક્કિકા. અઞ્ઞથા “ગણમજ્ઝે વા”તિ ન વત્તબ્બન્તિ તેસં અધિપ્પાયો. આરોચનાધિપ્પાયવસેન વુત્તન્તિ આચરિયસ્સ તક્કો. આરોચેન્તો હિ “સઙ્ઘસ્સ આરોચેમી”તિ અધિપ્પાયેન આવિકરોન્તો સઙ્ઘમજ્ઝે આવિકરોતિ નામ, ઉભતોપસ્સે નિસિન્નાનં આરોચેન્તો ગણમજ્ઝે આવિકરોતિ નામ, “એકસ્સેવ આરોચેસ્સામી”તિ અધિપ્પાયેન આવિકરોન્તો એકપુગ્ગલે આવિકરોતિ નામ. **સચેપિ વેમતિકો હોતિ…પે॰… પટિકરિસ્સામી**તિ એવં કતે યાવ વેમતિકો હોતિ, તાવ સભાગાપત્તિં પટિગ્ગહેતું લભતિ, અઞ્ઞેસઞ્ચ કમ્માનં પરિસુદ્ધો નામ હોતિ. પુન નિબ્બેમતિકો હુત્વા દેસેતબ્બં વા ન વાતિ નેવ પાળિયં, ન અટ્ઠકથાયં અત્થિ, દેસિતે પન દોસો નત્થિ. તથા **ઇતો વુટ્ઠહિત્વા તં આપત્તિં પટિકરિસ્સામી**તિ એત્થ ચ સકલસઙ્ઘે સભાગાપત્તિં આપન્ને, વેમતિકે ચાતિ લિખિતં (વજિર॰ ટી॰ મહાવગ્ગ ૧૬૯-૧૭૦).

નિદાનવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પારાજિકકણ્ડં

૧. પઠમપારાજિકવણ્ણના

ઇધ પન ઠત્વા સિક્ખાપદાનં કમભેદો પકાસેતબ્બો. કથં – સબ્બસિક્ખાપદાનં યથાસમ્ભવં દેસનાક્કમો, પહાનક્કમો, પટિપત્તિક્કમો, ઉપ્પત્તિક્કમોતિ ચતુબ્બિધો કમો લબ્ભતિ. તત્થ ભગવતા રાજગહે ભિક્ખૂનં પાતિમોક્ખુદ્દેસં અનુજાનન્તેન પાતિમોક્ખુદ્દેસસ્સ યો દેસનાક્કમો અનુઞ્ઞાતો, તં દેસનાક્કમં અનુક્કમન્તોવ મહાકસ્સપો પઠમં પારાજિકુદ્દેસં પુચ્છિ, તદનન્તરં સઙ્ઘાદિસેસુદ્દેસં, તદનન્તરં અનિયતુદ્દેસં, તદનન્તરં વિત્થારુદ્દેસં. તદનન્તરં ભિક્ખુનિવિભઙ્ગઞ્ચ તેનેવ અનુક્કમેન પુચ્છિ. તતો પરં તયો આપત્તિક્ખન્ધે સઙ્ગહેતું વિના ગણનપરિચ્છેદેન સેખિયધમ્મે પુચ્છિ. આપત્તિક્ખન્ધે સભાગતો પટ્ઠાય પુચ્છન્તો વીસતિખન્ધકે પુચ્છિ. નિદાનુદ્દેસન્તોગધાનં વા સરૂપેન અનુદ્દિટ્ઠાનં પુચ્છનત્થં ખન્ધકે પુચ્છિ. એતેન ખન્ધકે પઞ્ઞત્તા થુલ્લચ્ચયાપિ સઙ્ગહિતા હોન્તિ. પુચ્છિતાનુક્કમેનેવ આયસ્મા ઉપાલિત્થેરો બ્યાકાસિ. અયમેત્થ **દેસનાક્કમો**. ઉભતોવિભઙ્ગખન્ધકતો પન ઉચ્ચિનિત્વા તદા પરિવારો વિસું પાળિ કતો, ઇમમેવ વચનં સન્ધાય અટ્ઠકથાયં વુત્તં ‘‘એતેનેવ ઉપાયેન ખન્ધકં પરિવારેપિ આરોપયિંસૂ’’તિઆદિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.પઠમમહાસઙ્ગીતિકથા). અપિચ પાળિયં ‘‘એતેનેવ ઉપાયેન ઉભતોવિભઙ્ગે પુચ્છિ. પુટ્ઠો પુટ્ઠો આયસ્મા ઉપાલિ વિસ્સજ્જેસી’’તિ (ચૂળવ॰ ૪૩૯) એત્તકમેવ વુત્તં. તસ્મા થેરો ઉભતોવિભઙ્ગે એવ પુચ્છિ. વિસ્સજ્જન્તો પન આયસ્મા ઉપાલિ નિરવસેસં દસ્સેન્તો ખન્ધકપરિવારે અન્તો કત્વા દેસેસિ. ગણસજ્ઝાયકાલે પન તદા ખન્ધકપરિવારા વિસું પાળિ કતાતિ અયમેત્થ **દેસનાક્કમો**.

યદિ એવં નિદાનુદ્દેસો પઠમદેસનાતિ ચે? ન, ઉપોસથક્ખન્ધકે (મહાવ॰ ૧૩૩) ‘‘યાનિ મયા ભિક્ખૂનં સિક્ખાપદાનિ પઞ્ઞત્તાનિ, તાનિ નેસં પાતિમોક્ખુદ્દેસં અનુજાનેય્ય’’ન્તિ વચનતો, ‘‘યસ્સ સિયા આપત્તી’’તિ (મહાવ॰ ૧૩૪) વચનતો ચ. અકુસલાબ્યાકતાનં આપત્તીનં દિટ્ઠધમ્મસમ્પરાયિકાસવટ્ઠાનિયત્તા યથાભૂતં સીલસંવરકેન પરિવજ્જનેન પહાતબ્બત્તા **પહાનક્કમો**પેત્થ સમ્ભવતિ ‘‘તાવદેવ ચત્તારિ અકરણીયાનિ આચિક્ખિતબ્બાની’’તિ વચનતો. તથા ‘‘સમાદાય સિક્ખતિ સિક્ખાપદેસૂ’’તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૭૫; વિભ॰ ૫૦૮) વચનતો યથાભૂતં આચિક્ખનસિક્ખનેન **પટિપત્તિક્કમો**પિ સમ્ભવતિ. યથુદ્દેસક્કમં પરિયાપુણિતબ્બપરિયત્તિઅત્થેનાપિ પટિપત્તિક્કમો, એવમિમેહિ તીહિ કમેહિ દેસેતબ્બાનમેતેસં સિક્ખાપદાનં યથાસમ્ભવં **ઉપ્પત્તિક્કમો** સમ્ભવતિ. તથા હિ યં યં સાધારણં, તં તં ભિક્ખું આરબ્ભ ઉપ્પન્ને એવ વત્થુસ્મિં ‘‘યા પન ભિક્ખુની છન્દસો મેથુનં ધમ્મ’’ન્તિઆદિના નયેન ભિક્ખુનીનમ્પિ પઞ્ઞત્તં. યતો ભિક્ખુનીનં તં અનુપ્પન્નપઞ્ઞત્તિ ન સિયા, તતો અનુપ્પન્નપઞ્ઞત્તિ તસ્મિં નત્થીતિ (પરિ॰ ૨૦૧-૨૦૨) પરિવારવચનં ન વિરુજ્ઝતિ. એત્તાવતા પુરિમેન કમત્તયેન યં પઠમં દેસેતબ્બં, તં પારાજિકુદ્દેસે પઠમુપ્પન્નત્તા મેથુનધમ્મપારાજિકં સબ્બપઠમં દેસેતુકામો આયસ્મા ઉપાલિત્થેરો ‘‘તત્ર સુદં ભગવા વેસાલિયં વિહરતી’’તિ (પારા॰ ૨૩) વેસાલિયમેવ પાપેત્વા ઠપેસિ.

ઇદાનિ સબ્બેસં સિક્ખાપદાનં પઞ્ઞાપનવિધાનં વેદિતબ્બં. કથં? ‘‘એવઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, ઇમં સિક્ખાપદં ઉદ્દિસેય્યાથા’’તિ (પારા॰ ૩૯, ૪૩) એવં સઉદ્દેસઅનુદ્દેસભેદતો દુવિધં. તત્થ પાતિમોક્ખે સરૂપતો આગતા પઞ્ચ આપત્તિક્ખન્ધા **સઉદ્દેસપઞ્ઞત્તિ** નામ. સાપિ દ્વિધા સપુગ્ગલાપુગ્ગલનિદ્દેસભેદતો. તત્થ યસ્સા પઞ્ઞત્તિયા અન્તો આપત્તિયા સહ, વિના વા પુગ્ગલો દસ્સિતો, સા **સપુગ્ગલનિદ્દેસા**. ઇતરા **અપુગ્ગલનિદ્દેસા**.

તત્થ સપુગ્ગલનિદ્દેસા દ્વિધા અદસ્સિતદસ્સિતાપત્તિભેદતો. તત્થ **અદસ્સિતાપત્તિકા** નામ અટ્ઠ પારાજિકા ધમ્મા વેદિતબ્બા. ‘‘પારાજિકો હોતિ અસંવાસો’’તિ (પારા॰ ૩૯, ૪૪, ૮૯, ૯૧, ૧૬૭, ૧૭૧, ૧૯૫, ૧૯૭) હિ પુગ્ગલોવ તત્થ દસ્સિતો, નાપત્તિ. **દસ્સિતાપત્તિકા** નામ ભિક્ખુનિપાતિમોક્ખે આગતા સત્તરસ સઙ્ઘાદિસેસા ધમ્મા. ‘‘અયમ્પિ ભિક્ખુની પઠમાપત્તિકં ધમ્મં આપન્ના નિસ્સારણીયં સઙ્ઘાદિસેસ’’ન્તિ (પાચિ॰ ૬૮૩, ૬૮૭) હિ તત્થ આપત્તિ દસ્સિતા સદ્ધિં પુગ્ગલેન.

તથા અપુગ્ગલનિદ્દેસાપિ અદસ્સિતદસ્સિતાપત્તિભેદતો દ્વિધા. તત્થ **અદસ્સિતાપત્તિકા** નામ સેખિયા ધમ્મા. વુત્તાવસેસા **દસ્સિતાપત્તિકા**તિ વેદિતબ્બા.

સાપિ દ્વિધા અનિદ્દિટ્ઠકારકનિદ્દિટ્ઠકારકભેદતો. તત્થ **અનિદ્દિટ્ઠકારકા** નામ સુક્કવિસટ્ઠિમુસાવાદોમસવાદપેસુઞ્ઞભૂતગામઅઞ્ઞવાદકઉજ્ઝાપનકગણભોજનપરમ્પરભોજનસુરામેરયઅઙ્ગુલિપતોદકહસધમ્મઅનાદરિયતલઘાતકજતુમટ્ઠકસિક્ખાપદાનં વસેન પઞ્ચદસવિધા હોન્તિ. તત્થ નિદ્દિટ્ઠકારકે મિસ્સામિસ્સભેદો વેદિતબ્બો – તત્થ ઉપયોગભુમ્મવિભત્તિયો એકંસેન **મિસ્સા**. અવસેસા **મિસ્સા ચ અમિસ્સા** ચ. સેય્યથિદં – **પચ્ચત્તં** તાવ દ્વીસુ અનિયતેસુ ઉપયોગેન મિસ્સં, દ્વાદસસુ પાટિદેસનીયેસુ કરણેન મિસ્સં, ઊનપઞ્ચબન્ધનપત્તસિક્ખાપદેસુ સામિકરણેહિ, ઊનવીસતિવસ્સે ભુમ્મેન, મોહનકે ઉપયોગસામિભુમ્મેહિ. યસ્મા ‘‘વિવણ્ણક’’ન્તિ ભાવો અધિપ્પેતો, ન કત્તા, તસ્મા વિવણ્ણકસિક્ખાપદં યદા ન સમ્ભવતિ, એવં પચ્ચત્તં પઞ્ચવિધં મિસ્સં હોતિ. સેસેસુ પઠમાનિયતં ઠપેત્વા આદિમ્હિ ‘‘યો પન ભિક્ખૂ’’તિ એવમાગતં પચ્ચત્તં વા, દુતિયાનિયતં ઠપેત્વા પણીતભોજનસમણુદ્દેસતતિયચતુત્થપાટિદેસનીયસિક્ખાપદેસુ મજ્ઝે ‘‘યો પન ભિક્ખૂ’’તિ એવમાગતં પચ્ચત્તં વા, દુબ્બચકુલદૂસકસંસટ્ઠસિક્ખાપદેસુ આદિમ્હિ કેવલં ‘‘ભિક્ખૂ’’તિ આગતં પચ્ચત્તં વા, ભેદાનુવત્તકસિક્ખાપદે મજ્ઝે આગતં પચ્ચત્તં વા અઞ્ઞાય વિભત્તિયા અમિસ્સમેવ હોતિ. તત્થ ભેદાનુવત્તકતુવટ્ટનદ્વયસંસટ્ઠદુતિયપાટિદેસનીયસિક્ખાપદેસુ બહુવચનં, ઇતરત્થ સબ્બત્થ એકવચનમેવાતિ વેદિતબ્બં.

તથા **ઉપયોગો** દ્વીસુ વિકપ્પનસિક્ખાપદેસુ, તન્તવાયસિક્ખાપદે ચ પચ્ચત્તેન મિસ્સો, અભિહટસિક્ખાપદે કરણેન, રાજસિક્ખાપદે કરણસામિપચ્ચત્તેહીતિ ઉપયોગો તિધા મિસ્સો હોતિ. **કરણઞ્ચ** કુટિકારમહલ્લકદુતિયકથિનદ્વેભાગનિસીદનસન્થતદુબ્બણ્ણકરણસિક્ખાપદેસુ છસુ પચ્ચત્તેન મિસ્સં, પઠમતતિયકથિનઅટ્ઠકુલપાદકનિસીદનકણ્ડુપ્પટિચ્છાદિકવસ્સિકસાટિકઉદકસાટિકદ્વેધમ્મપચ્ચાસીસનસિક્ખાપદેસુ અટ્ઠસુ સામિના મિસ્સન્તિ કરણં દ્વિધા મિસ્સં હોતિ. અવસેસેસુ છબ્બસ્સવસ્સિકસાટિકદ્ધત્તિચ્છદનાવસથપિણ્ડમહાનામગરુલહુપાવુરણસિક્ખાપદેસુ સત્તસુ કરણવિભત્તિ અઞ્ઞવિભત્તિયા અમિસ્સા, અચ્ચેકએળકલોમસિક્ખાપદેસુ સામિવિભત્તિ કરણવિભત્તિયા મિસ્સા. અતિરેકપત્તભેસજ્જસિક્ખાપદેસુ અગ્ગહિતગ્ગહણેન સામિવિભત્તિ અમિસ્સાવ હોતીતિ વેદિતબ્બા. એવં તાવ નિદ્દિટ્ઠકારકેસુ સિક્ખાપદેસુ –

> પઞ્ચધા ચ તિધા ચેવ, દ્વિધા ચેપિ તથેકધા;
> ભિન્ના વિભત્તિયો પઞ્ચ, સબ્બેકાદસધા સિયું.

એવં તાવ યથાવુત્તેસુ સઉદ્દેસપઞ્ઞત્તિસઙ્ખાતેસુ સિક્ખાપદેસુ અગ્ગહિતગ્ગહણેન પઞ્ઞાસુત્તરેસુ તિસતેસુ નવુતિઅનિદ્દિટ્ઠકારકે વજ્જેત્વા નિદ્દિટ્ઠકારકાનિ અતિરેકસટ્ઠિદ્વિસતાનિ હોન્તિ. તેસુ પચ્ચત્તકરણાનિ તિંસુત્તરાનિ દ્વિસતાનિ હોન્તિ. તેસુ અમિસ્સપચ્ચત્તકરણાનિ દ્વાદસુત્તરાનિ દ્વિસતાનિ, મિસ્સપચ્ચત્તકરણાનિ અટ્ઠારસ હોન્તિ. અવસેસેસુ તિંસતિયા સિક્ખાપદેસુ મિસ્સોપયોગકરણાનિ પઞ્ચ હોન્તિ, મિસ્સકરણાનિ ચુદ્દસ, અમિસ્સાનિ સત્ત, મિસ્સામિસ્સકરણાનિ દ્વે, અમિસ્સાનિ દ્વેતિ સબ્બેસુપિ નિદ્દિટ્ઠકારકેસુ

ભેદાનુવત્તકદુબ્બચકુલદૂસકપઠમદુતિયતતિયકથિનઅભિહટકુટિકારમહલ્લકવિકપ્પનદ્વયદ્વેભાગછબ્બસ્સનિસીદનસન્થતએળકલોમાતિરેકપત્તભેસજ્જવસ્સિકસાટિકતન્તવાયઅઞ્ઞત્તિસેસુ ''યો પન ભિક્ખૂ''તિ નત્થિ. દુતિયાનિયતપણીતભોજનસમણુદ્દેસતતિયચતુત્થપાટિદેસનીયેસુ મજ્ઝે અત્થિ.

એત્તાવતા સઉદ્દેસાનુદ્દેસદુકં, સપુગ્ગલાપુગ્ગલનિદ્દેસદુકં, પચ્ચેકદસ્સિતાપત્તિદુકદ્વયં, અનિદ્દિટ્ઠકારકદુકં, તત્થ નિદ્દિટ્ઠકારકેસુ પચ્ચત્તભુમ્મદુકં, સયોપનાયોપનદુકં, અયોપનમજ્ઝેયોપનદુકં, એકાનેકવચનદુકન્તિ નવ દુકાનિ દસ્સિતાનિ હોન્તિ. વિસેસકારણં તસ્મિં તસ્મિં સિક્ખાપદે સમ્પત્તે આવિભવિસ્સતિ. એવં તાવ સઉદ્દેસપઞ્ઞત્તિં ઞત્વા સેસવિનયપિટકે યા કાચિ પઞ્ઞત્તિ અનુદ્દેસપઞ્ઞત્તીતિ વેદિતબ્બા. સા પદભાજનન્તરાપત્તિવિનીતવત્થુપટિક્ખેપપઞ્ઞત્તિઅવુત્તસિદ્ધિસિક્ખાપદવસેન છબ્બિધા હોતિ.

તત્થ ''યેભુય્યેન ખયિતે આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સ (પરિ॰ ૧૫૭-૧૫૮), વટ્ટકતે મુખે અચ્છુપન્તસ્સ આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ (પારા॰ ૭૩) એવમાદિકા પદભાજને સન્દિસ્સમાનાપત્તિ **પદભાજનસિક્ખાપદં** નામ. ''ન ચ, ભિક્ખવે, સબ્બમત્તિકામયા કુટિ કાતબ્બા, યો કરેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિઆદિ (પારા॰ ૮૫) **અન્તરાપત્તિસિક્ખાપદં** નામ. ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, દિવાપટિસલ્લીયન્તેન દ્વારં સંવરિત્વા પટિસલ્લીયિતુ''ન્તિ (પારા॰ ૭૭) એવમાદિ **વિનીતવત્થુસિક્ખાપદં** નામ. ''સઙ્ઘભેદકો, ભિક્ખવે, અનુપસમ્પન્નો ન ઉપસમ્પાદેતબ્બો''તિ (મહાવ॰ ૧૧૫) એવમાદિ **પટિક્ખેપસિક્ખાપદં** નામ.

યસ્મા પન તેન તેન પટિક્ખેપેન ''યો પન ભિક્ખુ સમગ્ગં સઙ્ઘં અધમ્મસઞ્ઞી ભિન્દેય્ય, પારાજિકો હોતિ અસંવાસો. યો પન ભિક્ખુ દુટ્ઠચિત્તો ભગવતો જીવમાનકસરીરે લોહિતં ઉપ્પાદેય્ય, પારાજિકો હોતિ અસંવાસો''તિ સિક્ખાપદાનિ પઞ્ઞત્તાનિ હોન્તિ. યાનિ સન્ધાય ''એકસ્સ છેજ્જકા હોતિ, ચતુન્નં થુલ્લચ્ચયં, ચતુન્નઞ્ચેવ અનાપત્તિ, સબ્બેસં એકવત્થુકા''તિ વુત્તં. ''અત્થાપત્તિ તિટ્ઠન્તે ભગવતિ આપજ્જતિ, નો પરિનિબ્બુતે''તિ (પરિ॰ ૩૨૩) ચ વુત્તં. તેન ન કેવલં ''ન, ભિક્ખવે, જાનં સઙ્ઘભેદકો અનુપસમ્પન્નો ઉપસમ્પાદેતબ્બો...પે॰... આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ ઇદમેવ સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં હોતિ સાધકં હોતિ. ''પણ્ડકો, ભિક્ખવે, અનુપસમ્પન્નો ન ઉપસમ્પાદેતબ્બો, ઉપસમ્પન્નો નાસેતબ્બો''તિ (મહાવ॰ ૧૦૯) એવમાદીસુ પન ઉપજ્ઝાયાદીનં દુક્કટમેવ પઞ્ઞત્તં, ન પણ્ડકાદીનં પારાજિકાપત્તિ. ન હિ તેસં ભિક્ખુભાવો અત્થિ. યતો સિયા પારાજિકાપત્તિ. તથા ''ન અચ્છિન્ને થેવે પક્કમિતબ્બ''ન્તિ (મહાવ॰ ૬૬, ૬૭, ૭૮, ૭૯) એવમાદિકઞ્ચ **પટિક્ખેપસિક્ખાપદ**મેવ નામ.

ખન્ધકેસુ પઞ્ઞત્તદુક્કટથુલ્લચ્ચયાનિ **પઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદં** નામ. ''તેન હિ, સારિપુત્ત, ભેદાનુવત્તકે થુલ્લચ્ચયં દેસાપેહી''તિ (ચૂળવ॰ ૩૪૫) વુત્તં, થુલ્લચ્ચયમ્પિ તત્થેવ સમોધાનં ગચ્છતિ. ઇદં તેસં વિભત્તિકમ્મક્ખણે અપઞ્ઞત્તત્તા અવિજ્જમાનમ્પિ ભગવતો વચનેન વિસુદ્ધક્ખણેપિ વિજ્જમાનં જાતન્તિ એકે. ''ભેદાનુવત્તકે દેસાપેહી''તિ વચનતો સેસભેદાનુવત્તકાનં ''યો પન ભિક્ખુ જાનં સઙ્ઘભેદકાનં અનુવત્તેય્ય, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા''તિ સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં હોતીતિ વેદિતબ્બં. તથા સબ્બાનિ ખન્ધકવત્તાનિ, વિનયકમ્માનિ ચ તત્થેવ સમોધાનં ગચ્છન્તિ. યથાહ ''પઞ્ઞત્તે તં ઉપાલિ મયા આગન્તુકાનં ભિક્ખૂનં આગન્તુકવત્તં...પે॰... એવં સુપઞ્ઞત્તે ખો મયા ઉપાલિ સિક્ખાપદે''તિઆદિ. ''યા પન ભિક્ખુની નચ્ચં વા ગીતં વા વાદિતં વા દસ્સનાય ગચ્છેય્ય , પાચિત્તિય''ન્તિ (પાચિ॰ ૮૩૪) ઇમિના સુત્તેન ભિક્ખુની નચ્ચેય્ય વા ગાયેય્ય વા વાદેય્ય વા, પાચિત્તિયન્તિ એવમાદિકં યં કિઞ્ચિ અટ્ઠકથાય દિસ્સમાનં આપત્તિજાતં વિનયકમ્મં વા **અવુત્તસિદ્ધિસિક્ખાપદં** નામ. છબ્બિધમ્પેતં છહિ આકારેહિ ઉદ્દેસારહં ન હોતીતિ **અનુદ્દેસસિક્ખાપદં** નામાતિ વેદિતબ્બં. સેય્યથિદં – પઞ્ચહિ ઉદ્દેસેહિ યથાસમ્ભવં વિસભાગત્તા થુલ્લચ્ચયદુબ્ભાસિતાનં સભાગવત્થુકમ્પિ દુક્કટથુલ્લચ્ચયદ્વયં અસભાગાપત્તિકત્તા અન્તરાપત્તિપઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદાનં, નાનાવત્થુકાપત્તિકત્તા પટિક્ખેપસિક્ખાપદાનં, કેસઞ્ચિ વિનીતવત્થુપઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદાનઞ્ચ અદસ્સિતાપત્તિકત્તા, અદસ્સિતવત્થુકત્તા ભેદાનુવત્તકથુલ્લચ્ચયસ્સ, અદસ્સિતાપત્તિવત્થુકત્તા અવુત્તસિદ્ધિસિક્ખાપદાનન્તિ. એત્તાવતા ''દુવિધં સિક્ખાપદપઞ્ઞાપનં સઉદ્દેસાનુદ્દેસભેદતો''તિ યં વુત્તં, તં સમાસતો પકાસિતં હોતિ.

પઞ્ઞત્તિયં તાવ –

''કારકો ઇધ નિદ્દિટ્ઠો, અપેક્ખાય અભાવતો;
પુબ્બે વત્તબ્બવિધાના-ભાવતો ચ આદિતો યોપનેન સહા''તિ. –

અયં નયો વેદિતબ્બો. તસ્સત્થો – યે તે અનિદ્દિટ્ઠકારકા પુબ્બે વુત્તપ્પભેદા સુક્કવિસટ્ઠિઆદયો સિક્ખાપદવિસેસા, તેસુ અધિપ્પાયકમ્મવત્થુપુગ્ગલપયોગે અપેક્ખાય ભાવતો કારકો ન નિદ્દિટ્ઠો તેસં સાપેક્ખભાવદસ્સનત્થં. તં સબ્બં તસ્મિં તસ્મિં સિક્ખાપદે આવિભવિસ્સતિ, **ઇધ** પન પારાજિકપઞ્ઞત્તિયં **અપેક્ખાય અભાવતો કારકો નિદ્દિટ્ઠો**. યો પન કારકો ''નિટ્ઠિતચીવરસ્મિં ભિક્ખુના ઉબ્ભતસ્મિ''ન્તિઆદીસુ (પારા॰ ૪૬૨, ૪૭૨, ૪૭૫) વિય **પુબ્બે વત્તબ્બવિધાનાભાવતો** કરણાદિવસેન અનિદ્દિસિત્વા પચ્ચત્તવસેન નિદ્દિટ્ઠો અપેક્ખાય અભાવતો. તત્થ નિદ્દિસિયમાનો સેસદુતિયાનિયતપણીતભોજનં સમણુદ્દેસતતિયચતઉત્થપાટિદેસનીયેસુ વિય મજ્ઝે અનિદ્દિસિત્વા ''ન હેવ ખો પન... પે॰... ઓભાસિતુ''ન્તિઆદિ (પારા॰ ૪૫૩) વિય પુબ્બે વત્તબ્બવિધાનાભાવતો એવ આદિમ્હિ નિદ્દિટ્ઠો. આદિમ્હિ નિદ્દિસિયમાનોપિ પુબ્બે વુત્તપ્પભેદેસુ ભેદાનુવત્તકાદીસુ પઞ્ઞત્તિસેસુ સિક્ખાપદેસુ વિય અનિદ્દિસિત્વા પુબ્બે વત્તબ્બવિધાનાભાવતો એવ ''યો પન ભિક્ખૂ''તિઆદિતોવ **યોપન**-સદ્દેન સહ નિદ્દિટ્ઠો. એવં નિદ્દિસિયમાનોપિ સો યસ્મા ''યા પન ભિક્ખુનિયો દ્વે એકમઞ્ચે તુવટ્ટેય્યુ''ન્તિઆદિ (પાચિ॰ ૯૩૩) આપત્તિ વિય પરપ્પભવં આપત્તિં ન આપજ્જતિ, તસ્મા ''યો પન ભિક્ખૂ''તિ એકવચનેન નિદ્દિટ્ઠો. મેથુનધમ્માપત્તિપિ પરપ્પભવા ''દ્વયંદ્વયસમાપત્તી''તિ (પારા॰ ૩૯) વચનતોતિ ચે? તં ન, અધિપ્પાયજાનનતો. અનેકિસ્સા એવ ભિક્ખુનિયા આપત્તિ, ન એકિસ્સાતિ નિયમો તત્થ અત્થિ, ન એવં ઇધ નિયમોતિ અનિયમિતાધિપ્પાયો. લમ્બીમુદુપિટ્ઠીનં કુતો ''દ્વયંદ્વયસમાપત્તી''તિ (પારા॰ ૫૫) વચનતો તેસં મેથુનધમ્માપત્તિ. અયમત્થો ચતસ્સો મેથુનધમ્મપચ્ચયાતિ અટ્ઠવત્થુકં સન્ધાય ''છેજ્જં સિયા મેથુનધમ્મપચ્ચયા''તિ (પરિ॰ ૪૮૧) ચ પરિવારે વુત્તવચનેન સાધેતબ્બો.

ભેદાનુવત્તકસિક્ખાપદે તિણ્ણં ઉદ્ધં ન સમનુભાસિતબ્બા, ન સઙ્ઘેન સઙ્ઘં એકતો કાતબ્બન્તિ. નયદસ્સનત્થં આદિતોવ ''ભિક્ખૂ હોન્તી''તિ બહુવચનનિદ્દેસં કત્વા પુન ''એકો વા દ્વે વા તયો વા''તિ (પારા॰ ૪૧૮) વુત્તં, અઞ્ઞથા ન તતો ઉદ્ધં ''અનુવત્તકા હોન્તી''તિ આપજ્જતિ. તતો નિદાનવિરોધો. પઞ્ચસતમત્તા હિ તદનુવત્તકા અહેસું. યં પન **સત્તસતિકક્ખન્ધકે** ''સઙ્ઘો ચત્તારો પાચીનકે ભિક્ખૂ, ચત્તારો પાવેય્યકે ભિક્ખૂ સમ્મન્નેય્ય ...પે॰... સમ્મતા''તિઆદિ (ચૂળવ॰ ૪૫૬) ઞત્તિદુતિયકમ્મં વુત્તં, તં ''ઉબ્બાહિકાય ઇમં અધિકરણં વૂપસમેતુ''ન્તિ વુત્તત્તા તેહિ કત્તબ્બવિધાનં. સમ્મુતિકરણમેવ વા તતિયં કત્વા કપ્પતિ. ન હિ તે તેન કમ્મેન કમ્મારહા કમ્મકતા હોન્તિ. યસ્સ સઙ્ઘો કમ્મં કરોતિ, સો કમ્મારહોતિ લક્ખણં. ન ચ તદા સઙ્ઘો તેસં અટ્ઠન્નમ્પિ ભિક્ખૂનં કમ્મં અકાસિ. ભજાપિયમાના તે કમ્મપત્તભાવં ભજન્તિ. અધિકરણવૂપસમકમ્મસ્સ પત્તા યુત્તા સઙ્ઘેન કતાતિ કત્વા કમ્મપત્તા એવ હિ તે હોન્તિ. ''તે ભિક્ખૂ ભિક્ખૂહિ યાવતતિયં સમનુભાસિતબ્બા તસ્સ પટિનિસ્સગ્ગાયા''તિ (પારા॰ ૪૧૮) વચનતો તેહિ કત્તબ્બવિધાનં. સમ્મુતિકરણમેવ કમ્મં હોતીતિ ચે? તં ન, અધિપ્પાયજાનનતો, તસ્સ પટિનિસ્સગ્ગાય એવ તે ભિક્ખૂ કમ્મારહા કાતબ્બા, ન દોસાગતિવસેનાતિ અયમેત્થ અધિપ્પાયો. ન હિ પાચીનકાદીનં સમ્મુતિયા અધિકરણવૂપસમસિદ્ધિ વિય તેસં સમનુભાસનકમ્મેન તસ્સ પટિનિસ્સગ્ગસિદ્ધિ હોતિ, સમ્મુતિ નામેસા પઠમં અનુમતિં ગહેત્વા યાચિત્વાવ કરીયતિ, ન તથા કમ્મન્તિ. કમ્મકરણે પન તદત્થસિદ્ધિ હોતિયેવ. પરસમ્મુતિયા બહુતરાવ સમ્મન્નિતબ્બાતિ વેદિતબ્બં.

''મેથુનધમ્મ''ન્તિ એવં બાહુલ્લનયેન લદ્ધનામકં સકપયોગેન વા પરપયોગેન વા અત્તનો નિમિત્તસ્સ સકમગ્ગે વા પરમગ્ગે વા પરનિમિત્તસ્સ વા સકમગ્ગે એવ પવેસનપવિટ્ઠટ્ઠિતઉદ્ધરણેસુ યં કિઞ્ચિ એકં પટિસાદિયનવસેન સેવેય્ય, પારાજિકો હોતિ અસંવાસોતિ. કેચિ પન ''પવેસનાદીનિ ચત્તારિ વા તીણિ વા દ્વે વા એકં વા પટિસેવેય્ય, પારાજિકો હોતિ. વુત્તઞ્હેતં 'સો ચે પવેસનં સાદિયતિ, પવિટ્ઠં સાદિયતિ, ઠિતં સાદિયતિ, ઉદ્ધરણં સાદિયતિ, આપત્તિ પારાજિકસ્સા'તિઆદી''તિ (પારા॰ ૫૮) વદન્તિ. તેસં મતેન ચતૂસુપિ ચતસ્સો પારાજિકાપત્તિયો આપજ્જતિ. તેયેવ એવં વદન્તિ – આપજ્જતુ મેથુનધમ્મપારાજિકાપત્તિ, મેથુનધમ્મપારાજિકાપત્તિયા તંભાગિયાતિ અત્તનો વીતિક્કમે પારાજિકાપત્તિયો, સઙ્ઘાદિસેસાપત્તિઞ્ચ આપજ્જિત્વા સિક્ખં પચ્ચક્ખાય ગહટ્ઠકાલે મેથુનાદિકં પારાજિકં આપજ્જિત્વા પુન પબ્બજિત્વા ઉપસમ્પજ્જિત્વા એકં સઙ્ઘાદિસેસાપત્તિં એકમનેકં વા પટિકરિત્વાવ સો પુગ્ગલો યસ્મા નિરાપત્તિકો હોતિ, તસ્મા સો ગહટ્ઠકાલે સાપત્તિકોવાતિ. અન્તિમવત્થુઅજ્ઝાપન્નસ્સાપિ અત્થેવ આપત્તિ. વુટ્ઠાનદેસનાહિ પન અસુજ્ઝનતો ''પયોગે પયોગે આપત્તિ પારાજિકસ્સા''તિ ન વુત્તં. ગણનપયોજનાભાવતો કિઞ્ચાપિ ન વુત્તં, અથ ખો પદભાજને (પારા॰ ૫૮) ''આપત્તિ પારાજિકસ્સા''તિ વચનેનાયમત્થો સિદ્ધોતિ યુત્તિઞ્ચ વદન્તિ.

યદિ એવં માતિકાયમ્પિ ''યો પન ભિક્ખુ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવેય્ય, પારાજિક''ન્તિ વત્તબ્બં ભવેય્ય, પારાજિકસ્સ અનવસેસવચનમ્પિ ન યુજ્જેય્ય. સબ્બેપિ હિ આપત્તિક્ખન્ધે, ભિક્ખુગણનઞ્ચ અનવસેસેત્વા તિટ્ઠતીતિ અનવસેસવચનન્તિ કત્વા પવેસેવ આપત્તિ, ન પવિટ્ઠાદીસુ. તમેવેકં સન્ધાય ''યસ્સ સિયા આપત્તી''તિ (મહાવ॰ ૧૩૪) પારાજિકાપત્તિમ્પિ અન્તો કત્વા નિદાનુદ્દેસવચનં વેદિતબ્બં. તસ્મા માતિકાયં ''પારાજિક''ન્તિ અવત્વા ''પારાજિકો હોતી''તિ (પારા॰ ૪૨, ૪૪) પુગ્ગલનિદ્દેસવચનં તેન સરીરબન્ધનેન ઉપસમ્પદાય અભબ્બભાવદીપનત્થં. ''આપત્તિ પારાજિકસ્સા''તિ પદભાજને વચનં અન્તિમવત્થું અજ્ઝાપન્નસ્સાપિ પારાજિકસ્સ અસંવાસસ્સ સતો પુગ્ગલસ્સ અથેય્યસંવાસકભાવદીપનત્થં. ન હિ સો સંવાસં સાદિયન્તોપિ થેય્યસંવાસકો હોતિ, તસ્મા ઉપસમ્પન્નો ''ભિક્ખૂ''ત્વેવ વુચ્ચતિ. તેનેવાહ ''અસુદ્ધો હોતિ પુગ્ગલો અઞ્ઞતરં પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપન્નો, તઞ્ચે સુદ્ધદિટ્ઠિ સમાનો અનોકાસં કારાપેત્વા અક્કોસાધિપ્પાયો વદતિ, આપત્તિ ઓમસવાદેન દુક્કટસ્સા''તિ (પારા॰ ૩૮૯) અનુપસમ્પન્નસ્સ તદભાવતો સિદ્ધો સો ઉપસમ્પન્નો ''ભિક્ખૂ''ત્વેવ વુચ્ચતીતિ, તેન પદસોધમ્મં, સહસેય્યઞ્ચ જનેતિ, ભિક્ખુપેસુઞ્ઞાદિઞ્ચ જનેતીતિ વેદિતબ્બં (વજિર॰ ટી॰ પારાજિક ૩૯).

> નિદાના માતિકાભેદો, વિભઙ્ગો તન્નિયામકો;
> તતો આપત્તિયા ભેદો, અનાપત્તિ તદઞ્ઞથાતિ. (વજિર॰ ટી॰ પારાજિક ૪૩-૪૪) –

અયં નયો વેદિતબ્બો. તત્થ સુદિન્નવત્થુ (પારા॰ ૨૪ આદયો)-મક્કટિવત્થુ (પારા॰ ૪૦ આદયો)-વજ્જિપુત્તકવત્થુ (પારા॰ ૪૩) ચાતિ તિપ્પભેદવત્થુ ઇમસ્સ સિક્ખાપદસ્સ **નિદાનં** નામ. તતો નિદાના ''યો પન ભિક્ખુ ભિક્ખૂનં...પે॰... અસંવાસો''તિ (પારા॰ ૪૪) ઇમિસ્સા **માતિકાય ભેદો** જાતો. તત્થ હિ ''અન્તમસો તિરચ્છાનગતાયા''તિ (પારા॰ ૪૪) ઇત્થિલિઙ્ગવસેન ''સચ્ચં, આવુસો, ભગવતા સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં, તઞ્ચ ખો ઇત્થિયા, નો પુરિસે, નો પણ્ડકે, નો ઉભતોબ્યઞ્જનકે ચા''તિ મક્કટિપારાજિકો વિય અઞ્ઞોપિ લેસં ઓડ્ડેતું સક્કોતિ, તસ્મા તાદિસસ્સ અલેસોકાસસ્સ દસ્સનત્થં ઇદં વુચ્ચતિ, મક્કટિસઙ્ખાતા નિદાના ''અન્તમસો તિરચ્છાનગતાયપી''તિ માતિકાય વચનભેદો, ન ઇત્થિયા એવ મેથુનસિદ્ધિદસ્સનતો. તસ્મા **વિભઙ્ગો તન્નિયામકો** તસ્સા માતિકાય અધિપ્પેતત્થનિયામકો વિભઙ્ગોતિ. વિભઙ્ગે હિ ''તિસ્સો ઇત્થિયો, તયો ઉભતોબ્યઞ્જનકા, તયો પણ્ડકા, તયો પુરિસા. મનુસ્સિત્થિયા તયો મગ્ગે, તિરચ્છાનગતપુરિસસ્સ દ્વે મગ્ગે''તિઆદિના (પારા॰ ૫૬) નયેન સબ્બલેસોકાસં પિદહિત્વા નિયમો કતો. એત્થાહ – યદિ એવં સાધારણસિક્ખાપદવસેન વા લિઙ્ગપરિવત્તનવસેન વા ન કેવલં ભિક્ખૂનં, ભિક્ખુનીનમ્પિ ''સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો''તિ વિભઙ્ગે વત્તબ્બં સિયા. તદવચનેન હિ ભિક્ખુની પુરિસલિઙ્ગપાતુભાવેન ભિક્ખુભાવે ઠિતા એવં વદેય્ય ''નાહં ઉપસમ્પદાકરણકાલે ભિક્ખૂનં સિક્ખાસાજીવસમાપન્ના, તસ્મા ન અપચ્ચક્ખાતસિક્ખાપિ મેથુનધમ્મેન પારાજિકા હોમી''તિ. વુચ્ચતે – યથા વુત્તં, તથા ન વત્તબ્બં અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગતો. તથા વુત્તે ભિક્ખુનીનમ્પિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં અત્થીતિ આપજ્જતિ. તઞ્ચાનિટ્ઠં. ઇદમપરમનિટ્ઠં ''સબ્બસિક્ખાપદાનિ સાધારણાનેવ નાસાધારણાની''તિ. અપિચાયં ભિક્ખૂનં સિક્ખાસાજીવસમાપન્નાવ હોતીતિ દસ્સનત્થં ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તંયેવ ઉપજ્ઝં તમેવ ઉપસમ્પદં તાનિ વસ્સાનિ ભિક્ખૂહિ સઙ્ગમિતુ''ન્તિઆદિ (પારા॰ ૬૯) વુત્તં. **તતો આપત્તિયા ભેદો**તિ તતો વિભઙ્ગતો ''અક્ખયિતે સરીરે પારાજિકં, યેભુય્યેન ખયિતે થુલ્લચ્ચય''ન્તિઆદિ (પારા॰ ૭૩, પરિ॰ ૧૫૭) આપત્તિયા ભેદો હોતિ. **અનાપત્તિ તદઞ્ઞથા**તિ તતો એવ વિભઙ્ગતો યેન આકારેન આપત્તિ વુત્તા, તતો અઞ્ઞેનાકારેન અનાપત્તિભેદોવ હોતિ. ''સાદિયતિ, આપત્તિ પારાજિકસ્સ, ન સાદિયતિ, અનાપત્તી''તિ હિ વિભઙ્ગે અસતિ ન પઞ્ઞાયતિ. એત્તાવતા ''નિદાના માતિકાભેદો''તિ અયં ગાથા સમાસતો વુત્તત્થા હોતિ. વિસેસકારણં પન તસ્મિં તસ્મિં સિક્ખાપદે આવિભવિસ્સતિ.

પઠમપઞ્ઞત્તિ તાવ પઠમબોધિં અતિક્કમિત્વા પઞ્ઞત્તત્તા, આયસ્મતો સુદિન્નસ્સ અટ્ઠવસ્સિકકાલે પઞ્ઞત્તત્તા ચ રત્તઞ્ઞુમહત્તં પત્તકાલે પઞ્ઞત્તા, દુતિયપઞ્ઞત્તિ બાહુસચ્ચમહત્તં પત્તકાલે. સો હિ આયસ્મા મક્કટિપારાજિકો યથા માતુગામપ્પટિસંયુત્તેસુ સિક્ખાપદેસુ તિરચ્છાનગતિત્થી ન અધિપ્પેતા, તથા ઇધાપીતિ સઞ્ઞાય ''સચ્ચં, આવુસો...પે॰... તઞ્ચ ખો મનુસ્સિત્થિયા, નો તિરચ્છાનગતાયા''તિ (પારા॰ ૪૧) આહ. તતિયપઞ્ઞત્તિ લાભગ્ગમહત્તં પત્તકાલે ઉપ્પન્ના ''યાવદત્થં ભુઞ્જિત્વા''તિઆદિ (પારા॰ ૪૩) વચનતો, વેપુલ્લમહત્તમ્પિ એત્થેવ લબ્ભતીતિ ઇમં પઠમપારાજિકસિક્ખાપદં તિવિધમ્પિ વત્થું ઉપાદાય ચતુબ્બિધમ્પિ તં કાલં પત્વા પઞ્ઞત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

તત્થ **યો પના**તિ અનવસેસપરિયાદાનપદં. **ભિક્ખૂ**તિ તસ્સ અતિપ્પસઙ્ગનિયમપદં. **ભિક્ખૂનં સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો**તિ તસ્સ વિસેસનવચનં. ન હિ સબ્બોપિ ભિક્ખુનામકો, યા ભગવતા યાય કાયચિ ઉપસમ્પદાય ઉપસમ્પન્નભિક્ખૂનં હેટ્ઠિમપરિચ્છેદેન સિક્ખિતબ્બા સિક્ખા વિહિતા , ''એત્થ સહ જીવન્તી''તિ યો ચ સાજીવો વુત્તો, તં ઉભયં સમાપન્નોવ હોતિ. કદા પન સમાપન્નો હોતિ? યાય કાયચિ ઉપસમ્પદાય ઉપસમ્પન્નસમનન્તરમેવ તદુભયં જાનન્તોપિ અજાનન્તોપિ તદજ્ઝુપગતત્તા સમાપન્નોવ નામ હોતિ. **સહ જીવન્તી**તિ યાવ સિક્ખં ન પચ્ચક્ખાતિ, પારાજિકભાવં વા ન પાપુણાતિ. યં પન વુત્તં **અન્ધકટ્ઠકથાયં** ''સિક્ખં પરિપૂરેન્તો સિક્ખાસમાપન્નો સાજીવં અવીતિક્કમન્તો સાજીવસમાપન્નો''તિ, તં ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદવસેન વુત્તં. ન હિ સિક્ખં અપરિપૂરેન્તો, કામવિતક્કાદિબહુલો વા એકચ્ચં સાવસેસં સાજીવં વીતિક્કમન્તો વા સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો નામ ન હોતિ.

ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદેન પન ચતુક્કં લબ્ભતિ – ''અત્થિ ભિક્ખુ સિક્ખાસમાપન્નો સીલાનિ પચ્ચવેક્ખન્તો ન સાજીવસમાપન્નો અચિત્તકં સિક્ખાપદં વીતિક્કમન્તો, અત્થિ ન સિક્ખાસમાપન્નો કામવિતક્કાદિબહુલો સાજીવસમાપન્નો નિરાપત્તિકો, અત્થિ ન સિક્ખાસમાપન્નો ન ચ સાજીવસમાપન્નો અનવસેસં આપત્તિં આપન્નો, અત્થિ ઉભયસમાપન્નો સિક્ખં પરિપૂરેન્તો સાજીવઞ્ચ અવીતિક્કમન્તો''તિ. અયમેત્થ ચતુત્થો ભિક્ખુ ઉક્કટ્ઠો ઇધ અધિપ્પેતો સિયા. ન હિ ભગવા અનુક્કટ્ઠં વત્તું યુત્તોતિ ચે? ન, ''તત્ર યાયં અધિસીલસિક્ખા, અયં ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતા સિક્ખા''તિ વચનવિરોધતો, ઉક્કટ્ઠગ્ગહણાધિપ્પાયે સતિ ''સિક્ખાતિ તિસ્સો સિક્ખા''તિ એત્તકમેવ વત્તબ્બન્તિ અધિપ્પાયો. સિક્ખત્તયસમાપન્નો હિ સબ્બુક્કટ્ઠો. ''મેથુનં ધમ્મં પટિસેવેય્યા''તિ પરતો વચનં અપેક્ખિત્વા અધિસીલસિક્ખાવ વુત્તાતિ ચે? ન, તસ્સાપિ અભબ્બત્તા. ન હિ અધિસીલસિક્ખં પરિપૂરેન્તો, સાજીવઞ્ચ અવીતિક્કમન્તો મેથુનધમ્મં પટિસેવિતું ભબ્બો, તં સિક્ખં અપરિપૂરેન્તો, સાજીવઞ્ચ વીતિક્કમન્તોયેવ હિ પટિસેવેય્યાતિ અધિપ્પાયા. તસ્મા એવમેત્થ અત્થો ગહેતબ્બો. યસ્મા સિક્ખાપદસઙ્ખાતો સાજીવો અધિસીલસિક્ખમેવ સઙ્ગણ્હાતિ, ન ઇતરસિક્ખાદ્વયં, તસ્મા ''તત્ર યાયં અધિસીલસિક્ખા, અયં ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતા સિક્ખા''તિ વુત્તં. તસ્મા અધિસીલસિક્ખાય સઙ્ગાહકો સાજીવો સિક્ખાસાજીવોતિ વુત્તો. ઇતિ સાજીવવિસેસનત્થં સિક્ખાગ્ગહણં કતં. તદત્થદીપનત્થમેવ વિભઙ્ગે સિક્ખં

અપરામસિત્વા ‘‘તસ્મિં સિક્ખતિ, તેન વુચ્ચતિ સાજીવસમાપન્નો’’તિ (પારા॰ ૪૫) વુત્તં. તેન એકમેવિદં અત્થપદન્તિ દીપિતં હોતિ. તઞ્ચ ઉપસમ્પદૂપગમનન્તરતો પટ્ઠાય સિક્ખનાધિકારત્તા ‘‘સિક્ખતી’’તિ ચ ‘‘સમાપન્નો’’તિ ચ વુચ્ચતિ. યો એવં ‘‘સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો’’તિ સઙ્ખં ગતો, તાદિસં પચ્ચયં પટિચ્ચ અપરભાગે સાજીવસઙ્ખાતમેવ સિક્ખં અપચ્ચક્ખાય તસ્મિંયેવ દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વા મેથુનં ધમ્મં પટિસેવેય્યાતિ અયમત્થો યુજ્જતિ.

કિન્તુ અટ્ઠકથાનયો પટિક્ખિત્તો હોતિ, સો ચ ન પટિક્ખેપારહો હોતિ, અધિપ્પાયો પનેત્થ પરિયેસિતબ્બો. સબ્બેસુ સિક્ખાપદેસુ ઇદમેવ ભિક્ખુલક્ખણં સાધારણં યદિદં ‘‘ભિક્ખૂનં સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો’’તિ. ખીણાસવોપિ સાવકો આપત્તિં આપજ્જતિ અચિત્તકં, તથા સેક્ખો, પુથુજ્જનો પન સચિત્તકમ્પિ, તસ્મા સેક્ખાસેક્ખપુથુજ્જનાનં સામઞ્ઞમિદં ભિક્ખુલક્ખણન્તિ કત્વા કેવલં સિક્ખાસમાપન્નો, કેવલં સાજીવસમાપન્નો, ઉભયસમાપન્નો ચાતિ સરૂપેકદેસએકસેસનયેન ‘‘સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો’’ત્વેવ સમ્પિણ્ડેત્વા ઉક્કટ્ઠગ્ગહણેન અનુક્કટ્ઠાનં ગહણસિદ્ધિતો અટ્ઠકથાયં ઉક્કટ્ઠોવ વુત્તો. તમેવ સમ્પાદેતું ‘‘તસ્મિં સિક્ખતિ, તેન વુચ્ચતિ સાજીવસમાપન્નો’’તિ એત્થ સિક્ખાસદ્દસ્સ અવચને પરિહારં વત્વા યસ્મા પન સો સિક્ખમ્પિ સમાપન્નો, તસ્મા સિક્ખાસમાપન્નોતિપિ અત્થતો વેદિતબ્બોતિ ચ વત્વા ‘‘યં સિક્ખં સમાપન્નો, તં અપચ્ચક્ખાય, યઞ્ચ સાજીવં સમાપન્નો, તત્થ દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વા’’તિ વુત્તન્તિ અયમટ્ઠકથાય અધિપ્પાયો વેદિતબ્બો. એતસ્મિં પન અધિપ્પાયે અધિસીલસિક્ખાય એવ ગહણં સબ્બત્થિકત્તા, સીલાધિકારતો ચ વિનયસ્સાતિ વેદિતબ્બં. યથા ચ સિક્ખાપદં સમાદિયન્તો સીલં સમાદિયતીતિ વુચ્ચતિ, એવં સિક્ખાપદં પચ્ચક્ખન્તો સીલં પચ્ચક્ખાતીતિ વત્તું યુજ્જતિ, તસ્મા તત્થ વુત્તં ‘‘યં સિક્ખં સમાપન્નો, તં અપચ્ચક્ખાયા’’તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનવિભઙ્ગવણ્ણના). એત્તાવતા સમાસતો ‘‘સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો’’તિ એત્થ વત્તબ્બવિનિચ્છયો નિટ્ઠિતો હોતિ.

કિં ઇમિના વિસેસવચનેન પયોજનં, નનુ ‘‘યો પન ભિક્ખુ સિક્ખં અપચ્ચક્ખાય દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વા…પે॰… અસંવાસો’’તિ એત્તકમેવ વત્તબ્બન્તિ ચે? ન વત્તબ્બં અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગતો. ‘‘યો પન સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો થેય્યસંવાસાદિકો કેવલેન સમઞ્ઞામત્તેન, પટિઞ્ઞામત્તેન વા ભિક્ખુ, તસ્સાપિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં અત્થિ, સિક્ખં અપચ્ચક્ખાય ચ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવન્તસ્સ પારાજિકાપત્તિ. યો વા પચ્છા પારાજિકં આપત્તિં આપજ્જિત્વા ન સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો, તસ્સ ચ, યો વા પક્ખપણ્ડકત્તા પણ્ડકભાવૂપગમનેન ન સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો, તસ્સ ચ તદુભયં અત્થીતિ આપજ્જતિ. પણ્ડકભાવપક્ખે ચ પણ્ડકો ઉપસમ્પદાય ન વત્થૂ’’તિ વુત્તં. તસ્મા ઇતરસ્મિં પક્ખે વત્થૂતિ સિદ્ધં. તસ્મિં પક્ખે ઉપસમ્પન્નો પણ્ડકભાવપક્ખે પણ્ડકત્તા ન સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો, સો પરિચ્ચજિતબ્બાય સિક્ખાય અભાવેન સિક્ખં અપચ્ચક્ખાય મુખેન પરસ્સ અઙ્ગજાતગ્ગહણનયેન મેથુનં ધમ્મં પટિસેવેય્ય, તસ્સ કુતો પારાજિકાપત્તીતિ અધિપ્પાયો. અયં નયો અપણ્ડકપક્ખં અલભમાનસ્સેવ પરતો યુજ્જતિ, લભન્તસ્સ પન અરૂપસત્તાનં કુસલાદિસમાપત્તિક્ખણે ભવઙ્ગવિચ્છેદે સતિપિ અમરણં વિય પણ્ડકભાવપક્ખેપિ ભિક્ખુભાવો અત્થિ. સંવાસં વા સાદિયન્તસ્સ ન થેય્યસંવાસકભાવો અત્થિ અન્તિમવત્થુઅજ્ઝાપન્નસ્સ વિય. ન ચ સહસેય્યાદિં જનેતિ . ગણપૂરકો પન ન હોતિ અન્તિમવત્થું અજ્ઝાપન્નો વિય. ન સો સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો. ઇતરસ્મિં પન પક્ખે હોતિ, અયં ઇમસ્સ તતો વિસેસો. કિમયં સહેતુકો, ઉદાહુ અહેતુકોતિ? ન અહેતુકો. યતો ઉપસમ્પદા તસ્સ અપણ્ડકપક્ખે અનુઞ્ઞાતા સહેતુકપ્પટિસન્ધિકત્તા. પણ્ડકભાવપક્ખેપિ કિસ્સ નાનુઞ્ઞાતાતિ ચે? પણ્ડકભૂતત્તા ઓપક્કમિકપણ્ડકસ્સ વિય.

અપિચ ‘‘સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો’’તિ ઇમિના તસ્સ સિક્ખાસમાદાનં દીપેત્વા તં સમાદિન્નં સિક્ખં અપચ્ચક્ખાય, તત્થ ચ દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વાતિ વત્તું યુજ્જતિ, ન અઞ્ઞથાતિ ઇમિના કારણેન યથાવુત્તાનિટ્ઠપ્પસઙ્ગતો ‘‘યો પન ભિક્ખુ ભિક્ખૂનં સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો સિક્ખં અપચ્ચક્ખાયા’’તિઆદિ વુત્તં. યથા ચેત્થ, એવં ‘‘યો પન ભિક્ખુ ભિક્ખૂનં સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો સિક્ખં અપચ્ચક્ખાય દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વા ગામા વા અરઞ્ઞા વા અદિન્નં…પે॰… યો પન ભિક્ખુ ભિક્ખૂનં સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો સિક્ખં અપચ્ચક્ખાય દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વા સુગતચીવરપ્પમાણં ચીવરં કારાપેય્યા’’તિ સબ્બત્થ યોજેતબ્બં.

‘‘**અન્તમસો તિરચ્છાનગતાયપી**’’તિ મનુસ્સિત્થિં ઉપાદાય વુત્તં. ન હિ પગેવ પણ્ડકે, પુરિસે વાતિ વત્તું યુજ્જતિ. સેસં તત્થ તત્થ વુત્તનયમેવ . અયં તાવ માતિકાય વિનિચ્છયો અઞ્ઞત્થાપિ યથાસમ્ભવં યોજેત્વા દીપેતબ્બો.

સારિપુત્તબેલટ્ઠસીસાનન્દાદયોપિ સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિકારણત્તા ચ આપત્તિઆપજ્જનતો ચ કસ્મા મહાવિભઙ્ગે ઞત્તિચતુત્થઉપસમ્પદાયેવ આગતાતિ? પટિક્ખિત્તાય સરણગમનૂપસમ્પદાય અનુઞ્ઞાતપ્પસઙ્ગભયાતિ ઉપતિસ્સત્થેરો. આપત્તિયા ભબ્બતં સન્ધાય તસ્મિમ્પિ વુત્તે પુબ્બે પટિક્ખિત્તાપિ ભગવતા પુન અનુઞ્ઞાતાતિ ભિક્ખૂનં મિચ્છાગાહો વા વિમતિ વા ઉપ્પજ્જતિ, તસ્મા ન વુત્તાતિ વુત્તં હોતિ.

‘‘અધમ્મકમ્મં વગ્ગકમ્મ’’ન્તિ (મહાવ॰ ૩૮૭) વચનતો કુપ્પકમ્મમ્પિ કત્થચિ ‘‘કમ્મ’’ન્તિ વુચ્ચતિ, તસ્મા ‘‘**અકુપ્પેના**’’તિ વુત્તં. યસ્મા અકુપ્પકમ્મમ્પિ એકચ્ચં ન ઠાનારહં, યેન અપત્તો ઓસારણં સુઓસારિતોતિ વુચ્ચતિ, તસ્મા ‘‘**ઠાનારહેના**’’તિ વુત્તં. યદિ એવં ‘‘ઠાનારહેના’’તિ ઇદમેવ વત્તબ્બં ઇમિના અકુપ્પસિદ્ધિતોતિ ચે? ન, અટ્ઠાનારહેન અકુપ્પેન ઉપસમ્પન્નો ઇમસ્મિં અત્થે ન અધિપ્પેતો અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગતો. દ્વીહિ પનેતેહિ એકતો વુત્તેહિ અયમત્થો પઞ્ઞાયતિ – કેવલં તેન અકુપ્પેન ઉપસમ્પન્નો અયમ્પિ ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતો ભિક્ખૂતિ, ઠાનારહેન ચ અકુપ્પેન ચ ઉપસમ્પન્નો અયમ્પિ ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતો ભિક્ખૂતિ, કુપ્પેન ઉપસમ્પન્નો નાધિપ્પેતોતિ.

‘‘**પટિસન્ધિગ્ગહણતો પટ્ઠાય અપરિપુણ્ણવીસતિવસ્સો**’’તિ વુત્તત્તા ઓપપાતિકઞ્ચાતિ સોળસવસ્સુદ્દેસિકા ઓપપાતિકા પટિસન્ધિતો પટ્ઠાય અપરિપુણ્ણવીસતિવસ્સાતિ વદન્તિ. ‘સોળસવસ્સુદ્દેસિકા હોન્તી’તિ વુત્તત્તા પુન ચત્તારિ વસ્સાનિ ઇચ્છિતબ્બાનિ, ‘પટિસન્ધિગ્ગહણતો પટ્ઠાયા’તિ ઇદં ગબ્ભસેય્યકાનં વસેન વુત્ત’’ન્તિ એકે. ‘‘કેચિ વદન્તી’’તિ યત્થ યત્થ લિખીયતિ, તત્થ તત્થ વિચારેત્વા અત્થં સુટ્ઠુ ઉપલક્ખયે. ઓપક્કમિકે પણ્ડકભાવો આરુળ્હનયેન વેદિતબ્બો. ‘‘પક્ખપણ્ડકો અપણ્ડકપક્ખે પબ્બાજેત્વા પણ્ડકપક્ખે નાસેતબ્બો’’તિ (વજિર॰ ટી॰ મહાવગ્ગ ૧૦૯) લિખિતં.

‘‘બિન્દું અદત્વા ચે નિવાસેતિ, **થેય્યસંવાસકો** ન હોતી’’તિ વદન્તિ, વીમંસિતબ્બં. **લિઙ્ગાનુરૂપસ્સા**તિ સામણેરારહસ્સ સંવાસસ્સ સાદિતત્તાતિ અધિપ્પાયો.

રાજભયાદીહિ ગહિતલિઙ્ગાનં ‘‘ગિહી મં ‘સમણો’તિ જાનન્તૂ’’તિ વઞ્ચનચિત્તે સતિપિ ભિક્ખૂનં વઞ્ચેતુકામતાય ચ તેહિ સંવસિતુકામતાય ચ અભાવા દોસો ન જાતોતિ. ‘‘યો એવં પબ્બજતિ, સો થેય્યસંવાસકો નામ હોતી’’તિ વા ‘‘એવં કાતું ન લબ્ભતી’’તિ વા ‘‘એવં પબ્બજિતો સામણેરો ન હોતી’’તિ વા ન જાનાતિ, વટ્ટતિ. ‘‘જાનાતિ, ન વટ્ટતી’’તિ ચ લિખિતં. ‘‘રાજદુબ્ભિક્ખાદિઅત્થાય ચીવરં પારુપિત્વા સંવાસં સાદિયન્તો થેય્યસંવાસકો હોતિ. કસ્મા? અસુદ્ધચિત્તત્તા. પુન સો ‘સુદ્ધં બ્રહ્મચરિયં કરિસ્સામિ, કિં એતેનાતિ વિપ્પટિસારેન વા પચ્ચયાદિસુલભતાય વા કરિસ્સામી’તિ સુદ્ધમાનસો હુત્વા યાવ સો સંવાસં નાધિવાસેતિ, તાવ થેય્યસંવાસકો ન હોતિ. એવં સુદ્ધચિત્તુપ્પત્તિતો પટ્ઠાય સંવાસં સાદિયતિ ચે, થેય્યસંવાસકો હોતીતિ અધિપ્પેતો. ઇતરથા સબ્બં વિરુજ્ઝતી’’તિ એકે.

‘‘નાભિપરામાસાદિના જાતો તથારૂપં પિતરં ઘાતેતિ ચે, **પિતુઘાતકો** હોતી’’તિ વદન્તિ.

યો પન કાયસંસગ્ગેન સીલવિનાસં પાપેતિ, ન સો **ભિક્ખુનિદૂસકો** ''તિણ્ણં મગ્ગાન''ન્તિ વચનતો. ભિક્ખુનિં પન એકતોઉપસમ્પન્નં દૂસેત્વાપિ ભિક્ખુનિદૂસકો હોતિ, સોપિ પારાજિકો હોતીતિ વિનિચ્છયો. ભિક્ખુની પન થેય્યસંવાસિકા, માતુપિતુઅરહન્તઘાતિકા, લોહિતુપ્પાદિકા, તિત્થિયપક્કન્તિકા ચ હોતિ, અટ્ઠકથાસુ અનાગતં વિનયધરા સમ્પટિચ્છન્તિ.

''સમ્પજાનમુસાવાદે પાચિત્તિય''ન્તિ (પાચિ॰ ૨) વુત્તં મરિયાદં અવીતિક્કમન્તો તસ્મિઞ્ચ સિક્ખાપદે સિક્ખતીતિ વુચ્ચતિ. **સિક્ખાપદન્તિ** અસભાવધમ્મો સઙ્કેતોવ, ઇધ પઞ્ઞત્તિ અધિપ્પેતા. ''મેથુનસંવરસ્સેતં અધિવચન''ન્તિ સમન્તપાસાદિકાયં વુત્તં, તં પનત્થં સન્ધાયાતિ લિખિતં. **સિક્ખાતિ** તં તં સિક્ખાપદં, સિક્ખનભાવેન પવત્તચિત્તુપ્પાદો. **સાજીવન્તિ** પઞ્ઞત્તિ. તદત્થદસ્સનત્થં પુબ્બે ''મેથુનસંવરસ્સેતં અધિવચન''ન્તિ વુત્તં. યસ્મા સિક્ખાય ગુણસમ્મતાય પુઞ્ઞસમ્મતાય તન્તિયા અભાવતો લોકસ્સ દુબ્બલ્યાવિકમ્મં તત્થ ન સમ્ભવતિ. પત્થનીયા હિ સા, તસ્મા **''યઞ્ચ સાજીવં સમાપન્નો, તસ્મિં દુબ્બલભાવં અપ્પકાસેત્વા''**તિ વુત્તં. આણાય હિ દુબ્બલ્યં સમ્ભવતીતિ ઉપતિસ્સો. દુબ્બલ્યાવિકમ્મપદં સિક્ખાપચ્ચક્ખાનપદસ્સ બ્યઞ્જનસિલિટ્ઠતાય વા પરિવારકભાવેન વા વેદિતબ્બં. અથ વા યસ્મા સિક્ખાપચ્ચક્ખાનસ્સ એકચ્ચં દુબ્બલ્યાવિકમ્મં અકતં હોતિ, તસ્મા તં સન્ધાય ''સિક્ખં અપચ્ચક્ખાયા''તિ પદસ્સ અત્થં વિવરન્તો **''દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વા''**તિ આહ. તત્થ સિયા યસ્મા ન સબ્બં દુબ્બલ્યાવિકમ્મં સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં, તસ્મા ''દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વા''તિ પઠમં વત્વા તસ્સ અત્થનિયમત્થં ''સિક્ખં અપચ્ચક્ખાયા''તિ વત્તબ્બન્તિ? તં ન, કસ્મા? અત્થાનુક્કમાભાવતો. ''સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો''તિ હિ વુત્તત્તા ''યં સિક્ખં સમાપન્નો, તં અપચ્ચક્ખાય, યઞ્ચ સાજીવં સમાપન્નો, તત્થ દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વા''તિ વુચ્ચમાને અનુક્કમેનેવ અત્થો વુત્તો હોતિ, ન અઞ્ઞથા, તસ્મા ઇદમેવ પઠમં વુત્તન્તિ. **તેસંયેવાતિ** ચુદ્દસન્નં.

''સિક્ખં અપચ્ચક્ખાયા''તિ સબ્બસિક્ખાપદાનં સાધારણત્થં **''અયમેત્થ અનુપઞ્ઞત્તી''તિ** વુત્તં.

પવેસનં નામ અઙ્ગજાતં પવેસેન્તસ્સ અઙ્ગજાતેન સમ્ફુસનં. **પવિટ્ઠં** નામ યાવ મૂલં પવેસેન્તસ્સ વિપ્પકતકાલો વાયામકાલો. સુક્કવિસટ્ઠિસમયે અઙ્ગજાતં **ઠિતં** નામ. **ઉદ્ધરણં** નામ નીહરણકાલો. વિનયગણ્ઠિપદે પન ''વાયામતો ઓરમિત્વા ઠાનં **ઠિતં** નામા''તિ વુત્તં, તં અસઙ્કરતો દસ્સનત્થં વુત્તં. પવેસનપવિટ્ઠઉદ્ધરણકાલેસુપિ સુક્કવિસટ્ઠિ હોતિયેવ. **સાદિયનં** નામ સેવનચિત્તસ્સ અધિવાસનચિત્તસ્સ ઉપ્પાદનં.

ઉભતોવિભઙ્ગે એવ પઞ્ઞત્તાનિ સન્ધાય **''ઇદઞ્હિ સબ્બસિક્ખાપદાનં નિદાન''**ન્તિ વુત્તં. ''વિનયધરપઞ્ચમેન ગણેન ઉપસમ્પદા''તિ (મહાવ॰ ૨૫૯) વુત્તત્તા ઇધ તતિયા સહયોગેન વુત્તા. તસ્મા વીસતિપિ ભિક્ખૂ ચે નિસિન્ના, પઞ્ચમો વિનયધરોવ ઇચ્છિતબ્બો, એવં સતિ પારાજિકો ચે વિનયધરો, ઉપસમ્પદાકમ્મં કોપેતીતિ ચે? ન, પરિવારાવસાને કમ્મવગ્ગે (પરિ॰ ૪૮૨ આદયો) યં કમ્મવિપત્તિલક્ખણં વુત્તં, તસ્સ તસ્મિં નત્થિતાય. ''કથં વત્થુતો વા ઞત્તિતો વા અનુસ્સાવનતો વા સીમતો વા પરિસતો વા''તિ એત્તકં વુત્તં, નનુ અયં ''પરિસતો વા''તિ વચનેન સઙ્ગહિતોતિ ચે? ન, ''દ્વાદસહિ આકારેહિ પરિસતો કમ્માનિ વિપજ્જન્તી''તિ (પરિ॰ ૪૮૭) સુત્તસ્સ હિ વિભઙ્ગે તસ્સ અનામટ્ઠત્તાતિ અયમત્થો યસ્મા તત્થ તત્થ સરૂપેન વુત્તપાળિવસેનેવ સક્કા જાનિતું, તસ્મા નયમુખં દસ્સેત્વા સંખિત્તોતિ લિખિતં. ''અઙ્ગ''ન્તિ પદં ઉદ્ધરિત્વા ''સબ્બસિક્ખાપદેસુ આપત્તીનં અઙ્ગાનઙ્ગં વેદિતબ્બ''ન્તિ વુત્તં, ઇધ પન ''અઙ્ગ''ન્તિ વુત્તં, કસ્મા? સમુટ્ઠનાદીનં પરિવારાદીસુ સઙ્ખેપેન આગતત્તા તત્થ ગહેત્વા ઇધાપિ નિદ્દિટ્ઠાનં અનઙ્ગાનં વવત્થાનાભાવતો, સબ્બત્થ સઙ્ખેપતો ચ વિત્થારતો ચ અનઙ્ગત્તે વુચ્ચમાને અતિવિત્થારતાય તસ્મિં તસ્મિં સિક્ખાપદે અનૂનં વત્તબ્બતો ચાતિ વેદિતબ્બો, સબ્બાપત્તીનં સઙ્ગાહકવસેનાતિ અત્થો.

યાનિ સિક્ખાપદાનિ ''કિરિયાની''તિ વુચ્ચન્તિ, તેસં વસેન કાયવાચા સહ વિઞ્ઞત્તિયા વેદિતબ્બા, અકિરિયાનં વસેન વિના વિઞ્ઞત્તિયા વેદિતબ્બા. ચિત્તં પનેત્થ અપ્પમાણં ભૂતારોચનસમુટ્ઠાનસ્સ કિરિયત્તા, અચિત્તકત્તા ચ. તત્થ કિરિયા આપત્તિયા અનઙ્ગન્તરચિત્તસમુટ્ઠાના વેદિતબ્બા. અવિઞ્ઞત્તિજનકમ્પિ એકચ્ચં બાહુલ્લનયેન ''કિરિય''ન્તિ વુચ્ચતિ યથેવ પઠમપારાજિકં. વિઞ્ઞત્તિયા અભાવેપિ ''સો ચે સાદિયતિ, આપત્તિ પારાજિકસ્સ, ન સાદિયતિ, અનાપત્તી''તિ હિ વુત્તં, વિઞ્ઞત્તિસઙ્ખાતાપિ કિરિયા વિના સેવનચિત્તેન ન હોતિ વુત્તચિત્તજત્તા, વિકારરૂપત્તા, ચિત્તાનુપરિવત્તિકત્તા ચ. તસ્મા કિરિયાસઙ્ખાતમિદં વિઞ્ઞત્તિરૂપં, ઇતરં ચિત્તજરૂપં વિય જનકચિત્તેન વિના ન તિટ્ઠતિ, ઇતરં સદ્દાયતનં તિટ્ઠતિ, તસ્મા કિરિયાય સતિ એકન્તતો તજ્જનકં સેવનચિત્તં અત્થિ એવાતિ કત્વા ન સાદિયતિ, અનાપત્તીતિ ન યુજ્જતીતિ. યસ્મા વિઞ્ઞત્તિજનકમ્પિ સમાનં સેવનચિત્તં ન સબ્બકાલં વિઞ્ઞત્તિં જનેતિ, તસ્મા વિનાપિ વિઞ્ઞત્તિયા સયં ઉપ્પજ્જતીતિ કત્વા ''સાદિયતિ, આપત્તિ પારાજિકસ્સા''તિ વુત્તં. નુપ્પજ્જતિ ચે, ન સાદિયતિ નામ, તસ્સ અનાપત્તિ. તેનેવ ભગવા ''કિંચિત્તો ત્વં ભિક્ખૂ''તિ (પારા॰ ૧૩૫) ચિત્તેનેવ આપત્તિં પરિચ્છિન્દતિ, ન કિરિયાયાતિ વેદિતબ્બં.

એત્થ **સમુટ્ઠાન**ગ્ગહણં કત્તબ્બતો વા અકત્તબ્બતો વા કાયાદિભેદાપેક્ખમેવ આપત્તિં આપજ્જતિ, ન અઞ્ઞથાતિ દસ્સનપ્પયોજનં. તેસુ **કિરિયા**ગ્ગહણં કાયાદીનં સવિઞ્ઞત્તિકાવિઞ્ઞત્તિકભેદદસ્સનપ્પયોજનં. **સઞ્ઞા**ગ્ગહણં આપત્તિયા અઙ્ગાનઙ્ગચિત્તવિસેસદસ્સનપ્પયોજનં. તેન યં ચિત્તં કિરિયલક્ખણે વા અકિરિયલક્ખણે વા સન્નિહિતં, યતો વા કિરિયા વા અકિરિયા વા હોતિ, ન તં અવિસેસેન આપત્તિયા અઙ્ગં વા અનઙ્ગં વા હોતિ. કિન્તુ યાય સઞ્ઞાય ''સઞ્ઞાવિમોક્ખ''ન્તિ વુચ્ચતિ, તાય સમ્પયુત્તં ચિત્તં અઙ્ગં, ઇતરં અનઙ્ગન્તિ દસ્સિતં હોતિ. ઇદાનિ યેન ચિત્તેન સિક્ખાપદં **સચિત્તકં** હોતિ, તદભાવા **અચિત્તકં**, તેન તસ્સ અવિસેસેન સાવજ્જતાય ''લોકવજ્જમેવા''તિ વુત્તં. કિન્તુ સાવજ્જંયેવ સમાનં એકચ્ચં લોકવજ્જં, એકચ્ચં પણ્ણત્તિવજ્જન્તિ દસ્સનપ્પયોજનં **ચિત્તલોકવજ્જ**ગ્ગહણં. ચિત્તમેવ યસ્મા ''લોકવજ્જ''ન્તિ વુચ્ચતિ, તસ્મા મનોકમ્મમ્પિ સિયા આપત્તીતિ અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગનિવારણપ્પયોજનં **કમ્મ**ગ્ગહણં.

યં પનેત્થ અકિરિયલક્ખણં કમ્મં, તં કુસલત્તિકવિનિમુત્તં સિયાતિ અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગનિવારણપ્પયોજનં **કુસલત્તિક**ગ્ગહણં. યા પનેત્થ અબ્યાકતાપત્તિ, તં એકચ્ચં અવેદનમ્પિ નિરોધં સમાપન્નો આપજ્જતીતિ વેદનાત્તિકં એત્થ ન લબ્ભતીતિ અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગનિવારણત્થં **વેદનાત્તિક**ગ્ગહણં. સિક્ખાપદઞ્હિ સચિત્તકપુગ્ગલવસેન ''તિચિત્તં તિવેદન''ન્તિ લદ્ધવોહારં અચિત્તકેનાપન્નમ્પિ ''તિચિત્તં તિવેદન''મિચ્ચેવ વુચ્ચતિ. તત્રિદં સાધકસુત્તં – ''અત્થાપત્તિ અચિત્તકો આપજ્જતિ અચિત્તકો વુટ્ઠાતિ (પરિ॰ ૩૨૪), અત્થાપત્તિ કુસલચિત્તો આપજ્જતિ કુસલચિત્તો વુટ્ઠાતી''તિઆદિ (પરિ॰ ૪૭૦). ''સચિત્તકં આપત્તિદીપનં, સઞ્ઞાવિમોક્ખં અનાપત્તિદીપનં, અચિત્તકં વત્થુઅજાનનં, નોસઞ્ઞાવિમોક્ખં વીતિક્કમનાજાનનં. ઇદમેવ તેસં નાનાત્ત''ન્તિ (વજિર॰ ટી॰ પારાજિક ૬૧-૬૬ પકિણ્ણકકથાવણ્ણના) લિખિતં.

સચિત્તકપક્ખેતિ એત્થ અયં તાવ ગણ્ઠિપદનયો – સચિત્તકપક્ખેતિ સુરાપાનાદિઅચિત્તકે સન્ધાય વુત્તં. સચિત્તકેસુ પન યં એકન્તમકુસલેનેવ સમુટ્ઠાતિ, તઞ્ચ ઉભયં **લોકવજ્જં** નામ. સુરાપાનસ્મિઞ્હિ ''સુરા''તિ વા ''પાતું ન વટ્ટતી''તિ વા જાનિત્વા પિવને અકુસલમેવાતિ. તત્થ ''ન વટ્ટતીતિ જાનિત્વા''તિ વુત્તવચનં ન યુજ્જતિ પણ્ણત્તિવજ્જસ્સપિ લોકવજ્જતાપસઙ્ગતો. ઇમં અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગં પરિહરિતુકામતાય ચ **વજિરબુદ્ધિત્થેરેન** લિખિતં – ''ઇધ 'સચિત્તક'ન્તિ ચ 'અચિત્તક'ન્તિ ચ વિચારણા વત્થુવિજાનને એવ હોતિ, ન પઞ્ઞત્તિવિજાનને. યદિ પઞ્ઞત્તિવિજાનને હોતિ , સબ્બસિક્ખાપદાનિ લોકવજ્જાનેવ સિયું, ન ચ સબ્બસિક્ખાપદાનિ લોકવજ્જાનિ. તસ્મા વત્થુવિજાનને એવ હોતીતિ ઇદં યુજ્જતિ. કસ્મા? યસ્મા સેખિયેસુ પઞ્ઞત્તિવિજાનનમેવ પમાણં, ન વત્થુમત્તવિજાનન''ન્તિ. અયં પનેત્થ અત્થો સિક્ખાપદસીસેન આપત્તિં ગહેત્વા યસ્સ સિક્ખાપદસ્સ સચિત્તકસ્સ ચિત્તં અકુસલમેવ હોતિ, તં લોકવજ્જં, સચિત્તકાચિત્તકસઙ્ખાતસ્સ અચિત્તકસ્સ ચ સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવ હોતિ, તમ્પિ

સુરાપાનાદિલોકવજ્જન્તિ ઇમમત્થં સન્ધાય “**યસ્સા સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવ હોતિ, અયં લોકવજ્જા નામા**”તિ વુત્તં. ‘‘સચિત્તકપક્ખે’’તિ હિ ઇદં વચનં અચિત્તકં સન્ધાયાહ. ન હિ એકંસતો સચિત્તકાય ‘‘સચિત્તકપક્ખે’’તિ વિસેસને પયોજનં અત્થીતિ, એવં સન્તેપિ અનિયમેન વુત્તઞ્ચ નિયમવસેન એવ ગહેતબ્બન્તિ અત્થો.

તિરચ્છાનાનં પનાતિ પન-સદ્દેન થુલ્લચ્ચયાદિકારં નિવત્તેતિ. **કિરિયાતિ** એત્થ ‘‘ઠિતં સાદિયતી’’તિ (પારા॰ ૫૮) વુત્તત્તા તં કથન્તિ ચે? ‘‘સાદિયતી’’તિ વુત્તત્તા કિરિયા એવ. એવં સન્તે ‘‘કાયકમ્મં મનોકમ્મ’’ન્તિ વત્તબ્બન્તિ ચે? ન, પચુરવોહારવસેન ‘‘કાયકમ્મ’’ન્તિ વુત્તત્તા. ઉબ્ભજાણુમણ્ડલિકાય લબ્ભતિ એવાતિ લિખિતં. પુબ્બે વુત્તનયેન સંસન્દેત્વા ગહેતબ્બં. ‘‘દુન્નિક્ખિત્તસ્સ, ભિક્ખવે, પદબ્યઞ્જનસ્સ અત્થોપિ દુન્નયો હોતી’’તિ (અ॰ નિ॰ ૨.૨૦) વદન્તેનાપિ અત્થસ્સ સુખગ્ગહણત્થમેવ પદબ્યઞ્જનસ્સ સુનિક્ખિત્તભાવો ઇચ્છિતો, ન અક્ખરવચનાય, તસ્મા આહ “**અત્થઞ્હિ નાથો સરણં અવોચા**”તિઆદિ.

પઠમપારાજિકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયપારાજિકવણ્ણના

ગામા વા અરઞ્ઞા વાતિ લક્ખણાનુપઞ્ઞત્તિકત્તા આદિમ્હિ વુત્તા. સબ્બસ્મિમ્પિ વિનયપિટકે ગામો, ગામૂપચારો, ગામક્ખેત્તં, ગામસીમા, ગામસીમૂપચારોતિ પઞ્ચવિધો ગામભેદો વેદિતબ્બો. તથા આરઞ્ઞકસીમાય એકં અગામકં અરઞ્ઞં, સંવિધાનસિક્ખાપદાનં (પાચિ॰ ૧૮૦ આદયો) એકં, સગામકં એકં , અવિપ્પવાસસીમાય એકં, ગણમ્હાઓહીયનકસ્સ (પાચિ॰ ૬૯૧) એકન્તિ પઞ્ચવિધો અરઞ્ઞભેદો વેદિતબ્બો. તત્થ અત્થિ ગામો ન ગામપરિહારં કત્થચિ લભતિ, અત્થિ ગામો ન ગામકિચ્ચં કરોતિ, તથા અત્થિ અરઞ્ઞં ન અરઞ્ઞપરિહારં કત્થચિ લભતિ, અત્થિ અરઞ્ઞં ન અરઞ્ઞકિચ્ચં કરોતીતિ અયમ્પિ ભેદો વેદિતબ્બો.

તત્થ અવિપ્પવાસસીમાસમ્મન્નનકમ્મવાચાય ઠપેત્વા ‘‘ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચા’’તિ (મહાવ॰ ૧૪૪) એત્થ **ગામો** નામ પરિક્ખિત્તો ચે, પરિક્ખેપસ્સ અન્તો, અપરિક્ખિત્તો ચે, પરિક્ખેપોકાસતો અન્તો વેદિતબ્બો. અયં ઉદોસિતસિક્ખાપદે ‘‘અન્તોગામો’’તિ (પારા॰ ૪૭૮) આગતો. સાસઙ્કસિક્ખાપદે ‘‘અન્તરઘર’’ન્તિ (પારા॰ ૬૫૪) આગતો અનાસઙ્કતો. યથાહ ‘‘અન્તરઘરે નિક્ખિપેય્યાતિ સમન્તા ગોચરગામે નિક્ખિપેય્યા’’તિ (પારા॰ ૬૫૪). તથા અન્તરઘરપ્પટિસંયુત્તાનં સેખિયાનં અયમેવ પરિચ્છેદો વેદિતબ્બો. ‘‘યા પન ભિક્ખુની એકા ગામન્તરં ગચ્છેય્યા’’તિ (પાચિ॰ ૬૮૭) એત્થાપિ અયમેવ પરિચ્છેદો અધિપ્પેતો ‘‘પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપં અતિક્કમન્તિયા, અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારં અતિક્કમન્તિયા’’તિ વુત્તત્તા.

યેસુ **પુરાણપોત્થકેસુ** ‘‘ઉપચારં ઓક્કમન્તિયા’’તિ લિખિતં, તં વિકાલે ગામપ્પવેસનસિક્ખાપદેસુ આચિણ્ણં નયં ગહેત્વા પમાદેન લિખીયતિ, ન પમાણં. યેસુ ચ **પોત્થકેસુ** વિકાલે ગામપ્પવેસનસિક્ખાપદસ્સ **વિભઙ્ગે** (પાચિ॰ ૫૧૩) ‘‘ગામં પવિસેય્યાતિ પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપં અતિક્કમન્તસ્સ, અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારં અતિક્કમન્તસ્સા’’તિ લિખીયતિ, સા પમાદલેખા. **ઉપચારં ઓક્કમન્તસ્સા**તિ તત્થ પાઠો. વુત્તઞ્હિ **સમન્તપાસાદિકાયં** ‘‘અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારો અદિન્નાદાને વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો’’તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૫૧૨). ઇધ **કઙ્ખાવિતરણિયમ્પિ** વુત્તં ‘‘સન્તં ભિક્ખું અનાપુચ્છિત્વાતિ…પે॰… ઉપચારં ઓક્કમન્તસ્સા’’તિઆદિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ વિકાલગામપ્પવેસનસિક્ખાપદવણ્ણના).

યં પન **કત્થચિ પોત્થકે** ‘‘ભિક્ખુનિયા ગામન્તરાધિકારે એકેન પાદેન ઇતરસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપં વા અતિક્કમન્તે, ઉપચારં વા ઓક્કન્તે થુલ્લચ્ચયં, દુતિયેન અતિક્કન્તમત્તે, ઓક્કન્તમત્તે ચ સઙ્ઘાદિસેસો’’તિ પાઠો દિસ્સતિ. તત્થ ‘‘ઓક્કન્તે, ઓક્કન્તમત્તે’’તિ એતાનિ પદાનિ અધિકાનિ , કેવલં લિખિતકેહિ અઞ્ઞેહિ લિખિતાનિ. **કત્થચિ પોત્થકે** ‘‘ઓક્કન્તમત્તે ચા’’તિ પદં ન દિસ્સતિ, ઇતરં દિસ્સતિ. તાનિ દ્વે પદાનિ પાળિયા વિરુજ્ઝન્તિ. ‘‘અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારં અતિક્કામેન્તિયા’’તિ (પાચિ॰ ૬૯૨) હિ પાળિ . તથા સમન્તપાસાદિકાય (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૬૯૨) વિરુજ્ઝન્તિ. ‘‘પરિક્ખેપારહટ્ઠાનં એકેન પાદેન અતિક્કમતિ, થુલ્લચ્ચયં, દુતિયેન અતિક્કમતિ, સઙ્ઘાદિસેસો. અપિચેત્થ સકગામતો…પે॰… એકેન પાદેન ઇતરસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપે વા ઉપચારે વા અતિક્કન્તે થુલ્લચ્ચયં, દુતિયેન અતિક્કન્તમત્તે સઙ્ઘાદિસેસો’’તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૬૯૨) હિ વુત્તં.

ગણ્ઠિપદે યસ્સ ‘‘પરિક્ખેપં અતિક્કામેન્તિયા’’તિ વત્વા ‘‘ઉપચારેપિ એસેવ નયો’’તિ વુત્તં. **અનુગણ્ઠિપદે** ચ ‘‘અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારં ‘ઓક્કમન્તિયા’તિપિ પોત્થકેસુ એકચ્ચેસુ દિસ્સતિ, તં ન ગહેતબ્બ’’ન્તિ વુત્તં. અપરમ્પિ વુત્તં ‘‘અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારં ‘અતિક્કામેન્તિયા’તિ વચનેનાપિ એવં વેદિતબ્બં – વિકાલે ગામપ્પવેસને દ્વિન્નં લેડ્ડુપાતાનં એવ વસેન ઉપચારો પરિચ્છિન્દિતબ્બો, ઇતરથા યથા એત્થ પરિક્ખેપારહટ્ઠાનં પરિક્ખેપં વિય કત્વા ‘અતિક્કામેન્તિયા’તિ વુત્તં, એવં તત્થાપિ ‘અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારં અતિક્કામેન્તસ્સા’તિ વદેય્ય. યસ્મા પન તત્થ પરિક્ખેપારહટ્ઠાનતો ઉત્તરિમેકો લેડ્ડુપાતો ઉપચારોતિ અધિપ્પેતો. તસ્મા તદત્થદીપનત્થં ‘અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારં ઓક્કમન્તસ્સા’તિ વુત્ત’’ન્તિ.

યં પન **અન્ધકટ્ઠકથાયં** પરિક્ખેપારહટ્ઠાનંયેવ ઉપચારન્તિ સલ્લક્ખેત્વા ‘‘પરિક્ખેપપઅક્ખેપારહટ્ઠાનાનં નિન્નાનાકરણદીપનત્થં ઉપચારં ઓક્કમન્તસ્સા’’તિ વુત્તં, પાળિવિસેસમસલ્લક્ખેત્વા ‘‘અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારં અતિક્કમન્તસ્સ ઇધ ઉપચારો પરિક્ખેપો યથા ભવેય્ય, તં ઉપચારં પઠમં પાદં અતિક્કામેન્તસ્સ આપત્તિ દુક્કટસ્સ, દુતિયં પાદં અતિક્કામેન્તસ્સ આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સા’’તિ વુત્તં, તં ન ગહેતબ્બમેવ પાળિયા વિસેસસમ્ભવતોતિ. **પોરાણગણ્ઠિપદે** ‘‘ઉપચારં અતિક્કામેન્તિયા ભિક્ખુનિયા ગામન્તરાપત્તી’’તિ વુત્તં. તસ્મા ઇધ કઙ્ખાવિતરણિયા ‘‘એકેન પાદેન ઇતરસ્સ…પે॰… અતિક્કન્તમત્તે સઙ્ઘાદિસેસો’’તિ અયમેવ પાઠો વેદિતબ્બો. એત્તાવતા ઇમેસુ યથાવુત્તેસુ ઠાનેસુ યથાવુત્તપરિચ્છેદોવ ગામોતિ વેદિતબ્બો. ઇમસ્સ અત્થસ્સ દીપનત્થં ‘‘ગામો નામ એકકુટિકોપી’’તિઆદિ (પારા॰ ૯૨) વુત્તં. ઇમસ્સ વસેન અસતિપિ પરિક્ખેપાતિક્કમે, ઉપચારોક્કમને વા અન્તરારામતો વા ભિક્ખુનુપસ્સયતો વા તિત્થિયસેય્યતો વા પટિક્કમનતો વા તં ગામં પવિસન્તસ્સ અન્તરારામપરિક્ખેપસ્સ, ઉપચારસ્સ વા અતિક્કમનવસેન ગામપચ્ચયા આપત્તિયો વેદિતબ્બા.

ગામૂપચારો પન ‘‘ઠપેત્વા ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચા’’તિ (મહાવ॰ ૧૪૪) એત્થ પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપોવ, અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપોકાસોવ. વુત્તઞ્હેતં અટ્ઠકથાયં ‘‘ગામૂપચારોતિ પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપો, અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપોકાસો. તેસુ અધિટ્ઠિતતેચીવરિકો ભિક્ખુ પરિહારં ન લભતી’’તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૪૪). કિં પનેત્થ કારણં, યેન અયં ગામો, ગામૂપચારો ચ ઇધ અઞ્ઞથા, અઞ્ઞત્થ તથાતિ? અટ્ઠુપ્પત્તિતો ‘‘તેન ખો પન સમયેન ભિક્ખૂ ‘ભગવતા તિચીવરેન અવિપ્પવાસસમ્મુતિ અનુઞ્ઞાતા’તિ અન્તરઘરે ચીવરાનિ નિક્ખિપન્તી’’તિ (મહાવ॰ ૧૪૩) ઇમિસ્સા હિ અટ્ઠુપ્પત્તિયા ‘‘ઠપેત્વા ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચા’’તિ (મહાવ॰ ૧૪૪) વુત્તં. તસ્મા યત્થ અન્તરઘરસઞ્ઞા, તત્થ અવિપ્પવાસસીમા ન ગચ્છતીતિ વેદિતબ્બા. તેન ચ ઉદોસિતસિક્ખાપદે ‘‘અન્તોગામે ચીવરં નિક્ખિપિત્વા અન્તોગામે વત્થબ્બ’’ન્તિ (પારા॰ ૪૭૮) ચ ‘‘સભાયે વા દ્વારમૂલે વા, હત્થપાસા વા ન વિજહિતબ્બ’’ન્તિ ચ વુત્તં. કપ્પિયભૂમિયં વસન્તોયેવ હિ કપ્પિયભૂમિયં નિક્ખિત્તચીવરં રક્ખતિ. સાસઙ્કસિક્ખાપદે પન ‘‘યસ્મા યત્થ ગામે ચીવરં નિક્ખિત્તં, તેન ગામેન વિપ્પવસન્તો ચીવરેન વિપ્પવસતીતિ વુચ્ચતિ, તસ્મા પુન ગામસીમં ઓક્કમિત્વા વસિત્વા

પક્કમતી’’તિ વુત્તં. તસ્મિઞ્હિ સિક્ખાપદે ગામસીમા ગામો નામાતિ અધિપ્પેતો. તત્થ વિકાલે ગામપ્પવેસનસિક્ખાપદવિભઙ્ગે ‘‘પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપં અતિક્કમન્તસ્સ આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સા’’તિ (પાચિ॰ ૫૧૩) વચનતો પરિક્ખેપો ન ગામો. કિન્તુ ગામૂપચારોતિ લેસેન દસ્સિતં હોતિ. ઇમસ્મિં પન સિક્ખાપદવિભઙ્ગે ‘‘ગામૂપચારો નામા’’તિ આરભિત્વા ‘‘અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઘરૂપચારે ઠિતસ્સ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ લેડ્ડુપાતો’’તિ ઇમિના અપરિક્ખિત્તસ્સ પરિક્ખેપોકાસો ગામૂપચારોતિ સિદ્ધં. તદત્થસમ્ભવતો તસ્મિં ઘરૂપચારે ઠિતસ્સ લેડ્ડુપાતો ગામૂપચારોતિ **કુરુન્દટ્ઠકથાયં, મહાપચ્ચરિયમ્પિ** વુત્તં . ઉપચારો હિ ‘‘ગામો એકૂપચારો નાનૂપચારો’’તિઆદીસુ દ્વારં, ‘‘અજ્ઝોકાસો એકૂપચારો’’તિ એત્થ સમન્તા સત્તબ્ભન્તરસઙ્ખાતં પમાણં, તસ્મા ‘‘ગામૂપચારોતિ પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપો, અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપોકાસો’’તિ **અન્ધકટ્ઠકથાયં** વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. તથા **કુરુન્દિયં, મહાપચ્ચરિયઞ્ચ**. તથા પાળિયમ્પિ ‘‘અજ્ઝારામો નામ પરિક્ખિત્તસ્સ આરામસ્સ અન્તો આરામો, અપરિક્ખિત્તસ્સ ઉપચારો. અજ્ઝાવસથો નામ પરિક્ખિત્તસ્સ આવસથસ્સ અન્તો આવસથો, અપરિક્ખિત્તસ્સ ઉપચારો’’તિઆદીસુ દિસ્સતિ. **મહાઅટ્ઠકથાયં** પન ‘‘ગામૂપચારો’’તિઆદીસુ દિસ્સતિ. તસ્મા દુતિયો લેડ્ડુપાતો ઉપચારોતિ અધિપ્પેતો.

‘‘અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારં ઓક્કમન્તસ્સ આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સા’’તિ પાળિવિસેસસમ્ભવતો ચ પઠમો લેડ્ડુપાતો ગામો એવ, દુતિયો ગામૂપચારોતિ વુત્તં. પરિક્ખિત્તસ્સ પન ગામસ્સ ઇન્દખીલે ઠિતસ્સ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ લેડ્ડુપાતો ગામૂપચારોતિ વુત્તન્તિ એત્થ ભેદો નત્થિ. એત્તાવતા પરિક્ખિત્તસ્સ દુવિધો ઉપચારો, અપરિક્ખિત્તસ્સ ચતુબ્બિધો ઉપચારો યત્થ સમ્ભવતિ, યત્થ ચ ન સમ્ભવતિ, તં સબ્બં દસ્સિતં હોતિ.

ગામખેત્તસ્સ ચ ગામસીમાય ચ લક્ખણં અટ્ઠકથાયમેવ વુત્તં. ઉભયઞ્હિ અત્થતો એકં. તત્થ ગામસીમાય ગામભાવો સાસઙ્કસિક્ખાપદવસેન વેદિતબ્બો.

ગામસીમૂપચારો નામ મનુસ્સાનં કટ્ઠતિણપુપ્ફફલાદિઅત્થિકાનં વનચરકાનં વલઞ્જનટ્ઠાનં. ઇમસ્સ ગામસીમૂપચારભાવો ઉદોસિતસિક્ખાપદે, ‘‘અગામકે અરઞ્ઞે સમન્તા સત્તબ્ભન્તરા’’તિ (પારા॰ ૪૯૪) આગતટ્ઠાને ખન્ધકે (મહાવ॰ ૧૪૭) ચ વેદિતબ્બો. એત્થ હિ ભગવા ગામન્તવાસીનં ભિક્ખૂનં સીમં દસ્સેન્તો ‘‘યં ગામં વા નિગમં વા ઉપનિસ્સાય વિહરતી’’તિ (મહાવ॰ ૧૪૭) વત્વા દસ્સેતિ. તદનન્તરમેવ ‘‘અગામકે’’તિઆદિના સત્તબ્ભન્તરસીમં દસ્સેતિ. તસ્મા યો ભિક્ખુ ગામં વા નિગમં વા ઉપનિસ્સાય ન વિહરતિ, કેવલં નાવાયં વા થલમગ્ગેન વા અદ્ધાનમગ્ગપ્પટિપન્નો હોતિ, તસ્સ તત્થ તત્થ સત્તબ્ભન્તરસીમા લબ્ભતીતિ વેદિતબ્બો. વુત્તઞ્હિ ‘‘એકકુલસ્સ સત્થો હોતિ , સત્થે ચીવરં નિક્ખિપિત્વા પુરતો વા પચ્છતો વા સત્તબ્ભન્તરા ન વિજહિતબ્બ’’ન્તિઆદિ (પારા॰ ૪૮૯). ઇદમેવ અરઞ્ઞં સન્ધાય ‘‘આરઞ્ઞકસીમાય એકં અગામકં અરઞ્ઞ’’ન્તિ વુત્તં.

યં સન્ધાય ‘‘અગામકે અરઞ્ઞે અદ્ધયોજને અદ્ધયોજને આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સા’’તિ (પાચિ॰ ૪૧૪) પાળિયં વુત્તં. ઇદં **સંવિધાનસિક્ખાપદાનં એકં અગામકં અરઞ્ઞં** નામ.

પુરિમેન પન સઘરં સઙ્ગહિતં, ઇમિના તમસઙ્ગહિતન્તિ. યં સન્ધાય ગણમ્હા ઓહીયનાધિકારે અટ્ઠકથાયં (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૬૯૨) ‘‘અગામકે અરઞ્ઞેતિ એત્થ ‘નિક્ખમિત્વા બહિ ઇન્દખીલા સબ્બમેતં અરઞ્ઞ’ન્તિ એવં વુત્તં લક્ખણં અરઞ્ઞં. તં પનેત કેવલં ગામાભાવેન ‘અગામક’ન્તિ વુત્તં, ન વિઞ્ઝાટવિસદિસતાયા’’તિ વુત્તં. યં સન્ધાય ‘‘આરઞ્ઞકં નામ સેનાસનં પઞ્ચધનુસતિકં પચ્છિમ’’ન્તિ (પારા॰ ૬૫૪; પાચિ॰ ૫૭૩) વુત્તં. **ઇદં આરઞ્ઞકસેનાસનં** નામ પરિક્ખિત્તસ્સ પરિક્ખેપતો બહિ, અપરિક્ખિત્તસ્સ પન પરિક્ખેપોકાસતો બહિ સરુક્ખં વા અરુક્ખં વા વિહારે કુઞ્જદિસમાકિણ્ણમ્પિ અરઞ્ઞં નામ. તથા ‘‘ગણમ્હા ઓહીયનકસ્સ એક’’ન્તિ વુત્તં. ઇદં અરઞ્ઞંવ. ઇદં પન પુબ્બે અગામકભાવેન આગતટ્ઠાને વુત્તલક્ખણમેવ હુત્વા નિક્ખમિત્વા બહિ ઇન્દખીલા દસ્સનૂપચારવિજહને એકમેવ આપત્તિં કરોતિ, તતો ઉદ્ધં અનાપત્તિ. ‘‘સંવિધાનસિક્ખાપદાનં એક’’ન્તિ વુત્તં પન અદ્ધયોજને અદ્ધયોજને એકેકં આપત્તિં કરોતિ, ન તતો ઓરં. ઇતરાનિ તીણિ યથાવુત્તપરિચ્છેદતો ઓરમેવ તત્થ વુત્તવિધિં ન સમ્પાદેન્તિ, પરં સમ્પાદેન્તિ. એવમેતેસં અઞ્ઞમઞ્ઞનાનત્તં વેદિતબ્બં.

તત્થ પઞ્ચવિધે ગામે યો ‘‘પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઇન્દખીલે ઠિતસ્સ લેડ્ડુપાતો’’તિ (પારા॰ ૯૨) વુત્તો, સો ન કત્થચિ વિનયપિટકે ઉપયોગં ગતો, કેવલં અપરિક્ખિત્તસ્સ પરિક્ખેપોકાસતો અપરો એકો લેડ્ડુપાતો ગામૂપચારો નામાતિ દીપનત્થં વુત્તો. પરિક્ખિત્તસ્સપિ ચે ગામસ્સ એકો લેડ્ડુપાતો કપ્પિયભૂમિસમાનો ઉપચારોતિ વુત્તો, પગેવ અપરિક્ખિત્તસ્સ પરિક્ખેપોકાસતો એકો. સો પન પાકટત્તા ચ અજ્ઝોકાસત્તા ચ ઓક્કમન્તસ્સ આપત્તિં કરોતિ ઠપેત્વા ભિક્ખુનિયા ગામન્તરાપત્તિં. ભિક્ખુનિયો હિ તસ્મિં દુતિયલેડ્ડુપાતસઙ્ખાતે ગામૂપચારે વસન્તી આપત્તિઞ્ચ આપજ્જન્તિ, ગામં પવિસન્તી ગામન્તરાપત્તિઞ્ચ. તાસઞ્હિ ઠિતટ્ઠાનં અરઞ્ઞસઙ્ખ્યં ગચ્છતિ ‘‘તાવદેવ છાયા મેતબ્બા... પે॰... તસ્સા તયો ચ નિસ્સયે, અટ્ઠ ચ અકરણીયાનિ આચિક્ખેય્યાથા’’તિ (ચૂળવ॰ ૪૩૦) વચનતો. અરઞ્ઞપ્પટિસંયુત્તાનં સિક્ખાપદાનં, વિકાલેગામપ્પવેસનસિક્ખાપદસ્સ (પાચિ॰ ૫૦૮) ચ ભિક્ખુનીનં અસાધારણત્તા ચ અન્તરારામભિક્ખુનુપસ્સયપ્પટિક્કમનાદીનં કપ્પિયભૂમિભાવવચનતો ચ ‘‘એકા ગણમ્હા ઓહીયેય્યાતિ અગામકે અરઞ્ઞે દુતિયિકાય ભિક્ખુનિયા દસ્સનૂપચારં વા સવનૂપચારં વા વિજહન્તિયા આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા’’તિઆદિસિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિતો (પાચિ॰ ૬૯૨) ચ ભિક્ખુનિક્ખન્ધકનયએન વા યસ્મા પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઇન્દખીલતો પટ્ઠાય અપરિક્ખિત્તસ્સ ઉપચારતો પટ્ઠાય નીયતિ, તત્થ અન્તરઘરે નિક્ખિત્તચીવરે સતિ ચતુરઙ્ગસમોધાનેન ભિક્ખૂ વસન્તિ, તસ્મા **સગામકં** નામ હોતિ.

અવિપ્પવાસસીમાય એકં નામ ‘‘ન, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનિયા અરઞ્ઞે વત્થબ્બં, યા વસેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિ (ચૂળવ॰ ૪૩૧) વચનતો ભિક્ખુનીનં અરઞ્ઞવાસો નામ નત્થીતિ સિદ્ધં. તાય હિ અરઞ્ઞે ભિક્ખુનુપસ્સયે સતિ અન્તોઆવાસેપિ દુતિયિકાય દસ્સનસવનૂપચારં વિજહન્તિયા આપત્તિ. તસ્મા અવિપ્પવાસસીમાધિકારે ‘‘ઠપેત્વા ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચા’’તિ (મહાવ॰ ૧૪૪) એત્થ યં ઠાનં ઠપિતં, તત્થેવ ભિક્ખુનુપસ્સયોપિ કપ્પતિ, ન તતો પરં.

તાસઞ્ચ અવિપ્પવાસસીમાકમ્મવાચાયં ‘‘ઠપેત્વા ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચા’’તિ વચનં નત્થીતિ કત્વા તેસ્વેવ ગામગામૂપચારેસુ ફરતિ. તતો પરં દુતિયેસુ લેડ્ડુપાતાદીસુ તાસં અકપ્પિયભૂમિકત્તા ન સમાનસંવાસકસીમા અરઞ્ઞે ફરતિ ભિક્ખૂનં ગામગામૂપચારં વિય. તસ્મા વુત્તં ‘‘ભિક્ખુનિયા ઠપેત્વા ગામન્તરાપત્તિ’’ન્તિ.

એવં તાવ પઞ્ચવિધં ગામભેદં, અરઞ્ઞભેદઞ્ચ ઞત્વા ઇદાનિ ‘‘**અત્થિ ગામો ન ગામપરિહારં કત્થચિ લભતી**’’તિઆદિભેદો વેદિતબ્બો. તત્થ યો અટ્ઠકથાયં ‘‘અમનુસ્સો નામ યો સબ્બસો વા મનુસ્સાનં અભાવેન યક્ખપરિગ્ગહભૂતો’’તિ વુત્તો, સો ગામો ન ગામપરિહારં કત્થચિ સિક્ખાપદે લભતિ. યઞ્હિ સન્ધાય અટ્ઠકથાયં ‘‘તં પનેતં બુદ્ધકાલે, ચક્કવત્તિકાલે ચ નગરં હોતિ, સેસકાલે સુઞ્ઞં હોતિ યક્ખપરિગ્ગહિત’’ન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૮૪; દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૫૦) વુત્તં. યો પન પટિરાજચોરાદીહિ વિલુત્તત્તા, કેવલં ભયેન વા છડ્ડિતો સઘરોવ અન્તરહિતગામભૂતો, સો ‘‘ગામન્તરે ગામન્તરે આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સા’’તિ (પાચિ॰ ૧૮૩) વુત્તપાચિત્તિયં જનેતિ, વિકાલે ગામપ્પવેસનં, સેખિયે ચત્તારિ જનેતીતિ વેદિતબ્બા. યો પન ગામો યતો વા મનુસ્સા કેનચિદેવ કરણીયેન પુનપિ આગન્તુકામા એવ અપક્કન્તાતિ વુત્તો, અમનુસ્સો સો પકતિગામસદિસોવ.

અત્થિ અરઞ્ઞં ન અરઞ્ઞપરિહારં કત્થચિ લભતીતિ એત્થ ''અજ્ઝોકાસો એકૂપચારો નામ અગામકે અરઞ્ઞે સમન્તા સત્તબ્ભન્તરા એકૂપચારો, તતો પરં નાનૂપચારો''તિ (પારા॰ ૪૯૪) એત્થ વ્વાયં નાનૂપચારોતિ વુત્તો, તં વેદિતબ્બં. યો પન પરિક્ખિત્તસ્સ એકલેડ્ડુપાતસઙ્ખાતો ગામૂપચારનામકો ગામો, યો વા સત્થો નાતિરેકચાતુમાસનિવિટ્ઠો, સો **અત્થિ ગામો ન ગામકિચ્ચં કરોતિ**. ન હિ તં ઠાનં ઓક્કમન્તો ગામપ્પવેસનાપત્તિં આપજ્જતિ. યં પન ગામસીમાય પરિયાપન્નં મનુસ્સાનં વલઞ્જનટ્ઠાનભૂતં અરઞ્ઞં, તં **અત્થિ અરઞ્ઞં ન અરઞ્ઞકિચ્ચં કરોતિ** નામ. ન હિ તત્થ આરઞ્ઞકસીમા લબ્ભતીતિ. એત્તાવતા ''ગામા વા અરઞ્ઞા વા''તિ ઇમિસ્સા અનુપઞ્ઞત્તિયા લક્ખણાનુપઞ્ઞત્તિભાવો દસ્સિતો હોતિ.

''ગોનિસાદિનિવિટ્ઠોપિ ગામો''તિ એત્થ સચે તસ્સ ગામસ્સ ગામખેત્તપરિચ્છેદો અત્થિ, સબ્બોપિ એકો ગામો. નો ચે, ઉપચારેન વા પરિક્ખેપેન વા પરિચ્છિન્દિતબ્બો. સચે ગામખેત્તે સતિ કાનિચિ તાનિ ઘરાનિ અઞ્ઞમઞ્ઞઉપચારપ્પહોનકં ઠાનં અતિક્કમિત્વા દૂરે દૂરે કતાનિ હોન્તિ, વિકાલે ગામપ્પવેસે ઉપચારોવ પમાણં. અન્તરઘરપ્પટિસંયુત્તેસુ સેખિયેસુ, ભિક્ખુનિયા ગામન્તરાપત્તીસુ ચ ઘરાનં પરિક્ખેપારહટ્ઠાનં પમાણં, ઉપોસથાદિકમ્માનં ગામખેત્તં પમાણં, આરઞ્ઞકસેનાસનસ્સ આસન્નઘરસ્સ દુતિયલેડ્ડુપાતતો પટ્ઠાય પઞ્ચધનુસતન્તરતા પમાણન્તિ એવં નો પટિભાનન્તિ આચરિયા.

''યમ્પિ એકસ્મિંયેવ ગામખેત્તે એકં પદેસં 'અયમ્પિ વિસુંગામો હોતૂ'તિ પરિચ્છિન્દિત્વા રાજા કસ્સચિ દેતિ, સોપિ વિસુંગામસીમા હોતિયેવા''તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૪૭) અટ્ઠકથાવચનતો તં પવિસન્તિયા ભિક્ખુનિયા ગામન્તરાપત્તિ હોતિ એવ. સચે તત્થ વિહારો વા દેવકુલં વા સભા વા ગેહં વા નત્થિ, કેવલં વત્થુમત્તકમેવ હોતિ, ગામોતિ વિનયકમ્મં સબ્બં તત્થ કપ્પતિ. ''અમનુસ્સો ગામો''તિ હિ વુત્તં. તઞ્ચ ઠાનં ઇતરસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપબ્ભન્તરે વા ઉપચારબ્ભન્તરે વા હોતિ, વિકાલે ગામપ્પવેસનં આપુચ્છિત્વાવ ગન્તબ્બં. નો ચે, અરઞ્ઞં વિય યથાસુખં ગન્તબ્બં. તત્થ ચે આરામો વા તિત્થિયસેય્યાદીસુ અઞ્ઞતરોવા હોતિ, લદ્ધકપ્પમેવ. ભિક્ખુનુપસ્સયો ચે હોતિ, ગામં પિણ્ડાય પવિસન્તિયા ભિક્ખુનિયા ગામન્તરાપત્તિ પરિહરિતબ્બા. ''અરઞ્ઞં નામ ઠપેત્વા ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચ અવસેસં અરઞ્ઞં નામા''તિ (પારા॰ ૯૨) એત્થ પરિક્ખેપે સતિ યથાવુત્તપરિચ્છેદં ગામમેવ ઠપેત્વા અવસેસં તસ્સ ઉપચારં, તતો પરઞ્ચ અરઞ્ઞં નામ, પરિક્ખેપે અસતિ યથાવુત્તપરિચ્છેદં ગામૂપચારમેવ ઠપેત્વા તતો પરં અવસેસં અરઞ્ઞં નામાતિ અધિપ્પાયો. એવં સતિ ''નિક્ખમિત્વા બહિ ઇન્દખીલા સબ્બમેતં અરઞ્ઞ''ન્તિ (વિભ॰ ૫૨૯) વુત્તલક્ખણે અગામકે અરઞ્ઞે ગણમ્હાઓહીયનાપત્તિ, તત્થ અવિપ્પવાસસીમાય ફરણં વિકાલે ગામપ્પવેસનાપત્તિયા અનાપત્તીતિ એવમાદિવિનયવિધિ સમેતિ, અઞ્ઞથા ન સમેતિ.

''ઠપેત્વા ગામૂપચારં અવસેસં અરઞ્ઞં નામા''તિ (મહાવ॰ ૧૪૪) વુત્તે ગામૂપચારતો પરો અરઞ્ઞન્તિ સિદ્ધે ''ઠપેત્વા ગામ''ન્તિ વિસેસત્થો ન દિસ્સતિ, ગામસ્સ પન અરઞ્ઞભાવપ્પસઙ્ગભયા વુત્તન્તિ ચે? ન, ગામૂપચારસ્સ અભાવપ્પસઙ્ગતો. સતિ હિ ગામે ગામૂપચારો હોતિ, સો ચ તવ મતેન અરઞ્ઞભૂતો. કુતો દાનિ ગામૂપચારો. ગામૂપચારોપિ ચે અરઞ્ઞસઙ્ખ્યં ગચ્છતિ, પરોવ ગામોતિ કત્વા ન યુત્તં ગામસ્સ અરઞ્ઞભાવપ્પસઙ્ગતો ચ. તસ્મા ''ગામા વા અરઞ્ઞા વા''તિ એત્થ ગામૂપચારોપિ ''ગામો'' ત્વેવ સઙ્ગહિતો. તસ્મા ગામસ્સ અરઞ્ઞભાવપ્પસઙ્ગો ન યુજ્જતિ. યદિ એવં ''ઠપેત્વા ગામં અવસેસં અરઞ્ઞં નામા''તિ એત્તકં વત્તબ્બન્તિ ચે? ન, અરઞ્ઞસ્સ પરિચ્છેદજાનનપ્પસઙ્ગતો. તથા હિ વુત્તો ''અરઞ્ઞપરિચ્છેદો ન પઞ્ઞાયતી''તિ નો લદ્ધિ. ગામૂપચારપરિયન્તો હિ ઇધ ગામો નામ. યદિ એવં ''ગામસ્સ ચ અરઞ્ઞસ્સ ચ પરિચ્છેદદસ્સનત્થં વુત્ત''ન્તિ અટ્ઠકથાયં વત્તબ્બં, ''અરઞ્ઞસ્સ પરિચ્છેદદસ્સનત્થં વુત્ત''ન્તિ કિમત્થં વુત્તન્તિ ચે? વુચ્ચતે – અટ્ઠકથાચરિયેન પઠમગામૂપચારંયેવ સન્ધાય વુત્તં ''અરઞ્ઞપરિચ્છેદદસ્સનત્થ''ન્તિ સબ્બસિક્ખાપદે હિ બાહિરઇન્દખીલતો પટ્ઠાય ગામૂપચારં અરઞ્ઞં નામ. ગામપરિચ્છેદવચને પયોજનં પનેત્થ નત્થિ પરિક્ખેપેનેવ પાકટભૂતત્તા. દુતિયગામૂપચારોવ ગામસ્સ પરિચ્છેદદસ્સનત્થં વુત્તો પરિક્ખેપભાવેન અપાકટત્તા. તત્થ પઠમગામૂપચારો ચે અરઞ્ઞપરિચ્છેદદસ્સનત્થં વુત્તો, તત્થ ન વત્તબ્બો. ''નિક્ખમિત્વા ઇન્દખીલા સબ્બમેતં અરઞ્ઞ''ન્તિ વત્તબ્બં. એવં સન્તે સુબ્યત્તતરં અરઞ્ઞપરિચ્છેદો દસ્સિતો હોતિ, મિચ્છાગાહો ચ ન હોતિ.

''મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ લેડ્ડુપાતો''તિ હિ વુત્તે અયં ગામૂપચારોવ અરઞ્ઞં ગામૂપચારસ્સ વિભઙ્ગત્તા. યદિ અરઞ્ઞપરિચ્છેદદસ્સનત્થં વુત્તં, અવુત્તકમેવ, અરઞ્ઞતો પરન્તિ ચ મિચ્છાગાહો હોતીતિ ચે, નનુ વુત્તં ''પઠમમેવ ઇદં પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારનિયમનત્થં વુત્ત''ન્તિ? અરઞ્ઞપરિચ્છેદદસ્સનત્થં કિઞ્ચાપિ ''ગામૂપચારો''તિઆદિ આરદ્ધં, ઇન્દખીલે ઠિતસ્સ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ લેડ્ડુપાતોતિ પન એવં વચનપ્પયોજનં. અપરિક્ખિત્તસ્સ ચ ગામસ્સ વ્વાયં લેડ્ડુપાતો ઉપચારો''તિ **મહાઅટ્ઠકથાયં** વુત્તો, તસ્સ નિયમનન્તિ વુત્તં હોતિ. કથં પઞ્ઞાયતીતિ ચે? ''અરઞ્ઞં નામા''તિ પદં અનુદ્ધરિત્વા ''ગામૂપચારો નામા''તિ ઉદ્ધરણસ્સ કતત્તા. તત્થ ''ગામૂપચારો નામા''તિ માતિકાયં અવિજ્જમાનં પદં ઉદ્ધરન્તો તયો અત્થવસે દસ્સેતિ. સેય્યથિદં – અરઞ્ઞપરિચ્છેદદસ્સનમેકો અત્થો, અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારેન સદ્ધિં પરિચ્છેદદસ્સનમેકો, ન કેવલં અપરિક્ખિત્તસ્સેવ ઉપચારો વિનયાધિકારે સપ્પયોજનો દસ્સિતબ્બો, નિપ્પયોજનોપિ પરિક્ખિત્તસ્સ ઉપચારો ઇમિના પરિયાયેન લબ્ભતીતિ અનુસઙ્ગપ્પયોજનમેકો અત્થોપિ વેદિતબ્બો.

''અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઘરૂપચારે ઠિતસ્સ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ લેડ્ડુપાતો''તિ ઇદં ભગવા તયો અત્થવસે પટિચ્ચ અભાસિ. સેય્યથિદં – અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ પરિચ્છેદદસ્સનમેકો, અવિપ્પવાસસીમાધિકારે અયમેવ ગામૂપચારોતિ દસ્સનમેકો, તત્થ ઠિતસ્સ દુતિયો લેડ્ડુપાતો સબ્બત્થ ગામપ્પટિસંયુત્તેસુ સિક્ખાપદેસુ સકિચ્ચકો ઉપચારોતિ દસ્સનમેકોતિ એવં ભગવા અત્તનો દેસનાવિલાસપ્પત્તિયા એકેકપદુદ્ધારણેન તયો અત્થવસે દસ્સેતીતિ વેદિતબ્બં.

તથા અવિપ્પવાસસીમાકમ્મવાચાય ''ઠપેત્વા ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચા''તિ (મહાવ॰ ૧૪૪) એત્થાપિ પરિક્ખેપે સતિ ગામં ઠપેત્વા, અસતિ ગામૂપચારં ઠપેત્વાતિ અત્થો. પરિક્ખિત્તસ્સ, અપરિક્ખિત્તસ્સ ચ મજ્ઝે આરામે અવિપ્પવાસસીમાસમ્મન્નનકાલે અયં નયો અતિવિય યુજ્જતિ. ઉભયપરિવજ્જનતો પુબ્બે વુત્તનયેન વા ઉભયત્થ ઉભયં લબ્ભતેવ. ''અન્તરારામેસુ પન આચિણ્ણકપ્પા ભિક્ખૂ અવિપ્પવાસસીમં સમ્મન્નન્તી''તિ **ગણ્ઠિપદે** વુત્તં. ''અન્તરઘરપ્પટિસંયુત્તાનં સેખિયાનં અન્તરારામેસુ અસમ્ભવતો અન્તરારામો ન ગામસઙ્ખં ગચ્છતિ, તસ્મા તત્થપિ અવિપ્પવાસસીમા રુહતેવા''તિ એકે. તે ભિક્ખૂ દુતિયસ્સ ગામૂપચારસ્સ ગામસઙ્ખાસભાવતો તાસં ઇમાય દુતિયાય અવિપ્પવાસકમ્મવાચાય અભાવં દસ્સેત્વા પટિક્ખિપિતબ્બા. અજ્ઝારામો પન ગામોપિ સમાનો તિત્થિયસેય્યાદિ વિય કપ્પિયભૂમીતિ વેદિતબ્બો.

આપત્તિયા પરિચ્છેદં, તથાનાપત્તિયાપિ ચ;
દસ્સેતું ગામસમ્બન્ધ-સિક્ખાપદવિભાવને.

ગામગામૂપચારા દ્વે, દસ્સિતા ઇધ તાદિના;
સીમા સીમૂપચારા તુ, અનેકન્તાતિ નુદ્ધટા.

ઉપચારા ચ દ્વે હોન્તિ, બાહિરબ્ભન્તરબ્બસા;
પરિક્ખિત્તાપરિક્ખિત્ત-ભેદા ચે ચતુરો સિયું.

અયઞ્હિ **ઉપચારસદ્દો** વિનયપિટકે ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, અગિલાનેનપિ આરામે આરામૂપચારે છત્તં ધારેતુ''ન્તિ (ચૂળવ॰ ૨૭૦) એવમાદીસુ બાહિરે ઉપચારે દિસ્સતિ. બાહિરો ઉપચારો નામ પરિક્ખેપતો, પરિક્ખેપારહટ્ઠાનતો વા એકો લેડ્ડુપાતો. ''અજ્ઝારામો નામ પરિક્ખિત્તસ્સ આરામસ્સ અન્તોઆરામો, અપરિક્ખિત્તસ્સ ઉપચારો. અજ્ઝાવસથો નામ પરિક્ખિત્તસ્સ આવસથસ્સ અન્તોઆવસથો, અપરિક્ખિત્તસ્સ ઉપચારો''તિઆદીસુ (પાચિ॰ ૫૦૬) પન ઉપચારસદ્દો અબ્ભન્તરે ઉપચારે દિસ્સતિ. અબ્ભન્તરો ઉપચારો ચ નામ પરિક્ખેપો, પરિક્ખેપારહટ્ઠાનઞ્ચ હોતિ. ઇધ પન પરિક્ખેપો ''અજ્ઝારામો, અજ્ઝાવસથો''તિ વા ન વુચ્ચતિ, અન્તો એવ આરામો, આવસથોતિ વા. તેસુ બાહિરબ્ભન્તરભેદભિન્નેસુ દ્વીસુ ઉપચારેસુ અવિપ્પવાસસીમાધિકારે ''ઠપેત્વા ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચા''તિ (મહાવ॰ ૧૪૪) એત્થ ગામૂપચારો નામ અબ્ભન્તરૂપચારો અધિપ્પેતો, ન બાહિરો. ભિક્ખુનિયા અરઞ્ઞસઞ્ઞિતતાય તસ્સ બાહિરસ્સ, તસ્સા ગામન્તરાપત્તિયા ઠાનભૂતત્તા ચ અબ્ભન્તરઉપચારસ્સાતિ ઇદમેત્થ કારણદ્વયં વેદિતબ્બં. તત્થ ઇધ અદિન્નાદાનપારાજિકવિભઙ્ગેયેવ પઠમો ગામૂપચારો દસ્સિતો, સો બાહિરો, દુતિયો અબ્ભન્તરોતિ વેદિતબ્બો. પઠમેન ચ અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ દુતિયલેડ્ડુપાતસઙ્ખાતો બાહિરો ઉપચારો, દુતિયેન ચ પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપતો બાહિરસઙ્ખાતો અબ્ભન્તરો ઉપચારો લેસેન દસ્સિતોતિ વેદિતબ્બો. એવં ચત્તારોપિ ઉપચારા ઇધ ભગવતા દેસનાવિલાસપ્પત્તેન દેસનાલીલાય દસ્સિતા હોન્તીતિ અયં નયો સુટ્ઠુ લક્ખેત્વા આચરિયેહિ સમ્મન્તયિત્વા યથાનુરૂપં તત્થ યોજેતબ્બો. ઇતરથા –

અસમ્બુધં બુદ્ધમહાનુભાવં;
ધમ્મસ્સ ગમ્ભીરનયત્તતઞ્ચ;
યો વણ્ણયે નં વિનયં અવિઞ્ઞૂ;
સો દુદ્દસો સાસનનાસહેતુ.

પાળિં તદત્થઞ્ચ અસમ્બુધઞ્હિ;
નાસેતિ યો અટ્ઠકથાનયઞ્ચ;
અનિચ્છયં નિચ્છયતો પરેહિ;
ગામોતિ તેયેવ પુરક્ખતો સો.

અનુક્કમેનેવ મહાજનેન;
પુરક્ખતો પણ્ડિતમાનિ ભિક્ખુ;
અપણ્ડિતાનં વિમતિં અકત્વા;
આચરિયલીલં પુરતો કરોતિ.

તત્થ હિ પાળિયં ''ગામસ્સ ઉપચારો ગામૂપચારો, ગામસઙ્ખાતો ઉપચારો ગામૂપચારો નામા''તિ ઉદ્ધરિત્વા ગામસ્સ ઉપચારં દસ્સેન્તો ''ઇન્દખીલે ઠિતસ્સ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ લેડ્ડુપાતો''તિ (પારા॰ ૯૨) વત્વા પુન ગામસઙ્ખાતં ઉપચારં દસ્સેન્તો ''ઘરૂપચારે ઠિતસ્સ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ લેડ્ડુપાતો''તિ વુત્તં. ઇમમત્થં સન્ધાય વિકાલે ગામપ્પવેસનગામન્તરઅપ્પવાસસમ્મુતિઆદીસુ પરિક્ખેપારહટ્ઠાનમેવ ગામૂપચારન્તિ વુત્તન્તિ લિખિતં.

અત્થતો એકન્તિ એત્થ સઙ્ખાસદ્દં સઙ્ખાતસદ્દેન સમાનયતિ. ''**આદિયેય્યા**''તિ ઇદં પઞ્ચવીસતિયા અવહારાનં સાધારણપદં. ઠાનાચાવનવસેન ચ ખીલાદીનિ સઙ્કામેત્વા ખેત્તાદિગ્ગહણવસેન ચાતિ અત્થો. ઠાનાચાવને યથા સામિકસ્સ ધુરનિક્ખેપાદિં અનોલોકેત્વાવ આપત્તિ, તથા ઇહાપીતિ ગહેતબ્બા.

''અસુકં નામ ભણ્ડં અવહરિસ્સામી''તિ સબ્બેસં એકાસયત્તા ''**એકેનાપી**''તિ વુત્તં. યદિ આણત્તિ ઇચ્છિતબ્બા, સંવિધાવહારો નામ એકો અવહારો પરિહાયિતબ્બો.

ઓકાસપરિકપ્પે ઠાનાચાવનાય ગહિતમ્પિ ઓકાસપરિકપ્પિતત્તા રક્ખતિ. ઓકાસાતિક્કમોવ પમાણં પુબ્બે અસુદ્ધચિત્તેન ગહિતત્તા. ઇદાનિ સુદ્ધચિત્તેન ગહિતેપિ હોતિ એવાતિ વદન્તિ, તં ન સુન્દરં. એત્થ પન વિનિચ્છયો સમન્તપાસાદિકં ઓલોકેત્વા ગહેતબ્બો.

ઉદ્ધારો નત્થીતિ ઠાનાચાવનં નત્થીતિ અત્થો.

ઉદ્ધતમત્તે અવહારો સકલસ્સ પયોગસ્સ નિટ્ઠાપિતત્તા, ન અત્થસાધકવસેન. **ઉદ્ધારેયેવ રક્ખતી**તિ એત્થ એવ-સદ્દેન પાતને ન રક્ખતીતિ અત્થે સિદ્ધેપિ અત્થસાધકવસેન અત્થં દસ્સેતું ''**તં ઉદ્ધરિત્વા**''તિઆદિ વુત્તં.

''પથબ્યારાજપદેસરાજાદયો બહૂ, તેસં સઙ્ગણ્હનત્થં 'રાજાનો'તિ બહુવચનં વુત્ત''ન્તિ લિખિતં. કિઞ્ચાપિ બહુવચનં કતં, ઇદં પન એકં બિમ્બિસારમેવાતિ દટ્ઠબ્બં. રાજાનોતિ કિઞ્ચિ અનિદ્દિસિત્વા સાધારણવસેન કિઞ્ચાપિ વુત્તં, ઇદં પન બિમ્બિસારમેવાતિ.

પુબ્બપ્પયોગેતિ એત્થ ગમનકાલે મગ્ગસોધનાધિકરણે અપાચિત્તિયખેત્તે દુક્કટં, લતાચ્છેદનાદીસુ પાચિત્તિયમેવ. ગન્ત્વા પન કુમ્ભિમત્થકે જાતલતાદિચ્છેદને સહપયોગત્તા દુક્કટં. ''એકભણ્ડે એવં ભારિયમિદં, 'ત્વમ્પિ એકપસ્સં ગણ્હ, અહમ્પિ એકપસ્સં ગણ્હામી'તિ સંવિદહિત્વા ઉભયેસં પયોગેન ઠાનાચાવને કતે કાયવાચાચિત્તેહિ સમુટ્ઠાતિ. અઞ્ઞથા સાહત્થિકં વા આણત્તિકસ્સ અઙ્ગં ન હોતિ , આણત્તિકં વા સાહત્થિકસ્સાતિ વુત્તલક્ખણેન વિરુજ્ઝતી''તિ **વિનયગણ્ઠિપદે** લિખિતં. **પિ**-સદ્દો પનેત્થ તત્થેવ લિખિતો.

કાયવાચાસમુટ્ઠાનં, યસ્સા આપત્તિયા સિયા;
તત્ર વાચઙ્ગં ચિત્તંવ, કમ્મં નસ્સા વિધીયતિ.

કિરિયાકિરિયાદિકં યઞ્ચે, યમ્પિ કમ્મત્તયં ભવે;
ન યુત્તં તં વિરુદ્ધત્તા, કમ્મમેકંવ યુજ્જતીતિ. (વજિર॰ ટી॰ પારાજિક ૧૩૧ પકિણ્ણકકથાવણ્ણના);

દુતિયપારાજિકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. તતિયપારાજિકવણ્ણના

યથા ઞાતપરિઞ્ઞા ધમ્માનં સભાવજાનનમેવ "ઇદં રૂપં, અયં વેદના"તિ, તીરણપરિઞ્ઞા પન ધમ્મસભાવેન સદ્ધિં અનિચ્ચાદિવસેન પવત્તમાનં "રૂપં અનિચ્ચન્તિ વા"તિઆદિ, એવમિધ સદ્ધિં ચેતેત્વા એકત્તેનાપિ પાણાતિપાતાભાવા "**જીવિતા વોરોપેય્યા**"તિ વુત્તં. "મનુસ્સવિગ્ગહ"ન્તિ વુત્તત્તા ગબ્ભસેય્યકાનં વસેન સબ્બસુખુમઅત્તભાવતો પટ્ઠાય દસ્સેતું "**કલલતો પટ્ઠાયા**"તિ આહ. એત્થ જીવિતા વોરોપેન્તો પચ્ચુપ્પન્નતો વિયોજેતિ. તત્થ ખણપચ્ચુપ્પન્નં ન સક્કા વોરોપેતું, સન્તતિપચ્ચુપ્પન્નં વા અદ્ધાપચ્ચુપ્પન્નં વા સક્કા. કથં? તસ્મિઞ્હિ ઉપક્કમે કતે લદ્ધૂપક્કમં જીવિતદસકં નિરુજ્ઝમાનં દુબ્બલસ્સ પરિહીનવેગસ્સ પચ્ચયો હોતિ. સન્તતિપચ્ચુપ્પન્નં યથા દ્વે તયો જવનવારે જવિત્વા નિરુજ્ઝતિ, અદ્ધાપચ્ચુપ્પન્નઞ્ચ તદનુરૂપં કત્વા નિરુજ્ઝતિ, તથા પચ્ચયો હોતિ. તતો સન્તતિપચ્ચુપ્પન્નં વા અદ્ધાપચ્ચુપ્પન્નં વા યથાપરિચ્છિન્નકાલં અપત્વા અન્તરાવ નિરુજ્ઝતિ. એવં તદુભયમ્પિ વોરોપેતું સક્કા. તસ્મા પચ્ચુપ્પન્નં વિયોજેતિ.

"**ઇમસ્સ પનત્થસ્સા**"તિ વોહારવસેન વુત્તમત્થં પરમત્થવસેન આવિભાવત્થં "**પાણો વેદિતબ્બો**"તિઆદિ વુત્તં. કાયવિઞ્ઞત્તિસહિતાય ચેતનાય પયુજ્જતીતિ **પયોગો**, કો સો? સરીરે સત્થાદીનં ગમનં પહરણન્તિ કાયવચીવિઞ્ઞત્તિસહિતાય ચેતનાય પરસરીરે સત્થપાતનં. **દૂરે ઠિતન્તિ** દૂરે વા તિટ્ઠતુ, સમીપે વા. હત્થતો મુત્તેન પહારો **નિસ્સગ્ગિયો**. **તત્થાતિ** નિસ્સગ્ગિયપ્પયોગે. **યો કોચિ મરતૂતિ** એત્થ મહાજનસમૂહે ન સક્કા. યસ્સૂપરિ સરો પતતિ, તસ્સેવ જીવિતમરણં કાતું, ન યસ્સ કસ્સચિ જીવિતમરણં. **આણાપનન્તિ** વચીવિઞ્ઞત્તિસહિતાય ચેતનાય અધિપ્પેતત્થસાધનં. તેનેવ "સાવેતુકામો ન સાવેતી"તિ (પારા॰ ૫૪) વુત્તં. **આણત્તિનિયામકાતિ** આણત્તિકપ્પયોગસાધિકા. એતેસુ હિ અવિરજ્ઝિતેસુ એવ આણત્તિપયોગો હોતિ, ન અઞ્ઞથા.

રૂપૂપહારોતિ એત્થ –

"મમાલાભેન એસિત્થી, મરતૂ"તિ સમીપગો;
દુટ્ઠચિત્તો સચે યાતિ, હોતિ સો ઇત્થિમારકો.

ભિક્ખત્થાય સચે યાતિ, જાનન્તોપિ ન મારકો;
અનત્થિકો હિ સો તસ્સા, મરણેન ઉપેક્ખકો.

વિયોગેન ચ મે જાયા, જનની ચ ન જીવતિ;
ઇતિ જાનં વિયુઞ્જન્તો, તદત્થિકો હોતિ મારકો.

પબ્બજ્જાદિનિમિત્તઞ્ચે, યાતિ જાનં ન મારકો;
અનત્થિકો હિ સો તસ્સા, મરણેન ઉપેક્ખકો.

હારકસદ્દસ્સ ભેદતો અત્થં વિત્થારેત્વા ઉભયમ્પિ એકમેવાતિ દસ્સેતું "**સત્થઞ્ચ તં હારકઞ્ચા**"તિઆદિ વુત્તં. **એતેન થાવરપ્પયોગં દસ્સેતિ** સાહત્થિકાદીસુ પયોગેસુ. "**ઇતિ ચિત્તમનો**"તિ ઉદ્ધરિત્વાપિ ઇતિસદ્દસ્સ અત્થો ન તાવ વુત્તો. કિઞ્ચાપિ ન વુત્તો, અધિકારવસેન પન આગતં ઇતિસદ્દં યોજેત્વા **ઇતિ ચિત્તસઙ્કપ્પોતિ** એત્થ "મરણસઞ્ઞી મરણચેતનો મરણાધિપ્પાયો"તિ વુત્તત્તા મરણંયેવ વક્ખતીતિ વેદિતબ્બો. **વુત્તનયેનાતિ** છપ્પયોગવસેન. સાહત્થિકનિસ્સગ્ગિયપ્પયોગેસુ સન્નિટ્ઠાપકચેતનાય સત્તમાય સહ ઉપ્પન્નકાયવિઞ્ઞત્તિયા સાહત્થિકતા વેદિતબ્બા. આણત્તિકે પન સત્તહિપિ ચેતનાહિ સહ વચીવિઞ્ઞત્તિસમ્ભવતો સત્ત સત્ત સદ્દા એકતો હુત્વા એકેકક્ખરભાવં ગન્ત્વા યત્તકેહિ અક્ખરેહિ અત્તનો અધિપ્પાયં વિઞ્ઞાપેન્તિ, તદવસાનક્ખરસમુટ્ઠાપિકાય સત્તમચેતનાય સહજાતવચીવિઞ્ઞત્તિયા આણત્તિકતા વેદિતબ્બા.

તતિયપારાજિકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. ચતુત્થપારાજિકવણ્ણના

ઇધેવ સઙ્ગહન્તિ "ઇતિ જાનામિ, ઇતિ પસ્સામી"તિ પદે કથન્તિ ચે, "**ઇતિ જાનામી**"તિઆદિમાહ . કેવલં "પાપિચ્છતાયા"તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ ચતુત્થપારાજિકવણ્ણના) વચનતો મન્દત્તા મોમૂહત્તા સમુદાચરન્તસ્સ અનાપત્તીતિ દીપિતં. "અતીતકાલે સોતાપન્નોમ્હી"તિ વદન્તો પરિયાયેન વદતિ, "યો તે વિહારે વસતિ, સો ભિક્ખુ અરહા"તિઆદીસુ (પરિ॰ ૧૬૫) વિય સિક્ખાપદેપિ "ઇતિ જાનામી"તિ (પારા॰ ૧૯૫, ૧૯૭) પચ્ચુપ્પન્નમેવ વુત્તં.

ચતુત્થપારાજિકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

માતુઘાતકપિતુઘાતકઅરહન્તઘાતકા તતિયપારાજિકં આપન્ના, ભિક્ખુનિદૂસકો, લમ્બીઆદયો ચ ચત્તારો પઠમપારાજિકં આપન્ના એવાતિ કત્વા કુતો ચતુવીસતીતિ ચે? ન, અધિપ્પાયાજાનનતો. માતુઘાતકાદયો હિ ચત્તારો ઇધાનુપસમ્પન્ના એવ અધિપ્પેતા, લમ્બીઆદયો ચત્તારો કિઞ્ચાપિ પઠમપારાજિકેન સઙ્ગહિતા, યસ્મા પન એકેન પરિયાયેન મેથુનધમ્મં પટિસેવિનો હોન્તિ, તસ્મા વિસું વુત્તા. **ન લભતિ ભિક્ખૂહીતિ** એત્થ "ઉપોસથાદિભેદં સંવાસ"ન્તિ એત્તકં વુત્તં. વિનયટ્ઠકથાયં "ઉપોસથપ્પવારણાપાતિમોક્ખુદ્દેસસઙ્ઘકમ્મપ્પભેદ"ન્તિ વુત્તં. પાળિયં "સંવાસો નામ એકકમ્મં એકુદ્દેસો સમસિક્ખતા"તિ (પારા॰ ૫૫, ૯૨, ૧૭૨, ૧૯૮) વુત્તં. તિવિધેનાપિ સઙ્ઘકમ્મં કાતું ન વટ્ટતીતિ પટિક્ખિત્તં. "ન, ભિક્ખવે, ગહટ્ઠેન નિસિન્નપરિસાય પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિતબ્બ"ન્તિઆદિ (મહાવ॰ ૧૫૪) પાતિમોક્ખપ્પવારણાસુ એવ આગતં, અઞ્ઞેસુ ચ એવરૂપેસુ ઠાનેસુ સેસં કમ્મં કાતું નત્થિ પટિક્ખેપો. આચરિયાપિ "સેસં કમ્મં કાતું વટ્ટતિ, નત્થિ આપત્તી"તિ વદન્તિ. "અન્તિમવત્થુ અજ્ઝાપન્નં અમૂલકેન પારાજિકેન ચોદેન્તસ્સ સઙ્ઘાદિસેસો, સઙ્ઘાદિસેસેન ચોદેન્તસ્સ પાચિત્તિયન્તિ ભિક્ખુનો વિય વુત્તં, ન અનુપસમ્પન્નસ્સ વિય દુક્કટં. તસ્મા તેન સહસેય્યા, તસ્સ પટિગ્ગહણઞ્ચ ભિક્ખુસ્સ વટ્ટતીતિ આચરિયા વદન્તી"તિ લિખિતં. "**યથા પુરે તથા પચ્છાતિ** 'એકકમ્મં એકુદ્દેસો સમસિક્ખતા'તિ એવં વુત્તસંવાસસ્સ અભબ્બતામત્તં સન્ધાય વુત્ત"ન્તિ વદન્તિ, વીમંસિતબ્બં.

ઇદાનિ ચતુન્નમ્પિ સાધારણં પકિણ્ણકં – મેથુનધમ્મં પટિસેવન્તો અત્થિ કોચિ પારાજિકો હોતિ અસંવાસો, અત્થિ કોચિ ન પારાજિકો હોતિ અસંવાસો, અત્થિ કોચિ ન પારાજિકો સંવાસો દુક્કટવત્થુસ્મિં વા થુલ્લચ્ચયવત્થુસ્મિં વા પટિસેવન્તો, અત્થિ કોચિ ન પારાજિકો પક્ખપણ્ડકો અપણ્ડકપક્ખે ઉપસમ્પન્નો પણ્ડકપક્ખે મેથુનધમ્મં પટિસેવન્તો. સો આપત્તિં નાપજ્જતીતિ ન પારાજિકો નામ. ન હિ અભિક્ખુસ્સ આપત્તિ નામ અત્થિ. સો અનાપત્તિકત્તા અપણ્ડકપક્ખે આગતો કિં અસંવાસો હોતિ, ન

હોતીતિ? હોતિ. ''અભબ્બો તેન સરીરબન્ધનેના''તિ (મહાવ॰ ૧૨૯) હિ વુત્તં. ''યો પન ભિક્ખુ ભિક્ખૂનં સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો…પે॰… અસંવાસો''તિ (પારા॰ ૪૪) વુત્તત્તા યો ભિક્ખુભાવેન મેથુનં ધમ્મં પટિસેવતિ, સો એવ અભબ્બો. નાયં અપારાજિકત્તાતિ ચે? ન, ''બ્યત્તેન ભિક્ખુના પટિબલેન સઙ્ઘો ઞાપેતબ્બો''તિ (મહાવ॰ ૧૨૬) વુત્તટ્ઠાને યથા અભિક્ખુના કમ્મવાચાય સાવિતાયપિ કમ્મં રુહતિ કમ્મવિપત્તિયા અસમ્ભવતો, એવંસમ્પદમિદં દટ્ઠબ્બં. તત્રાયં વિસેસો – ઉપસમ્પન્નપુબ્બો એવં ચે કમ્મવાચં સાવેતિ, સઙ્ઘો ચ તસ્મિં ઉપસમ્પન્નસઞ્ઞી એવ ચે, કમ્મં રુહતિ, નાઞ્ઞથાતિ નો ખન્તીતિ આચરિયો.

ગહટ્ઠો વા તિત્થિયો વા પણ્ડકો વા કમ્મવાચં સાવેતિ, સઙ્ઘેન કમ્મવાચા ન વુત્તા હોતિ. ''સઙ્ઘો ઉપસમ્પાદેય્ય સઙ્ઘો ઉપસમ્પાદેતિ, ઉપસમ્પન્નો સઙ્ઘેના''તિ (મહાવ॰ ૧૨૭) હિ વચનતો સઙ્ઘેન કમ્મવાચાય વત્તબ્બતાય સઙ્ઘપરિયાપન્નેન, સઙ્ઘપરિયાપન્નસઞ્ઞિતેન વા એકેન વુત્તાય સઙ્ઘેન વુત્તા હોતીતિ વેદિતબ્બો, ન ગહટ્ઠતિત્થિયપણ્ડકાદીસુ અઞ્ઞતરેન. અયમેવ સબ્બકમ્મેસુ યુત્તિ દટ્ઠબ્બા.

તથા અત્થિ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવન્તો કોચિ નાસેતબ્બો, ''યો ભિક્ખુનિદૂસકો, અયં નાસેતબ્બો''તિ (મહાવ॰ ૧૧૪-૧૧૫ અત્થતો સમાનં) વુત્તત્તા તેન એવ સો અનુપસમ્પન્નોવ સહસેય્યાપત્તિં વા અઞ્ઞં વા તાદિસં જનેતિ, તસ્સ ઓમસને ચ દુક્કટં હોતિ. અભિક્ખુનિયા મેથુનધમ્મં પટિસેવન્તો ન નાસેતબ્બો, ''અન્તિમવત્થું અજ્ઝાપન્નો, ભિક્ખવે, અનુપસમ્પન્નો ન ઉપસમ્પાદેતબ્બો''તિ પાળિયા અભાવતો, તેનેવ સો ઉપસમ્પન્નસઙ્ખં ગચ્છતિ, સહસેય્યાપત્તિઆદિં ન જનેતિ, કેવલં અસંવાસોતિ કત્વા ગણપૂરકો ન હોતિ. એકકમ્મએકુદ્દેસો હિ સંવાસોતિ વુત્તો, સમસિક્ખતાપિ સંવાસોતિ કત્વા સો તેન સદ્ધિં નત્થીતિ. પદસોધમ્માપત્તિં પન જનેતીતિ કારણચ્છાયા દિસ્સતીતિ. યથા ભિક્ખુનિયા સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ એકકમ્માદિનો સંવાસસ્સ અભાવા ભિક્ખુની અસંવાસા ભિક્ખુસ્સ, તથા ભિક્ખુ ચ ભિક્ખુનિયા, પદસોધમ્માપત્તિં પન ન જનેતિ. તથા અન્તિમવત્થું અજ્ઝાપન્નોપિ એકેચ્ચો ''યો નાસેતબ્બોતિ વુત્તો''તિ ઇમિના નિદસ્સનેન સકારણચ્છાયા અજ્ઝુપેક્ખિતા હોતીતિ ન ગહણં ગચ્છતિ. અપિચ ''ઉભો નાસેતબ્બા, દૂસકો નાસેતબ્બો''તિ (પારા॰ ૬૬) વચનતો, ''મેત્તિયં ભિક્ખુનિં નાસેથા''તિ (પારા॰ ૩૮૪) વચનતો ચ યો સઙ્ઘમજ્ઝં પવિસિત્વા અનુવિજ્જકેન અનુવિજ્જિયમાનો પરાજિતો, સોપિ અનુપસમ્પન્નોવ, ન ઓમસવાદપાચિત્તિયં જનેતીતિ વેદિતબ્બો.

અપિચેત્થ સિક્ખાપચ્ચક્ખાતકચતુક્કં વેદિતબ્બં. અત્થિ હિ પુગ્ગલો સિક્ખાપચ્ચક્ખાતકો ન સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો, અત્થિ પુગ્ગલો ન સિક્ખાપચ્ચક્ખાતકો સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો, અત્થિ પુગ્ગલો સિક્ખાપચ્ચક્ખાતકો ચેવ સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો ચ, અત્થિ પુગ્ગલો નેવ સિક્ખાપચ્ચક્ખાતકો ન સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો. તત્થ તતિયો ભિક્ખુની સિક્ખાપચ્ચક્ખાતકા વેદિતબ્બા. સા હિ યાવ ન લિઙ્ગં પરિચ્ચજતિ, કાસાવેસુ સઉસ્સાહાવ સમાના સામઞ્ઞા ચવિતુકામા સિક્ખં પચ્ચક્ખન્તીપિ ભિક્ખુની એવ સિક્ખાસાજીવસમાપન્નાવ. વુત્તઞ્હિ ભગવતા ''નત્થિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનિયા સિક્ખાપચ્ચક્ખાન''ન્તિ. કદા પન સા અભિક્ખુની હોતીતિ? યદા સા વિબ્ભન્તાતિ સઙ્ખં ગચ્છતિ. વુત્તઞ્હિ ભગવતા ''યદેવ સા વિબ્ભન્તા, તદેવ સા અભિક્ખુની''તિ (ચૂળવ॰ ૪૩૪). કિત્તાવતા પન વિબ્ભન્તા હોતીતિ? સામઞ્ઞા ચવિતુકામા કાસાવેસુ અનાલયા કાસાવં વા અપનેતિ, નગ્ગા વા ગચ્છતિ, તિણપણ્ણાદિના વા પટિચ્છાદેત્વા ગચ્છતિ, કાસાવંયેવ વા ગિહિનિવાસનાકારેન નિવાસેતિ, ઓદાતં વા વત્થં નિવાસેતિ, લિઙ્ગેનેવ વા સદ્ધિં તિત્થિયેસુ પવિસિત્વા કેસલુઞ્ચનાદિવતં સમાદિયતિ, તિત્થિયલિઙ્ગં વા સમાદિયતિ, તદા વિબ્ભન્તા નામ હોતિ. તત્થ યા સલિઙ્ગે ઠિતાવ તિત્થિયવતં સમાદિયતિ, સા તિત્થિયપક્કન્તભિક્ખુ વિય પચ્છા પબ્બજ્જમ્પિ ન લભતિ. સેસા પબ્બજ્જમેવ લભતિ, ન ઉપસમ્પદં. પાળિયં કિઞ્ચાપિ ''યા, ભિક્ખવે, ભિક્ખુની સકાવાસા તિત્થાયતનં સઙ્કન્તા, સા આગતા ન ઉપસમ્પાદેતબ્બા''તિ (ચૂળવ॰ ૪૩૪) વચનતો યા પઠમં વિબ્ભમિત્વા પચ્છા તિત્થાયતનં સઙ્કન્તા, સા આગતા ઉપસમ્પાદેતબ્બાતિ અનુઞ્ઞાતં વિય દિસ્સતિ. સઙ્ગીતિઆચરિયેહિ પન ''ચતુવીસતિ પારાજિકાની''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨૩૩) વુત્તત્તા ન પુન સા ઉપસમ્પાદેતબ્બા. તસ્મા એવ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં નાનુઞ્ઞાતં ભગવતા. અન્તિમવત્થું અજ્ઝાપન્ના પન ભિક્ખુની એવ. પક્ખપણ્ડકીપિ ભિક્ખુની એવ. ઇમં નયં ચતૂસુપિ યોજેત્વા યથારહં કથેતબ્બં.

પારાજિકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સઙ્ઘાદિસેસકણ્ડં

૧. સુક્કવિસ્સટ્ઠિસિક્ખાપદવણ્ણના

અઞ્ઞત્ર સુપિનન્તાતિ સ્વાયં દુબ્બલવત્થુકત્તા ચેતનાય પટિસન્ધિં આકડ્ઢિતું અસમત્થા, સુપિને ઉપટ્ઠિતં નિમિત્તઞ્હિ દુબ્બલં. પવત્તે પન અઞ્ઞેહિ કુસલાકુસલેહિ ઉપત્થમ્ભિતા વિપાકં દેતિ. કિઞ્ચાપિ વિપાકં દેતિ, અથ ખો અવિસયે ઉપ્પન્નત્તા અબ્બોહારિકાવ સુપિનન્તચેતનાતિ લિખિતં. યં પનેત્થ ''સુપિને ઉપટ્ઠિતં નિમિત્તઞ્હિ દુબ્બલ''ન્તિ વુત્તં, તં અનેકન્તં, ન ચ આરમ્મણદુબ્બલતાય ચિત્તપ્પવત્તિ દુબ્બલા અતીતાનાગતારમ્મણાય, પઞ્ઞત્તારમ્મણાય વા અદુબ્બલત્તા. તસ્મા **દુબ્બલવત્થુકત્તા**તિ દુબ્બલહદયવત્થુકત્તાતિ નો તક્કોતિ (વજિર॰ ટી॰ પારાજિક ૨૩૬-૨૩૭) આચરિયો. અવત્થુકતાય દુબ્બલભાવો યુજ્જતીતિ ચે? ન, અવત્થુકાય ભાવનાપભવાય અતિરેકબલવસમ્ભવતો. ભાવનાબલસમપ્પિતઞ્હિ ચિત્તં અરૂપમ્પિ સમાનં અતિભારમ્પિ કરજકાયં ગહેત્વા એકચિત્તક્ખણેનેવ બ્રહ્મલોકમ્પિ પાપેત્વા ઠપેતિ, તપ્પટિભાગં અનપ્પિતમ્પિ કામાવચરચિત્તં કરજકાયં આકાસે લઙ્ઘનસમત્થં કરોતિ. કિં પનેત્થ તં અનુમાનકરણં? યેન ચિત્તસ્સેવ આનુભાવોતિ પઞ્ઞાયેય્ય ચિત્તાનુભાવેન ઠપનલઙ્ઘનાદિકિરિયાવિસેસનિબ્બત્તિદસ્સનતો. પકતિચિત્તસમુટ્ઠાનરૂપં વિય અસંસટ્ઠત્તા, નિક્ખમનત્તા ચ વત્થિસીસં, કટિ, કાયોતિ તિધા સુક્કસ્સ ઠાનં પકપ્પેન્તિ આચરિયા. સપ્પવિસં વિય તં દટ્ઠબ્બં, ન ચ વિસે ઠાનનિયમો, કોધવસેન પસ્સન્તસ્સ હોતિ. એવમસ્સ ન ઠાનનિયમો, રાગવસેન ઉપક્કમન્તસ્સ હોતીતિ નો તક્કોતિ આચરિયો.

''**દકસોતં અનોતિણ્ણેપી**''તિ ઇદં ''ઓતિણ્ણમત્તે''તિ ઇમિના વિરુજ્ઝતીતિ ચે, તં દસ્સેતું ''**ઠાનતો પન ચુત**''ન્તિઆદિમાહ. તસ્સત્થો – નિમિત્તે ઉપક્કમં કત્વા સુક્કં ઠાના ચાવેત્વા પુન વિપ્પટિસારવસેન દકસોતોરોહણં નિવારેતું ન સક્કા, તથાપિ અધિવાસાધિપ્પાયેન અધિવાસેત્વા અન્તરા દકસોતતો ઉદ્ધં નિવારેતું અસક્કુણેય્યતાય ''**બહિ નિક્ખન્તે વા**''તિ વુત્તં, તસ્મા ઠાના ચુતઞ્હિ અવસ્સં દકસોતં ઓતરતીતિ અટ્ઠકથાય અધિપ્પાયો. તસ્મા ઉભયં સમેતીતિ ગહેતબ્બો.

એત્થાહ – કસ્મા ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે ''યો પન ભિક્ખૂ''તિઆદિના કારકો ન નિદ્દિટ્ઠોતિ? વુચ્ચતે – અધિપ્પાયાપેક્ખાય ભાવતો કારકો ન નિદ્દિટ્ઠો તસ્સ સાપેક્ખભાવદસ્સનત્થં. કથં? કણ્ડુવનાદિઅધિપ્પાયચેતનાવસેન ચેતેન્તસ્સ કણ્ડુવનાદિઉપક્કમેન ઉપક્કમન્તસ્સ મેથુનરાગવસેન ઊરુઆદીસુ દુક્કટવત્થૂસુ, વણાદીસુ થુલ્લચ્ચયવત્થૂસુ ચ ઉપક્કમન્તસ્સ સુક્કવિસટ્ઠિયા સતિપિ ન સઙ્ઘાદિસેસો ''અનાપત્તિ ભિક્ખુ ન મોચનાધિપ્પાયસ્સા''તિ (પારા॰ ૨૬૩) વચનતો. તસ્મા તદત્થદસ્સનત્થં ઇધ કારકો ન નિદ્દિટ્ઠો. અઞ્ઞથા ''યો પન ભિક્ખુ સઞ્ચેતનિકં સુક્કવિસટ્ઠિં આપજ્જેય્ય, સઙ્ઘાદિસેસો''તિ નિદ્દિટ્ઠે કારકે ''ચેતેતિ ન ઉપક્કમતિ મુચ્ચતિ, અનાપત્તી''તિ (પારા॰ ૨૬૨) વુત્તવચનવિરોધો. તથા ''સઞ્ચેતનિકાય સુક્કવિસટ્ઠિયા અઞ્ઞત્ર સુપિનન્તા સઙ્ઘાદિસેસો''તિ ભુમ્મે નિદ્દિટ્ઠેપિ સો એવ વિરોધો હેત્વત્થનિયમસિદ્ધિતો. તસ્મા તદુભયમ્પિ વચનક્કમં અવત્વા ''સઞ્ચેતનિકા સુક્કવિસટ્ઠિ અઞ્ઞત્ર સુપિનન્તા સઙ્ઘાદિસેસો''તિ વુત્તં. તત્થ નિમિત્તત્થે ભુમ્મવચનાભાવતો હેત્વત્થનિયમો ન કતો હોતિ. તસ્મિં અકતે સઞ્ચેતનિકા સુક્કવિસટ્ઠિ અઞ્ઞત્ર સુપિનન્તા સઙ્ઘાદિસેસોતિ, ઉપક્કમે અસતિ અનાપત્તીતિ અયમત્થો દીપિતો હોતીતિ વેદિતબ્બં.

ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે દ્વે આપત્તિસહસ્સાનિ હોન્તિ. કથં? અત્તનો હત્થાદિભેદે અજ્ઝત્તરૂપે રાગૂપત્થમ્ભનવસેન અઙ્ગજાતે કમ્મનિયપ્પત્તે આરોગ્યત્થાય નીલં મોચેન્તસ્સ એકા આપત્તિ, અજ્ઝત્તરૂપે એવ રાગૂપત્થમ્ભે પીતકાદીનં મોચનવસેન નવાતિ દસ. એવં ''સુખત્થાયા''તિઆદીનં નવન્નં વસેનાતિ રાગૂપત્થમ્ભે અજ્ઝત્તરૂપવસેન સતં. એવમેવં વચ્ચપ્પસ્સાવવાતઉચ્ચાલિઙ્ગપાણકદટ્ઠૂપત્થમ્ભેસુ ચ સતં સતં કત્વા સબ્બં પઞ્ચસતં. યથા અજ્ઝત્તરૂપે પઞ્ચસતં, એવં બહિદ્ધારૂપે વા અજ્ઝત્તબહિદ્ધારૂપે વા આકાસે વા કટિં કમ્પેન્તોતિ દ્વે સહસ્સાનિ આપત્તિયો હોન્તીતિ.

સુક્કવિસ્સટ્ઠિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. કાયસંસગ્ગસિક્ખાપદવણ્ણના

''**ઓતિણ્ણો**''તિ ઇમિનાસ્સ સેવનાધિપ્પાયતા દસ્સિતા. તેનેવ ''કાયસંસગ્ગરાગસમઙ્ગિસ્સેતં અધિવચન''ન્તિ વુત્તં. ''**વિપરિણતેન...પે॰... સદ્ધિ**''ન્તિ ઇમિનાસ્સ વાયામો દસ્સિતો. ''**સદ્ધિ**''ન્તિ હિ પદં સંયોગં દીપેતિ, સો ચ સંયોગો સમાગમો. કેન ચિત્તેન? વિપરિણતેન ચિત્તેન, ન પત્તપ્પટિગ્ગહણાધિપ્પાયાદિનાતિ અધિપ્પાયો. ''**કાયસંસગ્ગં સમાપજ્જેય્યા**''તિ ઇમિનાસ્સ વાયમતો ફસ્સપ્પટિવિજાનના દસ્સિતા હોતિ. વાયમિત્વા ફસ્સં પટિવિજાનન્તો હિ સમાપજ્જતિ નામ. એવમસ્સ તિવઙ્ગસમ્પત્તિ દસ્સિતા હોતિ. અથ વા **ઓતિણ્ણો વિપરિણતેન ચિત્તેન** યક્ખાદિના સત્તો વિય. ઉપયોગત્થે વા એતં કરણવચનં, **ઓતિણ્ણો** વિપરિણતં ચિત્તં કૂપાદિં વિય સત્તો. અથ વા ''રાગતો ઉત્તિણ્ણો ભવિસ્સામી''તિ ભિક્ખુભાવં ઉપગતોપિ યો પન ભિક્ખુ તતો ઉત્તિણ્ણાધિપ્પાયતો વિપરિણતેન ચિત્તેન હેતુભૂતેન તમેવ રાગં ઓતિણ્ણો. માતુગામેન અત્તનો સમીપં વા આગતેન, અત્તના ઉપગતેન વા. એતેન માતુગામસ્સ સારત્તતા વા હોતુ, વિરત્તતા વા, સા ઇધ અપ્પમાણં.

હત્થગ્ગાહં વાતિ એત્થ હત્થેન સબ્બોપિ ઉપાદિન્નકો કાયો સઙ્ગહિતો, ન ભિન્નસન્તાનો તપ્પટિબદ્ધો વત્થાલઙ્કારાદિ. **વેણિગ્ગહણેન** અનુપાદિન્નકો અભિન્નસન્તાનો કેસલોમનખગ્ગદન્તગ્ગાદિકો કમ્મપચ્ચયઉતુસમુટ્ઠાનો ગહિતોતિ વેદિતબ્બં. તેનેવાહ ''**અન્તમસો લોમેન લોમં ફુસન્તસ્સાપી**''તિ. તેન **અઞ્ઞતરસ્સ વા...પે॰... પરામસન**ન્તિ એત્થ અનુપાદિન્નકાનમ્પિ સેસલોમાદીનં અઙ્ગભાવો વેદિતબ્બો. એવં સન્તે ''ફસ્સં પટિજાનન્તસ્સ સઙ્ઘાદિસેસો''તિ ઇમિના વિરુજ્ઝતીતિ ચે? ન, તદત્થજાનનતો. ફુટ્ઠભાવં પટિવિજાનન્તોપિ ફસ્સં પટિજાનાતિ નામ, ન કાયવિઞ્ઞાણુપ્પત્તિયા એવ. અનેકન્તિકઞ્હેત્થ કાયવિઞ્ઞાણં. તસ્મા એવ ઇધ ફસ્સપ્પટિવિજાનનં અઙ્ગન્ત્વેવ ન વુત્તં. તસ્મિઞ્હિ વુત્તે ઠાનમેતં વિજ્જતિ ''ન ચ મે લોમઘટ્ટનેન કાયવિઞ્ઞાણં ઉપ્પન્નં, તસ્મિં 'ન ફસ્સં પટિજાનામી'તિ અનાપન્નસઞ્ઞી સિયા''તિ. ''વેણી નામ કહાપણમાલાદિસમ્પયુત્તં, તત્થ 'વેણિં ગણ્હિસ્સામી'તિ કહાપણમાલાદિં એવ ગણ્હાતિ, ન લોમં, નત્થિ સઙ્ઘાદિસેસો''તિ વદન્તિ. વીમંસિતબ્બં.

કાયસંસગ્ગસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. દુટ્ઠુલ્લવાચાસિક્ખાપદવણ્ણના

''કદા તે માતા પસીદિસ્સતી''તિ આયાચનં **દુટ્ઠુલ્લવાચાય સિખાપત્તલક્ખણદસ્સનત્થં** વુત્તં, ન મેથુનુપસંહિતેયેવ દુટ્ઠુલ્લવાચાતિ દસ્સનત્થં. ''**ઉભતોબ્યઞ્જનકાસી**''તિ વચનં પન પુરિસનિમિત્તેન અસઙ્ઘાદિસેસવત્થુના મિસ્સવચનં, પુરિસઉભતોબ્યઞ્જનકસ્સ ચ ઇત્થિનિમિત્તં પટિચ્છન્નં, ઇતરં પાકટં. યદિ તમ્પિ જનેતિ, કથં 'અનિમિત્તાસી'તિઆદીનિ પદાનિ ન સઙ્ઘાદિસેસં જનેન્તી''તિ એકે, તં ન યુત્તં પુરિસસ્સાપિ

નિમિત્તાધિવચનત્તા. ‘‘મેથુનુપસંહિતાહિ સઙ્ઘાદિસેસો’’તિ (પારા॰ ૨૪૮) માતિકાયં લક્ખણસ્સ વુત્તત્તા ચ મેથુનુપસંહિતાહિ ઓભાસને પટિવિજાનન્તિયા સઙ્ઘાદિસેસો, અપ્પટિવિજાનન્તિયા થુલ્લચ્ચયં, ઇતરેહિ ઓભાસને પટિવિજાનન્તિયા થુલ્લચ્ચયં, અપ્પટિવિજાનન્તિયા દુક્કટન્તિ એકે, વિચારેત્વા ગહેતબ્બં. એત્થાહ – ‘‘**સિખરણી**’’તિઆદીહિ અક્કોસન્તસ્સ પટિઘચિત્તં ઉપ્પજ્જતિ, કસ્મા ‘‘તિવેદન’’ન્તિ અવત્વા ‘‘દ્વિવેદન’’ન્તિ વુત્તન્તિ? રાગવસેન અયં આપત્તિ, ન પટિઘવસેન. તસ્મા રાગવસેનેવ પવત્તો અક્કોસો ઇધ અધિપ્પેતો. તસ્મા ‘‘દ્વિવેદન’’ન્તિ વચનં સુવુત્તમેવ.

દુટ્ઠુલ્લવાચાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. અત્તકામસિક્ખાપદવણ્ણના

દુટ્ઠુલ્લોભાસને વુત્તપ્પકારાયાતિ દુટ્ઠુલ્લાદુટ્ઠુલ્લજાનનસમત્થાય. પરસ્સ ભિક્ખુનો અત્તકામપારિચરિયાય વણ્ણભણને દુક્કટં, ‘‘યો તે વિહારે વસતિ, તસ્સ અગ્ગદાનં મેથુનં ધમ્મં દેહી’’તિ પરિયાયવચનેપિ દુક્કટં, ‘‘અત્તકામપારિચરિયાય વણ્ણં ભાસેય્ય, યા માદિસં સીલવન્ત’’ન્તિ ચ વુત્તત્તાતિ એકે. પઞ્ચસુ અઙ્ગેસુ સબ્ભાવા સઙ્ઘાદિસેસોવાતિ એકે, વિચારેત્વા ગહેતબ્બં. ‘‘ઇમસ્મિં સિક્ખાપદદ્વયે કાયસંસગ્ગે વિય યક્ખિપેતીસુપિ દુટ્ઠુલ્લત્તકામવચને થુલ્લચ્ચયન્તિ વદન્તિ. અટ્ઠકથાસુ પન નાગત’’ન્તિ (વજિર॰ ટી॰ પારાજિક ૨૯૫) લિખિતં. ઉભતોબ્યઞ્જનકો પન પણ્ડકગતિકોવ.

અત્તકામસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. સઞ્ચરિત્તસિક્ખાપદવણ્ણના

અલંવચનીયાતિ ન વચનીયા, નિવારણે **અલં**-સદ્દો, ન અલંવચનીયા **નાલંવચનીયા**. ‘‘પટિગ્ગણ્હાતિ વીમંસતિ પચ્ચાહરતિ, આપત્તિ સઙ્ઘાદિસેસસ્સા’’તિ (પારા॰ ૩૦૫) વુત્તત્તા યસ્સ એકન્તેન સઙ્ઘાદિસેસો હોતિ, તસ્સ પટિગ્ગણ્હનવીમંસનપયોગા એતે દુક્કટથુલ્લચ્ચયા નત્થીતિ વદન્તીતિ લિખિતં. કિઞ્ચાપિ એત્થ ‘‘ઇત્થી નામ મનુસ્સિત્થી, ન યક્ખી ન પેતી ન તિરચ્છાનગતા. પુરિસો નામ મનુસ્સપુરિસો, ન યક્ખો ન પેતો ન તિરચ્છાનગતો’’તિ પાળિ નત્થિ, તથાપિ કાયસંસગ્ગાદીસુ ‘‘માતુગામો નામ મનુસ્સિત્થી’’તિ (પારા॰ ૨૮૫) ઇત્થિવવત્થાનસ્સ કતત્તા ઇધાપિ મનુસ્સિત્થી એવાતિ પઞ્ઞાયતિ. મેથુનપુબ્બભાગસામઞ્ઞતો ઇત્થિવવત્થાનેન પુરિસવવત્થાનં કતમેવ હોતિ. તેનેવાહ ‘‘યેસુ સઞ્ચરિત્તં સમાપજ્જતિ, તેસં મનુસ્સજાતિકતા’’તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ સઞ્ચરિત્તસિક્ખાપદવણ્ણના). કાયસંસગ્ગાદીસુ ચ પણ્ડકયક્ખિપેતિયો થુલ્લચ્ચયવત્થુકાવ વુત્તા, તથા ઇધાપિ, પણ્ડકસભાવત્તા મનુસ્સઉભતોબ્યઞ્જનકો ચ થુલ્લચ્ચયવત્થુકોવ હોતિ. સેસા મનુસ્સપુરિસઅમનુસ્સપણ્ડકઉભતોબ્યઞ્જનકતિરચ્છાનગતપુરિસાદયો દુક્કટવત્થુકાવ મિચ્છાચારદસ્સનસભાવતોતિ વેદિતબ્બં.

સઞ્ચરિત્તસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. કુટિકારસિક્ખાપદવણ્ણના

કિં ભન્તેતિ એત્તકેપિ વુત્તે. પુચ્છિતો યદત્થાય પવિટ્ઠો, તં કથેતું લભતિ પુચ્છિતપઞ્ઞત્તા ભિક્ખાચારવત્તેતિ લિખિતં. હત્થકમ્મં યાચિતો ''ઉપકરણં, મૂલં વા દસ્સતી''તિ યાચતિ, વટ્ટતિ, ન વટ્ટતીતિ? વટ્ટતિ સેનાસને ઓભાસપરિકથાદીનં લદ્ધત્તાતિ એકે. **તિહત્થા વા**તિ એત્થ વડ્ઢકિહત્થેન તિહત્થા. ''**પમાણયુત્તો મઞ્ચો**તિ પકતિવિદત્થિયા નવવિદત્થિપ્પમાણમઞ્ચો, સો તત્થ ઇતો ચ ન સઞ્ચરતિ, તસ્મા ચતુહત્થવિત્થારા ન હોતી''તિઆદિ લિખિતં. અકુટિયા પન વત્થુદેસનાકિચ્ચં નત્થિ ઉલ્લિત્તાવલિત્તં કાતું વુત્તત્તા. ''ઉલ્લિત્તાદિભાવો... પે॰... 'છદનમેવ સન્ધાય વુત્તો'તિ યુત્તમિદં. કસ્માતિ ચે? યસ્મા મત્તિકામયભિત્તિં ઉટ્ઠાપેત્વા ઉપરિ ઉલ્લિત્તં વા અવલિત્તં વા ઉભયં વા ભિત્તિયા ઘટિતં કરોન્તસ્સ આપત્તિ એવ વિનાપિ ભિત્તિલેપેના''તિ લિખિતં. એવમેત્થ થમ્ભતુલાપિટ્ઠસઙ્ઘાટાદિ નિરત્થકં સિયા. તસ્મા વિચારેત્વાવ ગહેતબ્બં. ''ઉપોસથાગારમ્પિ ભવિસ્સતિ, અહમ્પિ વસિસ્સામી''તિ વા ''ભિક્ખૂહિ વા સામણેરેહિ વા એકતો વસિસ્સામી''તિ વા કરોન્તસ્સ વટ્ટતિ એવ. કસ્મા? ''અત્તુદ્દેસ''ન્તિ વુત્તત્તાતિ લિખિતં.

ઇદં પન સિક્ખાપદં ચતુત્થપારાજિકં વિય નિદાનાપેક્ખં. ન હિ વગ્ગુમુદાતીરિયા ભિક્ખૂ સયમેવ અત્તનો અસન્તં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મં મુસાવાદલક્ખણં પાપેત્વા ભાસિંસુ. અઞ્ઞમઞ્ઞઞ્હિ તે ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મવણ્ણં ભાસિંસુ. ન ચ તાવતા પારાજિકવત્થુ હોતિ, તત્તકેન પન લેસેન ભગવા તં વત્થું નિદાનં કત્વા પારાજિકં પઞ્ઞપેસિ, તથા ઇધાપિ. ન હિ નિદાને ''અદેસિતવત્થુકાયો સારમ્ભાયો અપરિક્કમનાયો''તિ વુત્તં. ''અપ્પમાણિકાયો''તિ પન વુત્તત્તા પમાણમતિક્કમન્તસ્સ સઙ્ઘાદિસેસોવ નિદાનાપેક્ખો. તત્થ સારમ્ભે અપરિક્કમને સઙ્ઘાદિસેસપ્પસઙ્ગં વિય દિસ્સમાનં ''વિભઙ્ગો તંનિયમકો''તિ વુત્તત્તા વિભઙ્ગે ન નિવારેતિ. તથા મહલ્લકે.

એત્થાહ – કિમત્થં માતિકાયં દુક્કટવત્થુ વુત્તં, નનુ વિભઙ્ગે એવ વત્તબ્બં સિયાતિ? એવમેતં. કિં નુ ભિક્ખૂ અભિનેતબ્બા વત્થુદેસનાય, તેહિ ભિક્ખૂહિ વત્થુ દેસેતબ્બં, કીદિસં? અનારમ્ભં સપરિક્કમનન્તિ. ઇતરઞ્હિ ''સારમ્ભે ચે ભિક્ખુ વત્થુસ્મિં અપરિક્કમને''તિ એવં અનુપ્પસઙ્ગવસેન આગતત્તા વુત્તં. યસ્મા વત્થુ નામ અત્થિ સારમ્ભં અપરિક્કમનં, અત્થિ અનારમ્ભં સપરિક્કમનં, અત્થિ સારમ્ભં સપરિક્કમનં, અત્થિ અનારમ્ભં અપરિક્કમનન્તિ બહુવિધં, તસ્મા બહુવિધત્તા વત્થુ દેસેતબ્બં અનારમ્ભં સપરિક્કમનં, નેતરન્તિ વુત્તં હોતિ. કિમત્થિકા પનેત્થ વત્થુદેસનાતિ ચે? ગરુકાપત્તિપઞ્ઞાપનહેતુપરિવજ્જનુપાયત્તા. વત્થુઅદેસના હિ ગરુકાપત્તિપઞ્ઞાપનહેતુભૂતા. ગરુકાપત્તિપઞ્ઞાપનં અકતવિઞ્ઞત્તિગિહિપીળાજનનં, અત્તદુક્ખપરદુક્ખહેતુભૂતો ચ સારમ્ભભાવોતિ એતે વત્થુદેસનાપદેસેન ઉપાયેન પરિવજ્જિતા હોન્તિ. ન હિ ભિક્ખૂ અકપ્પિયકુટિકરણત્થં ગિહીનં વા પીળાનિમિત્તં, સારમ્ભવત્થુકુટિકરણત્થં વા વત્થું દેસેન્તીતિ. હોન્તિ ચેત્થ –

''દુક્કટસ્સ હિ વત્થૂનં, માતિકાય પકાસના;
ગરુકાપત્તિહેતૂનં, તેસં એવં પકાસિતા.

''વત્થુસ્સ દેસનુપાયેન, ગરુકાપત્તિહેતુયો;
વજ્જિતા હોન્તિ યં તસ્મા, સારમ્ભાદિ જહાપિત''ન્તિ.

કુટિકારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. વિહારકારસિક્ખાપદવણ્ણના

કિરિયામત્તતો સમુટ્ઠાનભાવતો અકિરિયમેવેતં. તં દેસનાઅકરણવસેન. **ભિક્ખૂ વા અનભિનેય્યા**તિ એત્થ **વા**-સદ્દો અવધારણત્થોતિ વેદિતબ્બો. ‘‘આયસ્મા છન્નો ચેતિયરુક્ખં છેદાપેસી’’તિ (પારા॰ ૩૬૫) આગતત્તા ઇદમ્પિ નિદાનાપેક્ખન્તિ વેદિતબ્બં.

વિહારકારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. દુટ્ઠદોસસિક્ખાપદવણ્ણના

‘‘કસ્મા મમ વન્દનાદીનિ...પે॰... ‘ઘટિતેયેવ સીસં એતી’તિ વુત્તત્તા અન્તિમવત્થુઅજ્ઝાપન્નકં વન્દિતું ન વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં. પરિવારાવસાને ઉપાલિપઞ્ચકે ‘‘કતિ નુ ખો, ભન્તે, અવન્દિયા’’તિઆદિના (પરિ॰ ૪૬૭) વુત્તપાળિયં અવુત્તત્તા, ‘‘પચ્છા ઉપસમ્પન્નેન પુરે ઉપસમ્પન્નો વન્દિયો’’તિ (પરિ॰ ૪૬૮) વુત્તત્તા ચ, તસ્મા એવ ઇમિસ્સં કઙ્ખાવિતરણિયં ‘‘ઉપસમ્પન્નોતિ સઙ્ખ્યુપગમન’’ન્તિ વુત્તં. સુત્તાધિપ્પાયો પન એવં ગહેતબ્બો – અવન્દન્તો સામીચિપ્પટિક્ખેપસઙ્ખાતાય ચોદનાય ચોદેતિ નામાતિ દસ્સનત્થં વુત્તન્તિ. તસ્મા એવ ‘‘એત્તાવતા ચ ચોદના નામ હોતી’’તિ વુત્તં. ઇધ અધિપ્પેતં આપત્તિઆપજ્જનાકારં દસ્સેતું ‘‘‘કસ્મા મમ વન્દનાદીનિ ન કરોસી’તિઆદિ વુત્ત’’ન્તિ લિખિતં.

કતૂપસમ્પદન્તિ યસ્સ ઉપસમ્પદા રુહતિ, તં, પણ્ડકાદયો. **ઠપનક્ખેત્ત**ન્તિ એત્થ સબ્બસઙ્ગાહિકં, પુગ્ગલિકઞ્ચાતિ દુવિધં પવારણાઠપનં. તત્થ સબ્બસઙ્ગાહિકે ‘‘સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો...પે॰... તેવાચિકં પવારે’’તિ **સુ**-કારતો યાવ **રે**-કારો. પુગ્ગલિકઠપને પન ‘‘સઙ્ઘં, ભન્તે, પવારેમિ...પે॰... પસ્સન્તો પટી’’તિ **સં**-કારતો યાવ અયં સબ્બપચ્છિમો **ટિ**-કારો, એત્થન્તરે એકપદેપિ ઠપેન્તેન ઠપિતા હોતિ. ઉપોસથે પન ઇમિનાનુસારેન વિસેસો વેદિતબ્બો ‘‘કરેય્યા’’તિ **રે**-કારે અનતિક્કમન્તે.

દુટ્ઠદોસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. અઞ્ઞભાગિયસિક્ખાપદવણ્ણના

અઞ્ઞભાગો વા અસ્સ અત્થીતિ યથા સુવણ્ણસ્સેદં સોવણ્ણમિત્યત્ર સુવણ્ણવા અનેન સુવણ્ણો ઇત્યુચ્ચતે. તં પટિમાય સરીરં, સિલાપુત્તકસ્સ સરીરન્તિ ચ નિદસ્સનં. છગલકસ્સ ‘‘દબ્બો’’તિ દિન્નં નામં ‘‘દેસો’’તિ વુચ્ચતિ. કસ્મા? થેરં અનુદ્ધંસેતું થેરસ્સાપિ અપદિસિતબ્બત્તા. **અઞ્ઞમ્પિ વત્થું** ન થેરંયેવ. **લિસ્સતિ સિલિસ્સતિ વોહારમત્તેનેવ**ન અત્થતો. **ઈસકં અલ્લીયતી**તિ લેસોતિ અધિપ્પાયો. લિસસેલછકોલઅલ્લીભાવે. તેન વુત્તં ‘‘ઈસકં અલ્લીયતીતિ લેસો’’તિ. યસ્મા દેસલેસા અત્થતો નિન્નાનાકરણં, તસ્મા ‘‘કિઞ્ચિદેસં લેસમત્તં ઉપાદાયા’’તિ પદં ઉદ્ધરિત્વા ‘‘દસ લેસા જાતિલેસો’’તિઆદિ (પારા॰ ૩૯૪) પદભાજને વુત્તં.

અટ્ઠુપ્પત્તિવસેનેવ આવિભૂતન્તિ એત્થ કિઞ્ચ ભિય્યો અનિયમત્તા. ન હિ મેત્તિયભૂમજકાનં વિય અઞ્ઞેસં સબ્બેસમ્પિ ‘‘છગલકમેવેત્થ અઞ્ઞભાગિયં અધિકરણં હોતિ, અઞ્ઞં ગોમહિંસાદિકમ્પિ હોતિ, ન ચ મેત્તિયભૂમજકા વિય સબ્બેપિ નામલેસમત્તમેવ ઉપાદિયન્તિ, અઞ્ઞમ્પિ જાતિલેસાદિં ઉપાદિયન્તિ, તસ્મા અનિયમત્તા ન વિભત્તં. કિઞ્ચ ભિય્યો તથાવુત્તે છગલકસ્સેવ અઞ્ઞભાગિયતા સમ્ભવતિ, ન અઞ્ઞસ્સ, યેન સોવ દસ્સિતો. લેસો ચ નામ

લેસોવ, ન જાતિઆદિ, યેન સોવ દસ્સિતોતિ એવં મિચ્છાગાહપ્પસઙ્ગતોતિ વેદિતબ્બં. **ઇધ ચ…પે॰… સઞ્ઞિનોપી**તિ ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે ચ અમૂલકસિક્ખાપદે ચાતિ અત્થો.

> અઞ્ઞભાગિયસિક્ખં યો, નેવ સિક્ખતિ યુત્તિતો;
> ગચ્છે વિનયવિઞ્ઞૂહિ, અઞ્ઞભાગિયતંવ સો. (વજિર॰ ટી॰ પારાજિક ૪૦૮);

અઞ્ઞભાગિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. ભેદાનુવત્તકસિક્ખાપદવણ્ણના

તિણ્ણં ઉદ્ધં કમ્મારહા…પે॰… કરોતીતિ એત્થ ‘‘ઇમે ચત્તારો’’તિ વા ‘‘ઇમઞ્ચ ઇમઞ્ચા’’તિ વા વત્વા કાતું ન વટ્ટતીતિ લિખિતં.

ભેદાનુવત્તકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૨. દુબ્બચસિક્ખાપદવણ્ણના

દુક્ખેન વત્તબ્બો **દુબ્બચો. વુચ્ચમાનો** ન સહતિ.

દુબ્બચસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિગમનવણ્ણના

‘‘**નામમત્તવસેના**’’તિ પાઠો. ‘‘નામગોત્તવસેના’’તિ લિખિતં. ઇદં વુત્તં હોતિ – ‘‘અયં કિરિયા ભિક્ખૂનં કાતું ન વટ્ટતી’’તિ જાનિત્વા સચે છાદેતિ, છન્નાવ હોતીતિ અત્થો. **સભાગમત્તમેવા**તિ અવેરિસભાગમત્તમેવાતિ અધિપ્પાયો.

વત્થુ ચેવ ગોત્તઞ્ચાતિ એત્થ **વત્થૂ**તિ વીતિક્કમનં અસુચિમુચ્ચનં. ગોત્તન્તિ ગં તાયતીતિ ગોત્તં, સજાતિતો અઞ્ઞત્થ ગન્તું અદત્વા ગં બુદ્ધિં, વચનઞ્ચ તાયતીતિ અત્થો. વત્થુ ચ સજાતિમેવ ગચ્છતિ. **સજાતિ** નામેત્થ અઞ્ઞેહિ વિસિટ્ઠાવિસિટ્ઠભૂતા કિરિયા, ન કાયસંસગ્ગાદિ. **નામઞ્ચેવ આપત્તિ ચા**તિ એત્થ **આપત્તી**તિ વીતિક્કમેનાપન્નાપત્તિયા નામં.

પુન આગતાગતાનં ભિક્ખૂનં આરોચેન્તેનાતિ એત્થ દ્વિન્નં આરોચેન્તેન ‘‘આયસ્મન્તા ધારેન્તુ’’તિણ્ણં વા અતિરેકાનં વા આરોચેન્તેન ‘‘આયસ્મન્તો ધારેન્તૂ’’તિ એવં આરોચનવિધાનં વેદિતબ્બં. **વત્તભેદઞ્ચ રત્તિચ્છેદઞ્ચ અકત્વા**તિ એત્થ ઠપેત્વા નવકતરં પારિવાસિકં અવસેસાનં અન્તમસો મૂલાયપટિકસ્સનારહાદીનમ્પિ અભિવાદનાદિસાદિયને, પટિપાટિયા નિસીદને, ઓવદને, કમ્મિકાનં ગરહણે ચાતિઆદીસુ વત્તભેદો હોતિ. દસ્સનસવનવિસયેસુ અનારોચને ચ ભિક્ખૂહિ એકચ્છન્ને વસને ચ અજાનન્તસ્સેવ વિહારે ભિક્ખૂનં આગન્ત્વા ગમને ચાતિઆદીસુ રત્તિચ્છેદો હોતિ. નાનાસંવાસકેહિ વિનયકમ્માભાવતો તેસં અનારોચને રત્તિચ્છેદો ન હોતિ. ‘‘દ્વે લેડ્ડુપાતે અતિક્કમિત્વા’’તિ વચનતો અન્તો ન વટ્ટતિ. નિક્ખિત્તવત્તેનેવ હુત્વા વિચરન્તેન યસ્સ સન્તિકે પુબ્બે સમાદિયિત્વા આરોચિતં, તસ્સાપિ સન્તિકે પચ્છા નિક્ખિપનકાલે આરોચેત્વાવ નિક્ખિપિતબ્બં. તસ્મા પુન

સમાદાનકાલેપિ સો ચે તતો ગચ્છતિ, તં દિવસં અગન્ત્વા દિવા આરોચેત્વાપિ યદિ એવં અતીતદિવસં હોતિ, ‘‘અરુણે ઉટ્ઠિતે તસ્સ સન્તિકે આરોચેત્વા વત્તં નિક્ખિપિત્વા વિહારં ગન્તબ્બન્તિ તસ્સ સન્તિકે આરોચેત્વા વત્તં નિક્ખિપિતબ્બ’’ન્તિ વુત્તં. અપિચ ‘‘વિહારં ગન્ત્વા યં સબ્બપઠમં ભિક્ખું પસ્સતિ, તસ્સ આરોચેત્વા નિક્ખિપિતબ્બ’’ન્તિ વુત્તં. સચે રત્તિચ્છેદો હોતિ, વિહારસીમાપરિયાપન્નાનં સબ્બેસં આરોચેતબ્બં સિયા. ‘‘તસ્સ આરોચેત્વા’’તિ ઇદં પન પુબ્બે અનારોચિતં સન્ધાય વત્તભેદરક્ખણત્થં વુત્તં. તસ્મા એવ **સમન્તપાસાદિકાયં** (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૯૭) એવં વુત્તં ‘‘અઞ્ઞં વિહારતો નિક્ખન્તં વા આગન્તુકં વા’’તિ.

સુદ્ધન્તપરિવાસે પન સચે ‘‘માસમત્તં અસુદ્ધોમ્હી’’તિ અગ્ગહેસિ, પરિવસન્તો પુન ઊનં વા અધિકં વા સન્નિટ્ઠાનં કરોતિ, તત્તકમ્પિ પરિવસિતબ્બમેવ, પરિવાસદાનકિચ્ચં નત્થિ. અયઞ્હિ સુદ્ધન્તપરિવાસો નામ ઉદ્ધમ્પિ આરોહતિ, હેટ્ઠાપિ ઓરોહતિ. ઇદમસ્સ લક્ખણં.

સમોદહિત્વાતિ મૂલાપત્તિટ્ઠાને ઠપેત્વા, પક્ખિપિત્વાતિ અત્થો. અપ્પટિચ્છન્ના ચે અન્તરાપત્તિ, મૂલાય પટિકસ્સનં અકત્વા પુબ્બે ગહિતપરિવાસેનેવ પરિવસિતબ્બં. યો પન આપત્તિં આપજ્જિત્વા વિબ્ભમિત્વા પુન ઉપસમ્પન્નો હુત્વાપિ પટિચ્છાદેતિ, યો ચ પુબ્બે પટિચ્છાદેત્વા પચ્છા ન પટિચ્છાદેતિ, યો ચ ઉભયત્થ પટિચ્છાદેતિ, સબ્બેસં પટિચ્છન્નદિવસવસેન પરિવાસો દાતબ્બો. ‘‘પુરિમસ્મિં આપત્તિક્ખન્ધે વા’’તિ ચ ‘‘પચ્છિમસ્મિં આપત્તિક્ખન્ધે વા’’તિ (ચૂળવ॰ ૧૬૬ આદયો) ચ પાળિયં વુત્તત્તા દ્વે ભિક્ખૂ વિસુદ્ધિકં આપન્ના હોન્તિ, તે સુદ્ધિકદિટ્ઠિનો હોન્તિ. એકો છાદેતિ, એકો ન છાદેતિ. યો છાદેતિ, સો દુક્કટં દેસાપેતબ્બો. ‘‘ઉભોપિ યથાધમ્મં કારાપેતબ્બા’’તિ (ચૂળવ॰ ૧૮૧) વચનતો યં કઞ્ચિ આપત્તિં છાદેત્વા દુક્કટં આપજ્જતીતિ વેદિતબ્બો.

તેસુ ગતેસુ વા અગતેસુ વા પુરિમનયેનેવ પટિપજ્જિતબ્બન્તિ એત્થ ઊને ગણે ચરણં, અનુટ્ઠહનં એકરત્તમ્પિ ગણેન વિપ્પવાસં, સચે રત્તિયા એકક્ખણેન સદ્ધિં વસતિ, સચે સો પુરે અરુણમેવ કેનચિ કરણીયેન ગતોતિ એત્થપિ માનત્તેપિ એવં જાતે. ‘‘અયઞ્ચ યસ્મા ગણસ્સ આરોચેત્વા, ભિક્ખૂનઞ્ચ અત્થિભાવં સલ્લક્ખેત્વાવ વસિ, તેનસ્સ ઊને ગણે ચરણદોસો વા વિપ્પવાસો વા ન હોતી’’તિ (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૯૭) **સમન્તપાસાદિકાયં** વુત્તં. તસ્મા તેન આરોચિતે મુહુત્તમ્પિ નિસીદિત્વા ગતેપિ વિપ્પવાસો નત્થિ. પારિવાસિકસ્સ, ઉક્ખિત્તકસ્સ ચ પકતત્તેન તસ્મિં વસનં ઉદકપાતેન વારિતં, તસ્મા નાનૂપચારેપિ એકચ્છન્ને ન વટ્ટતિ.

ઇદાનિ પાઠવિચારણા વેદિતબ્બા – ‘‘**નવ પઠમાપત્તિકા ચત્તારો યાવતતિયકા**’’તિ ઇદં સભાવનિયમવચનં. તેન વુટ્ઠાનં અનિયમન્તિ દસ્સેતિ. એકચ્ચાપત્તિવુટ્ઠાનઞ્હિ કમ્મતોપિ હોતિ અકમ્મતોપિ, ન એવં આપજ્જનન્તિ વુત્તં હોતિ. **અઞ્ઞતરં વા અઞ્ઞતરં વા**તિ તેસં દ્વિધા ભિન્નાનમ્પિ વુટ્ઠાનક્કમભેદાભાવદીપકવચનં. **યાવતીહં, તાવતીહ**ન્તિ એત્થ અહપરિચ્છેદો અરુણવસેન. ‘‘**જાન**’’ન્તિ ઇમિના જાનનપ્પટિચ્છન્નસ્સ અકામા પરિવત્થબ્બન્તિ દસ્સેતિ. **તેન ભિક્ખુના અકામા પરિવત્થબ્બ**ન્તિ તેન ભિક્ખુના વસતા અકામા પરિવત્થબ્બં, ન પરિવત્તિતલિઙ્ગેનાતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. **પરિવુત્થપરિવાસેના**તિ આદિમ્હિ પરિવુત્થપરિવાસેનેવ પરિવાસતો ઉત્તરિ ઇતિવારેન આદિતો ભિક્ખુનાવ છારત્તં, પરિવત્તિતલિઙ્ગેન ઉદ્ધમ્પિ ભિક્ખુમાનત્તાય પટિપજ્જિતબ્બં, ન પરિવાસે વિય તપ્પચ્ચયા અચિણ્ણમાનત્તો. ચિણ્ણમાનત્તોવ અબ્ભેતબ્બો, ન ઇતરો, ન પરિવાસે વિય માનત્તારહે, પક્ખમાનત્તઞ્ચ ચરન્તિયા ભિક્ખુનિયા લિઙ્ગં પરિવત્તાતિક્કમે સતિ ચિણ્ણમાનત્તો ભિક્ખુ હોતિ, પુન ભિક્ખુમાનત્તં ગહેત્વા ચિણ્ણમાનત્તોવ ભિક્ખુ અબ્ભેતબ્બોતિ દસ્સેતિ.

યત્થ સિયાતિ યસ્સં સમાનસંવાસકસીમાયમ્પિ વીસતિગણો ભિક્ખુસઙ્ઘો અત્થિ. **એકેનપિ ચે ઊનો વીસતિગણો**તિ ન યુજ્જતિ, ઊનો ચે. ન હિ વીસતિગણો, સઙ્ઘો ચે ઊનો. તસ્મા ''એકેનપિ ચે ઊનો સઙ્ઘો''તિ એત્તકમેવ વત્તબ્બન્તિ ચે? ન, ચતુવગ્ગપઞ્ચવગ્ગદસવગ્ગપ્પસઙ્ગનિવારણપ્પયોજનતો. તસ્મા વીસતિવગ્ગો ભિક્ખુસઙ્ઘો ચે ભિક્ખુના એકેનપિ ઊનો, નટ્ઠો દટ્ઠબ્બો. કેચિ પન વિનયે અપ્પકતઞ્ઞુનો ''યથા અતિરેકચતુવગ્ગોપિ સઙ્ઘો ચતુવગ્ગકરણીયે કમ્મે 'ચતુવગ્ગો'તિ વુચ્ચતિ, તથા પઞ્ચવગ્ગદસવગ્ગકરણીયે કમ્મે અતિરેકપઞ્ચવગ્ગદસવગ્ગોપિ 'પઞ્ચવગ્ગદસવગ્ગો'તિ વુચ્ચતિ. તસ્મા ઊનોપિ ચતુવગ્ગપઞ્ચવગ્ગદસવગ્ગવીસતિવગ્ગોવા''તિ મઞ્ઞેય્યું, તેસં મઞ્ઞનાનિવારણત્થં ''**એકેનપિ ચે ઊનો**''તિઆદિ વુત્તં. અથ વા વીસતિ ભિક્ખુસઙ્ઘો ચે, ઠપેત્વા એકેનપિ ચે ઊનો અપ્પકતત્તો, તં ઠપેત્વા એકેનપિ ચેતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. **અયં તત્થ સામીચી**તિ વચનં યં વુત્તં સબ્બત્થ ''તસ્સ આપત્તિયા પરિવાસં દેતિ, મૂલાય પટિકસ્સતિ, માનત્તં દેતિ, અબ્ભેતી''તિ, તસ્સ આવિભાવકરણત્થં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. તેન તેસુ અયં યથાવુત્તા સામીચિ નિયતા ઇચ્છિતબ્બા, ન રાજસિક્ખાપદાદીસુ વિય અનિયતા. તત્થ હિ કેનચિ અન્તરાયેન તં સામીચિમકરોન્તેપિ અનાપત્તીતિ દીપિતં હોતિ.

સઙ્ઘાદિસેસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અનિયતકણ્ડં

૧. પઠમાનિયતસિક્ખાપદવણ્ણના

અનિયતે આદિતોવ ઇદં પકિણ્ણકં. સેય્યથિદં – ઇદં અનિયતકણ્ડં નિપ્પયોજનં તત્થ અપુબ્બાભાવતોતિ ચે? ન, ગરુકલહુકભેદભિન્નાપત્તિરોપનારોપનક્કમલક્ખણદીપનપ્પયોજનતો. એત્થ હિ ''સા ચે એવં વદેય્ય 'અય્યો મયા...પે॰... સો ચ તં પટિજાનાતિ, આપત્તિયા કારેતબ્બો'''તિઆદિના (પારા॰ ૪૪૬) આપત્તિયા ગરુકાય, લહુકાય ચ આરોપનક્કમલક્ખણં, ''ન કારેતબ્બો''તિ ઇમિના અનારોપનક્કમલક્ખણઞ્ચ દસ્સિતં. લક્ખણદીપનતો આદિમ્હિ, અન્તે વા ઉદ્દિસિતબ્બન્તિ ચે? ન, અસમ્ભવતો. કથં ન તાવ આદિમ્હિ સમ્ભવતિ, યેસમિદં લક્ખણં, તેસં સિક્ખાપદાનં અદસ્સિતત્તા. ન અન્તે ગરુકમિસ્સકત્તા. તસ્મા ગરુકલહુકાનં મજ્ઝે એવ ઉદ્દિસિતબ્બતં અરહતિ ઉભયમિસ્સકત્તા. યા તત્થ પાચિત્તિયસઙ્ખાતા લહુકાપત્તિ દસ્સિતા, સાપિ ગરુકાતિ કથિતા. તેનેવાહ ''મેથુનધમ્મસન્નિસ્સિતકિલેસસઙ્ખાતેન રહસ્સાદેના''તિઆદિ. તસ્મા ગરુકાનં એવ અનન્તરં ઉદ્દિટ્ઠન્તિપિ એકે. એવં સતિ પઠમાનિયતમેવાલં તાવતા લક્ખણદીપનસિદ્ધિતો, કિં દુતિયેનાતિ ચે? ન, ઓકાસનિયમપચ્ચયમિચ્છાગાહનિવારણપ્પયોજનતો. ''પટિચ્છન્ને આસને અલંકમ્મનિયે''તિ ઓકાસનિયમતો હિ તબ્બિપરીતે ઓકાસે ઇદં લક્ખણં ન વિકપ્પિતન્તિ મિચ્છાગાહો હોતિ. તંનિવારણતો દુતિયાનિયતમ્પિ સાત્થકમેવાતિ અધિપ્પાયો. કસ્મા? ઓકાસભેદતો, રહોભેદદીપનતો, રહોનિસજ્જસ્સાદભેદદીપનતો. ઓકાસનિયમભાવે ચ રહોનિસજ્જસ્સાદભેદો જાતો. દ્વિન્નં રહોનિસજ્જસિક્ખાપદાનં નાનાત્તજાનનઞ્ચ સિયા તથા કાયસંસગ્ગભેદદીપનતો. નાલં કમ્મનિયેપિ હિ ઓકાસે અપ્પટિચ્છન્ને, પટિચ્છન્નેપિ વા નિસિન્નાય વાતપાનકવાટચ્છિદ્દાદીહિ નિક્ખન્તકેસાદિગ્ગહણેન કાયસંસગ્ગો લબ્ભતીતિ એવમાદયોપિ નયા વિત્થારતો વેદિતબ્બા.

તત્રિદં મુખમત્તનિદસ્સનં – **ઓકાસભેદતો**તિ અલંકમ્મનિયનાલંકમ્મનિયભેદતો. પટિચ્છન્નમ્પિ હિ એકચ્ચં નાલંકમ્મનિયં વાતપાનાદિના અન્તરિતત્તા , ઉભયપ્પટિચ્છન્નમ્પિ એકચ્ચં નાલંકમ્મનિયં વિજાનતં અજ્ઝોકાસત્તા. **રહોભેદદીપનતો**તિ એત્થ રહભાવસામઞ્ઞેપિ રહો દ્વિધા પટિચ્છન્નાપટિચ્છન્નભેદતોતિ અધિપ્પાયો. **રહોનિસજ્જસ્સાદભેદદીપનતો**તિ મેથુનસ્સાદવસેન નિસજ્જા, દુટ્ઠુલ્લસ્સાદવસેન નિસજ્જાતિ તાદિસસ્સ ભેદસ્સ દીપનતોતિ અત્થો. ''ઇધ આગતનયત્તા ભિક્ખુનિપાતિમોક્ખે ઇદં કણ્ડં પરિહીનન્તિ વેદિતબ્બ''ન્તિ વદન્તિ. ''અટ્ઠુપ્પત્તિયા તત્થ અનુપ્પન્નત્તા''તિ એકે, તં અનેકન્તભાવદીપનતો અયુત્તં. સબ્બબુદ્ધકાલે હિ ભિક્ખૂનં પઞ્ચ, ભિક્ખુનીનં ચત્તારો ચ ઉદ્દેસા સન્તિ. પાતિમોક્ખુદ્દેસપઞ્ઞત્તિયા અસાધારણત્તા તત્થ નિદ્દિટ્ઠસઙ્ઘાદિસેસપાચિત્તિયાનન્તિ એકે. તાસઞ્હિ ભિક્ખુનીનં ઉબ્ભજાણુમણ્ડલિક (પાચિ॰ ૬૫૮) -અટ્ઠવત્થુક (પાચિ॰ ૬૭૫) -વસેન કાયસંસગ્ગવિસેસો પારાજિકવત્થુ, ''હત્થગ્ગહણં વા સાદિયેય્ય, કાયં વા તદત્થાય ઉપસંહરેય્યા''તિ (પાચિ॰ ૬૭૫) વચનતો સાદિયનમ્પિ, ''સન્તિટ્ઠેય્ય વા''તિ (પાચિ॰ ૬૭૫) વચનતો ઠાનમ્પિ, ''સઙ્કેતં વા ગચ્છેય્યા''તિ (પાચિ॰ ૬૭૫) વચનતો ગમનમ્પિ, ''છન્નં વા અનુપવિસેય્યા''તિ (પાચિ॰ ૬૭૫) વચનતો પટિચ્છન્નટ્ઠાનપ્પવેસોપિ હોતિ, તથા ''રત્તન્ધકારે અપ્પદીપે, પટિચ્છન્ને ઓકાસે અજ્ઝોકાસે એકેનેકા સન્તિટ્ઠેય્ય વા સલ્લપેય્ય વા''તિ (પાચિ॰ ૮૩૯) વચનતો દુટ્ઠુલ્લવાચાપિ પાચિત્તિયવત્થુકન્તિ કત્વા તાસં અઞ્ઞથા અનિયતકણ્ડસ્સ અવત્તબ્બતાપત્તિતો ન વુત્તન્તિ તેસં અધિપ્પાયો. પકિણ્ણકં.

‘‘દેસનાવુટ્ઠાનગામિનીનં આપત્તીનં વસેન અલજ્જિઆદયો લજ્જીનં ચોદેસ્સન્તી’’તિ આગતત્તા લજ્જિપગ્ગહત્થાય પતિરૂપાયપિ ઉપાસિકાય વચનેન અકત્વા ભિક્ખુસ્સેવ પટિઞ્ઞાય કાતબ્બન્તિ આપત્તિયો પન લક્ખણદસ્સનત્થં પઞ્ઞત્તં વિત્થારનયમેવ ગહેત્વા વત્તું યુત્તં ‘‘ઇમે ખો પનાયસ્મન્તો દ્વે અનિયતા ધમ્મા’’તિ (પારા॰ ૪૪૩) ઉદ્દેસદસ્સનત્તાતિ લિખિતં. **સોતસ્સ રહો**તિ એત્થ **રહો**તિ વચનસામઞ્ઞતો વુત્તં. દુટ્ઠુલ્લસામઞ્ઞતો દુટ્ઠુલ્લારોચનપ્પટિચ્છાદનસિક્ખાપદેસુ પારાજિકવચનં વિય. તસ્મા ‘‘**ચક્ખુસ્સેવ પન રહો ‘રહો’તિ ઇધ અધિપ્પેતો**’’તિ વુત્તં. કથં પઞ્ઞાયતીતિ ચે? ‘‘માતુગામો નામ…પે॰… અન્તમસો તદહુજાતાપિ દારિકા’’તિ (પારા॰ ૪૪૫) વુત્તત્તા દુટ્ઠુલ્લોભાસનં ઇધ નાધિપ્પેતન્તિ દીપિતમેવાતિ. **અન્તોદ્વાદસહત્થેપી**તિ **પિ**-સદ્દેન અપિહિતકવાટસ્સ ગબ્ભસ્સ દ્વારે નિસિન્નોપીતિ અત્થો. અચેલકવગ્ગે રહોપટિચ્છન્નાસનસિક્ખાપદે (પાચિ॰ ૨૮૮) ‘‘યો કોચિ વિઞ્ઞૂ પુરિસો દુતિયો હોતી’’તિ ઇમસ્સ અનુરૂપતો ‘‘**ઇત્થીનં પન સતમ્પિ અનાપત્તિં ન કરોતિયેવા**’’તિ વુત્તં. ‘‘અલંકમ્મનિયેતિ સક્કા હોતિ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિતુ’’ન્તિ (પારા॰ ૪૪૫) વિભઙ્ગે વચનતો રહોનિસજ્જસ્સાદો ચેત્થ મેથુનધમ્મસન્નિસ્સિતકિલેસો, ન દુતિયે વિય દુટ્ઠુલ્લવાચસ્સાદકિલેસો. તસ્મા ચ પઞ્ઞાયતિ સોતસ્સ રહો નાધિપ્પેતોતિ.

તિણ્ણં ધમ્માનં અઞ્ઞતરેન વદેય્યાતિ રહોનિસજ્જસિક્ખાપદવસેન નિસિન્નસ્સ તસ્સાનુસારેન પાચિત્તિયમેવ અવત્વા પારાજિકસઙ્ઘાદિસેસાયપિ આપત્તિયા ભેદદસ્સનત્થં વુત્તં. પુન આપત્તિપ્પટિજાનનં અવત્વા કસ્મા ‘‘નિસજ્જં ભિક્ખુ પટિજાનમાનો’’તિ વત્થુપ્પટિજાનનં વુત્તન્તિ? વુચ્ચતે – આપત્તિયા ચોદિતે વિનયધરેન ‘‘કિસ્મિં વત્થુસ્મિ’’ન્તિ પુચ્છિતે ચુદિતકેન ‘‘ઇમસ્મિં વત્થુસ્મિ’’ન્તિ વુત્તે વિનયધરેન ‘‘ઈદિસં નામ અકાસી’’તિ પુચ્છિતે સો વત્થું પટિજાનમાનોવ કારેતબ્બોતિ દસ્સનત્થં ‘‘**નિસજ્જં ભિક્ખુ પટિજાનમાનો**’’તિ વુત્તં. યદિ એવં નિસજ્જં પટિજાનમાનોપિ આપત્તિયાવ કારેતબ્બોતિ? અનુરૂપમેવ. એવં પન ગહેતબ્બં – તિણ્ણમ્પિ આપત્તીનં વત્થૂનિ અગ્ગહેત્વા ઇધ સિક્ખાપદવસેન નિસજ્જમેવ વુત્તં. તસ્મિં ગહિતેપિ હિ આપત્તિ ગહિતાવ હોતીતિ. **યેન વા સા**તિ એત્થ **વા**-સદ્દો ‘‘તેન સો ભિક્ખુ કારેતબ્બો વા’’તિ યોજેતબ્બો. સો ચ વિકપ્પત્થો. તસ્મા ‘‘કારેતબ્બો વા પટિજાનમાનો, ન વા કારેતબ્બો અપ્પટિજાનમાનો’’તિ અત્થો. તેન વુત્તં ‘‘**પટિજાનમાનો વા**’’તિઆદિ. રહોનિસજ્જસિક્ખાપદવસેન નિસજ્જપચ્ચયા આપત્તિયા વુત્તત્તા સેસેસુપિ સેસસિક્ખાપદવસેન આપત્તિ ગહેતબ્બા. ‘‘**સમુટ્ઠાનાદીનિ પઠમપારાજિકસદિસાનેવા**’’તિ વુત્તત્તા ઇધ દુટ્ઠુલ્લોભાસનસ્સ અનધિપ્પેતભાવો વેદિતબ્બો.

પઠમાનિયતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયાનિયતસિક્ખાપદવણ્ણના

સઙ્ઘાદિસેસેન વાતિ કાયસંસગ્ગદુટ્ઠુલ્લોભાસનેન. તસ્મા એવં કાયસંસગ્ગવારો પાળિયમ્પિ વુત્તો. **અનન્ધો અબધિરો**તિ અનન્ધો કાયસંસગ્ગં પસ્સતિ, અબધિરો દુટ્ઠુલ્લં સુણાતિ, તસ્મા એવ અદિન્નાદાનસદિસાનેવાતિ વુત્ત’’ન્તિ લિખિતં. એત્થ ચ કાયવાચાચિત્તતો સમુટ્ઠાનં કથન્તિ ચે? કાયસંસગ્ગઞ્હિ સમાપજ્જન્તો દુટ્ઠુલ્લમ્પિ ભણતિ, દુટ્ઠુલ્લં ભણન્તો નિસીદતિ ચાતિ સમ્ભવતિ, દુટ્ઠુલ્લમેવ વા સન્ધાય વુત્તં. તઞ્હિ અદિન્નાદાનસમુટ્ઠાનન્તિ.

યો દેસનં સબ્બવિદૂપમોવ;
નાનાનયાકારવિચિત્તભેદં;
ઞાતું ઉપાયાન મનો સતિમા;

તં લાભહેતું ન કરોતિ પુઞ્અન્તિ.

દુતિયાનિયતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અનિયતવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિસ્સગ્ગિયકણ્ડં

૧. ચીવરવગ્ગો

૧. કથિનસિક્ખાપદવણ્ણના

નિસ્સગ્ગિયકણ્ડે તિણ્ણં કથિનસિક્ખાપદાનં, વસ્સિકસાટિકઅચ્ચેકચીવરસાસઙ્કસિક્ખાપદાનઞ્ચ એકદેસનાય તથાકિણ્ણાપત્તિક્ખન્ધાવ વેદિતબ્બા –

કથિનં યસ્સ ચત્તારો, સહજા સમયદ્વયં;
છન્નં સિક્ખાપદાનઞ્ચ, એકદેસવિનિચ્છયો.

તત્થ **કથિનન્તિ** ''સઙ્ઘસ્સ અનુમોદનાય, ગણસ્સ અનુમોદનાય, પુગ્ગલસ્સ અત્થારા સઙ્ઘસ્સ અત્થતં હોતિ કથિન''ન્તિ (પરિ॰ ૪૧૪) વચનતો તેસંયેવ અનુમોદનાદિધમ્માનં સઙ્ગહો **કથિનં** નામ. યથાહ ''કથિનં જાનિતબ્બન્તિ તેસઞ્ઞેવ ધમ્માનં સઙ્ગહો સમવાયો નામં નામકમ્મ''ન્તિઆદિ (પરિ॰ ૪૧૨). તસ્મા **કથિનન્તિ** ઇદં બહૂસુ ધમ્મેસુ નામમત્તં, ન પરમત્થતો એકો ધમ્મો. કો પનસ્સ અત્થારોતિ? તદેકદેસોવ ખીરસ્સ ધારા વિય. યથા ચાહ ''અત્થારો એકેન ધમ્મેન સઙ્ગહિતો વચીભેદેના''તિ. **સહજા** નામ અટ્ઠ માતિકા, દ્વે પલિબોધા, પઞ્ચાનિસંસાતિ ઇમે પન્નરસ ધમ્મા. **સમયદ્વયં** નામ કથિનત્થારસમયો, ચીવરસમયો ચાતિ. તત્થ **કથિનત્થારસમયો** વસ્સાનસ્સ પચ્છિમો માસો. **ચીવરસમયો** નામ અનત્થતે કથિને અયં કત્તિકમાસો, અત્થતે ચત્તારો હેમન્તિકા ચાતિ પઞ્ચ માસા.

તત્થ **અટ્ઠ માતિકા** નામ પક્કમનન્તિકાદયો. તા સબ્બાપિ અત્થારેન એકતો ઉપ્પજ્જન્તિ નામ. તબ્ભાવભાવિતાય અત્થારે સતિ ઉદ્ધારો સમ્ભવતિ. તત્થ કથિનત્થારેન એકુપ્પાદા એકનિરોધા અન્તરુબ્ભારો સહુબ્ભારો, અવસેસા કથિનુબ્ભારા એકુપ્પાદા, નાનાનિરોધા ચ. તત્થ **એકનિરોધાતિ** અત્થારેન સહ નિરોધા, અન્તરુબ્ભારસહુબ્ભારાનં ઉદ્ધારાભાવો એકક્ખણે હોતીતિ અત્થો. સેસા નાના નિરુજ્ઝન્તિ નામ. તેસુ હિ ઉદ્ધારભાવં પત્તેસુપિ અત્થારો તિટ્ઠતિ એવાતિ અટ્ઠકથાયં અત્થવિભાવના. સચે અત્થતે કથિને ભિક્ખુસ્મિં સાપેક્ખે તમ્હા આવાસા પક્કમન્તે સઙ્ઘો **અન્તરુબ્ભારં** કરોતિ, તસ્સ ભિક્ખુનો પઠમમેવ મૂલાવાસે નિટ્ઠિતચીવરપલિબોધાભાવેપિ સતિ અન્તરુબ્ભારે પલિબોધો છિજ્જતિ સતિપિ સાપેક્ખતાય સઉસ્સાહત્તા. ઇમિના પરિયાયેન **પક્કમનન્તિકો કથિનુદ્ધારો** અત્થારેન એકુપ્પાદો નાનાનિરોધો હોતિ. તથા અન્તરુબ્ભારે સતિ સુણન્તસ્સાપિ યાવ ચીવરનિટ્ઠાનં ન ગચ્છતિ, તાવ પરિહારસમ્ભવતો **નિટ્ઠાનન્તિકો**. યાવ સન્નિટ્ઠાનં ન ગચ્છતિ, તાવ પરિહારસમ્ભવતો **સન્નિટ્ઠાનન્તિકો**. યાવ ન નસ્સતિ, તાવ પરિહારસમ્ભવતો **નાસનન્તિકો**. યાવ ન સુણાતિ, તાવ પરિહારસમ્ભવતો **સવનન્તિકો**. યાવ ચીવરાસા ન છિજ્જતિ, તાવ પરિહારસમ્ભવતો **આસાવચ્છેદિકો**. યાવ સીમં નાતિક્કમતિ, તાવ પરિહારસમ્ભવતો **સીમાતિક્કન્તિકો**. અત્થારેન એકુપ્પાદો નાનાનિરોધો હોતીતિ વેદિતબ્બો.

તત્થ અન્તરુબ્ભારસહુબ્ભારા દ્વે અન્તોસીમાયં એવ સમ્ભવન્તિ, ન બહિસીમાયં. પક્કમનસવનસીમાતિક્કન્તિકા બહિસીમાયમેવ સમ્ભવન્તિ, ન અન્તોસીમાયં. નિટ્ઠાનસઅઆટ્ઠાનાસાવચ્છેદિકા

અન્તોસીમાયઞ્ચેવ બહિસીમાયઞ્ચ. અન્તરુબ્ભારો સઙ્ઘાયત્તો, પક્કમનનિટ્ઠાનસન્નિટ્ઠાનસીમાતિક્કન્તિકા પુગ્ગલાધીના, સેસા તદુભયવિપરીતા.

તત્થ “**નિટ્ઠિતચીવરસ્મિ**”ન્તિ ઇમિના ચીવરપલિબોધાભાવમેવ દીપેતિ. ન આવાસપલિબોધાભાવં. “**ઉબ્ભતસ્મિં કથિને**”તિ ઇમિના ઉભયપલિબોધાભાવં દીપેતિ, તસ્મા ઉભયપલિબોધાભાવદીપનત્થં તદેવ વત્તબ્બન્તિ ચે? ન, વિસેસત્તા. કથં? કામઞ્ચેતં તસ્મા “ઉબ્ભતસ્મિં કથિને”તિ કેસઞ્ચિ કથિનુદ્ધારાનં નાનાનિરોધત્તા, સઙ્ઘપુગ્ગલાધીનાનધીનત્તા ચ અન્તોબહિઉભયસીમાસુ નિયમાનિયમતો ચ ઉબ્ભતસ્મિં કથિને સઙ્ઘસ્સ, ન પુગ્ગલસ્સ ઉબ્ભતં હોતિ, તથાપિ “ઉબ્ભતસ્મિં કથિને”તિ ઇદં સામઞ્ઞવચનં. તસ્મા “નિટ્ઠિતચીવરસ્મિ”ન્તિ ઇમિના નિયમેતિ.

કિં વુત્તં હોતિ – સઙ્ઘસ્સ અન્તરુબ્ભારેન ઉબ્ભતસ્મિં કથિને અચ્છિન્નચીવરપલિબોધો બહિસીમાગતો પચ્છા ગન્ત્વા અત્તનો સીમાગતો અનિટ્ઠિતચીવરો આનિસંસં લભતિ એવાતિ કત્વા “નિટ્ઠિતચીવરસ્મિ”ન્તિ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. તત્થ **આવાસપલિબોધો** નામ વસતિ વા તસ્મિં આવાસે, સાપેક્ખો વા પક્કમતિ. **ચીવરપલિબોધો** નામ ચીવરં અકતં વિપ્પકતં, ચીવરાસાનુપચ્છિન્ના, તબ્બિપરીતેન અપલિબોધો વેદિતબ્બો. તત્થ અનત્થતકથિનાનં ચીવરકાલસમયે નિયમતો ચત્તારો આનિસંસા લબ્ભન્તિ, અસમાદાનચારો અનિયમતો. તેન સાસઙ્કસિક્ખાપદં વુત્તં. કથં ચત્તારો નિયતાતિ ચે? “ચીવરકાલસમયો નામ અનત્થતે કથિને વસ્સાનસ્સ પચ્છિમો માસો”તિ (પારા॰ ૬૪૯) વચનતો અનત્થતકથિનાનં તસ્મિં માસે યાવદત્થચીવરં સિદ્ધં, તથા તતિયકથિનસિક્ખાપદે (પારા॰ ૪૯૭ આદયો) અકાલચીવરં નામ પિટ્ઠિસમયતો પટ્ઠાય તં પટિગ્ગહેત્વા સઙ્ઘતો લભિતબ્બં ચે, યાવ ચીવરકાલસમયં નિક્ખિપિત્વા ભાજેત્વા ગહેતબ્બં. પુગ્ગલિકં ચે, વસ્સાનસ્સ છટ્ઠપક્ખસ્સ પઞ્ચમિતો પટ્ઠાય યાવ ચીવરકાલસમયં અનધિટ્ઠિતં અવિકપ્પિતં વટ્ટતિ અચ્ચેકચીવરસિક્ખાપદેન અનુઞ્ઞાતત્તા, ન તતો પરં. તદા ઉપ્પન્નચીવરસ્સ પટિસિદ્ધત્તા પઠમકથિનેન. તત્થ અટ્ઠકથાયં વુત્તનયો સઙ્ખિકં સન્ધાય, તથા **પોરાણગણ્ઠિપદે** ચાતિ વેદિતબ્બં.

પઠમકથિને (પારા॰ ૪૫૯ આદયો) પઠમપઞ્ઞત્તિયા, અવિસેસેન વા એકાદસમે દિવસે આપત્તિ. વસ્સાનસ્સ હિ અન્તોનિવારણત્થં અટ્ઠકથાય “નિટ્ઠિતચીવરસ્મિં ભિક્ખુના ઉબ્ભતસ્મિં કથિને”તિ (પારા॰ ૪૬૨ આદયો) વુત્તં. એસેવ નયો દુતિયે, તતિયે ચ. તેન ચીવરકાલતો પુરે વા અન્તો વા ઉપ્પન્નં ચીવરકાલતો ઉદ્ધં એકદિવસમ્પિ પરિહારં ન લભતિ. યદિ લભેય્ય, અચ્ચેકચીવરસિક્ખાપદવિરોધો. “યાવ ચીવરકાલસમયં નિક્ખિપિતબ્બં, તતો ચે ઉત્તરિ નિક્ખિપેય્ય, નિસ્સગ્ગિય”ન્તિ (પારા॰ ૬૪૮) હિ તત્થ વુત્તં. વસ્સાવાસિકભાવેન સઙ્ઘતો લદ્ધં વુટ્ઠવસ્સત્તા અત્તનો સન્તકભૂતં અચ્ચેકચીવરં ચીવરકાલસમયં અતિક્કામયતો એવ આપત્તિ, ન અચ્ચેકચીવરકાલં અતિક્કામયતો આપત્તીતિ. “અનત્થતે કથિને એકાદસમાસે ઉપ્પન્ન”ન્તિ (પારા॰ ૫૦૦) વચનતો યો ચ તત્થ ચીવરુપ્પાદો, સો ચ નેસં ભવિસ્સતીતિ સિદ્ધં, અનામન્તચારગણભોજનસિક્ખાપદે “અઞ્ઞત્ર સમયા”તિ (પાચિ॰ ૨૨૨ આદયો) વુત્તત્તા સેસદ્વયં સિદ્ધમેવ. તસ્મા “કાલેપિ આદિસ્સ દિન્નં, એતં અકાલચીવર”ન્તિ (પારા॰ ૫૦૦) વચનતો આદિસ્સ દિન્નચીવરં પરિહારં ન લભતિ.

અપરકત્તિકાયમેવ વા ઉબ્ભતસ્મિં કથિને લભતિ, એવં “ઉબ્ભતસ્મિં કથિને”તિ વુત્તત્તાતિ ચે? ન વત્તબ્બં. છ ઠાનાનિ હિ સાપેક્ખતાય વુત્તાનિ . દુટ્ઠદોસદ્વયે અધિકરણચતુત્થં, પઠમાનિયતે સોતસ્સ રહો, તતિયકથિને આદિસ્સ દિન્નં ચીવરં, અચ્ચેકચીવરસિક્ખાપદે “સઞ્ઞાણં કત્વા નિક્ખિપિતબ્બ”ન્તિ પદં,

દુટ્ઠુલ્લારોચનપ્પટિચ્છાદનદ્વયે અધિકરણં, પારાજિકવચનઞ્ચ, તીસુ કથિનસિક્ખાપદેસુ ‘‘અટ્ઠન્નં માતિકાનં અઞ્ઞતરાયા’’તિ વચનન્તિ. તત્થ **આદિસ્સ દિન્નં ચીવરં** સઙ્ઘિકં ભાજિતબ્બચીવરં સન્ધાય વુત્તં, ન પુગ્ગલિકં. **સઞ્ઞાણં કત્વા નિક્ખિપિતબ્બન્તિ** વસ્સાવાસિકચીવરં સન્ધાય વુત્તં. અવુટ્ઠવસ્સેન પચ્છા દાતબ્બત્તા સઞ્ઞાણં કાતબ્બં, ન ઞાતિપ્પવારિતતો લદ્ધં પુગ્ગલિકં સન્ધાય. તસ્મા દુવિધં અચ્ચેકચીવરં સઙ્ઘે નિન્નં, પુગ્ગલે નિન્નઞ્ચાતિ સિદ્ધં. તત્થ સઙ્ઘે પરિણતં અચ્ચેકચીવરં વસ્સૂપનાયિકદિવસતો પટ્ઠાય, પિટ્ઠિસમયતો પટ્ઠાય વા યાવ પવારણા નિક્ખિપિતું વટ્ટતિ એવ સઙ્ઘિકત્તા, પુગ્ગલિકમ્પિ ‘‘વસ્સંવુટ્ઠકાલે ગણ્હથા’’તિ દિન્નત્તા. તાદિસઞ્હિ યાવ વસ્સંવુટ્ઠો ન હોતિ, તાવ તસ્સેવ દાયકસ્સ સન્તકં હોતિ. એત્તકો વિસેસહેતુ.

‘‘અનચ્ચેકચીવરે અનચ્ચેકચીવરસઞ્ઞી ચીવરકાલસમયં અતિક્કામેતિ, અનાપત્તી’’તિ વચનતો અચ્ચેકચીવરકસ્સેવ સો અપરાધો. યેન ‘‘વિરોધો’’તિ વચનં દસ્સેય્યાતિ ન વિનયે વિસેસહેતુ પરિયેસિતબ્બો. બુદ્ધવિસયત્તા પમાણન્તિ ચે? ન, યદિ એવં એત્થ અત્તનો સન્તકભૂતમ્પિ અચ્ચેકચીવરં સઞ્ઞાણં કત્વા નિક્ખિપિતબ્બમેવ, ન અધિટ્ઠાતબ્બં ન વિકપ્પેતબ્બં ન વિસ્સજ્જેતબ્બં. તતો ‘‘અનાપત્તિ, અન્તોસમયે અધિટ્ઠેતિ વિકપ્પેતિ વિસ્સજ્જેતી’’તિઆદિવચનવિરોધો (પારા॰ ૬૫૧) અધિવાસેતબ્બો સિયા. તથા ‘‘વસ્સાનસ્સ પચ્છિમે માસે કથિનુદ્ધારે કતે તસ્મિં માસે અત્થતે કથિને કથિનુદ્ધારદિવસં અતિક્કામેતિ, નિસ્સગ્ગિયં હોતી’’તિ વચનતો નિસ્સગ્ગિયં હોતીતિ અયમ્પિ અત્થવિરોધો અધિવાસેતબ્બો સિયા. તસ્મિઞ્ચ ‘‘અનચ્ચેકચીવરે અનાપત્તી’’તિ વુત્તં, તઞ્ચ અનધિટ્ઠિતં અવિકપ્પિતમેવાતિ એત્તકો વિસેસહેતુ. અતિરેકચીવરઞ્ચેતં પઠમસિક્ખાપદેનાપત્તિ, ઇતરં ચે અનાપત્તિયેવાતિ ઇમસ્સ અત્થસ્સ અયં ભગવતો વિસેસહેતુ. તથા અતિરેકદસાહાનાગતાયેવ કત્તિકપુણ્ણમાય સઙ્ઘસ્સ વસ્સાવાસિકત્થં અચ્ચેકચીવરં વિય દદમાનં ન ગહેતબ્બં, દસાહાનાગતાય એવ ગહેતબ્બન્તિ એત્તકો વિસેસહેતુ. તતો અટ્ઠકથાનયવિરોધો ચ અધિવાસેતબ્બો સિયા. તત્થ ‘‘અધિટ્ઠિતતો પટ્ઠાય ઉપ્પન્નં અચ્ચેકચીવરં ન હોતી’’તિ વત્વા અઞ્ઞથા નયો દસ્સિતો. **પોરાણગણ્ઠિપદે** સો ચ નયો સઙ્ઘિકં ઉપાદાય વુત્તત્તા ન વિરુજ્ઝતીતિ નેવ સો ચ પટિક્ખિત્તો. યથા અનચ્ચેકચીવરં છટ્ઠિતો પટ્ઠાય ઉપ્પન્નં અતિરેકદસાહાનાગતાયપિ પટિગ્ગહેતબ્બં, પટિગ્ગહેત્વા ચીવરકાલસમયં અતિક્કામયતોપિ અનાપત્તીતિ અયમ્પિ નયો અધિવાસેતબ્બો સિયા. તતો પઠમકથિનવિરોધો. દસાહાનાગતાય એવ પટિગ્ગહેતબ્બં, પટિગ્ગહેત્વા ચીવરકાલસમયં અતિક્કામયતો અનાપત્તીતિ ચે, તં દ્વે દસાહે લભતીતિ એત્તકો વિસેસહેતુ.

અન્તરા અનાપત્તિક્ખેત્તચીવરકાલપ્પવિટ્ઠત્તા અધિટ્ઠહિત્વા પચ્ચુદ્ધટં વિય તં પુનપિ દસાહે લભતીતિ ચે? ન, કાલપ્પવેસો અધિટ્ઠાનં વિય હોતીતિ ચે? ન, ‘‘વસ્સિકસાટિકં વસ્સાનં ચાતુમાસં અધિટ્ઠાતું, તતો પરં વિકપ્પેતુ’’ન્તિ વચનવિરોધં કત્વા, તતો પરં દસાહં અવિકપ્પેન્તસ્સાપિ અનાપત્તિ સિયા. અપિચ યં વુત્તં અટ્ઠકથાયં ‘‘વસ્સિકસાટિકા અન્તોવસ્સે લદ્ધા ચેવ નિટ્ઠિતા ચ, અન્તોદસાહે અધિટ્ઠાતબ્બા, દસાહાતિક્કમે નિટ્ઠિતા, તદહેવ અધિટ્ઠાતબ્બા, દસાહે અપ્પહોન્તે ચીવરકાલં નાતિક્કામેતબ્બા’’તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૩૦). તેન આપત્તિતો ન મુચ્ચેય્ય. કાલપ્પવેસો હિ અધિટ્ઠાનપરિયાયો ન જાતોતિ. એત્તાવતા યથાવુત્તો અત્થવિકપ્પો પાળિનયેનેવ પતિટ્ઠાપિતો હોતિ.

અપિચેત્થ યં વુત્તં અટ્ઠકથાયં ‘‘દસાહે અપ્પહોન્તે ચીવરકાલં નાતિક્કામેતબ્બા’’તિ, તત્થપિ ચીવરકાલે ઉપ્પન્નં, દસાહે અપ્પહોન્તે યસ્સ કરણં નત્થિ, તં અચ્ચેકચીવરં અકાલચીવરમિવ ચીવરકાલં નાતિક્કામેતબ્બન્તિ સિદ્ધમેતં. પાળિતો ચ તઞ્ચે અન્તોકાલે ઉપ્પજ્જતિ, દસાહે અપ્પહોન્તેપિ ઉપ્પજ્જતિ, એવં ઉપ્પન્નં અચ્ચેકચીવરં અચ્ચેકચીવરમેવ ન હોતિ. ન હિ તં કાલવિસેસવસેન અચ્ચેકચીવરસઙ્ખં ગચ્છતિ. વુત્તઞ્હેતં ‘‘અચ્ચેકચીવરં નામ

સેનાય વા ગન્તુકામો હોતિ, પવાસં વા ગન્તુકામો હોતિ, ગિલાનો વા હોતિ, ગબ્ભિની વા હોતિ , અસ્સદ્ધસ્સ વા સદ્ધા ઉપ્પન્ના હોતિ...પે॰... 'વસ્સાવાસિકં દસ્સામી'તિ એવં આરોચિતં, એતં અચ્ચેકચીવરં નામા''તિ (પારા॰ ૬૪૯). તસ્મા યથા તં ચીવરં નાતિક્કામેતબ્બં, તથા અનચ્ચેકચીવરમ્પીતિ સિદ્ધં હોતિ. તેન વુત્તં અટ્ઠકથાયં ''દસાહે અપ્પહોન્તે ચીવરકાલં નાતિક્કામેતબ્બા''તિ. અપિચ યદિ એવં તં અચ્ચેકચીવરસિક્ખાપદમેવ અચ્ચેકચીવરં ચીવરકાલં નાતિક્કામેતબ્બન્તિ ઇમસ્સ પન અત્થવિસેસસ્સ દસ્સનત્થં ભગવતા પઞ્ઞત્તં.

મહાઅટ્ઠકથાયં પન તં એવં વુત્તં – કામઞ્ચેદં ''દસાહપરમં અતિરેકચીવરં ધારેતબ્બ''ન્તિ ઇમિના સિદ્ધં, અટ્ઠુપ્પત્તિવસેન પન અપુબ્બં વિય અત્થં દસ્સેત્વા સિક્ખાપદં ઠપિતન્તિ અત્થવિસેસદીપનપયોજનતો. તસ્મા તં તસ્સ અત્થવિસેસદસ્સનત્થં વુત્તન્તિ સિદ્ધમેવ. તસ્માપિ વેદિતબ્બમેવ યં કિઞ્ચિ ચીવરં ચીવરકાલસમયં નાતિક્કામેતબ્બન્તિ. અપિચ યં વુત્તં અટ્ઠકથાયં ''છટ્ઠિતો પટ્ઠાય પન ઉપ્પન્નં અનચ્ચેકચીવરમ્પિ પચ્ચુદ્ધારેત્વા ઠપિતચીવરમ્પિ એતં પરિહારં લભતી''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૪૬-૬૪૯). તેન ''અનચ્ચેકચીવરે અનચ્ચેકચીવરસઞ્ઞી ચીવરકાલસમયં અતિક્કામેતિ, અનાપત્તી''તિ (પારા॰ ૬૫૦) ઇમિનાપિ અનચ્ચેકચીવરસ્સાપિ અચ્ચેકચીવરપરિહારલાભં દીપેતીતિ.

એત્તાવતા યથાવુત્તો દુતિયો અત્થવિકપ્પો પાળિનયેન, અટ્ઠકથાનયેન ચ પતિટ્ઠાપિતો હોતિ. એવં તાવ પકિણ્ણકાય અધિકથા પરતો પાઠતો વિત્થારિતા હોતીતિ અપકિણ્ણકં.

ચીવરપલિબોધો, આવાસપલિબોધો ચાતિ દ્વે પલિબોધા. તેસુ એકપલિબોધેપિ સતિ અનામન્તચારાદિઆનિસંસં લભતિ, તં ઇધ નત્થીતિ દસ્સેતું ''**નિટ્ઠિતચીવરસ્મિં ભિક્ખુના ઉબ્ભતસ્મિં કથિને**''તિ વુત્તં. તસ્મા એવ ''**અત્થતકથિનસ્સ હિ ભિક્ખુનો**''તિઆદિ વુત્તં. **કથિનત્થારારહસ્સા**તિ એત્થ ''અટ્ઠહિ અઙ્ગેહિ સમન્નાગતો પુગ્ગલો ભબ્બો કથિનં અત્થરિતું – પુબ્બકરણં જાનાતિ, પચ્ચુદ્ધારં જાનાતિ, અધિટ્ઠાનં જાનાતિ, અત્થારં જાનાતિ, માતિકં જાનાતિ, પલિબોધં જાનાતિ, ઉદ્ધારં જાનાતિ, આનિસંસં જાનાતી''તિ (પરિ॰ ૪૦૯) વચનતો ઇમેહિ અટ્ઠહિ અઙ્ગેહિ સમન્નાગતો પુગ્ગલો કથિનત્થારારહો નામ. **પુબ્બકરણં** નામ ધોવનવિચારણચ્છેદનસિબ્બનરજનકપ્પકરણં.

''**ચીવરં નામ ખોમ**''ન્તિઆદિના પાળિવસેન જાતિઞ્ચ પમાણઞ્ચ દસ્સેત્વા ઇદાનિ અતિરેકચીવરં દસ્સેતું ''**યં પન વુત્તં અધિટ્ઠિતવિકપ્પિતેસૂ**''તિઆદિ વુત્તં. **ઠપિતટ્ઠાનં સલ્લક્ખેત્વા**''તિ વુત્તેપિ યસ્મિં ઠાને યં ઠપિતં, તસ્મિં તં પચ્છા હોતુ વા, મા વા, અધિટ્ઠાનં રુહતેવ. પુરે પચ્છા ઠપનટ્ઠાનં ન પમાણં.

અન્તિમવત્થું અજ્ઝાપન્નસ્સ ભિક્ખુભાવપરિચ્ચાગવસેન સેતવત્થનિવાસનં વા કાસાવચજનં વા **હીનાયાવત્તનં**.

એકાદસમે અરુણુગ્ગમનેતિ અન્તિમં ઠપેત્વા તતો પુરિમતરસ્મિન્તિ અત્થો વેદિતબ્બો. તત્થ **અન્તિમં** નામ અપરકત્તિકાય પઠમારુણુગ્ગમનં. તઞ્હિ કાલત્તા નિસ્સગ્ગિયં ન કરોતિ. ઇધ ''નિટ્ઠિતચીવરસ્મિં ભિક્ખુના''તિ કરણવચનં નિદાનાનપેક્ખં નિદાને કરણાભાવતો. તસ્મા એવ ''દસાહપરમ''ન્તિ અયમેત્થ અનુપઞ્ઞત્તીતિ વુત્તં. ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તિચીવરં અધિટ્ઠાતું ન વિકપ્પેતુ''ન્તિઆદિ (મહાવ॰ ૩૫૮) વચનતો ચ ઇધ ''વિકપ્પેતી''તિ અવિસેસેન વુત્તવચનં વિરુદ્ધં વિય દિસ્સતિ, ન ચ વિરુદ્ધં તથાગતા ભાસન્તિ, તસ્મા એવમસ્સ અત્થો વેદિતબ્બો – તિચીવરં તિચીવરસઙ્ખેપેન પરિહારતો અધિટ્ઠાતુમેવ અનુજાનામિ, ન વિકપ્પેતું. વસ્સિકસાટિકં

પન ચતુમાસતો પરં વિકપ્પેતુમેવ, ન અધિટ્ઠાતુન્તિ. એવઞ્ચ પન સતિ યો તિચીવરે એકેન ચીવરેન વિપ્પવસિતુકામો હોતિ, તસ્સ તિચીવરાધિટ્ઠાનં પચ્ચુદ્ધરિત્વા વિપ્પવાસસુખત્થં વિકપ્પનાય ઓકાસો દિન્નો હોતિ, દસાહાતિક્કમે ચ અનાપત્તીતિ. એતેન ઉપાયેન સબ્બત્થ વિકપ્પનાય અપટિસિદ્ધભાવો વેદિતબ્બોતિ લિખિતં.

ઇમસ્સ પન સિક્ખાપદસ્સ અયં સઙ્ખેપવિનિચ્છયો – અનત્થતે કથિને હેમન્તાનં પઠમદિવસતો પટ્ઠાય, અત્થતે કથિને ગિમ્હાનં પઠમદિવસતો પટ્ઠાય ઉપ્પન્નચીવરં સન્ધાય ''**નિટ્ઠિતચીવરસ્મિ**''ન્તિઆદિ વુત્તં. એત્થાહ – ''રજકેહિ ધોવાપેત્વા સેતકં કારાપેન્તસ્સાપિ અધિટ્ઠાનં અધિટ્ઠાનમેવા''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૬૫) વચનતો અરજિતેપિ અધિટ્ઠાનં રુહતીતિ. તેન સૂચિકમ્મં કત્વા રજિત્વા કપ્પબિન્દું દત્વા અધિટ્ઠાતબ્બન્તિ નિયમો કાતબ્બો, ન કાતબ્બોતિ? કત્તબ્બોવ. પત્તો વિય અધિટ્ઠિતો યથા પુન સેતભાવં વા તમ્બભાવં વા પત્તો અધિટ્ઠાનં ન વિજહતિ, ન ચ પન તાદિસો યં અધિટ્ઠાનં ઉપગચ્છતિ, એવમેતં દટ્ઠબ્બન્તિ. ''સ્વે કથિનં ઉદ્ધરિસ્સતી''તિ લદ્ધચીવરં સચે અજ્જેવ ન અધિટ્ઠાતિ, અરુણુગ્ગમને એવ નિસ્સગ્ગિયં હોતિ. કસ્મા? ''નિટ્ઠિતચીવરસ્મિ''ન્તિઆદિના (પારા॰ ૪૬૨-૪૬૩;) સિક્ખાપદસ્સ વુત્તત્તા. કથિનબ્ભન્તરે દસાહતો ઉત્તરિપિ પરિહારં લભતિ, કથિનતો પન પચ્છા એકદિવસમ્પિ ન લભતિ. યથા કિં – યથા અત્થતકથિનો સઙ્ઘો તિચીવરં અત્થતદિવસતો પટ્ઠાય યાવ ઉબ્ભારા આનિસંસં લભતિ, ન તતો પરં, એવં અત્થતદિવસતો પટ્ઠાય યાવ ઉબ્ભારા લભતિ, ઉદ્ધતે પન કથિને એકદિવસમ્પિ ન લભતિ. એત્થાહ – ઉબ્ભતદિવસતો પટ્ઠાય પુન દસાહં લભતીતિ? ન, કસ્મા? ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, દસાહપરમં અતિરેકચીવરં ધારેતુ''ન્તિ વચનતો. કથિનબ્ભન્તરેપિ એકાદસે અરુણુગ્ગમને નિસ્સગ્ગિયન્તિ આપન્નં. તં પન અતિપ્પસઙ્ગં નિવારેતું ''નિટ્ઠિતચીવરસ્મિ''ન્તિઆદિ વુત્તં, ન કથિનદિવસાનિ અદિવસાનીતિ દીપનત્થં. અયમત્થો તત્થ તત્થ આવિભવિસ્સતિ. અથ વા વસ્સિકસાટિકા અનતિરિત્તપ્પમાણા નામં ગહેત્વા વુત્તનયેનેવ ચત્તારો વસ્સિકે માસે અધિટ્ઠાતબ્બા, તતો પરં પચ્ચુદ્ધરિત્વા વિકપ્પેતબ્બાતિ વુત્તં. એત્થ ''પચ્ચુદ્ધરિત્વા''તિ વચને ઉપોસથદિવસે એવ પચ્ચુદ્ધરિત્વા વિકપ્પેત્વા ઠપિતં હોતિ, તતો પરં હેમન્તસ્સ પઠમદિવસતો પટ્ઠાય પચ્ચુદ્ધરણાભાવા. એવં કથિનબ્ભન્તરે ઉપ્પન્નચીવરમ્પિ વેદિતબ્બન્તિ લિખિતં.

કથિનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઉદોસિતસિક્ખાપદવણ્ણના

''અત્થતકથિનસ્સ પઞ્ચ માસે બદ્ધસીમાયં યત્થ કત્થચિ ચીવરં નિક્ખિપિત્વા પક્કમન્તસ્સ અનાપત્તી''તિ અટ્ઠકથાયં વુત્તં. ''અબદ્ધસીમાયપિ વટ્ટતી''તિ ઇદં અબદ્ધસીમાયં કથિનત્થારઞ્ચ આરઞ્ઞકસિક્ખાપદઞ્ચ સાધેતીતિ લિખિતં. ઇદાનિ –

''છિન્નં ધુતઙ્ગં સાસઙ્ક-સમ્મતો સન્તરુત્તરં;
અચીવરસ્સાનાપત્તિ, પચ્ચુદ્ધારાદિસિદ્ધિતો''તિ. (વજિર॰ ટી॰ પારાજિક ૪૭૯) –

ઇદં પકિણ્ણકં વેદિતબ્બં.

તત્રાયં ચોદનાપુબ્બઙ્ગમવિનિચ્છયો – કેચિ ''દિગુણં સઙ્ઘાટિ''ન્તિ (મહાવ॰ ૩૪૮) વચનતો ''એકચ્ચિકા સઙ્ઘાટિ નાધિટ્ઠાતબ્બા. સચે અધિટ્ઠાતિ, ન રુહતી''તિ વત્વા ઉપસમ્પદાપેક્ખાનમ્પિ દિગુણંયેવ સઙ્ઘાટિં દત્વા

ઉપસમ્પાદેન્તિ, તે ઇમિના સુત્તલેસેન સઞ્ઞાપેતબ્બા. ભગવતા હિ ''છિન્નકં સઙ્ઘાટિં, છિન્નકં ઉત્તરાસઙ્ગં, છિન્નકં અન્તરવાસક''ન્તિ પઠમં અનુઞ્ઞાતં. તતો ''અઞ્ઞતરસ્સ ભિક્ખુનો તિચીવરે કરિયમાને સબ્બં છિન્નકં નપ્પહોતિ. દ્વે છિન્નકાનિ એકં અછિન્નકં નપ્પહોતિ, દ્વે અછિન્નકાનિ એકં છિન્નકં નપ્પહોતી''તિ ઇમસ્મિં વત્થુસ્મિં ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, અન્વાધિકમ્પિ આરોપેતુ''ન્તિ (મહાવ॰ ૩૬૦) અનુઞ્ઞાતં, તસ્મા એકચ્ચિકાપિ સઙ્ઘાટિ વટ્ટતીતિ સિદ્ધં. યા છિજ્જમાનાપિ નપ્પહોતિ, તસ્સા કુતો દિગુણતાતિ? અટ્ઠકથાયમ્પિસ્સ વુત્તં ''અન્વાધિકમ્પિ આરોપેતુન્તિ આગન્તુકપત્તમ્પિ દાતું, ઇદં પન અપ્પહોનકે આરોપેતબ્બં. સચે પહોતિ, આગન્તુકપત્તં ન વટ્ટતિ, છિન્દિતબ્બમેવા''તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૬૦). કથિનં પન **છિન્નકમેવ** વટ્ટતિ, આવેણિકલક્ખણત્તા, ''છિન્નકં દિગુણં નપ્પહોતી''તિ વચનાભાવતો ચાતિ સન્નિટ્ઠાનમેત્થ ગન્તબ્બન્તિ.

ધુતઙ્ગન્તિ અનુપસમ્પન્નાનં તેચીવરિકધુતઙ્ગાભાવતો તિચીવરેનેવ તેચીવરિકોતિ, તેસં અધિટ્ઠાનાભાવતો ''**અધિટ્ઠિતેનેવા**''તિ વત્તબ્બં હોતૂતિ ચે? ન, ધુતઙ્ગભેદેન વિરોધપ્પસઙ્ગતો. ચતુત્થચીવરસાદિયનેન હિ ધુતઙ્ગભેદો, ન તિચીવરવિપ્પવાસેન, નાપિ અતિરેકચીવરસાદિયનેન, નાપિ અતિરેકચીવરધારણેન. યસ્મા પન ભિક્ખૂનં એવ ભગવતા અધિટ્ઠાનવસેન નવ ચીવરાનિ અનુઞ્ઞાતાનિ, જાતિવસેન ચ વુત્તાનિ, ન એવં અનુપસમ્પન્નાનં, તસ્મા નેસં ચીવરનિયમાભાવા ન તં ધુતઙ્ગં અનુઞ્ઞાતં ગહટ્ઠાનં વિય. તસ્મા તસ્સ સમાદાનવિધાને અવચનતો ચ સન્નિટ્ઠાનમેત્થ ગન્તબ્બન્તિ.

સાસઙ્કસમ્મતોતિ કઙ્ખાવિતરણિયં (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ સાસઙ્કસિક્ખાપદવણ્ણના) સાસઙ્કસિક્ખાપદે વિસું અઙ્ગાનિ ન વુત્તાનિ, ''સેસમેત્થ ચીવરવગ્ગસ્સ દુતિયસિક્ખાપદે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બ''ન્તિ વુત્તં, ન ચ પનેતં વુત્તં. તત્થ રત્તિવિપ્પવાસો ચતુત્થમઙ્ગં, ઇધ છારત્તવિપ્પવાસો, અયમેત્થ વિસેસોતિ. તસ્મા અઙ્ગસામઞ્ઞતો ચ સમ્મુતિસામઞ્ઞતો ચ સાસઙ્કસિક્ખાપદમેવિદન્તિ ઇદં નિપ્પદેસં, તં સપ્પદેસં માસપરમત્તા. તત્થ બહિગામેપિ ગામસીમં ઓક્કમિત્વા વસિત્વા પક્કમન્તસ્સ અનાપત્તિ, ઇધ ન તથા. ઇધ અનન્તરે અનન્તરે અરુણુગ્ગમને નિસ્સગ્ગિયં, તત્થ સત્તમેતિ અયં ઇમેસં દ્વિન્નં વિસેસો. અઙ્ગાનિ પન ચીવરનિક્ખેપનઙ્ગસમ્પત્તિતો વિપરિયાયેન, ઇધ વુત્તનયેન ચ સિદ્ધત્તા ન વુત્તાનિ. તાનિ કામં ન વુત્તાનિ, તથાપિ ચતુત્થમઙ્ગં વિસેસિતબ્બં, ન પન વિસેસિતં. કિં કારણં? ઇધ વુત્તનિસ્સજ્જનક્કમેન નિસ્સજ્જિત્વા આપત્તિદેસનતો, તત્થાપન્નાપત્તિવિમોક્ખદીપનત્થં. સંવચ્છરવિપ્પવુત્થમ્પિ રત્તિવિપ્પવુત્થમેવ, પગેવ છારત્તવિપ્પવુત્થં. એવં સન્તેપિ તત્થ યથાવુત્તઅઙ્ગસમ્પત્તિયા સતિ તત્થ વુત્તનયેનેવ નિસ્સજ્જિતબ્બં. હેમન્તે, ગિમ્હે વા નિસ્સજ્જતિ ચે? ઇધ વુત્તનયેનાપિ નિસ્સજ્જિતું વટ્ટતીતિ ઞાપનત્થં ચતુત્થમઙ્ગં ન વિસેસિતન્તિ નો તક્કોતિ આચરિયો. માસાતિક્કન્તં, દસાહાતિક્કન્તમ્પિ ચીવરં ''દસાહાતિક્કન્ત''ન્તિ વત્વા નિસ્સટ્ઠમેવ, ન ઊનમાસં હુત્વા ''દસાહાતિક્કન્ત''ન્તિ વત્વા, માસાતિક્કન્ત''ન્તિ વત્વાતિ એકે. તથાપિ સચે પચ્ચાસાચીવરં હોતિ, નિસ્સગ્ગિયં. ''દસાહાતિક્કન્ત''ન્તિ વત્વા મૂલચીવરં પન ''માસાતિક્કન્ત''ન્તિ વત્વા નિસ્સજ્જિતબ્બં.

''**સન્તરુત્તર**''ન્તિ વા ''સઙ્ઘાટિ''ન્તિ વા ''ચીવર''ન્તિ વા કિં તિચીવરં, ઉદાહુ અઞ્ઞમ્પીતિ? કિઞ્ચેત્થ – યદિ તિચીવરમેવ પટિસિદ્ધં, પરિયાપન્નવસેન અચ્છિન્નચીવરઅચ્છન્દનધોવાપનવિઞ્ઞત્તિઆદિવિરોધો. અથ અઞ્ઞમ્પિ ''નિટ્ઠિતચીવરસ્મિ''ન્તિ એવમાદિના વિરોધોતિ? વુચ્ચતે – ન નિયમતો વેદિતબ્બં યથાસમ્ભવં ગહેતબ્બતો. તથા હિ ''ચીવરં નિક્ખિપિત્વા સન્તરુત્તરેન જનપદચારિકં પક્કમન્તી''તિ (પારા॰ ૪૭૧) એવમાદીસુ તિચીવરમેવ, ''ન, ભિક્ખવે, સન્તરુત્તરેન ગામો પવિસિતબ્બો (મહાવ॰ ૩૬૨), સન્તરુત્તરપરમં તતો ચીવરં સાદિતબ્બ''ન્તિ (પારા॰ ૫૨૩-૫૨૪) એવમાદીસુ યં કિઞ્ચિ, તથા ''સગુણં કત્વા સઙ્ઘાટિયો દાતબ્બા, નિવાસનં દાતબ્બં, સઙ્ઘાટિ

દાતબ્બા, હન્દ તે, આવુસો , સઙ્ઘાટિ, દેહિ મે પટ''ન્તિ એવમાદીસુ. વુત્તઞ્હેતં ''સબ્બઞ્હિ ચીવરં સઙ્ઘટિતટ્ઠેન 'સઙ્ઘાટી'તિ વુચ્ચતી''તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૮૯૮). તથા ''નિટ્ઠિતચીવરસ્મિ''ન્તિ એત્થાપીતિ એકે. અન્તોસમયે યાવદત્થં ચીવરં અનુઞ્ઞાતં, તં સબ્બં કરિયમાનં કદા નિટ્ઠાનં ગચ્છિસ્સતિ, તસ્મા તિચીવરમેવાતિ એકે.

અચીવરસ્સાનાપત્તિ પચ્ચુદ્ધારાદિસિદ્ધિતોતિ કિં વુત્તં હોતિ – ઉદોસિતસિક્ખાપદસ્સ નિપ્પયોજનભાવપ્પસઙ્ગતો તિચીવરવિપ્પવાસે તેચીવરસ્સ આપત્તીતિ એકે. તત્થેતં વુચ્ચતિ ન હોતિ આપત્તિ પચ્ચુદ્ધારાદિસિદ્ધિતો. ''અનાપત્તિ અન્તોઅરુણે પચ્ચુદ્ધરતિ વિસ્સજ્જેતી''તિ (પારા॰ ૪૯૬) હિ વુત્તં. અઞ્ઞથા પચ્ચુદ્ધરન્તસ્સ, અન્તોઅરુણે વિસ્સજ્જેન્તસ્સ ચ યાવ અઞ્ઞો નાધિટ્ઠાતિ, તાવ આપત્તિં આપજ્જતિ યથાવુત્તનયેનેવ. અઞ્ઞથા સત્તબ્ભન્તરેન વિપ્પવાસસ્સાતિ વિપ્પવાસતો યથારુતંયેવ સતિ વિપ્પવાસે વિપ્પવાસતો, અવિપ્પવાસે સતિ અવિપ્પવાસતોતિ.

ઉદોસિતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. અકાલચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના

અપરિક્ખિત્તસ્સ પરિક્ખેપારહટ્ઠાનસ્સ દુબ્બિજાનત્તા તં દસ્સેતું ''**અપિચ ભિક્ખૂન**''ન્તિઆદિ વુત્તં. વિહારપરિયન્તે નિવિટ્ઠધુવસન્નિપાતટ્ઠાનતો વા પરિયન્તે ઠિતભોજનસાલતો વા નિબદ્ધવસનકઆવાસતો વાતિ એવં ગહેતબ્બં. સચે વિહારે સન્નિપતિતભિક્ખૂહિ સદ્ધિં એકાબદ્ધા હુત્વા યોજનસતમ્પિ પૂરેત્વા નિસીદન્તિ, યોજનસતમ્પિ ઉપચારસીમા હોતીતિ અત્થો. ''સમાનસંવાસકસીમાયા''તિ વુત્તે ખણ્ડસીમાદીસુ ઠિતાનં ન પાપુણાતિ, તાસં વિસું સમાનસંવાસકસીમત્તાતિ ચ સમાનસંવાસકઅવિપ્પવાસસીમાનં ઇદં નાનત્તં. ''અવિપ્પવાસસીમાય દમ્મી''તિ દિન્નં પન ગામે ઠિતાનં ન પાપુણાતિ. કસ્મા? ''ઠપેત્વા ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચા''તિ (મહાવ॰ ૧૪૪) વચનતો. ''સમાનસંવાસકસીમાયા''તિ દિન્નં પન યસ્મિં ઠાને અવિપ્પવાસસીમા અત્થિ, તત્થ ઠિતાનમ્પિ. ''**તત્ર ઠિતાનઞ્ચ પાપુણાતી**''તિ ચ, ''ખણ્ડસીમાયં ઠત્વા 'સીમટ્ઠકસઙ્ઘો ગણ્હાતૂ'તિ વુત્તે ઉપચારસીમાય એવ પરિચ્છિન્દિત્વા દાતબ્બ''ન્તિ ચ, ''તેસં બહિસીમટ્ઠાનમ્પિ પાપુણાતિ યાવ કથિનસ્સુબ્ભારાતિ અત્થો''તિ ચ, ''અનત્થતે પન કથિને અન્તોહેમન્તે સચે વિહારં પવિસિત્વા 'વસ્સંવુટ્ઠસઙ્ઘસ્સ દમ્મી'તિ વદતિ, યે તત્થ વસ્સચ્છેદં અકત્વા પચ્છિમવસ્સંવુટ્ઠા, તેસં બહિસીમટ્ઠાનમ્પિ પાપુણાતી''તિ વિનયધરા પરિચ્છિન્દન્તિ, અટ્ઠકથાયં પન અનાગતં. તસ્મા **સમન્તપાસાદિકાયં** ''લક્ખણઞ્ઞૂ વદન્તી''તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૭૯) વુત્તન્તિ ચ, '''ચીવરમાસતો પટ્ઠાય યાવ હેમન્તસ્સ પચ્છિમો દિવસો, તાવ વસ્સાવાસિકં દેમા'તિ વુત્તે કથિનં અત્થતં વા હોતુ, અનત્થતં વાતિ યં સમન્તપાસાદિકાવચનં (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૭૯), એત્થાપિ યદિ અત્થતં, પુરિમવસ્સંવુટ્ઠા પઞ્ચ માસે. યદિ અનત્થતં, પચ્છિમવસ્સંવુટ્ઠા ચત્તારો માસે લભન્તીતિ વિનિચ્છયો''તિ ચ લિખિતં.

''**યેહિ મય્હં યાગુ પીતા**તિ યેહિ નિમન્તિતેહિ મય્હં યાગુ પીતાતિ અધિપ્પાયો. તસ્મા યેહિ નિમન્તિતેહિ યાગુ પીતા, તેસંયેવ પાપુણાતીતિ વુત્તં. અઞ્ઞથા 'યેહિ મય્હં યાગુ પીતા'તિ વુત્તે નિમન્તિતા વા હોન્તુ, અનિમન્તિતા વા, યેહિ પીતા, તેસં પાપુણિતબ્બાની''તિ વદન્તિ. એત્થ ''નિટ્ઠિતચીવરસ્મિં ભિક્ખુના ઉબ્ભતસ્મિં કથિને''તિ વદન્તો ઞાપેતિ એત્થન્તરે તિણ્ણમ્પિ અકાલચીવરાનં ઉપ્પત્તિઅભાવન્તિ. કસ્મા પન પદભાજને વિત્થારિતાનીતિ? વુચ્ચતે – ઇદં પન સિક્ખાપદં અધિટ્ઠાનં સન્ધાય ન વુત્તં કિન્તુ પઠમસિક્ખાપદે દસાહપરમં અનુજાનિત્વા તસ્મિં અપ્પહોન્તે સચે પચ્ચાસા અત્થિ, તમેવ વડ્ઢેત્વા માસમનુજાનન્તો ઇમમ્પિ અત્થવિસેસં દીપેતિ. અકાલચીવરં

નામ સમ્મુખીભૂતેન ભાજેતબ્બં. તં પન ''આકઙ્ખમાનેન ભિક્ખુના પટિગ્ગહેતબ્બ''ન્તિ ઇમિના સિક્ખાપદેન વટ્ટેત્વા વુત્તન્તિ. તસ્મા તીણિપિ પદભાજને વિત્થારિતાનીતિ.

''**ખિપ્પમેવ કારેતબ્બન્તિ સીઘં અન્તોદસાહેયેવ કારેતબ્બ**''ન્તિ ઇદં પન પહોનકભાવે પુરિમસિક્ખાપદલક્ખણેનાતિ દીપેતું વુત્તં. તસ્મા એવં ''સીઘ''ન્તિ વા ''લહુ''ન્તિ વા આદિના અવત્વાપિ ''દસાહા''તિ વુત્તન્તિ. અત્થતકથિનસ્સ એવં હોતુ, અનત્થતે પન કથિને કથન્તિ વુત્તે અનત્થતસ્સ પટિક્ખેપતં દસ્સેતીતિ વુત્તો અપસ્સન્તો વિઘાતં આપજ્જતીતિ (વજિર॰ ટી॰ પારાજિક ૪૯૯-૫૦૦) લિખિતં.

અકાલચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પુરાણચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના

''**સાકિયાનિયો વિય સુદ્ધભિક્ખુસઙ્ઘે વા**''તિ ઇદં ''ભિક્ખુની નામ ઉભતોસઙ્ઘે ઉપસમ્પન્ના''તિ (પારા॰ ૫૦૫) ઇમિના વિરુજ્ઝતીતિ ચે? ન, અધિપ્પાયાજાનનતો . ભિક્ખૂનં સન્તિકે ઉપસમ્પદાય પટિક્ખિત્તત્તા તદનુપ્પસઙ્ગભયા એવં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

એકેન વત્થુનાતિ યેન કેનચિ પઠમેન. **અવુત્તા વા ધોવતી**તિ અવુત્તા ધોવતિ, રજતિ આકોટેતીતિ અત્થો. '''અવુત્તા'તિ વચનતો અવાદાપેત્વા ધોવનાદીસુ અનાપત્તી''તિ લિખિતં. ઇધ ચીવરં નામ નિવાસનપારુપનૂપગમેવ. યદિ એવં ''નિવાસનપારુપનૂપગમેવ વત્તબ્બ''ન્તિ ચે? તં ન વત્તબ્બં ''પુરાણચીવર''ન્તિ ઇમિનાવ સિદ્ધત્તા. વુત્તઞ્હેતં ''પુરાણચીવરં નામ સકિં નિવત્થમ્પિ સકિં પારુતમ્પી''તિ (પારા॰ ૫૦૫).

પુરાણચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ચીવરપ્પટિગ્ગહણસિક્ખાપદવણ્ણના

ઉપચારો દ્વાદસહત્થો. અચિત્તકત્તા કથં પંસુકૂલં વટ્ટતીતિ ચે? તાય તસ્સ ભિક્ખુનો અદિન્નત્તા, ભિક્ખુના ચ તતો ભિક્ખુનિતો અગ્ગહિતત્તા ચ.

ચીવરપ્પટિગ્ગહણસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદવણ્ણના

ઞાતકપ્પવારિતે વા વિઞ્ઞાપેન્તસ્સાતિ એત્થ ચ સઙ્ઘવસેન પવારિતેસુ પમાણમેવ વટ્ટતિ. પુગ્ગલિકપ્પવારણાય યં યં પવારેતિ, તં તંયેવ વિઞ્ઞાપેતબ્બન્તિ લિખિતં.

અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. તતુત્તરિસિક્ખાપદવણ્ણના

પકતિયા સન્તરુત્તરેન ચરતિ કથિનપલિબોધવસેન વા સાસઙ્કસિક્ખાપદવસેન વા. એત્થ સિયા – ‘‘ન મત્તં જાનિત્વા બહું ચીવરં વિઞ્ઞાપેસ્સન્તિ, દુસ્સવાણિજ્જં વા’’તિઆદિના (પારા॰ ૫૨૨) ઉજ્ઝાયન્તાનં સુત્વા ભગવાપિ છબ્બગ્ગિયે ભિક્ખૂ ‘‘કથઞ્હિ નામ તુમ્હે મોઘપુરિસા ન મત્તં જાનિત્વા બહું ચીવરં વિઞ્ઞાપેસ્સથા’’તિ (પારા॰ ૫૨૨) વત્વા સિક્ખાપદસ્સ પઞ્ઞત્તત્તા ચ ઇમિસ્સં કઙ્ખાવિતરણિયં ‘‘બહુચીવરવિઞ્ઞાપનવત્થુસ્મિં પઞ્ઞત્ત’’ન્તિ વુત્તત્તા, **સમન્તપાસાદિકાયં** ‘‘ન હિ અનચ્છિન્નચીવરા અત્તનો અત્થાય સાખાપલાસં ભઞ્જિતું લભન્તિ, અચ્છિન્નચીવરાનં પન અત્થાય લભન્તી’’તિ વુત્તત્તા ચ અઞ્ઞસ્સત્થાય પમાણં વિઞ્ઞાપેતું વટ્ટતીતિ ચે? ન, કસ્મા? અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદસ્સ અટ્ઠુપ્પત્તિયા એવ અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિ વારિતા. તસ્સ સિક્ખાપદસ્સ અનાપત્તિ. પાળિયં (પારા॰ ૫૨૧) ‘‘અઞ્ઞસ્સત્થાયા’’તિ ઇમિસ્સા અનાપત્તિપાળિયા અઞ્ઞસ્સત્થાય વિઞ્ઞાપેન્તો તસ્સ ઞાતકપ્પવારિતે એવ વિઞ્ઞાપેતિ, ન અઞ્ઞેતિ વચનતો ચ વારિતા. તસ્મા ભગવાપિ ‘‘બહું ચીવરં વિઞ્ઞાપેસ્સથા’’તિ (પારા॰ ૫૨૨) વિગરહિત્વા સિક્ખાપદં પઞ્ઞાપેન્તો ‘‘અભિહટ્ઠું પવારેય્યા’’તિ વુત્તનયેનેવ પમાણતો ગહણં અનુજાનિ, ન અઞ્ઞસ્સત્થાય પમાણતો વિઞ્ઞાપનં. યસ્મા પનિમં સિક્ખાપદં અઞ્ઞસ્સત્થાય વિઞ્ઞાપનવત્થુસ્મિંયેવ પઞ્ઞત્તં, તસ્મા ઇધ ‘‘અઞ્ઞસ્સત્થાયા’’તિ ન વુત્તં, ન ન લબ્ભતીતિ કત્વા.

અટ્ઠકથાસુ ‘‘અઞ્ઞાતકપ્પવારિતટ્ઠાને પકતિયા બહુમ્પિ વટ્ટતિ, અચ્છિન્નકારણા પમાણમેવ વટ્ટતી’’તિ વુત્તં. તં ‘‘અનાપત્તિ ઞાતકાનં પવારિતાન’’ન્તિ (પારા॰ ૫૨૬) વુત્તઅનાપત્તિપાળિયા ન સમેતીતિ સમન્તપાસાદિકાયં (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૨૬) વુત્તત્તા ઇધાપિ વુત્તનયેનેવ ઞાતકપ્પવારિતે વિઞ્ઞાપેન્તસ્સ અત્તનો ધનેન ગણ્હન્તસ્સ અનાપત્તીતિ લિખિતં. ‘‘અઞ્ઞસ્સત્થાયા’’તિ નિદાનવિરોધતો ન વુત્તં, તથાપિ અનન્તરે વુત્તનયેનેવ લબ્ભતિ એવાતિ વદન્તિ.

તતુત્તરિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. ઉપક્ખટસિક્ખાપદવણ્ણના

પઠમઉપક્ખટે ‘‘**પુબ્બે અપ્પવારિતો**’’તિ (પારા॰ ૫૨૮) વચનતો તસ્મિં ખણે પવારિતોપિ અપ્પવારિતોવ હોતીતિ વેદિતબ્બં.

ઉપક્ખટસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. દુતિયઉપક્ખટસિક્ખાપદવણ્ણના

દુતિયઉપક્ખટેન કિં પયોજનન્તિ ચે? નત્થિ પયોજનં, કેવલં અટ્ઠુપ્પત્તિવસેન પન પઞ્ઞત્તં ભિક્ખુનિયા રહોનિસજ્જસિક્ખાપદં વિય. એવં સન્તે સઙ્ગીતિકારકેહિ સઙ્ગીતિં અનારોપેતબ્બં ભવેય્ય વિનાપિ તેન તદત્થસિદ્ધિતો, અનિસ્સરત્તા, અનારોપેતું અનુઞ્ઞાતત્તા ચ. વુત્તઞ્હેતં ‘‘આકઙ્ખમાનો, આનન્દ, સઙ્ઘો…પે॰… સમૂહનેય્યા’’તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૨૧૬; ચૂળવ॰ ૪૪૧). ઇદં સબ્બમકારણં. ન હિ બુદ્ધા અપ્પયોજનં વચનં નિચ્છારેન્તિ, પગેવ સિક્ખાપદં. તેનેવાહ અટ્ઠકથાયં ‘‘ઇમિનાવ નયેન અત્થો વેદિતબ્બો. ઇદઞ્હિ પુરિમસ્સ અનુપઞ્ઞત્તિસદિસ’’ન્તિઆદિ. અનુપઞ્ઞત્તિ ચ નિપ્પયોજનં નત્થિ. તંસદિસઞ્ચેતં, ન નિપ્પયોજનન્તિ દસ્સિતં હોતિ. એવં સન્તે કો પનેત્થ અત્થવિસેસોતિ? તતો આહ ‘‘**કેવલં તત્થ એકસ્સ પીળા કતા, ઇધ દ્વિન્નં, અયમેત્થ વિસેસો**’’તિ. ઇમિના અત્થવિસેસેન કો પનઞ્ઞો અતિરેકત્થો દસ્સિતોતિ? **પોરાણગણ્ઠિપદે** તાવ વુત્તં ‘‘એકસ્મિમ્પિ

વત્થુસ્મિં ઉભિન્નમ્પિ પીળા કાતું ન વટ્ટતીતિ અયમતિરેકત્થો દસ્સિતો''તિ. તેનેતં દીપેતિ ''ન કેવલં પટિલદ્ધચીવરગણનાય એવ આપત્તિગણના, પીળિતપુગ્ગલસઞ્ઞાતવત્થુગણનાયપી''તિ.

હોન્તિ ચેત્થ –

''વત્થુતો ગણનાયપિ, સિયા આપત્તિ નેકતા;
ઇતિ સન્દસ્સનત્થઞ્ચ, દુતિયૂપક્ખટં ઇધ.

''કાયસંસગ્ગસિક્ખાય, વિભઙ્ગે વિય કિન્તેતં;
એકિત્થિયાપિ નેકતા, આપત્તીનં પયોગતો''તિ. (વજિર॰ ટી॰ પારાજિક ૫૩૨);

અપિચેતં સિક્ખાપદં તંજાતિકેસુ સિક્ખાપદેસુ સબ્બેસુપિ ગહેતબ્બવિનિચ્છયસ્સ દસ્સનપ્પયોજનન્તિ વેદિતબ્બં. આહ ચ –

''અઞ્ઞાતિકાય બહુતાય વિમિસ્સતાય;
આપત્તિયાપિ બહુતા ચ વિમિસ્સતા ચ;
ઇચ્ચેવમાદિવિધિસમ્ભવદસ્સનત્થં ;
સત્થા ઉપક્ખટમિદં દુતિયં અવોચા''તિ. (વજિર॰ ટી॰ પારાજિક ૫૩૨);

તસ્સાયં સઙ્ખેપતો અધિપ્પાયપુબ્બઙ્ગમા વિચારણા – પુરાણચીવરં એકમેવ ભિક્ખુ ભિક્ખુનીહિ દ્વીહિ, બહૂહિ વા ધોવાપેતિ, ભિક્ખુનિગણનાય પાચિત્તિયગણના. તથા દ્વિન્નં, બહૂનં વા સાધારણં એકમેવ ચીવરં અઞ્ઞત્ર પારિવત્તકા પટિગ્ગણ્હાતિ, ઇધાપિ તથા દ્વિન્નં, બહૂનં વા સાધારણમેકં વિઞ્ઞાપેતિ, વિઞ્ઞત્તપુગ્ગલગણનાય આપત્તિગણના. તથા અઞ્ઞેસુપિ એવરૂપેસુ સિક્ખાપદેસુ નયો નેતબ્બો. અયં તાવ **બહુતાય** નયો.

વિમિસ્સતાય પન ઞાતિકાય, અઞ્ઞાતિકાય ચ એકં ધોવાપેતિ, એકતો નિટ્ઠાપને એકં પાચિત્તિયં. અથ ઞાતિકા પઠમં થોકં ધોવિત્વા ઠિતા, પુન અઞ્ઞાતિકા સુધોતં કરોતિ, નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં. અથ અઞ્ઞાતિકા પઠમં ધોવતિ, પચ્છા ઞાતિકા સુધોતં કરોતિ, અઞ્ઞાતિકાય પયોગવસેન ભિક્ખુનો દુક્કટમેવ. અઞ્ઞાતિકાય, ઞાતિકાય ચ અઞ્ઞાતિકસઞ્ઞી, વેમતિકો, ઞાતિકસઞ્ઞી વા ધોવાપેતિ, યથાવુત્તનયેન નિસ્સગ્ગિયદુક્કટાદિઆપત્તિભેદગણના વેદિતબ્બા. તથા અઞ્ઞાતિકાય, ઞાતિકાય ચ સન્તકં ચીવરં ઉભોહિ એકતો દિય્યમાનં પટિગ્ગણ્હાતિ, નિસ્સગ્ગિયમેવ. અથ અઞ્ઞાતિકાય એવ હત્થતો પટિગ્ગણ્હાતિ, નિસ્સગ્ગિયમેવ. અથ ઞાતિકાય હત્થતો પટિગ્ગણ્હાતિ, અનાપત્તિ. અથ ઉભોસુ અઞ્ઞાતિકાદિસઞ્ઞી, વુત્તનયેનેવ નિસ્સગ્ગિયદુક્કટાદિઆપત્તિભેદગણના વેદિતબ્બા. તથા અઞ્ઞાતિકવિઞ્ઞત્તિઆદીસુપિ યથાસમ્ભવં નયો નેતબ્બો. અયં વિમિસ્સતાય નયો.

આદિસદ્દેન પન અનેકે અઞ્ઞાતિકા વિઞ્ઞત્તા, વિઞ્ઞત્તપુગ્ગલગણનાય દુક્કટં. એકો દેતિ, એકો ન દેતિ, નિસ્સગ્ગિયં. અથ અવિઞ્ઞત્તો દેતિ, ન નિસગ્ગિયં. અથ વિઞ્ઞત્તાવિઞ્ઞત્તાનં સાધારણં વિઞ્ઞત્તો દેતિ, નિસ્સગ્ગિયં. ઉભો દેન્તિ, નિસ્સગ્ગિયમેવ. અવિઞ્ઞત્તો દેતિ, નિસ્સગ્ગિયેન અનાપત્તિ. વિઞ્ઞત્તસ્સ વચનેન અવિઞ્ઞત્તો દેતિ, અનાપત્તિ એવ. તથા ઉપક્ખટાદીસુપિ યથાસમ્ભવં નયો નેતબ્બો.

એત્તાવતા સઙ્ખેપતો અઞ્ઞાતિકાયાદિગાથા વુત્તાધિપ્પાયા હોતિ. યં પનેત્થ ભિક્ખુનિયા રહોનિસજ્જસિક્ખાપદં નિપ્પયોજનતાય નિદસ્સનં વુત્તં, તસ્સ પયોજનવિસેસો તસ્મિંયેવ આવિભવિસ્સતીતિ . એવમેવ અઞ્ઞત્થપિ વચનેન, વિસેસઅટ્ઠુપ્પત્તિવસેન ચ સિક્ખાપદેસુ ઞાતબ્બં વિસેસપ્પયોજનન્તિ.

દુતિયઉપક્ખટસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. રાજસિક્ખાપદવણ્ણના

‘‘**ઠાનં ભઞ્જતિ, આગતકારણં વિનાસેતી**’’તિ વુત્તત્તા પુન ચોદનં ન લભતીતિ એકે. આગમનસ્સ સાત્થકં ન હોતિ, ચીવરં ન લભિસ્સતિ પટિસન્થારસ્સ કતત્તાતિ એકે. ચોદનાલક્ખણં ન હોતીતિ કત્વા વુત્તન્તિ એકે. ‘‘ધમ્મદેસનાધિપ્પાયાદિના ન પટિસન્થારો કાતબ્બો’’તિ **ઉપતિસ્સત્થેરો** ‘‘‘આગતકારણં વિનાસેતી’તિ ચોદનાઠાનાનિ ભઞ્જતિ, ચોદેતુકામો અકત્તબ્બમકાસિ, તપ્પચ્ચયા વત્તભેદે દુક્કટ’’ન્તિ ચ વદતિ. **ધમ્મસિરિત્થેરો** પન ‘‘આસને ચે નિસીદતિ, એકાય નિસજ્જાય દ્વે ઠાનાનિ ભઞ્જતિ. આમિસં ચે પટિગ્ગણ્હાતિ, એકેન પટિગ્ગહણેન દ્વે ઠાનાનિ ભઞ્જતિ. ધમ્મં ચે ભાસતિ, ધમ્મદેસનાસિક્ખાપદે વુત્તપરિચ્છેદાય એકાય વાચાય દ્વે ઠાનાનિ ભઞ્જતિ. તં સન્ધાય ‘આગતકારણં વિનાસેતી’તિ વુત્ત’’ન્તિ વદતિ. ‘‘એસો ખો’’તિ વુત્તેન સઞ્ઞત્તો એકો, ‘‘અયં વેય્યાવચ્ચકરોતિ…પે॰… અવુત્તેપિ ચોદેતું વટ્ટતી’’તિ વુત્તો દુતિયો, સચે પન દૂતો ગચ્છન્તોવ ‘‘અહં તસ્સ હત્થે દસ્સામી’’તિઆદિના વુત્તો તતિયો, ‘‘અઞ્ઞં વા પેસેત્વા આરોચાપેતી’’તિ વુત્તો ચતુત્થોતિ યથા ભિક્ખુના નિદ્દિટ્ઠા ચત્તારો, તથેવ દૂતેન નિદ્દિટ્ઠા ચત્તારો. **મુખવેવટિકકપ્પિયકારકો, પરમ્મુખકપ્પિયકારકો ચે**તિ એતેસુ અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતેસુ વિય પટિપજ્જિતબ્બન્તિ લિખિતં.

રાજસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચીવરવગ્ગો પઠમો.

૨. એળકલોમવગ્ગો

૧. કોસિયસિક્ખાપદવણ્ણના

કારાપેય્યાતિ અત્તનો ચ પરસ્સ ચ ઉભિન્નઞ્ચ કોસિયં એકતો ગણ્હિત્વા વુત્તં, ઉભો વા એકતો કરોન્તીતિ અત્થતો વેદિતબ્બં. તત્થ અત્તના કતં ચે, ‘‘નિસ્સજ્જનકાલે સયં કતં નિસ્સગ્ગિય’’ન્તિ વત્તબ્બં. ઉભોહિ ચે કતં, યથાપાળિમેવ.

કોસિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. સુદ્ધકાળકસિક્ખાપદવણ્ણના

યથા પઠમે ‘‘એકેનપિ કોસિયંસુના’’તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ કોસિયસિક્ખાપદવણ્ણના) વુત્તં, તથા ઇધ ‘‘એકેનપિ અઞ્ઞેન અમિસ્સિતાન’’ન્તિ વચનાભાવતો અઞ્ઞેન મિસ્સભાવે સતિપિ અપઞ્ઞાયમાનરૂપકં ચે, ‘‘સુદ્ધકાળક’’મિચ્ચેવ વુચ્ચતીતિ વદન્તિ.

સુદ્ધકાળકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. દ્વેભાગસિક્ખાપદવણ્ણના

‘‘તુલયિત્વા’’તિ વચનતો યથા તુલાધારણાય કાળકાધિકા ન હોન્તિ, તથા કાળકાનં દ્વે ભાગા ગહેતબ્બા ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદેન. ‘‘**એકસ્સાપિ કાળકલોમસ્સ અતિરેકભાવે નિસ્સગ્ગિય**ન્તિ વચનં તુલાધારણાય કિઞ્ચાપિ ન સમેતિ, અચિત્તકત્તા પન સિક્ખાપદસ્સ પુબ્બે તુલાય ધારયિત્વા ઠપિતેસુ એકમ્પિ લોમં તત્થ પતેય્ય, નિસ્સગ્ગિયન્તિ અયમધિપ્પાયોતિ નો તક્કો’’તિ આચરિયો. વુત્તપરિચ્છેદેન અગ્ગહણં **અકિરિયા**, સન્થતકરણં **કિરિયા**.

દ્વેભાગસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. છબ્બસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના

‘‘**ઓરેન ચે છન્નં વસ્સાન**’’ન્તિ વુત્તત્તા છબ્બસ્સે પરિપુણ્ણે કાતું વટ્ટતીતિ નિટ્ઠાનદિવસતો પટ્ઠાય છન્નં વસ્સાનં પરિચ્છેદો વેદિતબ્બો. યાનિ પનેત્થ અતિરેકછબ્બસ્સવસેન વા સમ્મુતિવસેન વા કતાનિ, સબ્બાનિ તાનિ એકતો પરિભુઞ્જિતું વટ્ટન્તીતિ. ગિલાનસ્સ ચ એકં નપ્પહોતીતિ અનેકમ્પિ વટ્ટતિ. યતો પટ્ઠાય રોગસ્સ મન્દતાય સન્થતં આદાય ગન્તું સક્કોતિ, તતો પટ્ઠાય સમ્મુતિ વા રોગો વા ન રક્ખતીતિ એકે. અપિચ છવસ્સબુદ્ધનિમ્મલં સિક્ખાપદં વિચારેતું ગમ્ભીરત્તા. તસ્મા છવસ્સે કમ્મં કતન્તિ.

છબ્બસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. નિસીદનસિક્ખાપદવણ્ણના

કસ્મા પનેત્થ ‘‘સન્થતં પન ભિક્ખુના’’તિ સિક્ખાપદં અપઞ્ઞપેત્વા ‘‘નિસીદનસન્થત’’ન્તિ પઞ્ઞત્તં, નનુ એત્થ કારણેન ભવિતબ્બન્તિ? અત્થિ કારણં, ચીવરસઞ્ઞિતાય સન્થતાનં ઉજ્ઝિતત્તા તેસં અચીવરભાવદસ્સનત્થં તથા પઞ્ઞત્તં ભગવતાતિ વુત્તં હોતિ. તસ્મા તે ભિક્ખૂ તેચીવરિકધુતઙ્ગભેદભયા સન્થતે ચતુત્થચીવરસઞ્ઞિતાય સન્થતાનિ ઉજ્ઝિત્વા તેરસ ધુતઙ્ગાનિ સમાદયિંસુ, ભગવા ચ તેસં સન્થતં અનુજાનિ. તતો તેસં ભિક્ખૂનં એવં હોતિ ‘‘નિસીદનચીવરસણ્ઠાનમ્પેતં નિસીદનસન્થતં નો ભગવતા અનુઞ્ઞાતં ચતુત્થચીવરભાવેન, પગેવ કતસન્થતં વા’’તિ. તતો ‘‘સન્થતે તેસં ચીવરસઞ્ઞિતા ન ભવિસ્સતી’’તિ તદત્થં ભગવતા ‘‘સન્થત’’ન્તિ અપઞ્ઞપેત્વા ‘‘નિસીદનસન્થત’’ન્તિ પઞ્ઞત્તન્તિ અધિપ્પાયો. ઇમેસુ પન પઞ્ચસુ સન્થતેસુ પુરિમાનિ તીણિ વિનયકમ્મં કત્વા પટિલભિત્વાપિ પરિભુઞ્જિતું ન વટ્ટન્તિ અકપ્પિયત્તા, પચ્છિમાનિ દ્વે વટ્ટન્તીતિ (વજિર॰ ટી॰ પારાજિક ૫૬૬-૫૬૭) લિખિતં. કથં પઞ્ઞાયતીતિ ચે? ‘‘અનાપત્તિ અઞ્ઞેન કતં પટિલભિત્વા પરિભુઞ્જતી’’તિ (પારા॰ ૫૭૦) વચનતોતિ વેદિતબ્બં.

નિસીદનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. એળકલોમસિક્ખાપદવણ્ણના

“**અદ્ધાનમગ્ગપ્પટિપન્નસ્સા**”તિ ઇમિના પકતિયા દીઘમગ્ગં પટિપન્નસ્સ ઉપ્પન્નાનિપિ તિયોજનપરમમેવ હરિતબ્બાનિ, પગેવ અપ્પટિપન્નસ્સાતિ દસ્સેતિ. પટિપન્નસ્સ ચે, અદ્ધાનં નામ પટિપન્નસ્સ અકામા વસ્સંવુટ્ઠભિક્ખુનિયા મગ્ગપ્પટિપત્તિ વિયાતિ દસ્સેતિ. અદ્ધાનમગ્ગપ્પટિપન્નસ્સ નિસ્સગ્ગિયન્તિ વા સમ્બન્ધો. તેનેવ વાસાધિપ્પાયસ્સ પટિપ્પસ્સદ્ધગમનુસ્સાહત્તા “અપ્પટિપન્નો”તિ સઙ્ખં ગતસ્સ અનાપત્તીતિ સિદ્ધં. ઇમસ્મિં પન અત્થવિકપ્પે “ભિક્ખુનો પનેવ એળકલોમાનિ ઉપ્પજ્જેય્યું…પે॰… અસન્તેપિ હારકે અદ્ધાનમગ્ગપ્પટિપન્નસ્સ નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિય”ન્તિ યોજના વેદિતબ્બા. યસ્મા વા એળકલોમાનં ઉપ્પત્તિટ્ઠાનતો પટ્ઠાય તિયોજનપરમતા અધિપ્પેતા, મગ્ગં અપ્પટિપન્નસ્સ ચ તિયોજનપરમતા નત્થિ, તસ્મા “**અદ્ધાનમગ્ગપ્પટિપન્નસ્સ ઉપ્પજ્જેય્યુ**”ન્તિ વુત્તં. તેન અચ્છિન્નં પટિલભિત્વા હરતો ચ અનાપત્તીતિ સિદ્ધં. પટિલાભો હિ તેસં ઉપ્પત્તિ નામાતિ.

“**આકઙ્ખમાનેન ભિક્ખુના પટિગ્ગહેતબ્બાની**”તિ ઇમિના અત્તના પટિગ્ગહિતાનંયેવ તિયોજનાતિક્કમે આપત્તીતિ દસ્સેતિ. તેન અનાકઙ્ખમાનેન પરસન્તકાનિ પટિગ્ગહિતાનિ હરન્તસ્સ અનાપત્તીતિ સિદ્ધં.

અઙ્ગેસુ “અત્તનો સન્તકતા”તિ નત્થિ, અયમત્થો “ભિક્ખુનો ઉપ્પજ્જેય્યુ”ન્તિ ઇમિના, “અચ્છિન્નં પટિલભિત્વા”તિ ઇમિના ચ દીપિતો હોતીતિ વેદિતબ્બો. **પોરાણગણ્ઠિપદે** ચ “અઞ્ઞં ભિક્ખું હરાપેન્તો ગચ્છતિ ચે, દ્વિન્નમ્પિ અનાપત્તી”તિ વુત્તં. તસ્મા દ્વે ભિક્ખૂ તિયોજનપરમં પત્વા અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ ભણ્ડં પરિવત્તેત્વા ચે હરન્તિ, અનાપત્તીતિ સિદ્ધં.

તિયોજનપરમં સહત્થા હરિતબ્બાનીતિ તિયોજનપરમમેવ અત્તના હરિતબ્બાનિ, તં કિમત્થન્તિ? સીમાય એતપરમતો. વુત્તઞ્હેતં “અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તિયોજનપરમં સીમં સમ્મન્નિતુ”ન્તિ (મહાવ॰ ૧૪૦). વાસાધિપ્પાયેન, પચ્ચાગમનાધિપ્પાયેન વા ગચ્છતો એતપરમતા ચ. વુત્તઞ્હેતં “છબ્બગ્ગિયા ભિક્ખૂ અતિમહતિયો સીમાયો સમ્મન્નન્તિ…પે॰… ભિક્ખૂ ઉપોસથં આગચ્છન્તા ઉદ્દિસ્સમાનેપિ પાતિમોક્ખે આગચ્છન્તિ, ઉદ્દિટ્ઠમત્તેપિ આગચ્છન્તિ, અન્તરાપિ પરિવસન્તી”તિ (મહાવ॰ ૧૪૦).

અસન્તે હારકેતિ આણત્તિયા હારકે અસતિ. કમ્બલસ્સ ઉપરિ નિસીદિત્વા ગચ્છન્તસ્સ સચે એકમ્પિ લોમં ચીવરે લગ્ગં હોતિ, તિયોજનાતિક્કમે આપત્તિ એવ કમ્બલતો વિજટિતત્તાતિ લિખિતં. તં કમ્બલસ્સ પટિગ્ગહિતત્તા અત્તનો અત્થાય પટિગ્ગહિતમેવ હોતીતિ યુત્તં.

એળકલોમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. જાતરૂપસિક્ખાપદવણ્ણના

“નિબ્બત્તરુક્ખચ્છાયાપિ રુક્ખપરિચ્છેદં અનતિક્કન્તા”તિ લિખિતં.

જાતરૂપસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. રૂપિયસંવોહારસિક્ખાપદવણ્ણના

જાતરૂપરજતપરિવત્તનન્તિ ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદેન વુત્તં.

રૂપિયસંવોહારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. કયવિક્કયસિક્ખાપદવણ્ણના

અસન્તે પાચિત્તિયં દેસેતબ્બમેવાતિ એત્થ કિં સુદ્ધિકં પાચિત્તિયં, ઉદાહુ નિસ્સગ્ગિયન્તિ? નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયમેવ.

કયવિક્કયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તત્રિદં પકિણ્ણકં

અટ્ઠમસિક્ખાપદં પરેન અત્તનો અત્થાય દિય્યમાનસ્સ વા પારિવત્તકભાવેન દિય્યમાનસ્સ વા પંસુકૂલસ્સ વા રૂપિયસ્સ ઉગ્ગણ્હનઉગ્ગણ્હાપનસાદિયનાનિ પટિક્ખિપતિ.

નવમં પરસ્સ વા અત્તનો વા રૂપિયપરિવત્તનં પટિક્ખિપતિ.

દસમં અરૂપિયપરિવત્તનં. ‘‘અરૂપિયે અરૂપિયસઞ્ઞી પઞ્ચન્નં સહ અનાપત્તી’’તિ (પારા॰ ૫૯૧; વિ॰ વિ॰ ટી॰ ૧.૫૯૧; વજિર॰ ટી॰ પારાજિક ૫૮૭) ચ વચનં ઇતરેહિ સહ આપત્તીતિ દીપેતિ. અરૂપિયઞ્ચ દુક્કટવત્થુ. તસ્મા તસ્સ પરિવત્તને સતિ નિસ્સગ્ગિયન્તિ એકન્તેન વુત્તં. પઞ્ચન્નં સહ દુક્કટવત્થૂનં પરિવત્તને અનાપત્તિપ્પસઙ્ગતો અનાપત્તિ એવાતિ પોરાણાતિ ચે? ન, કપ્પિયવત્થૂનંયેવ તત્થ આગતત્તા. યદિ કપ્પિયવત્થુ નિસ્સગ્ગિયં, પગેવ દુક્કટવત્થૂતિ ચે? ન, આપત્તિગરુકલહુકભાવેન વત્થુગરુકલહુકનિયમાભાવતો.

નિસ્સગ્ગિયવત્થુતો હિ મુત્તામણિવેળુરિયાદિ મહગ્ઘપ્પહોનકમ્પિ દુક્કટવત્થૂતિ કત્વા નિસ્સગ્ગિયવત્થુતો મુત્તાદિ લહુકં હોતિ. લહુકેપિ વત્થુસ્મિં યથેવ દુક્કટવત્થુનો પટિગ્ગહણે દુક્કટં, તથેવ તસ્સ વા તેન વા ચેતાપનેપિ દુક્કટં યુત્તન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૮૯) અટ્ઠકથાચરિયા.

અથ વા યં વુત્તં ‘‘કપ્પિયવત્થૂનંયેવ તત્થ આગતત્તા’’તિ, તત્થ કિઞ્ચાપિ દુક્કટવત્થૂનિપિ અધિપ્પેતાનિ, ન પન પાળિયં વુત્તાનિ અનાપત્તિવારપ્પસઙ્ગભયાતિ વુત્તં હોતિ. મુત્તાદીસુપિ વુત્તેસુ અનાપત્તિયં કપ્પિયકારકસ્સ આચિક્ખતિ, ‘‘ઇદં મુત્તાદિ અમ્હાકં અત્થિ, અમ્હાકઞ્ચ ઇમિના ચ ઇમિના ચ વેળુરિયાદિના અત્થો’’તિ ભણતિ, દસમેન આપજ્જતીતિ અધિપ્પાયો સિયા. યસ્મા ચ ઇદં કપ્પિયકારકસ્સ આચિક્ખનાદિસંવોહારો ચ, તસ્મા તં નવમેન વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. કિઞ્ચાપિ કયવિક્કયેવ હોતિ કપ્પિયવત્થૂહિ અનુઞ્ઞાતં, ઇમિનાવ નયેન કિઞ્ચાપિ દુક્કટવત્થુપિ દસમે અધિપ્પેતં આપજ્જતિ, અટ્ઠકથાવિરોધતો પન નાધિપ્પેતમિચ્ચેવ ગહેતબ્બો.

કા પનેત્થ કારણચ્છાયાતિ, પઞ્ચન્નં સહ તત્થ અનાપત્તિપ્પસઙ્ગતો અનાપત્તિ એવાતિ ચે? ન, તત્થ અનાગતત્તા. અનાગતકારણા વુત્તન્તિ ચે? ન, પઞ્ચન્નં સહ આપત્તિવત્થુકસ્સ અનાપત્તિવારલાભે વિસેસકારણાભાવા, અકપ્પિયત્તા પઞ્ચન્નં સહાપિ આપત્તિયા ભવિતબ્બન્તિ સિદ્ધો અટ્ઠકથાવાદો.

અપરો નયો – યદિ દુક્કટવત્થુના કયવિક્કયે નિસ્સગ્ગિયં, કપ્પિયવત્થુમ્હિ વુત્તપરિયાયો તત્થ લબ્ભેય્ય, ન પન લબ્ભતીતિ નવમે એવ તાનિ વત્તબ્બાનિ. તસ્મા સંવોહારો નામ કયવિક્કયોપિ અઞ્ઞથા પરિવત્તનં

પરિયાદિયિત્વા પવત્તો, કયવિક્કયઞ્ચ મોચેત્વા ‘‘ઇમિના ઇમં દેહી’તિ ચેતાપેતિ, વટ્ટતી’’તિ અવત્વા દસમસ્સ અનાપત્તિવારે વુત્તનયેનેવ તેસં પરિવત્તને નિસ્સગ્ગિયાનુમતિવિરોધતો અટ્ઠકથાયં વુત્તનયેનેવ દુક્કટવત્થુના ચેતાપને દુક્કટમેવ. નેસં કયવિક્કયેન નિસ્સગ્ગિયન્તિ ચે? ન, સબ્બસ્સપિ કયવિક્કયત્તા. તેનેવ વુત્તં ‘‘**અન્ધકટ્ઠકથાયં** પન ‘સચે કયવિક્કયં સમાપજ્જેય્ય, નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિય’ન્તિ ભાસિતં, તં દુબ્ભાસિતં. કસ્મા? ન હિ દાનગ્ગહણતો અઞ્ઞો કયવિક્કયો નામ અત્થી’’તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૮૯), અત્તનો મતિયા કયવિક્કયલક્ખણસમ્મતે દસમસ્સ અનાપત્તિવારે વુત્તનયેનેવ તેસં પરિવત્તને નિસ્સગ્ગિયાનુમતિવિરોધતો ચ. ભવતુ વા અત્તનો પટિસિદ્ધમિદં કારણં, દસમે અવસ્સમેવ જાનિતબ્બાનીતિ તાનિ કયવિક્કયાનેવાતિ તેસં નિસ્સગ્ગિયભાવઞ્ચ ગતાનીતિ એવમ્પિ સિદ્ધો અટ્ઠકથાવાદો.

એત્થાહુ પોરાણા – ‘‘અત્તનો સન્તકં રૂપિયં પરહત્થગતં કરોતિ અજ્ઝાચરતિ, દુક્કટં. પરસ્સ રૂપિયં અત્તનો હત્થગતં કરોતિ, અટ્ઠમેન નિસ્સગ્ગિયં. ઉગ્ગહિતવત્થુપરિવત્તને કથં જાતં? અબ્બોહારિકં જાતં. અથ પરસ્સ રૂપિયં અત્તનો હત્થગતં પઠમં કરોતિ, રૂપિયપ્પટિગ્ગહણસ્સ કતત્તા અટ્ઠમેન નિસ્સગ્ગિયં. અત્તનો સન્તકં રૂપિયં પરસ્સ હત્થગતં પચ્છા કરોતિ, સંવોહારેન નિસ્સગ્ગિય’’ન્તિ. ‘‘રૂપિયસ્સ ગહણમત્તેન અટ્ઠમેન આપત્તિ, પચ્છા પરિવત્તને નવમેના’’તિ હિ તત્થ વુત્તં, તં પન યુત્તં. ‘‘અજ્ઝાચરતિ, દુક્કટ’’ન્તિ દુવુત્તં. દુક્કટસ્સ અનિયમપ્પસઙ્ગતો નિસ્સજ્જનવિધાનેસુ દસ્સિતોવ. કિં વુત્તં હોતિ – યદિ દ્વીહિ નિસ્સગ્ગિયેહિ ભવિતબ્બં, નિસ્સજ્જનવિધાને ‘‘અહં, ભન્તે, રૂપિયં પટિગ્ગહેસિં, નાનાપ્પકારકઞ્ચ રૂપિયસંવોહારં સમાપજ્જિ’’ન્તિ વત્તબ્બં ભવેય્ય ‘‘રૂપિયં ચેતાપેતી’’તિ સબ્બત્થ પાળિયં રૂપિયપ્પટિગ્ગહણસ્સ વુત્તત્તા.

એત્તાવતા યં **પોરાણગણ્ઠિપદે** વુત્તં ‘‘દુક્કટવત્થુના કયવિક્કયં પરિહરન્તેન ચતૂસુ નિસ્સગ્ગિયવત્થૂસુ એકેકસ્મિં ગહિતે અટ્ઠમેન નિસ્સગ્ગિયં હોતિ. **દુક્કટવત્થુના દુક્કટવત્થુ**ન્તિ ‘‘ઇમિના ઇદં દેહી’’તિ ગહિતે તેનેવ નિસ્સગ્ગિયં હોતિ. ‘‘કયવિક્કયમ્પિ નીહરિત્વા ગહિતે દુક્કટં, ચેતાપિતરૂપિયગ્ગહણે અટ્ઠમેન, પરિવત્તને નવમેનાતિઆદિના અત્તના અનુગ્ગહેત્વા કપ્પિયવસેન નીહરિત્વા પઞ્ચહિ સહધમ્મિકેહિ સદ્ધિં પરિવત્તેતું વટ્ટતી’’તિ, તં વિસોધિતં હોતિ. અપરમ્પિ તત્થ વુત્તં ‘‘નિસ્સજ્જિતબ્બે અસતિ કથં પાચિત્તિયં, દુન્નિસ્સટ્ઠરૂપિયમ્પિ ‘ન છડ્ડેતી’તિ વદન્તસ્સ વિસ્સટ્ઠો ઉપાસકો તં ગહેત્વા અઞ્ઞં ચે ભિક્ખુનો દેતિ, કપ્પતી’’તિ, તઞ્ચ દુવુત્તં. ન હિ ગહિતત્તા તતો અઞ્ઞં વત્થુ હોતિ. પુન અપરઞ્ચ તત્થ વુત્તં ‘‘ઇમં ‘ગણ્હાહી’તિ વદન્તસ્સ સદ્ધાદેય્યવિનિપાતદુક્કટં, ‘એતં દેહી’તિ વદન્તસ્સ વિઞ્ઞત્તિદુક્કટ’’ન્તિ, તઞ્ચ દુવુત્તં. તત્થ હિ પયોગદુક્કટં યુત્તં વિય પઞ્ઞાયતિ.

પકિણ્ણકં નિટ્ઠિતં.

એળકલોમવગ્ગો દુતિયો.

૩. પત્તવગ્ગો

૧. પત્તસિક્ખાપદવણ્ણના

દ્વે અપત્તા, તસ્મા એતે ભાજનપરિભોગેન પરિભુઞ્જિતબ્બા, નઅધિટ્ઠાનૂપગાનવિકપ્પનૂપગતાતિ અત્થોતિ ચ. **સમણસારુપ્પેન પક્ક**ન્તિ અયોપત્તો પઞ્ચહિ પાકેહિ પક્કો હોતિ, મત્તિકાપત્તો દ્વીહિ. ‘‘ભિક્ખુનિયા પત્તસન્નિચ્ચયસ્સ વારિતત્તા (વજિર॰ ટી॰ પારાજિક ૬૦૨) ભિક્ખુસ્સપિ તં ‘અનનુરૂપ’ન્તિ કત્વા ‘પુરાણપત્તં પચ્ચુદ્ધરિત્વા’તિ

વુત્ત''ન્તિ ચ લિખિતં, તં ન યુત્તં પાળિયં ''સન્નિચ્ચયં કરેય્યાતિ અનધિટ્ઠિતો અવિકપ્પિતો''તિ (પાચિ॰ ૭૩૫) વુત્તત્તા. સો હિ કથિનક્ખન્ધકે (મહાવ॰ ૩૦૬ આદયો) નિચ્ચયસન્નિધિ વિય એકોપિ પુનદિવસે ''સન્નિચ્ચયો''તિ વુચ્ચતિ. અનન્તરસિક્ખાપદે પન ''દુતિયો વારિતો''તિ અધિટ્ઠાનં નિયતં. તસ્મા દ્વે પત્તે અધિટ્ઠાતું ન લભતિ. સચે એકતો અધિટ્ઠાતિ, દ્વેપિ અનધિટ્ઠિતા હોન્તિ. વિસું વિસું અધિટ્ઠાતિ, દુતિયો અનધિટ્ઠિતો. વિકપ્પેતું પન બહૂપિ લભતિ. **કાકણિકમત્તમ્પી**તિ એત્થ **પિ**-કારો ''એકપાકમ્પિ જનેતી''તિ પાકં સમ્પિણ્ડેતિ. અથ વા સચે એકપાકેનેવ સારુપ્પો, વટ્ટતીતિ પાકપરિમાણં ન વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં. અપત્તત્તા **અધિટ્ઠાનૂપગો ન હોતિ**. **અપચ્ચુદ્ધરન્તેન વિકપ્પેતબ્બો**તિ પુરાણપત્તં અપચ્ચુદ્ધરન્તેન સો પત્તો વિકપ્પેતબ્બોતિ અત્થોતિ લિખિતં.

પત્તસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઊનપઞ્ચબન્ધનસિક્ખાપદવણ્ણના

પવારિતેતિ એત્થ સઙ્ઘવસેન પવારિતટ્ઠાને પઞ્ચબન્ધનેનેવ વટ્ટતિ, પુગ્ગલિકવસેન પવારિતટ્ઠાને ઊનપઞ્ચબન્ધનેનાપિ વટ્ટતીતિ લિખિતં.

યો ઊનપઞ્ચબન્ધનત્થં, વુત્તમ્પિ ચેતં કરો સો;
ઊનપઞ્ચબન્ધનત્થં, પત્વાન સન્તિકે.

ઊનપઞ્ચબન્ધનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ભેસજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના

''**પટિસાયનીયાનિ પટિગ્ગહેત્વા**''તિ વદન્તેન પાદમક્ખનાદીનં અત્થાય પટિગ્ગહેત્વા ઠપેતું વટ્ટતીતિ દીપિતન્તિ લિખિતં. ''**યેસં મંસં કપ્પતી**''તિ વચનેન યેસં મંસં ન કપ્પતિ, તેસં સપ્પિઆદિ ન કપ્પતીતિ વદન્તા અજાનિત્વા વદન્તિ. યેસઞ્હિ મંસં કપ્પતિ, તેસં સપ્પીતિઆદિ સત્તાહકાલિકનિસ્સગ્ગિયવત્થુપરિચ્છેદદસ્સનત્થં વુત્તં. તથા પણીતભોજનસિક્ખાપદે યેસં મંસં કપ્પતિ, તેસંયેવ ખીરાદિ પણીતભોજનં, નેતરન્તિ દસ્સેતું વુત્તન્તિ. **મધુ નામ** મધુકરિભમરમક્ખિકાનં આસયેસુ નિય્યાસસદિસં **મહામધુ** હોતિ, તં યાવજીવિકન્તિ ચ લિખિતં.

ભેસજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પત્તવગ્ગો તતિયો.

નિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પાચિત્તિયકણ્ડં

૪. ભોજનવગ્ગો

૨. ગણભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

દેવદત્તો કાલે વિઞ્ઞાપેત્વા ભુઞ્જતિ, તપ્પચ્ચયા ભગવતા ‘‘ગણભોજને પાચિત્તિય’’ન્તિ (પાચિ॰ ૨૦૯) સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં. પદભાજને પન ‘‘નિમન્તિતા ભુઞ્જન્તી’’તિ (પાચિ॰ ૨૧૮) નિમન્તનમેવ ગહેત્વા વિભત્તં. **અન્ધકટ્ઠકથાયં** પન વત્થુવસેન વિઞ્ઞત્તિયા યાચનમ્પિ વુત્તન્તિ લિખિતં. કસ્મા? પરિવારે એવ ‘‘ગણભોજનં દ્વીહાકારેહિ પસવતિ વિઞ્ઞત્તિતો વા નિમન્તનતો વા’’તિ (પરિ॰ ૩૨૨) વુત્તત્તા. તસ્મા અટ્ઠુપ્પત્તિયંયેવ પાકટત્તા પદભાજને ન વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. ‘‘‘એકતો ગણ્હન્તી’તિ ચ ગહિતભત્તાપિ અઞ્ઞે યાવ ગણ્હન્તિ, તાવ ચે તિટ્ઠન્તિ, એકતો ગણ્હન્તિ એવ નામા’’તિ ચ, ‘‘**યો કોચિ પબ્બજિતો**તિ સહધમ્મિકેસુ, તિત્થિયેસુ વાતિ અત્થો’’તિ ચ, ‘‘**સમયાભાવો**તિ સત્તન્નં અનાપત્તિસમયાનં અભાવો’’તિ ચ, ‘‘સમયલદ્ધકેન સહ ચત્તારો હોન્તી’’તિ ચ, ‘‘સમયલદ્ધકો સયમેવ મુચ્ચતિ, સેસાનં ગણપૂરકત્તા આપત્તિકરો હોતી’’તિ ચ લિખિતં.

એત્થાહ – ‘‘પટિગ્ગહણમેવ હેત્થ પમાણ’’ન્તિ વુત્તં, અથ કસ્મા પાળિયં ‘‘ગણભોજનં નામ યત્થ ચત્તારો… પે॰… ભુઞ્જન્તી’’તિ (પાચિ॰ ૨૧૮) વુત્તન્તિ? વુચ્ચતે – તત્થ ‘‘ભુઞ્જન્તી’’તિ પટિગ્ગહણનિયમવચનં. ન હિ અપ્પટિગ્ગહિતકં ભિક્ખૂ ભુઞ્જન્તીતિ.

ગણભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. પરમ્પરભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

અઞ્ઞત્ર સમયાતિ પન નિમન્તનતો પસવનતો ભોજનાપેક્ખં પાચિત્તિયન્તિ એકે. એકો ભિક્ખુ પિણ્ડાય ચરન્તો ભત્તં લભતિ, તમઞ્ઞો ચૂપાસકો નિમન્તેત્વા ઘરે નિસીદાપેસિ, ન ચ તાવ ભત્તં સમ્પજ્જતિ . સચે સો ભિક્ખુ પિણ્ડાય ચરિત્વા લદ્ધભત્તં ભુઞ્જતિ, આપત્તિ. કસ્માતિ ચે? ‘‘પરમ્પરભોજનં નામ પઞ્ચન્નં ભોજનાનં અઞ્ઞતરેન ભોજનેન નિમન્તિતો તં ઠપેત્વા અઞ્ઞં પઞ્ચન્નં ભોજનાનં અઞ્ઞતરં ભોજનં ભુઞ્જતિ, એતં પરમ્પરભોજનં નામા’’તિ (પાચિ॰ ૨૨૭) વુત્તત્તા. **પઠમકથિનસદિસાનિ, ઇદં પન કિરિયાકિરિય**ન્તિ પાઠો.

પરમ્પરભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. કાણમાતાસિક્ખાપદવણ્ણના

દ્વત્તિપત્તપૂરા પટિગ્ગહેતબ્બાતિ તથાનીતપૂવેહિ અત્થિકેન ઉક્કટ્ઠપત્તપ્પમાણવસેન ગહેતબ્બા. ‘‘મા ખો ત્વં એત્થ પટિગ્ગણ્હી’’તિ અપાથેય્યાદિઅત્થાય સજ્જિતસઞ્ઞાય અતિરેકપ્પટિગ્ગહણેન આરોચને, અસંવિભાગે ચ ન મુચ્ચતિ અચિત્તકત્તા સિક્ખાપદસ્સ. અથ ઉગ્ગહિતકં ગણ્હાતિ, ન મુચ્ચતિ એવ. અસંવિભાગે પન અનાપત્તિ અકપ્પિયત્તા. અચિત્તકતા પણ્ણત્તિજાનનાભાવેનેવ, ન વત્થુજાનનાભાવેનાતિ એકે. ‘‘ન પાથેય્યાદિઅત્થાય સજ્જિતભાવજાનન’’ન્તિ અઙ્ગેસુ અવુત્તત્તા સચે સઞ્ચિચ્ચ ન વદતિ, પાચિત્તિયન્તિ પોરાણા વદન્તિ.

અતિરેકપ્પટિગ્ગહણન્તિ તત્થ પઞ્ચમંવ અઙ્ગં વુત્તં, તસ્મા અપ્પટિગ્ગાહિતત્તા ન પાચિત્તિયં, કત્તબ્બાકરણતો પન દુક્કટં. અઞ્ઞથા કિરિયાકિરિયં ઇદં આપજ્જતિ. અનિવારણં, અનારોચનં વા છટ્ઠમઙ્ગં વત્તબ્બં સિયા.

કાણમાતાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. પઠમપવારણાસિક્ખાપદવણ્ણના

ભુત્તાવી પવારણં નામ પઞ્ચઙ્ગિકં. તેસુ ''અસનં પઞ્ઞાયત્તી''તિ એતેનેવ ''ભુત્તાવી''તિ એતસ્સ સિદ્ધત્તા વિસું અત્થસિદ્ધિ ન દિસ્સતિ. દિસ્સતિ ચે, અઙ્ગાનં છક્કત્તદસ્સનન્તિ (વજિર॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૨૩૮-૨૩૯) લિખિતં. ''**ભોજનં પઞ્ઞાયતી**''તિ અભિહટં સન્ધાય વુત્તં.

કોટ્ટેત્વા કતચુણ્ણમ્પીતિ પિ-કારેન કુણ્ડકં સમ્પિણ્ડેતિ. સમપાકભજ્જિતાનં પન આતપસુક્ખાનં વા કુણ્ડકં વા યે કેચિ તણ્ડુલા વાતિ એત્તકમેવ વુત્તત્તા સમપાકભજ્જિતાનં વીહીનં, વીહિપલાસાનં વા તણ્ડુલચુણ્ણં પવારેતિ. તથા ખરપાકભજ્જિતાનં કુણ્ડકમ્પિ પવારેતિ. ભજ્જિતસત્તુયો પિણ્ડેત્વા કતો અપક્કસત્તુમોદકોપિ પવારેતીતિ લિખિતં. સચે અવસિટ્ઠં નત્થિ, ન પવારેતિ. કસ્મા? અસનસઙ્ખાતસ્સ વિપ્પકતભોજનસ્સ અભાવતો.

અકપ્પિયમંસં પન કિઞ્ચાપિ પટિક્ખિપિતબ્બટ્ઠાને ઠિતં, ખાદિયમાનં પન મંસભાવં ન જહાતિ, તસ્મા પવારેતિ. ભોજનસાલાય ભુઞ્જન્તો ચે અત્તનો અપાપુણનકોટ્ઠાસં અભિહટં પટિક્ખિપતિ, ન પવારેતિ. કામં પટિક્ખિપતિ, પત્તે પન આરામિકા આકિરન્તિ, તં ભુઞ્જિતું ન વટ્ટતિ. ઇદઞ્હિ બુદ્ધપ્પટિકુટ્ઠાય અનેસનાય ઉપ્પન્નેયેવ સઙ્ગં ગચ્છતિ. યથા હિ સઙ્ઘતો લદ્ધં પિણ્ડં દુસ્સીલો દેતિ, તઞ્ચે પટિક્ખિપતિ, ન પવારેતિ, એવંસમ્પદમિદન્તિ ચ, વિભાગો લજ્જી ચે દેતિ, તં સો ન અજ્ઝોહરિતુકામતાય પટિક્ખિપતિ, પવારેતીતિ ચ, ''સમંસરસં સમચ્છરસ''ન્તિ આપજ્જનતો ''મંસરસ''ન્તિ વુત્તે પન પટિક્ખિપતો હોતિ, ''મંસસ્સ રસં **મંસરસ**''ન્તિ અયં વિગ્ગહો નાધિપ્પેતોતિ ચ વુત્તં. ભત્તમિસ્સકં યાગું આહરિત્વા ''યાગું ગણ્હથા''તિ વદતિ, ન પવારેતિ. ''ભત્તં ગણ્હથા''તિ વુત્તે પવારેતિ. કસ્મા? યેનાપુચ્છિતો, તસ્સ અત્થિતાય. એત્થ પન ''યાગુમિસ્સકં ગણ્હથા''તિ વદતિ, તત્ર ચે યાગુ બહુતરા વા હોતિ, સમસમા વા. ભત્તં મન્દં, ન પવારેતિ. યાગુ ચે મન્દા, ભત્તં બહુતરં, પવારેતિ. ઇદઞ્ચ સબ્બઅટ્ઠકથાસુ વુત્તત્તા ન સક્કા પટિક્ખિપિતું. કારણં પનેત્થ દુદ્દસં. ''ભત્તમિસ્સકં ગણ્હથા''તિ વદતિ. તત્ર ભત્તં બહુતરં વા સમકં વા અપ્પતરં વા હોતિ, પવારેતિ એવ. ભત્તં વા યાગું વા અનામસિત્વા ''મિસ્સકં ગણ્હથા''તિ વદતિ. તત્ર ચે ભત્તં બહુતરં, સમકં વા હોતિ, પવારેતિ. અપ્પતરં ન પવારેતિ. તં સબ્બં વીમંસિતબ્બન્તિ.

ફલં વા કન્દમૂલાદિ વા પઞ્ચહિ સમણકપ્પેહિ કપ્પિયં અકતન્તિ એત્થ કપ્પિયં અકારાપિતેહિ કદલિફલાદીહિ સદ્ધિં અતિરિત્તં કારાપેત્વાપિ તં કદલિફલાદિં ઠપેત્વા અવસેસં ભુઞ્જિતું વટ્ટતિ. અમિસ્સકરસત્તા પુન તાનિ કપ્પિયં કારાપેત્વા અઞ્ઞસ્મિં ભાજને ઠપેત્વા કારેત્વા ભુઞ્જિતું વટ્ટતિ. કસ્મા? પુબ્બે તેસુ વિનયકમ્મસ્સ અનારુળ્હત્તાતિ વદન્તિ.

પત્તે રજં પતિતં અપ્પટિગ્ગહિતમેવ હોતિ. તસ્મા પટિગ્ગહેત્વાવ ભિક્ખા ગણ્હિતબ્બા. ''અપટિગ્ગહેત્વા ગણ્હતો વિનયદુક્કટ''ન્તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૨૬૫) વુત્તત્તા એતમઞ્ઞેસમ્પિ ન વટ્ટતીતિ વદન્તિ. ''તં પન પુન પટિગ્ગહેત્વા ભુઞ્જન્તસ્સ અનાપત્તી''તિ એત્થાપિ એવમેવ. ઇમસ્મિં પન ''અતિરિત્તં કતં અનતિરિત્તકતં હોતી''તિ

એત્થાપિ એવમેવ. ઇમસ્મિં પન ‘‘અતિરિત્તં કતં, અનતિરિત્તં કતં હોતી’’તિઆદીહિ ઉપપરિક્ખિત્વા વિનિચ્છયો વેદિતબ્બોતિ દીપિતં. **અલમેતં સબ્બન્તિ** ઇદમ્પિ તે અધિકં, ઇતો અઞ્ઞં ન લચ્છસીતિ અત્થો.

આહારત્થાયાતિ વિકાલે એવાતિ એકે. ‘‘**પઠમકથિનસદિસાનિ. ઇદં પન કિરિયાકિરિય**’’ન્તિ પાઠો. **કાયકમ્મં** અજ્ઝોહરણતો. **વચીકમ્મં** વાચાય ‘‘અતિરિત્તં કરોથ, ભન્તે’’તિ અકારાપનતોતિ વેદિતબ્બં.

પઠમપવારણાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. દુતિયપવારણાસિક્ખાપદવણ્ણના

‘‘ભુત્તસ્મિં પાચિત્તિય’’ન્તિ (પાચિ॰ ૨૪૩) માતિકાયં વુત્તત્તા ‘‘**ભોજનપરિયોસાને પાચિત્તિય**’’ન્તિ વુત્તં, ન અજ્ઝોહારે અજ્ઝોહારે.

દુતિયપવારણાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. વિકાલભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

જમ્બુદીપસ્સ કાલેન પરિચ્છેદોતિ એવં કિર.

વિકાલભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. સન્નિધિકારકસિક્ખાપદવણ્ણના

‘‘**દુદ્ધોતો હોતી**’’તિઆદિના નયેન ઇધ વુત્તત્તા, ‘‘દુદ્ધોતં પત્તં ધોવિત્વા પુન

તત્થ અચ્છોદકં વા આસિઞ્ચિત્વા, અઙ્ગુલિયા વા ઘંસિત્વા નિસ્નેહભાવો જાનિતબ્બો’’તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૨૫૩) સમન્તપાસાદિકાયં વુત્તત્તા ચ મત્તિકાપત્તસ્સ કપાલેન પીતો સ્નેહો સન્નિધિં કરોતીતિ સિદ્ધન્તિ લિખિતં. **સયં પટિગ્ગહેત્વા અપરિચ્ચત્તમેવા**તિ એત્થ **અપરિચ્ચત્તં** નામ અનુપસમ્પન્નાનં નિરપેક્ખઅપરિચ્ચત્તં અવિજહિતં. ‘‘**પટિગ્ગહણ**ન્તિ એત્થ પટિગ્ગહિતભાવમવિજહિતમેવ સન્નિધિં જનેતી’’તિ **ધમ્મસિરિત્થેરો**, તં ‘‘પટિગ્ગણ્હાતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિ (પાચિ॰ ૨૫૫) પાળિયા વિરુજ્ઝતિ. તસ્સ પન પુન પટિગ્ગણ્હનકિચ્ચાભાવતો વીમંસિતબ્બં.

સન્નિધિકારકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. પણીતભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

‘‘**તેસં મંસઞ્ચ ખીરદધીનિ ચ ઇધ અધિપ્પેતાની**’’તિ ઇદં પાચિત્તિયવત્થુપરિચ્છેદો, ન પન કપ્પિયખીરાદિપરિચ્છેદો, તસ્મા યસ્સ કસ્સચિ ખીરાદીનિ વટ્ટન્તીતિ ચ, ‘‘**મહાનામસિક્ખાપદેન કારેતબ્બો**’’તિ સઙ્ઘવસેન પવારિતે ભેસજ્જત્થાય સપ્પિઆદિભેસજ્જપઞ્ચકં વિઞ્ઞાપેતિ ચે, તત્થ ‘‘ન ભેસજ્જકરણીયેન ભેસજ્જં વિઞ્ઞાપેતી’’તિ એત્થ સઙ્ગહં ગચ્છતિ, તસ્મા ‘‘તેન પાચિત્તિય’’ન્તિ (વજિર॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૨૬૧) ચ લિખિતં.

પણીતભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. દન્તપોનસિક્ખાપદવણ્ણના

“**સરીરાવયવેના**”તિ વુત્તત્તા મુખેન પટિગ્ગહણં અનુઞ્ઞાતં. ‘‘ચિઞ્ચાદિપત્તેસુ ભૂમિયં અત્થતેસુ ન વટ્ટતિ, કલ્લખેત્તે તત્થ વટ્ટતી’’તિ ચ, “**સામં ગહેત્વા**”તિ ઇમિના ન કેવલં સપ્પદટ્ઠંયેવ, અઞ્ઞમ્પિ દટ્ઠં વિસેસેતિ. સામં ગહેત્વા પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતી’’તિ ચ લિખિતં.

દન્તપોનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ભોજનવગ્ગો ચતુત્થો.

૫. અચેલકવગ્ગો

૧. અચેલકસિક્ખાપદવણ્ણના

અચેલકાદયો યસ્મા, તિત્થિયાવ મતા ઇધ;
તસ્મા તિત્થિયનામેન, તિકચ્છેદો કતો તતો.

અતિત્થિયસ્સ નગ્ગસ્સ, તથા તિત્થિયલિઙ્ગિનો;
ગહટ્ઠસ્સાપિ ભિક્ખુસ્સ, કપ્પતીતિ વિનિચ્છયો.

અતિત્થિયસ્સ ચિત્તેન, તિત્થિયસ્સ ચ લિઙ્ગિનો;
સોતાપન્નાદિનો દાતું, કપ્પતીતીધ નો મતિ.

અચેલકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. સભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

અનુપવિસિત્વા નિસીદનચિત્તેન **સચિત્તકતા**તિ વેદિતબ્બા.

સભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪-૫. રહોપટિચ્છન્નરહોનિસજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના

ચતુત્થં પઠમાનિયતે, **પઞ્ચમં** દુતિયાનિયતે વુત્તનયમેવ. ઇધ પઞ્ચમં ઉપનન્દસ્સ ચતુત્થં હોતિ.

રહોપટિચ્છન્નરહોનિસજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. ચારિત્તસિક્ખાપદવણ્ણના

સભત્તો સમાનોતિ નિમન્તનભત્તોતિ પોરાણા. સન્તં ભિક્ખું, અનાપુચ્છા, પુરેભત્તં પચ્છાભત્તં, અઞ્ઞત્ર સમયાતિ અયમેત્થ ચતુબ્બિધા અનુપઞ્ઞત્તિ. તત્થ **સમયા** દ્વે સમયા. **ભત્તિયઘર**ન્તિ નિમન્તિતસ્સ ઘરં વા સલાકાભત્તાદિદાયકાનં વા ઘરં. ''**સમુટ્ઠાનાદીનિ પઠમકથિનસદિસાનિ, ઇદં પન કિરિયાકિરિય**''ન્તિ પાઠો, ''ઇધ નિમન્તના અકપ્પિયનિમન્તના''તિ એકે.

પુરેભત્તઞ્ચ પિણ્ડાય, ચરિત્વા યદિ ભુઞ્જતિ;
સિયા પરમ્પરાપત્તિ, પચ્છાભત્તં ન સા સિયા.

પચ્છાભત્તઞ્ચ ગમિકો, પુબ્બગેહં યદિ ગચ્છે;
એકે આપત્તિયેવાતિ, અનાપત્તીતિ એકચ્ચે.

કુલન્તરસ્સોક્કમને, આપત્તિમતયો હિ તે;
સમાનભત્તપચ્ચાસા, ઇતિ આહુ ઇધાપરે.

મતા ગણિકભત્તેન, સમેન્તિ નં નિમન્તને;
વિસ્સજ્જનં સમાનન્તિ, એકે સમ્મુખતાપરે.

સન્નિટ્ઠાનત્થિકેહેવ, વિચારેતબ્બભેદતો;
વિઞ્ઞૂ ચારિત્તમિચ્ચેવ, સિક્ખાપદમિદં વિદૂ. (વજિર૰ ટી૰ પાચિત્તિય ૨૯૪);

ચારિત્તસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. મહાનામસિક્ખાપદવણ્ણના

પણીતભોજનસિક્ખાપદે ''મહાનામસિક્ખાપદેન કારેતબ્બો''તિ (કઙ્ખા૰ અટ્ઠ૰ પણીતભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના) યં વુત્તં, તસ્સત્થો સઙ્ઘવસેન પવારિતે ભેસજ્જત્થાય સપ્પિઆદિભેસજ્જપઞ્ચકં વિઞ્ઞાપેતિ ચે, ''નભેસજ્જેન કરણીયેન ભેસજ્જં વિઞ્ઞાપેતી''તિ (પાચિ૰ ૩૦૯) વચનેન પાચિત્તિયન્તિ (વજિર૰ ટી૰ પાચિત્તિય ૩૧૦) લિખિતં. ''તયા ઇમિનાવ પવારિતમ્હા, અમ્હાકઞ્ચ ઇમિના ચ ઇમિના ચ અત્થો''તિ યથાભૂતં આચિક્ખિત્વા વિઞ્ઞાપેતું ગિલાનોવ લભતિ, ન ઇતરોતિ ચ, ''અઞ્ઞસ્સ અત્થાયા''તિ અસ્સ ઞાતકપ્પવારિતે, અત્તનો વા ઞાતકપ્પવારિતેતિ અત્થોતિ ચ, ''**અપરિયન્તપ્પવારણાય પવારિતે**''તિ સઙ્ઘવસેન, પુગ્ગલવસેન ચ પવારેત્વા દાયકા. તસ્મા ''સઙ્ઘપ્પવારણતા''તિ વત્વા ''પુગ્ગલપ્પવારણતા''તિ ન વુત્તન્તિ ચ, ''**પરિયન્તાતિક્કમો**''તિ વચનેન ગિલાનો ગહિતો, તસ્મા ''ગિલાનાગિલાનતા''તિ ન વુત્તં. એવં સન્તેપિ ''સઙ્ઘપ્પવારણાય પવારણતા''તિ પાઠોતિ ચ લિખિતં, વીમંસિતબ્બં.

મહાનામસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. ઉય્યુત્તસેનાસિક્ખાપદવણ્ણના

હત્થિઆદીસુ એકમેકન્તિ અન્તમસો એકપુરિસારુળ્હહત્થિમ્પિ, એકં સરહત્થં પુરિસમ્પિ. **સમુટ્ઠાનાદીનિ એળકલોમસદિસાનિ, ઇદં પન લોકવજ્જં, અકુસલચિત્તં તિવેદન**ન્તિ પાઠો.

ઉય્યુત્તસેનાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. સેનાવાસસિક્ખાપદવણ્ણના

કેનચિ પલિબુદ્ધસ્સાતિ વેરિકેન વા ઇસ્સરેન વા કેનચિ રુદ્ધસ્સ. સેનાપરિક્ખેપેન વા પરિક્ખેપારહટ્ઠાનેન વા સઞ્ચરણટ્ઠાનપરિયન્તેન વા પરિચ્છિન્દિતબ્બા.

સેનાવાસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અચેલકવગ્ગો પઞ્ચમો.

૬. સુરાપાનવગ્ગો

૧. સુરાપાનસિક્ખાપદવણ્ણના

''સુરા''તિ વા ''ન વટ્ટતી''તિ વા જાનિત્વા પિવને અકુસલમેવાતિ લિખિતં. **અકુસલચિત્ત**ન્તિ યેભુય્યેન તં સન્ધાય કિર વુત્તં. અથ કસ્મા વિનયટ્ઠકથાયં ''અકુસલેનેવ પાતબ્બતાયા''તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૩૨૯) વુત્તન્તિ ચે? સચિત્તકપક્ખે અકુસલેનેવ પાતબ્બતાયાતિ.

સુરાપાનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. અઙ્ગુલિપતોદકસિક્ખાપદવણ્ણના

કાયસંસગ્ગસઙ્ઘાદિસેસાપત્તિભાવે સમાનેપિ **ભિક્ખુનિયાપિ અનુપસમ્પન્નેપિ** દુક્કટં, ઉપસમ્પન્ને એવ પાચિત્તિયન્તિ એવં પુગ્ગલાપેક્ખં દસ્સેતું ''**અઙ્ગુલિપતોદકે પાચિત્તિય**''ન્તિ વુત્તં. **સતિ કરણીયે**તિ એત્થ પુરિસં સતિ કરણીયે આમસતોતિ અધિપ્પાયો, ન ઇત્થિં.

અઙ્ગુલિપતોદકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. હસધમ્મસિક્ખાપદવણ્ણના

''**ચિક્ખલ્લં વા**''તિ વચનતો સક્ખરમ્પિ ખિપનકીળાય કીળતો દુક્કટમેવ. ઉપરિગોપ્ફકે પાચિત્તિયં, અઞ્ઞત્થ દુક્કટન્તિ પાચિત્તિયવત્થુઅત્થવસેન ''**ઉદકે હસધમ્મે પાચિત્તિય**''ન્તિ વુત્તં.

ઇદં સઞ્ઞાવિમોક્ખં ચે, તિકપાચિત્તિયં કથં;
કીળિતંવ અકીળાતિ, મિચ્છાગાહેન તં સિયા.

એત્તાવતા કથં કીળા, ઇતિ કીળાયં એવાયં;

અકીળાસઞ્ઞી હોતેત્થ, વિનયત્થં સમાદયે.

એકન્તાકુસલો યસ્મા, કીળાયાભિરતમનો;
તસ્મા અકુસલં ચિત્તં, એકમેવેત્થ લબ્ભતીતિ. (વજિર॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩૩૬);

હસધમ્મસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. અનાદરિયસિક્ખાપદવણ્ણના

તસ્સ વચનન્તિ ‘‘અયં ઉક્ખિત્તકો વા વમ્ભિતો વા ગરહિતો વા ઇમસ્સ વચનં અકતં ભવિસ્સતી’’તિ અનાદરિયં કરોતિ. **ધમ્મન્તિ** કથાયં ધમ્મો નસ્સેય્ય વા વિનસ્સેય્ય વા અન્તરધાયેય્ય વા, તં વા અસિક્ખિતુકામો અનાદરિયં કરોતિ. ‘‘લોકવજ્જં અતિક્કમિત્વા ‘ઇદં અમ્હાકં આચરિયુગ્ગહો’તિ વદન્તસ્સ ન વટ્ટતી’’તિ (વજિર॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩૪૪) લિખિતં.

અનાદરિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. જોતિસિક્ખાપદવણ્ણના

‘‘**વિસિબ્બનાપેક્ખો**’’તિ વુત્તત્તા અઞ્ઞસ્સ વટ્ટતિ, અઞ્ઞેસઞ્ચ.

જોતિનેકમનેકે વા, જાલેન્તિ મુનયો સહ;
એકો સોપેતિ નાનેકો, અધિપ્પાયવિસેસતો.

જોતિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. દુબ્બણ્ણકરણસિક્ખાપદવણ્ણના

મોરક્ખિમણ્ડલમઙ્ગુલપિટ્ઠીનન્તિ ન એકન્તતો, અધિકં, ઓરઞ્ચાતિ વદન્તિ. એકકોણેપિ વટ્ટતિ, એવં યત્થ કત્થચિ એકબિન્દુપિ વટ્ટતીતિ.

દુબ્બણ્ણકરણસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. વિકપ્પનસિક્ખાપદવણ્ણના

‘‘**સમુટ્ઠાનાદીનિ પઠમકથિનસદિસાનિ, ઇદં પન કિરિયાકિરિય**’’ન્તિ પાઠો. એત્થ પરિભોગેન **કાયકમ્મં**. અપચ્ચુદ્ધરણેન **વચીકમ્મં**.

વિકપ્પનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. અપનિધાનસિક્ખાપદવણ્ણના

સસૂચિકે સૂચિઘરે સૂચિગણનાય આપત્તિયોતિ પોરાણા.

અપનિધાનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સુરાપાનવગ્ગો છટ્ઠો.

૭. સપ્પાણકવગ્ગો

૧. સઞ્ચિચ્ચસિક્ખાપદવણ્ણના

વત્થુગણનાય કમ્મબન્ધગણનાચેતનામારણાનં, ન કમ્મબન્ધગણનાય ચેતનામારણા. એત્થ એકચેતનાય બહુપાણકા મરન્તીતિ અયં વિભાગો વેદિતબ્બો.

સઞ્ચિચ્ચસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. સપ્પાણકસિક્ખાપદવણ્ણના

સપ્પાણકન્તિ પાણકાનં મરણવસેન પાચિત્તિયં, ન સપ્પાણકઉદકપરિભોગવસેન પાચિત્તિયં, તસ્મા એવ ''**પણ્ણત્તિવજ્જ**''ન્તિ વુત્તં. અસુદ્ધચિત્તત્તા પાચિત્તિયં, સુદ્ધચિત્તે અનાપત્તિ. પદીપુજ્જલને વિય પણ્ણત્તિવજ્જતા વુત્તાતિ લિખિતં.

> જલે પક્ખિપનં પુબ્બં, જલપ્પવેસનં ઇદં;
> એવં ઉભિન્નં નાનાત્તં, ઞેય્યં ઞાણવતા સદાતિ. (વજિર॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩૮૭)

સપ્પાણકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ઊનવીસતિવસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના

અઞ્ઞં ઉપસમ્પાદેતીતિ –

> ઉપજ્ઝાયો સચે સામં, કમ્મવાચઞ્ચ સાવેતિ;
> કમ્મં રુહતિ ઇચ્ચેકે, નેતિ વિનયકોવિદો.
>
> દુક્કટં વિહિતં યસ્મા, આચરિયસ્સ ગણસ્સ ચ;
> તસ્મા ભિન્નાવ આચરિય-ઉપજ્ઝાયા વિસું ઇધાતિ.

ઊનવીસતિવસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સંવિધાનસિક્ખાપદવણ્ણના

ઇધ એકતોઉપસમ્પન્ના, સિક્ખમાના, સામણેરીતિ ઇમા તિસ્સોપિ સઞ્ઞં ગચ્છન્તિ, ઇમાસં પન તિસ્સન્નં સમયો રક્ખતિ, અયમિમાસં, માતુગામસ્સ ચ વિસેસોતિ વેદિતબ્બં.

સંવિધાનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. ઉક્ખિત્તસમ્ભોગસિક્ખાપદવણ્ણના

‘‘**તં દિટ્ઠિં અપ્પટિનિસ્સટ્ઠેના**તિ લદ્ધિનાનાસંવાસકં સન્ધાયા’’તિ લિખિતં. **તિચિત્તન્તિ** એત્થ વિપાકાબ્યાકતચિત્તેન સહસેય્યં કપ્પેય્યાતિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો. અઞ્ઞથા સચિત્તકત્તા સિક્ખાપદસ્સ કિરિયાબ્યાકતં સન્ધાય ન યુજ્જતિ.

ઉક્ખિત્તસમ્ભોગસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. કણ્ટકસિક્ખાપદવણ્ણના

‘‘અયં સમણુદ્દેસો પારાજિકો હોતિ. સચે તં દિટ્ઠિં પટિનિસ્સજ્જતિ, સઙ્ઘસ્સ આરોચેત્વા સઙ્ઘાનુમતિયા પબ્બાજેતબ્બો’’તિ **પોરાણગણ્ઠિપદે** વુત્તં, તં ન યુત્તં. દણ્ડકમ્મનાસના હિ ઇધાધિપ્પેતા. યદિ સો પારાજિકો હોતિ, લિઙ્ગનાસના નામ સિયા. ‘‘**તે પટિસેવતો નાલં અન્તરાયાયા**’’તિ ચ દિટ્ઠિ સત્થરિ અસત્થાદિદિટ્ઠિ ન હોતિ. સચે સા યસ્સ ઉપ્પજ્જતિ, સો પારાજિકો હોતિ, તસ્મિમ્પિ એવમેવ પટિપજ્જિતબ્બં, સંવરે અતિટ્ઠન્તો લિઙ્ગનાસનાય નાસેતબ્બોતિ (વજિર॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૪૨૮) આચરિયસ્સ તક્કો.

કણ્ટકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સપ્પાણકવગ્ગો સત્તમો.

૮. સહધમ્મિકવગ્ગો

૪. પહારસિક્ખાપદવણ્ણના

અઙ્ગેસુ ન મોક્ખાધિપ્પાયતા વિય અમરણાધિપ્પાયતા વત્તબ્બાતિ ચે? ન વત્તબ્બા. કસ્મા? યો ભિક્ખુ સયં પહારં દાતુકામો, સો અધિપ્પાયેન તસ્સ મરણે પયોગવિરહોવાતિ કત્વા અમરણાધિકારત્તા કેવલં અમરણાધિપ્પાયો એવ સોતિ તા વિય તા ન વુત્તા. મોક્ખાધિપ્પાયસ્સ પન કોપો નત્થિ, તસ્મા અનાપત્તીતિ વુત્તં.

પહારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. તલસત્તિકસિક્ખાપદવણ્ણના

તલમેવ **તલસત્તિકં**. ‘‘પોથનસમત્થટ્ઠેન **સત્તિક**’’ન્તિ એકે. યસ્મા પહરિતુકામતાય પહરતો પુરિમેન પાચિત્તિયં, કેવલં ઉચ્ચારેતુકામતાય ઉગ્ગિરણમત્તે કતે ઇમિના પાચિત્તિયં. ઇમિના પન વિરજ્ઝિત્વા પહારો દિન્નો, તસ્મા નપહરિતુકામતાય દિન્નત્તા દુક્કટં. કિમિદં દુક્કટં પહારપચ્ચયા, ઉદાહુ ઉગ્ગિરણપચ્ચયાતિ? પહારપચ્ચયા

એવ દુક્કટં, પુરિમં ઉજ્ઝિરણપચ્ચયા પાચિત્તિયન્તિ સદુક્કટં પાચિત્તિયં યુજ્જતિ. પુરિમઞ્હિ ઉજ્ઝિરણં, પચ્છા પહારો. ન ચ પચ્છિમં પહારં નિસ્સાય પુરિમં ઉજ્ઝિરણં અનાપત્તિવત્થુકં ભવિતુમરહતીતિ નો તક્કોતિ (વજિર॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૪૫૬) આચરિયો.

તલસત્તિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સઞ્ચિચ્ચસિક્ખાપદવણ્ણના

પરો કુક્કુચ્ચં ઉપ્પાદેતુ વા, મા વા, તં અપ્પમાણં. ''**કુક્કુચ્ચુપાદન**''ન્તિ તતિયમઙ્ગં તસ્સ અધિપ્પાયવસેન વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

સઞ્ચિચ્ચસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. ઉપસ્સુતિસિક્ખાપદવણ્ણના

ઉપસ્સુતિન્તિ યથા ઉપકુજ્ઝં ''સમીપકુજ્ઝ''ન્તિ વુચ્ચતિ, તથા ઉપસ્સુતિ ''સમીપસ્સુતી''તિ વેદિતબ્બા. યત્થ ઠિતો સુણાતિ, તં **ઠાન**ન્તિ અત્થો. **સુતી**તિ પનેત્થ પરેસં વચનસદ્દો ચ. સો હિ સુય્યતીતિ **સુતિ** નામ. ઉપસુય્યતિ વા એત્થાતિ **ઉપસ્સુતિ**. ઓકાસો હિ **સુતિ** નામ. **ઇમેસં સુત્વા**તિ એત્થ ''વચન''ન્તિ પાઠસેસો.

સમુટ્ઠાનાદીનિ અતીતદ્વયસદિસાનીતિ ન ગહેતબ્બાનિ. **થેય્યસત્થસમુટ્ઠાનં. સિયા કિરિયં** ગન્ત્વા સવને. **સિયા અકિરિયં** ઠિતટ્ઠાનં આગન્ત્વા વદન્તાનં અજાનાપનવસેન સમુટ્ઠાનતો. ''**સઞ્ઞાવિમોક્ખં**, **સચિત્તકં**, **લોકવજ્જં**, **કાયકમ્મં**, **વચીકમ્મં**, **અકુસલચિત્તં**, **દુક્ખવેદન**''ન્તિ લિખિતં.

ઉપસ્સુતિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. કમ્મપ્પટિબાહનસિક્ખાપદવણ્ણના

અપ્પમત્તકવિસ્સજ્જનકેન પન ચીવરં કરોન્તસ્સ સેનાસનક્ખન્ધકવણ્ણનાયં (ચૂળવ॰ ૩૨૮) વુત્તપ્પભેદાનિ સૂચિઆદીનિ અનપલોકેત્વાપિ દાતબ્બાનિ. તતો અતિરેકં દેન્તેન અપલોકનકમ્મં કાતબ્બં. એવં કતં પન અપલોકનં કમ્મલક્ખણમેવાતિ અધિપ્પાયો. એવં સબ્બત્થ **કમ્મલક્ખણં** વેદિતબ્બં. ગામસીમાવિહારેસુ ઓસારણાદીનિ સઙ્ઘકમ્માનિયેવ ન વટ્ટન્તિ. વિસ્સજ્જિયવેભઙ્ગિયાનિ પન વટ્ટન્તિ. ''સઙ્ઘસ્સ સન્તક''ન્તિ સામઞ્ઞતો અવત્વા ''ઇમસ્મિં વિહારે સઙ્ઘસ્સ સન્તક''ન્તિ અપલોકેતબ્બન્તિ ચ, ''**સમુટ્ઠાનાદીનિ અદિન્નાદાનસદિસાનિ**, **ઇદં પન દુક્ખવેદન**''ન્તિ પાઠોતિ ચ લિખિતં.

કમ્મપ્પટિબાહનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. છન્દંઅદત્વાગમનસિક્ખાપદવણ્ણના

સન્નિપાતં અનાગન્ત્વા ચે છન્દં ન દેતિ, અનાપત્તીતિ એકે. દુક્કટન્તિ એકે ધમ્મકમ્મન્તરાયકરણાધિપ્પાયત્તા.

છન્દંઅદત્વાગમનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. દુબ્બલસિક્ખાપદવણ્ણના

અકપ્પિયેન વાતિ સુવણ્ણરજતમયમઞ્ચાદિના. **કપ્પિયમઞ્ચો સમ્પટિચ્છિતબ્બો**તિ ''સઙ્ઘસ્સ દેમા''તિ દિન્નં સન્ધાય વુત્તં, તેહિ પન ''વિહારસ્સ દેમા''તિ વુત્તે સુવણ્ણરજતમયાદિઅકપ્પિયમઞ્ચાપિ સમ્પટિચ્છિતબ્બાતિ ચ, ''અરઞ્ઞરો બહુઉદકગણ્હનકો''તિ ચ, ''**સઙ્ઘિકપઅભોગેન વા**તિ સચે આરામિકાદયો પટિસામેત્વા પટિદેન્તિ, પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતી''તિ ચ, ''કંસલોહાદિભાજનં સઙ્ઘસ્સ દિન્નમ્પિ પારિહારિયં ન વટ્ટતી''તિ (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૨૧) **સમન્તપાસાદિકાયં** વુત્તત્તા અત્તનો હત્થેન ગહેત્વા પટિસામિતું ન લભતીતિ ચ, ''વેધકો કાયબન્ધનસ્સાતિ વદન્તી''તિ ચ, ''હિઙ્ગુ હિઙ્ગુલિહરિતાલમનોસિલા અઞ્જનાની''તિ પાઠોતિ ચ, ''દારુમયો વા...પે॰... અપાદકોપિ સમુગ્ગો''તિ પાઠોતિ ચ, ''**દારુમયો તુમ્બો**તિ દારુમયો ઉદકતુમ્બો''તિ ચ, ''થમ્ભતુલાસોપાનફલકાદીસૂ''તિ ચ લિખિતં.

દુબ્બલસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૨. પરિણામનસિક્ખાપદવણ્ણના

એકો ભિક્ખુ ઉક્ખિત્તકસ્સ દાતુકામો હોતિ, તસ્સ દાનં નિવારેત્વા અઞ્ઞસ્સ દાપેતિ, અનાપત્તિ. તથા સદ્ધાદેય્યવિનિપાતનં કરોન્તસ્સ દાપેતિ, અત્તનો નિસ્સિતકા ઇત્થન્નામસ્સ પત્તં દાતુકામા આપુચ્છન્તિ, ''વિસભાગો એસો, સભાગસ્સ દેહી''તિ વદતિ. અનાપત્તિ અત્તનો ભારભૂતત્તા. તસ્સ પન દાતુકામં અઞ્ઞસ્સ દાપેતિ , આપત્તિ એવ. સબ્બત્થ આપુચ્છિત્વા દાતુકામં યથાસુખં વિચારેતું લભતિ.

પરિણામનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સહધમ્મિકવગ્ગો અટ્ઠમો.

૯. રતનવગ્ગો

૧. અન્તેપુરસિક્ખાપદવણ્ણના

અસયનિઘરેતિ પરિક્ખિત્તસ્સ બહિભૂતેસુ રુક્ખમૂલાદીસુ. ''સચે ખત્તિયોવ હોતિ, નાભિસિત્તો, અભિસિત્તોવ હોતિ, ન ખત્તિયો, રક્ખતી''તિ આચરિયો ''ખત્તિયતા, અભિસિત્તતા''તિ આપત્તિયા અઙ્ગભાવેન વુત્તત્તા. **સમુટ્ઠાનાદીનિ પઠમકથિનસદિસાનિ, ઇદં પન કિરિયાકિરિય**''ન્તિ પાઠો.

અન્તેપુરસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. રતનસિક્ખાપદવણ્ણના

સબ્બોપિ કથામગ્ગો **ભણ્ડાગારિકસીસેન** નિક્ખિપનં, ગોપનઞ્ચ પટિક્ખિપિત્વા પવત્તો.

રતનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. વિકાલગામપ્પવેસનસિક્ખાપદવણ્ણના

“**સન્તં ભિક્ખુ**”ન્તિ ચ “**અનાપુચ્છા**”તિ ચ “**તથારૂપા અચ્ચાયિકાતિ ચ ઇમાતિ એત્થ તિસ્સો**”તિ પાઠો. “**સમુટ્ઠાનાદીનિ કથિનસદિસાનિ, ઇદં પન કિરિયાકિરિય**”ન્તિ પાઠો.

વિકાલગામપ્પવેસનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. સૂચિઘરસિક્ખાપદવણ્ણના

તં અસ્સાતિ તં ભેદનકં અસ્સ પાચિત્તિયસ્સ અત્થિ પઠમં ભેદનં કત્વા પચ્છા દેસેતબ્બત્તા. એસ નયો ઇતરેસુપિ. **વાસિજટે**તિ વાસિદણ્ડકે.

સૂચિઘરસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. મઞ્ચપીઠસિક્ખાપદવણ્ણના

અટ્ઠઙ્ગુલપાદકન્તિ ભાવનપુંસકં. તુલાસઙ્ઘાતે ઠપનમેવ અટ્ટકરણં.

મઞ્ચપીઠસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. તૂલોનદ્ધસિક્ખાપદવણ્ણના

કિઞ્ચાપિ પટિલાભેયેવ પાચિત્તિયં વિય દિસ્સતિ, પરિભોગે એવ પન આપત્તિ દટ્ઠબ્બા. ‘‘અઞ્ઞેન કતં પટિલભિત્વા પરિભુઞ્જતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિ (પાચિ॰ ૫૨૯) વચનં એત્થ સાધકં.

તૂલોનદ્ધસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. નિસીદનસિક્ખાપદવણ્ણના

કિઞ્ચાપિ નિસીદનસ્સ જાતિ ન દિસ્સતિ એત્થ, તથાપિ ચીવરક્ખન્ધકે અનુઞ્ઞાતત્તા, ‘‘નવ ચીવરાનિ અધિટ્ઠાતબ્બાની’’તિ એત્થ ચ પરિયાપન્નત્તા ચીવરજાતિ એવસ્સ જાતીતિ વેદિતબ્બં. ‘‘લાભે સદસં, અલાભે અદસમ્પિ વટ્ટતી’’તિ એકે, તં ન યુત્તં ‘‘નિસીદનં નામ સદસં વુચ્ચતી’’તિ (પાચિ॰ ૫૩૧-૫૩૨) તસ્સ સણ્ઠાનનિયમનતો.

નિસીદનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

રતનવગ્ગો નવમો.

સુદ્ધપાચિત્તિયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પાટિદેસનીયકણ્ડં

૧. પઠમપાટિદેસનીયસિક્ખાપદવણ્ણના

યામકાલિકાદીસુ આહારત્થાય એવ દુક્કટં. તમ્પિ આમિસેન અસમ્ભિન્નરસે, સમ્ભિન્ને પન એકરસે પાટિદેસનીયમેવ.

પઠમપાટિદેસનીયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયપાટિદેસનીયસિક્ખાપદવણ્ણના

‘‘**સમુટ્ઠાનાદીનિ કથિનસદિસાનિ, ઇદં પન કિરિયાકિરિય**’’ન્તિ પાઠો.

દુતિયપાટિદેસનીયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. ચતુત્થપાટિદેસનીયસિક્ખાપદવણ્ણના

આરામે વા આરામૂપચારે વા પટિગ્ગહેત્વા અજ્ઝોહરન્તસ્સાતિ આરામે વા આરામૂપચારે વા પટિગ્ગહેત્વા આરામે વા આરામૂપચારે વા અજ્ઝોહરન્તસ્સાતિ અત્થો.

બહારામે પટિગ્ગહિતં અજ્ઝારામે ભુઞ્જન્તસ્સ અનાપત્તિ. અઞ્ઞેસુ ચ ‘‘અજ્ઝારામે વા આરામૂપચારે વા પટિગ્ગહણ’’ન્તિ ગહેતબ્બં. અજ્ઝારામે હિ દસ્સિતે આરામૂપચારં દસ્સિતમેવાતિ. ‘‘**સમુટ્ઠાનાદીનિ કથિનસદિસાનિ, ઇદં પન કિરિયાકિરિય**’’ન્તિ પાઠો.

ચતુત્થપાટિદેસનીયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પાટિદેસનીયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સેખિયકણ્ડં

સેખિયેસુ સતિપિ વીતિક્કમે અનાદરિયાપેક્ખસ્સેવ આપત્તીતિ દસ્સનત્થં કારકો ન વુત્તો. અયઞ્હિ વિનયધમ્મતા, યદિદં સાપેક્ખે કારકનિદ્દેસો, સો વુત્તનિયમે વિધિ, ભુમ્મકરણઞ્ચ. અટ્ઠઙ્ગુલાધિકમ્પિ ઓતારેત્વા નિવાસેતું વટ્ટતિ. તતો પરં ઓતારેન્તસ્સ દુક્કટન્તિ **મહાઅટ્ઠકથાયં** વુત્તં. **આરામે વા**તિ બુદ્ધુપટ્ઠાનાદિકાલે. **પારુપિતબ્બન્તિ** ઉત્તરાસઙ્ગકિચ્ચવસેન વુત્તં.

ઠત્વાતિ એત્થ ગચ્છન્તોપિ પરિસ્સયાભાવં ઓલોકેતું લભતિયેવાતિ (વજિર॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૫૮૨) લિખિતં. યથા વાસૂપગતસ્સ અન્તરઘરે કાયં વિવરિત્વા નિસીદિતું વટ્ટતિ, તથા તસ્સ સન્તિકે ગન્તુકામસ્સપિ કાયબન્ધનં અબન્ધિત્વા સઙ્ઘાટિં અપારુપિત્વા ગામપ્પવેસનમનારોચેત્વા યથાકામં ગન્તું વટ્ટતિ. તસ્મા અદ્ધાનમગ્ગગમનકાલે એકો ભિક્ખુ ગામપ્પવેસનવત્તં પૂરેત્વા ગામં પવિસિત્વા એકં આવસથં પુરતોવ ઠિતં પત્વા પરિક્ખારં ઠપેત્વા વાસૂપગતો ચે હોતિ, ઇતરેહિ તસ્સ સન્તિકં યથાસુખં ગન્તું વટ્ટતિ. કો પન વાદો ચતૂહપઞ્ચાહં વાસમધિટ્ઠાય વસિતભિક્ખૂનં સન્તિકં ગન્તુઞ્ચ વાસૂપગતાનં સન્તિકં ગન્તુઞ્ચ વટ્ટતીતિ. બુદ્ધપૂજમ્પિ યથાસુખં ગન્તું વટ્ટતિ. વુત્તમ્પિ ચેતં અટ્ઠકથાયં ''અનાપત્તિ કારણં પટિચ્ચ તહં તહં ઓલોકેતી''તિ. તત્થ **કારણં** નામ આમિસપૂજાતિ વેદિતબ્બાતિ લિખિતં.

છબ્બીસતિસારુપ્પવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

યસ્મા ''સમતિત્તિકો પિણ્ડપાતો પટિગ્ગહેતબ્બો''તિ (પાચિ॰ ૬૦૨-૬૦૩) વચનં પિણ્ડપાતો સમપુણ્ણો પટિગ્ગહેતબ્બોતિ દીપેતિ, તસ્મા અત્તનો હત્થગતે પત્તે પિણ્ડપાતો દિય્યમાનો થૂપીકતોપિ ચે હોતિ, વટ્ટતીતિ દીપિતો હોતિ. સૂપોદનવિઞ્ઞત્તિયં મુખે પક્ખિપિત્વા વિપ્પટિસારે ઉપ્પન્ને પુન ઉગ્ગિરિતુકામસ્સાપિ સહસા ચે પવિસતિ, એત્થ **અસઞ્ચિચ્ચ ભુઞ્જતિ** નામ. વિઞ્ઞત્તિકતઞ્ચ અકતઞ્ચ એકસ્મિં ઠાને ઠિતં સહસા અનુપધારેત્વા ગહેત્વા ભુઞ્જતિ, **અસ્સતિયા ભુઞ્જતિ** નામ.

સયં યાનગતો હુત્વા, યથા **યાનગતસ્સ** ચે;
અલં વત્થું તથા નાલં, સછત્તો **છત્તપાણિનો**.

''**સૂપોદનવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદં થેય્યસત્થસમુટ્ઠાનં, કિરિયં, સઞ્ઞાવિમોક્ખં, સચિત્તકં, લોકવજ્જં, કાયકમ્મં, વચીકમ્મં, અકુસલચિત્તં, દુક્ખવેદન**''ન્તિ પાઠો.

સેખિયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ભિક્ખુપાતિમોક્ખવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

ભિક્ખુનીપાતિમોક્ખવણ્ણના

પારાજિકકણ્ડં

અભિલાપમત્તમેવાતિ એત્થ દહરવસેન ''ભન્તે''તિ ચ વુડ્ઢવસેન ''આવુસો''તિ ચ તત્થ દુવિધો અભિલાપો, ઇધ પન વુડ્ઢદહરાનં ''અય્યા''તિ એકમેવ.

કાયસંસગ્ગે વુત્તનયેનાતિ એત્થ તબ્બહુલનયેન કિરિયસમુટ્ઠાનતા વુત્તા. ''કાયસંસગ્ગં સમાપજ્જેય્યા''તિ અવત્વા પન ''સાદિયેય્યા''તિ વુત્તત્તા અકિરિયતોપિ સમુટ્ઠાતીતિ વેદિતબ્બં. યથા ચેત્થ, એવં હેટ્ઠા ''મનુસ્સિત્થિયા તયો મગ્ગે મેથુનં ધમ્મં પટિસેવન્તસ્સ આપત્તિ પારાજિકસ્સા''તિઆદિના (પારા॰ ૫૬) નયેન કિરિયસમુટ્ઠાનતં વત્વા તદનન્તરં ''ભિક્ખુપચ્ચત્થિકા મનુસ્સિત્થિં ભિક્ખુસ્સ સન્તિકં આનેત્વા વચ્ચમગ્ગેન અઙ્ગજાતં અભિનિસીદેન્તિ, સો ચે પવેસનં સાદિયતી''તિઆદિના (પારા॰ ૫૮) નયેન અકિરિયસમુટ્ઠાનસ્સપિ વુત્તત્તા પઠમપારાજિકાયપિ તબ્બહુલનયેનેવ કિરિયસમુટ્ઠાનતા વેદિતબ્બા. ન હિ પવેસનસાદિયનાદિમ્હિ કિરિયસમુટ્ઠાનતા દિસ્સતિ.

અઙ્ગજાતચલનઞ્ચેત્થ ન સારતો દટ્ઠબ્બં ''સો ચે પવેસનં ન સાદિયતિ, પવિટ્ઠં ન સાદિયતિ, ઠિતં ન સાદિયતિ, ઉદ્ધરણં સાદિયતિ, આપત્તિ પારાજિકસ્સા''તિ (પારા॰ ૫૮) એત્થ ઠિતનસાદિયને પકતિયાપિ પરિપુણ્ણચલનત્તા. સાદિયનપચ્ચયા પટિસેવનચલનઞ્ચેત્થ ન દિસ્સતેવાતિ તબ્બહુલનયેનેવ કિરિયસમુટ્ઠાનતા ગહેતબ્બા.

અપિચ ભિક્ખુનિયાપિ પઠમપારાજિકે તસ્સ સાદિયનસ્સ સરૂપેન વુત્તત્તા તદનુરૂપવસેન વિભઙ્ગનયમનોલોકેત્વા ''કિરિયસમુટ્ઠાન''મિચ્ચેવ વુત્તં. યથા ચેતેસુ તબ્બહુલનયેન કિરિયસમુટ્ઠાનતા વુત્તા, તથા સુરાદીનં અકુસલેનેવ પાતબ્બતા. ઇતરથા ''યં અકુસલેનેવ આપજ્જતિ, અયં લોકવજ્જા, સેસા પણ્ણત્તિવજ્જા''તિ વુત્તે લોકવજ્જપણ્ણત્તિવજ્જાનં નિયમલક્ખણસિદ્ધિ હોતિ, તથા તં અવત્વા ''યસ્સા સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવ હોતિ, અયં લોકવજ્જા, સેસા પણ્ણત્તિવજ્જા''તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ પઠમપારાજિકવણ્ણના) વુત્તે લોકવજ્જવચનં નિરત્થકં સિયા વત્થુઅજાનનપક્ખેપિ અકુસલેનેવ પાતબ્બત્તા. યસ્મા તત્થ સુરાપાનવીતિક્કમસ્સ અકુસલચિત્તુપ્પાદો નત્થિ, તસ્મા **ખન્ધકટ્ઠકથાયં** ''મજ્જપાને પન ભિક્ખુનો અજાનિત્વાપિ બીજતો પટ્ઠાય મજ્જં પિવન્તસ્સ પાચિત્તિયં. સામણેરો જાનિત્વાવ પિવન્તો સીલભેદં આપજ્જતિ, ન અજાનિત્વા''તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૦૮) વુત્તં, ન વુત્તં ''વત્થુઅજાનનપક્ખે પાણાતિપાતાદીનં સિદ્ધિકરઅકુસલચિત્તુપ્પાદસદિસે ચિત્તુપ્પાદે સતિપિ સામણેરો સીલભેદં નાપજ્જતી''તિ. અભિનિવેસવચનં પાણાતિપાતાદીહિ સમાનગતિકત્તા સામણેરાનં સુરાપાનસ્સ. ''સુરામેરયિમે''તિ વત્થું જાનિત્વા પાતબ્બતાદિવસેન વીતિક્કમન્તસ્સ અકુસલસ્સ અસમ્ભવો નત્થિ. તેન વુત્તં ''યસ્સા સચિત્તકપક્ખે''તિઆદિ.

કિઞ્ચેત્થ – યુત્તિવચનેન અરહન્તાનં અપ્પવિસનતો સચિત્તકાચિત્તકપક્ખેસુ અકુસલનિયમોતિ ચે? ન, ધમ્મતાવસેન સેક્ખાનમ્પિ અપ્પવિસનતો. અચિત્તકપક્ખે અકુસલનિયમાભાવદસ્સનત્થં સુપન્તસ્સ મુખે પક્ખિત્તજલબિન્દુમિવ સુરાબિન્દુઆદયો ઉદાહરિતબ્બા. તબ્બહુલનયેન હિ અત્થે ગહિતે પુબ્બેનાપરં અટ્ઠકથાય સમેતિ સદ્ધિં પાળિયા ચાતિ. આચરિયાપિ સુરાપાને અકુસલનિયમાભાવમેવ વદન્તિ. એકચ્ચે પન કિરિયસમુટ્ઠાનતા પનસ્સ તબ્બહુલનયમેવ, ન પઠમપારાજિકે. કથં? કાયસંસગ્ગસિક્ખાપદં પઠમપારાજિકસમુટ્ઠાનં. એત્થ ભિક્ખુસ્સ ચ ભિક્ખુનિયા ચ કાયસંસગ્ગભાવે સતિ ભિક્ખુની કાયઙ્ગં અચોપયમાનાપિ

ચિત્તેનેવ અધિવાસેતિ, આપજ્જતિ, ન એવં ભિક્ખુ. ભિક્ખુ પન ચોપયમાનોવ આપજ્જતિ, એવમેવ પઠમપારાજિકેપિ ચોપને સતિ એવ આપજ્જતિ, નાસતિ. **પવેસનં સાદિયતી**તિ એત્થ પવેસનસાદિયનં નામ સેવનચિત્તુપ્પાદનં, મગ્ગેન વા મગ્ગપ્પટિપન્નમ્પિ ઇચ્છન્તિ. તસ્સાપિ કાયચલનં એકન્તં અત્થિ એવ. એવં સન્તેપિ વીમંસિત્વા ગહેતબ્બન્તિ વદન્તીતિ લિખિતં

પારાજિકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સઙ્ઘાદિસેસકણ્ડં

૧. ઉસ્સયવાદિકાસિક્ખાપદવણ્ણના

ભિક્ખુનીનં સઙ્ઘાદિસેસં પત્વા વુટ્ઠાનવિધયો સન્દસ્સનત્થં “**અયં ભિક્ખુની...પે○... આપન્ના**”તિ પુગ્ગલનિયમં કત્વા પારાજિકતો અધિપ્પાયન્તિ “**નિસ્સારણીયં સઙ્ઘાદિસેસ**”ન્તિ આપત્તિનામગ્ગહણઞ્ચ કતં. “**સમુટ્ઠાનાદીનિ પઠમકથિનસદિસાનિ, ઇદં પન કિરિયમેવા**”તિ પાઠો.

ઉસ્સયવાદિકાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ચોરિવુટ્ઠાપિકાસિક્ખાપદવણ્ણના

કત્થચિ અગન્ત્વા નિસિન્નટ્ઠાને એવ નિસીદિત્વા કરોન્તિયા **વાચાચિત્તતો**, ખણ્ડસીમાદિગતાય **કાયવાચાચિત્તતો**.

ચોરિવુટ્ઠાપિકાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. એકગામન્તરગમનસિક્ખાપદવણ્ણના

“**આભોગં વિના**”તિ વુત્તત્તા આભોગે સતિ અનાપત્તિ, ઇમસ્મિં પન સિક્ખાપદે **સમન્તપાસાદિકાયં** ઉપચારાતિક્કમે આપત્તિ વુત્તા, ઇધ ઓક્કમે. દ્વીસુપિ વુત્તં અત્થતો એકમેવ ગામન્તરગમનસઙ્ઘાદિસેસં ઉપચારસ્સ સન્ધાય વુત્તત્તા. ગણમ્હા ઓહીયનસ્સ વિરોધો. ‘‘અરઞ્ઞે’’તિ ઇદં અત્થવસેન વુત્તં, ગામન્તરેપિ હોતિ એવ.

સિક્ખાપદા બુદ્ધવરેન વણ્ણિતાતિ ગાથાય વસેન, અટ્ઠકથાયમ્પિ ગામન્તરપરિયાપન્નં નદિપારન્તિ વુત્તં.

એકગામન્તરગમનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

“**છાદનપચ્ચયા પન દુક્કટં આપજ્જતી**”તિ ઇદં –

> ‘‘આપજ્જતિ ગરુકં સાવસેસં;
> છાદેતિ અનાદરિયં પટિચ્ચ;
> ન ભિક્ખુની નો ચ ફુસેય્ય વજ્જં;
> પઞ્હામેસા કુસલેહિ ચિન્તિતા’’તિ. (પરિ○ ૪૮૧) –

ઇમાય વિરુજ્ઝતિ. તસ્મા પમાદલેખા વિય દિસ્સતીતિ ગવેસિતબ્બો એત્થ અત્થો. ભિક્ખૂનં માનત્તકથાયં ‘‘પરિક્ખિત્તસ્સ વિહારસ્સ પરિક્ખેપતો, અપરિક્ખિત્તસ્સ પરિક્ખેપારહટ્ઠાનતો દ્વે લેડ્ડુપાતે અતિક્કમિત્વા’’તિ (કઙ્ખા○ અટ્ઠ○ નિગમનવણ્ણના) વુત્તં, ઇધ પન “**ગામૂપચારતો ચ ભિક્ખૂનં વિહારૂપચારતો ચ દ્વે લેડ્ડુપાતે**”તિઆદિ વુત્તં. તત્ર ભિક્ખૂનં વુત્તપ્પકારપ્પદેસં અતિક્કમિત્વા ગામેપિ તં કમ્મં કાતું વટ્ટતિ, ભિક્ખુનીનં પન ગામે ન વટ્ટતિ. તસ્મા એવં વુત્તન્તિ એકે. અપરે પન ભિક્ખૂનમ્પિ ગામે ન વટ્ટતિ. ભિક્ખુવિહારો નામ પુબ્બે એવ ગામૂપચારં

અતિક્કમિત્વા ઠિતો, તસ્મા ગામં અવત્વા વિહારૂપચારમેવ હેટ્ઠા વુત્તં. ભિક્ખુનીનં વિહારો ગામે એવ વટ્ટતિ, ન બહિ, તસ્મા ગામૂપચારઞ્ચ વિહારૂપચારઞ્ચ ઉભયમેવેત્થ દસ્સિતં. તસ્મા ઉભયત્થાપિ અત્થતો નાનાત્તં નત્થીતિ વદન્તિ. યં યુજ્જતિ, તં ગહેતબ્બં.

સઙ્ઘાદિસેસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિસ્સગ્ગિયકણ્ડં

દુતિયે ઇધ ભાજાપિતાય લદ્ધચીવરં નિસ્સગ્ગિયં હોતિ, તં વિનયકમ્મં કત્વાપિ અત્તના ન લબ્ભતિ.

તતિયે ‘‘**સમુટ્ઠાનાદીનિ અદિન્નાદાનસદિસાનિ, ઇદં પન દુક્ખવેદન**’’ન્તિ પાઠો.

ચતુત્થે પઠમં વિઞ્ઞત્તં અલભિત્વા અઞ્ઞં તતો ઊનતરમ્પિ લભેય્ય, નિસ્સગ્ગિયમેવ અઙ્ગસમ્પત્તિતો.

નિસ્સગ્ગિયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પાચિત્તિયકણ્ડં

૧. પઠમવગ્ગવણ્ણના

પઠમે હરિતપત્તવણ્ણો **હરિતકો. ચાપલસુણં** અમિઞ્જકો. અઙ્કુરમત્તમેવ હિ તસ્સ હોતિ. **પલણ્ડુકાદયો** સભાવેનેવ વટ્ટન્તિ. **સૂપસમ્પાકાદી** વિનાપિ અન્તમસો યાગુભત્તેપિ પક્ખિપિતું વટ્ટતીતિ લિખિતં, ‘‘ભિક્ખુનિયાપિ ગિલાનાય પુરેભત્તમેવ લસુણં કપ્પતિ, ન અગિલાનાયા’’તિ અભયગિરીનં ઉગ્ગહોતિ.

દુતિયે આબાધપચ્ચયા ભિક્ખુનિસઙ્ઘં આપુચ્છિત્વા સંહરાપેતું વટ્ટતિ, ભિક્ખુસ્સ એત્થ ચ લસુણે ચ દુક્કટં.

સત્તમે ‘‘**સમુટ્ઠાનાદીનિ અદ્ધાનમગ્ગસિક્ખાપદસદિસાની**’’તિ પાઠો.

નવમે **કુટ્ટો** નામ ઘરકુટ્ટો. **પાકારો** નામ પરિક્ખેપપાકારો.

છડ્ડિતખેત્તેતિ પુરાણખેત્તે. સઙ્ઘસન્તકે ભિક્ખુસ્સ છડ્ડેતું વટ્ટતિ સઙ્ઘપરિયાપન્નત્તા. ભિક્ખુનીનમ્પિ સઙ્ઘસન્તકે ભિક્ખુસઙ્ઘસન્તકે વુત્તનયેનેવ વટ્ટતિ. એવં સન્તેપિ સારુપ્પવસેન કાતબ્બન્તિ લિખિતં.

દસમે ‘‘**સયં તાનિ વત્થૂનિ કરોન્તિયા**’’તિઆદિ ઇધ સિક્ખાપદે નત્થિ. કસ્મા? એળકલોમસમુટ્ઠાનત્તા. યદિ એવં કસ્મા વુત્તન્તિ ચે? સુત્તાનુલોમમહાપદેસતો. યદિ નચ્ચાદીનિ પસ્સિતું વા સુણિતું વા ન લભતિ, પગેવ અત્તના કાતુન્તિ નયતો લબ્ભમાનત્તા વુત્તં. ઇતરથા મહાપદેસા નિરત્થકા સિયું. ‘‘એવં અઞ્ઞત્થપિ નયો નેતબ્બો. સમુટ્ઠાનમ્પિ ઇધ વુત્તમેવ અગ્ગહેત્વા છસમુટ્ઠાનવસેન ગહેતબ્બ’’ન્તિ આચરિયા. ઇધ વુત્તં સમુટ્ઠાનં નામ મૂલભૂતસ્સ અન્તરા વુત્તાપત્તિયા, તસ્મા એળકલોમસમુટ્ઠાનમેવાતિ અપરે. **આરામે ઠત્વા**તિ ન કેવલં ઠત્વા, તતો ગન્ત્વા પન સબ્બિરિયાપથેહિપિ લભતિ. **આરામે ઠિતા**તિ પન આરામપરિયાપન્નાતિ અત્થો. ઇતરથા નિસિન્નાપિ ન લભેય્યાતિ.

પઠમવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયવગ્ગવણ્ણના

પઞ્ચમે **ઉપચારો** દ્વાદસહત્થો. ‘‘**સમુટ્ઠાનાદીનિ કથિનસદિસાનિ, ઇદં પન કિરિયાકિરિય**’’ન્તિ પાઠો.

સત્તમે **ધુવપઞ્ઞત્તે**તિ ભિક્ખુનીનં અત્થાય. **કુલાની**તિ કુલઘરાનિ.

દુતિયવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. તતિયવગ્ગવણ્ણના

ચતુત્થે સઙ્ઘાટિઆદિવસેન અધિટ્ઠિતાનં **સઙ્ઘાટિચારં**.

પઞ્ચમે ‘‘**ઇદં પન કિરિયાકિરિય**’’ન્તિ પાઠો.

છટ્ઠે **અઞ્ઞસ્મિં પરિક્ખારે દુક્કટન્તિ** થાલકાદીનં વા સપ્પિતેલાદીનં વા અઞ્ઞતરસ્મિં.

તતિયવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. ચતુત્થવગ્ગવણ્ણના

છટ્ઠે સંસટ્ઠવિહારસિક્ખાપદે ''**સેસમેત્થ પઠમઅરિટ્ઠસિક્ખાપદે વુત્તવિનિચ્છયસદિસમેવા**''તિ પાઠો.

ચતુત્થવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. પઞ્ચમવગ્ગવણ્ણના

''ચિત્તાગારં નામ યત્થ કત્થચિ મનુસ્સાનં કીળિતું રમિતું કતં હોતી''તિઆદિના (પાચિ॰ ૯૭૯) પાળિયં વુત્તત્તા ચિત્તાગારાદીનિ સબ્બેસં અત્થાય કતાનિ, ન રઞ્ઞો એવ.

સત્તમે એતેન નિસ્સજ્જિતું કપ્પિયં વુત્તં. ''નિસ્સજ્જિત્વા પરિભુઞ્જતી''તિ (પાચિ॰ ૧૦૦૭) પાળિ ચ અત્થિ. ''**સમુટ્ઠાનાદીનિ કથિનસદિસાનિ, ઇદં પન કિરિયાકિરિય**''ન્તિ પાઠો. અટ્ઠમેપિ એસોવ પાઠો.

પઞ્ચમવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. છટ્ઠવગ્ગવણ્ણના

દસમે ''**સમુટ્ઠાનાદીનિ કથિનસદિસાનિ, ઇદં પન કિરિયાકિરિય**''ન્તિ પાઠો.

છટ્ઠવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. અટ્ઠમવગ્ગવણ્ણના

પઠમદુતિયતતિયેસુ ''**ગિહિગતા**''**તિ વા** ''**કુમારિભૂતા**''**તિ વા ન વત્તબ્બા**. વદન્તિ ચે, કમ્મં કુપ્પતિ.

એકાદસમે **છન્દં અવિસ્સજ્જેત્વા**તિ ''યથાસુખ''ન્તિ અવત્વા. એત્થ પન અયં વિનિચ્છયો – ''પારિવાસિકછન્દદાનેના''તિ ઇદં ઉદ્ધરિત્વા ''વુટ્ઠિતાય પરિસાયા''તિ (પાચિ॰ ૧૧૬૮) પદભાજનં વુત્તં. એતસ્સ પન **સમન્તપાસાદિકાયં** ''વુટ્ઠિતાય પરિસાયાતિ છન્દં વિસ્સજ્જેત્વા કાયેન વા વાચાય વા છન્દવિસ્સજ્જનમત્તેન વા વુટ્ઠિતાયા''તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૧૧૬૭) વુત્તં. ઇધ છન્દસ્સ પન અવિસ્સટ્ઠત્તા કમ્મં કાતું વટ્ટતીતિ વુત્તં. તસ્મા છન્દં અવિસ્સજ્જેત્વાવ દ્વાદસહત્થપાસે વિહરિત્વા પુન સન્નિપાતકરણઞ્ચ વટ્ટતીતિ લિખિતં.

અટ્ઠમવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. નવમવગ્ગવણ્ણના

તતિયે ''**સેસં વુત્તનયેન વેદિતબ્બં, ઇદં પન અકુસલચિત્ત**''ન્તિ પાઠો.

ચતુત્થે **વુત્તનયેના**તિ તતિયે વુત્તનયેન.

એકાદસમે ''**સમુટ્ઠાનાદીનિ કથિનસદિસાનિ, ઇદં પન કિરિયાકિરિય**''ન્તિ પાઠો.

દ્વાદસમે ''**સમુટ્ઠાનાદીનિ પદસોધમ્મસદિસાનિ, ઇદં પન કિરિયાકિરિય**''ન્તિ પાઠો.

તેરસમે ''સંકચ્ચિકં નામ અધક્ખકં ઉબ્ભનાભિ, તસ્સા પટિચ્છાદનત્થાયા''તિ (પાચિ॰ ૧૨૨૬) પાળિયં વુત્તત્તા ઇધાપિ ''**અધક્ખકઉબ્ભનાભિસઙ્ખાતસ્સ સરીરસ્સ પટિચ્છાદનત્થ**''ન્તિ પાઠો. અપરિક્ખેપે આપત્તિપરિચ્છેદં સમન્તપાસાદિકવસેન અગ્ગહેત્વા ઇધ વુત્તનયેન ગહેતબ્બન્તિ લિખિતં.

નવમવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સુદ્ધપાચિત્તિયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સમુટ્ઠાનવિનિચ્છયવણ્ણના

સમુટ્ઠાનાનં વિનિચ્છયે પન ગિરગ્ગસમજ્જાદીનિ ''અચિત્તકાનિ લોકવજ્જાની''તિ વુત્તત્તા ''નચ્ચ''ન્તિ વા ''ગન્ધ''ન્તિ વા અજાનિત્વાપિ દસ્સનેન, વિલિમ્પનેન વા આપજ્જનતો વત્થુઅજાનનચિત્તેન **અચિત્તકાનિ**. ''નચ્ચ''ન્તિ વા ''ગન્ધ''ન્તિ વા જાનિત્વા પસ્સન્તિયા, વિલિમ્પન્તિયા વા અકુસલત્તા એવ **લોકવજ્જાનિ**. ચોરિવુટ્ઠાપનાદીનિ ''**ચોરી**''તિઆદિના વત્થું જાનિત્વા કરણેયેવ આપજ્જનત્તા **સચિત્તકાનિ**. ઉપસમ્પદાદીનં એકન્તાકુસલચિત્તેનેવ અકત્તબ્બત્તા **પણ્ણત્તિવજ્જાનિ**. ''ઇધ સચિત્તકાચિત્તકતા પણ્ણત્તિજાનનાજાનનતાય અગ્ગહેત્વા વત્થુજાનનાજાનનતાય ગહેતબ્બ''ન્તિ લિખિતં. અધિપ્પેતત્તા સઙ્ખેપતો દસ્સનાભાવા –

અચિત્તકત્તં દ્વિધા મતં, વત્થુપણ્ણત્તિઅઞ્ઞાણા;
વુત્તં ઞાણં દ્વિધા ઇધ, સકનામેન અઞ્ઞાતં.

પરનામઞ્ચ જાનનં, વત્થુસ્સેકં બલક્કારે;
એકધા સમચારિકે, તસ્મિં તપ્પટિબન્ધોતિ.

પરનામેન જાનનં, દ્વિધા મુત્તાદિકે એકં;
એકં લોમાદિકે મતન્તિ, અયં ભેદો વેદિતબ્બો.

સેસમેત્થ ઉત્તાનં, અનુત્તાનત્થે વુત્તવિનિચ્છયત્તા ન ઉદ્ધટન્તિ;
સમુટ્ઠાનવિનિચ્છયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ભિક્ખુનીપાતિમોક્ખવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

કઙ્ખાવિતરણીપુરાણટીકા નિટ્ઠિતા.

નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

કઙ્ખાવિતરણી-અભિનવટીકા

ગન્થારમ્ભકથા

તિલોકતિલકં બુદ્ધં, વન્દે સુદ્ધગુણાકરં;
કરુણાસીતલીભૂત-હદયં મહિતોદયં.

તેનાપિ ધમ્મરાજેન, લોકેકાચરિયેન યો;
પૂજિતો તઞ્ચ સદ્ધમ્મં, વન્દે ગમ્ભીરમુત્તમં.

મુનિન્દચન્દસદ્ધમ્મ-રંસીહિ વિમલેહિ યો;
બોધિતોહં સદા વન્દે, તં સઙ્ઘં કુમુદાકરં.

વિનયે નયગમ્ભીરે, સબ્બથા પારદસ્સિના;
વાદિના દુત્તરાગાધ-સબ્બસત્થમહણ્ણવે.

યા કતા **બુદ્ધઘોસેન**, થેરેન થિરચેતસા;
કઙ્ખાવિતરણી નામ, માતિકટ્ઠકથા સુભા.

થિરાનેકગુણોઘેન, થેરેન વિનયઞ્ઞુના;
કલ્યાણાચારયુત્તેન, ધીમતા મુનિસૂનુના;
વિનયટ્ઠિતિકામેન, **સુમેધેના**ભિયાચિતો.

તમહં વણ્ણયિસ્સામિ, સુવિસુદ્ધમનાકુલં;
સાધવો તં નિસામેથ, સક્કચ્ચં મમ ભાસતોતિ.

ગન્થારમ્ભકથાવણ્ણના

સબ્બકુસલધમ્મપ્પમુખસ્સ વિપુલોળારગુણવિસેસાવહસ્સ પરમગમ્ભીરસ્સ પાતિમોક્ખસ્સ અત્થસંવણ્ણનં કત્તુકામોયમાચરિયો પઠમં તાવ ''**બુદ્ધં ધમ્મ**''ન્તિઆદિના રતનત્તયપ્પણામકરણેન અત્તનો ચિત્તસન્તાનં પુનાતિ. વિસુદ્ધચિત્તસન્તાનનિસ્સયા હિ પઞ્ઞા તિક્ખવિસદભાવપ્પત્તિયા યથાધિપ્પેતસંવણ્ણનાય પરિયોસાનગમનસમત્થા હોતીતિ . અપિચ રતનત્તયપ્પણામેન વિધુતસબ્બકિબ્બિસે ચિત્તસન્તાને ભવન્તરૂપચિતાનિપિ અન્તરાયિકકમ્માનિ પચ્ચયવેકલ્લતો યથાધિપ્પેતાય અત્થસંવણ્ણનાય નાલમન્તરાયકરણાયાતિપિ આચરિયસ્સ રતનત્તયવન્દના.

તત્થ **બુદ્ધ**સદ્દસ્સ તાવ ''બુજ્ઝિતા સચ્ચાનીતિ બુદ્ધો, બોધેતા પજાયાતિ બુદ્ધો''તિઆદિના (મહાનિ॰ ૧૯૨; ચૂળનિ॰ પારાયનત્થુતિગાથાનિદ્દેસ ૯૭; પટિ॰ મ॰ ૧.૧૬૨) નિદ્દેસનયેન અત્થો વેદિતબ્બો. અથ વા સવાસનાય અઞ્ઞાણનિદ્દાય અચ્ચન્તવિગમતો, બુદ્ધિયા વા વિકસિતભાવતો બુદ્ધવાતિ **બુદ્ધો** જાગરણવિકસનત્થવસેન. અથ વા કસ્સચિપિ ઞેય્યધમ્મસ્સ અનવબુદ્ધસ્સ અભાવેન, ઞેય્યવિસેસસ્સ ચ કમ્મભાવેન અગ્ગહણતો કમ્મવચનિચ્છાય અભાવેન અવગમનત્થવસેનેવ કત્તુનિદ્દેસો લબ્ભતીતિ બુદ્ધવાતિ **બુદ્ધો** યથા ''દિક્ખિતો ન

દદાતી''તિ. અત્થતો પન પારમિતાપરિભાવિતેન સયમ્ભુઞાણેન સહવાસનાય વિગતવિદ્ધસ્તનિરવસેસુપક્કિલેસો મહાકરુણાસબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણાદિઅપરિમેય્યગુણગણાધારોવ ખન્ધસન્તાનો બુદ્ધો. યથાહ –

> ''બુદ્ધોતિ યો સો ભગવા સયમ્ભૂ અનાચરિયકો પુબ્બે અનનુસ્સુતેસુ ધમ્મેસુ સામં સચ્ચાનિ અભિસમ્બુજ્ઝિ, તત્થ ચ સબ્બઞ્ઞુતં પત્તો, બલેસુ ચ વસીભાવ''ન્તિ (મહાનિ॰ ૧૯૨; ચૂળનિ॰ પારાયનત્થુતિગાથાનિદ્દેસ ૯૭; પટિ॰ મ॰ ૧.૧૬૧),

તં બુદ્ધં.

ધારેતીતિ **ધમ્મો**. અયઞ્હિ યથાનુસિટ્ઠં પટિપજ્જમાને અપાયદુક્ખે, સંસારદુક્ખે ચ અપતમાને ધારેતીતિ, તન્નિબ્બત્તકકિલેસવિદ્ધંસનઞ્ચેત્થ ધારણં. એવઞ્ચ કત્વા અરિયમગ્ગો, તસ્સ તદત્થસિદ્ધિહેતુતાય નિબ્બાનઞ્ચાતિ ઉભયમેવ નિપ્પરિયાયતો ધારેતિ. અરિયફલઞ્ચ પન તંસમુચ્છિન્નકિલેસપટિપ્પસ્સમ્ભનેન તદનુકૂલતાય, પરિયત્તિધમ્મો ચ તદધિગમહેતુતાયાતિ ઉભયમ્પિ પરિયાયતો ધારેતીતિ વેદિતબ્બં, તં ધમ્મં. ચ-સદ્દો સમુચ્ચયત્થો. તેન યથાવુત્તં બુદ્ધં, ઇમઞ્ચ ધમ્મં વન્દિત્વાતિ બુદ્ધરતનેન સહ વન્દનકિરિયાય ધમ્મરતનં સમુચ્ચિનોતિ.

ન કેવલં ઇદં દ્વયમેવાતિ આહ ''**સઙ્ઘઞ્ચા**''તિ. અરિયેન દિટ્ઠિસીલસામઞ્ઞેન સંહતો ઘટિતોતિ **સઙ્ઘો**, અટ્ઠઅરિયપુગ્ગલસમૂહો. તેહિ તેહિ વા મગ્ગફલેહિ કિલેસદરથાનં સમુચ્છેદપટિપ્પસ્સમ્ભનવસેન સમ્મદેવ ઘાતિતત્તા **સઙ્ઘો**, પોથુજ્જનિકસઙ્ઘસ્સાપિ પુબ્બભાગપ્પટિપદાય ઠિતત્તા પુરિમચેતનાય વિય દાને એત્થેવ સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો. સોપિ હિ કિઞ્ચાપિ અરિયેન દિટ્ઠિસીલસામઞ્ઞેન અસંહતો, નિય્યાનિકપક્ખિયેન પન પોથુજ્જનિકેન સંહતત્તા દક્ખિણેય્યપણિપાતારહો **સઙ્ઘો**યેવાતિ, તં સઙ્ઘં. **ચ**-સદ્દસ્સત્થો એત્થાપિ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો.

કિંવિસિટ્ઠં બુદ્ધં, ધમ્મં, સઙ્ઘઞ્ચાતિ આહ ''**વન્દનામાનપૂજાસક્કારભાજન**''ન્તિ. ઇદઞ્ચ વિસેસનં પચ્ચેકં યોજેતબ્બં ''વન્દનામાનપૂજાસક્કારભાજનં. બુદ્ધં...પે॰... વન્દનામાનપૂજાસક્કારભાજનં સઙ્ઘઞ્ચા''તિ. તત્થ સદેવકેન લોકેન અરહતાદીહિ ગુણેહિ સેટ્ઠભાવેન કરિયમાનો પણામો **વન્દના**, સમ્માનો **માનો**, ગન્ધપુપ્ફાદીહિ ઉપહારો **પૂજા**, અભિસઙ્ખતપચ્ચયદાનં **સક્કારો**, વન્દના ચ માનો ચ પૂજા ચ સક્કારો ચ **વન્દનામાનપૂજાસક્કારા**, તેસં મહપ્ફલભાવકરણેન ભાજનત્તા આધારત્તા **વન્દનામાનપૂજાસક્કારભાજનં**. ઇમિના રતનત્તયસ્સ અરહતાદીહિ ગુણેહિ અસમભાવં દસ્સેતિ. તન્દસ્સનમ્પિ તક્કતસ્સ નિપચ્ચકારસ્સ સસન્તાનપવનાદિવસેન યથાધિપ્પેતાય અત્થસંવણ્ણનાય નિપ્ફાદનસમત્થભાવદીપનત્થન્તિ વેદિતબ્બં.

વિપ્પસન્નેન ચેતસા વન્દિત્વાતિ અરહતાદિઅનેકપ્પકારગુણવિસેસાનુસ્સરણવસેન વિવિધેન, વિસેસેન વા પસન્નેન મનસા સદ્ધિં કાયવાચાહિ કરણભૂતાહિ અભિવન્દિયાતિ અત્થો, તીહિ દ્વારેહિ નમસ્સિત્વાતિ વુત્તં હોતિ. તિવિધા ચાયં વન્દના કાયવચીમનોવન્દનાનં વસેન. તત્થ બુદ્ધાદિગુણારમ્મણા કામાવચરકુસલકિરિયાનં અઞ્ઞતરચેતના કાયવચીવિઞ્ઞત્તિયો સમુટ્ઠાપેત્વા કાયવચીદ્વારવસેન ઉપ્પન્ના **કાયવચીવન્દના**તિ વુચ્ચતિ, ઉભયવિઞ્ઞત્તિયો પન અસમુટ્ઠાપેત્વા મનોદ્વારવસેન ઉપ્પન્ના **મનોવન્દના**તિ. ઇમસ્સ પદસ્સ ''વણ્ણનં વણ્ણયિસ્સામી''તિ ઇમિના સમ્બન્ધો.

એવં રતનત્તયસ્સ પણામં દસ્સેત્વા ઇદાનિ અત્તનો નિસ્સયભૂતાનં અટ્ઠકથાચરિયાનઞ્ચ પણામં દસ્સેન્તો "**થેરવંસપ્પદીપાન**"ન્તિઆદિમાહ. તત્થ કતઞ્જલી પુબ્બાચરિયસીહાનં નમો કત્વાતિ સમ્બન્ધો. કતો અઞ્જલિ કરપુટો એતેનાતિ **કતઞ્જલી**. છન્દાનુરક્ખણત્થઞ્ચેત્થ દીઘો , કતઞ્જલી હુત્વાતિ વુત્તં હોતિ. **પુબ્બાચરિયા** પોરાણટ્ઠકથાકારા તમ્બપણ્ણિયા મહાથેરા, તે એવ પરિસ્સયસહનતો, પટિપક્ખભૂતકિલેસહનનતો, પરવાદિમિગેહિ અપધંસનીયતો ચ સીહસદિસત્તા **સીહા**તિ **પુબ્બાચરિયસીહા**, તેસં પુબ્બાચરિયસીહાનં. કીદિસા તે પુબ્બાચરિયસીહા, યેસં તયા નમો કરીયતીતિ આહ "**થેરવંસપ્પદીપાન**"ન્તિઆદિ. તત્થ **થેરવંસપ્પદીપાન**ન્તિ થિરેહિ સીલક્ખન્ધાદીહિ સમન્નાગતાતિ **થેરા**, મહાકસ્સપાદયો, તેસં વંસો અન્વયોતિ **થેરવંસો**. એતેન ભિન્નલદ્ધિકાનં સત્તરસભેદાનં મહાસઙ્ઘિકાદીનં વંસં પટિક્ખિપતિ, થેરવંસપરિયાપન્ના હુત્વા પન આગમાધિગમસમ્પન્નત્તા પઞ્ઞાપજ્જોતેન તસ્સ થેરવંસસ્સ દીપનતો **થેરવંસપ્પદીપા**, પુબ્બાચરિયસીહા, તેસં થેરવંસપ્પદીપાનં. અસંહીરત્તા **થિરાનં**. **વિનયક્કમે**તિ આરમ્ભાનુરૂપવચનમેતં, તે પન સુત્તાભિધમ્મેસુપિ થિરા એવ.

એવં અટ્ઠકથાચરિયાનમ્પિ પણામં દસ્સેત્વા ઇદાનિ સંવણ્ણેતબ્બધમ્મવિસેસસ્સ અભિધાનાનિસંસં, દેસકસમ્પત્તિયો ચ દસ્સેન્તો "**પામોક્ખ**"ન્તિઆદિમાહ. તત્થ મહેસિના યં પાતિમોક્ખં પકાસિતન્તિ સમ્બન્ધો. તત્થ **મહેસિના**તિ મહન્તે સીલાદિકે પઞ્ચ ધમ્મક્ખન્ધે એસી ગવેસીતિ **મહેસિ**. મહન્તેહિ એસિતોતિ વા પુથુજ્જનસેખાસેખઇસીહિ વિસિટ્ઠત્તા મહન્તો ઇસીતિ વા **મહેસિ**, સમ્માસમ્બુદ્ધો, તેન મહેસિના. **પાતિમોક્ખ**ન્તિ સત્તાપત્તિક્ખન્ધસંવરભૂતં સિક્ખાપદસીલં, તદ્દીપનતો ઉભતોવિભઙ્ગસુત્તસઙ્ખાતં ગન્થપાતિમોક્ખમેવ વા. કિમ્ભૂતન્તિ આહ "**પામોક્ખ**"ન્તિઆદિ. પમુખે સાધૂતિ પમોક્ખં, પમોક્ખમેવ **પામોક્ખં**, વજ્જપટિપક્ખત્તા અનવજ્જાનં સમાધિપઞ્ઞાસઙ્ખાતાનં પરિત્તમહગ્ગતલોકુત્તરાનં કુસલાનં ધમ્માનં આદિ પતિટ્ઠાભૂતન્તિ અત્થો. ''સીલે પતિટ્ઠાય નરો સપઞ્ઞો, ચિત્તં પઞ્ઞઞ્ચ ભાવય''ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૨૩, ૧૯૨; પેટકો॰ ૨૨; મિ॰ પ॰ ૨.૧.૯) હિ વુત્તં. મુખમિવાતિ **મુખં**, દ્વારં. યથા હિ સત્તાનં ખજ્જભોજ્જલેય્યપેય્યવસેન ચતુબ્બિધોપિ આહારો મુખેન પવિસિત્વા અઙ્ગપચ્ચઙ્ગાનિ ફરતિ, એવં યોગિનોપિ ચાતુભૂમકકુસલં સીલમુખેન પવિસિત્વા અત્થસિદ્ધિં સમ્પાદેતિ. તેન વુત્તં ''મુખમિવાતિ મુખ''ન્તિ. અથ વા **મુખં** દ્વારં **મોક્ખપ્પવેસાય** નિબ્બાનસચ્છિકિરિયાયાતિ અત્થો. વુત્તઞ્હિ –

''અવિપ્પટિસારત્થાનિ ખો, આનન્દ, કુસલાનિ સીલાની''તિ (અ॰ નિ॰ ૧૧.૧).

તથા –

''અવિપ્પટિસારો પામોજ્જત્થાય, પામોજ્જં પીતત્થાય, પીતિ પસ્સદ્ધત્થાય, પસ્સદ્ધિ સુખત્થાય, સુખં સમાધત્થાય, સમાધિ યથાભૂતઞાણદસ્સનત્થાય, યથાભૂતઞાણદસ્સનં નિબ્બિદત્થાય, નિબ્બિદા વિરાગત્થાય, વિરાગો વિમુત્તત્થાય, વિમુત્તિ વિમુત્તિઞાણદસ્સનત્થાય, વિમુત્તિઞાણદસ્સનં અનુપાદાપરિનિબ્બાનત્થાયા''તિ (પરિ॰ ૩૬૬) ચ.

એવં સંવણ્ણેતબ્બધમ્મસ્સ અભિધાનાદિં દસ્સેત્વા ઇદાનિ સંવણ્ણનાય નિમિત્તં દસ્સેતું "**સૂરતેના**"તિઆદિના ચતુત્થગાથમાહ. તત્થ **સૂરતેના**તિ સોભને રતોતિ સૂરતો ઉ-કારસ્સ દીઘં કત્વા, તેન સૂરતેન, સોભને કાયિકવાચસિકકમ્મે રતેનાતિ અત્થો, વિનીતેનાતિ વુત્તં હોતિ. **નિવાતેના**તિ નીચવુત્તિના. **સુચિસલ્લેખવુત્તિના**તિ સુચિભૂતા કિલેસસલ્લિખનસમત્થા વુત્તિ પટિપત્તિ એતસ્સાતિ સુચિસલ્લેખવુત્તિ, તેન સુચિસલ્લેખવુત્તિના,

પરિસુદ્ધાય અપ્પિચ્છવુત્તિયા સમન્નાગતેનાતિ અત્થો. **વિનયાચારયુત્તેના**તિ વારિત્તચારિત્તસીલસમ્પન્નેન. અથ વા **વિનયો**તિ ચેત્થ પાતિમોક્ખસંવરાદિભેદો સંવરવિનયો. **આચારો**તિ આચારગોચરનિદ્દેસે આગતસમણસારુપ્પાચારો . **સોણત્થેરેના**તિ એત્થ **સોણો**તિ તસ્સ નામં. થિરેહિ સીલક્ખન્ધાદીહિ સમન્નાગતત્તા **થેરો**. **યાચિતો**તિ અભિયાચિતો. થેરો હિ પાતિમોક્ખસ્સ ગમ્ભીરતાય દુરવગાહતં, આચરિયસ્સ ચ તંસંવણ્ણનાય સામત્થિયં ઞત્વા ''પાતિમોક્ખસ્સ તયા અત્થસંવણ્ણના કાતબ્બા. એવઞ્હિ સાસનસ્સ સુચિરટ્ઠિતિકતા હોતી''તિ સાનિસંસગારવેન યાચનં અકાસિ. તદસ્સ યાચનં અત્તનો સંવણ્ણનાય નિદાનભૂતં દસ્સેન્તો "**યાચિતો**"તિ આહ.

એત્થ ચ ''સૂરતેના''તિ ઇમિનાસ્સ સોરચ્ચં વુચ્ચતિ. ''નિવાતેના''તિ ઇમિના નીચમનતા નિવાતવુત્તિતા, યાય નિવાતવુત્તિતાય સમન્નાગતો પુગ્ગલો નિહતમાનો, નિહતદપ્પો, પાદપુઞ્છનચોળકસમો, ભિન્નવિસાણૂસભસમો, ઉદ્ધટદાઠસપ્પસમો ચ હુત્વા સણ્હો સખિલો સુખસમ્ભાસો હોતિ. ''સુચિસલ્લેખવુત્તિના''તિ ઇમિના ઇન્દ્રિયસંવરપચ્ચયસન્નિસ્સિતઆજીવપારિસુદ્ધિસીલં. ''વિનયાચારયુત્તેના''તિ ઇમિના પાતિમોક્ખસંવરસીલં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. એવમનેકગુણેહિ તસ્સ અભિત્થવનં યથાવુત્તગુણસમન્નાગતસ્સ સબ્રહ્મચારિનો અજ્ઝેસનં ન સક્કા પટિબાહિતુન્તિ પરમગમ્ભીરસ્સાપિ પાતિમોક્ખસ્સ અત્થસંવણ્ણનાયં પવત્તાતિ દસ્સનત્થં. કિઞ્ચ – તાદિસસ્સ અજ્ઝેસનં નિસ્સાય કરિયમાના અત્થસંવણ્ણના તસ્સ અજ્ઝેસનાધિપચ્ચેન, મમઞ્ચ ઉસ્સાહસમ્પત્તિયા ન ચિરેન પરિયોસાનં ગચ્છતીતિ કતન્તિ વેદિતબ્બં.

એવં સંવણ્ણનાય નિમિત્તં દસ્સેત્વા ઇદાનિ તસ્સવને સોતુજનસ્સાદરં જનેતું તપ્પયોજનકરણપ્પકારનિસ્સયાભિધાનાદિં દસ્સેન્તો "**તત્થા**"તિઆદિગાથાદ્વયમાહ. તત્થ **તત્થા**તિ ''યં મહેસિના પાતિમોક્ખં પકાસિત''ન્તિ વુત્તં, તસ્મિં પાતિમોક્ખે. **સઞ્જાતકઙ્ખાન**ન્તિ પદપદત્થવિનિચ્છયવસેન સઞ્જાતકઙ્ખાનં, સમુપ્પન્નસંસયાનન્તિ અત્થો. **કઙ્ખાવિતરણત્થાયા**તિ યથાવુત્તસંસયસ્સ અતિક્કમનત્થાય. **તસ્સા**તિ પાતિમોક્ખસ્સ. વણ્ણીયતિ અત્થો કથીયતિ એતાયાતિ **વણ્ણના**, અટ્ઠકથા, તં વણ્ણનં. ઇમસ્સ ચ ''વણ્ણયિસ્સામી''તિ ઇમિના સમ્બન્ધો. કિંભૂતન્તિ આહ "**પરિપુણ્ણવિનિચ્છય**"ન્તિઆદિ. **પરિપુણ્ણવિનિચ્છય**ન્તિ ખન્ધકપરિવારપદભાજનાદિવસેન અસાધારણવિનિચ્છયસ્સ ચ નિદાનાદિવસેન સત્તરસપ્પભેદસ્સ ચ સબ્બસિક્ખાપદસાધારણવિનિચ્છયસ્સ પકાસનતો સમ્પુણ્ણવિનિચ્છયં.

મહાવિહારવાસીનન્તિ મહામેઘવનુય્યાનભૂમિભાગે પતિટ્ઠિતો વિહારો **મહાવિહારો**, યો સત્થુનો મહાબોધિના વિભૂસિતો, તત્થ વસન્તિ સીલેનાતિ **મહાવિહારવાસિનો**, તેસં મહાવિહારવાસીનં . **વાચનામગ્ગનિસ્સિત**ન્તિ કથામગ્ગનિસ્સિતં, અટ્ઠકથાનિસ્સિતન્તિ અત્થો, મહાવિહારવાસીનં સીહળટ્ઠકથાનયં ઇધ નિસ્સાયાતિ વુત્તં હોતિ. **વણ્ણયિસ્સામી**તિ પવત્તયિસ્સામિ. **નામેના**તિ અત્તનો ગુણનામેન. કઙ્ખાવિતરન્તિ એતાયાતિ **કઙ્ખાવિતરણી**, તં કઙ્ખાવિતરણિં. **સુભ**ન્તિ અત્થબ્યઞ્જનસમ્પન્નત્તા સુન્દરં, સદ્દલક્ખણસુભતો, વિનિચ્છયસુભતો, વિઞ્ઞેય્યસુભતો ચ સુભં પરિસુદ્ધં. એત્થ ચ ''કઙ્ખાવિતરણત્થાયા''તિ ઇમિના પયોજનં દસ્સેતિ, પુરિપુણ્ણવિનિચ્છય''ન્તિ ઇમિના સંવણ્ણનાપ્પકારં, ''મહાવિહારવાસીનં વાચનામગ્ગનિસ્સિત''ન્તિ ઇમિના સંવણ્ણનાય નિસ્સયવિસુદ્ધિં નિકાયન્તરલદ્ધિસઙ્કરદોસવિવજ્જનતો, ''વણ્ણયિસ્સામી''તિ ઇમિના અત્તનો અજ્ઝાસયં દસ્સેતીતિ દટ્ઠબ્બં. "**વત્તયિસ્સામી**"તિપિ પાઠો.

ગન્થારમ્ભકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિદાનવણ્ણના

એવં રતનત્તયપણામાદિસહિતં સઞ્ઞાદિકં દસ્સેત્વા ઇદાનિ ‘‘પાતિમોક્ખસ્સ વણ્ણનં વણ્ણયિસ્સામી’’તિ વુત્તત્તા પાતિમોક્ખં તાવ વચનત્થતો, સરૂપભેદતો, ગન્થભેદતો, ઉદ્દેસવિભાગતો, ઉદ્દેસપરિચ્છેદતો ચ વવત્થપેત્વા તદુદ્દેસક્કમેનાયં વણ્ણના ભવિસ્સતીતિ દસ્સેતું ‘‘**તત્થ પાતિમોક્ખ**’’ન્તિઆદિ આરદ્ધં.

તત્થ **તત્થા**તિ તસ્મિં ગાથાપદે. **પઅતિમોક્ખ**ન્તિ પકારતો અતિવિય સીલેસુ મુખભૂતં. **અતિપમોક્ખ**ન્તિ તમેવ પદં ઉપસગ્ગબ્યત્તયેન વદતિ. અથ વા **પ અતિ મોક્ખ**ન્તિ પદચ્છેદો, તસ્સ ઉપસગ્ગબ્યત્તયેનત્થમાહ ‘‘**અતિપમોક્ખ**’’ન્તિ. એવં પભેદતો પદવણ્ણનં કત્વા સદ્દત્થતો વદતિ ‘‘**અતિસેટ્ઠં અતિઉત્તમન્તિ અત્થો**’’તિ. એત્થ ચ સીલપાતિમોક્ખં સબ્બગુણાનં મૂલભાવતો સેટ્ઠં, ગન્થપાતિમોક્ખં પન સેટ્ઠગુણસહચરણતો સેટ્ઠન્તિ વેદિતબ્બં. **ઉત્તમ**ન્તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **ઇતી**તિ એવં. ઇમિના યથાવુત્તવચનત્થં નિદસ્સેતિ. નિદસ્સનત્થો હિ અયં **ઇતિ**-સદ્દો ‘‘સબ્બમત્થીતિ ખો, કચ્ચાન, અયમેકો અન્તો, સબ્બં નત્થીતિ ખો, કચ્ચાન, અયં દુતિયો અન્તો’’તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૨.૧૫; ૩.૯૦) વિય. **ઇમિના**તિ આસન્નપચ્ચક્ખવચનં ઇતિ-સદ્દેન અનન્તરનિદસ્સિતસ્સ, પટિગ્ગાહકેહિ ચ સોતવિઞ્ઞાણાદિવીથિયા પટિપન્નસ્સ વચનત્થસ્સ વચનતો. અથ વા **ઇમિના**તિ આસન્નપચ્ચક્ખભાવકરણવચનં યથાવુત્તસ્સ વચનત્થસ્સ અભિમુખીકરણતો. **વચનત્થેના**તિ ‘‘અતિસેટ્ઠ’’ન્તિ સદ્દત્થેન. **એકવિધમ્પી**તિ એકકોટ્ઠાસમ્પિ. **સીલગન્થભેદતો દુવિધં હોતી**તિ પુન સીલગન્થસઙ્ખાતેન પભેદેન દુવિધં હોતિ, સીલપાતિમોક્ખં, ગન્થપાતિમોક્ખઞ્ચાતિ દુવિધં હોતીતિ અત્થો.

ઇદાનિ તદુભયસ્સાપિ સુત્તે આગતભાવં દસ્સેતું ‘‘**તથા હી**’’તિઆદિ વુત્તં. તત્થ પાતિ રક્ખતીતિ **પાતિ**, તં મોક્ખેતિ મોચેતિ આપાયિકાદીહિ દુક્ખેહીતિ **પાતિમોક્ખં**, સંવરણં **સંવરો**, કાયવાચાહિ અવીતિક્કમો, પાતિમોક્ખમેવ સંવરો **પાતિમોક્ખસંવરો**, પાતિમોક્ખસંવરેન સંવુતો સમન્નાગતો **પાતિમોક્ખસંવરસંવુતો**. **વિહરતી**તિ વત્તતિ.

આદિમેતન્તિ એતં સિક્ખાપદસીલં પુબ્બુપ્પત્તિઅત્થેન આદિ. વુત્તમ્પિ ચેતં –

‘‘તસ્માતિહ ત્વં, ઉત્તિય, આદિમેવ વિસોધેહિ કુસલેસુ ધમ્મેસુ. કો ચાદિ કુસલાનં ધમ્માનં? સીલઞ્ચ સુવિસુદ્ધં, દિટ્ઠિ ચ ઉજુકા’’તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૩૮૨).

યથા હિ નગરવડ્ઢકી નગરં માપેતુકામો પઠમં નગરટ્ઠાનં સોધેતિ, તતો અપરભાગે વીથિચતુક્કસિઙ્ઘાટકાદિપરિચ્છેદેન વિભજિત્વા નગરં માપેતિ, યથા વા પન રજકો પઠમં તીહિ ખારેહિ વત્થં ધોવિત્વા પરિસુદ્ધે વત્થે યદિચ્છકં રઙ્ગજાતં ઉપનેતિ, યથા વા પન છેકો ચિત્તકારો રૂપં લિખિતુકામો આદિતોવ ભિત્તિપરિકમ્મં કરોતિ, તતો અપરભાગે રૂપં સમુટ્ઠાપેતિ, એવમેવ યોગાવચરો આદિતોવ સીલં વિસોધેત્વા અપરભાગે સમથવિપસ્સનાદયો ધમ્મે સચ્છિકરોતિ. તસ્મા સીલં ‘‘**આદી**’’તિ વુત્તં. ‘‘**મુખમેત**’’ન્તિઆદીનિ વુત્તત્થાનેવ. **આદિ**સદ્દેન ‘‘પાતિમોક્ખે ચ સંવરો’’તિઆદિપાળિં (દી॰ નિ॰ ૨.૯૦; ધ॰ પ॰ ૧૮૫) સઙ્ગણ્હાતિ.

સીલન્તિ ચારિત્તવારિત્તવસેન દુવિધં વિનયપિટકપરિયાપન્નં સિક્ખાપદસીલં, ધમ્મતો પન સીલં નામ પાણાતિપાતાદીહિ વા વિરમન્તસ્સ, વત્તપટિપત્તિં વા પૂરેન્તસ્સ ચેતનાદયો ધમ્મા વેદિતબ્બા. વુત્તઞ્હેતં **પટિસમ્ભિદાયં** ‘‘કિં સીલન્તિ ચેતના સીલં ચેતસિકં સીલં સંવરો સીલં અવીતિક્કમો સીલ’’ન્તિ (પટિ॰ મ॰ ૧.૩૯)

“**ઉભયાનિ ખો પનસ્સ પાતિમોક્ખાની**”તિ ભિક્ખુભિક્ખુનીપાતિમોક્ખવસેન ઉભયાનિ પાતિમોક્ખાનિ, દ્વે માતિકાતિ અત્થો. **અસ્સા**તિ ભિક્ખુનોવાદકસ્સ . **વિત્થારેના**તિ ઉભતોવિભઙ્ગેન સદ્ધિં. **સ્વાગતાની**તિ સુટ્ઠુ આગતાનિ. **આદિસદ્દેન** “પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસેય્યા”તિઆદિપાળિં **(**મહાવ॰ ૧૩૪**)** સઙ્ગણ્હાતિ. **તત્થા**તિ તેસુ સીલગન્થપાતિમોક્ખેસુ. **યો**તિ અનિયમનિદ્દેસો, યો કોચિ પુગ્ગલો. **નન્તિ** વિનયપરિયાપન્નસીલં. **રક્ખતી**તિ સમાદિયિત્વા અવિકોપેન્તો પાલેતિ. **તં** “પાતી”તિ લદ્ધનામં પાતિમોક્ખસીલે ઠિતં. **મોચેતી**તિ સહકારિકારણભાવતો મોક્ખેતિ. અપાયે જાતં **આપાયિકં**, દુક્ખં, તં આદિ યેસં તાનિ **આપાયિકાદીનિ**. **આદિસદ્દેન** તદઞ્ઞં સબ્બં સંસારદુક્ખં સઙ્ગણ્હાતિ. **અત્તાનુવાદાદીહી**તિ અત્તાનં અનુવાદો **અત્તાનુવાદો**, સો આદિ યેસં તાનિ **અત્તાનુવાદાદીનિ**, તેહિ અત્તાનુવાદાદીહિ. **આદિસદ્દેન** પરાનુવાદદણ્ડદુગ્ગતિભયાનિ સઙ્ગણ્હાતિ. **તસ્સ પાતિમોક્ખસ્સ જોતકત્તા**તિ તસ્સ સીલપાતિમોક્ખસ્સ દીપનત્તા. **આદિમ્હિ પન વુત્તો વચનત્થો**તિ “અતિસેટ્ઠ”ન્તિઆદિના આદિમ્હિ વુત્તો વચનત્થો. **ઉભિન્નમ્પિ સાધારણો હોતિ** સીલપાતિમોક્ખં સબ્બગુણાનં મૂલભાવતો સેટ્ઠં, ગન્થપાતિમોક્ખં સેટ્ઠગુણસહચરણતો સેટ્ઠન્તિ.

તત્થાતિ તેસુ સીલપાતિમોક્ખગન્થપાતિમોક્ખેસુ. “**અયં વણ્ણના**”તિ વક્ખમાનવણ્ણનમાહ. ગન્થપાતિમોક્ખસ્સ તાવ યુજ્જતુ, કથં સીલપાતિમોક્ખસ્સ યુજ્જતીતિ આહ “**ગન્થે હી**”તિઆદિ. **હી**તિ કારણત્થે નિપાતો. **તસ્સા**તિ ગન્થસ્સ. **અત્થો**તિ સીલં. **વણ્ણિતોવ હોતી**તિ ગન્થવણ્ણનામુખેન અત્થસ્સેવ વણ્ણનતો. ઇદં વુત્તં હોતિ – યસ્મા ગન્થે વણ્ણિતે તદવિનાભાવતો તસ્સત્થો વણ્ણિતો હોતિ, તસ્મા સીલપાતિમોક્ખસ્સપિ યુજ્જતીતિ.

એવં સરૂપભેદતો વવત્થપેત્વા ઇદાનિ ગન્થભેદતો વવત્થપેતું “**તં પનેત**”ન્તિઆદિમાહ. **તત્થા**તિ તેસુ ભિક્ખુપાતિમોક્ખભિક્ખુનીપાતિમોક્ખેસુ દ્વીસુ. ઉદ્દેસા પરિચ્છિજ્જન્તિ યેહિ વક્ખમાનવચનપ્પબન્ધેહિ, તે **ઉદ્દેસપરિચ્છેદા**, તેહિ. **વવત્થિત**ન્તિ અસઙ્કરતો ઠિતં.

એવં ગન્થભેદતો વવત્થપેત્વા ઇદાનિ ઉદ્દેસવિભાગતો વવત્થપેતું “**તત્થા**”તિઆદિમાહ. ઉદ્દિસીયતિ સરૂપેન કથીયતિ એત્થ, એતેનાતિ વા **ઉદ્દેસો**, નિદાનસ્સ ઉદ્દેસોતિ **નિદાનુદ્દેસો**. એવં સેસેસુપિ. વિત્થારોવ ઉદ્દેસો **વિત્થારુદ્દેસો**.

ઇદાનિ નિદાનુદ્દેસાદીનં પરિચ્છેદદસ્સનત્થં “**તત્થ નિદાનુદ્દેસો**”તિઆદિ આરદ્ધં. તત્થ **તત્થા**તિ તેસુ પઞ્ચસુ ઉદ્દેસેસુ. નિદાનુદ્દેસો ઉદ્દિટ્ઠો હોતીતિ સમ્બન્ધો. યં પનેત્થ નિદાનુદ્દેસપરિચ્છેદં દસ્સેન્તેન “સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો… પે॰… આવિકતા હિસ્સ ફાસુ હોતી”તિ ઇધાગતનિદાનપાળિં દસ્સેત્વા તદનન્તરં ઉદ્દેસકાલે વત્તબ્બસ્સાપિ “ઉદ્દિટ્ઠં ખો આયસ્મન્તો નિદાન”ન્તિ ઇમસ્સ પાઠસ્સ યોજનં અકત્વા “તત્થાયસ્મન્તે પુચ્છામી”તિઆદિના અનુસાવનાદિકમેવ યોજેત્વા દસ્સિતં, તં પન અપરિપુણ્ણનિદાનપાળિદસ્સનપુબ્બકનિદાનુદ્દેસપરિચ્છેદદસ્સનત્થં, ખુદ્દકપેય્યાલવસેન વા પાકટત્તા તસ્સ અયોજનં કતન્તિ વેદિતબ્બં, ઉદ્દેસકાલે પન યોજેત્વાવ વત્તબ્બં. વક્ખતિ હિ “તં પનેતં પારાજિકાદીનં અવસાને દિસ્સતિ, ન નિદાનાવસાને. કિઞ્ચાપિ ન દિસ્સતિ, અથ ખો ઉદ્દેસકાલે ‘આવિકતા હિસ્સ ફાસુ હોતી’તિ વત્વા ‘ઉદ્દિટ્ઠં ખો આયસ્મન્તો નિદાનં, તત્થાયસ્મન્તે પુચ્છામી’તિઆદિના નયેન વત્તબ્બમેવા”તિઆદિ. **અવસેસે સુતેન સાવિતે**તિ અવસિટ્ઠં પારાજિકુદ્દેસાદિચતુક્કં “સુતા ખો પનાયસ્મન્તેહિ ચત્તારો પારાજિકા ધમ્મા…પે॰… અવિવદમાનેહિ સિક્ખિતબ્બ”ન્તિ એવં સુતવસેન સાવિતે.

એતેનેવ નયેન સેસા તયો પાતિમોક્ખુદ્દેસપરિચ્છેદા વેદિતબ્બાતિ દસ્સેતું “**પારાજિકુદ્દેસાદીન**”ન્તિઆદિમાહ. પારાજિકુદ્દેસાદીનં પરિચ્છેદા યોજેતબ્બાતિ સમ્બન્ધો. **નિદાનસ્સ આદિતો પટ્ઠાય પારાજિકાદીનિ ઓસાપેત્વા**તિ નિદાનં, પારાજિકઞ્ચ, તદુભયં સઙ્ઘાદિસેસઞ્ચ, તંતિકં અનિયતઞ્ચાતિ એવં યથાક્કમં ઉદ્દિસિત્વા પારાજિકાદીનિ પરિયોસાપેત્વા. **યોજેતબ્બા**તિ ‘‘અવસેસે સુતેન સાવિતે ઉદ્દિટ્ઠો હોતિ પારાજિકુદ્દેસો’’તિઆદિના યોજેતબ્બા. **અવસેસં સુતેન સાવેતબ્બન્તિ વચનતો**તિ ઉપોસથક્ખન્ધકે –

> ‘‘પઞ્ચિમે, ભિક્ખવે, પાતિમોક્ખુદ્દેસા નિદાનં ઉદ્દિસિત્વા અવસેસં સુતેન સાવેતબ્બં, અયં પઠમો પાતિમોક્ખુદ્દેસો. નિદાનં ઉદ્દિસિત્વા ચત્તારિ પારાજિકાનિ ઉદ્દિસિત્વા અવસેસં સુતેન સાવેતબ્બં, અયં દુતિયો પાતિમોક્ખુદ્દેસો’’તિઆદીસુ (મહાવ॰ ૧૫૦) –

એવં વુત્તત્તા. **યસ્મિં વિપ્પકતે**તિ યસ્મિં ઉદ્દેસે અપરિયોસિતે. **અન્તરાયો ઉપ્પજ્જતી**તિ દસસુ અન્તરાયેસુ યો કોચિ અન્તરાયો ઉપ્પજ્જતિ . દસ અન્તરાયા નામ – રાજન્તરાયો, ચોરન્તરાયો, અગ્યન્તરાયો, ઉદકન્તરાયો, મનુસ્સન્તરાયો, અમનુસ્સન્તરાયો, વાળન્તરાયો, સરીસપન્તરાયો, જીવિતન્તરાયો, બ્રહ્મચરિયન્તરાયોતિ. તત્થ સચે ભિક્ખૂસુ ‘‘ઉપોસથં કરિસ્સામા’’તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૫૦) નિસિન્નેસુ રાજા આગચ્છતિ, અયં **રાજન્તરાયો**. ચોરા આગચ્છન્તિ, અયં **ચોરન્તરાયો**. દવદાહો વા આગચ્છતિ, આવાસે વા અગ્ગિ ઉટ્ઠહતિ, અયં **અગ્યન્તરાયો**. મેઘો વા ઉટ્ઠહતિ, ઓઘો વા આગચ્છતિ, અયં **ઉદકન્તરાયો**. બહૂ મનુસ્સા આગચ્છન્તિ, અયં **મનુસ્સન્તરાયો**. ભિક્ખું યક્ખો ગણ્હાતિ, અયં **અમનુસ્સન્તરાયો**. બ્યગ્ઘાદયો ચણ્ડમિગા આગચ્છન્તિ, અયં **વાળન્તરાયો**. ભિક્ખું સપ્પાદયો ડંસન્તિ, અયં **સરીસપન્તરાયો**. ભિક્ખુ ગિલાનો વા હોતિ, કાલં વા કરોતિ, વેરિનો વા તં મારેતુકામા ગણ્હન્તિ, અયં **જીવિતન્તરાયો**. મનુસ્સા **એકં** વા બહૂ વા ભિક્ખૂ બ્રહ્મચરિયા ચાવેતુકામા ગણ્હન્તિ, અયં **બ્રહ્મચરિયન્તરાયો**. ઇતિ યં વુત્તં ‘‘અન્તરાયો ઉપ્પજ્જતીતિ દસસુ અન્તરાયેસુ યો કોચિ અન્તરાયો ઉપ્પજ્જતી’’તિ, તસ્સત્થો પકાસિતો હોતીતિ.

તેન સદ્ધિન્તિ વિપ્પકતુદ્દેસેન સદ્ધિં. **અવસેસં સુતેન સાવેતબ્બં** ઉદ્દિટ્ઠઉદ્દેસાપેક્ખત્તા અવસેસવચનસ્સ. યથાહ ‘‘નિદાનં ઉદ્દિસિત્વા’’તિઆદિ (મહાવ॰ ૧૫૦). તેનાહ “**નિદાનુદ્દેસે પના**”તિઆદિ. **સુતેન સાવેતબ્બં નામ નત્થિ** ઉપોસથસ્સ અન્તરાયોવ હોતીતિ અધિપ્પાયો. **અનિયતુદ્દેસો પરિહાયતી**તિ ભિક્ખુનીનં અનિયતસિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયા અભાવતો. તદભાવો ચ ‘‘ઇદમેવ લક્ખણં તત્થાપિ અનુગત’’ન્તિ કત્વાતિ વેદિતબ્બં. **સેસ**ન્તિ અવસેસુદ્દેસપરિચ્છેદદસ્સનં. એતેસં દ્વિન્નં પાતિમોક્ખાનન્તિ સમ્બન્ધો. **તાવા**તિ પઠમં. **ઇદ**ન્તિ ઇદાનિ વત્તબ્બં બુદ્ધિયં વિપરિવત્તમાનં સામઞ્ઞેન દસ્સેતિ, ઇદં અક્ખરપદનિયમિતગન્થિતં વચનં **વુચ્ચતિ** કથીયતીતિ અત્થો. કિં તન્તિ આહ, “**સુણાતુ મેતિઆદીન**”ન્તિઆદિ.

તત્થ **સુણાતુ મેતિઆદીન**ન્તિ ‘‘સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો અજ્જુપોસથો’’તિઆદીનં ભિક્ખુપાતિમોક્ખે આગતાનં સુત્તપદાનં. **અત્થનિચ્છય**ન્તિ અભિધેય્યત્થસ્સ ચેવ અધિપ્પાયત્થસ્સ ચ નિચ્છયનં, વવત્થાપનન્તિ અત્થો. ઇમાય હિ અટ્ઠકથાય તેસં અભિધેય્યત્થો ચેવ અધિપ્પાયત્થો ચ અનેકધા વવત્થાપીયતિ. અથ વા નિચ્છિનોતીતિ **નિચ્છયો**. ગણ્ઠિટ્ઠાનેસુ ખીલમદ્દનાકારેન પવત્તા વિમતિચ્છેદકથા, અત્થો ચ નિચ્છયો ચ **અત્થનિચ્છયો**, તં અત્થનિચ્છયં, મયા વુચ્ચમાનં અત્થઞ્ચ વિનિચ્છયઞ્ચાતિ વુત્તં હોતિ. **સીલસમ્પન્ના**તિ સમન્તતો પન્નં પત્તં પુણ્ણન્તિ **સમ્પન્નં**, સીલં સમ્પન્નમેતેસન્તિ **સીલસમ્પન્ના**, પરિપુણ્ણસીલાતિ અત્થો. અથ વા સમ્મદેવ પન્ના ગતા ઉપાગતાતિ **સમ્પન્ના**, સીલેન સમ્પન્ના **સીલસમ્પન્ના**, પાતિમોક્ખસંવરેન ઉપેતાતિ અત્થો. અધિસીલઅધિચિત્તઅધિપઞ્ઞાસઙ્ખાતા

તિસ્સોપિ સિક્ખિતબ્બટ્ઠેન **સિક્ખા**, તં કામેન્તીતિ **સિક્ખાકામા**. **સુણન્તુ મે**તિ તે સબ્બેપિ ભિક્ખવો મમ સન્તિકા નિસામેન્તુ. ઇમિના અત્તનો સંવણ્ણનાય સક્કચ્ચં સવને નિયોજેતિ. સક્કચ્ચસવનપટિબદ્ધા હિ સબ્બાપિ સાસનસમ્પત્તીતિ. એત્થ ચ સીલસમ્પન્નાનં સિક્ખાકામાનંયેવ ભિક્ખૂનં ગહણં તદઞ્ઞેસં ઇમિસ્સા સંવણ્ણનાય અભાજનભાવતો. ન હિ તે વિનયં સોતબ્બં, પટિપજ્જિતબ્બઞ્ચ મઞ્ઞિસ્સન્તિ.

એત્થાતિ એતસ્મિં ગાથાપદે, એતેસં વા ગાથાય સઙ્ગહિતાનં ''સુણાતુ મે''તિઆદીનં પદાનમન્તરે. સવને આણત્તિવચનં **સવનાણત્તિવચનં**. કિઞ્ચાપિ સવનાણત્તિવચનં, તથાપિ પાતિમોક્ખુદ્દેસકેન એવં વત્તબ્બન્તિ ભગવતા વુત્તત્તા ભગવતો આણત્તિ, ન ઉદ્દેસકસ્સાતિ નવકતરેનાપિ ઇદં વત્તું વટ્ટતિ સઙ્ઘગારવેન, સઙ્ઘબહુમાનેન ચ સહિતત્તા **સગારવસપ્પતિસ્સવચનં**. સઙ્ઘો હિ સુપ્પટિપન્નતાદિગુણવિસેસયુત્તત્તા ઉત્તમં ગારવપ્પતિસ્સવટ્ઠાનં. ઇદઞ્ચ સબ્બં કેન કત્થ કદા વુત્તન્તિ આહ ''**સબ્બમેવ ચેત**''ન્તિઆદિ. **પાતિમોક્ખુદ્દેસં અનુજાનન્તેના**તિ –

> ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિતું, એવઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, ઉદ્દિસિતબ્બં, બ્યત્તેન ભિક્ખુના પટિબલેન સઙ્ઘો ઞાપેતબ્બો 'સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો'''તિ (મહાવ॰ ૧૩૩-૧૩૪) –

એવમાદિના અનુજાનન્તેન. **રાજગહે**તિ એવંનામકે નગરે. તઞ્હિ મન્ધાતુમહાગોવિન્દાદીહિ પરિગ્ગહિતત્તા ''રાજગહ''ન્તિ વુચ્ચતિ. તં પનેતં બુદ્ધકાલે, ચક્કવત્તિકાલે ચ નગરં હોતિ, સેસકાલે સુઞ્ઞં હોતિ યક્ખપરિગ્ગહિતં, તેસં વસનટ્ઠાનં હુત્વા તિટ્ઠતિ. **તસ્મા**તિ યસ્મા ઇદં પાતિમોક્ખુદ્દેસકેન વત્તબ્બવચનં, તસ્મા. કિં તે ઉભોપિ પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસન્તિ, યેનેવં વત્તબ્બન્તિ આહ ''**સઙ્ઘત્થેરો વા હી**''તિઆદિ. **થેરાધિક**ન્તિ થેરાધીનં, થેરાયત્તં ભવિતુન્તિ અત્થો. ''**થેરાધેય્ય**''ન્તિ વા પાઠો, સોયેવત્થો. **તત્થા**તિ તિસ્સં પરિસાયં. **બ્યત્તો**તિ પઞ્ઞાવેય્યત્તિયેન સમન્નાગતો, પગુણમાતિકોતિ અત્થો. **પટિબલો**તિ વત્તું સમત્થો, અભીતોતિ વુત્તં હોતિ. એત્થ ચ કિઞ્ચાપિ દહરસ્સાપિ બ્યત્તસ્સ પાતિમોક્ખો અનુઞ્ઞાતો, અથ ખો એત્થાયં અધિપ્પાયો – સચે થેરસ્સ પઞ્ચ વા ચત્તારો વા તયો વા પાતિમોક્ખુદ્દેસા નાગચ્છન્તિ, દ્વે પન અક્ખણ્ડા સુવિસદા વાચુગ્ગતા હોન્તિ, થેરાયત્તોવ પાતિમોક્ખો. સચે પન એત્તકમ્પિ વિસદં કાતું ન સક્કોતિ, બ્યત્તસ્સ ભિક્ખુનો આયત્તોતિ.

ઇદાનિ ''સઙ્ઘો''તિ અવિસેસેન વુત્તત્તા ઇધાધિપ્પેતસઙ્ઘં વિસેસેત્વા દસ્સેતું ''**સઙ્ઘોતિ ઇમિના પન પદેના**''તિઆદિમાહ **કિઞ્ચાપી**તિ અનુગ્ગહત્થે નિપાતો, તસ્સ યદિ નામાતિ અત્થો વેદિતબ્બો. દક્ખન્તિ એતાય સત્તા યથાધિપ્પેતાહિ સમ્પત્તીહિ વડ્ઢન્તીતિ **દક્ખિણા**, પરલોકં સદ્દહિત્વા દાતબ્બં દાનં, તં દક્ખિણં અરહતિ, દક્ખિણાય વા હિતો, યસ્મા નં મહપ્ફલકારિતાય વિસોધેતીતિ **દક્ખિણેય્યો**, દિટ્ઠિસીલસઙ્ઘાતેન સંહતોતિ **સઙ્ઘો**, દક્ખિણેય્યો ચ સો સઙ્ઘો ચાતિ **દક્ખિણેય્યસઙ્ઘો**. સમ્મુતિયા ચતુવગ્ગાદિવિનયપઞ્ઞત્તિયા સિદ્ધો સઙ્ઘો **સમ્મુતિસઙ્ઘો**. **અવિસેસેના**તિ ''અરિયા''તિ વા ''પુથુજ્જના''તિ વા અવિસેસેત્વા સામઞ્ઞેન. **સો**તિ સમ્મુતિસઙ્ઘો. **ઇધા**તિ ઇમિસ્સં ઉપોસથઞત્તિયં. **અધિપ્પેતો** ઉપોસથઞત્તિયા અવિસેસત્તા. નનુ ચ સોપિ પઞ્ચવિધો હોતિ, તત્થ કતમો ઇધાધિપ્પેતોતિ અનુયોગં સન્ધાયાહ ''**સો પનેસા**''તિઆદિ. **કમ્મવસેના**તિ વિનયકમ્મવસેન. પઞ્ચ વિધા પકારા અસ્સ સમ્મુતિસઙ્ઘસ્સાતિ **પઞ્ચવિધો**. તથા હિ વિધયુત્તગતપ્પકારસદ્દે સમાનત્થે વણ્ણયન્તિ. ચતુન્નં વગ્ગો સમૂહોતિ **ચતુવગ્ગો**, ચતુપરિમાણયુત્તો વા વગ્ગો **ચતુવગ્ગો**. એવં **પઞ્ચવગ્ગાદિ**.

ઇદાનિ યેસં કમ્માનં વસેનાયં પઞ્ચવિધો હોતિ, તં વિસેસેત્વા દસ્સેતું ''**તત્થા**''તિઆદિમાહ. તત્થ **તત્થા**તિ પઞ્ચવિધે સઙ્ઘે. મજ્ઝિમેસુ જનપદેસુ ઉપસમ્પદકમ્મસ્સ દસવગ્ગકરણીયત્તા વુત્તં ''**ઠપેત્વા...પે॰... ઉપસમ્પદઞ્ચા**''તિ.

“**તથા**”તિ ઇમિના ‘‘ન કિઞ્ચિ સઙ્ઘકમ્મં કાતું ન વટ્ટતી’’તિ ઇમમત્થં અતિદિસતિ. યદિ એવં કિમત્થં અતિરેકવીસતિવગ્ગો વુત્તોતિ આહ “**સો પના**”તિઆદિ. **અતિરેકતરેના**તિ ચતુવગ્ગાદિકરણીયં પઞ્ચવગ્ગાદિના અતિરેકતરેન, દસવગ્ગકરણીયઞ્ચ એકાદસવગ્ગાદિના અતિરેકતરેન. **દસ્સનત્થ**ન્તિ ઞાપનત્થં. ઇદમેવ ચાનેન કત્તબ્બં કમ્મન્તિ ‘‘કમ્મવસેન પઞ્ચવિધો’’તિ વુત્તં. કમ્મસ્સાનિયમે કથમેતં યુજ્જેય્યાતિ ઈદિસી ચોદના અનવકાસાતિ દટ્ઠબ્બં. **ઇમસ્મિં પનત્થે**તિ ઉપોસથે.

ઉપોસથસદ્દો પનાયં પાતિમોક્ખુદ્દેસસીલઉપવાસપઞ્ઞત્તિદિવસેસુ વત્તતિ. તથા હેસ ‘‘આયામાવુસો કપ્પિન, ઉપોસથં ગમિસ્સામા’’તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૫૦; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૮૫) તિમોક્ખુદ્દેસે આગતો, ‘‘એવં અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતો ખો, વિસાખે, ઉપોસથો ઉપવુત્થો’’તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૮.૪૩) સીલે, ‘‘સુદ્ધસ્સ વે સદા ફગ્ગુ, સુદ્ધસ્સુપોસથો સદા’’તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૭૯) ઉપવાસે, ‘‘ઉપોસથો નામ નાગરાજા’’તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૨.૨૪૬) પઞ્ઞત્તિયં, ‘‘ન, ભિક્ખવે, તદહુપોસથે સભિક્ખુકા આવાસા’’તિઆદીસુ (મહાવ॰ ૧૮૧) દિવસે, ઇધાપિ દિવસેયેવ વત્તમાનો અધિપ્પેતોતિ આહ “**અજ્જ ઉપોસથદિવસો**”તિઆદિ. ઉપવસન્તિ એત્થાતિ **ઉપોસથો**. **ઉપવસન્તી**તિ સીલેન વા સબ્બસો આહારસ્સ અભુઞ્જનસઙ્ખાતેન અનસનેન વા ખીરપાનમધુપાનાદિમત્તેન વા ઉપેતા હુત્વા વસન્તીતિ અત્થો.

સબ્બેસમ્પિ વાક્યાનં **એવ**-કારત્થસહિતત્તા ‘‘ઉપોસથો’’તિ એતસ્સ ‘‘ઉપોસથો એવા’’તિ અયમત્થો લબ્ભતીતિ આહ “**એતેન અનુપોસથદિવસં પટિક્ખિપતી**”તિ. ઇમિના અવધારણેન નિરાકતં દસ્સેતિ, અથ વા સદ્દન્તરત્થાપોહનવસેન સદ્દો અત્થં વદતીતિ ‘‘ઉપોસથો’’તિ એતસ્સ ‘‘અનુપોસથો ન હોતી’’તિ અયમત્થોતિ વુત્તં “**એતેન અનુપોસથદિવસં પટિક્ખિપતી**”તિ. “**એસ નયો પન્નરસો**”તિ ઇમિના **અઞ્ઞં ઉપોસથદિવસં પટિક્ખિપતી**તિ એત્થાપિ. **એતે**નાતિ ‘‘ઉપોસથો’’તિ એતેન સદ્દેન. પઞ્ચદસન્નં તિથીનં પૂરણવસેન **પન્નરસો**. પન્નરસોતિ ઇમિના અઞ્ઞં ઉપોસથદિવસં પટિક્ખિપતી’’તિ સંખિત્તેન વુત્તમત્થં વિત્થારતો દસ્સેતું “**દિવસવસેન હી**”તિઆદિમાહ. ચતુદ્દસિયં નિયુત્તો **ચાતુદ્દસિકો**. એવં **પન્નરસિકો**. **સામગ્ગિઉપોસથો** નામ સઙ્ઘસામગ્ગિકતદિવસે કાતબ્બઉપોસથો. **હેમન્તગિમ્હવસ્સાનાનં તિણ્ણં ઉતૂનન્તિ** એત્થ **હેમન્તઉતુ** નામ અપરકત્તિકસ્સ કાળપક્ખપાટિપદતો પટ્ઠાય ફગ્ગુનપુણ્ણમપરિયોસાના ચત્તારો માસા, **ગિમ્હઉતુ** નામ ફગ્ગુનસ્સ કાલપક્ખપાટિપદતો પટ્ઠાય આસાળ્હપુણ્ણમપરિયોસાના ચત્તારો માસા, **વસ્સાનઉતુ** નામ આસાળ્હસ્સ કાળપક્ખપાટિપદતો પટ્ઠાય અપરકત્તિકપુણ્ણમપરિયોસાના ચત્તારો માસા. **તતિયસત્તમપક્ખેસુ દ્વે દ્વે કત્વા છ ચાતુદ્દસિકા**તિ હેમન્તસ્સ ઉતુનો તતિયે ચ સત્તમે ચ પક્ખે દ્વે ચાતુદ્દસિકા, એવમિતરેસં ઉતૂનન્તિ છ ચાતુદ્દસિકા. **સેસા પન્નરસિકા**તિ સેસા અટ્ઠારસ પન્નરસિકા. હોન્તિ ચેત્થ –

‘‘કત્તિકસ્સ ચ કાળમ્હા, યાવ ફગ્ગુનપુણ્ણમા;
‘**હેમન્તકાલો**’તિ વિઞ્ઞેય્યો, અટ્ઠ હોન્તિ ઉપોસથા.

‘‘ફગ્ગુનસ્સ ચ કાળમ્હા, યાવ આસાળ્હપુણ્ણમા;
‘**ગિમ્હકાલો**’તિ વિઞ્ઞેય્યો, અટ્ઠ હોન્તિ ઉપોસથા.

‘‘આસાળ્હસ્સ ચ કાળમ્હા, યાવ કત્તિકપુણ્ણમા;
‘**વસ્સકાલો**’તિ વિઞ્ઞેય્યો, અટ્ઠ હોન્તિ ઉપોસથા.

> ‘‘ઉતૂનં પન તિણ્ણન્નં, પક્ખે તતિયસત્તમે;
> ‘**ચાતુદ્દસો**’તિ પાતિમોક્ખં, ઉદ્દિસન્તિ નયઞ્ઞુનો’’તિ.

પકતિયા નબહુતરાવાસિકાદિપચ્ચયેન કાતબ્બં **પકતિચારિત્તં**. બહુતરાવાસિકાદિપચ્ચયે પન સતિ અઞ્ઞસ્મિં ચાતુદ્દસેપિ કાતું વટ્ટતિ. તેનાહ ‘‘**સકિ**’’ન્તિઆદિ. **સકિ**ન્તિ એકસ્મિં વારે . **આવાસિકાનં અનુવત્તિતબ્બ**ન્તિ આવાસિકેહિ ‘‘અજ્જુપોસથો ચાતુદ્દસો’’તિ પુબ્બકિચ્ચે કરિયમાને અનુવત્તિતબ્બં, ન પટિક્કોસિતબ્બં. **આદિ**સદ્દેન ‘‘આવાસિકેહિ આગન્તુકાનં અનુવત્તિતબ્બ’’ન્તિ (મહાવ॰ ૧૭૮) વચનં, ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તેહિ ભિક્ખૂહિ દ્વે તયો ઉપોસથે ચાતુદ્દસિકે કાતું, કથં મયં તેહિ ભિક્ખૂહિ પઠમતરં પવારેય્યામા’’તિ (મહાવ॰ ૨૪૦) વચનઞ્ચ સઙ્ગણ્હાતિ. એત્થ ચ પઠમસુત્તસ્સ એકેકસ્સ ઉતુનો તતિયસત્તમપક્ખસ્સ ચાતુદ્દસે વા અવસેસસ્સ પન્નરસે વા સકિં પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિતબ્બન્તિ પકતિચારિત્તવસેનપિ અત્થસમ્ભવતો ‘‘આગન્તુકેહી’’તિઆદીનિ સુત્તાનિ દસ્સિતાનીતિ વેદિતબ્બં. **તથારૂપપચ્ચયે સતી**તિ અઞ્ઞસ્મિમ્પિ ચાતુદ્દસિકે ઉપોસથં કાતું અનુરૂપે ‘‘આવાસિકા બહુતરા હોન્તી’’તિ એવમાદિકે પચ્ચયે સતિ. **અઞ્ઞસ્મિમ્પિ ચાતુદ્દસે**તિ તિણ્ણં ઉતૂનં તતિયસત્તમપક્ખચાતુદ્દસતો અઞ્ઞસ્મિં ચાતુદ્દસે.

ન કેવલં ઉપોસથદિવસાવ હોન્તીતિ આહ ‘‘**પુરિમવસ્સંવુટ્ઠાનં પના**’’તિઆદિ. **મા** ઇતિ ચન્દો વુચ્ચતિ તસ્સ ગતિયા દિવસસ્સ મિનિતબ્બતો, સો એત્થ સબ્બકલાપારિપૂરિયા પુણ્ણોતિ **પુણ્ણમા**, પુબ્બકત્તિકાય પુણ્ણમા **પુબ્બકત્તિકપુણ્ણમા**, અસ્સયુજપુણ્ણમા. સા હિ પચ્છિમકત્તિકં નિવત્તેતું એવં વુત્તા. **તેસંયેવા**તિ પુરિમવસ્સંવુટ્ઠાનંયેવ. **ભણ્ડનકારકેહી**તિ કલહકારકેહિ. **પચ્ચુક્કડ્ઢન્તી**તિ ઉક્કડ્ઢન્તિ. ભણ્ડનકારકેહિ અનુવાદવસેન અસ્સયુજપુણ્ણમાદિં પરિચ્ચજન્તા પવારણં કાળપક્ખં, જુણ્હપક્ખન્તિ ઉદ્ધં કડ્ઢન્તીતિ અત્થો. ‘‘સુણન્તુ મે આયસ્મન્તો આવાસિકા, યદાયસ્મન્તાનં પત્તકલ્લં, ઇદાનિ ઉપોસથં કરેય્યામ, પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસેય્યામ, આગમે કાળે પવારેય્યામા’’તિ (મહાવ॰ ૨૪૦) ‘‘સુણન્તુ મે આયસ્મન્તો આવાસિકા, યદાયસ્મન્તાનં પત્તકલ્લં, ઇદાનિ ઉપોસથં કરેય્યામ, પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસેય્યામ, આગમે જુણ્હે પવારેય્યામા’’તિ ચ એવં ઞત્તિયા પવારણં ઉક્કડ્ઢન્તીતિ વુત્તં હોતિ.

અથાતિ અનન્તરત્થે નિપાતો. ચતુદ્દસન્નં પૂરણો **ચાતુદ્દસો**, દિવસો. યં સન્ધાય ‘‘આગમે જુણ્હે પવારેય્યામા’’તિ ઞત્તિં ઠપયિંસુ, તસ્મિં પન આગમે જુણ્હે કોમુદિયા ચાતુમાસિનિયા અવસ્સં પવારેતબ્બં. ન હિ તં અતિક્કમિત્વા પવારેતું લબ્ભતિ. વુત્તઞ્હેતં –

> ‘‘તે ચે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ ભણ્ડનકારકા કલહકારકા વિવાદકારકા ભસ્સકારકા સઙ્ઘે અધિકરણકારકા તમ્પિ જુણ્હં અનુવસેય્યું, તેહિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂહિ સબ્બેહેવ આગમે જુણ્હે કોમુદિયા ચાતુમાસિનિયા અકામા પવારેતબ્બ’’ન્તિ (મહાવ॰ ૨૪૦).

તેનેવાહ ‘‘**પચ્છિમવસ્સંવુટ્ઠાનઞ્ચ પચ્છિમકત્તિકપુણ્ણમા એવા**’’તિ. યદિ હિ તં અતિક્કમિત્વા પવારેય્ય, દુક્કટાપત્તિં આપજ્જેય્ય. વુત્તઞ્હેતં ‘‘ન ચ, ભિક્ખવે, અપવારણાય પવારેતબ્બં અઞ્ઞત્ર સઙ્ઘસામગ્ગિયા’’તિ (મહાવ॰ ૨૩૩). વિસુદ્ધિપવારણાયોગતો **પવારણાદિવસા**. **પિ**સદ્દેન ન કેવલં પવારણાદિવસાયેવ, અથ ખો ઉપોસથદિવસાપિ હોન્તીતિ દસ્સેતિ. ઇદાનિ યો સો સામગ્ગિઉપોસથદિવસો વુત્તો, તઞ્ચ તપ્પસઙ્ગેન સામગ્ગિપવારણાદિવસઞ્ચ દસ્સેન્તો ‘‘**યદા પના**’’તિઆદિમાહ. **ઓસારિતે તસ્મિં ભિક્ખુસ્મિ**ન્તિ ઉક્ખિત્તકે ભિક્ખુસ્મિં ઓસારિતે, તં ગહેત્વા

સીમં ગન્ત્વા આપત્તિં દેસાપેત્વા કમ્મવાચાય કમ્મપ્પટિપ્પસ્સદ્ધિવસેન પવેસિતેતિ વુત્તં હોતિ. **તસ્સ વત્થુસ્સા**તિ તસ્સ અધિકરણસ્સ. તદા ઠપેત્વા…પે॰… ઉપોસથદિવસો નામ હોતીતિ સમ્બન્ધો. કિં કારણન્તિ આહ "**તાવદેવા**"તિઆદિ. તત્થ **તાવદેવા**તિ તં દિવસમેવ. **વચનતો**તિ **કોસમ્બકક્ખન્ધકે** (મહાવ॰ ૪૭૫) વુત્તત્તા. યત્થ પન પત્તચીવરાદીનં અત્થાય અપ્પમત્તકેન કારણેન વિવદન્તા ઉપોસથં વા પવારણં વા ઠપેન્તિ, તત્થ તસ્મિં અધિકરણે વિનિચ્છિતે ''સમગ્ગા જાતમ્હા''તિ અન્તરા સામગ્ગિઉપોસથં કાતું ન લભન્તિ. કરોન્તેહિ અનુપોસથે ઉપોસથો કતો નામ હોતિ. **કત્તિકમાસબ્ભન્તરે**તિ એત્થ **કત્તિકમાસો** નામ પુબ્બકત્તિકમાસસ્સ કાળપક્ખપાટિપદતો પટ્ઠાય યાવ અપરકત્તિકપુણ્ણમા, તાવ એકૂનતિંસરત્તિદિવો, તસ્સબ્ભન્તરે, તતો પચ્છા વા પન પુરે વા ન વટ્ટતિ. **અયમેવ** યો કોચિ દિવસોયેવ. ઇધાપિ **કોસમ્બકક્ખન્ધકે** સામગ્ગિયા સદિસાવ સામગ્ગી વેદિતબ્બા. યે પન કિસ્મિઞ્ચિદેવ અપ્પમત્તકે પવારણં ઠપેત્વા સમગ્ગા હોન્તિ, તેહિ પવારણાયમેવ પવારણા કાતબ્બા, તાવદેવ ન કાતબ્બા. કરોન્તેહિ અપ્પવારણાય પવારણા કતા હોતિ. **ન કાતબ્બોયેવા**તિ નિયમેન યદિ કરોતિ, દુક્કટન્તિ દસ્સેતિ. તત્થ હિ ઉપોસથકરણે દુક્કટં. વુત્તઞ્હેતં ''ન, ભિક્ખવે, અનુપોસથે ઉપોસથો કાતબ્બો અઞ્ઞત્ર સઙ્ઘસામગ્ગિયા''તિ (મહાવ॰ ૧૮૩).

"**પત્તકાલમેવ પત્તકલ્લ**"ન્તિ ઇમિના સકત્થે ભાવપ્પચ્ચયોતિ દસ્સેતિ. **નાસતી**તિ અન્વયતો વુત્તમેવ બ્યતિરેકતો દળ્હં કરોતિ.

અનુરૂપાતિ અરહા અનુચ્છવિકા, સામિનોતિ વુત્તં હોતિ. **સબ્બન્તિમેના**તિ સબ્બહેટ્ઠિમેન ચત્તારો, ન તેહિ વિના તં ઉપોસથકમ્મં કરીયતિ, ન તેસં છન્દો વા પારિસુદ્ધિ વા એતિ. અવસેસા પન સચેપિ સહસ્સમત્તા હોન્તિ, સચે સમાનસંવાસકા, સબ્બે છન્દારહાવ હોન્તિ, છન્દપારિસુદ્ધિં દત્વા આગચ્છન્તુ વા, મા વા, કમ્મં ન કુપ્પતિ. **પકતત્તા**તિ અનુક્ખિત્તા, પારાજિકં અનજ્ઝાપન્ના ચ. **હત્થપાસો** નામ દિયડ્ઢહત્થપ્પમાણો.

સીમા ચ નામેસા કતમા, યત્થ હત્થપાસં અવિજહિત્વા ઠિતા કમ્મપ્પત્તા નામ હોન્તીતિ અનુયોગં સન્ધાય સીમં દસ્સેન્તો વિભાગવન્તાનં સભાવવિભાવનં વિભાગદસ્સનમુખેનેવ હોતીતિ "**સીમા ચ નામેસા**"તિઆદિમાહ. **સમ્ભિન્દન્તેના**તિ મિસ્સીકરોન્તેન. **અજ્ઝોત્થરન્તેના**તિ મદ્દન્તેન, અન્તો કરોન્તેનાતિ વુત્તં હોતિ. ઇમા વિપત્તિસીમાયો નામાતિ સમ્બન્ધો. કસ્મા વિપત્તિસીમાયો નામાતિ આહ "**એકાદસહી**"તિઆદિ. **આકારેહી**તિ કારણેહિ. **વચનતો**તિ કમ્મવગ્ગે (પરિ॰ ૪૮૨ આદયો) કથિતત્તા. સઙ્ઘકમ્મં નામેતં વીસતિવગ્ગકરણીયપરમન્તિ આહ "**યત્થ એકવીસતિ ભિક્ખૂ નિસીદિતું ન સક્કોન્તી**"તિ. યસ્સં સીમાયં હેટ્ઠિમપરિચ્છેદેન કમ્મારહેન સદ્ધિં એકવીસતિ ભિક્ખૂ પરિમણ્ડલાકારેન નિસીદિતું ન સક્કોન્તિ, અયં **અતિખુદ્દકા નામા**તિ અત્થો. એવરૂપા ચ સીમા સમ્મતાપિ અસમ્મતા, ગામખેત્તસદિસાવ હોતિ, તત્થ કતં કમ્મં કુપ્પતિ. એસ નયો સેસસીમાસુપિ.

સમ્મતાતિ બદ્ધા, વાચિતકમ્મવાચાતિ અત્થો. કમ્મવાચાય વાચનમેવ હિ બન્ધનં નામ. નિમિત્તં ન ઉપગચ્છતીતિ **અનિમિત્તુપગો**, તં અનિમિત્તુપગં, અનિમિત્તારહન્તિ વુત્તં હોતિ. **તચસારરુક્ખો** નામ તાલનાળિકેરાદિકા. **પંસુપુઞ્જવાલુકાપુઞ્જાનન્તિ** પંસુરાસિવાલુકારાસીનં મજ્ઝે. નિદ્ધારણે ચેતં સામિવચનં. પોત્થકેસુ પન કત્થચિ ''પંસુપુઞ્જં વા વાલુકાપુઞ્જં વા અઞ્ઞતર''ન્તિ પાઠો દિસ્સતિ, સો પન અપાઠો. ન હિ સો ''અઞ્ઞતર''ન્તિ ઇમિના યુજ્જતીતિ. **અન્તરા**તિ નિમિત્તુપગનિમિત્તાનમન્તરા. એત્થ ચ યા તીહિ નિમિત્તેહિ બજ્ઝમાના અનિમિત્તુપગેસુ તચસારરુક્ખાદીસુ અઞ્ઞતરં અન્તરા એકં નિમિત્તં કત્વા સમ્મતા, સા **ખણ્ડનિમિત્તા** નામ હોતિ. યા પન ચતુપઞ્ચનિમિત્તાદીહિ બજ્ઝમાના ઇમેસુ તચસારરુક્ખાદીસુ અઞ્ઞતરં અન્તરા એકં નિમિત્તં

કત્વા સમ્મતા, સા **ખણ્ડનિમિત્તા** નામ ન હોતીતિ વિઞ્ઞાયતિ નિમિત્તુપગાનં નિમિત્તાનં તિણ્ણં સબ્ભાવતો. અટ્ઠકથાસુ પન અવિસેસેન વુત્તં, તસ્મા ઉપપરિક્ખિત્વા ગહેતબ્બં. **સબ્બેન સબ્બન્તિ** સબ્બપ્પકારેન. **નિમિત્તાનં બહિ ઠિતેન સમ્મતા**તિ તેસં બહિ ઠિતેન વાચિતકમ્મવાચા. નિમિત્તાનિ પન અન્તો ચ બહિ ચ ઠત્વા કિત્તેતું વટ્ટન્તિ.

એવં સમ્મતાપીતિ નિમિત્તાનિ કિત્તેત્વા કમ્મવાચાય સમ્મતાપિ. ઇમસ્સ ''અસમ્મતાવ હોતી''તિ ઇમિના સમ્બન્ધો. **સબ્બા, ભિક્ખવે, નદી અસીમા**તિ યા કાચિ નદીલક્ખણપ્પત્તા નદી નિમિત્તાનિ કિત્તેત્વા ''એતં બદ્ધસીમં કરોમા''તિ કતાપિ અસીમા, બદ્ધસીમા ન હોતીતિ અત્થો. અત્તનો સભાવેન પન સા બદ્ધસીમાસદિસા. સબ્બત્થ સઙ્ઘકમ્મં કાતું વટ્ટતિ. **સમુદ્દજાતસ્સરેસુ**પિ એસેવ નયો. "**સંસટ્ઠવિટપા**"તિ ઇમિના અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ આસન્નતં દીપેતિ. **બદ્ધા હોતી**તિ પચ્છિમદિસાભાગે સીમં સન્ધાય વુત્તં. **તસ્સા પદેસન્તિ** તસ્સા એકદેસં. યત્થ ઠત્વા ભિક્ખૂહિ કમ્મં કાતું સક્કા હોતિ, તાદિસં એકદેસન્તિ વુત્તં હોતિ. યત્થ પન ઠિતેહિ કમ્મં કાતું ન સક્કા, તાદિસં પદેસં અન્તો કરિત્વા બન્ધન્તા **સીમાય સીમં સમ્ભિન્દન્તિ** નામ, ન તુ અજ્ઝોત્થરન્તિ નામાતિ ગહેતબ્બં. **ગણ્ઠિપદેસુ** પન "**સમ્ભિન્દનં** પરેસં સીમાય એકં વા દ્વે વા નિમિત્તે કિત્તેત્વા લેખામત્તં ગહેત્વા બન્ધનં. **અજ્ઝોત્થરણં** નામ પરેસં સીમાય નિમિત્તે કિત્તેત્વા તં સકલં વા તસ્સેકદેસં વા અન્તો કરોન્તેન તસ્સા બહિ એકિસ્સં દ્વીસુ વા દિસાસુ નિમિત્તે કિત્તેત્વા બન્ધન''ન્તિ વુત્તં.

પબ્બતાદીનં નિમિત્તાનં સમ્પદા **નિમિત્તસમ્પત્તિ**. પબ્બતોવ નિમિત્તં **પબ્બતનિમિત્તં**. એવં સેસેસુપિ. **એવં વુત્તેસૂ**તિ **ઉપોસથક્ખન્ધકે** (મહાવ॰ ૧૩૮ આદયો) સીમાસમ્મુતિયં વુત્તેસુ. ઇમેહિ ચ પન અટ્ઠહિ નિમિત્તેહિ અસમ્મિસ્સેહિપિ અઞ્ઞમઞ્ઞમિસ્સેહિપિ સીમં સમ્મન્નિતું વટ્ટતિ. તેનાહ "**તસ્મિં તસ્મિં દિસાભાગે યથાલદ્ધાનિ નિમિત્તુપગાનિ નિમિત્તાની**"તિ. એકેન, પન દ્વીહિ વા નિમિત્તેહિ સમ્મન્નિતું ન વટ્ટતિ, તીણિ પન આદિં કત્વા વુત્તપ્પકારાનં નિમિત્તાનં સતેનાપિ વટ્ટતિ. ''પુરત્થિમાય દિસાય કિં નિમિત્ત''ન્તિ વિનયધરેન પુચ્છિતબ્બં, ''પબ્બતો, ભન્તે''તિ વુત્તે પુન વિનયધરેનેવ ''એસો પબ્બતો નિમિત્ત''ન્તિ એવં નિમિત્તં કિત્તેતબ્બં. ''એતં પબ્બતં નિમિત્તં કરોમ, નિમિત્તં કરિસ્સામ, નિમિત્તં કતો, નિમિત્તં હોતુ, હોતિ ભવિસ્સતી''તિ એવં પન કિત્તેતું ન વટ્ટતિ. **પાસાણા**દીસુપિ એસેવ નયો. તેનાહ "**પુરત્થિમાય દિસાય કિં નિમિત્ત**"ન્તિઆદિ. ''પબ્બતો, ભન્તે, ઉદકં, ભન્તે''તિ એવં પન ઉપસમ્પન્નો વા આચિક્ખતુ, અનુપસમ્પન્નો વા, વટ્ટતિયેવ. **આદિસદ્દેન** ''પુરત્થિમાય અનુદિસાય કિં નિમિત્તં? પાસાણો, ભન્તે, એસો પાસાણો નિમિત્તં. દક્ખિણાય દિસાય, દક્ખિણાય અનુદિસાય, પચ્છિમાય દિસાય, પચ્છિમાય અનુદિસાય, ઉત્તરાય દિસાય, ઉત્તરાય અનુદિસાય કિં નિમિત્તં? ઉદકં, ભન્તે, એતં ઉદકં નિમિત્ત''ન્તિ ઇદં સઙ્ગણ્હાતિ. એત્થ પન અટ્ઠત્વા પુન ''પુરત્થિમાય દિસાય કિં નિમિત્તં? પબ્બતો, ભન્તે, એસો પબ્બતો નિમિત્ત''ન્તિ એવં પઠમં કિત્તિતનિમિત્તં કિત્તેત્વાવ ઠપેતબ્બં. એવઞ્હિ નિમિત્તેન નિમિત્તં ઘટિતં હોતિ. **સમ્મા કિત્તેત્વા**તિ અઞ્ઞમઞ્ઞનામવિપરિયાયેન, અનિમિત્તાનં નામેન ચ અકિત્તેત્વા યથાવુત્તેનેવ નયેન કિત્તેત્વા. **સમ્મતા**તિ ''સુણાતુ મે, ભન્તે''તિઆદિના નયેન **ઉપોસથક્ખન્ધકે** (મહાવ॰ ૧૩૯ આદયો) વુત્તાય પરિસુદ્ધાય ઞત્તિદુતિયકમ્મવાચાય બદ્ધા. તત્થ નિમિત્તાનિ સકિં કિત્તિતાનિપિ કિત્તિતાનેવ હોન્તિ. **અન્ધકટ્ઠકથાયં** પન તિક્ખત્તું સીમમણ્ડલં સમ્બન્ધન્તેન નિમિત્તં કિત્તેતબ્બ''ન્તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૩૮) વુત્તં.

તત્રાતિ તેસુ અટ્ઠસુ નિમિત્તેસુ. **નિમિત્તુપગતા**તિ નિમિત્તયોગ્યતા. "**હત્થિપ્પમાણતો પટ્ઠાયા**"તિ વચનતો હત્થિપ્પમાણોપિ નિમિત્તુપગોયેવ. હત્થી પન સત્તરતનો વા અટ્ઠરતનો (સારત્થ॰ ટી॰ મહાવગ્ગ ૩.૧૩૮) વા. **તતો ઓમકતરો**તિ તતો હત્થિપ્પમાણતો ખુદ્દકતરો. સચે ચતૂસુ દિસાસુ ચત્તારો વા તીસુ વા તયો પબ્બતા

હોન્તિ, ચતૂહિ, તીહિ વા પબ્બતનિમિત્તેહેવ સમ્મન્નિતુમ્પિ વટ્ટતિ, દ્વીહિ પન નિમિત્તેહિ, એકેન વા સમ્મન્નિતું ન વટ્ટતિ. ઇતો પરેસુ પાસાણનિમિત્તાદીસુપિ એસેવ નયો. તસ્મા પબ્બતનિમિત્તં કરોન્તેન પુચ્છિતબ્બં ''એકાબદ્ધો, ન એકાબદ્ધો''તિ. સચે એકાબદ્ધો હોતિ, ન કાતબ્બો. તઞ્હિ ચતૂસુ વા અટ્ઠસુ વા દિસાસુ કિત્તેન્તેનાપિ એકમેવ નિમિત્તં કિત્તિતં હોતિ. તસ્મા યો એવં ચક્કસણ્ઠાનેન વિહારં પરિક્ખિપિત્વા ઠિતો પબ્બતો, તં એકદિસાય કિત્તેત્વા અઞ્ઞાસુ દિસાસુ તં બહિદ્ધા કત્વા અન્તો અઞ્ઞાનિ નિમિત્તાનિ કિત્તેતબ્બાનિ. સચે પબ્બતસ્સ તતિયભાગં વા ઉપડ્ઢં વા અન્તોસીમાય કત્તુકામા હોન્તિ, પબ્બતં અકિત્તેત્વા યત્તકં પદેસં અન્તો કત્તુકામા, તસ્સ પરતો તસ્મિંયેવ પબ્બતે જાતરુક્ખવમ્મિકાદીસુ અઞ્ઞતરં નિમિત્તં કિત્તેતબ્બં. સચે યોજનદ્વિયોજનપ્પમાણં સબ્બં પબ્બતં અન્તો કત્તુકામા હોન્તિ, પબ્બતસ્સ પરતો ભૂમિયં જાતરુક્ખવમ્મિકાદીનિ નિમિત્તાનિ કિત્તેતબ્બાનિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૩૮; વિ॰ સઙ્ગ॰ અટ્ઠ॰ ૧૫૮).

સઙ્ખં ગચ્છતીતિ ગણનં વોહારં ગચ્છતીતિ અત્થો. **દ્વત્તિંસપલગુળપિણ્ડપરિમાણો**તિ થૂલતાય, ન તુલગણનાય. તત્થ ''**એકપલં** નામ દસકલઞ્ચ''ન્તિ વદન્તિ. ઇટ્ઠકા મહન્તાપિ ન વટ્ટતિ. તથા અનિમિત્તુપગપાસાણાનં રાસિ, પગેવ પંસુવાલુકારાસિ. ભૂમિસમો ખલમણ્ડલસદિસો પિટ્ઠિપાસાણો વા ભૂમિતો ખાણુકો વિય ઉટ્ઠિતપાસાણો વા હોતિ, સોપિ પમાણૂપગો ચે, વટ્ટતિ. ''પિટ્ઠિપાસાણો પન અતિમહન્તોપિ પાસાણસઙ્ખમેવ ગચ્છતીતિ આહ ''**પિટ્ઠિપાસાણો** પના''તિઆદિ. તસ્મા સચે મહતો પિટ્ઠિપાસાણસ્સ એકં પદેસં અન્તોસીમાયં કત્તુકામા હોન્તિ, તં અકિત્તેત્વા તસ્સુપરિ અઞ્ઞો પાસાણો કિત્તેતબ્બો. સચે પિટ્ઠિપાસાણુપરિ વિહારં કરોન્તિ, વિહારમજ્ઝેન ચ પિટ્ઠિપાસાણો વિનિવિજ્ઝિત્વા ગચ્છતિ, એવરૂપો પિટ્ઠિપાસાણો ન વટ્ટતિ. સચે હિ તં કિત્તેન્તિ, નિમિત્તસ્સુપરિ વિહારો હોતિ, નિમિત્તઞ્ચ નામ બહિસીમાયં હોતિ, વિહારોપિ બહિસીમાયં આપજ્જતિ. વિહારં પરિક્ખિપિત્વા ઠિતપિટ્ઠિપાસાણો પન એકત્થ કિત્તેત્વા અઞ્ઞત્થ ન કિત્તેતબ્બો.

વનનિમિત્તે તિણવનં વા તચસારરુક્ખવનં વા ન વટ્ટતીતિ આહ ''**અન્તોસારેહી**''તિઆદિ. **અન્તોસારા** નામ અમ્બજમ્બુપનસાદયો. **અન્તોસારમિસ્સકેહી**તિ અન્તો સારો યેસં તે અન્તોસારા, તેહિ મિસ્સકા અન્તોસારમિસ્સકા, તેહિ. **ચતુપઞ્ચરુક્ખમત્તમ્પી**તિ હેટ્ઠિમપરિચ્છેદનાહ . ઉક્કંસતો પન યોજનસતિકમ્પિ વનં વટ્ટતિ. એત્થ પન ચતુરુક્ખમત્તઞ્ચે, તયો સારતો, એકો અસારતો. પઞ્ચરુક્ખમત્તઞ્ચે, તયો સારતો, દ્વે અસારતોતિ ગહેતબ્બં. સચે પન વનમજ્ઝે વિહારં કરોન્તિ, તં વનં ન કિત્તેતબ્બં. એકદેસં અન્તોસીમાયં કત્તુકામેહિપિ વનં અકિત્તેત્વા તત્થ રુક્ખપાસાણાદયો કિત્તેતબ્બા, વિહારં પરિક્ખિપિત્વા ઠિતવનં એકત્થ કિત્તેત્વા અઞ્ઞત્થ ન કિત્તેતબ્બં (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૩૮).

રુક્ખનિમિત્તેપિ તચસારરુક્ખો ન વટ્ટતીતિ આહ ''**અન્તોસારો**''તિ. ''**ભૂમિયં પતિટ્ઠિતો**''તિ ઇમિના કુટસરાવાદીસુ ઠિતં પટિક્ખિપતિ. તતો અપનેત્વા પન તઙ્ખણમ્પિ ભૂમિયં રોપેત્વા કોટ્ઠકં કત્વા ઉદકં આસિઞ્ચિત્વા કિત્તેતું વટ્ટતિ, નવમૂલસાખાનિગ્ગમનં અકારણં. ખન્ધં છિન્દિત્વા રોપિતે પન એતં યુજ્જતિ. **સૂચિદણ્ડકપ્પમાણો**તિ ''સીહળદીપે લેખનદણ્ડપ્પમાણો''તિ વદન્તિ (સારત્થ॰ ટી॰ મહાવગ્ગ ૩.૧૩૮), સો ચ કનિટ્ઠઙ્ગુલિપરિમાણોતિ દટ્ઠબ્બો. ઇદં પન રુક્ખનિમિત્તં કિત્તેન્તેન ''રુક્ખો''તિપિ, ''સાકરુક્ખો, સાલરુક્ખો''તિપિ વત્તું વટ્ટતિ. એકાબદ્ધં પન સુપ્પતિટ્ઠિતનિગ્રોધસદિસં રુક્ખં એકત્થ કિત્તેત્વા અઞ્ઞત્થ કિત્તેતું ન વટ્ટતિ.

મગ્ગનિમિત્તે અરઞ્ઞખેત્તનદીતળાકમગ્ગાદયો ન વટ્ટન્તીતિ આહ ''**જઙ્ઘમગ્ગો વા હોતૂ**''તિઆદિ. યો પન જઙ્ઘમગ્ગો સકટમગ્ગતો ઓક્કમિત્વા પુન સકટમગ્ગમેવ ઓતરતિ, યે વા જઙ્ઘમગ્ગસકટમગ્ગા અવલઞ્જિતા, તે ન

વટ્ટન્તિ. તેનાહ ‘‘**જઙ્ઘસત્થસકટસત્થેહી**’’તિઆદિ. એત્થ ચ સચે સકટમગ્ગસ્સ અન્તિમચક્કમગ્ગં નિમિત્તં કરોન્તિ, મગ્ગો બહિસીમાય હોતિ. સચે બાહિરચક્કમગ્ગં નિમિત્તં કરોન્તિ, બાહિરચક્કમગ્ગોવ બહિસીમાય હોતિ, સેસં અન્તોસીમં ભજતીતિ વેદિતબ્બં. સચેપિ દ્વે મગ્ગા નિક્ખમિત્વા પચ્છા સકટધુરમિવ એકીભવન્તિ, દ્વિધા ભિન્નટ્ઠાને વા સમ્બન્ધટ્ઠાને વા સકિં કિત્તેત્વા પુન ન કિત્તેતબ્બા. એકાબદ્ધનિમિત્તઞ્હેતં હોતિ.

સચે વિહારં પરિક્ખિપિત્વા ચત્તારો મગ્ગા ચતૂસુ દિસાસુ ગચ્છન્તિ, મજ્ઝે એકં કિત્તેત્વા અપરં કિત્તેતું ન વટ્ટતિ. એકાબદ્ધનિમિત્તઞ્હેતં. કોણં વિનિવિજ્ઝિત્વા ગતં પન પરભાગે કિત્તેતું વટ્ટતિ. વિહારમજ્ઝેન વિનિવિજ્ઝિત્વા ગતમગ્ગો પન ન કિત્તેતબ્બો. કિત્તિતે પન નિમિત્તસ્સ ઉપરિ વિહારો હોતિ. ઇમઞ્ચ મગ્ગં કિત્તેન્તેન ‘‘મગ્ગો પજ્જો પથો’’તિઆદિના (ચૂળનિ॰ પારાયનત્થુતિગાથાનિદ્દેસ ૧૦૧) વુત્તેસુ દસસુ નામેસુ યેન કેનચિ નામેન કિત્તેતું વટ્ટતિ. પરિખાસણ્ઠાનેન વિહારં પરિક્ખિપિત્વા ગતમગ્ગો એકત્થ કિત્તેત્વા અઞ્ઞત્થ કિત્તેતું ન વટ્ટતિ.

યં પન અબદ્ધસીમાલક્ખણે નદિં વક્ખામાતિ ‘‘યસ્સા ધમ્મિકાનં રાજૂનં કાલે’’તિઆદિના (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનવણ્ણના) ઉદકુક્ખેપસીમાયં નદિયા વક્ખમાનત્તા વુત્તં. યા પન નદી મગ્ગો વિય સકટધુરસણ્ઠાનેન વા પરિખાસણ્ઠાનેન વા વિહારં પરિક્ખિપિત્વા ગતા, નં એકત્થ કિત્તેત્વા અઞ્ઞત્થ કિત્તેતું ન વટ્ટતિ. વિહારસ્સ ચતૂસુ દિસાસુ અઞ્ઞમઞ્ઞં વિનિવિજ્ઝિત્વા ગતે નદીચતુક્કેપિ એસેવ નયો. અસમ્મિસ્સનદિયો પન ચતસ્સોપિ કિત્તેતું વટ્ટતિ. સચે વતિં કરોન્તો વિય રુક્ખપાદે નિખણિત્વા વલ્લિપલાલાદીહિ નદીસોતં રુમ્ભન્તિ, ઉદકમ્પિ અજ્ઝોત્થરિત્વા આવરણં પવત્તતિયેવ, નિમિત્તં કાતું વટ્ટતિ. યથા પન ઉદકં નપ્પવત્તતિ, એવં સેતુમ્હિ કતે અપ્પવત્તમાના નદી નિમિત્તં કાતું ન વટ્ટતિ. પવત્તનટ્ઠાને નદીનિમિત્તં, અપ્પવત્તનટ્ઠાને ઉદકનિમિત્તં કાતું વટ્ટતિ.

યા પન દુબ્બુટ્ઠિકાલે વા ગિમ્હે વા નિરુદકભાવેન નપ્પવત્તતિ, સા વટ્ટતિ. મહાનદિતો ઉદકમાતિકં નીહરન્તિ, સા કુન્નદીસદિસા હુત્વા તીણિ સસ્સાનિ સમ્પાદેન્તી નિચ્ચં પવત્તતિ. કિઞ્ચાપિ પવત્તતિ, નિમિત્તં કાતું ન વટ્ટતિ. યા પન મૂલે મહાનદિતો નિગ્ગતાપિ કાલન્તરેન તેનેવ નિગ્ગતમગ્ગેન નદિં ભિન્દિત્વા સયમેવ ગચ્છતિ, ગચ્છન્તી ચ પરતો સુસુમારાદિસમાકિણ્ણા નાવાદીહિ સઞ્ચરિતબ્બા નદી હોતિ, તં નિમિત્તં કાતું વટ્ટતિ.

અસન્દમાનન્તિ અપ્પવત્તમાનં. સન્દમાનં નામ ઓઘનદીઉદકવાહકમાતિકાસુ ઉદકં. **વુત્તપરિચ્છેદકાલં અતિક્કન્તન્તિ** ‘‘યાવ કમ્મવાચાપરિયોસાના સણ્ઠમાનક’’ન્તિ વુત્તપરિચ્છેદકાલં અતિક્કન્તં. **ભાજનગતન્તિ** નાવાચાટિઆદીસુ ભાજનેસુ ગતં. યં પન **અન્ધકટ્ઠકથાયં** ‘‘ગમ્ભીરેસુ આવાટાદીસુ ઉક્ખેપિમં ઉદકં નિમિત્તં ન કાતબ્બ’’ન્તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૩૮; વિ॰ સઙ્ગ॰ અટ્ઠ॰ ૧૫૮) વુત્તં, તં દુવુત્તં , અત્તનો મતિમત્તમેવ. ઠિતં પન અન્તમસો સૂકરખતાયપિ ગામદારકાનં કીળનવાપિયમ્પિ સચે યાવ કમ્મવાચાપરિયોસાનં તિટ્ઠતિ, અપ્પં વા હોતુ, બહુ વા, વટ્ટતિયેવ. તસ્મિં પન ઠાને નિમિત્તસઞ્ઞાકરણત્થં પાસાણવાલિકાપંસુઆદિરાસિ વા પાસાણત્થમ્ભો વા દારુત્થમ્ભો વા કાતબ્બો.

એવં નિમિત્તસમ્પત્તિયુત્તતં દસ્સેત્વા ઇદાનિ યેહિ આકારેહિ બદ્ધા પરિસાસમ્પત્તિયુત્તા નામ હોતિ, તં દસ્સેતું ‘‘**પરિસાસમ્પત્તિયા યુત્તા નામા**’’તિઆદિમાહ. ઇમસ્સ પન કમ્મસ્સ ચતુવગ્ગકરણીયત્તા ‘‘**ચતૂહિ ભિક્ખૂહી**’’તિ વુત્તં. ઇમઞ્ચ સીમં બન્ધિતુકામેહિ સામન્તવિહારેસુ ભિક્ખૂ તસ્સ તસ્સ વિહારસ્સ સીમાપરિચ્છેદં પુચ્છિત્વા બદ્ધસીમવિહારાનં સીમાય સીમન્તરિકં, અબદ્ધસીમવિહારાનં સીમાય ઉપચારં ઠપેત્વા દિસાચારિકભિક્ખૂનં

નિસ્સઞ્ચારસમયે સચે એકસ્મિં ગામખેત્તે સીમં બન્ધિતુકામા, યે તત્થ બદ્ધસીમવિહારા, તેસુ ભિક્ખૂનં ‘‘મયં અજ્જ સીમં બન્ધિસ્સામ, તુમ્હે સકસકસીમાપરિચ્છેદતો મા નિક્ખમિત્થા’’તિ પેસેતબ્બં. યે અબદ્ધસીમવિહારા, તેસુ ભિક્ખૂ એકજ્ઝં સન્નિપાતાપેતબ્બા, છન્દારહાનં છન્દો આહરાપેતબ્બો. તેન વુત્તં ‘‘**યાવતિકા તસ્મિં ગામખેત્તે**’’તિઆદિ. **તસ્મિં ગામખેત્તે**તિ યસ્મિં ગામખેત્તે ઠત્વા કમ્મવાચં વાચેન્તિ, તસ્મિં ગામખેત્તે. ‘‘સચે અઞ્ઞાનિપિ ગામખેત્તાનિ અન્તો કત્તુકામા, તેસુ ગામેસુ યે ભિક્ખૂ વસન્તિ, તેહિપિ આગન્તબ્બં, અનાગચ્છન્તાનં છન્દો આહરિતબ્બો’’તિ **મહાસુમત્થેરો** આહ. **મહાપદુમત્થેરો** પનાહ ‘‘નાનાગામખેત્તાનિ નામ પાટિયેક્કં બદ્ધસીમાસદિસાનિ, ન તતો છન્દપારિસુદ્ધિ આગચ્છતિ. અન્તોનિમિત્તગતેહિ પન ભિક્ખૂહિ આગન્તબ્બ’’ન્તિ વત્વા પુન આહ ‘‘સમાનસંવાસકસીમાસમ્મન્નનકાલે આગમનમ્પિ અનાગમનમ્પિ વટ્ટતિ, અવિપ્પવાસસીમાસમ્મન્નનકાલે પન અન્તોનિમિત્તગતેહિ આગન્તબ્બં. અનાગચ્છન્તાનં છન્દો આહરિતબ્બો’’તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૩૮).

ઇદાનિ યેહિ આકારેહિ સમ્મતા કમ્મવાચાસમ્પત્તિયુત્તા નામ હોતિ, તં દસ્સેતું ‘‘**કમ્મવાચાસમ્પત્તિયા યુત્તા નામા**’’તિઆદિમાહ. **આદિ**સદ્દેન. ‘‘યદિ સઙ્ઘસ્સ પત્તકલ્લં, સઙ્ઘો એતેહિ નિમિત્તેહિ સીમં સમ્મન્નેય્ય સમાનસંવાસં એકૂપોસથં, એસા ઞત્તિ. સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો, યાવતા સમન્તા નિમિત્તા કિત્તિતા, સઙ્ઘો એતેહિ નિમિત્તેહિ સીમં સમ્મન્નતિ સમાનસંવાસં એકૂપોસથં, યસ્સાયસ્મતો ખમતિ એતેહિ નિમિત્તેહિ સીમાય સમ્મુતિ સમાનસંવાસાય એકૂપોસથાય, સો તુણ્હસ્સ. યસ્સ નક્ખમતિ, સો ભાસેય્ય. સમ્મતા સીમા સઙ્ઘેન એતેહિ નિમિત્તેહિ સમાનસંવાસા એકૂપોસથા, ખમતિ સઙ્ઘસ્સ, તસ્મા તુણ્હી, એવમેતં ધારયામી’’તિ (મહાવ॰ ૧૩૯) ઇમં પાળિસેસં સઙ્ગણ્હાતિ. **વુત્તાયા**તિ ઉપોસથક્ખન્ધકે વુત્તાય. ઞત્તિદોસઅનુસ્સાવનદોસેહિ વિરહિતત્તા **પરિસુદ્ધાય**.

ખણ્ડસીમા (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૩૮; સારત્થ॰ ટી॰ મહાવગ્ગ ૩.૧૩૮; વજિર॰ ટી॰ મહાવગ્ગ ૧૩૮) નામ ખુદ્દકસીમા. સમાનસંવાસકત્થં સમ્મતા સીમા **સમાનસંવાસકસીમા**. અવિપ્પવાસત્થં સમ્મતા સીમા **અવિપ્પવાસસીમા**. ઇમાસુ પન તીસુ સીમં સમ્મન્નન્તેહિ પબ્બજ્જુપસમ્પદાદીનં સઙ્ઘકમ્માનં સુખકરણત્થં પઠમં ખણ્ડસીમા બન્ધિતબ્બા. તં પન બન્ધન્તેહિ વત્તં જાનિતબ્બં. સચે હિ બોધિચેતિયભત્તસાલાદીનિ સબ્બવત્થૂનિ પતિટ્ઠાપેત્વા કતવિહારે બન્ધન્તિ, વિહારમજ્ઝે બહૂનં સમોસરણટ્ઠાને અબન્ધિત્વા વિહારપચ્ચન્તે વિવિત્તોકાસે બન્ધિતબ્બા. અકતવિહારે બન્ધન્તેહિ બોધિચેતિયાદીનં સબ્બવત્થૂનં ઠાનં સલ્લક્ખેત્વા યથા પતિટ્ઠિતેસુ વત્થૂસુ વિહારપચ્ચન્તે વિવિત્તોકાસે હોતિ, એવં બન્ધિતબ્બા. સા હેટ્ઠિમપરિચ્છેદેન સચે એકવીસતિભિક્ખૂ ગણ્હાતિ, વટ્ટતિ. તતો ઓરં ન વટ્ટતિ. પરં ભિક્ખુસહસ્સં ગણ્હન્તીપિ વટ્ટતિ. તં બન્ધન્તેહિ સીમામાળકસ્સ સમન્તા નિમિત્તુપગા પાસાણા ઠપેતબ્બા, ન ખણ્ડસીમાય ઠિતેહિ મહાસીમા બન્ધિતબ્બા, ન મહાસીમાય ઠિતેહિ ખણ્ડસીમા. ખણ્ડસીમાયમેવ પન ઠત્વા ખણ્ડસીમા બન્ધિતબ્બા, મહાસીમાયમેવ ઠત્વા મહાસીમા.

તત્રાયં બન્ધનવિધિ – સમન્તા ‘‘એસો પાસાણો નિમિત્ત’’ન્તિ એવં નિમિત્તાનિ કિત્તેત્વા કમ્મવાચાય સીમા સમ્મન્નિતબ્બા. અથ તસ્સા એવ દળ્હીકમ્મત્થં અવિપ્પવાસકમ્મવાચા કાતબ્બા. એવઞ્હિ ‘‘સીમં સમૂહનિસ્સામા’’તિ આગતા સમૂહનિતું ન સક્ખિસ્સન્તિ. સીમં સમ્મન્નિત્વા બહિ સીમન્તરિકપાસાણા ઠપેતબ્બા, સીમન્તરિકા પચ્છિમકોટિયા ચતુરઙ્ગુલપ્પમાણાપિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૩૮; વિ॰ સઙ્ગ॰ અટ્ઠ॰ ૧૬૩) વટ્ટતિ. સચે પન વિહારો મહા હોતિ, દ્વેપિ તિસ્સોપિ તતુત્તરિપિ ખણ્ડસીમાયો બન્ધિતબ્બા.

એવં ખણ્ડસીમં સમ્મન્નિત્વા મહાસીમાસમ્મુતિકાલે ખણ્ડસીમતો નિક્ખમિત્વા મહાસીમાયં ઠત્વા સમન્તા અનુપરિયાયન્તેહિ સીમન્તરિકપાસાણા કિત્તેતબ્બા. તતો અવસેસનિમિત્તે કિત્તેત્વા હત્થપાસં અવિજહન્તેહિ

કમ્મવાચાય સમાનસંવાસકસીમં સમ્મન્નિત્વા તસ્સા દળ્હીકમ્મત્થં અવિપ્પવાસકમ્મવાચાપિ કાતબ્બા. એવઞ્હિ ‘‘સીમં સમૂહનિસ્સામા’’તિ આગતા સમૂહનિતું ન સક્ખિસ્સન્તિ. સચે પન ખણ્ડસીમાય નિમિત્તાનિ કિત્તેત્વા તતો સીમન્તરિકાય નિમિત્તાનિ કિત્તેત્વા મહાસીમાય નિમિત્તાનિ કિત્તેન્તિ, એવં તીસુ ઠાનેસુ નિમિત્તાનિ કિત્તેત્વા યં સીમં ઇચ્છન્તિ, તં પઠમં બન્ધિતું વટ્ટતિ. એવં સન્તેપિ યથાવુત્તનયેન ખણ્ડસીમતોવ પટ્ઠાય બન્ધિતબ્બા. એવં બદ્ધાસુ પન સીમાસુ ખણ્ડસીમાયં ઠિતા ભિક્ખૂ મહાસીમાયં કમ્મં કરોન્તાનં ન કોપેન્તિ, મહાસીમાયં વા ઠિતા ખણ્ડસીમાયં કરોન્તાનં. સીમન્તરિકાય પન ઠિતા ઉભિન્નમ્પિ ન કોપન્તિ. ગામખેત્તે ઠત્વા કમ્મં કરોન્તાનં પન સીમન્તરિકાય ઠિતા કોપેન્તિ. સીમન્તરિકા હિ ગામખેત્તં ભજતિ. અવિપ્પવાસસીમાસમ્મન્નને કતે સતિ સા ચ **અવિપ્પવાસસીમા** નામ હોતિ. તેનાહ ‘‘**તસ્સાયેવ પભેદો**’’તિ. **તસ્સાયેવા**તિ બદ્ધસીમાય એવ.

અયં પન વિસેસો – ‘‘ઠપેત્વા ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચા’’તિ (મહાવ॰ ૧૪૪) વચનતો અવિપ્પવાસસીમા ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચ ન ઓતરતિ, સમાનસંવાસકસીમા પન તત્થાપિ ઓતરતિ. સમાનસંવાસકસીમા ચેત્થ અત્તનો ધમ્મતાય ગચ્છતિ, અવિપ્પવાસસીમા પન યત્થ સમાનસંવાસકસીમા, તત્થેવ ગચ્છતિ. ન હિ તસ્સા વિસું નિમિત્તકિત્તનં અત્થિ. તત્થ સચે અવિપ્પવાસાય સમ્મુતિકાલે ગામો અત્થિ, તં સા ન ઓતરતિ. સચે પન સમ્મતાય સીમાય પચ્છા ગામો નિવિસતિ, સોપિ સીમાસઙ્ખ્યમેવ ગચ્છતિ. યથા ચ પચ્છા નિવિટ્ઠો, એવં પઠમં નિવિટ્ઠસ્સ પચ્છા વડ્ઢિતપ્પદેસોપિ સીમાસઙ્ખ્યમેવ ગચ્છતિ. સચેપિ સીમાસમ્મુતિકાલે ગેહાનિ કતાનિ, ‘‘પવિસિસ્સામા’’તિ આલયોપિ અત્થિ, મનુસ્સા પન અપ્પવિટ્ઠા, પોરાણગામં વા સગેહમેવ છડ્ડેત્વા અઞ્ઞત્થ ગતા, અગામોયેવ એસ, સીમા ઓતરતિ. સચે પન એકમ્પિ કુલં પવિટ્ઠં વા અગતં વા અત્થિ, ગામોયેવ, સીમા ન ઓતરતિ.

એવં બદ્ધસીમં દસ્સેત્વા ઇદાનિ અબદ્ધસીમં દસ્સેન્તો ‘‘**અબદ્ધસીમા પના**’’તિઆદિમાહ. ગામો એવ સીમા **ગામસીમા**. ગામગ્ગહણેન ચેત્થ નિગમનગરાનમ્પિ સઙ્ગહો વેદિતબ્બો. યત્તકે પદેસે તસ્સ ગામસ્સ ગામભોજકા બલિં લભન્તિ, સો પદેસો અપ્પો વા હોતુ, મહન્તો વા, એકં ગામખેત્તં નામ. યમ્પિ એકસ્મિંયેવ ગામખેત્તે એકં પદેસં ‘‘અયં વિસું ગામો હોતૂ’’તિ પરિચ્છિન્દિત્વા રાજા કસ્સચિ દેતિ, સોપિ **વિસુંગામસીમા** હોતિયેવ. તસ્મા સા ચ ઇતરા ચ પકતિગામસીમા બદ્ધસીમાસદિસાવ હોતિ. કેવલં પન તિચીવરવિપ્પવાસપરિહારં ન લભતીતિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૪૭).

અગામકે અરઞ્ઞેતિ વિઞ્ઝાટવિસદિસે અરઞ્ઞે. તેનાહ ‘‘**અગામકં નામા**’’તિઆદિ. અયં પન સીમા તિચીવરવિપ્પવાસપરિહારમ્પિ લભતિ. **મચ્છબન્ધાનન્તિ** કેવટ્ટાનં. **અગમનપથેસૂ**તિ ગન્તું અસક્કુણેય્યપથેસુ. યત્થ તદહેવ ગન્ત્વા તદહેવ પચ્ચાગન્તું ન સક્કા હોતિ, તાદિસેસૂતિ વુત્તં હોતિ. તેસં ગમનપરિયન્તસ્સ ઓરતો પન ગામસીમાસઙ્ખ્યં ગચ્છતિ. તત્થ ગામસીમં અસોધેત્વા કમ્મં કાતું ન વટ્ટતિ. **મજ્ઝે ઠિતાનં સબ્બદિસાસુ સત્તબ્ભન્તરા**તિ મજ્ઝે ઠિતાનં ભિક્ખૂનં ઠિતોકાસતો સબ્બદિસાસુ સત્તબ્ભન્તરા. **તત્થા**તિ તેસુ અબ્ભન્તરેસુ. **તસ્મા**તિ યસ્મા પરિસવસેન વડ્ઢતિ, તસ્મા. **ઉપચારત્થાયા**તિ સીમોપચારત્થાય. **સીમાભાવં પટિક્ખિપિત્વા**તિ બદ્ધસીમાભાવં પટિક્ખિપિત્વા. સમાનો સંવાસો એત્થાતિ **સમાનસંવાસા**. એકો ઉપોસથો એત્થાતિ **એકૂપોસથા**. એત્થ ચ ઉપોસથસ્સ વિસું ગહિતત્તા અવસેસકમ્મવસેન સમાનસંવાસતા વેદિતબ્બા. **વુત્તા**તિ અબદ્ધસીમાપરિચ્છેદં દસ્સેતું **ઉપોસથક્ખન્ધકે** (મહાવ॰ ૧૪૯) વુત્તા. અનુ અનુ અડ્ઢમાસં **અન્વડ્ઢમાસં**, અડ્ઢમાસે અડ્ઢમાસેતિ અત્થો. એવં ‘‘**અનુદસાહ**’’ન્તિઆદીસુપિ. **દેવે**તિ મેઘે. **વલાહકેસુ વિગતમત્તેસૂ**તિ ભાવેનભાવલક્ખણે ભુમ્મં. **સોત**ન્તિ ઉદકપ્પવાહો વુચ્ચતિ. તિત્થેન વા અતિત્થેન વા ઓતરિત્વાતિ પાઠસેસો. **તિમણ્ડલં**

પટિચ્છાદેત્વાતિ યથા તિમણ્ડલપટિચ્છાદનં હોતિ, એવં નિવાસેત્વા. **ઉત્તરન્તિયા**તિ યત્થ કત્થચિ ઉત્તરન્તિયા. **ભિક્ખુનીવિભઙ્ગે** (પાચિ॰ ૬૯૨) ભિક્ખુનિયા વસેન નદીલક્ખણસ્સ પાળિયં આગતત્તા "**ભિક્ખુનિયા**"તિ વુત્તં, ન પન વિસેસસબ્ભાવતો.

કેનચિ ખણિત્વા અકતોતિ અન્તમસો તિરચ્છાનેનપિ ખણિત્વા અકતો. **નદિં વા સમુદ્દં વા ભિન્દિત્વા**તિ નદીકૂલં વા સમુદ્દવેલં વા ભિન્દિત્વા. **એતં લક્ખણ**ન્તિ "યત્થ નદિયં વુત્તપ્પકારે વસ્સકાલે ઉદકં સન્તિટ્ઠતી"તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનવણ્ણના) વુત્તપ્પકારલક્ખણં. લોણીપિ જાતસ્સરસઙ્ખમેવ ગચ્છતિ. યત્થ પન વુત્તપ્પકારે વસ્સકાલે વસ્સે પચ્છિન્નમત્તે પિવિતું વા હત્થપાદે ધોવિતું વા ઉદકં ન હોતિ સુક્ખતિ, અયં જાતસ્સરો ગામખેત્તસઙ્ખમેવ ગચ્છતિ.

ઉદકુક્ખેપાતિ કરણત્થે નિસ્સક્કવચનન્તિ આહ "**ઉદકુક્ખેપેના**"તિ. કથં પન ઉદકં ખિપિતબ્બન્તિ આહ "**તત્થા**"તિઆદિ. **મજ્ઝિમેન પુરિસેના**તિ થામમજ્ઝિમેન પુરિસેન. **અયં ઉદકુક્ખેપો નામા**તિ અયં ઉદકુક્ખેપેન પરિચ્છિન્ના સીમા નામાતિ અત્થો. યાવ પરિસા વડ્ઢતિ, તાવ અયં સીમાપિ વડ્ઢતિ, પરિસપરિયન્તતો ઉદકુક્ખેપોયેવ પમાણં. સચે પન નદી નાતિદીઘા હોતિ, પભવતો પટ્ઠાય યાવ મુખદ્વારં સબ્બત્થ સઙ્ઘો નિસીદતિ, ઉદકુક્ખેપસીમાકમ્મં નત્થિ. સકલાપિ નદી એતેસંયેવ ભિક્ખૂનં પહોતિ.

પકતિવસ્સકાલેતિ પુબ્બે વુત્તપ્પકારે પકતિવસ્સકાલે. **ચતૂસુ માસેસૂ**તિ વસ્સાનસ્સ ચતૂસુ માસેસુ. અતિવુટ્ઠિકાલે ઓઘેન ઓત્થતોકાસો ન ગહેતબ્બો. સો હિ ગામસીમાસઙ્ખમેવ ગચ્છતિ. અન્તોનદિયં જાતસ્સરે જાતપિટ્ઠિપાસાણદીપકેસુપિ અયમેવ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો. સચે પન નદી પરિપુણ્ણા હોતિ સમતિત્થિકા, ઉદકસાટિકં નિવાસેત્વાપિ અન્તોનદિયંયેવ કમ્મં કાતબ્બં. સચે ન સક્કોન્તિ, નાવાયપિ ઠત્વા કાતબ્બં. ગચ્છન્તિયા પન નાવાય કાતું ન વટ્ટતિ. કસ્મા? ઉદકુક્ખેપમત્તમેવ હિ સીમા, તં નાવા સીઘમેવ અતિક્કામેતિ. એવં સતિ અઞ્ઞિસ્સા સીમાય ઞત્તિ, અઞ્ઞિસ્સા અનુસ્સાવના હોતિ, તસ્મા નાવં અરિત્તેન વા ઠપેત્વા, પાસાણે વા લમ્બિત્વા, અન્તોનદિયં જાતરુક્ખે વા બન્ધિત્વા કમ્મં કાતબ્બં. અન્તોનદિયં બદ્ધઅટ્ટકેપિ અન્તોનદિયં જાતરુક્ખેપિ ઠિતેહિ કમ્મં કાતું વટ્ટતિ.

સચે પન રુક્ખસ્સ સાખા વા તતો નિક્ખન્તપારોહો વા બહિનદીતીરે વિહારસીમાય વા ગામસીમાય વા પતિટ્ઠિતો, સીમં વા સોધેત્વા, સાખં વા છિન્દિત્વા કમ્મં કાતબ્બં. બહિનદીતીરે જાતરુક્ખસ્સ અન્તોનદિયં પવિટ્ઠસાખાય વા પારોહે વા નાવં બન્ધિત્વા કમ્મં કાતું ન વટ્ટતિ. કરોન્તેહિ સીમા વા સોધેતબ્બા, સાખં છિન્દિત્વા વા તસ્સ બહિપતિટ્ઠિતભાગો નાસેતબ્બો. નદીતીરે પન ખાણુકં કોટ્ટેત્વા તત્થ બન્ધનાવાય ન વટ્ટતિયેવ.

નદિયં સેતું કરોન્તિ, સચે અન્તોનદિયંયેવ સેતુ વા સેતુપાદા વા, સેતુમ્હિ ઠિતેહિ કમ્મં કાતું વટ્ટતિ. સચે પન સેતુ વા સેતુપાદા વા બહિતીરે પતિટ્ઠિતા, કમ્મં કાતું ન વટ્ટતિ, સીમં સોધેત્વા કમ્મં કાતબ્બં. અથ સેતુપાદા અન્તો, સેતુ પન ઉભિન્નમ્પિ તીરાનં ઉપરિઆકાસે ઠિતો, વટ્ટતિ. જાતસ્સરેપિ એસેવ નયો.

"**યસ્મિં પદેસે પકતિવીચિયો ઓત્થરિત્વા સણ્ઠહન્તી**"તિ એતેન યં પદેસં ઉદ્ધં વડ્ઢનકઉદકં વા પકતિવીચિયો વા વેગેન આગન્ત્વા ઓત્થરન્તિ, તત્થ કમ્મં કાતું ન વટ્ટતીતિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૪૭) દસ્સેતિ. સચે ઊમિવેગો બાધતિ, નાવાય વા અટ્ટકે વા ઠત્વા કાતબ્બં. તેસુ વિનિચ્છયો નદિયં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો. સચે પન સમુદ્દો ગામસીમં વા નિગમસીમં વા ઓત્થરિત્વા તિટ્ઠતિ, સમુદ્દોવ હોતિ. તત્થ કમ્મં કાતું વટ્ટતિ. **તતો પટ્ઠાય**

કપ્પિયભૂમીતિ ઓત્થરિત્વા સણ્ઠિતઉદકન્તતો પટ્ઠાય અન્તો નદીજાતસ્સરસમુદ્દો નામાતિ અત્થો. **દુબ્બુટ્ઠિકાલે**તિ વસ્સાનહેમન્તે સન્ધાય વુત્તં. **સુક્ખેસુપી**તિ નિરુદકેસુપિ. યથા ચ વાપિખણને, એવં આવાટપોક્ખરણીઆદીનં ખણનેપિ ગામખેત્તં હોતિયેવાતિ દટ્ઠબ્બં. **વપ્પં વા કરોન્તી**તિ લાબુતિપુસકાદિવપ્પં વા કરોન્તિ. **તં ઠાન**ન્તિ યત્થ વાપિઆદિકં કતં, તં ઠાનં. અઞ્ઞં પન કપ્પિયભૂમિ. સચે પન જાતસ્સરં પૂરેત્વા થલં કરોન્તિ, એકસ્મિં દિસાભાગે પાળિં બન્ધિત્વા સબ્બમેવ નં મહાતળાકં વા કરોન્તિ, સબ્બોપિ અજાતસ્સરો હોતિ. ગામસીમાસઙ્ખમેવ ગચ્છતિ.

સચે નદિમ્પિ વિનાસેત્વા તળાકં કરોન્તિ, હેટ્ઠા પાળિ બદ્ધા, ઉદકં આગન્ત્વા તળાકં પૂરેત્વા તિટ્ઠતિ, એત્થ કમ્મં કાતું ન વટ્ટતિ. ઉપરિ પવત્તનટ્ઠાને છડ્ડિતં ઉદકં નદિં ઓત્થરિત્વા સન્દનટ્ઠાનતો પટ્ઠાય વટ્ટતિ. કાચિ નદી કાલન્તરેન ઉપ્પતિત્વા ગામનિગમસીમં ઓત્થરિત્વા પવત્તતિ, નદીયેવ હોતિ, કમ્મં કાતું વટ્ટતિ. સચે વિહારસીમં ઓત્થરતિ ''વિહારસીમા''ત્વેવ સઙ્ખં ગચ્છતિ. **તસ્મા**તિ યસ્મા અન્તો ગચ્છતિ, તસ્મા. **સમન્તા ઉદકુક્ખેપપરિચ્છેદો કાતબ્બો**તિ પહોનકટ્ઠાનં સન્ધાય વુત્તં. યત્થ પન કુન્નદીઆદીસુ નપ્પહોતિ, તત્થ પહોનકટ્ઠાનતો ઉદકુક્ખેપપરિચ્છેદો કાતબ્બો. **ઉપચારત્થાયા**તિ સીમોપચારત્થાય.

કસ્મા પન અઞ્ઞમેકં સત્તબ્ભન્તરં, અઞ્ઞો એકો ઉદકુક્ખેપો ચ ઉપચારત્થાય ઠપેતબ્બોતિ આહ **''અયં હી''**તિઆદિ. ઇદં વુત્તં હોતિ (સારત્થ॰ ટી॰ મહાવગ્ગ ૩.૧૪૭; વિ॰ વિ॰ ટી॰ મહાવગ્ગ ૨.૧૪૭) – યસ્મા અયં સત્તબ્ભન્તરસીમા ચ ઉદકુક્ખેપસીમા ચ ભિક્ખૂનં ઠિતોકાસતો પટ્ઠાય લબ્ભતિ, તે ચ ભિક્ખૂ ન સબ્બદા એકસદિસા, કદાચિ વડ્ઢન્તિ, કદાચિ પરિહાયન્તિ. યદા ચ વડ્ઢન્તિ, તદા સીમાસઙ્કરો હોતિ. તસ્મા અઞ્ઞમેકં સત્તબ્ભન્તરં, અઞ્ઞો એકો ઉદકુક્ખેપો ચ ઉપચારત્થાય ઠપેતબ્બોતિ. યં પન **મહાઅટ્ઠકથાયં** ''તતો અધિકં વટ્ટતિયેવ, ઊનકં પન ન વટ્ટતી''તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૪૭) વુત્તં, તમ્પિ એતદત્થમેવ, ન પન તત્થ કતસ્સ કમ્મસ્સ કુપ્પત્તાતિ ગહેતબ્બં. **પરિચ્છેદતો બહિ અઞ્ઞં તત્તકંયેવ પરિચ્છેદં અનતિક્કમિત્વા ઠિતોપી**તિ અત્તનો સત્તબ્ભન્તરેન, ઉદકુક્ખેપેન વા યો તેસં સત્તબ્ભન્તરસ્સ, ઉદકુક્ખેપસ્સ વા પરિચ્છેદો, તતો બહિ અઞ્ઞં તત્તકંયેવ પરિચ્છેદં અનતિક્કમિત્વા ઠિતોપીતિ અત્થો. કથમેતં વિઞ્ઞાયતીતિ આહ **''ઇદં સબ્બઅટ્ઠકથાસુ સન્નિટ્ઠાન''**ન્તિ, ઇદં ''કમ્મં કોપેતી''તિ મહાઅટ્ઠકથાદીસુ વવત્થાનન્તિ અત્થો. **''ઇતિ ઇમ''**ન્તિઆદિ યથાવુત્તસ્સ નિગમનં. હોતિ ચેત્થ –

''બદ્ધાબદ્ધવસેનેધ, સીમા નામ દ્વિધા તહિં;
તિસમ્પત્તિયુત્તા વજ્જિ-તેકાદસ વિપત્તિકા;
બદ્ધસીમા તિધા ખણ્ડા-દિતો ગામાદિતો પરા''તિ.

સભાગાપત્તિ ચ નામેસા દુવિધા વત્થુસભાગા, આપત્તિસભાગાતિ. તત્થ ઇધ વત્થુસભાગા અધિપ્પેતા, નેતરાતિ દસ્સેતું **''યં સબ્બો સઙ્ઘો વિકાલભોજનાદિના''**તિઆદિમાહ. **લહુકાપત્તિ**ન્તિ લહુકેન વિનયકમ્મેન વિસુજ્ઝનતો લહુકા થુલ્લચ્ચયપાચિત્તિયપાટિદેસનીયદુક્કટદુબ્ભાસિતસઙ્ખાતા પઞ્ચાપત્તિયો. વત્થુસભાગાય સઙ્ઘાદિસેસાપત્તિયાપિ સતિ ઉપોસથકમ્મં પત્તકલ્લં ન હોતિયેવ. યથાહ ''સભાગસઙ્ઘાદિસેસં આપન્નસ્સ પન સન્તિકે આવિ કાતું ન વટ્ટતિ. સચે આવિ કરોતિ, આપત્તિ આવિકતા હોતિ, દુક્કટા પન ન મુચ્ચતી''તિ (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૦૨). તસ્સા પન અદેસનાગામિનિતો એવં વુત્તં. **વત્થુસભાગા**તિ વત્થુવસેન સમાનભાગા, એકકોટ્ઠાસાતિ વુત્તં હોતિ. ઇમમેવ વત્થુસભાગં દેસેતું ન વટ્ટતિ ''ન, ભિક્ખવે, સભાગા આપત્તિ દેસેતબ્બા, યો દેસેય્ય, આપત્તિ

દુક્કટસ્સા''તિ (મહાવ॰ ૧૬૯) વુત્તત્તા, ન પન આપત્તિસભાગં. તેનાહ "**વિકાલભોજનપચ્ચયા આપન્નં પના**"તિઆદિ. **આપત્તિસભાગન્તિ** આપત્તિયા સમાનભાગં.

સામન્તા આવાસાતિ સામન્તઆવાસં, સમીપવિહારન્તિ અત્થો. **સજ્જુકન્તિ** તદહેવાગમનત્થાય. **પાહેતબ્બો**તિ પેસેતબ્બો. **ઇચ્ચેતં કુસલન્તિ** ઇતિ એતં સુન્દરં ભદ્દકં, લદ્ધકપ્પન્તિ વુત્તં હોતિ. **નો ચે લભેથા**તિ વિહારાનં દૂરતાય વા મગ્ગે પરિપન્થાદિના વા યદિ ન લભેથ. ''તસ્સ સન્તિકે પટિકરિસ્સતી''તિ ઇમિના વચનેન સભાગાપત્તિ આવિ કાતુમ્પિ ન લબ્ભતીતિ દીપિતં હોતિ. યદિ લભેય્ય, આવિ કત્વાપિ ઉપોસથં કરેય્ય. યદિ પન સબ્બો સઙ્ઘો સભાગં સઙ્ઘાદિસેસં આપન્નો હોતિ, ઞત્તિં ઠપેત્વા ઉપોસથં કાતું ન વટ્ટતિ, ઉપોસથસ્સ અન્તરાયોવ હોતિ. ઉભોપિ દુક્કટં આપજ્જન્તિ ''ન, ભિક્ખવે, સભાગા આપત્તિ દેસેતબ્બા, યો દેસેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સ. ન, ભિક્ખવે, સભાગા આપત્તિ પટિગ્ગહેતબ્બા, યો પટિગ્ગણ્હેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ (મહાવ॰ ૧૬૯) વુત્તત્તા. **વિમતિ** સંસયો, તત્થ નિયુત્તો **વેમતિકો**. ''પુન નિબ્બેમતિકો હુત્વા દેસેતબ્બમેવા''તિ નેવ પાળિયં, ન ચ અટ્ઠકથાયં અત્થિ, દેસિતે પન દોસો નત્થિ. **વુત્તનયેનેવા**તિ ''પારિસુદ્ધિં આયસ્મન્તો આરોચેથા''તિઆદિના નયેન સાપત્તિકસ્સ ઉપોસથકરણે પઞ્ઞત્તં દુક્કટં આપજ્જન્તીતિ વુત્તનયેનેવ. કસ્મા સભાગાપત્તિયેવ વુત્તાતિ આહ "**એતાસુ હી**"તિઆદિ. **વિસભાગાપત્તીસુ વિજ્જમાનાસુપિ પત્તકલ્લં હોતિયેવા**તિ વિસભાગાસુ પન વિજ્જમાનાસુ તેસંયેવ પુગ્ગલાનં આપત્તિ, ન સઙ્ઘસ્સાતિ સઙ્ઘસ્સ પત્તકલ્લં હોતિયેવ.

અન્તિમવત્થુઅજ્ઝાપન્નકો નામ ચતુન્નં પારાજિકાનં અઞ્ઞતરં અજ્ઝાપન્નકો. પણ્ડકાદીનં વિનિચ્છયો પરતો પારાજિકુદ્દેસે આવિ ભવિસ્સતિ . **તિરચ્છાનગતો**તિ અન્તમસો સક્કં દેવરાજાનં ઉપાદાય યો કોચિ નાગમાણવકાદિકો અમનુસ્સજાતિકો વેદિતબ્બો, ન અસ્સગોણાદયો. તેનાહ "**એત્થ ચા**"તિઆદિ. તત્થ **એત્થા**તિ એતિસ્સં વજ્જનીયપુગ્ગલકથાયં. **યસ્સ ઉપસમ્પદા પટિક્ખિત્તા**તિ ''તિરચ્છાનગતો, ભિક્ખવે, અનુપસમ્પન્નો, ન ઉપસમ્પાદેતબ્બો''તિ (મહાવ॰ ૧૧૧) યસ્સ નાગસુપણ્ણાદિનો તિરચ્છાનગતસ્સ ઉપસમ્પદા પટિક્ખિત્તા , સો ઇધાપિ તિરચ્છાનગતો નામાતિ અત્થો. તત્થ હિ અન્તમસો દેવે ઉપાદાય નાગમાણવકાદિકો યો કોચિ અમનુસ્સજાતિકો ''તિરચ્છાનગતો''તિ અધિપ્પેતો. વુત્તઞ્હિ **સમન્તપાસાદિકાયં** ''તિરચ્છાનગતો, ભિક્ખવેતિ એત્થ નાગો વા હોતુ સુપણ્ણમાણવકાદીનં વા અઞ્ઞતરો, અન્તમસો સક્કં દેવરાજાનં ઉપાદાય યો કોચિ અમનુસ્સજાતિયો, સો સબ્બોવ ઇમસ્મિં અત્થે 'તિરચ્છાનગતો'તિ વેદિતબ્બો''તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૧૧). **તિત્થં** વુચ્ચતિ લદ્ધિ, તં એતેસં અત્થીતિ **તિત્થિકા**, તિત્થિકા એવ **તિત્થિયા**, ઇતો અઞ્ઞલદ્ધિકાતિ અત્થો.

સુત્તસ્સ ઉદ્દેસો **સુત્તુદ્દેસો**. પારિસુદ્ધિ એવ ઉપોસથો **પારિસુદ્ધિઉપોસથો**. એસેવ નયો **અધિટ્ઠાનુપોસથો**તિ એત્થાપિ. **સો**તિ પાતિમોક્ખુદ્દેસો. ઓવાદોવ પાતિમોક્ખં, તસ્સ ઉદ્દેસો સરૂપેન કથનં **ઓવાદપાતિમોક્ખુદ્દેસો**. ''ઇમસ્મિં વીતિક્કમે અયં નામ આપત્તી''તિ એવં આપત્તિવસેન આણાપનં પઞ્ઞાપનં **આણા**, સેસં અનન્તરસદિસમેવ.

ખન્તી પરમં તપો તિતિક્ખા...પે॰... વુત્તા તિસ્સો ગાથાયો નામ –

''ખન્તી પરમં તપો તિતિક્ખા;
નિબ્બાનં પરમં વદન્તિ બુદ્ધા;
ન હિ પબ્બજિતો પરૂપઘાતી;

न समणो होति परं विहेठयन्तो.

“सब्बपापस्स अकरणं, कुसलस्स उपसम्पदा;
सचित्तपरियोदपनं, एतं बुद्धान सासनं.

“अनूपवादो अनूपघातो, पातिमोक्खे च संवरो;
मत्तञ्ञुता च भत्तस्मिं, पन्तञ्च सयनासनं;
अधिचित्ते च आयोगो, एतं बुद्धान सासन”न्ति.(दी॰ नि॰ २.९०; ध॰ प॰ १८३-१८५) –

इमा तिस्सो गाथायो.

तत्थ **खन्ती परमं तपो**ति (दी॰ नि॰ अट्ठ॰ २.९०; ध॰ प॰ अट्ठ॰ २.१८५) अधिवासनखन्ति नाम परमं तपो. **तितिक्खा**ति खन्तिया एव वेवचनं, तितिक्खासङ्खाता अधिवासनखन्ति उत्तमं तपोति अत्थो. **निब्बानं परमं वदन्ती**ति सब्बाकारेन पन निब्बानं “परम”न्ति वदन्ति बुद्धा. **न हि पब्बजितो परूपघाती**ति यो अधिवासनखन्तिविरहितत्ता परं उपघातेति बाधति विहिंसति, सो पब्बजितो नाम न होति. चतुत्थपादो पन तस्सेव वेवचनं. “न हि पब्बजितो”ति एतस्स हि “**नसमणो होती**”ति वेवचनं. “परूपघाती”ति एतस्स “**परं विहेठयन्तो**”ति वेवचनं. अथ वा **परूपघाती**ति सीलूपघाती. सीलञ्हि उत्तमट्ठेन “पर”न्ति वुच्चति. यो च समणो परं यं कञ्चि सत्तं विहेठयन्तो परूपघाती होति, अत्तनो सीलविनासको, सो पब्बजितो नाम न होतीति अत्थो. अथ वा यो अधिवासनखन्तिया अभावा परूपघाती होति, परं अन्तमसो डंसमकसम्पि सञ्चिच्च जीविता वोरोपेति, सो न हि पब्बजितो. किं कारणा? मलस्स अपब्बाजितत्ता. “पब्बाजयमत्तनो मलं, तस्मा ‘पब्बजितो’ति वुच्चती”ति (ध॰ प॰ ३८८) इदञ्हि पब्बजितलक्खणं. योपि न हेव खो उपघातेति न मारेति, अपिच दण्डादीहि विहेठेति, सो परं विहेठयन्तो समणो न होति. किं कारणा? विहेसाय असमितत्ता. “समितत्ता हि पापानं, ‘समणो’ति पवुच्चती”ति (ध॰ प॰ २६५) इदञ्हि समणलक्खणं.

दुतियगाथाय **सब्बपापस्सा**ति सब्बाकुसलस्स. **अकरण**न्ति अनुप्पादनं. **कुसलस्सा**ति चतुभूमककुसलस्स. **उपसम्पदा**ति उपसम्पादनं पटिलाभो. **सचित्तपरियोदपन**न्ति अत्तनो चित्तस्स वोदापनं पभस्सरभावकरणं सब्बसो परिसोधनं, तं पन अरहत्तेन होति. इति सीलसंवरेन सब्बपापं पहाय लोकियलोकुत्तराहि समथविपस्सनाहि कुसलं सम्पादेत्वा अरहत्तफलेन चित्तं परियोदापेतब्बन्ति एतं बुद्धानं सासनं ओवादो अनुसिट्ठि.

ततियगाथाय **अनूपवादो**ति वाचाय कस्सचि अनुपवदनं. **अनूपघातो**ति कायेन कस्सचि उपघातस्स अकरणं. **पातिमोक्खे**ति यं तं पातिमोक्खं पअतिमोक्खं अतिपमोक्खं उत्तमं सीलं, पाति वा अगतिविसेसेहि, मोक्खेति दुग्गतिभयेहि. यो वा नं पाति, तं मोक्खेतीति “पातिमोक्ख”न्ति वुच्चति, तस्मिं पातिमोक्खे च. **संवरो**ति सत्तन्नं आपत्तिक्खन्धानं अवीतिक्कमलक्खणो संवरो. **मत्तञ्ञुता**ति पटिग्गहणपरिभोगवसेन पमाणञ्ञुता. **पन्तञ्च सयनासन**न्ति जनसङ्घट्टनविरहितं निज्जनसम्बाधं विवित्तं, सेनासनञ्च. एत्थ च द्विहियेव पच्चयेहि चतुपच्चयसन्तोसो दीपितोति वेदितब्बो पच्चयसन्तोससामञ्ञेन इतरद्वयस्सापि लक्खणहारनयेन जोतितत्ता. **अधिचित्ते च आयोगो**ति विपस्सनापादकं अट्ठसमापत्तिचित्तं, ततोपि मग्गफलचित्तमेव अधिचित्तं, तस्मिं यथावुत्ते अधिचित्ते आयोगो च अनुयोगो चाति अत्थो. **एतं बुद्धान सासन**न्ति एतं परस्स अनुपवदनं,

અનુપઘાતનં, પાતિમોક્ખે સંવરો, પટિગ્ગહણપરિભોગેસુ મત્તઞ્ઞુતા, અટ્ઠસમાપત્તિવસિભાવાય વિવિત્તસેનાસનસેવનઞ્ચ બુદ્ધાનં સાસનં ઓવાદો અનુસિટ્ઠીતિ. ઇમા પન તિસ્સો ગાથા સબ્બબુદ્ધાનં પાતિમોક્ખુદ્દેસગાથાયો હોન્તીતિ વેદિતબ્બા. તં બુદ્ધા એવ ઉદ્દિસન્તિ, ન સાવકા.

‘‘સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો’’તિઆદિના (મહાવ॰ ૧૩૪) નયેન વુત્તં **આણાપાતિમોક્ખં** નામ. તં સાવકા એવ ઉદ્દિસન્તિ, ન બુદ્ધા સઙ્ઘકમ્મં કરોન્તિ, ન ચ તત્થ પરિયાપન્નાતિ આહ **‘‘તં સાવકા એવ ઉદ્દિસન્તિ, ન બુદ્ધા’’**તિ. **ઇમસ્મિં અત્થે**તિ ‘‘પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસેય્યા’’તિ એતસ્મિં અત્થે.

અનુપગતો નામ તત્થેવ ઉપસમ્પન્નો, અસતિયા પુરિમિકાય અનુપગતો વા. **ચાતુમાસિનિય**ન્તિ ચાતુમાસિયં. સા હિ ચતુન્નં માસાનં પારિપૂરિભૂતાતિ ચાતુમાસી, સા એવ ‘‘ચાતુમાસિની’’તિ વુચ્ચતિ, તસ્સં ચાતુમાસિનિયં. પચ્છિમકત્તિકપુણ્ણમાસિનિયન્તિ અત્થો. **કાયસામગ્ગિ**ન્તિ કાયેન સમગ્ગભાવં, હત્થપાસૂપગમનન્તિ વુત્તં હોતિ.

અયં પનેત્થ વિનિચ્છયો – સચે પુરિમિકાય પઞ્ચ ભિક્ખૂ વસ્સં ઉપગતા, પચ્છિમિકાયપિ પઞ્ચ, પુરિમેહિ ઞત્તિં ઠપેત્વા પવારિતે પચ્છિમેહિ તેસં સન્તિકે પારિસુદ્ધિઉપોસથો કાતબ્બો, ન એકસ્મિં ઉપોસથગ્ગે દ્વે ઞત્તિયો ઠપેતબ્બા. સચેપિ પચ્છિમિકાય ઉપગતા ચત્તારો, તયો, દ્વે, એકો વા હોતિ, એસેવ નયો. અથ પુરિમિકાય ચત્તારો, પચ્છિમિકાયપિ ચત્તારો, તયો, દ્વે, એકો વા, એસેવ નયો. અથ પુરિમિકાય તયો, પચ્છિમિકાય તયો, દ્વે વા, એસેવ નયો. ઇદઞ્હેત્થ લક્ખણં – સચે પુરિમિકાય ઉપગતેહિ પચ્છિમિકાય ઉપગતા થોકતરા ચેવ હોન્તિ સમસમા ચ, સઙ્ઘપ્પવારણાય ચ ગણં પૂરેન્તિ, સઙ્ઘપ્પવારણાવસેન ઞત્તિં ઠપેત્વા પુરિમેહિ પવારેતબ્બા. સચે પન પુરિમિકાય તયો, પચ્છિમિકાય એકો હોતિ, તેન સદ્ધિં તે ચત્તારો હોન્તિ, ચતુન્નં સઙ્ઘઞત્તિં ઠપેત્વા પવારેતું ન વટ્ટતિ. ગણઞત્તિયા પન સો ગણપૂરકો હોતિ, તસ્મા ગણવસેન ઞત્તિં ઠપેત્વા પુરિમેહિ પવારેતબ્બં, ઇતરેન તેસં સન્તિકે પારિસુદ્ધિઉપોસથો કાતબ્બો. સચે પુરિમિકાય દ્વે, પચ્છિમિકાય દ્વે વા એકો વા, એત્થાપિ એસેવ નયો. સચે પુરિમિકાય એકો, પચ્છિમિકાયપિ એકો, એકેન એકસ્સ સન્તિકે પવારેતબ્બં, એકેન પારિસુદ્ધિઉપોસથો કાતબ્બો . સચે પુરિમવસ્સૂપગતેહિ પચ્છિમવસ્સૂપગતા એકેનપિ અધિકતરા હોન્તિ, પઠમં પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિત્વા પચ્છા થોકતરેહિ તેસં સન્તિકે પવારેતબ્બં. કત્તિકચાતુમાસિનિપવારણાય પન સચે પઠમં વસ્સૂપગતેહિ મહાપવારણાય પવારિતેહિ પચ્છા ઉપગતા અધિકતરા વા સમસમા વા હોન્તિ, પવારણાઞત્તિં ઠપેત્વા પવારેતબ્બં. તેહિ પવારિતે પચ્છા ઇતરેહિ પારિસુદ્ધિઉપોસથો કાતબ્બો. અથ મહાપવારણાય પવારિતા બહૂ હોન્તિ, પચ્છા વસ્સૂપગતા થોકા વા એકો વા, પાતિમોક્ખે ઉદ્દિટ્ઠે પચ્છા તેસં સન્તિકે તેન પવારેતબ્બન્તિ.

એકંસં ઉત્તરાસઙ્ગં કરિત્વાતિ એકસ્મિં અંસે સાધુકં ઉત્તરાસઙ્ગં કરિત્વાતિ અત્થો. **અઞ્જલિં પગ્ગહેત્વા**તિ દસનખસમોધાનસમુજ્જલં અઞ્જલિં ઉક્ખિપિત્વા. સચે પન તત્થ પારિવાસિકોપિ અત્થિ, સઙ્ઘનવકટ્ઠાને નિસીદિત્વા તત્થેવ નિસિન્નેન અત્તનો પાળિયા પારિસુદ્ધિઉપોસથો કાતબ્બો. પાતિમોક્ખે ઉદ્દિસિયમાને પન પાળિયા અનિસીદિત્વા પાળિં વિહાય હત્થપાસં અમુઞ્ચન્તેન નિસીદિતબ્બં. પવારણાયપિ એસેવ નયો.

સબ્બં પુબ્બકરણીયન્તિ સમ્મજ્જનાદિં નવવિધં પુબ્બકિચ્ચં. યથા ચ સબ્બો સઙ્ઘો સભાગાપત્તિં આપજ્જિત્વા ‘‘સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો…પે॰… પટિકરિસ્સતી’’તિ (મહાવ॰ ૧૭૧) ઞત્તિં ઠપેત્વા ઉપોસથં કાતું લભતિ, એવમેત્થાપિ તીહિ ‘‘સુણન્તુ મે આયસ્મન્તા ઇમે ભિક્ખૂ સભાગં આપત્તિં આપન્ના, યદા અઞ્ઞં ભિક્ખું સુદ્ધં અનાપત્તિકં પસ્સિસ્સન્તિ, તદા તસ્સ સન્તિકે તં આપત્તિં પટિકરિસ્સન્તી’’તિ ગણઞત્તિં ઠપેત્વા, દ્વીહિપિ ‘‘અઞ્ઞં

સુદ્ધં પસ્સિત્વા પટિકરિસ્સામા''તિ વત્વા ઉપોસથં કાતું વટ્ટતિ. એકેનાપિ ''પરિસુદ્ધં લભિત્વા પટિકરિસ્સામી''તિ આભોગં કત્વા કાતું વટ્ટતિ. **તદહૂ**તિ તસ્મિં અહુ, તસ્મિં દિવસેતિ અત્થો. **નાનાસંવાસકેહી**તિ લદ્ધિનાનાસંવાસકેહિ. **અનાવાસો** નામ નવકમ્મસાલાદિકો યો કોચિ પદેસો. **અઞ્ઞત્ર સઙ્ઘેના**તિ સઙ્ઘપ્પહોનકેહિ ભિક્ખૂહિ વિના. **અઞ્ઞત્ર અન્તરાયા**તિ પુબ્બે વુત્તં દસવિધમન્તરાયં વિના. સબ્બન્તિમેન પન પરિચ્છેદેન અત્તચતુત્થેન અન્તરાયે વા સતિ ગન્તું વટ્ટતિ. યથા ચ આવાસાદયો ન ગન્તબ્બા, એવં સચે વિહારે ઉપોસથં કરોન્તિ, ઉપોસથાધિટ્ઠાનત્થં સીમાપિ નદીપિ ન ગન્તબ્બા. સચે પનેત્થ કોચિ ભિક્ખુ હોતિ, તસ્સ સન્તિકં ગન્તું વટ્ટતિ. વિસ્સટ્ઠઉપોસથાપિ આવાસા ગન્તું વટ્ટતિ. એવં ગતો અધિટ્ઠાતુમ્પિ લભતિ. આરઞ્ઞકેનાપિ ભિક્ખુના ઉપોસથદિવસે ગામે પિણ્ડાય ચરિત્વા અત્તનો વિહારમેવ આગન્તબ્બં. સચે અઞ્ઞં વિહારં ઓક્કમતિ, તત્થ ઉપોસથં કત્વાવ આગન્તબ્બં, અકત્વા આગન્તું ન વટ્ટતિ. યં જઞ્ઞા ''અજ્જેવ તત્થ ગન્તું સક્કોમી''તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૮૧) એવરૂપો પન આવાસો ગન્તબ્બો. તત્થ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં ઉપોસથં કરોન્તેનાપિ હિ ઇમિના નેવ ઉપોસથન્તરાયો કતો ભવિસ્સતીતિ.

ઉદકં આસનેન ચાતિ આસનેન સહ પાનીયપરિભોજનીયં ઉદકઞ્ચાતિ અત્થો. સઙ્ઘસન્નિપાતતો પઠમં કત્તબ્બં **પુબ્બકરણં**. પુબ્બકરણતો પચ્છા કત્તબ્બમ્પિ ઉપોસથકમ્મતો પઠમં કત્તબ્બત્તા **પુબ્બકિચ્ચં**. ઉભયમ્પિ ચેતં ઉપોસથકમ્મતો પઠમં કત્તબ્બત્તા ''પુબ્બકિચ્ચ''મિચ્ચેવ એત્થ વુત્તન્તિ આહ ''**એવં દ્વીહિ નામેહિ નવવિધં પુબ્બકિચ્ચં દસ્સિત**''ન્તિ. કિં તં કતન્તિ પુચ્છતીતિ આહ ''**ન હી**''તિઆદિ. **તં અકત્વા ઉપોસથં કાતું ન વટ્ટતિ** ''ન, ભિક્ખવે, થેરેન આણત્તેન અગિલાનેન ન સમ્મજ્જિતબ્બં, યો ન સમ્મજ્જેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિઆદિ (મહાવ॰ ૧૫૯) વચનતો. તેનેવાહ ''**તસ્મા થેરેન આણત્તેના**''તિઆદિ.

સચે પન આણત્તો સમ્મજ્જનિં તાવકાલિકમ્પિ ન લભતિ, સાખાભઙ્ગં કપ્પિયં કારેત્વા સમ્મજ્જિતબ્બં. તમ્પિ અલભન્તસ્સ લદ્ધકપ્પિયં હોતિ. **પાનીયં પરિભોજનીયં ઉપટ્ઠાપેતબ્બ**ન્તિ આગન્તુકાનં અત્થાય પાનીયપરિભોજનીયં ઉપટ્ઠાપેતબ્બં. **આસનં પઞ્ઞાપેતબ્બ**ન્તિ પીઠફલકાદિઆસનં પઞ્ઞાપેતબ્બં. સચે ઉપોસથાગારે આસનાનિ નત્થિ, સંઘિકાવાસતોપિ આહરિત્વા પઞ્ઞાપેત્વા પુન હરિતબ્બાનિ. આસનેસુ અસતિ કટસારકેપિ તટ્ટિકાયોપિ પઞ્ઞાપેતું વટ્ટતિ. તટ્ટિકાસુપિ અસતિ સાખાભઙ્ગાનિ કપ્પિયં કારેત્વા પઞ્ઞાપેતબ્બાનિ. કપ્પિયકારકં અલભન્તસ્સ લદ્ધકપ્પિયં હોતિ. **પદીપો કાતબ્બો**તિ પદીપેતબ્બો, પદીપુજ્જલનં કાતબ્બન્તિ વુત્તં હોતિ. આણાપેન્તેન પન ''અસુકસ્મિં નામ ઓકાસે તેલં વા વટ્ટિ વા કપલ્લિકા વા અત્થિ, તં ગહેત્વા કરોહી''તિ વત્તબ્બો. સચે તેલાદીનિ નત્થિ, પરિયેસિતબ્બાનિ. પરિયેસિત્વા અલભન્તસ્સ લદ્ધકપ્પિયં હોતિ. અપિચ કપાલે અગ્ગિપિ જાલેતબ્બો. આણાપેન્તેન ચ કિઞ્ચિ કમ્મં કરોન્તો વા સદાકાલમેવ એકો વા ભારનિત્થરણકો વા સરભાણકધમ્મકથિકાદીસુ અઞ્ઞતરો વા ન આણાપેતબ્બો, અવસેસા પન વારેન આણાપેતબ્બા. તેનાહ ''**થેરેનાપિ પતિરૂપં ઞત્વા આણાપેતબ્બ**''ન્તિ.

બહિ ઉપોસથં કત્વા આગતેનાતિ નદિયા વા સીમાય વા યત્થ કત્થચિ ઉપોસથં કત્વા આગતેન છન્દો દાતબ્બો, ''કતો મયા ઉપોસથો''તિ અચ્છિતું ન લભતીતિ અધિપ્પાયો. **કિચ્ચપ્પસુતો વા**તિ ગિલાનુપટ્ઠાકાદિકિચ્ચપ્પસુતો વા. સચે ગિલાનો છન્દપારિસુદ્ધિં દાતું ન સક્કોતિ, મઞ્ચેન વા પીઠેન વા સઙ્ઘમજ્ઝં આનેત્વા ઉપોસથો કાતબ્બો. સચે ગિલાનુપટ્ઠાકાનં ભિક્ખૂનં એવં હોતિ ''સચે ખો મયં ઇમં ગિલાનં ઠાના ચાવેસ્સામ, આબાધો વા અભિવડ્ઢિસ્સતિ, કાલકિરિયા વા ભવિસ્સતી''તિ, ન ત્વેવ સો ગિલાનો ઠાના ચાવેતબ્બો, સઙ્ઘેન તત્થ ગન્ત્વા ઉપોસથો કાતબ્બો, ન ત્વેવ વગ્ગેન સઙ્ઘેન ઉપોસથો કાતબ્બો. કરેય્ય ચે, આપત્તિ દુક્કટસ્સ. સચે બહૂ તાદિસા ગિલાના હોન્તિ, સઙ્ઘેન પટિપાટિયા ઠત્વા સબ્બે હત્થપાસે કાતબ્બા. સચે દૂરે દૂરે હોન્તિ, સઙ્ઘો

નપ્પહોતિ, તં દિવસં ઉપોસથો ન કાતબ્બો, ન ત્વેવ વગ્ગેન સઙ્ઘેન ઉપોસથો કાતબ્બો. ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તદહુપોસથે પારિસુદ્ધિં દેન્તેન છન્દમ્પિ દાતું, સન્તિ સઙ્ઘસ્સ કરણીય’’ન્તિ (મહાવ॰ ૧૬૫) વુત્તત્તા ભગવતો આણં કરોન્તેન ‘‘છન્દં **દમ્મી**’’તિ વુત્તં. ‘‘છન્દહારકો ચે, ભિક્ખવે, દિન્ને છન્દે તત્થેવ પક્કમતિ, અઞ્ઞસ્સ દાતબ્બો છન્દો’’તિઆદિવચનતો (મહાવ॰ ૧૬૫) પુન અત્તનો છન્દદાનપરિસ્સમવિનોદનત્થં **‘‘છન્દં મે હરા’’**તિ વુત્તં. ‘‘છન્દહારકો ચે, ભિક્ખવે, દિન્ને છન્દે સઙ્ઘપ્પત્તો સઞ્ચિચ્ચ ન આરોચેતિ, આહટો હોતિ છન્દો, છન્દહારકસ્સ આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિ (મહાવ॰ ૧૬૫) વુત્તત્તા દુક્કટતો તં મોચેતું **‘‘છન્દં મે આરોચેહી’’**તિ વુત્તં.

કાયેન વા વાચાય વા ઉભયેન વા વિઞ્ઞાપેતબ્બોતિ મનસા ચિન્તેત્વા કાયપ્પયોગં કરોન્તેન યેન કેનચિ અઙ્ગપચ્ચઙ્ગેન વા, વાચં પન નિચ્છારેતું સક્કોન્તેન તથેવ વાચાય વા, ઉભયથાપિ સક્કોન્તેન કાયવાચાહિ વા વિઞ્ઞાપેતબ્બો, જાનાપેતબ્બોતિ અત્થો. **‘‘અયં અત્થો’’**તિ વચનતો પન યાય કાયચિપિ ભાસાય વિઞ્ઞાપેતું વટ્ટતિ, પારિસુદ્ધિદાનેપિ છન્દદાને વુત્તસદિસોવ વિનિચ્છયો. તં પન દેન્તેન પઠમં સન્તી આપત્તિ દેસેતબ્બા. ન હિ સાપત્તિકો સમાનો ‘‘પારિસુદ્ધિં દમ્મિ, પારિસુદ્ધિં મે હર, પારિસુદ્ધિં મે આરોચેહી’’તિ (મહાવ॰ ૧૬૪) વત્તું લભતિ. ‘‘સન્તિ સઙ્ઘસ્સ કરણીયાની’’તિ વત્તબ્બે વચનવિપલ્લાસેન **‘‘સન્તિ સઙ્ઘસ્સ કરણીય’’**ન્તિ વુત્તં. **તેસઞ્ચ અત્તનો ચ છન્દપારિસુદ્ધિં દેતી**તિ એત્થ છન્દો ચ છન્દપારિસુદ્ધિ ચ **છન્દપારિસુદ્ધિ**, તં દેતીતિ સરૂપેકસેસનયેન અત્થો દટ્ઠબ્બો. **ઇતરાતિ** અઞ્ઞેસં છન્દપારિસુદ્ધિ. **બિળાલસઙ્ખલિકા છન્દપારિસુદ્ધી**તિ એત્થ **બિળાલસઙ્ખલિકા** નામ બિળાલબન્ધનં. તત્થ હિ સઙ્ખલિકાય પઠમવલયં દુતિયવલયંયેવ પાપુણાતિ, ન તતિયં, એવમયમ્પિ છન્દપારિસુદ્ધિ દાયકેન યસ્સ દિન્ના, તતો અઞ્ઞત્થ ન ગચ્છતીતિ (સારત્થ॰ ટી॰ મહાવગ્ગ ૩.૧૬૪; વિ॰ વિ॰ ટી॰ મહાવગ્ગ ૨.૧૬૪). તસ્મા સા બિળાલસઙ્ખલિકસદિસત્તા ‘‘બિળાલસઙ્ખલિકા’’તિ વુત્તા. બિળાલસઙ્ખલિકગ્ગહણઞ્ચેત્થ યાસં કાસઞ્ચિ સઙ્ખલિકાનં ઉપલક્ખણમત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં.

ઉતુક્ખાનન્તિ તં તં કિરિયં અરતિ વત્તેતીતિ **ઉતુ**, તસ્સ અક્ખાનં ઉતુક્ખાનં, ઉતુઆચિક્ખનન્તિ અત્થો. યથા ચ તસ્સ આચિક્ખનં, તં સરૂપતો દસ્સેતું **‘‘હેમન્તાદીન’’**ન્તિઆદિ વુત્તં. **ગણના**તિ કલના. ભિક્ખુનીનં અટ્ઠગરુધમ્મેહિ ઓવદનં **ભિક્ખુનોવાદો**. **સ્વે ઉપોસથોતિ આગન્ત્વા**તિ ‘‘સ્વે ઉપોસથો હોતી’’તિ વુત્તે અજ્જેવ આગન્ત્વા પન્નરસિકે ઉપોસથે પક્ખસ્સ ચાતુદ્દસિયં, ચાતુદ્દસિકે તેરસિયં આગન્ત્વાતિ વુત્તં હોતિ. **મહાપચ્ચરિયં** પન ‘‘પક્ખસ્સ તેરસિયંયેવ આગન્ત્વા ‘અયં ઉપોસથો ચાતુદ્દસિકો વા પન્નરસિકો વા’તિ પુચ્છિતબ્બ’’ન્તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૧૪૯) વુત્તં. એવં પુચ્છિતેન ચ ભિક્ખુના સચે ચાતુદ્દસિયં ઉપોસથં કરોન્તિ, ‘‘ચાતુદ્દસિકો ભગિની’’તિ વત્તબ્બં. સચે પન્નરસિયં કરોન્તિ, ‘‘પન્નરસિકો ભગિની’’તિ વત્તબ્બં. ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ઠપેત્વા બાલં, ઠપેત્વા ગિલાનં, ઠપેત્વા ગમિકં અવસેસેહિ ઓવાદં ગહેતુ’’ન્તિ (ચૂળવ॰ ૪૧૪) વુત્તત્તા **‘‘તં ઠપેત્વા’’**તિઆદિમાહ. તત્થ આરોચનવિધાનં અજાનન્તો **બાલો**. ચાતુદ્દસિકપન્નરસિકેસુ ઉપોસથેસુ વા પાટિપદે વા ગન્તુકામો **ગમિયો**, દુતિયપક્ખદિવસતો પન પટ્ઠાય તતો ઉદ્ધં ગચ્છન્તો ઇધ ગમિયો નામ ન હોતિ. અરઞ્ઞે નિવાસો અસ્સાતિ **આરઞ્ઞિકો**. સોપિ ‘‘અહં અરઞ્ઞવાસી, સ્વે ઉપોસથો, વિહારે ન વસામી’’તિ અપ્પટિગ્ગહિતું ન લભતિ. યદિ ન ગણ્હેય્ય, દુક્કટં આપજ્જેય્ય. વુત્તઞ્હેતં ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઓવાદો ન ગહેતબ્બો, યો ન ગણ્હેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિ (ચૂળવ॰ ૪૧૪). તેન પન પચ્ચાહરણત્થાય સઙ્કેતો કાતબ્બો. વુત્તઞ્હેતં ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, આરઞ્ઞિકેન ભિક્ખુના ઓવાદં ગહેતું, સઙ્કેતઞ્ચ કાતું અત્ર પતિહરિસ્સામી’’તિ (ચૂળવ॰ ૪૧૫). તસ્મા આરઞ્ઞિકેન ભિક્ખુના સચે ભિક્ખુનીનં વસનગામે ભિક્ખા લબ્ભતિ, તત્થેવ ચરિત્વા ભિક્ખુનિયો દિસ્વા આરોચેત્વા ગન્તબ્બં. નો ચસ્સ તત્થ ભિક્ખા સુલભા હોતિ, સામન્તગામે ચરિત્વા ભિક્ખુનીનં ગામં આગમ્મ તથેવ કાતબ્બં. સચે દૂરં

ગન્તબ્બં હોતિ, સઙ્કેતો કાતબ્બો ‘‘અહં અસુકં નામ તુમ્હાકં ગામદ્વારે સભં વા મણ્ડપં વા રુક્ખમૂલં વા ઉપસઙ્કમિસ્સામિ, તત્ર આગચ્છેય્યાથા’’તિ. ભિક્ખુનીહિ તત્ર ગન્તબ્બં, અગન્તું ન લબ્ભતિ. વુત્તઞ્હેતં ‘‘ન, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનિયા સઙ્કેતં ન ગન્તબ્બં, યા ન ગચ્છેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિ (ચૂળવ॰ ૪૧૫). **ઉપોસથગ્ગે**તિ ઉપોસથકરણટ્ઠાને. **અટ્ઠહિ અઙ્ગેહી**તિ –

> ‘‘સીલવા હોતિ, પાતિમોક્ખસંવરસંવુતો વિહરતિ આચારગોચરસમ્પન્નો, અણુમત્તેસુ વજ્જેસુ ભયદસ્સાવી સમાદાય સિક્ખતિ સિક્ખાપદેસુ. બહુસ્સુતો હોતિ સુતધરો સુતસન્નિચયો, યે તે ધમ્મા આદિકલ્યાણા મજ્ઝેકલ્યાણા પરિયોસાનકલ્યાણા સાત્થં સબ્યઞ્જનં કેવલપરિપુણ્ણં પરિસુદ્ધં બ્રહ્મચરિયં અભિવદન્તિ, તથારૂપાસ્સ ધમ્મા બહુસ્સુતા હોન્તિ, ધાતા વચસા પરિચિતા, મનસા અનુપેક્ખિતા, દિટ્ઠિયા સુપ્પટિવિદ્ધા. ઉભયાનિ ખો પનસ્સ પાતિમોક્ખાનિ વિત્થારેન સ્વાગતાનિ હોન્તિ સુવિભત્તાનિ સુપ્પવત્તીનિ સુવિનિચ્છિતાનિ સુત્તસો અનુબ્યઞ્જનસો. કલ્યાણવાચો હોતિ કલ્યાણવાક્કરણો. યેભુય્યેન ભિક્ખુનીનં પિયો હોતિ મનાપો. પટિબલો હોતિ ભિક્ખુનિયો ઓવદિતું. ન ખો પનેતં ભગવન્તં ઉદ્દિસ્સ પબ્બજિતાય કાસાયવત્થવસનાય ગરુધમ્મં અજ્ઝાપન્નપુબ્બો હોતિ. વીસતિવસ્સો વા હોતિ અતિરેકવીસતિવસ્સો વા’’તિ (પાચિ॰ ૧૪૭) –

ઇમેહિ અટ્ઠહિ અઙ્ગેહિ. **પાસાદિકેના**તિ પસાદાવહેન નિદ્દોસેન કાયવચીમનોકમ્મેન. **સમ્પાદેતૂ**તિ તિવિધં સિક્ખં સમ્પાદેતુ. યદા પન તાહિ ભિક્ખુનીહિ પાતિમોક્ખુદ્દેસકંયેવ દિસ્વા ઓવાદો યાચિતો, તદા ઉપોસથગ્ગે સન્નિપતિતેહિ ભિક્ખુસઙ્ઘેહિ પુબ્બકિચ્ચવસેન ‘‘અત્થિ કાચિ ભિક્ખુનિયો ઓવાદં યાચમાના’’તિ પુચ્છિતે ‘‘એવં વદેહી’’તિ અત્તના વત્તબ્બવચનં અઞ્ઞેન કથાપેત્વા ‘‘અત્થિ કોચિ ભિક્ખુ ભિક્ખુનોવાદકો સમ્મતો’’તિઆદિં સયં વત્વા પુન સયમેવ ગન્ત્વા ભિક્ખુનીનં આરોચેતબ્બં. અઞ્ઞેન વા ભિક્ખુના તસ્મિં દિવસે પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસાપેતબ્બં. ઇદન્તિ ‘‘તાહી’’તિ બહુવચનં. **એકતો** સહેવ.

ઞત્તિટ્ઠપકેન વાતિ યત્થ તિણ્ણં વસનટ્ઠાને પાતિમોક્ખુદ્દેસો નત્થિ, તત્થ ઞત્તિટ્ઠપનકેન વા. **ઇતરેન વા**તિ યત્થ દ્વે ભિક્ખૂ વસન્તિ, એકો વા, તત્થ ઇતરેન વા ભિક્ખુના સચે સયમેવ સમ્મતો, ‘‘અહ’’ન્તિ વત્તબ્બં . **તથેવા**તિ ઉપોસથગ્ગે વુત્તસદિસમેવ. ‘‘**આરોચેત્વાવા**’’તિ ઇમિના અનારોચનં પટિક્ખિપતિ. ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઓવાદો ન આરોચેતબ્બો, યો ન આરોચેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિ (ચૂળવ॰ ૪૧૫) વચનતો ઓવાદં ગહેત્વા ઉપોસથગ્ગે અનારોચેતું ન વટ્ટતિ.

પરિસુદ્ધભાવન્તિ આપત્તિયા પરિસુદ્ધતં. **આરોચેથા**તિ આવિ કરોથ. **એત્થ સિયા**તિ ‘‘પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિસ્સામી’’તિ એતસ્મિં પદે અયમનુયોગો ભવેય્ય. કિં તં, યં સિયાતિ આહ ‘‘**સઙ્ઘો ઉપોસથં કરેય્યા**’’તિઆદિ. **પુબ્બેનાપરં સન્ધિયતી**તિ પુબ્બવચનેન અપરં વચનં સન્ધાનં ગચ્છતિ. **સામગ્ગિયા**તિ કાયચિત્તેહિ સહિતતાય. **ગણસ્સા**તિ ઉદ્દેસકં ઠપેત્વા ચતુવગ્ગે સેસભિક્ખૂનં. **સઙ્ઘસ્સ ઉદ્દિટ્ઠં હોતી**તિ સઙ્ઘેન ઉદ્દિટ્ઠં હોતિ. કરણત્થે ચેતં સામિવચનં. **એત્થા**તિ પાતિમોક્ખુદ્દેસે. **લક્ખણન્તિ** સભાવો.

થેરા ચ નવા ચ મજ્ઝિમા ચાતિ એત્થ દસવસ્સા, અતિરેકદસવસ્સા ચ **થેરા**. ઊનપઞ્ચવસ્સા **નવા**. પઞ્ચવસ્સા, અતિરેકપઞ્ચવસ્સા ચ **મજ્ઝિમા**. **અટ્ઠિં કત્વા**તિ અત્તાનં તેન પાતિમોક્ખેન અત્થિકં કત્વા, તં વા પાતિમોક્ખં ‘‘ઇદં મય્હં પાતિમોક્ખ’’ન્તિ અટ્ઠિં કત્વા. **મનસિ કરિત્વા**તિ ચિત્તે ઠપેત્વા. **સોતદ્વારવસેના**તિ

સોતદ્વારિકજવનવિઞ્ઞાણવસેન. **સબ્બચેતસા સમન્નાહરામા**તિ ચિત્તસ્સ થોકમ્પિ બહિ ગન્તું અદેન્તા સબ્બેન ચિત્તેન આવજ્જેમ, સલ્લક્ખેમાતિ અત્થો. **મનસિ કરોમા**તિ આવજ્જેમ, સમન્નાહરામાતિ અત્થો. સો ચ ખો મનસિકારો ન એત્થ આરમ્મણપ્પટિપાદનલક્ખણો, અથ ખો વીથિપ્પટિપાદનજવનપ્પટિપાદનમનસિકારપુબ્બકચિત્તે ઠપનલક્ખણોતિ આહ "**એકગ્ગચિત્તા હુત્વા ચિત્તે ઠપેય્યામા**"તિ. **ન સમેતી**તિ ન સંગચ્છતિ. કસ્મા ન સંગચ્છતીતિ આહ "**સમગ્ગસ્સ હી**"તિઆદિ. કિઞ્ચ ભિય્યોતિ આહ "**પાતિમોક્ખુદ્દેસકો ચા**"તિઆદિ. **સઙ્ઘપરિયાપન્નો**તિ સઙ્ઘે પરિયાપન્નો અન્તોગધો.

ઇદાનિ તં દસ્સેતુન્તિ સમ્બન્ધો. **આયસ્મન્તો**તિ સન્નિપતિતાનં પિયવચનેન આલપનં.

અલજ્જિતાતિ અલજ્જિતાય, અલજ્જનભાવેનાતિ અત્થો. તતિયત્થે હિ ઇદં પચ્ચત્તવચનં. "**અઞ્ઞાણતા**"તિઆદીસુપિ એસેવ નયો. **કુક્કુચ્ચપ્પકતતા**તિ કુક્કુચ્ચેન અભિભૂતતાય. **સતિસમ્મોસા**તિ સતિવિપ્પવાસતો. **વીતિક્કમ**ન્તિ સિક્ખાપદવીતિક્કમનં.

સઞ્ચિચ્ચાતિ સઞ્ચેતેત્વા, અકપ્પિયભાવં જાનન્તોયેવ વીતિક્કમચિત્તં પેસેત્વાતિ અત્થો. **પરિગૂહતી**તિ નિગૂહતિ ન દેસેતિ ન વુટ્ઠાતિ. લજ્જાય પરિગૂહન્તો અલજ્જી ન હોતિ, ''કિં ઇમિના''તિ અનાદરિયેન પરિગૂહન્તો અલજ્જી હોતીતિ દસ્સેતિ. **અગતિગમનઞ્ચ ગચ્છતી**તિ ભણ્ડભાજનીયટ્ઠાનાદીસુ છન્દાગતિઆદિભેદં અગતિગમનઞ્ચ ગચ્છતિ. **અલજ્જિપુગ્ગલો**તિ અજ્ઝત્તિકસમુટ્ઠાનલજ્જાવિરહિતો પુગ્ગલો. એત્થ ચ ''સઞ્ચિચ્ચા''તિ ઇમિના અનાદરિયવસેનેવ આપત્તિં આપજ્જન્તો, આપન્નઞ્ચ આપત્તિં પરિગૂહન્તો, ભણ્ડભાજનીયટ્ઠાનાદીસુ અગતિગમનં ગચ્છન્તો ચ અલજ્જી હોતિ, ન ઇતરોતિ દસ્સેતિ.

મન્દોતિ મન્દપઞ્ઞો, અપઞ્ઞસ્સેવેતં નામં. **મોમૂહો**તિ અતિસંમૂળ્હો. **વિરાધેતી**તિ ન રાધેતિ ન સાધેતિ. **કુક્કુચ્ચે**તિ વિનયસંસયે. **કપ્પિયં ચે કત્તબ્બં સિયા**તિ વિનયધરં પુચ્છિત્વા તેન વત્થું ઓલોકેત્વા માતિકં, પદભાજનં, અન્તરાપત્તિં, અનાપત્તિઞ્ચ ઓલોકેત્વા ''કપ્પતિ, આવુસો, મા એત્થ કઙ્ખી''તિ વુત્તે કત્તબ્બં ભવેય્ય.

સહસેય્યચીવરવિપ્પવાસાદીનીતિ એત્થ **સહસેય્યા** નામ અનુપસમ્પન્નેન ઉત્તરિદિરત્તતિરત્તં સહસેય્યાપત્તિ, **વિપ્પવાસો** નામ એકરત્તછારત્તવસેન વિપ્પવાસો. **આદિ**સદ્દેન સત્તાહાતિક્કમાદીસુ આપત્તિં સઙ્ગણ્હાતિ. **સત્તન્નં આપત્તિક્ખન્ધાન**ન્તિ પારાજિકસઙ્ઘાદિસેસથુલ્લચ્ચયપાચિત્તિયપાટિદેસનીયદુક્કટદુબ્ભાસિતસઙ્ખાતાનં સત્તન્નં આપત્તિક્ખન્ધાનં.

દેસેતુ વા પકાસેતુ વાતિ સઙ્ઘમજ્ઝે વા ગણમજ્ઝે વા એકપુગ્ગલે વા દેસેતુ વા પકાસેતુ વા. એત્થ ચ **પારાજિકાપત્તિદેસના** નામ ભિક્ખુભાવસ્સ પરિચ્ચાગો. વુટ્ઠાનં પન દેસનાવિસેસત્તા ''દેસના''તિ દટ્ઠબ્બં. **પકાસેતુ વા**તિ આરોચેતુ વા.

એવં અનાપન્ના વાતિ એવં છન્નં આકારાનં અઞ્ઞતરેન અનાપન્ના વા. **વુટ્ઠિતા વા**તિ પરિવાસાદિના વુટ્ઠિતા વા. **આરોચિતા વા**તિ આવિકતા વા. આરોચેન્તો ચ ''તુય્હં સન્તિકે એકં આપત્તિં આવિકરોમી''તિ વા ''આચિક્ખામી''તિ વા ''આરોચેમી''તિ વા ''મમ એકં આપત્તિં આપન્નભાવં જાનાહી''તિ વા વદતુ, ''એકં ગરુકં આપત્તિં આવિકરોમી''તિ વા આદિના નયેન વદતુ, સબ્બેહિપિ આકારેહિ આરોચિતાવ હોતિ. સચે પન ગરુકાપત્તિં આવિકરોન્તો ''લહુકાપત્તિં આવિકરોમી''તિઆદિના નયેન વદતિ, અનાવિકતા હોતિ આપત્તિ. વત્થું આરોચેતિ,

આપત્તિં આરોચેતિ, ઉભયં આરોચેતિ, તિવિધેનાપિ આરોચિતાવ હોતિ. **અસન્તિયા આપત્તિયા**તિ ભાવેનભાવલક્ખણે ભુમ્મં. **તુણ્હીભાવેનાપિ હી**તિ એત્થ ન કેવલં ''આમ, મયં પરિસુદ્ધા''તિ વુત્તેયેવ, અથ ખો તુણ્હીભાવેનાપીતિ **અપિ**સદ્દસ્સ અત્થો વેદિતબ્બો.

કિં તં યાવતતિયાનુસાવિતં નામ, કથઞ્ચેતં યાવતતિયાનુસાવિતં હોતીતિ વિચારણાયં આચરિયાનં મતિભેદમુખેન તમત્થં દસ્સેતું "**યાવતતિયં અનુસાવિતં હોતીતિ એત્થા**"તિઆદિ વુત્તં. તત્થ યદેતં તિક્ખત્તું અનુસાવિતન્તિ સમ્બન્ધો. **અત્થબ્યઞ્જનભેદતો**તિ અરીયતિ ઞાયતીતિ **અત્થો**, અભિધેય્યં, બ્યઞ્જીયતિ અત્થો અનેનાતિ **બ્યઞ્જનં**, અક્ખરં, અત્થો ચ બ્યઞ્જનઞ્ચ **અત્થબ્યઞ્જનાનિ**, તેસં ભેદો **અત્થબ્યઞ્જનભેદો**, તતો, અત્થસ્સ ચ બ્યઞ્જનસ્સ ચ વિસદિસત્તાતિ અત્થો.

ઇદાનિ તમેવત્થં વિભાવેતું "**અનુસાવનઞ્હિ નામા**"તિઆદિમાહ. **હી**તિ કારણત્થે નિપાતો. તસ્સ પન ''અભિન્ન''ન્તિ ઇમિના સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો. **તેના**તિ ભિન્નત્તા. **અસ્સા**તિ ''યસ્સ સિયા''તિઆદિવચનત્તયસ્સ. અવસ્સઞ્ચેતમેવં સમ્પટિચ્છિતબ્બં, અઞ્ઞથા અતિપ્પસઙ્ગોપિ સિયાતિ દસ્સેતું "**યદિ ચેત**"ન્તિઆદિમાહ. **એત**ન્તિ ''યસ્સ સિયા''તિઆદિવચનત્તયં. અપરે ''અનુસાવિત''ન્તિ પદં ન અતીતત્થં દીપેતિ, અથ ખો અનાગતત્થં. ધાત્વત્થસમ્બન્ધો કાલન્તરવિહિતોપિ પચ્ચયો કાલન્તરે સાધુ હોતીતિ વિકપ્પેસું. તેનાહ "**અપરે 'અનુસાવિત'ન્તિ પદસ્સા**"તિઆદિ. **ઉપરિ ઉદ્દેસાવસાને**તિ પારાજિકુદ્દેસાવસાને. **અત્થયુત્તીનં અભાવતો**તિ અનાગતત્થસ્સ ચ કારણસ્સ ચ અભાવતો. ઇદાનિ તમેવ વિભાવેતું "**ઇદં હી**"તિઆદિમાહ. કથમેતં વિઞ્ઞાયતીતિ આહ "**યદિ ચસ્સા**"તિઆદિ. **અય**ન્તિ અનાગતકાલો. **અનુસાવિતં હેસ્સતીતિ વદેય્યા**તિ અનુપ્પયોગં અનાગતકાલં કત્વા ''અનુસાવિતં હેસ્સતી''તિ બુદ્ધો વદેય્ય. અયં હેત્થાધિપ્પાયો – યદિ ચેત્થ ધાત્વત્થસમ્બન્ધો **ત**-પચ્ચયો સિયા, તથા સતિ ધાત્વત્થસમ્બન્ધો નામ વિસેસનવિસેસ્યભાવો, સો ચ અનુપ્પયોગસ્સ સમાનત્થભાવે સતિ ઉપ્પજ્જતિ, નાસતીતિ ''હેસ્સતી''તિ અનુપ્પયોગં વદેય્ય, ન ચ વુત્તં. તસ્મા અનાગતં ન દીપેતિ, અતીતકાલમેવ દીપેતીતિ. **અનુસાવિયમાનેતિ વચનતો**તિ ''અનુસાવિયમાને''તિ વત્તમાનકાલવચનતો. યદિ એવં ''યાવતતિયં અનુસાવિતં હોતી''તિ કિમિદન્તિ આહ "**યાવતતિય**"ન્તિઆદિ. કિં તેન લક્ખીયતિ, યેનેતં લક્ખણવચનમત્તં સિયાતિ આહ "**તેના**"તિઆદિ. **તેના**તિ લક્ખણવચનમત્તેન હેતુના.

તદેતન્તિ પાતિમોક્ખં. **તં પનેત**ન્તિ ''તત્થાયસ્મન્તે પુચ્છામી''તિઆદિકં યાવતતિયાનુસાવનં. **ન દિસ્સતી**તિ નોપલબ્ભતિ. **ઇમમેવ ચ અત્થ**ન્તિ ઇમં અમ્હેહિ વુત્તમેવત્થં. યદિ હિ ''યસ્સ સિયા આપત્તી''તિઆદિવચનત્તયં યાવતતિયાનુસાવનં સિયા, તદેવ **ઉપોસથક્ખન્ધકે** (મહાવ॰ ૧૩૨ આદયો) વદેય્ય, ન પન ''સકિમ્પિ અનુસાવિતં હોતી''તિઆદિકન્તિ અધિપ્પાયો. નનુ ચાયં વિનિચ્છયો અટ્ઠકથાસુ ન આગતો, અથ કુતો લદ્ધોતિ આહ "**અયમેત્થા**"તિઆદિ. વિનયટ્ઠાનેસુ કતપરિચયાનં આચરિયાનં તં તં અત્થં ઞાપેન્તી પવેણિ **આચરિયપરમ્પરા**, તાય આભતો આનીતો **આચરિયપરમ્પરાભતો**.

નનુ સમ્પજાનમુસાવાદે પાચિત્તિયેન ભવિતબ્બં, અથ કથં દુક્કટાપત્તિ હોતીતિ આહ "**સા ચ ખો ન મુસાવાદલક્ખણેના**"તિઆદિ. **સમ્પજાનમુસાવાદે કિં હોતી**તિ ય્વાયં ''સમ્પજાનમુસાવાદો અસ્સ હોતી''તિ વુત્તો, સો આપત્તિતો કિં હોતિ, કતરા આપત્તિ હોતીતિ અત્થો. **દુક્કટં હોતી**તિ દુક્કટાપત્તિ હોતિ. **વચીદ્વારે અકિરિયસમુટ્ઠાનાપત્તિ હોતી**તિ અસ્સ હિ ભિક્ખુનો અધમ્મિકાય પટિઞ્ઞાય તુણ્હીભૂતસ્સ નિસિન્નસ્સ મનોદ્વારે આપત્તિ નામ નત્થિ. યસ્મા પન આવિકાતબ્બં નાવિકાસિ, તેનસ્સ વચીદ્વારે અકિરિયતો અયં આપત્તિ સમુટ્ઠાતીતિ

વેદિતબ્બા. ઇદાનિ વુત્તમેવત્થં પાળિયા સાધેતું “**વુત્તમ્પિ ચેત**”ન્તિઆદિમાહ. એતં ઉપાલિત્થેરેન પરિવારે સેદમોચનગાથાસુ (પરિ॰ ૪૭૯) વુત્તમ્પિ ચાતિ અત્થો.

અનાલપન્તો મનુજેન કેનચિ વાચાતિ કેનચિ મનુજેન વાચાય અનાલપન્તો. **ગિરં નો ચ પરે ભણેય્યા**તિ ‘‘ઇતિ ઇમે સોસ્સન્તી’’તિ પરપુગ્ગલે સન્ધાય સદ્દમ્પિ ન નિચ્છારેય્ય. **આપજ્જેય્ય વાચસિક**ન્તિ વાચતો સમુટ્ઠિતં આપત્તિં આપજ્જેય્ય. **પઞ્હામેસા કુસલેહિ ચિન્તિતા**તિ એત્થ **પઞ્હામેસા**તિ લિઙ્ગબ્યત્તયેન વુત્તં, એસો પઞ્હો કુસલેહિ ચિન્તિતોતિ અત્થો. અયં પઞ્હો ઇમમેવ મુસાવાદં સન્ધાય વુત્તો.

તંતંસમ્પત્તિયા વિબન્ધનવસેન સત્તસન્તાનસ્સ અન્તરે વેમજ્ઝે એતિ આગચ્છતીતિ **અન્તરાયો**, દિટ્ઠધમ્મિકાદિઅનત્થો, અતિક્કમનટ્ઠેન તસ્મિં અન્તરાયે નિયુત્તો, અન્તરાયં વા ફલં અરહતિ, અન્તરાયસ્સ વા કરણસીલોતિ **અન્તરાયિકો**. તેનાહ “**વિપ્પટિસારવત્થુતાયા**”તિઆદિ. તત્થ **વિપ્પટિસારવત્થુતાયા**તિ **વિપ્પટિસારો** નામ પચ્છાનુતાપવસેન ચિત્તવિપ્પટિસારો, તસ્સ કારણતાયાતિ અત્થો. પઠમજ્ઝાનાદિપચ્ચયભૂતઅવિપ્પટિસારવિરુદ્ધસ્સ વિપ્પટિસારસ્સ પચ્ચયત્તાતિ વુત્તં હોતિ. **પામોજ્જાદિસમ્ભવ**ન્તિ દુબ્બલતરુણા પીતિ પામોજ્જં, તં આદિ યેસં તે **પામોજ્જાદયો**, તેસં સમ્ભવો પટિલાભો **પામોજ્જાદિસમ્ભવો**, તં. **આદિ**સદ્દેન પીતિપ્પસ્સદ્ધાદીનં ગહણં. **પઠમજ્ઝાનાદીન**ન્તિ એત્થાદિસદ્દેન પન ‘‘દુતિયસ્સ ઝાનસ્સ અધિગમાય અન્તરાયિકો, તતિયસ્સ ઝાનસ્સ અધિગમાય અન્તરાયિકો, ચતુત્થસ્સ ઝાનસ્સ અધિગમાય અન્તરાયિકો, ઝાનાનં, વિમોક્ખાનં, સમાધીનં, સમાપત્તીનં, નેક્ખમ્માનં, નિસ્સરણાનં, પવિવેકાનં, કુસલાનં ધમ્માનં અધિગમાય અન્તરાયિકો’’તિ (મહાવ॰ ૧૩૫) વુત્તદુતિયજ્ઝાનાદીનં સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો. ‘‘તસ્મા’’તિ વુત્તે **યંતં**સદ્દાનં અબ્યભિચારિતસમ્બન્ધતાય ‘‘યસ્મા’’તિ અયમત્થો ઉપટ્ઠિતોયેવ હોતીતિ આહ “**તસ્માતિ યસ્મા**”તિઆદિ. **જાનન્તેના**તિ જાનમાનેન. ઇમિનાસ્સ સમ્પજાનમુસાવાદસ્સ સચિત્તકતં દસ્સેતિ. વિસુદ્ધિં અપેક્ખતીતિ **વિસુદ્ધાપેક્ખો**, તેન વિસુદ્ધાપેક્ખેન. સા ચ વિસુદ્ધિ ઇધ વુટ્ઠાનાદીતિ આહ “**વુટ્ઠાતુકામેન વિસુજ્ઝિતુકામેના**”તિ. વુટ્ઠાનગામિનિતો સઙ્ઘાદિસેસતો વુટ્ઠાતુકામેન, દેસનાગામિનિતો વિસુજ્ઝિતુકામેનાતિ અત્થો. **સઙ્ઘમજ્ઝે વા ગણમજ્ઝે વા એકપુગ્ગલે વા**તિ ઉપોસથગ્ગે સઙ્ઘસ્સ આરોચનવસેન સઙ્ઘમજ્ઝે વા તત્થેવ ઉભતો નિસિન્નાનં આરોચનવસેન ગણમજ્ઝે વા અનન્તરસ્સ આરોચનવસેન એકપુગ્ગલે વા પકાસેતબ્બા. **ઇતો વુટ્ઠહિત્વા**તિ ઇતો ઉપોસથગ્ગતો વુટ્ઠાય. એત્થ પન સભાગોયેવ વત્તબ્બો. વિસભાગસ્સ હિ વુચ્ચમાને ભણ્ડનકલહસઙ્ઘભેદાદીનિપિ હોન્તિ. તસ્મા તસ્સ અવત્વા ‘‘ઇતો વુટ્ઠહિત્વા પટિકરિસ્સામી’’તિ આભોગં કત્વા ઉપોસથો કાતબ્બોતિ **અન્ધકટ્ઠકથાયં** (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૭૦) વુત્તં.

કરણત્થેતિ તતિયાવિભત્તિઅત્થે. કત્તરિ હેતં પચ્ચત્તવચનં હોતિ ફાસુસદ્દાપેક્ખાય. **પચ્ચત્તવચન**ન્તિ પઠમાવચનં. **પઠમજ્ઝાનાદીનં અધિગમાય ફાસુ હોતી**તિ અધિગમત્થં તસ્સ ભિક્ખુનો ફાસુ હોતિ સુખં હોતિ સંવરસ્સ અવિપ્પટિસારહેતુત્તા. તેનાહ “**અવિપ્પટિસારમૂલકાન**”ન્તિઆદિ. પાપપુઞ્ઞાનં કતાકતવસેન ચિત્તવિપ્પટિસારાભાવો **અવિપ્પટિસારો**, સો મૂલં કારણં યેસં તે અવિપ્પટિસારમૂલા, અવિપ્પટિસારમૂલાયેવ **અવિપ્પટિસારમૂલકા**, તેસં અવિપ્પટિસારમૂલકાનં. **સુખપ્પટિપદા સમ્પજ્જતી**તિ સુખા પટિપદા સમિજ્ઝતિ, પઠમજ્ઝાનાદીનં સુખેન અધિગમો હોતીતિ અધિપ્પાયો. હોતિ ચેત્થ –

‘‘નિદાને ઞત્તિઠપનં, પુબ્બકિચ્ચસ્સ પુચ્છનં;
નિદાનુદ્દેસસવને, વિસુદ્ધારોચને વિધિ;

અનારોચને ચાપત્તિ, એય્યં પિણ્ડત્થપઞ્ચક’’ન્તિ.

ઇતિ કઙ્ખાવિતરણિયા પાતિમોક્ખવણ્ણનાય

વિનયત્થમઞ્જૂસાયં લીનત્થપ્પકાસનિયં

નિદાનવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પારાજિકકણ્ડં

ઇદાનિ નિદાનુદ્દેસાનન્તરં વુત્તસ્સ પારાજિકુદ્દેસસ્સ અત્થં સંવણ્ણેતું "**ઇદાની**"તિઆદિ આરદ્ધં. **નિદાનાનન્તરન્તિ** ભાવનપુંસકનિદ્દેસો, નિદાનં અનન્તરં કત્વાતિ વુત્તં હોતિ. **તત્થા**તિ પારાજિકકણ્ડે. **પાતિમોક્ખે**તિ ભિક્ખુપાતિમોક્ખે. **ચત્તારો**તિ ગણનપરિચ્છેદો ઊનાતિરેકભાવનિવત્તનતો. **પારાજિકા**તિ સજાતિનામં. **આપત્તિયો**તિ સબ્બસાધારણનામં. ઉદ્દિસીયતીતિ **ઉદ્દેસો**. ભાવપ્પધાનોયં નિદ્દેસો. તેનાહ "**ઉદ્દિસિતબ્બતા**"ન્તિ.

૧. પઠમપારાજિકવણ્ણના

યો પનાતિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૪૫ ભિક્ખુપદભાજનીયવણ્ણના) એત્થ યસ્મા **પના**તિ નિપાતમત્તં, **યો**તિ અત્થપદં, તઞ્ચ અનિયમેન પુગ્ગલં દીપેતિ. તસ્મા તસ્સ અત્થં દસ્સેન્તો "**યો કોચી**"તિ આહ. યસ્મા પન યો યોકોચિ નામ, સો અવસ્સં લિઙ્ગયુત્તજાતિનામગોત્તસીલવિહારગોચરવયેસુ એકેનાકારેન પઞ્ઞાયતિ, તસ્મા તં તથા ઞાપેતું "**રસ્સદીઘાદિના**"તિઆદિમાહ. **આદિસદ્દેન** નવકમ્માદીનં ગહણં. **લિઙ્ગાદિભેદેના**તિ લિઙ્ગીયતિઞાયતિ એતેનાતિ **લિઙ્ગં**, તં આદિ યેસં તેતિ **લિઙ્ગાદયો**, તેસં ભેદો **લિઙ્ગાદિભેદો**, તેન લિઙ્ગાદિભેદેન. એત્થાદિસદ્દેન પન યુત્તાદીનં ગહણં. ઇદં વુત્તં હોતિ – **લિઙ્ગવસેન** યાદિસો વા તાદિસો વા હોતુ, દીઘો વા રસ્સો વા કાળો વા ઓદાતો વા મઙ્ગુરચ્છવિ વા કિસો વા થૂલો વા. **યોગવસેન** યેન વા તેન વા યુત્તો હોતુ, નવકમ્મયુત્તો વા ઉદ્દેસયુત્તો વા વાસધુરયુત્તો વા. **જાતિવસેન** યંજચ્ચો વા તંજચ્ચો વા હોતુ, ખત્તિયો વા બ્રાહ્મણો વા વેસ્સો વા સુદ્દો વા. **નામવસેન** યથાનામો વા તથાનામો વા હોતુ, બુદ્ધરક્ખિતો વા ધમ્મરક્ખિતો વા સઙ્ઘરક્ખિતો વા. **ગોત્તવસેન** યથાગોત્તો વા તથાગોત્તો વા હોતુ, કચ્ચાયનો વા વાસિટ્ઠો વા કોસિયો વા. **સીલેસુ** યથાસીલો વા તથાસીલો વા હોતુ, નવકમ્મસીલો વા ઉદ્દેસસીલો વા વાસધુરસીલો વા. **વિહારેસુ**પિ યથાવિહારી વા તથાવિહારી વા હોતુ, નવકમ્મવિહારી વા ઉદ્દેસવિહારી વા વાસધુરવિહારી વા . **ગોચરેસુ**પિ યથાગોચરો વા તથાગોચરો વા હોતુ, નવકમ્મગોચરો વા ઉદ્દેસગોચરો વા વાસધુરગોચરો વા. **વયેસુ**પિ યો વા સો વા હોતુ થેરો વા નવો વા મજ્ઝિમો વા, અથ ખો સબ્બોવ ઇમસ્મિં અત્થે ''યો''તિ વુચ્ચતીતિ.

ઇદાનિ "**ભિક્ખૂ**"તિ પદં સંવણ્ણેતું "**એહિભિક્ખૂપસમ્પદા**"તિઆદિમાહ. તત્થ ''એહિ ભિક્ખૂ''તિ ભગવતો વચનમત્તેન ભિક્ખુભાવો **એહિભિક્ખૂપસમ્પદા**. ''બુદ્ધં સરણં ગચ્છામી''તિઆદિના (મહાવ॰ ૧૦૫) નયેન તિક્ખત્તું વાચં ભિન્દિત્વા વુત્તેહિ તીહિ સરણગમનેહિ ઉપસમ્પદા **સરણગમનૂપસમ્પદા**. **ઓવાદપ્પટિગ્ગહણૂપસમ્પદા** (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૪૫) નામ –

> ''તસ્માતિહ તે, કસ્સપ, એવં સિક્ખિતબ્બં 'તિબ્બં મે હિરોત્તપ્પં પચ્ચુપટ્ઠિતં ભવિસ્સતિ થેરેસુ નવેસુ મજ્ઝિમેસૂ'તિ, એવઞ્હિ તે કસ્સપ સિક્ખિતબ્બં. તસ્માતિહ તે, કસ્સપ, એવં સિક્ખિતબ્બં 'યં કિઞ્ચિ ધમ્મં સુણિસ્સામિ કુસલૂપસંહિતં, સબ્બં તં અટ્ઠિં કત્વા મનસિ કરિત્વા સબ્બચેતસા સમન્નાહરિત્વા ઓહિતસોતો ધમ્મં સુણિસ્સામી'તિ, એવઞ્હિ તે, કસ્સપ, સિક્ખિતબ્બં. તસ્માતિહ તે, કસ્સપ, એવં સિક્ખિતબ્બં 'સાતસહગતા ચ મે કાયગતાસતિ ન વિજહિસ્સતી'તિ, એવઞ્હિ તે, કસ્સપ, સિક્ખિતબ્બ''ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૨.૧૫૪) –

ઇમિના ઓવાદપ્પટિગ્ગહણેન મહાકસ્સપત્થેરસ્સ અનુઞ્ઞાતઉપસમ્પદા.

પઞ્હાબ્યાકરણૂપસમ્પદા નામ સોપાકસ્સ અનુઞ્ઞાતઉપસમ્પદા. ભગવા કિર પુબ્બારામે અનુચઙ્કમન્તં સોપાકસામણેરં "'ઉદ્ધુમાતકસઞ્ઞા'તિ વા સોપાક 'રૂપસઞ્ઞા'તિ વા ઇમે ધમ્મા નાનત્થા નાનાબ્યઞ્જના, ઉદાહુ એકત્થા બ્યઞ્જનમેવ નાન"ન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૪૫) દસ અસુભનિસ્સિતે પઞ્હે પુચ્છિ. સો તે બ્યાકાસિ. ભગવા તસ્સ સાધુકારં દત્વા "કતિવસ્સો ત્વં, સોપાકા"તિ પુચ્છિ. સત્તવસ્સોહં ભગવાતિ. "સોપાક, ત્વં મમ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન સદ્ધિં સંસન્દિત્વા પઞ્હે બ્યાકાસી"તિ આરદ્ધચિત્તો ઉપસમ્પદં અનુજાનિ, અયં પઞ્હાબ્યાકરણૂપસમ્પદા.

અટ્ઠગરુધમ્મપટિગ્ગહણૂપસમ્પદા નામ મહાપજાપતિયા અટ્ઠગરુધમ્મપ્પટિગ્ગહણેન અનુઞ્ઞાતઉપસમ્પદા.

દૂતેનૂપસમ્પદા નામ અડ્ઢકાસિયા ગણિકાય અનુઞ્ઞાતઉપસમ્પદા.

અટ્ઠવાચિકૂપસમ્પદા નામ ભિક્ખુનિયા ભિક્ખુનિસઙ્ઘતો ઞત્તિચતુત્થેન, ભિક્ખુસઙ્ઘતો ઞત્તિચતુત્થેનાતિ ઇમેહિ દ્વીહિ કમ્મેહિ ઉપસમ્પદા.

ઞત્તિચતુત્થકમ્મૂપસમ્પદા નામ ભિક્ખૂનં એતરહિ ઉપસમ્પદા. **ઞત્તિચતુત્થેના**તિ તીહિ અનુસ્સાવનાહિ, એકાય ચ ઞત્તિયાતિ એવં ઞત્તિચતુત્થેન. કિઞ્ચાપિ હિ ઞત્તિ સબ્બપઠમં વુચ્ચતિ, તિસ્સન્નં પન અનુસ્સાવનાનં અત્થબ્યઞ્જનભેદાભાવતો અત્થબ્યઞ્જનભિન્નં ઞત્તિં તાસં ચતુત્થન્તિ કત્વા "ઞત્તિચતુત્થ"ન્તિ વુચ્ચતિ. **અકુપ્પેના**તિ અકોપેતબ્બતં, અપ્પટિક્કોસિતબ્બતઞ્ચ ઉપગતેન. **ઠાનારહેના**તિ કારણારહેન સત્થુ સાસનારહેન. **ઉપસમ્પન્નો** નામ ઉપરિભાવં સમાપન્નો, પત્તોતિ અત્થો. ભિક્ખુભાવો હિ ઉપરિભાવો, તઞ્ચેસ યથાવુત્તેન કમ્મેન સમાપન્નત્તા "ઉપસમ્પન્નો"તિ વુચ્ચતિ. કસ્મા પનેત્થ ઇમિનાવ ઉપસમ્પન્નો ઇધ ગહિતો, નાઞ્ઞેહીતિ? વુચ્ચતે – એહિભિક્ખૂપસમ્પદા અન્તિમભવિકાનમેવ, સરણગમનૂપસમ્પદા પરિસુદ્ધાનં, ઓવાદપ્પટિગ્ગહણપઞ્હાબ્યાકરણૂપસમ્પદા મહાકસ્સપસોપાકાનં, ન ચ તે ભબ્બા પારાજિકાદિલોકવજ્જં આપજ્જિતું, અટ્ઠગરુધમ્મપ્પટિગ્ગહણાદયો ચ ભિક્ખુનીનંયેવ અનુઞ્ઞાતા. અયઞ્ચ ભિક્ખુ, તસ્મા ઞત્તિચતુત્થેનેવ ઉપસમ્પદાકમ્મેન ઉપસમ્પન્નો ઇધ ગહિતો, નાઞ્ઞેહીતિ વેદિતબ્બો. પણ્ણત્તિવજ્જેસુ પન સિક્ખાપદેસુ અઞ્ઞેપિ એહિભિક્ખૂપસમ્પદાય ઉપસમ્પન્નાદયો સઙ્ગય્હન્તિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૪૫ ભિક્ખુપદભાજનીયવણ્ણના). વક્ખતિ હિ "પણ્ણત્તિવજ્જેસુ પન અઞ્ઞેપિ સઙ્ગહં ગચ્છન્તી"તિ. ઇદાનિ "અકુપ્પેન ઠાનારહેન ઉપસમ્પન્નો"તિ સંખિત્તેન વુત્તમત્થં વિત્થારેત્વા દસ્સેતું "**તસ્સ પના**"તિઆદિમાહ.

તત્થાતિ તેસુ પઞ્ચસુ. વસતિ એત્થાતિ **વત્થુ**, આધારો પતિટ્ઠા. તેનાહ "**ઉપસમ્પદાપેક્ખો પુગ્ગલો**"તિ. ઊનાનિ અપરિપુણ્ણાનિ વીસતિ વસ્સાનિ અસ્સાતિ **ઊનવીસતિવસ્સો**. એત્થ યં વત્તબ્બં, તં ઉપરિ સપ્પાણકવગ્ગે ઊનવીસતિસિક્ખાપદે (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ ઊનવીસતિવસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના) વણ્ણયિસ્સામ. **તેસૂ**તિ પણ્ડકાદીસુ એકાદસસુ અભબ્બપુગ્ગલેસુ. **પણ્ડકો** (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૦૯) પનેત્થ પઞ્ચવિધો હોતિ આસિત્તપણ્ડકો, ઉસૂયપણ્ડકો , ઓપક્કમિકપણ્ડકો, નપુંસકપણ્ડકો, પક્ખપણ્ડકોતિ. તેસુ આસિત્તપણ્ડકસ્સ ચ ઉસૂયપણ્ડકસ્સ ચ પબ્બજ્જા ન વારિતા, ઇતરેસં તિણ્ણં વારિતા. તેસુપિ પક્ખપણ્ડકસ્સ યસ્મિં પક્ખે પણ્ડકો હોતિ, તસ્મિંયેવસ્સ પક્ખે પબ્બજ્જા વારિતાતિ. તયો ચેત્થ પબ્બજ્જૂપસમ્પદાનં અભબ્બતાય અવત્થૂ. તેનાહ "**આસિત્તપણ્ડકઞ્ચા**"તિઆદિ. તત્થ યસ્સ પરેસં અઙ્ગજાતં મુખેન ગહેત્વા અસુચિના આસિત્તસ્સ પરિળાહો વૂપસમ્મતિ, અયં **આસિત્તપણ્ડકો**. યસ્સ પરેસં અજ્ઝાચારં પસ્સતો ઉસૂયાય ઉપ્પન્નાય પરિળાહો વૂપસમ્મતિ, અયં **ઉસૂયપણ્ડકો**. યસ્સ ઉપક્કમેન બીજાનિ

અપનીતાનિ, અયં **ઓપક્કમિકપણ્ડકો** (વિ॰ સઙ્ગ॰ અટ્ઠ॰ ૧૩૫; વિ॰ વિ॰ ટી॰ મહાવગ્ગ ૨.૧૦૯). યો પન પટિસન્ધિયંયેવ અભાવકો ઉપ્પન્નો, અયં **નપુંસકપણ્ડકો**. એકચ્ચો પન અકુસલવિપાકાનુભાવેન કાળપક્ખે પણ્ડકો હોતિ, જુણ્હપક્ખે પનસ્સ પરિળાહો વૂપસમ્મતિ, અયં **પક્ખપણ્ડકો**તિ વેદિતબ્બો.

થેય્યેન સંવાસો એતસ્સાતિ **થેય્યસંવાસકો**. સો ચ ન સંવાસમત્તસ્સેવ થેનકો ઇધાધિપ્પેતો, અથ ખો લિઙ્ગસ્સ, તદુભયસ્સ ચ થેનકોપીતિ આહ ‘‘**થેય્યસંવાસકો પન તિવિધો**’’તિઆદિ. **ન ભિક્ખુવસ્સાનિ ગણેતી**તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૧૦) ‘‘અહં દસવસ્સો વા વીસતિવસ્સો વા’’તિ મુસા વત્વા ભિક્ખુવસ્સાનિ ન ગણેતિ. **ન યથાવુડ્ઢં ભિક્ખૂનં વા સામણેરાનં વા વન્દનં સાદિયતી**તિ અત્તના મુસાવાદં કત્વા દસ્સિતવસ્સાનુરૂપેન યથાવુડ્ઢં વન્દનં નાધિવાસેતિ. **ન આસનેન પટિબાહતી**તિ ‘‘અપેહિ, મે એતં પાપુણાતી’’તિ આસનેન નપ્પટિબાહતિ. **ન ઉપોસથાદીસુ સન્દિસ્સતી**તિ ઉપોસથપ્પવારણાદીસુ ન સન્દિસ્સતિ. **લિઙ્ગમત્તસ્સેવા**તિ એવસદ્દેન સંવાસં નિવત્તેતિ. **સમાનો**તિ સન્તો. **લિઙ્ગાનુરૂપસ્સ સંવાસસ્સા**તિ સામણેરલિઙ્ગાનુરૂપસ્સ સામણેરસંવાસસ્સ. સચે પન કાસાયે ધુરં નિક્ખિપિત્વા નગ્ગો વા ઓદાતવત્થનિવત્થો વા મેથુનસેવનાદીહિ અસ્સમણો હુત્વા કાસાયાનિ નિવાસેતિ, **લિઙ્ગત્થેનકો** હોતિ. સચે ગિહિભાવં પત્થયમાનો કાસાયં ઓવટ્ટિકં કત્વા, અઞ્ઞેન વા આકારેન ગિહિનિવાસનેન નિવાસેતિ ‘‘સોભતિ નુ ખો મે ગિહિલિઙ્ગં, ન સોભતી’’તિ વીમંસનત્થં, રક્ખતિ તાવ, ‘‘સોભતી’’તિ સમ્પટિચ્છિત્વા પુન લિઙ્ગં સાદિયતિ, **લિઙ્ગત્થેનકો** હોતિ. ઓદાતં નિવાસેત્વા વીમંસનસમ્પટિચ્છનેસુપિ એસેવ નયો . સચેપિ નિવત્થકાસાવસ્સ ઉપરિ ઓદાતં નિવાસેત્વા વીમંસતિ વા સમ્પટિચ્છતિ વા, રક્ખતિ એવ.

અન્તિમવત્થુઅજ્ઝાપન્નકેપિ એસેવ નયોતિ પારાજિકં આપન્નકે ભિક્ખુમ્હિપિ એસેવ નયોતિ અત્થો. ઇદં વુત્તં હોતિ – સચે કોચિ ભિક્ખુ કાસાયે સઉસ્સાહોવ ઓદાતં નિવાસેત્વા મેથુનં પટિસેવિત્વા પુન કાસાયાનિ નિવાસેત્વા વસ્સગણનાદિભેદં સબ્બં વિધિં આપજ્જતિ, અયં ભિક્ખૂહિ દિન્નલિઙ્ગસ્સ અપરિચ્ચત્તત્તા ન લિઙ્ગત્થેનકો, લિઙ્ગાનુરૂપસ્સ સંવાસસ્સ સાદિતત્તા નાપિ સંવાસત્થેનકોતિ. **વિદેસ**ન્તિ પરદેસં. ઇદઞ્ચ વઞ્ચેતું સક્કુણેય્યટ્ઠાનં દસ્સેતું વુત્તં. યો પન સદેસેપિ એવં કરોતિ, સોપિ સંવાસત્થેનકોવ. ‘‘સંવાસમત્તસ્સેવા’’તિ ઇમિના લિઙ્ગં પટિક્ખિપતિ. સચે કોચિ વુડ્ઢપબ્બજિતો (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૧૦) ભિક્ખુવસ્સાનિ ગણેત્વા મહાપેળાદીસુ દિય્યમાનભત્તં ગણ્હાતિ, સોપિ થેય્યસંવાસકો હોતિ. સયં સામણેરોવ સામણેરપ્પટિપાટિયા કૂટવસ્સાનિ ગણેત્વા ગણ્હન્તો થેય્યસંવાસકો ન હોતિ. ભિક્ખુ પન ભિક્ખુપટિપાટિયા કૂટવસ્સાનિ ગણેત્વા ગણ્હન્તો ભણ્ડગ્ઘેન કારેતબ્બો.

નનુ સંવાસો નામ એકકમ્મં એકુદ્દેસો સમસિક્ખતાતિ આહ ‘‘**ભિક્ખુવસ્સગણનાદિકો હી**’’તિઆદિ. ઇમિના ન કેવલં એકકમ્માદિકોવ કિરિયભેદો સંવાસોતિ ઇધાધિપ્પેતો, અથ ખો તદઞ્ઞો ભિક્ખુવસ્સગણનાદિકોપીતિ દસ્સેતિ. **ઇમસ્મિં અત્થે**તિ થેય્યસંવાસકાધિકારે. **સિક્ખં પચ્ચક્ખાયા**તિ સિક્ખં પરિચ્ચજિત્વા. ઇદં વુત્તં હોતિ – સચે કોચિ ભિક્ખુ સિક્ખં પચ્ચક્ખાય લિઙ્ગં અનપનેત્વા દુસ્સીલકમ્મં કત્વા વા અકત્વા વા ‘‘ન મં કોચિ જાનાતી’’તિ પુન સબ્બં પુબ્બે વુત્તં વસ્સગણનાદિભેદં વિધિં પટિપજ્જતિ, સો થેય્યસંવાસકો હોતીતિ.

સચે પન કસ્સચિ **રાજા** કુદ્ધો હોતિ, સો ‘‘એવં મે સોત્થિ ભવિસ્સતી’’તિ સયમેવ લિઙ્ગં ગહેત્વા પલાયતિ. તં દિસ્વા રઞ્ઞો આરોચેન્તિ. રાજા ‘‘સચે પબ્બજિતો, ન તં લબ્ભા કિઞ્ચિ કાતુ’’ન્તિ તસ્મિં કોધં પટિવિનેતિ. સો ‘‘વૂપસન્તં મે રાજભય’’ન્તિ સઙ્ઘમજ્ઝં અનોસરિત્વાવ ગિહિલિઙ્ગં ગહેત્વા આગતો પબ્બાજેતબ્બો. અથાપિ ‘‘સાસનં નિસ્સાય મયા જીવિતં લદ્ધં, હન્દ દાનિ અહં પબ્બજામી’’તિ ઉપ્પન્નસંવેગો તેનેવ લિઙ્ગેન આગન્ત્વા આગન્તુકવત્તં ન સાદિયતિ, ભિક્ખૂહિ પુટ્ઠો વા અપુટ્ઠો વા યથાભૂતમત્તાનં આવિકત્વાવ પબ્બજ્જં યાચતિ, લિઙ્ગં અપનેત્વા

પબ્બાજેતબ્બો. સચે પન વત્તં સાદિયતિ, પબ્બજિતાલયં દસ્સેતિ, સબ્બં પુબ્બે વુત્તં વસ્સગણનાદિભેદં પટિપજ્જતિ, અયં પન ન પબ્બાજેતબ્બો.

ઇધ પનેકચ્ચો દુબ્ભિક્ખે જીવિતું અસક્કોન્તો સયમેવ લિઙ્ગં ગહેત્વા સબ્બપાસણ્ડિયભત્તાનિ ભુઞ્જન્તો દુબ્ભિક્ખે વીતિવત્તે સઙ્ઘમજ્ઝં અનોસરિત્વાવ ગિહિલિઙ્ગં ગહેત્વા આગતોતિ સબ્બં પુરિમસદિસમેવ.

અપરો **મહાકન્તારં** નિત્થરિતુકામો હોતિ, સત્થવાહો ચ પબ્બજિતે ગહેત્વા ગચ્છતિ. સો ''એવં મં સત્થવાહો ગહેત્વા ગમિસ્સતી''તિ સયમેવ લિઙ્ગં ગહેત્વા સત્થવાહેન સદ્ધિં કન્તારં નિત્થરિત્વા ખેમન્તં પત્વા સઙ્ઘમજ્ઝં અનોસરિત્વાવ ગિહિલિઙ્ગં ગહેત્વા આગતોતિ સબ્બં પુરિમસદિસમેવ.

અપરો **રોગભયે** (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૧૦; વિ॰ સઙ્ગ॰ અટ્ઠ॰ ૧૩૮) ઉપ્પન્ને જીવિતું અસક્કોન્તો સયમેવ લિઙ્ગં ગહેત્વા સબ્બપાસણ્ડિયભત્તાનિ ભુઞ્જન્તો રોગભયે વૂપસન્તે સઙ્ઘમજ્ઝં અનોસરિત્વાવ ગિહિલિઙ્ગં ગહેત્વા આગતોતિ સબ્બં પુરિમસદિસમેવ.

અપરસ્સ એકો **વેરિકો** કુદ્ધો હોતિ, ઘાતેતુકામો નં વિચરતિ. સો ''એવં મે સોત્થિ ભવિસ્સતી''તિ સયમેવ લિઙ્ગં ગહેત્વા પલાયતિ. વેરિકો ''કુહિં સો''તિ પરિયેસન્તો ''પબ્બજિત્વા પલાતો''તિ સુત્વા ''સચે પબ્બજિતો, ન તં લબ્ભા કિઞ્ચિ કાતુ''ન્તિ તસ્મિં કોધં પટિવિનેતિ. સો ''વૂપસન્તં મે વેરિભય''ન્તિ સઙ્ઘમજ્ઝં અનોસરિત્વાવ ગિહિલિઙ્ગં ગહેત્વા આગતોતિ સબ્બં પુરિમસદિસમેવ.

અપરો ઞાતિકુલં ગન્ત્વા સિક્ખં પચ્ચક્ખાય ગિહી હુત્વા ''ઇમાનિ ચીવરાનિ ઇધ વિનસ્સિસ્સન્તિ, સચેપિ ઇમાનિ ગહેત્વા વિહારં ગમિસ્સામિ, અન્તરામગ્ગે મં 'ચોરો'તિ ગહેસ્સન્તિ, યંનૂનાહં કાયપરિહારિયાનિ કત્વા ગચ્છેય્ય''ન્તિ **ચીવરાહરણત્થં** નિવાસેત્વા ચ પારુપિત્વા ચ વિહારં ગચ્છતિ. તં દૂરતોવ આગચ્છન્તં દિસ્વા સામણેરા ચ દહરા ચ અબ્ભુગ્ગચ્છન્તિ, વત્તં દસ્સેન્તિ. સો ન સાદિયતિ, યથાભૂતમત્તાનં આવિકરોતિ. સચે ભિક્ખૂ ''ન દાનિ મયં તં મુઞ્ચિસ્સામા''તિ બલક્કારેન પબ્બાજેતુકામા હોન્તિ, કાસાયાનિ અપનેત્વા પુન પબ્બાજેતબ્બો. સચે પન ''ન ઇમે મમ હીનાયાવત્તભાવં જાનન્તી''તિ તંયેવ ભિક્ખુભાવં પટિજાનિત્વા સબ્બં પુબ્બે વુત્તવસ્સગણનાદિભેદં વિધિં પટિપજ્જતિ, અયં ન પબ્બાજેતબ્બો. તેનાહ ''**રાજદુબ્ભિક્ખકન્તાર-રોગવેરીભયેન વા**''તિઆદિ. **ભય**સદ્દો ચેત્થ પચ્ચેકં યોજેતબ્બો ''રાજભયેન, દુબ્ભિક્ખભયેના''તિઆદિના. **લિઙ્ગં આદિયતી**તિ વેસં ગણ્હાતિ. **ઇધા**તિ ઇમસ્મિં સાસને. **સંવાસં નાધિવાસેતિ, યાવ સો સુદ્ધમાનસો**તિ ભિક્ખૂનં વઞ્ચેતુકામતાય અભાવતો યો સુદ્ધમાનસો યાવ સંવાસં નાધિવાસેતિ, તાવ એસ ''ગિહી મં 'સમણો'તિ જાનન્તૂ''તિ વઞ્ચનચિત્તે સતિપિ ભિક્ખૂનં વઞ્ચેતુકામતાય અભાવતો દોસો નત્થીતિ થેય્યસંવાસકો નામાતિ ન વુચ્ચતીતિ અત્થો.

તિત્થિયેસુ પક્કન્તકો પવિટ્ઠોતિ **તિત્થિયપક્કન્તકો**. સો ચ ન કેવલં તત્થ પવિટ્ઠમત્તેનેવ તિત્થિયપક્કન્તકો હોતિ, અથ ખો તેસં લદ્ધિગ્ગહણેન. તેનાહ ''**યો પના**''તિઆદિ. ''**ઉપસમ્પન્નો**''તિ ઇમિના અનુપસમ્પન્નો તિત્થિયપક્કન્તકો ન હોતીતિ દસ્સેતિ. વુત્તઞ્હેતં **કુરુન્દિઅટ્ઠકથાયં** ''અયઞ્ચ તિત્થિયપક્કન્તકો નામ ઉપસમ્પન્નભિક્ખુના કથિતો, તસ્મા સામણેરો સલિઙ્ગેન તિત્થાયતનં ગતોપિ પુન પબ્બજ્જઞ્ચ ઉપસમ્પદઞ્ચ લભતી''તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૧૦). **કુસચીરાદિક**ન્તિ એત્થાદિસદ્દેન ફલકક્ખણ્ડજટાદીનં ગહણં. સચેપિ ''અયં પબ્બજ્જા સેટ્ઠા''તિ સેટ્ઠભાવં વા ઉપગચ્છતિ, ન મુચ્ચતિ, તિત્થિયપક્કન્તકોવ હોતિ. **વતાની**તિ ઉક્કુટિકપ્પધાનાદીનિ વતાનિ. સચે પન ''સોભતિ નુ ખો મે તિત્થિયપબ્બજ્જા, નનુ ખો સોભતી''તિ વીમંસનત્થં

કુસચીરાદીનિ નિવાસેતિ, જટં વા બન્ધતિ, ખારિકાજં વા આદિયતિ, યાવ ન સમ્પટિચ્છતિ તં લદ્ધિં, તાવ રક્ખતિ, સમ્પટિચ્છિતમત્તે તિત્થિયપક્કન્તકો હોતિ. અચ્છિન્નચીવરો પન કુસચીરાદીનિ નિવાસેન્તો, રાજભયાદીહિ વા તિત્થિયલિઙ્ગં ગણ્હન્તો લદ્ધિયા અભાવેન નેવ તિત્થિયપક્કન્તકો હોતિ.

અવસેસો સબ્બોપીતિ નાગસુપણ્ણયક્ખગન્ધબ્બાદિકો. યઞ્હેત્થ વત્તબ્બં, તં હેટ્ઠા વુત્તમેવ.

યથા સમાનજાતિકસ્સ (સારત્થ॰ ટી॰ મહાવગ્ગ ૩.૧૧૨) વિકોપને કમ્મં ગરુતરં, ન તથા વિજાતિકસ્સાતિ આહ "**મનુસ્સજાતિકા**"તિ. પુત્તસમ્બન્ધેન માતાપિતુસમઞ્ઞા, દત્તકિત્તિમાદિવસેનપિ પુત્તવોહારો લોકે દિસ્સતિ, સો ચ ખો પરિયાયતોતિ નિપ્પરિયાયસિદ્ધતં દસ્સેતું "**જનેત્તી**"તિ વુત્તં. **જનેત્તી**તિ જનિકા, માતાતિ અત્થો. યથા મનુસ્સત્તભાવે ઠિતસ્સેવ કુસલધમ્માનં તિક્ખવિસદસૂરભાવાપત્તિ, યથા તં તિણ્ણમ્પિ બોધિસત્તાનં બોધિત્તયનિપ્ફત્તિયં, એવં મનુસ્સત્તભાવે ઠિતસ્સેવ અકુસલધમ્માનમ્પિ તિક્ખવિસદસૂરભાવાપત્તીતિ આહ "**મનુસ્સભૂતેનેવા**"તિ. **સઞ્ચિચ્ચા**તિ ''પાણો''તિ સઞ્ઞાય સદ્ધિં વધકચેતનાય ચેતેત્વા. **અયં માતુઘાતકો નામા**તિ અયં આનન્તરિયેન માતુઘાતકકમ્મેન માતુઘાતકો નામ. યેન પન મનુસ્સિત્થિભૂતાપિ અજનિકા પોસાવનિકમાતા વા મહામાતા વા ચૂળમાતા વા જનિકાપિ વા અમનુસ્સિત્થિભૂતા માતા ઘાતિતા, તસ્સ પબ્બજ્જા ન વારિતા, ન ચ આનન્તરિકો હોતિ. યેન સયં તિરચ્છાનભૂતેન મનુસ્સિત્થિભૂતા માતા ઘાતિતા, સોપિ આનન્તરિકો ન હોતિ. તિરચ્છાનગતત્તા પનસ્સ પબ્બજ્જા પટિક્ખિત્તા, કમ્મં પનસ્સ ભારિયં હોતિ, આનન્તરિયં આહચ્ચેવ તિટ્ઠતિ.

યેન મનુસ્સભૂતો જનકો પિતા સયમ્પિ મનુસ્સજાતિકેનેવ સતા સઞ્ચિચ્ચ જીવિતા વોરોપિતો, અયં આનન્તરિયેન પિતુઘાતકકમ્મેન પિતુઘાતકો નામાતિ ઇમમત્થં અતિદિસન્તો "**પિતુઘાતકેપિ એસેવ નયો**"તિ આહ. સચેપિ હિ વેસિયા પુત્તો હોતિ, ''અયં મે પિતા''તિ ન જાનાતિ, યસ્સ સમ્ભવેન નિબ્બત્તો, સો ચ તેન ઘાતિતો, ''પિતુઘાતકો''ત્વેવ સઙ્ખં ગચ્છતિ, આનન્તરિયઞ્ચ ફુસતિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૧૪).

એળકચતુક્કં (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૧૨૮; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૨૭૫; વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૮૦૯; સારત્થ॰ ટી॰ મહાવગ્ગ ૩.૧૧૨), સઙ્ગામચતુક્કં, ચોરચતુક્કઞ્ચેત્થ કથેતબ્બં. ''એળકં મારેમી''તિ અભિસન્ધિનાપિ હિ એળકટ્ઠાને ઠિતં મનુસ્સભૂતં માતરં વા પિતરં વા મારેન્તો આનન્તરિયં ફુસતિ મારણાધિપ્પાયેનેવ આનન્તરિયવત્થુનો વિકોપિતત્તા. એળકાભિસન્ધિના, પન માતાપિતિઅભિસન્ધિના વા એળકં મારેન્તો આનન્તરિયં ન ફુસતિ આનન્તરિયવત્થુઅભાવતો. માતાપિતિઅભિસન્ધિના માતાપિતરો મારેન્તો ફુસતેવ . એસેવ નયો ઇતરસ્મિમ્પિ ચતુક્કદ્વયે. સબ્બત્થ હિ પુરિમં અભિસન્ધિચિત્તં અપ્પમાણં, વધકચિત્તં, પન તદારમ્મણજીવિતિન્દ્રિયઞ્ચ આનન્તરિયાનાનન્તરિયભાવે પમાણં.

અરહન્તઘાતકોપિ મનુસ્સઅરહન્તવસેનેવ વેદિતબ્બોતિ આહ "**યેન અન્તમસો ગિહિલિઙ્ગે ઠિતોપી**"તિઆદિ. અમનુસ્સજાતિકં પન અરહન્તં, મનુસ્સજાતિકં વા અવસેસં અરિયપુગ્ગલં ઘાતેત્વા આનન્તરિકો ન હોતિ, પબ્બજ્જાપિસ્સ ન વારિતા, કમ્મં પન બલવં હોતિ. તિરચ્છાનો મનુસ્સઅરહન્તમ્પિ ઘાતેત્વા આનન્તરિકો ન હોતિ, કમ્મં પન ભારિયન્તિ અયમેત્થ વિનિચ્છયો. યથા માતાપિતૂસુ, એવં અરહન્તેપિ એળકચતુક્કાદીનિ વેદિતબ્બાનિ.

પકતત્તં ભિક્ખુનિન્તિ પરિસુદ્ધસીલં ઉભતોસઙ્ઘે ઉપસમ્પન્નં ભિક્ખુનિં. યો (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૧૫) પન કાયસંસગ્ગેન સીલવિનાસં પાપેતિ, તસ્સ પબ્બજ્જા ચ ઉપસમ્પદા ચ ન વારિતા. બલક્કારેન ઓદાતવત્થવસનં

કત્વા અનિચ્છમાનંયેવ દૂસેન્તોપિ ભિક્ખુનિદૂસકોયેવ, બલક્કારેન પન ઓદાતવત્થવસનં કત્વા ઇચ્છમાનં દૂસેન્તો ભિક્ખુનિદૂસકો ન હોતિ. કસ્મા? યસ્મા ગિહિભાવે સમ્પટિચ્છિતમત્તેયેવ સા અભિક્ખુની હોતિ . સકિં સીલવિપન્નં પન પચ્છા દૂસેન્તો સિક્ખમાનસામણેરીસુ ચ વિપ્પટિપજ્જન્તો નેવ ભિક્ખુનિદૂસકો હોતિ, પબ્બજ્જં, ઉપસમ્પદઞ્ચ લભતીતિ.

ધમ્મતો ઉગ્ગતં અપગતં **ઉદ્ધમ્મં. ઉબ્બિનયન્તિ** એત્થાપિ એસેવ નયો. **ચતુન્નં કમ્માનન્તિ** અપલોકનઞત્તિઞત્તિદુતિયઞત્તિચતુત્થસઙ્ખાતાનં ચતુન્નં કમ્માનં. ઇમેસઞ્હિ અઞ્ઞતરં સઙ્ઘકમ્મં એકસીમાયં વિસું વિસું કરોન્તેન **સઙ્ઘો ભિન્નો** નામ હોતિ. તેન વુત્તં ‘‘**ચતુન્નં કમ્માનં અઞ્ઞતરવસેન સઙ્ઘં ભિન્દતી**’’તિ.

‘‘દુટ્ઠચિત્તેના’’તિ વુત્તમેવત્થં વિભાવેતું ‘‘**વધકચિત્તેના**’’તિ વુત્તં. વધકચેતનાય હિ દૂસિતં ચિત્તં ઇધ **દુટ્ઠચિત્તં** નામ. **લોહિતં ઉપ્પાદેતી**તિ અન્તોસરીરેયેવ લોહિતં ઉપ્પાદેતિ, સઞ્ચિતં કરોતીતિ અધિપ્પાયો. ન હિ તથાગતસ્સ અભેજ્જકાયતાય પરૂપક્કમેન ધમ્મં ભિન્દિત્વા લોહિતં પગ્ઘરતિ, સરીરસ્સ પન અન્તોયેવ એકસ્મિં ઠાને લોહિતં સમોસરતિ, આઘાતેન પકુપ્પમાનં સઞ્ચિતં હોતિ, તં સન્ધાયેતં વુત્તં. યો પન રોગવૂપસમનત્થં જીવકો વિય સત્થેન ફાલેત્વા પૂતિમંસઞ્ચ લોહિતઞ્ચ નીહરિત્વા ફાસુકં કરોતિ, અયં લોહિતુપ્પાદકો ન હોતિ, બહું પન સો પુઞ્ઞં પસવતિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૧૫).

દુવિધમ્પિ બ્યઞ્જનન્તિ યથાવુત્તકમ્મદ્વયતો સમુટ્ઠિતં ઇત્થિનિમિત્તં, પુરિસનિમિત્તઞ્ચાતિ દુવિધમ્પિ બ્યઞ્જનં. ઇમિના ચ વિગ્ગહેન ‘‘**ઉભતોબ્યઞ્જનકો**’’તિ અસમાનાધિકરણવિસયો બાહિરત્થસમાસોયં, પુરિમપદે ચ વિભત્તિઅલોપોતિ દસ્સેતિ. સો દુવિધો હોતિ ઇત્થિઉભતોબ્યઞ્જનકો, પુરિસઉભતોબ્યઞ્જનકો ચાતિ. તત્થ ઇત્થિઉભતોબ્યઞ્જનકસ્સ ઇત્થિનિમિત્તં પાકટં હોતિ, પુરિસનિમિત્તં પટિચ્છન્નં. પુરિસઉભતોબ્યઞ્જનકસ્સ પુરિસનિમિત્તં પાકટં, ઇત્થિનિમિત્તં પટિચ્છન્નં. ઇત્થિઉભતોબ્યઞ્જનકસ્સ ઇત્થીસુ પુરિસત્તં કરોન્તસ્સ ઇત્થિનિમિત્તં પટિચ્છન્નં હોતિ, પુરિસનિમિત્તં પાકટં હોતિ. પુરિસઉભતોબ્યઞ્જનકસ્સ પુરિસાનં ઇત્થિભાવં ઉપગચ્છન્તસ્સ પુરિસનિમિત્તં પટિચ્છન્નં હોતિ, ઇત્થિનિમિત્તં પાકટં હોતિ. ઇત્થિઉભતોબ્યઞ્જનકો સયઞ્ચ ગબ્ભં ગણ્હાતિ, પરઞ્ચ ગણ્હાપેતિ. પુરિસઉભતોબ્યઞ્જનકો પન સયં ન ગણ્હાતિ, પરં ગણ્હાપેતીતિ ઇદમેતેસં નાનાકરણં.

અપરામસનાનીતિ અગ્ગહણાનિ અવચનાનિ. ‘‘**અયં ઇત્થન્નામો**’’તિ **ઉપસમ્પદાપેક્ખસ્સ અકિત્તનન્તિ** યસ્સ ઉપસમ્પદા કરીયતિ, તસ્સ અકિત્તનં, ‘‘સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો, અયં ધમ્મરક્ખિતો આયસ્મતો બુદ્ધરક્ખિતસ્સ ઉપસમ્પદાપેક્ખો’’તિ વત્તબ્બે ‘‘અયં ધમ્મરક્ખિતો’’તિ (પરિ॰ અટ્ઠ॰ ૪૮૪) અવચનન્તિ વુત્તં હોતિ. ‘‘**ઇત્થન્નામસ્સ ઉપસમ્પદાપેક્ખો**’’**તિ ઉપજ્ઝાયસ્સ અકિત્તનન્તિ** ‘‘સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો, અયં ધમ્મરક્ખિતો આયસ્મતો બુદ્ધરક્ખિતસ્સ ઉપસમ્પદાપેક્ખો’’તિ વત્તબ્બે ‘‘સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો, અયં ધમ્મરક્ખિતો ઉપસમ્પદાપેક્ખો’’તિ વત્વા ‘‘આયસ્મતો બુદ્ધરક્ખિતસ્સા’’તિ અવચનં. **સબ્બેન સબ્બં ઞત્તિયા અનુચ્ચારણન્તિ** ઞત્તિં અટ્ઠપેત્વા ચતુક્ખત્તું કમ્મવાચાય એવ અનુસ્સાવનકમ્મસ્સ કરણં. **સમ્પન્નન્તિ** ઉપેતં.

હાપનં પરિચ્ચજનં. યોપિ એકં ઞત્તિં ઠપેત્વા સકિંયેવ વા દ્વિક્ખત્તું વા અનુસ્સાવનં કરોતિ, અયમ્પિ સાવનં હાપેતિયેવ. **દુરુચ્ચારણં** નામ અઞ્ઞસ્મિં અક્ખરે વત્તબ્બે અઞ્ઞસ્સ વચનં. તસ્મા કમ્મવાચં કરોન્તેન ભિક્ખુના ટ્વાયં –

‘‘સિથિલં ધનિતઞ્ચ દીઘરસ્સં;

ગરુકં લહુકઞ્ચેવ નિગ્ગહીતં;
સમ્બન્ધવવત્થિતં વિમુત્તં;
દસધા બ્યઞ્જનબુદ્ધિયા પભેદો’’તિ. (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૯૦; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૨૯૧; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩.૬૪, પરિ॰ અટ્ઠ॰ ૪૮૫; વિ॰ સઙ્ગ॰ અટ્ઠ॰ ૨૫૨) –

વુત્તો, અયં સુટ્ઠુ ઉપલક્ખેતબ્બો. એત્થ હિ **સિથિલં** નામ પઞ્ચસુ વગ્ગેસુ પઠમતતિયં. **ધનિતં** નામ તેસ્વેવ દુતિયચતુત્થં. **દીઘન્તિ** દીઘેન કાલેન વત્તબ્બં **આ**-કારાદિ. **રસ્સન્તિ** તતો ઉપડ્ઢકાલેન વત્તબ્બં **અ**-કારાદિ. **ગરુકન્તિ** દીઘમેવ, યં વા ‘‘આયસ્મતો બુદ્ધરક્ખિતત્થેરસ્સ યસ્સ નક્ખમતી’’તિ એવં સંયોગપરં કત્વા વુચ્ચતિ. **લહુકન્તિ** રસ્સમેવ, યં વા ‘‘આયસ્મતો બુદ્ધરક્ખિતત્થેરસ્સ યસ્સ ન ખમતી’’તિ એવં અસંયોગપરં કત્વા વુચ્ચતિ. **નિગ્ગહીતન્તિ** યં કરણાનિ નિગ્ગહેત્વા અવિસ્સજ્જેત્વા અવિવટેન મુખેન સાનુનાસિકં કત્વા વત્તબ્બં. **સમ્બન્ધન્તિ** યં પરપદેન સમ્બન્ધિત્વા ‘‘તુણ્હિસ્સા’’તિ વા ‘‘તુણ્હસ્સા’’તિ વા વુચ્ચતિ. **વવત્થિતન્તિ** યં પરપદેન સમ્બન્ધં અકત્વા વિચ્છિન્દિત્વા ‘‘તુણ્હી અસ્સા’’તિ વા ‘‘તુણ્હ અસ્સા’’તિ વા વુચ્ચતિ. **વિમુત્તન્તિ** યં કરણાનિ અનિગ્ગહેત્વા વિસ્સજ્જેત્વા વિવટેન મુખેન અનુનાસિકં અકત્વા વુચ્ચતિ.

તત્થ ‘‘સુણાતુ મે’’તિ વત્તબ્બે **ત**-કારસ્સ **થ**-કારં કત્વા ‘‘સુણાથુ મે’’તિ વચનં **સિથિલસ્સ ધનિતકરણં** નામ, તથા ‘‘પત્તકલ્લં એસા ઞત્તી’’તિ વત્તબ્બે ‘‘પત્થકલ્લં એસા ઞત્તી’’તિઆદિવચનઞ્ચ. ‘‘ભન્તે, સઙ્ઘો’’તિ વત્તબ્બે **ભ**-કાર **ઘ**-કારાનં **બ**-કાર **ગ**-કારે કત્વા ‘‘બન્તે સંગો’’તિ વચનં **ધનિતસ્સ સિથિલકરણં** નામ. ‘‘સુણાતુ મે’’તિ વિવટેન મુખેન વત્તબ્બે ‘‘સુણંતુ મે’’તિ વા ‘‘એસા ઞત્તી’’તિ વત્તબ્બે ‘‘એસં ઞત્તી’’તિ વા અવિવટેન મુખેન અનુનાસિકં કત્વા વચનં **વિમુત્તસ્સ નિગ્ગહિતવચનં** નામ. ‘‘પત્તકલ્લ’’ન્તિ અવિવટેન મુખેન અનુનાસિકં કત્વા વત્તબ્બે ‘‘પત્તકલ્લા’’તિ વિવટેન મુખેન અનુનાસિકં અકત્વા વચનં **નિગ્ગહિતસ્સ વિમુત્તવચનં** નામ. ઇતિ સિથિલે કત્તબ્બે ધનિતં, ધનિતે કત્તબ્બે સિથિલં, વિમુત્તે કત્તબ્બે નિગ્ગહિતં, નિગ્ગહિતે કત્તબ્બે વિમુત્તન્તિ ઇમાનિ ચત્તારિ બ્યઞ્જનાનિ અન્તોકમ્મવાચાય કમ્મં દૂસેન્તિ. એવં વદન્તો હિ અઞ્ઞસ્મિં અક્ખરે વત્તબ્બે અઞ્ઞં વદતિ, દુરુત્તં કરોતીતિ વુચ્ચતિ.

ઇતરેસુ પન દીઘરસ્સાદીસુ છસુ બ્યઞ્જનેસુ દીઘટ્ઠાને દીઘમેવ. રસ્સટ્ઠાને ચ રસ્સમેવાતિ એવં યથાઠાને તં તદેવ અક્ખરં ભાસન્તેન અનુક્કમાગતં પવેણિં અવિનાસેન્તેન કમ્મવાચા કાતબ્બા. સચે પન એવં અકત્વા દીઘે વત્તબ્બે રસ્સં, રસ્સે વા વત્તબ્બે દીઘં વદતિ, તથા ગરુકે વત્તબ્બે લહુકં, લહુકે વા વત્તબ્બે ગરુકં વદતિ, સમ્બન્ધે વા પન વત્તબ્બે વવત્થિતં, વવત્થિતે વા વત્તબ્બે સમ્બન્ધં વદતિ, એવં વુત્તેપિ કમ્મવાચા ન કુપ્પતિ. ઇમાનિ હિ છ બ્યઞ્જનાનિ કમ્મં ન કોપેન્તિ.

યં પન સુત્તન્તિકત્થેરા ‘‘**દ**-કારો **ત**-કારમાપજ્જતિ, **ત**-કારો **દ**-કારમાપજ્જતિ, **ચ**-કારો **જ**-કારમાપજ્જતિ, **જ**-કારો **ચ**-કારમાપજ્જતિ, **ય**-કારો **ક**-કારમાપજ્જતિ, **ક**-કારો **ય**-કારમાપજ્જતિ, તસ્મા **દ**-કારાદીસુ વત્તબ્બેસુ **ત**-કારાદીનં વચનં ન વિરુજ્ઝતી’’તિ વદન્તિ, તં કમ્મવાચં પત્વા ન વટ્ટતિ. તસ્મા વિનયધરેન નેવ **દ**-કારો **ત**-કારો કાતબ્બો…પે॰… ન **ક**-કારો **ય**-કારો. યથાપાળિયા નિરુત્તિં સોધેત્વા દસવિધાય બ્યઞ્જનનિરુત્તિયા વુત્તદોસે પરિહરન્તેન કમ્મવાચા કાતબ્બા. ઇતરથા હિ સાવનં હાપેતિ નામ. ઞત્તિં અટ્ઠપેત્વા પઠમં અનુસ્સાવનકરણન્તિ સમ્બન્ધો.

યાવતિકા ભિક્ખૂ કમ્મપ્પત્તાતિ યત્તકા ભિક્ખૂ તસ્સ ઉપસમ્પદાકમ્મસ્સ પત્તા યુત્તા અનુરૂપા. તે ચ ખો સબ્બન્તિમેન પરિયાયેન હત્થપાસં અવિજહિત્વા એકસીમટ્ઠા પઞ્ચ પકતત્તા ભિક્ખૂ. ન હિ તેહિ વિના તં કમ્મં કરીયતિ, ન તેસં છન્દો એતિ. અવસેસા પન સચેપિ સહસ્સમત્તા હોન્તિ, સચે એકસીમટ્ઠા એકસ્મિં ઠાને સમાનસંવાસકા, સબ્બે છન્દારહાવ હોન્તિ, છન્દં દત્વા આગચ્છન્તુ વા, મા વા, કમ્મં ન કુપ્પતિ. **પટિક્કોસન**ન્તિ નિવારણં. તિટ્ઠતિ એત્થ ફલં તદાયત્તવુત્તિતાયાતિ **ઠાનં**, કારણં. ઇધ પન ઉપસમ્પદાકમ્મકરણસ્સ કારણત્તા ઉપસમ્પદાકમ્મવાચાસઙ્ખાતં ભગવતો વચનં વુચ્ચતિ. તેનાહ "**કારણારહત્તા પન સત્થુ સાસનારહત્તા**"તિ. યથા ચ "તં કત્તબ્બ"ન્તિ ભગવતા અનુસિટ્ઠં, તથાકરણં ઉપસમ્પદાકમ્મસ્સ કારણં હોતીતિ **ઠાનારહં** નામ. કેચિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૪૫) પન "**ઠાનારહેના**તિ એત્થ 'ન, ભિક્ખવે, હત્થચ્છિન્નો પબ્બાજેતબ્બો'તિઆદિ (મહાવ॰ ૧૧૯) સત્થુસાસનં ઠાન"ન્તિ વદન્તિ. **ઇધા**તિ ઇમસ્મિં પારાજિકે. યથા ચ ઇધ, એવં સબ્બત્થાપિ લોકવજ્જસિક્ખાપદેસુ અયમેવ અધિપ્પેતોતિ વેદિતબ્બં. તેનાહ "**પણ્ણત્તિવજ્જેસુ પના**"તિઆદિ. **અઞ્ઞેપી**તિ એહિભિક્ખૂપસમ્પન્નાદયોપિ. કથમેતં વિઞ્ઞાયતિ પણ્ણત્તિવજ્જેસુ સિક્ખાપદેસુ અઞ્ઞેપિ સઙ્ગહં ગચ્છન્તીતિ? અત્થતો આપન્નત્તા. તથા હિ "દ્વે પુગ્ગલા અભબ્બા આપત્તિં આપજ્જિતું બુદ્ધા ચ પચ્ચેકબુદ્ધા ચ, દ્વે પુગ્ગલા ભબ્બા આપત્તિં આપજ્જિતું ભિક્ખૂ ચ ભિક્ખુનિયો ચા"તિ (પરિ॰ ૩૨૨) સામઞ્ઞતો વુત્તત્તા. એહિભિક્ખૂપસમ્પન્નાદયોપિ અસઞ્ચિચ્ચ અસ્સતિયા અચિત્તકં સહસેય્યાપત્તિઆદિભેદં પણ્ણત્તિવજ્જં આપજ્જન્તીતિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૪૫) અત્થતો આપન્નં.

ઇદાનિ "ભિક્ખૂન"ન્તિ ઇમં પદં વિસેસત્થાભાવતો વિસું અવણ્ણેત્વાવ યં સિક્ખઞ્ચ સાજીવઞ્ચ સમાપન્નત્તા ભિક્ખૂનં સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો હોતિ, તં દસ્સેન્તો "**ભિક્ખૂનં સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો**"તિઆદિમાહ. સિક્ખિતબ્બાતિ **સિક્ખા**, પાતિમોક્ખસંવરસીલં, સહ જીવન્તિ એત્થાતિ **સાજીવં**, માતિકાદિભેદા પણ્ણત્તિ, સિક્ખા ચ સાજીવઞ્ચ **સિક્ખાસાજીવં**, તદુભયં સમાપન્નો ઉપગતોતિ **સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો**. તેનાહ "**યા ભિક્ખૂન**"ન્તિઆદિ. એત્થ ચ "સિક્ખા"તિ સાજીવસહચરિયતો અધિસીલસિક્ખાવ અધિપ્પેતાતિ આહ "**અધિસીલસઙ્ખાતા**"તિ. અધિકં ઉત્તમં સીલન્તિ **અધિસીલં**, "અધિસીલ"ન્તિ સઙ્ખાતા **અધિસીલસઙ્ખાતા**.

કતમં પનેત્થ સીલં, કતમં અધિસીલન્તિ? વુચ્ચતે – પઞ્ચઙ્ગદસઙ્ગસીલં તાવ સીલમેવ, ન તં અધિસીલં. પાતિમોક્ખસંવરસીલં પન અધિસીલ"ન્તિ વુચ્ચતિ. તઞ્હિ સૂરિયો વિય પજ્જોતાનં, સિનેરુ વિય ચ પબ્બતાનં સબ્બલોકિયસીલાનં અધિકઞ્ચેવ ઉત્તમઞ્ચ, બુદ્ધુપ્પાદેયેવ ચ પવત્તતિ, ન વિના બુદ્ધુપ્પાદા. ન હિ તં પઞ્ઞત્તિં ઉદ્ધરિત્વા અઞ્ઞો સત્તો પઞ્ઞાપેતું સક્કોતિ, બુદ્ધાયેવ પનસ્સ સબ્બસો કાયવચીદ્વારજ્ઝાચારસોતં છિન્દિત્વા તસ્સ તસ્સ વીતિક્કમસ્સ અનુચ્છવિકં તં તં સીલસંવરં પઞ્ઞાપેન્તિ. પાતિમોક્ખસંવરસીલતોપિ ચ મગ્ગફલસમ્પયુત્તમેવ સીલં અધિસીલં, તં પન ઇધ ન અધિપ્પેતં. ન હિ તં સમાપન્નો મેથુનધમ્મં પટિસેવતિ.

એતેતિ નાનાદેસજાતિગોત્તાદિભેદભિન્ના ભિક્ખૂ. **સહ જીવન્તી**તિ એકુદ્દેસાદિવસેન સહ પવત્તન્તિ. તેનાહ "**એકજીવિકા સભાગવુત્તિનો**"તિ. **સિક્ખાપદસઙ્ખાત**ન્તિ પણ્ણત્તિસઙ્ખાતં. સાપિ હિ વિરતિઆદીનં દીપનતો "સિક્ખાપદ"ન્તિ વુચ્ચતિ. વુત્તમ્પિ ચેતં "સિક્ખાપદન્તિ યો તત્થ નામકાયો પદકાયો નિરુત્તિકાયો બ્યઞ્જનકાયો"તિ. **તત્થા**તિ તેસુ. **સિક્ખં પરિપૂરેન્તો**તિ અકત્તબ્બપરિવજ્જનકત્તબ્બકરણવસેન વારિત્તચારિત્તસઙ્ખાતં દુવિધં સીલં પરિપૂરેન્તોતિ અત્થો, વારિત્તસીલવસેન વિરતિસમ્પયુત્તચેતનં, ચારિત્તસીલવસેન વિરતિવિપ્પયુત્તચેતનઞ્ચ અત્તનિ પવત્તેન્તોતિ વુત્તં હોતિ. **સાજીવઞ્ચ અવીતિક્કમન્તો**તિ સિક્ખાપદઞ્ચ અમદ્દન્તો, સીલસંવરણં, સાજીવાનતિક્કમનઞ્ચાતિ ઇદમેવ દ્વયં ઇધ સમાપજ્જનં નામાતિ અધિપ્પાયો. તત્થ સાજીવાનતિક્કમો સિક્ખાપારિપૂરિયા પચ્ચયો. તસ્સાનતિક્કમનતો હિ યાવ મગ્ગા સિક્ખા પરિપૂરતિ. અપિચેત્થ

‘‘સિક્ખં પરિપૂરેન્તો’’તિ ઇમિના વિરતિચેતનાસઙ્ખાતસ્સ સીલસંવરસ્સ વિસેસતો સન્તાને પવત્તનકાલોવ ગહિતો, ‘‘અવીતિક્કમન્તો’’તિ ઇમિના પન અપ્પવત્તનકાલોપિ. સિક્ખઞ્હિ પરિપૂરણવસેન અત્તનિ પવત્તેન્તોપિ નિદ્દાદિવસેન અપ્પવત્તેન્તોપિ વીતિક્કમાભાવા સિક્ખનવસેન સમાપન્નોતિ વુચ્ચતિ.

યસ્મા સિક્ખાપચ્ચક્ખાનસ્સ એકચ્ચં દુબ્બલ્યાવિકમ્મં અત્થો હોતિ, તસ્મા તં સન્ધાય ‘‘સિક્ખં અપચ્ચક્ખાયા’’તિ પદસ્સ અત્થં વિવરન્તો ‘‘દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વા’’તિ આહાતિ દસ્સેતું **‘‘સિક્ખં અપચ્ચક્ખાય દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વા’’**તિઆદિમાહ. તત્થ સિયા (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૪૫ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનવિભઙ્ગવણ્ણના), યસ્મા ન સબ્બં દુબ્બલ્યાવિકમ્મં સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં, તસ્મા ‘‘દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વા’’તિ પઠમં વત્વા તસ્સ અત્થનિયમનત્થં ‘‘સિક્ખં અપચ્ચક્ખાયા’’તિ વત્તબ્બન્તિ? તં ન, કસ્મા? અત્થાનુક્કમાભાવતો. ‘‘સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો’’તિ હિ વુત્તત્તા યં સિક્ખં સમાપન્નો, તં અપચ્ચક્ખાય, યઞ્ચ સાજીવં સમાપન્નો, તત્થ દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વાતિ વુચ્ચમાને અનુક્કમેનેવ અત્થો વુત્તો હોતિ, ન અઞ્ઞથા. તસ્મા ઇદમેવ પઠમં વુત્તન્તિ.

ઇદાનિ તદુભયમેવ પાકટં કત્વા દસ્સેતું **‘‘તત્થા’’**તિઆદિમાહ. **તદભાવેના**તિ તેસં ચિત્તાદીનં અભાવેન. **ચવિતુકામતાચિત્તેના**તિ અપગન્તુકામતાચિત્તેન . **દવા**તિ સહસા. યો હિ અઞ્ઞં ભણિતુકામો સહસા ‘‘બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી’’તિ ભણતિ, અયં **દવા વદતિ** નામ. **રવા**તિ વિરજ્ઝિત્વા. યો હિ અઞ્ઞં ભણિતુકામો વિરુજ્ઝિત્વા ‘‘બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી’’તિ ભણતિ, અયં **રવા ભણતિ** નામ. પુરિમેન કો વિસેસોતિ ચે? પુરિમં પણ્ડિતસ્સાપિ સહસાવસેન અઞ્ઞભણનં, ઇદં પન મન્દત્તા મોમૂહત્તા પક્ખલન્તસ્સ ‘‘અઞ્ઞં ભણિસ્સામી’’તિ અઞ્ઞભણનં. ‘‘અક્ખરસમયાનભિઞ્ઞાતતાય વા કરણસમ્પત્તિયા અભાવતો વા કથેતબ્બં કથેતુમસક્કોન્તો હુત્વા અઞ્ઞં કથેન્તો **રવા ભણતિ** નામા’’તિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૫૪) એકે.

વજ્જાવજ્જં ઉપનિજ્ઝાયતીતિ **ઉપજ્ઝાયો**, તં ઉપજ્ઝાયં. **‘‘એવં** સજ્ઝાયિતબ્બં, એવં અભિક્કમિતબ્બ’’ન્તિઆદિના આચારસિક્ખાપનકો **આચરિયો**. અન્તે સમીપે વસતિ સીલેનાતિ **અન્તેવાસી**, વિભત્તિઅલોપેન યથા ‘‘વનેકસેરુકા’’તિ. સમાનો ઉપજ્ઝાયો અસ્સાતિ **સમાનુપજ્ઝાયકો**. એવં **સમાનાચરિયકો**. **સબ્રહ્મચારિ**ન્તિ ભિક્ખું. સો હિ ‘‘એકકમ્મં, એકુદ્દેસો, સમસિક્ખતા’’તિ ઇમં બ્રહ્મં સમાનં ચરતિ, તસ્મા ‘‘સબ્રહ્મચારી’’તિ વુચ્ચતિ. **એવં વુત્તાન**ન્તિ એવં પદભાજનીયે વુત્તાનં. યથા હિ લોકે સસ્સાનં વિરુહનટ્ઠાનં ‘‘ખેત્ત’’ન્તિ વુચ્ચતિ, એવમિમાનિપિ બુદ્ધાદીનિ પદાનિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનસ્સ વિરુહનટ્ઠાનત્થા **‘‘ખેત્ત’’**ન્તિ વુચ્ચન્તીતિ આહ **‘‘ઇમેસં દ્વાવીસતિયા ખેત્તપદાન’’**ન્તિ. યસ્મા પનેતેસં વેવચનેહિપિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ, તસ્મા **‘‘સવેવચનસ્સા’’**તિ વુત્તં. વિવિધં એકસ્મિંયેવ અત્થે વચનં વિવચનં, વિવચનમેવ **વેવચનં**, પરિયાયનામં, સહ વેવચનેહીતિ **સવેવચનં**, તસ્સ સવેવચનસ્સ. એત્થ ચ **વણ્ણપટ્ઠાને** (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૫૨; વિ॰ વિ॰ ટી॰ ૧.૫૩; વજિર॰ ટી॰ ૫૩) આગતં નામસહસ્સં, **ઉપાલિગાથાસુ** (મ॰ નિ॰ ૨.૭૬) નામસતં, અઞ્ઞાનિ ચ ગુણતો લબ્ભમાનાનિ નામાનિ ‘‘બુદ્ધવેવચનાની’’તિ વેદિતબ્બાનિ. સબ્બાનિપિ ધમ્મસ્સ નામાનિ ‘‘ધમ્મવેવચનાની’’તિ વેદિતબ્બાનિ. એસ નયો સબ્બત્થ.

તેસુ યં કિઞ્ચિ વત્તુકામસ્સ યં કિઞ્ચિ વદતો સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતીતિ તેસુ દ્વાવીસતિયા ખેત્તપદેસુ યં કિઞ્ચિ એકં પદં વત્તુકામસ્સ તતો અઞ્ઞં યં કિઞ્ચિ પદમ્પિ વચીભેદં કત્વા વદતો ખેત્તપદન્તોગધત્તા સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતીતિ અત્થો. ઇદં વુત્તં હોતિ – સચે પનાયં ‘‘બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી’’તિ વત્તુકામો પદપચ્ચાભટ્ઠં કત્વા ‘‘પચ્ચક્ખામિ બુદ્ધ’’ન્તિ વા વદેય્ય, મિલક્ખભાસાદીસુ વા અઞ્ઞતરભાસાય તમત્થં વદેય્ય, ‘‘બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી’’તિ વત્તુકામો

ઉપ્પટિપાટિયા ‘‘ધમ્મં પચ્ચક્ખામી’’તિ વા ‘‘સબ્રહ્મચારિં પચ્ચક્ખામી’’તિ વા વદેય્ય, સેય્યથાપિ ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મવિભઙ્ગે ‘‘પઠમં ઝાનં સમાપજ્જામી’’તિ વત્તુકામો ‘‘દુતિયં ઝાન’’ન્તિ વદતિ. સચે ‘‘યસ્સ વદતિ, સો અયં ભિક્ખુભાવં ચજિતુકામો એતમત્થં વદતી’’તિ એત્તકમત્તમ્પિ જાનાતિ, વિરદ્ધં નામ નત્થિ, ખેત્તમેવ ઓતિણ્ણં, પચ્ચક્ખાતાવ હોતિ સિક્ખા. સક્કત્તા વા બ્રહ્મત્તા વા ચુતસત્તો વિય ચુતોવ હોતિ સાસનાતિ.

અલન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૫૨) હોતુ, પરિયત્તન્તિ અત્થો. **કિં નુ મે**તિ કિં મય્હં કિચ્ચં, કિં કરણીયં, કિં સાધેતબ્બન્તિ અત્થો. **ન મમત્થો**તિ નત્થિ મમ અત્થો. **સુમુત્તાહ**ન્તિ સુટ્ઠુ મુત્તો અહં. **પુરિમેહિ ચુદ્દસહિ પદેહી**તિ બુદ્ધાદીહિ સબ્રહ્મચારિપરિયન્તેહિ પુરિમેહિ ચુદ્દસહિ પદેહિ. **યન્નૂનાહં પચ્ચક્ખેય્ય**ન્તિ એત્થ ‘‘**યન્નૂના**’’તિ પરિવિતક્કદસ્સને નિપાતો. ઇદં વુત્તં હોતિ – ‘‘સચાહં બુદ્ધં પચ્ચક્ખેય્યં, સાધુ વત મે સિયા’’તિ. **આદિ**સદ્દેન ‘‘પચ્ચક્ખિ’’ન્તિ વા ‘‘પચ્ચક્ખિસ્સામી’’તિ વા ‘‘ભવિસ્સામી’’તિ વા ‘‘હોમી’’તિ વા ‘‘જાતોમ્હી’’તિ વા ‘‘અમ્હી’’તિ વા એવંભૂતાનં ગહણં. સચે પન ‘‘અજ્જ પટ્ઠાય ‘ગિહી’તિ મં ધારેહી’’તિ વા ‘‘જાનાહી’’તિ વા ‘‘સઞ્ઞાનાહી’’તિ વા ‘‘મનસિ કરોહી’’તિ વા વદતિ, અરિયકેન વા વદતિ, મિલક્ખકેન વા. એવમેતસ્મિં અત્થે વુત્તે યસ્સ વદતિ, સચે સો જાનાતિ, પચ્ચક્ખાતા હોતિ સિક્ખા. એસ નયો સેસેસુપિ ‘‘ઉપાસકો’’તિઆદીસુ સત્તસુ પદેસુ. એત્થ ચ **અરિયકં** નામ માગધવોહારો. **મિલક્ખકં** નામ અનરિયકો અન્ધદમિળાદિ.

અક્ખરલિખનન્તિ ‘‘બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી’’તિઆદિના અઞ્ઞેસં દસ્સનત્થં અક્ખરલિખનં. અધિપ્પાયવિઞ્ઞાપકો અઙ્ગુલિસઙ્કોચનાદિકો હત્થવિકારો **હત્થમુદ્દા, હત્થ**સદ્દો ચેત્થ તદેકદેસેસુ અઙ્ગુલીસુ દટ્ઠબ્બો ‘‘ન ભુઞ્જમાનો સબ્બં હત્થં મુખે પક્ખિપિસ્સામી’’તિઆદીસુ (પાચિ॰ ૬૧૮) વિય. તસ્મા અધિપ્પાયવિઞ્ઞાપકસ્સ અઙ્ગુલિસઙ્કોચનાદિનો હત્થવિકારસ્સ દસ્સનં **હત્થમુદ્દાદિદસ્સન**ન્તિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૫૧) એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. **આદિ**સદ્દેન સીસકમ્પનદસ્સનાદિં સઙ્ગણ્હાતિ.

ઉમ્મત્તકખિત્તચિત્તવેદનાટ્ટાનન્તિ એત્થ **ઉમ્મત્તકો**તિ પિત્તુમ્મત્તકો. **ખિત્તચિત્તો**તિ યક્ખેહિ કતચિત્તવિક્ખેપો, યક્ખુમ્મત્તકોતિ વુત્તં હોતિ. ઉભિન્નં પન વિસેસો અનાપત્તિવારે આવિભવિસ્સતિ. **વેદનાટ્ટો**તિ બલવતિયા દુક્ખવેદનાય ફુટ્ઠો મુચ્છાપરેતો, તેન વિપ્પલપન્તેન પચ્ચક્ખાતાપિ અપચ્ચક્ખાતાવ હોતિ. **મનુસ્સજાતિકો હોતી**તિ સભાગો વા વિસભાગો વા ગહટ્ઠો વા પબ્બજિતો વા વિઞ્ઞૂ યોકોચિ મનુસ્સો હોતિ. **ઉમ્મત્તકાદીન**ન્તિ એત્થાદિસદ્દેન ખિત્તચિત્તવેદનાટ્ટદેવતાતિરચ્છાનગતાનં ગહણં. તત્ર ઉમ્મત્તકખિત્તચિત્તવેદનાટ્ટતિરચ્છાનગતાનં સન્તિકે પચ્ચક્ખાતાપિ અજાનનભાવેન અપચ્ચક્ખાતાવ હોતિ. દેવતાય પન સન્તિકે અતિખિપ્પં જાનનભાવેન. દેવતા નામ મહાપઞ્ઞા તિહેતુકપ્પટિસન્ધિકા અતિખિપ્પં જાનન્તિ, ચિત્તઞ્ચ નામેતં લહુપરિવત્તં, તસ્મા ‘‘ચિત્તલહુકસ્સ પુગ્ગલસ્સ ચિત્તવસેનેવ મા અતિખિપ્પં વિનાસો અહોસી’’તિ દેવતાય સન્તિકે સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં પટિક્ખિપિ. તેન વુત્તં ‘‘**ન ચ ઉમ્મત્તકાદીનં અઞ્ઞતરો**’’તિ. **દૂતેન વા**તિ ‘‘મમ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનભાવં કથેહી’’તિ મુખસાસનવસેન દૂતેન વા. **પણ્ણેન વા**તિ પણ્ણે લિખિત્વા પહિણવસેન પણ્ણેન વા.

સચે તે સિક્ખાપચ્ચક્ખાનભાવં જાનન્તીતિ સમ્બન્ધો. **આવજ્જનસમયે**તિ અત્થાભોગસમયે. ઇમિના તં ખણંયેવ પન અપુબ્બં અચરિમં દુજ્જાનન્તિ દસ્સેતિ. **વચનાનન્તરમેવા**તિ વચનસ્સ અનન્તરમેવ, આવજ્જનસમયેવાતિ અત્થો. **એવ**-સદ્દેન પન ચિરેન જાનનં પટિક્ખિપતિ. **ઉક્કણ્ઠિતો**તિ અનભિરતિયા ઇમસ્મિં સાસને કિચ્છજીવિકં પત્તો. અથ વા ‘‘અજ્જ યામિ, સ્વે યામિ, ઇતો યામિ, એત્થ યામી’’તિ ઉદ્ધં કણ્ઠં કત્વા વિહરમાનો વિક્ખિત્તો, અનેકગ્ગોતિ વુત્તં હોતિ. ઇદઞ્ચ ‘‘અનભિરતો સામઞ્ઞા ચવિતુકામો’’તિઆદીનં (પારા॰ ૪૫)

ઉપલક્ખણં. **યેન કેનચિ…પે॰… જાનન્તી**તિ સચે તે‘‘ઉક્કણ્ઠિતો’’તિ વા ‘‘ગિહિભાવં પત્થેતી’’તિ વા ‘‘અનભિરતો’’તિ વા ‘‘સામઞ્ઞા ચવિતુકામો’’તિ વા યેન કેનચિ આકારેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનભાવં જાનન્તિ. ઇદઞ્હિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનઞ્ચ ઉપરિ અભૂતારોચનદુટ્ઠુલ્લવાચાઅત્તકામદુટ્ઠદોસભૂતારોચનસિક્ખાપદાનિ ચ એકપરિચ્છેદાનિ, આવજ્જનસમયે ઞાતે એવ સીસં એન્તિ. ‘‘કિં અયં ભણતી’’તિ કઙ્ખતા ચિરેન ઞાતે સીસં ન એન્તિ. તેનાહ **‘‘અથ અપરભાગે’’**તિઆદિ. અથ દ્વિન્નં ઠિતટ્ઠાને દ્વિન્નમ્પિ નિયમેત્વા ‘‘એતેસં આરોચેમી’’તિ વદતિ, તેસુ એકસ્મિં જાનન્તેપિ દ્વીસુ જાનન્તેસુપિ પચ્ચક્ખાતાવ હોતિ સિક્ખા. એવં સમ્બહુલેસુપિ વેદિતબ્બં. **વુત્તનયેના**તિ ‘‘તસ્સ વચનાનન્તર’’ન્તિઆદિના વુત્તેન નયેન. **યો કોચિ મનુસ્સજાતિકો**તિ અન્તમસો નવકમ્મિકં ઉપાદાય યો કોચિ મનુસ્સો. વુત્તઞ્હેતં **સમન્તપાસાદિકાયં** –

> ‘‘સચે પન અનભિરતિયા પીળિતો સભાગે ભિક્ખૂ પરિસઙ્કમાનો ‘યો કોચિ જાનાતૂ’તિ ઉચ્ચાસદ્દં કરોન્તો ‘બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી’તિ વદતિ, તઞ્ચ અવિદૂરે ઠિતો નવકમ્મિકો વા અઞ્ઞો વા સમયઞ્ઞૂ પુરિસો સુત્વા ‘ઉક્કણ્ઠિતો અયં સમણો ગિહિભાવં પત્થેતિ, સાસનતો ચુતો’તિ જાનાતિ, પચ્ચક્ખાતાવ હોતિ સિક્ખા’’તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૫૧).

સચે વચનત્થં ઞત્વાપિ ‘‘અયં ઉક્કણ્ઠિતો’’તિ વા ‘‘ગિહિભાવં પત્થેતી’’તિ વા ન જાનાતિ, અપચ્ચક્ખાતાવ હોતિ સિક્ખા. સચે પન વચનત્થં અજાનિત્વાપિ ‘‘ઉક્કણ્ઠિતો’’તિ વા ‘‘ગિહિભાવં પત્થેતી’’તિ વા જાનાતિ, પચ્ચક્ખાતાવ હોતિ સિક્ખા. **દવાયપી**તિ કીળાધિપ્પાયેનપિ. **ચિત્તાદીનં વા વસેના**તિ ચિત્તાદીનં વા છળઙ્ગાનં વસેન. હોતિ ચેત્થ –

> ‘‘ચિત્તં ખેત્તઞ્ચ કાલો ચ, પયોગો પુગ્ગલો તથા;
> વિજાનનન્તિ સિક્ખાય, પચ્ચક્ખાનં છળઙ્ગિક’’ન્તિ.

સબ્બસો વા પન અપચ્ચક્ખાનેનાતિ ‘‘બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી’’તિઆદીસુ યેન યેન પરિયાયેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ, તતો એકસ્સપિ પચ્ચક્ખાનસ્સ અભાવેન. ઇમિના પન ‘‘ઇદં પદં સાવેસ્સામિ, સિક્ખં પચ્ચક્ખામી’’તિ એવં પવત્તચિત્તુપ્પાદસ્સ અભાવં દસ્સેતિ. યસ્સ હિ એવરૂપો ચિત્તુપ્પાદો નત્થિ, સો સબ્બસો ન પચ્ચક્ખાતિ નામાતિ. **સિક્ખાપચ્ચક્ખાનસ્સા**તિ ‘‘બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી’’તિઆદિસિક્ખાપચ્ચક્ખાનસ્સ. **અત્થભૂતં એકચ્ચં દુબ્બલ્યન્**તિ ‘‘બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી’’તિ વદતિ વિઞ્ઞાપેતિ, એવમ્પિ, ભિક્ખવે, દુબ્બલ્યાવિકમ્મઞ્ચેવ હોતિ, સિક્ખા ચ પચ્ચક્ખાતા’’તિઆદિના (પારા॰ ૫૩) વુત્તેહિ યેહિ વચનેહિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનઞ્ચેવ હોતિ દુબ્બલ્યાવિકમ્મઞ્ચ, તં ‘‘બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી’’તિઆદિકં અત્થભૂતં દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વા. ‘‘બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી’’તિઆદિમ્હિ પન વુત્તે સિક્ખાપરિપૂરણે દુબ્બલભાવસ્સાપિ ગમ્યમાનત્તા સિક્ખાપચ્ચક્ખાનસ્સ ઇદં દુબ્બલ્યાવિકમ્મં અત્થોતિ દટ્ઠબ્બં. એત્થ ચ ‘‘અત્થભૂત’’ન્તિ ઇમિના ‘‘યન્નૂનાહં બુદ્ધં પચ્ચક્ખેય્ય’’ન્તિઆદિકં દુબ્બલ્યાવિકમ્મં પટિક્ખિપતિ. યેન હિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનઞ્ચેવ હોતિ દુબ્બલ્યાવિકમ્મઞ્ચ, તદેવ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનસ્સ અત્થભૂતં. યેન પન દુબ્બલ્યાવિકમ્મમેવ હોતિ, ન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં, ન તં તસ્સ અત્થભૂતન્તિ.

રાગપરિયુટ્ઠાનેન સદિસભાવાપત્તિયા મિથુનાનં અયન્તિ **‘‘મેથુનો’’**તિ ધમ્મોવ વુચ્ચતીતિ આહ **‘‘રાગપરિયુટ્ઠાનેના’’**તિઆદિ. તત્થ **રાગપરિયુટ્ઠાનેના**તિ રાગસ્સ પરિયુટ્ઠાનેન, મેથુનરાગસ્સ પવત્તિયા પરિયોનદ્ધચિત્તતાયાતિ અત્થો. **ધમ્મો**તિ અજ્ઝાચારો. ‘‘પલમ્બતે વિલમ્બતે’’તિઆદીસુ વિય ઉપસગ્ગસ્સ કોચિ

અત્થવિસેસો નત્થીતિ આહ "**સેવેય્યા**"તિ. **અજ્ઝાપજ્જેય્યા**તિ અભિભુય્ય પજ્જેય્ય. **સબ્બન્તિમેના**તિ પરનિમ્મિતવસવત્તિ…પે॰… ચાતુમહારાજિકમનુસ્સિત્થિનાગગરુળમાણવિકાદીનં સબ્બાસં અન્તિમેન. **તિરચ્છાનગતાયા**તિ તિરચ્છાનેસુ ઉપ્પન્નાય. તેનાહ "**પટિસન્ધિવસેના**"તિ. પારાજિકાય વત્થુભૂતા એવ ચેત્થ તિરચ્છાનગતિત્થી "તિરચ્છાનગતા"તિ ગહેતબ્બા, ન સબ્બા. તત્રાયં પરિચ્છેદો –

> "અપદાનં અહિમચ્છા, દ્વિપદાનઞ્ચ કુક્કુટી;
> ચતુપ્પદાનં મજ્જારી, વત્થુ પારાજિકસ્સિમા"તિ. (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૫૫)

તત્થ **અહિ**ગ્ગહણેન સબ્બાપિ અજગરગોનસાદિભેદા દીઘજાતિ સઙ્ગહિતા. તસ્મા દીઘજાતીસુ યત્થ તિણ્ણં મગ્ગાનં અઞ્ઞતરસ્મિં સક્કા તિલફલમત્તમ્પિ પવેસેતું, સા પારાજિકવત્થુ, અવસેસા દુક્કટવત્થૂતિ વેદિતબ્બા. **મચ્છ**ગ્ગહણેન સબ્બાપિ મચ્છકચ્છપમણ્ડૂકાદિભેદા ઓદકજાતિ સઙ્ગહિતા. તત્રાપિ દીઘજાતિયં વુત્તનયેનેવ પારાજિકવત્થુ ચ દુક્કટવત્થુ ચ વેદિતબ્બં. અયં પન વિસેસો – પતઙ્ગમુખમણ્ડૂકા નામ હોન્તિ, તેસં મુખસણ્ઠાનં મહન્તં, છિદ્દં અપ્પકં, તત્થ પવેસનં નપ્પહોતિ, મુખસણ્ઠાનં પન વણસઙ્ખેપં ગચ્છતિ, તસ્મા તં થુલ્લચ્ચયવત્થૂતિ વેદિતબ્બં . **કુક્કુટિ**ગ્ગહણેન સબ્બાપિ કાકકપોતાદિભેદા પક્ખિજાતિ સઙ્ગહિતા. તત્રાપિ વુત્તનયેનેવ પારાજિકવત્થુ ચ દુક્કટવત્થુ ચ વેદિતબ્બં. **મજ્જારિ**ગ્ગહણેન સબ્બાપિ રુક્ખસુનખમઙ્ગુસગોધાદિભેદા ચતુપ્પદજાતિ સઙ્ગહિતા. તત્રાપિ વુત્તનયેનેવ પારાજિકવત્થુ ચ દુક્કટવત્થુ ચ વેદિતબ્બં.

પારાજિકો હોતીતિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૫૫) પરાજિતો હોતિ પરાજયં આપન્નો. અયઞ્હિ **પારાજિક**સદ્દો સિક્ખાપદાપત્તિપુગ્ગલેસુ વત્તતિ. તત્થ "અટ્ઠાનમેતં, આનન્દ, અનવકાસો, યં તથાગતો વજ્જીનં વા વજ્જિપુત્તકાનં વા કારણા સાવકાનં પારાજિકં સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં સમૂહનેય્યા"તિ (પારા॰ ૪૩) એવં સિક્ખાપદે વત્તમાનો વેદિતબ્બો. "આપત્તિં ત્વં ભિક્ખુ આપન્નો પારાજિક"ન્તિ (પારા॰ ૬૭) એવં આપત્તિયં. "ન મયં પારાજિકા, યો અવહટો, સો પારાજિકો"તિ (પારા॰ ૧૫૫) એવં પુગ્ગલે વત્તમાનો વેદિતબ્બો. "પારાજિકેન ધમ્મેન અનુદ્ધંસેય્યા"તિઆદીસુ (પારા॰ ૩૮૪) પન ધમ્મે વત્તતીતિ વદન્તિ. યસ્મા પન તત્થ "ધમ્મો"તિ કત્થચિ આપત્તિ, કત્થચિ સિક્ખાપદમેવ અધિપ્પેતં, તસ્મા સો વિસું ન વત્તબ્બો. તત્થ સિક્ખાપદં યો તં અતિક્કમતિ, તં પરાજેતિ, તસ્મા "**પારાજિક**"ન્તિ વુચ્ચતિ. આપત્તિ પન યો નં અજ્ઝાપજ્જતિ, તં પરાજેતિ, તસ્મા "**પારાજિકા**"તિ વુચ્ચતિ. પુગ્ગલો યસ્મા પરાજિતો પરાજયમાપન્નો, તસ્મા "**પારાજિકો**"તિ વુચ્ચતિ. ઇધ પન પુગ્ગલો વેદિતબ્બોતિ આહ "**પારાજિકો હોતી**"તિઆદિ. ઇમિનાપિ ઇદં દસ્સેતિ – "પરાજિતસદ્દે ઉપસગ્ગસ્સ વુદ્ધિં કત્વા, **ત**-કારસ્સ ચ **ક**-કારં કત્વા **પારાજિકો** હોતીતિ નિદ્દિટ્ઠો"તિ.

અપલોકનાદિ ચતુબ્બિધમ્પિ સઙ્ઘકમ્મં સીમાપરિચ્છિન્નેહિ પકતત્તેહિ ભિક્ખૂહિ એકતો કત્તબ્બત્તા **એકકમ્મં** નામ. **આદિ**સદ્દેન એકુદ્દેસસમસિક્ખતાનં ગહણં. તત્થ પઞ્ચવિધોપિ પાતિમોક્ખુદ્દેસો એકતો ઉદ્દિસિતબ્બત્તા **એકુદ્દેસો** નામ. નહાપિતપુબ્બકાદીનં વિય ઓદિસ્સ અનુઞ્ઞાતં ઠપેત્વા અવસેસં સબ્બમ્પિ સિક્ખાપદં સબ્બેહિપિ લજ્જિપુગ્ગલેહિ સમં સિક્ખિતબ્બભાવતો **સમસિક્ખતા** નામ. યસ્મા સબ્બેપિ લજ્જિનો એતેસુ એકકમ્માદીસુ સહ વસન્તિ, ન એકોપિ તતો બહિદ્ધા સન્દિસ્સતિ, તસ્મા તાનિ સબ્બાનિપિ ગહેત્વા એકકમ્માદિકો તિવિધોપિ **સંવાસો** નામાતિ આહ "સો ચ વુત્તપ્પકારો સંવાસો તેન પુગ્ગલેન સદ્ધિં નત્થિ, તેન કારણેન સો પારાજિકો પુગ્ગલો 'અસંવાસો'તિ વુચ્ચતી"તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૫૫).

ઇદાનિ યસ્મા ન કેવલં મનુસ્સિત્થિયા એવ નિમિત્તં પારાજિકવત્થુ, અથ ખો અમનુસ્સિત્થિતિરચ્છાનગતિત્થીનમ્પિ. ન ચ ઇત્થિયા એવ. અથ ખો ઉભતોબ્યઞ્જનકપણ્ડકપુરિસાનમ્પિ, તસ્મા તે સત્તે, તેસઞ્ચ યં યં નિમિત્તં વત્થુ હોતિ, તં તં નિમિત્તં, તત્થ ચ યથા પટિસેવન્તો પારાજિકો હોતિ, તઞ્ચ સબ્બં વિત્થારેત્વા દસ્સેતું "**અયં પનેત્થ વિનિચ્છયો**"તિઆદિમાહ. **એત્થા**તિ ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે. **તેસૂ**તિ યે તિંસમગ્ગા વુત્તા, તેસુ. **અત્તનો વા**તિ લમ્બિમુદુપિટ્ઠિકે સન્ધાય વુત્તં. **સન્થતસ્સ વા**તિ યેન કેનચિ વત્થેન વા પણ્ણેન વા વાકપટ્ટેન વા ચમ્મેન વા તિપુસીસાદીનં પટ્ટેન વા પલિવેઠેત્વા, અન્તો વા પવેસેત્વા પટિચ્છન્નસ્સ. **અક્ખાયિતસ્સ વા**તિ સોણસિઙ્ગાલાદીહિ અક્ખાદિતસ્સ. **યેભુય્યેન અક્ખાયિતસ્સા**તિ યાવ ઉપડ્ઢક્ખાયિતો નામ ન હોતિ, એવં અક્ખાયિતસ્સ. **અલ્લોકાસે**તિ તિન્તોકાસે. **સન્થત**ન્તિ તેસંયેવ વત્થાદીનં યેન કેનચિ પટિચ્છન્નં. અયઞ્હેત્થ સઙ્ખેપત્થો – ન હેત્થ અનુપાદિન્નકં અનુપાદિન્નકેન છુપતિ, મુત્તિ અત્થિ, અથ ખો ઉપાદિન્નકેન વા અનુપાદિન્નકં ઘટ્ટિયતુ, અનુપાદિન્નકેન વા ઉપાદિન્નકં, અનુપાદિન્નકેન વા અનુપાદિન્નકં, ઉપાદિન્નકેન વા ઉપાદિન્નકં. સચે યત્તકે પવિટ્ઠે પારાજિકં હોતીતિ વુત્તં, તત્તકં સેવનચિત્તેન પવેસેતિ, સબ્બત્થાયં પારાજિકાપત્તિં આપન્નો નામ હોતીતિ.

એવં સેવનચિત્તેનેવ પવેસેન્તસ્સ આપત્તિં દસ્સેત્વા ઇદાનિ યસ્મા તં પવેસનં નામ ન કેવલં અત્તૂપક્કમેનેવ, પરૂપક્કમેનાપિ હોતિ. તત્રાપિ સાદિયન્તસ્સેવ આપત્તિ પટિસેવનચિત્તસમઙ્ગિસ્સ , ન ઇતરસ્સાતિ દસ્સેતું "**પરેન વા**"તિઆદિમાહ. તત્થ **પરેના**તિ ભિક્ખુપચ્ચત્થિકાદિના યેન કેનચિ અઞ્ઞેન. **પવેસનપવિટ્ઠઠિતઉદ્ધરણેસૂ**તિ એત્થ અગ્ગતો (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૫૮) યાવ મૂલા પવેસનં **પવેસનં** નામ. અઙ્ગજાતસ્સ યત્તકં ઠાનં પવેસનારહં, તત્તકં અનવસેસતો પવિટ્ઠં **પવિટ્ઠં** નામ. એવં પવિટ્ઠસ્સ ઉદ્ધરણારમ્ભતો અન્તરા ઠિતકાલો **ઠિતં** નામ. **સમન્તપાસાદિકાયં** પન માતુગામસ્સ સુક્કવિસટ્ઠિં પત્વા સબ્બથા વાયામતો ઓરમિત્વા ઠિતકાલં સન્ધાય "સુક્કવિસટ્ઠિસમયે"તિ વુત્તં. **ઉદ્ધરણં** નામ યાવ અગ્ગા નીહરણકાલો. **સાદિયતી**તિ સેવનચિત્તં ઉપટ્ઠપેતિ. **અસાધારણવિનિચ્છયો**તિ અદિન્નાદાનાદીહિ સબ્બેહિ સિક્ખાપદેહિ અસાધારણો વિનિચ્છયો.

સાધારણવિનિચ્છયત્થન્તિ પરિવારવસેન સાધારણવિનિચ્છયત્થં. **માતિકા**તિ માતા, જનેત્તીતિ અત્થો. નિદદાતિ દેસનં દેસવસેન અવિદિતં વિદિતં કત્વા નિદસ્સેતીતિ **નિદાનં**. પઞ્ઞાપીયતીતિ **પઞ્ઞત્તિ**, તસ્સા પકારો **પઞ્ઞત્તિવિધિ** અઙ્ગેતિ ગમેતિ ઞાપેતીતિ **અઙ્ગં**, કારણં. સમુટ્ઠહન્તિ આપત્તિયો એતેનાતિ **સમુટ્ઠાનં**, ઉપ્પત્તિકારણં, તસ્સ વિધિ **સમુટ્ઠાનવિધિ**. **વજ્જકમ્મપ્પભેદઞ્ચા**તિ એત્થ **પભેદ**સદ્દો પચ્ચેકં યોજેતબ્બો "વજ્જપ્પભેદં, કમ્મપ્પભેદઞ્ચા"તિ. **તત્થ તત્થા**તિ તસ્મિં તસ્મિં સિક્ખાપદે.

પઞ્ઞત્તિટ્ઠાનન્તિ પઞ્ઞત્તિટ્ઠપનસ્સ ઠાનં, સિક્ખાપદાનં પઞ્ઞત્તિદેસોતિ અત્થો. **પુગ્ગલો**તિ એત્થ આદિકમ્મિકોયેવ અધિપ્પેતોતિ આહ "**પુગ્ગલો નામ યં યં આરબ્ભ તં તં સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્ત**"ન્તિ, સો સો પુગ્ગલોતિ અધિપ્પાયો. હોન્તિ ચેત્થ –

"સુદિન્નો ધનિયો સમ્બહુલા વગ્ગુમુદન્તિકા;
સેય્યસકો ઉદાયિ ચા-ળવકા છન્નમેત્તિયા.

"દેવદત્તસ્સજિપુનબ્બસુ-છબ્બગ્ગિયોપનન્દઞ્ઞતરોપિ ચ;
હત્થકો ચાનુરુદ્ધો ચ, સત્તરસ ચૂળપન્થકો.

"બેલટ્ઠસીસો ચાનન્દો, સાગતોરિટ્ઠનામકો;

નન્દત્થેરેન તેવીસ, ભિક્ખૂનં આદિકમ્મિકા.

‘‘સુન્દરીનન્દા થુલ્લનન્દા, છબ્બગ્ગિયઞ્ઞતરાપિ ચ;
ચણ્ડકાળી સમ્બહુલા, દ્વે ચ ભિક્ખુનિયો પરા;
ભિક્ખુનીનં તુ સત્તેવ, હોન્તિ તા આદિકમ્મિકા’’તિ.

તસ્સ તસ્સ પુગ્ગલસ્સાતિ યં યં સુદિન્નાદિકં પુગ્ગલં આરબ્ભ સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં, તસ્સ તસ્સ પુગ્ગલસ્સ. **પઞ્ઞત્તી**તિ પઠમપઞ્ઞત્તિ. પઠમપઞ્ઞત્તિયા પચ્છા ઠપિતા પઞ્ઞત્તિ **અનુપઞ્ઞત્તિ**. અનુપ્પન્ને દોસે ઠપિતા પઞ્ઞત્તિ **અનુપ્પન્નપઞ્ઞત્તિ**. સબ્બત્થ મજ્ઝિમદેસે ચેવ પચ્ચન્તિમેસુ જનપદેસુ ચાતિ સબ્બેસુ પદેસેસુ ઠપિતા પઞ્ઞત્તિ **સબ્બત્થપઞ્ઞત્તિ**. મજ્ઝિમદેસેયેવ ઠપિતા પઞ્ઞત્તિ **પદેસપઞ્ઞત્તિ**. ભિક્ખૂનઞ્ચેવ ભિક્ખુનીનઞ્ચ સાધારણભૂતા પઞ્ઞત્તિ **સાધારણપઞ્ઞત્તિ**. સુદ્ધભિક્ખૂનમેવ, સુદ્ધભિક્ખુનીનં વા પઞ્ઞત્તં સિક્ખાપદં **અસાધારણપઞ્ઞત્તિ**. ઉભિન્નમ્પિ પઞ્ઞત્તિ **ઉભતોપઞ્ઞત્તિ**. **વિનયધરપઞ્ચમેના**તિ અનુસ્સાવનકાચરિયપઞ્ચમેન. **ગુણઙ્ગુણૂપાહના**તિ ચતુપ્પટલતો પટ્ઠાય કતા ઉપાહના, ન એકદ્વિતિપટલા. **ચમ્મત્થરણ**ન્તિ અત્થરિતબ્બં ચમ્મં. **એતેસં વસેન ચતુબ્બિધા પદેસપઞ્ઞત્તિ નામા**તિ એતેસં વસેન ચતુબ્બિધા પઞ્ઞત્તિ મજ્ઝિમદેસેયેવ પઞ્ઞત્તાતિ પદેસપઞ્ઞત્તિ નામ. તેનેવાહ ‘‘**મજ્ઝિમદેસેયેવ હી**’’તિઆદિ. યસ્મા મજ્ઝિમદેસેયેવ યથાવુત્તવત્થુવીતિક્કમે આપત્તિ હોતિ, ન પચ્ચન્તિમજનપદે, તસ્મા પદેસપઞ્ઞત્તીતિ અત્થો. **ધુવન્હાનં પટિક્ખેપમત્ત**ન્તિ નિચ્ચનહાનપ્પટિસેધનમેવ. એત્થ ચ **મત્ત**સદ્દેન અઞ્ઞાનિ તીણિ સિક્ખાપદાનિ પટિક્ખિપતિ. તાનિ હિ ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, સબ્બપચ્ચન્તિમેસુ જનપદેસુ વિનયધરપઞ્ચમેન ગણેન ઉપસમ્પદ’’ન્તિઆદિના (મહાવ॰ ૨૫૯) **ચમ્મક્ખન્ધકે** આગતાનિ. તેનેવાહ ‘‘**તતો અઞ્ઞા પદેસપઞ્ઞત્તિ નામ નત્થી**’’તિ. **સબ્બાની**તિ તતો અવસેસાનિ સબ્બાનિ સિક્ખાપદાનિ. **તસ્મા**તિ યસ્મા અનુપ્પન્નપઞ્ઞત્તિ અટ્ઠગરુધમ્મવસેન ભિક્ખુનીનંયેવ આગતા, યસ્મા ચ ધુવન્હાનં પટિક્ખેપમત્તં ઠપેત્વા પાતિમોક્ખે સબ્બાનિ સિક્ખાપદાનિ સબ્બત્થપઞ્ઞત્તિયેવ હોન્તિ, યસ્મા ચ સાધારણપઞ્ઞત્તિદુકઞ્ચ એકતોપઞ્ઞત્તિદુકઞ્ચ બ્યઞ્જનમત્તં નાનં, અત્થતો એકં, તસ્મા. **સબ્બત્થા**તિ સબ્બેસુ સિક્ખાપદેસુ. આપત્તિભેદો હેત્થ ઉત્તરપદલોપેન ‘‘આપત્તી’’તિ વુત્તોતિ આહ ‘‘**આપત્તીતિ પુબ્બપ્પયોગાદિવસેન આપત્તિભેદો**’’તિ. **સીલઆચારદિટ્ઠિઆજીવવિપત્તીન**ન્તિ એત્થ પઠમા દ્વે આપત્તિક્ખન્ધા સીલવિપત્તિ નામ, અવસેસા પઞ્ચ આચારવિપત્તિ નામ, મિચ્છાદિટ્ઠિ ચ અન્તગ્ગાહિકાદિટ્ઠિ ચ દિટ્ઠિવિપત્તિ નામ, આજીવહેતુ પઞ્ઞત્તાનિ છ સિક્ખાપદાનિ આજીવવિપત્તિ નામ, ઇતિ ઇમાસં સીલઆચારદિટ્ઠિઆજીવવિપત્તીનં અઞ્ઞતરાતિ અત્થો.

ન કેવલં યથાવુત્તનયેનેવ વુચ્ચન્તીતિ આહ ‘‘**યાનિ સિક્ખાપદસમુટ્ઠાનાનીતિપિ વુચ્ચન્તી**’’તિ. એતાનિ હિ કિઞ્ચાપિ આપત્તિયા સમુટ્ઠાનાનિ, ન સિક્ખાપદસ્સ, વોહારસુખત્થં પનેવં વુચ્ચન્તીતિ. **તત્થા**તિ તેસુ છસુ સમુટ્ઠાનેસુ. **તેસૂ**તિ સચિત્તકાચિત્તકેસુ. એકં સમુટ્ઠાનં ઉપ્પત્તિકારણં એતિસ્સાતિ **એકસમુટ્ઠાના**, એકેન વા સમુટ્ઠાનં એતિસ્સાતિ **એકસમુટ્ઠાના**. ‘‘**દ્વિસમુટ્ઠાના**’’તિઆદીસુપિ એસેવ નયો.

સમુટ્ઠાનવસેનાતિ સમુટ્ઠાનસીસવસેન. પઠમપારાજિકં સમુટ્ઠાનં એતિસ્સાતિ **પઠમપારાજિકસમુટ્ઠાના**. તથા **અદિન્નાદાનસમુટ્ઠાના**’’તિઆદીસુપિ.

સયં પથવિખણને કાયેન, પરે આણાપેત્વા ખણાપને વાચાય ચ આપત્તિસમ્ભવતો ‘‘**પથવિખણનાદીસુ વિયા**’’તિ વુત્તં. **આદિ**સદ્દેન અદિન્નાદાનાદીનં પરિગ્ગહો. પઠમકથિનાપત્તિ કાયવાચતો કત્તબ્બં અધિટ્ઠાનં વા

વિકપ્પનં વા અકરોન્તસ્સ હોતિ, નો કરોન્તસ્સાતિ આહ "**પઠમકથિનાપત્તિ વિયા**"તિ. અઞ્ઞાતિકાય ભિક્ખુનિયા હત્થતો ચીવરપ્પટિગ્ગહણાપત્તિ તસ્સા હત્થતો ચીવરં પટિગ્ગણ્હન્તસ્સ, પરિવત્તકં અદેન્તસ્સ ચ હોતીતિ **કિરિયાકિરિયતો સમુટ્ઠાતિ**. "**સિયા કરોન્તસ્સા**"તિઆદીસુ **સિયા**તિ "સિયા ખો પન તે બ્રાહ્મણ એવમસ્સા"તિઆદીસુ વિય "કદાચી"તિ ઇમિના સમાનત્થો નિપાતો. રૂપિયપ્પટિગ્ગહણાપત્તિ સિયા કિરિયા ગહણેન આપજ્જનતો, સિયા અકિરિયા પટિક્ખેપસ્સ અકરણતોતિ આહ "**રૂપિયપ્પટિગ્ગહણાપત્તિ વિયા**"તિ. કુટિકારાપત્તિ વત્થું દેસાપેત્વા પમાણાતિક્કન્તકરણે કરોન્તસ્સ સિયા, અદેસાપેત્વા પન પમાણાતિક્કન્તકરણે પમાણયુત્તં વા કરોન્તસ્સ ચ અકરોન્તસ્સ ચ સિયાતિ આહ "**કુટિકારાપત્તિ વિયા**"તિ.

સઞ્ઞાય અભાવેન વિમોક્ખો અસ્સાતિ **સઞ્ઞાવિમોક્ખો**તિ મજ્ઝેપદલોપસમાસો દટ્ઠબ્બોતિ આહ "**યતો વીતિક્કમસઞ્ઞાયા**"તિઆદિ. **ઇતરા** નામ યતો વીતિક્કમસઞ્ઞાય અભાવેન ન મુચ્ચતિ, સા ઇતરસદ્દસ્સ વુત્તપ્પટિયોગિવિસયત્તા. **યા અચિત્તકેન વા સચિત્તકમિસ્સકેન વા સમુટ્ઠાતી**તિ યા આપત્તિ કદાચિ અચિત્તકેન વા કદાચિ સચિત્તકમિસ્સકેન વા સમુટ્ઠાનેન સમુટ્ઠાતિ. એત્થ ચ સઞ્ઞાદુકં અનાપત્તિમુખેન વુત્તં, સચિત્તકદુકં આપત્તિમુખેનાતિ દટ્ઠબ્બં.

યસ્સા સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવ હોતીતિ યસ્સા સચિત્તકાય આપત્તિયા ચિત્તં અકુસલમેવ હોતિ, યસ્સા ચ સચિત્તકાચિત્તકસઙ્ખાતાય સુરાપાનાદિઅચિત્તકાય આપત્તિયા વત્થુવિજાનનચિત્તેન સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવ હોતિ, **અયં લોકવજ્જા**. "સચિત્તકપક્ખે"તિ હિ ઇદં વચનં સચિત્તકાચિત્તકં સન્ધાય વુત્તં. ન હિ એકંસતો સચિત્તકસ્સ "સચિત્તકપક્ખે"તિ વિસેસને પયોજનં અત્થીતિ. યં પનેત્થ **ગણ્ઠિપદે** "સુરાપાનસ્મિઞ્હિ 'સુરા'તિ વા 'ન વટ્ટતી'તિ વા જાનિત્વા પિવને અકુસલમેવા"તિ વુત્તં. તત્થ "ન વટ્ટતીતિ વા જાનિત્વા"તિ વુત્તવચનં ન યુજ્જતિ પણ્ણત્તિવજ્જસ્સાપિ લોકવજ્જભાવપ્પસઙ્ગતો. યસ્સા પન "સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવા"તિ નિયમો નત્થિ, સા પણ્ણત્તિવજ્જાતિ ઇમમત્થં દસ્સેન્તો આહ "**સેસા પણ્ણત્તિવજ્જા**"તિ. તથા હિ તસ્સા વત્થુવિજાનનચિત્તેન સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં સિયા કુસલં, સિયા અકુસલં, સિયા અબ્યાકતન્તિ "અકુસલમેવા"તિ નિયમો નત્થિ. **ઉભયત્થ આપજ્જિતબ્બા**તિ કાયદ્વારે, વચીદ્વારે ચાતિ ઉભયત્થ આપજ્જિતબ્બા આપત્તિ, તા પન અદિન્નાદાનાદયો. "**મનોદ્વારે આપત્તિ નામ નત્થી**"તિ ઇદં યેભુય્યવસેન વુત્તં ઉપનિક્ખિત્તસાદિયનાદીસુ આપત્તિસમ્ભવતોતિ દટ્ઠબ્બં.

અકુસલચિત્તો વા આપજ્જતીતિ પારાજિકસુક્કવિસટ્ઠિકાયસંસગ્ગદુટ્ઠુલ્લઅત્તકામપારિચરિયદુટ્ઠદોસસઙ્ઘભેદપ્પહારદાનતલસત્તિકાદિભેદં આપત્તિં અકુસલચિત્તો આપજ્જતિ. અનુપસમ્પન્નં પદસોધમ્મં વાચેન્તો, માતુગામસ્સ ધમ્મં દેસેન્તોતિ એવરૂપં આપત્તિં **કુસલચિત્તો આપજ્જતિ**. અસઞ્ચિચ્ચસહસેય્યાદિં **અબ્યાકતચિત્તો આપજ્જતિ**. યં અરહા આપજ્જતિ, સબ્બં અબ્યાકતચિત્તોવ આપજ્જતિ. તેનાહ "**કુસલાબ્યાકતચિત્તો વા**"તિ.

દુક્ખવેદનાસમઙ્ગી વાતિ દુટ્ઠદોસાદિભેદં આપત્તિં આપજ્જન્તો દુક્ખવેદનાસમઙ્ગી આપજ્જતિ. મેથુનધમ્માદિભેદં પન **સુખવેદનાસમઙ્ગી આપજ્જતિ**. યં સુખવેદનાસમઙ્ગી આપજ્જતિ, તંયેવ મજ્ઝત્તો હુત્વા આપજ્જન્તો **અદુક્ખમસુખવેદનાસમઙ્ગી આપજ્જતિ**. તેનાહ "**ઇતરવેદનાદ્વયસમઙ્ગી વા**"તિ. ઇદમ્પિ ચ તિકદ્વયં યેભુય્યવસેનેવ વુત્તં. નિપજ્જિત્વા નિરોધસમાપન્નો હિ અચિત્તકો અવેદનો સહસેય્યાપત્તિં આપજ્જતીતિ. કિઞ્ચાપિ એવં અનિયમેન વુત્તં, વિસેસો પનેત્થ અત્થીતિ દસ્સેતું "**એવં સન્તેપી**"તિઆદિ વુત્તં. એવં સન્તેપીતિ હિ

વિસેસાભિધાનનિમિત્તાભ્યૂપગમેવ યુજ્જતિ. **સબ્બેસં વસેન તીણિ ચિત્તાની**તિ કુસલાકુસલાબ્યાકતાનં વસેન પદસોધમ્માદીસુ તીણિ ચિત્તાનિ.

ઇદાનિ તં યથાવુત્તનિદાનાદિવેદનાત્તિકપરિયોસાનં સત્તરસપ્પકારં ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે યોજેતું "**ઇધ પના**"તિઆદિમાહ. **ઇધા**તિ ઇમસ્મિં પઠમપારાજિકસિક્ખાપદે. **વેસાલિય**ન્તિ એવંનામકે ઇત્થિલિઙ્ગવસેન પવત્તવોહારે નગરે. તઞ્હિ નગરં તિક્ખત્તું પાકારપરિક્ખેપવડ્ઢનેન વિસાલીભૂતત્તા "**વેસાલી**"તિ વુચ્ચતિ. ઇદમ્પિ ચ નગરં સબ્બઞ્ઞુતં સમ્પત્તેયેવ સમ્માસમ્બુદ્ધે સબ્બાકારવેપુલ્લત્તં પત્તન્તિ વેદિતબ્બં. "**સિક્ખં અપચ્ચક્ખાયા**"**તિ ચ** "**અન્તમસો તિરચ્છાનગતાયપી**"**તિ ચ દ્વે અનુપઞ્ઞત્તિયો**તિ મક્કટિવજ્જિપુત્તકવત્થૂનં વસેન વુત્તા. ''અન્તમસો તિરચ્છાનગતાયા''તિ ચ ''સિક્ખં અપચ્ચક્ખાયા''તિ ચ ઇમા દ્વે અનુપઞ્ઞત્તિયો. **આપત્તિકરા ચ હોતી**તિ પઠમપઞ્ઞત્તિતો વિસુંયેવાપત્તિકરા ચ હોતિ. **અઞ્ઞવાદકસિક્ખાપદાદીસુ વિયા**તિ અઞ્ઞવાદકસિક્ખાપદાદીસુ ''વિહેસકે''તિઆદિકા (પાચિ॰ ૯૮) વિયાતિ અત્થો. **આદિ**સદ્દેન ઉજ્ઝાપનકસ્સ પરિગ્ગહો. એત્થ હિ અઞ્ઞવાદકાદિતો વિસુંયેવ વિહેસકાદીસુપિ પાચિત્તિયં હોતિ. યથાહ ''રોપિતે વિહેસકે સઙ્ઘમજ્ઝે વત્થુસ્મિં વા આપત્તિયા વા અનયુઞ્જિયમાનો તં નકથેતુકામો તં નઉગ્ઘાટેતુકામો તુણ્હીભૂતો સઙ્ઘં વિહેસેતિ, આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સા''તિઆદિ (પારા॰ ૧૦૦). સુપિનન્તે વિજ્જમાનાપિ મોચનસ્સાદચેતના અબ્બોહારિકત્તા અનાપત્તિકરાતિ આહ "**અઞ્ઞત્ર સુપિનન્તાતિઆદિકા વિયા**"તિ. તથા હિ થિનમિદ્ધેન અભિભૂતત્તા સુપિને ચિત્તં અબ્બોહારિકં, ચિત્તસ્સ અબ્બોહારિકત્તા ઓપક્કમનકિરિયાપવત્તનિકાપિ ચેતના અબ્બોહારિકા. વુત્તઞ્હેતં ''અત્થેસા, ભિક્ખવે, ચેતના, સા ચ ખો અબ્બોહારિકા''તિ (પારા॰ ૨૩૫), તસ્મા ''અઞ્ઞત્ર સુપિનન્તા''તિ અયં અનુપઞ્ઞત્તિ અનાપત્તિકરા જાતા. **આદિ**સદ્દેન ''અઞ્ઞત્ર અધિમાના''તિઆદિકં (પારા॰ ૧૯૭) સઙ્ગણ્હાતિ. **અદિન્નાદાનાદીસુ વિયા**તિ અદિન્નાદાનાદીસુ ''અરઞ્ઞા વા''તિઆદિકા (પારા॰ ૯૧) વિયાતિ અત્થો. એત્થ પન **આદિ**સદ્દેન પઠમપારાજિકાદીનં સઙ્ગહો. એત્થ હિ ''તઞ્ચ ખો ગામે, નો અરઞ્ઞે''તિઆદિના (પારા॰ ૯૦) નયેન લેસં ઓડ્ડેન્તાનં લેસપિદહનત્થં "**અરઞ્ઞા વા**"તિઆદિકા અનુપઞ્ઞત્તિ વુત્તાતિ ઉપત્થમ્ભકરાવ હોતિ. તેનેવ હિ ''નનુ, આવુસો, તથેવેતં હોતી''તિ (પારા॰ ૯૦) ભિક્ખૂહિ વુત્તં.

વુત્તપ્પકારે મગ્ગેતિ ''મનુસ્સામનુસ્સતિરચ્છાનગતવસેના''તિઆદિના (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ પઠમપારાજિકવણ્ણના) વુત્તપ્પકારે તિંસમગ્ગે. ઇમસ્સ પન ''છિન્ને''તિ ઇમિના સમ્બન્ધો. **તચાદીનિ અનવસેસેત્વા**તિ નિમિત્તપ્પદેસે બહિ ઠિતાનિ છવિચમ્માનિ અનવસેસેત્વા. **નિમિત્તસણ્ઠાનમત્તં પઞ્ઞાયતી**તિ નિમિત્તમંસસ્સ પન અબ્ભન્તરે છવિચમ્મસ્સ ચ વિજ્જમાનત્તા વુત્તં. **ચમ્મખિલ**ન્તિ ચમ્મક્ખણ્ડં. ''ઉણ્ણિગણ્ડો''તિપિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૫૫; વિ॰ વિ॰ ટી॰ ૧.૫૫) વદન્તિ. તઞ્હિ નિમિત્તે જાતત્તા નિમિત્તમેવ. તેનાહ "**સેવનચિત્તે સતિ પારાજિક**"ન્તિ. **સેવનચિત્તે**તિ મેથુનસેવનચિત્તે. કાયસંસગ્ગસેવનચિત્તે પન સતિ સઙ્ઘાદિસેસોવ . નટ્ઠો કાયપ્પસાદો એત્થાતિ **નટ્ઠકાયપ્પસાદં**, સુક્ખપીળકં વા મતચમ્મં વાતિ અત્થો. મતે અક્ખાયિતે, યેભુય્યેન અક્ખાયિતે ચ પારાજિકાપત્તિવચનતો (પારા॰ ૬૧) પન નટ્ઠકાયપ્પસાદેપિ ઇત્થિનિમિત્તે પવેસેન્તસ્સ પારાજિકાપત્તિયેવ. **નિમિત્તસણ્ઠાનમત્તમ્પિ અનવસેસેત્વા**તિ નિમિત્તાકારેન ઠિતં યથાવુત્તનિમિત્તમંસાદિમ્પિ અનવસેસેત્વા. **વણસઙ્ખેપવસેના**તિ વણસઙ્ગહવસેન. વણે થુલ્લચ્ચયઞ્ચ ''અમગ્ગેન અમગ્ગં પવેસેતિ, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા''તિ (પારા॰ ૬૬) ઇમસ્સ સુત્તસ્સ વસેન વેદિતબ્બં. તસ્મિઞ્હિ સુત્તે દ્વીસુ સમ્ભિન્નવણેસુ એકેન વણેન પવેસેત્વા દુતિયેન નીહરન્તસ્સ થુલ્લચ્ચયં વુત્તં. વુત્તઞ્હિ **સમન્તપાસાદિકાયં** ''ઇમસ્સ સત્તસ્સ અનુલોમવસેન સબ્બત્થ વણસઙ્ખેપે થુલ્લચ્ચયં વેદિતબ્બ''ન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૬૬). મનુસ્સાનં પન અક્ખિઆદયોપિ વણસઙ્ગહં ગચ્છન્તીતિ વણેન એકપરિચ્છેદં કત્વા દસ્સેન્તો

“**તથા**”તિઆદિમાહ. તેસં વણસઙ્ગહો ‘‘નવદ્વારો મહાવણો’’તિ (મિ॰ પ॰ ૨.૬.૧) એવમાદિસુત્તાનુસારેન વેદિતબ્બો. તત્થ **મનુસ્સાન**ન્તિ ઇત્થિપુરિસપણ્ડકઉભતોબ્યઞ્જનકવસેન ચતુબ્બિધાનં મનુસ્સાનં. **વત્થિકોસેસૂ**તિ વત્થિપુટેસુ પુરિસાનં અઙ્ગજાતકોસેસુ. **હત્થિઅસ્સાદીનઞ્ચ તિરચ્છાનાન**ન્તિ હત્થિઅસ્સગોણગદ્રભઓટ્ઠમહિંસાદીનં તિરચ્છાનગતાનં. **તિરચ્છાનાનં પના**તિ સબ્બેસમ્પિ તિરચ્છાનગતાનં. **સબ્બેસ**ન્તિ યથાવુત્તમનુસ્સાદીનં સબ્બેસં.

એવં જીવમાનકસરીરે લબ્ભમાનં આપત્તિવિસેસં દસ્સેત્વા ઇદાનિ મતસરીરે લબ્ભમાનં આપત્તિવિસેસં દસ્સેતું “**મતસરીરે**”તિઆદિમાહ. વચ્ચમગ્ગપસ્સાવમગ્ગમુખમગ્ગાનં ચતૂસુ કોટ્ઠાસેસુ દ્વે કોટ્ઠાસે ઠપેત્વા યદા અપરે દ્વે કોટ્ઠાસા ખાદિતા, તદા **ઉપડ્ઢક્ખાયિતં** નામ હોતિ. **ન કુથિતં હોતી**તિ ઉદ્ધુમાતકાદિભાવેન કુથિતં ન હોતિ, અલ્લન્તિ અત્થો. યદા પન સરીરં ઉદ્ધુમાતકં હોતિ કુથિતં નીલમક્ખિકસમાકિણ્ણં કિમિકુલસમાકુલં નવહિ વણમુખેહિ પગ્ઘળિતપુબ્બકુણપભાવેન ઉપગન્તુમ્પિ અસક્કુણેય્યં (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૫૯-૬૦), તદા પારાજિકવત્થુઞ્ચ થુલ્લચ્ચયવત્થુઞ્ચ વિજહતિ, દુક્કટવત્થુમેવ હોતીતિ આહ “**કુથિતે દુક્કટ**”ન્તિ. **કુથિતે**તિ ઉદ્ધુમાતકભાવપ્પત્તે. ઈદિસે હિ સરીરે યત્થ કત્થચિ ઉપક્કમતો દુક્કટં. **તથા વટ્ટકતે મુખે અચ્છુપન્તં અઙ્ગજાતં પવેસેન્તસ્સા**તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૭૩) વિવટ્ટે મુખે ચત્તારિ પસ્સાનિ, તાલુકઞ્ચ અપ્ફુસન્તં અઙ્ગજાતં પવેસેન્તસ્સ દુક્કટન્તિ અત્થો. સચે પન હેટ્ઠા વા ઉપરિ વા ઉભયપસ્સેહિ વા છુપન્તં પવેસેતિ, પારાજિકં. ચતૂહિ પસ્સેહિ અચ્છુપન્તં પવેસેત્વા અબ્ભન્તરે તાલુકં છુપતિ, પારાજિકમેવ. બહિ નિક્ખન્તજિવ્હાય વા દન્તેસુ વા અઙ્ગજાતં પવેસેન્તસ્સ થુલ્લચ્ચયન્તિ સમ્બન્ધો. જીવમાનકસરીરેપિ બહિ નિક્ખન્તજિવ્હાય થુલ્લચ્ચયમેવ. યદિ પન બહિ જિવ્હાય પલિવેઠેત્વા અન્તોમુખં પવેસેતિ, પારાજિકમેવ. યદિ પન દન્તા સુકુસિતા, અન્તોમુખે ઓકાસો નત્થિ, દન્તા ચ બહિ ઓટ્ઠમંસેન પટિચ્છન્ના, તત્થ વાતેન અસમ્ફુટ્ઠં અલ્લોકાસં તિલફલમત્તમ્પિ પવેસેન્તસ્સ પારાજિકમેવ. ઉપ્પાટિતે પન ઓટ્ઠમંસે દન્તેસુયેવ ઉપક્કમન્તસ્સ થુલ્લચ્ચયં. યોપિ દન્તો બહિ નિક્ખમન્તો તિટ્ઠતિ, ન સક્કા ઓટ્ઠેહિ પિદહિતું, તત્થાપિ એસેવ નયો.

વેદનાય અટ્ટો પીળિતો **વેદનાટ્ટો**. **ઉમ્મત્તકો**તિ ચેત્થ પિત્તુમ્મત્તકો અધિપ્પેતોતિ આહ “**યો પિત્તવસેના**”તિઆદિ. **પિત્તવસેના**તિ બદ્ધપિત્તવસેન. તસ્મિઞ્હિ બદ્ધપિત્તે પિત્તકોસતો ચલિત્વા બહિ નિક્ખમન્તે સત્તા ઉમ્મત્તકા હોન્તિ, વિપલ્લત્થસઞ્ઞા હિરોત્તપ્પં છડ્ડેત્વા અસારુપ્પચરિયં ચરન્તિ, લહુકગરુકાનિ સિક્ખાપદાનિ મદ્દન્તાપિ ન જાનન્તિ, ભેસજ્જકિરિયાયપિ અતેકિચ્છા હોન્તિ, એવરૂપસ્સ ઉમ્મત્તકસ્સ અનાપત્તિ. અબદ્ધપિત્તં પન લોહિતં વિય સબ્બઙ્ગગતં, તમ્હિ કુપિતે સત્તાનં કણ્ડુકચ્છુસરીરકમ્પાદીનિ હોન્તિ, તાનિ ભેસજ્જકિરિયાય વૂપસમન્તિ. તેન વુત્તં ‘‘બદ્ધપિત્તવસેના’’તિ. **ખિત્તચિત્તો** નામ વિસ્સટ્ઠચિત્તો યક્ખુમ્મત્તકો વુચ્ચતીતિ આહ “**યક્ખેહિ કતચિત્તવિક્ખેપો ખિત્તચિત્તો**”તિ. યક્ખા કિર ભેરવાનિ આરમ્મણાનિ દસ્સેત્વા મુખેન હત્થં પવેસેત્વા, હદયરૂપં વા મદ્દન્તા સત્તે વિક્ખિત્તચિત્તે વિપલ્લત્થસઞ્ઞે કરોન્તિ, એવરૂપસ્સ ખિત્તચિત્તસ્સ અનાપત્તિ. તેસં પન ઉભિન્નં અયં વિસેસો – પિત્તુમ્મત્તકો નિચ્ચમેવ ઉમ્મત્તકો હોતિ, પકતિસઞ્ઞં ન લભતિ. યક્ખુમ્મત્તકો અન્તરન્તરા પકતિસઞ્ઞં પટિલભતિ. ઇધ પન પિત્તુમ્મત્તકો વા હોતુ, યક્ખુમ્મત્તકો વા, યો સબ્બસો મુટ્ઠસ્સતિ કિઞ્ચિ ન જાનાતિ, અગ્ગિમ્પિ સુવણ્ણમ્પિ ગૂથમ્પિ ચન્દનમ્પિ એકસદિસં મદ્દન્તોવ વિચરતિ, એવરૂપસ્સ અનાપત્તિ. અન્તરન્તરા પકતિસઞ્ઞં પટિલભિત્વા ઞત્વા કરોન્તસ્સ પન આપત્તિયેવ. તેનાહ “**દ્વિન્નમ્પિ ચ એતેસ**”ન્તિઆદિ.

અધિમત્તવેદનાયાતિ અધિકપ્પમાણાય દુક્ખવેદનાય. આદિકમ્મે નિયુત્તો **આદિકમ્મિકો**, યો ચ આદિકમ્મે નિયુત્તો, સો તસ્મિં કમ્મે આદિભૂતો હોતીતિ આહ “**યો**”તિઆદિ. ઇધ પન સુદિન્નત્થેરો આદિકમ્મિકો, તસ્સ અનાપત્તિ. અવસેસાનં મક્કટિસમણવજ્જિપુત્તકાદીનં આપત્તિયેવ. **પટિપાદનં** સમ્પાદનં. કરોન્તોયેવ હિ તં

આપજ્જતીતિ **કિરિયં**. ઇદં (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૬૬) પન યેભુય્યવસેન વુત્તં મેથુનધમ્મે પરૂપક્કમે સતિ સાદિયન્તસ્સ અકિરિયસમુટ્ઠાનભાવતો. મેથુનપ્પટિસંયુત્તાય હિ કામસઞ્ઞાય અભાવેન મુચ્ચનતો **સઞ્ઞાવિમોક્ખં**. ''અનાપત્તિ અજાનન્તસ્સ, અસાદિયન્તસ્સા''તિ (પારા॰ ૬૬) હિ વુત્તં. મેથુનચિત્તેનેવ નં આપજ્જતિ, ન વિના ચિત્તેનાતિ **સચિત્તકં**. રાગવસેનેવ આપજ્જિતબ્બતો **લોકવજ્જં**. કાયદ્વારેનેવ સમુટ્ઠાનતો **કાયકમ્મં**. ચિત્તં પનેત્થ અઙ્ગમત્તં હોતિ , ન તસ્સ વસેન કમ્મભાવો લબ્ભતિ. લોભચિત્તેનેવ આપજ્જિતબ્બતો **અકુસલચિત્તં**. સુખસમઙ્ગી વા ઉપેક્ખાસમઙ્ગી વા આપજ્જતીતિ **દ્વિવેદનં**. નનુ સમુટ્ઠાનાદીનિ આપત્તિયા હોન્તિ, ન સિક્ખાપદસ્સ, અથ કસ્મા સિક્ખાપદસ્સ સમુટ્ઠાનાદીનિ વુત્તાનીતિ આહ ''**ઇમાનિ ચ સમુટ્ઠાનાદીનિ નામા**''તિઆદિ. **આપત્તિયા હોન્તી**તિ અજ્ઝાચારસ્સ હોન્તિ.

મુનનતો અનુમુનનતો **મુતિ**, ઞાણં, તં એતસ્સ અત્થીતિ **મુતિમા**, ઞાણવાતિ અત્થો.

પઠમપારાજિકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયપારાજિકવણ્ણના

એત્થાતિ એતેસુ દ્વીસુ. એકકુટિકાદિભેદો સબ્બોપિ ગામોતિ વેદિતબ્બોતિ સમ્બન્ધો. તત્થ **એકકુટિકાદિભેદો**તિ યસ્મિં ગામે એકા એવ કુટિ એકં ગેહં સેય્યથાપિ મલયજનપદે, અયં **એકકુટિકો** ગામો નામ. **આદિ**સદ્દેન ''દ્વિકુટિકોપિ ગામો, તિકુટિકોપિ ગામો, ચતુક્કુટિકોપિ ગામો''તિ (પારા॰ ૯૨) વુત્તપ્પભેદં સઙ્ગણ્હાતિ. અભિનવનિવિટ્ઠો એકકુટિકાદિગામો પન યાવ મનુસ્સા પવિસિત્વા વાસં ન કપ્પેન્તિ, તાવ ગામસઙ્ખં ન ગચ્છતિ. કિંભૂતોતિ આહ ''**પરિક્ખિત્તો વા**''તિઆદિ. તત્થ **પરિક્ખિત્તો** નામ ઇટ્ઠકપાકારં આદિં કત્વા અન્તમસો કણ્ટકસાખાહિપિ પરિક્ખિત્તો. તબ્બિપરીતો **અપરિક્ખિત્તો**. **અમનુસ્સો** નામ યો સબ્બસો વા મનુસ્સાનં અભાવેન યક્ખપરિગ્ગહભૂતો, યતો વા મનુસ્સા કેનચિ કરણીયેન પુનપિ આગન્તુકામા એવ અપક્કન્તા, યતો પન નિરપેક્ખા હુત્વા પક્કમન્તિ, સો ગામસઙ્ખં ન ગચ્છતિ. ન કેવલં એકકુટિકાદિભેદોવાતિ આહ ''**અન્તમસો**''તિઆદિ. **યો કોચિ સત્થોપી**તિ જઙ્ઘસત્થસકટસત્થાદીસુ યો કોચિ સત્થોપિ. ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે નિગમનગરાનિ વિય ગામગ્ગહણેનેવ ગામૂપચારોપિ સઙ્ગહિતોતિ આહ ''**ઠપેત્વા ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચા**''તિ. અઞ્ઞથા પન માતિકાય અનવસેસતો અવહારટ્ઠાનપરિગ્ગહો કતો નામ ન હોતિ, ન ચ બુદ્ધા સાવસેસં પારાજિકં પઞ્ઞાપેન્તિ.

તત્થાતિ તેસુ ગામગામૂપચારેસુ. **દ્વારે**તિ નિબ્બકોસસ્સ ઉદકપતનટ્ઠાનતો અબ્ભન્તરે. **અન્તોગેહે**તિ પમુખસ્સ અબ્ભન્તરે. **કતપરિક્ખેપો**તિ પાકારવતિઆદીહિ કતપરિક્ખેપો. સુપ્પપતનાદિપરિચ્છેદો પનેત્થ અપરિક્ખિત્તઘરં સન્ધાય વુત્તો. ન કેવલં ઘરસ્સ પુરતો, અથ ખો સમન્તતો તત્તકોવ પરિચ્છેદો ઘરૂપચારો નામાતિ ગહેતબ્બં. ''**પુરતો**''તિઆદિકં પન લોકિયેહિ તથાકરણતો વુત્તં. **થામમજ્ઝિમસ્સા**તિ મજ્ઝિમથામસ્સ, નેવ અપ્પથામસ્સ, ન મહાથામસ્સાતિ વુત્તં હોતિ. ''**યથા તરુણમનુસ્સા**''તિઆદિના યથા માતુગામો કાકે ઉટ્ઠાપેન્તો ઉજુકમેવ હત્થં ઉક્ખિપિત્વા લેડ્ડું ખિપતિ, યથા ચ ઉદકુક્ખેપે ઉદકં ખિપન્તિ, એવં ખિત્તસ્સ લેડ્ડુસ્સ પતિતટ્ઠાનં પટિક્ખિપતિ. **પવત્તિત્વા**તિ લુઠિત્વા, પરિવત્તિત્વાતિ વુત્તં હોતિ. **તસ્સ સચે દ્વે ઇન્દખીલા હોન્તી**તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૯૨) તસ્સ પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ સચે અનુરાધપુરસ્સેવ દ્વે ઉમ્મારા હોન્તિ. યસ્સ પન એકો, તસ્સ ગામદ્વારબાહાનં વેમજ્ઝે ઠિતસ્સ લેડ્ડુપાતબ્ભન્તરં **ગામૂપચારો** નામ. યત્ર પન ઇન્દખીલો નત્થિ, તત્ર ગામદ્વારબાહાનં વેમજ્ઝં. યત્ર દ્વારબાહાપિ નત્થિ, તત્થ ઉભોસુ પસ્સેસુ વતિયા વા પાકારસ્સ વા કોટિવેમજ્ઝંવ ઇન્દખીલટ્ઠાનિયત્તા ઇન્દખીલોતિ

ગહેતબ્બં. યો પન ગામો પુબ્બે મહા હુત્વા પચ્છા કુલેસુ નટ્ઠેસુ અપ્પકો હોતિ, સો ઘરૂપચારતો લેડ્ડુપાતેનેવ પરિચ્છિન્દિતબ્બો. પુરિમપરિચ્છેદો પનસ્સ પરિક્ખિત્તસ્સાપિ અપરિક્ખિત્તસ્સાપિ અપ્પમાણમેવાતિ. નનુ ચેતં અપરિક્ખિત્તસ્સ ઉપચારદસ્સનં પદભાજનેન વિરુદ્ધમિવ દિસ્સતિ. તત્થ હિ ''ગામૂપચારો નામ પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઇન્દખીલે ઠિતસ્સ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ લેડ્ડુપાતો''તિ (પારા॰ ૯૨) વત્વા ''અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઘરૂપચારે ઠિતસ્સ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ લેડ્ડુપાતો''તિ (પારા॰ ૯૨) એત્તકમેવ વુત્તં, ન પન તં લેડ્ડુપાતં ગામસઙ્ખેપં કત્વા તતો પરં ગામૂપચારોતિ વુત્તોતિ આહ ''**પદભાજનેપિ હિ ઇમિનાવ નયેન અત્થો વેદિતબ્બો**''તિ.

અયમેત્થ અધિપ્પાયો – ઇધ ગામો નામ દુવિધો હોતિ પરિક્ખિત્તો ચ અપરિક્ખિત્તો ચ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૯૨). તત્ર પરિક્ખિત્તસ્સ પરિક્ખેપોયેવ પરિચ્છેદો. તસ્મા તસ્સ વિસું પરિચ્છેદં અવત્વા ''ગામૂપચારો નામ પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઇન્દખીલે ઠિતસ્સ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ લેડ્ડુપાતો''તિ પાળિયં વુત્તં. અપરિક્ખિત્તસ્સ પન ગામસ્સ ગામપરિચ્છેદો વત્તબ્બો. તસ્મા તસ્સ ગામસ્સ ગામપરિચ્છેદદસ્સનત્થં ''અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઘરૂપચારે ઠિતસ્સ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ લેડ્ડુપાતો''તિ (પારા॰ ૯૨) વુત્તં. ગામપરિચ્છેદે ચ દસ્સિતે ગામૂપચારલક્ખણં પુબ્બે વુત્તનયેનેવ સક્કા ઞાતુન્તિ પુન ''તત્થ ઠિતસ્સ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ લેડ્ડુપાતો''તિ ન વુત્તં, અત્થો પન તત્થાપિ અયમેવ યથાવુત્તોતિ. યો પન ઘરૂપચારે ઠિતસ્સ લેડ્ડુપાતંયેવ ''ગામૂપચારો''તિ વદતિ, તસ્સ ઘરૂપચારો ''ગામો''તિ આપજ્જતિ. તતો ઘરં ઘરૂપચારો, ગામો ગામૂપચારોતિ એસ વિભાગો સઙ્કરીયતિ. અસંકરતો ચેત્થ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો. તસ્મા પાળિઞ્ચ અટ્ઠકથઞ્ચ સંસન્દિત્વા વુત્તનયેનેવેત્થ ગામો, ગામૂપચારો ચ વેદિતબ્બોતિ.

તત્થાતિ તેસુ દ્વીસુ ઉપચારેસુ. ય્વાયં ઉપચારો દસ્સિતોતિ સમ્બન્ધો. **વિકાલે ગામપ્પવેસનાદીસૂ**તિ એત્થ **આદિ**સદ્દેન અસંકચ્ચિકાગામપ્પવેસનં (પાચિ॰ ૧૨૨૫) સઙ્ગણ્હાતિ. યો પન પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારો વુત્તો, સો ન કત્થચિ વિનયપિટકે ઉપયોગં ગતો. કેવલં અપરિક્ખિત્તસ્સ પરિક્ખેપોકાસતો અપરો એકો લેડ્ડુપાતો ગામૂપચારો નામાતિ ઞાપનત્થં વુત્તો. એવં વુત્તે હિ ઞાયતિ ''પરિક્ખિત્તસ્સાપિ ચે ગામસ્સ એકો લેડ્ડુપાતો કપ્પિયભૂમિ સમાનો ઉપચારોતિ વુત્તો, પગેવ અપરિક્ખિત્તસ્સ પરિક્ખેપોકાસતો એકો''તિ. **ઇમેસં પરિચ્છેદદસ્સનત્થ**ન્તિ ઇમેસં ગામારઞ્ઞાનં પરિચ્છેદદસ્સનત્થં **વુત્તા** અટ્ઠકથાયં. **પારાજિકવત્થુ**ન્તિ પાદગ્ઘનકં. **અવહરન્તસ્સા**તિ ગણ્હન્તસ્સ.

અદિન્નન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૯૨) દન્તપોનસિક્ખાપદે અત્તનો સન્તકમ્પિ અપ્પટિગ્ગહિતકં કપ્પિયં અજ્ઝોહરણીયં વુચ્ચતિ, ઇધ પન યં કિઞ્ચિ પરપરિગ્ગહિતં સસામિકં ભણ્ડં, તદેતં તેહિ સામિકેહિ કાયેન વા વાચાય વા ન દિન્નન્તિ અદિન્નં. અવહારપ્પહોનકમેવ પન દસ્સેતું ''**અઞ્ઞસ્સ મનુસ્સજાતિકસ્સ સન્તક**''ન્તિ વુત્તં. સઙ્ખાસદ્દસ્સેવ ત-કારેન વડ્ઢેત્વા વુત્તત્તા ''**સઙ્ખા સઙ્ખાતન્તિ અત્થતો એક**''ન્તિ વુત્તં. તત્થ **અત્થતો એક**ન્તિ પદત્થતો એકં, અનત્થન્તરન્તિ વુત્તં હોતિ. **કોટ્ઠાસસ્સેતં નામં** ભાગતો સઙ્ખાયતિ ઉપટ્ઠાતીતિ કત્વા. **પપઞ્ચસઙ્ખા**તિ સત્તાનં સંસારે પપઞ્ચેન્તિ ચિરાયન્તીતિ **પપઞ્ચા**, તણ્હામાનદિટ્ઠિયો, યસ્સ વા ઉપ્પન્ના, તં ''રત્તો''તિ વા ''મત્તો''તિ વા ''મિચ્છાદિટ્ઠિનિવિટ્ઠો''તિ વા પપઞ્ચેન્તિ બ્યઞ્જેન્તીતિ **પપઞ્ચા**, **સઙ્ખા** વુચ્ચતિ કોટ્ઠાસો, પપઞ્ચાવ સઙ્ખા **પપઞ્ચસઙ્ખા**, પપઞ્ચકોટ્ઠાસાતિ અત્થો, તણ્હામાનદિટ્ઠિયોતિ વુત્તં હોતિ. **થેય્યચિત્તસઙ્ખાતો**તિ ''થેય્યચિત્તો''તિ કથિતો. **એકો ચિત્તકોટ્ઠાસો**તિ વિસ્સાસતાવકાલિકાદિગ્ગાહવસપ્પવત્તઅથેય્યચિત્તકોટ્ઠાસતો અઞ્ઞો ચિત્તકોટ્ઠાસો. **થેય્યસઙ્ખાતેના**તિ થેય્યભૂતચિત્તકોટ્ઠાસેન. યદિ એવં અથ કસ્મા એતસ્સ વિભઙ્ગે ''થેય્યચિત્તો અવહરણચિત્તો''તિ (પારા॰ ૯૨)

વુત્તન્તિ આહ "**યો ચા**"તિઆદિ. **બ્યઞ્જનં અનાદિયિત્વા**તિ બ્યઞ્જને આદરં અકત્વાતિ અત્થો, સદ્દત્થમનપેક્ખિત્વાતિ વુત્તં હોતિ. **અત્થમેવા**તિ ભાવત્થમેવ.

તે પન અવહારાતિ તે પઞ્ચવીસતિ અવહારા. સવિઞ્ઞાણકાવિઞ્ઞાણકવસેન નાનાવિધો ભણ્ડો એતસ્સ પઞ્ચકસ્સાતિ **નાનાભણ્ડં**, પઞ્ચન્નં અવહારાનં સમૂહો **પઞ્ચકં**, પઞ્ચપરિમાણમસ્સાતિ વા **પઞ્ચકં**, નાનાભણ્ડમેવ પઞ્ચકં **નાનાભણ્ડપઞ્ચકં**. સવિઞ્ઞાણકવસેન એકો ભણ્ડો એતસ્સાતિ **એકભણ્ડં**. સેસં વુત્તનયમેવ. સાહત્થિકોવ પઞ્ચકં **સાહત્થિકપઞ્ચકં**. આદિપદવસેન ચેતં નામં કુસલાદિત્તિકસ્સ કુસલત્તિકવોહારો વિય. તસ્મા સાહત્થિકાદિપઞ્ચકન્તિ અત્થતો દટ્ઠબ્બં. એસ નયો સેસેસુ પઞ્ચકદ્વયેસુ. **એતસ્સેવા**તિ "આદિયેય્યા"તિ એતસ્સેવ માતિકાપદસ્સ. **ઇમેસં પદાનં વસેના**તિ ઇમેસં પઞ્ચન્નં પદાનં વસેન. એત્થ ચ પઠમપદં અભિયોગવસેન વુત્તં, દુતિયપદં અઞ્ઞેસં ભણ્ડં હરન્તસ્સ ગચ્છતો વસેન, તતિયપદં ઉપનિક્ખિત્તભણ્ડવસેન, ચતુત્થં સવિઞ્ઞાણકવસેન, પઞ્ચમં થલે નિક્ખિત્તાદિવસેન વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

ઇદાનિ નેસં અત્થયોજનં દસ્સેતું "**તત્થા**"તિઆદિમાહ. તત્થ **તત્થા**તિ તેસુ દ્વીસુ પઞ્ચકેસુ. **ઇતરન્તિ** એકભણ્ડપઞ્ચકં. **આરામન્તિ** પુપ્ફારામફલારામં. **અભિયુઞ્જતી**તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૦૨) પરસન્તકં "મમ સન્તકોવ અય"ન્તિ મુસા ભણિત્વા અભિયુઞ્જતિ ચોદેતિ, અટ્ટં કરોતીતિ અત્થો. સમ્પજાનમુસાવાદેપિ અદિન્નાદાનસ્સ પુબ્બપયોગત્તા દુક્કટન્તિ આહ "**આપત્તિ દુક્કટસ્સા**"તિ, દુક્કટસઞ્ઞાતા આપત્તિ ભવેય્યાતિ અત્થો. અથ વા દુક્કટસઞ્ઞિતસ્સ વીતિક્કમસ્સ આપજ્જનન્તિ અત્થો. એસ નયો "આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા"તિઆદીસુ. **સામિકસ્સ વિમતિં ઉપ્પાદેતી**તિ વિનિચ્છયકુસલતાય, બલવનિસ્સિતાદિભાવેન વા આરામસામિકસ્સ સંસયં જનેતિ. કથં? તઞ્હિ તથા વિનિચ્છયપ્પસુતં દિસ્વા સામિકો ચિન્તેતિ "સક્ખિસ્સામિ નુ ખો અહં ઇમં આરામં અત્તનો કાતું, ન સક્ખિસ્સામિ નુ ખો"તિ. એવં તસ્સ વિમતિ ઉપ્પજ્જમાના તેન ઉપ્પાદિતા હોતિ. **ધુરં નિક્ખિપતી**તિ યદા પન સામિકો "અયં થદ્ધો કક્ખળો જીવિતબ્રહ્મચરિયન્તરાયમ્પિ મે કરેય્ય, અલં દાનિ મય્હં ઇમિના આરામેના"તિ ધુરં નિક્ખિપતિ, ઉસ્સાહં ઠપેતિ, અત્તનો સન્તકકરણે નિરુસ્સાહો હોતીતિ અત્થો. **આપત્તિ પારાજિકસ્સ** સચે સયમ્પિ કતધુરનિક્ખેપો ચાતિ અધિપ્પાયો. અથ પન સામિકેન ધુરે નિક્ખિત્તેપિ અભિયુઞ્જકો ધુરં અનિક્ખિપિત્વાવ "ઇમં સુટ્ઠુ પીળેત્વા મમ આણાપવત્તિં દસ્સેત્વા કિઙ્કારપ્પટિસ્સાવિભાવે ઠપેત્વા દસ્સામી"તિ દાતબ્બભાવે સઉસ્સાહો, રક્ખતિ તાવ. અથાપિ અભિયુઞ્જકો અચ્છિન્દિત્વા "ન દાનિ ઇમં ઇમસ્સ દસ્સામી"તિ ધુરં નિક્ખિપતિ, સામિકો પન ધુરં ન નિક્ખિપતિ, પક્ખં પરિયેસતિ, કાલં આગમેતિ, "લજ્જિપરિસં તાવ લભામિ, પચ્છા જાનિસ્સામી"તિ ગહણેયેવ સઉસ્સાહો હોતિ, રક્ખતિયેવ. યદા પન "સોપિ ન દસ્સામી"તિ, "સામિકોપિ ન લચ્છામી"તિ એવં ઉભો ધુરં નિક્ખિપન્તિ, તદા અભિયુઞ્જકસ્સ પારાજિકં.

અઞ્ઞસ્સ ભણ્ડં હરન્તોતિ વેતનેન વા મિત્તભાવેન વા અઞ્ઞસ્સ ભણ્ડં હરન્તો. **સીસે ભારન્તિ** સીસે ઠિતભારં. સીસસ્સ તાવ પુરિમગલે ગલવાટકો, પિટ્ઠિગલે કેસઞ્ચિ કેસન્તે આવટ્ટો હોતિ, ગલસ્સેવ ઉભોસુ પસ્સેસુ કેસઞ્ચિ કેસા ઓરુય્હ જાયન્તિ, યે "કણ્ણચૂળિકા"તિ વુચ્ચન્તિ, તેસં અધોભાગો ચાતિ અયં હેટ્ઠિમકો પરિચ્છેદો, તતો ઉપરિ **સીસં**, એત્થન્તરે ઠિતભારન્તિ વુત્તં હોતિ. **ખન્ધં ઓરોપેતી**તિ ઉભોસુ પસ્સેસુ કણ્ણચૂળિકાહિ પટ્ઠાય હેટ્ઠા, કપ્પરેહિ પટ્ઠાય ઉપરિ, પિટ્ઠિગલાવટ્ટતો ચ ગલવાટકતો ચ પટ્ઠાય હેટ્ઠા, પિટ્ઠિવેમજ્ઝાવટ્ટતો ચ ઉરપરિચ્છેદમજ્ઝે, હદયાવાટકતો ચ પટ્ઠાય ઉપરિ **ખન્ધો**, તં ઓરોપેતિ.

અયં પનેત્થ વિનિચ્છયો – યો ભિક્ખુ ‘‘ઇદં ગહેત્વા એત્થ યાહી’’તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૦૧) સામિકેહિ અનાણત્તો સયમેવ ‘‘મય્હં ઇદં નામ દેથ, અહં વો ભણ્ડં વહામી’’તિ તેસં ભણ્ડં સીસેન આદાય ગચ્છન્તો થેય્યચિત્તેન તં ભણ્ડં આમસતિ, દુક્કટં. યથાવુત્તસીસપરિચ્છેદં અનતિક્કમન્તોવ ઇતો ચિતો ચ ઘંસન્તો સારેતિપિ પચ્ચાસારેતિપિ, થુલ્લચ્ચયં. ખન્ધં ઓરોપિતમત્તે કિઞ્ચાપિ સામિકાનં ‘‘વહતૂ’’તિ ચિત્તં અત્થિ, તેહિ પન અનાણત્તત્તા પારાજિકં. ખન્ધં પન અનોરોપેત્વાપિ સીસતો કેસગ્ગમત્તમ્પિ ચાવેન્તસ્સ પારાજિકં. યમકભારસ્સ પન એકો ભાગો સીસે પતિટ્ઠાતિ, એકો પિટ્ઠિયં, તત્થ દ્વિન્નં ઠાનાનં વસેન વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો. અયં પન સુદ્ધસીસભારસ્સેવ વસેન વુત્તો. યો ચાયં સીસભારે વુત્તો, ખન્ધભારાદીસુપિ અયમેવ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો.

ઉપનિક્ખિત્તં ભણ્ડન્તિ સઙ્ગોપનત્થાય અત્તનો હત્થે પરેહિ ઠપિતભણ્ડં. અહં ન ગણ્હામીતિ સમ્બન્ધો. અતીતત્થે ચેતં વત્તમાનવચનં, નાહં ગહેસિન્તિ અત્થો. **દુક્કટં** (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૧૧) સમ્પજાનમુસાવાદેપિ અદિન્નાદાનસ્સ પુબ્બપયોગત્તા. ‘‘કિં તુમ્હે ભણથ, નેવિદં મય્હં અનુરૂપં, ન તુમ્હાક’’ન્તિઆદીનિ વદન્તસ્સાપિ દુક્કટમેવ. **સામિકસ્સ વિમતિં ઉપ્પાદેતી**તિ ‘‘રહો મયા એતસ્સ હત્થે ઠપિતં, ન અઞ્ઞો કોચિ જાનાતિ, દસ્સતિ નુ ખો મે, નો’’તિ સામિકસ્સ વિમતિં ઉપ્પાદેતિ. **ધુરં નિક્ખિપતી**તિ તસ્સ ફરુસાદિભાવં દિસ્વા ઉસ્સાહં ઠપેતિ. તત્ર સચાયં ભિક્ખુ ‘‘કિલમેત્વા નં દસ્સામી’’તિ દાને સઉસ્સાહો, રક્ખતિ તાવ. સચે સો દાને નિરુસ્સાહો, ભણ્ડસામિકો પન ગહણે સઉસ્સાહો, રક્ખતેવ. યદિ પન સો તસ્મિં દાને નિરુસ્સાહો, ભણ્ડસામિકોપિ ‘‘ન મય્હં દસ્સતી’’તિ ધુરં નિક્ખિપતિ, એવં ઉભિન્નં ધુરનિક્ખેપેન ભિક્ખુનો પારાજિકં. યદિપિ મુખેન ‘‘દસ્સામી’’તિ વદતિ, ચિત્તેન પન અદાતુકામો, એવમ્પિ સામિકસ્સ ધુરનિક્ખેપેન ભિક્ખુનો પારાજિકં.

સહભણ્ડહારકં નેસ્સામીતિ ‘‘સહભણ્ડહારકં ભણ્ડં નેસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા. **પઠમં પાદં અતિક્કામેતી**તિ ભણ્ડહારકં તજ્જેત્વા તસ્સ ગમનપથં વારેત્વા અત્તના રુચિતમગ્ગં એકપાદં અતિક્કામેતિ. **થલટ્ઠ**ન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૯૫) થલે નિક્ખિત્તં, ભૂમિતલે વા પાસાણપબ્બતતલાદીસુ વા યત્થ કત્થચિ પટિચ્છન્ને વા અપ્પટિચ્છન્ને વા ઠપિતન્તિ અત્થો. **ફન્દાપેતિ, થુલ્લચ્ચય**ન્તિ યો ફન્દાપેતિ , તસ્સ પયોગે પયોગે થુલ્લચ્ચયં, આમસને દુક્કટં, ફન્દાપને થુલ્લચ્ચયઞ્ચ વિસું વિસું થેય્યચિત્તેન આમસનફન્દાપનપયોગે કરોન્તસ્સેવ હોતિ. ‘‘એકપયોગેન ગણ્હન્તસ્સ પન ઉદ્ધારે પારાજિકમેવ, ન દુક્કટથુલ્લચ્ચયાની’’તિ વદન્તિ. **ઠાના**તિ ઠિતટ્ઠાનતો. સચે તં થલટ્ઠં રાસિકતં હોતિ, અન્તોકુમ્ભિયં ભાજનગતકરણમુટ્ઠિચ્છેદનવિનિચ્છયેન વિનિચ્છિનિતબ્બં. સચે એકાબદ્ધં સિલેસનિય્યાસાદિ, પક્કમધુફાણિતવિનિચ્છયેન વિનિચ્છિનિતબ્બં. સચે ગરુકં હોતિ ભારબદ્ધં લોહપિણ્ડિતેલમધુઘટાદિ વા, કુમ્ભિયં ઠાનાચાવનવિનિચ્છયેન વિનિચ્છિનિતબ્બં. સઙ્ખલિકાબદ્ધસ્સ ચ ઠાનભેદો સલ્લક્ખેતબ્બો. પત્થરિત્વા ઠપિતં પન પાવારત્થરણકટસારકાદિં ઉજુકં ગહેત્વા આકડ્ઢતિ, પારિમન્તે ઓરિમન્તેન કુટ્ઠોકાસં અતિક્કન્તે પારાજિકં. તથેવ ગહેત્વા પરતો પેલ્લતિ, પારિમન્તે કુટ્ઠોકાસં ઓરિમન્તે અતિક્કન્તે પારાજિકં. વામતો વા દક્ખિણતો વા અપનામેન્તસ્સ વામન્તેન વા દક્ખિણન્તેન વા કુટ્ઠોકાસં દક્ખિણન્તે વા વામન્તે વા અતિક્કન્તે પારાજિકં. વેઠેત્વા ઉદ્ધરતિ, કેસગ્ગમત્તં આકાસગતં કરોન્તસ્સ પારાજિકં.

સકો હત્થો **સહત્થો**, તેન નિબ્બત્તો, તસ્સ વા સમ્બન્ધીતિ **સાહત્થિકો**, અવહારો. આણાપનં **આણત્તિ**, તાય આણત્તિયા નિબ્બત્તો અવહારો **આણત્તિકો**. નિસ્સજ્જનં **નિસ્સગ્ગો**, સુઙ્કઘાતટ્ઠાને, પરિકપ્પિતોકાસે ચ ઠત્વા ભણ્ડસ્સ બહિ નિપાતનં, નિસ્સગ્ગોવ **નિસ્સગ્ગિયો**. કિરિયાસિદ્ધિતો પુરેતરમેવ પારાજિકાપત્તિસઙ્ખાતં અત્થં સાધેતીતિ **અત્થસાધકો**. ધુરસ્સ આલયસઙ્ખાતસ્સ ભારસ્સ નિક્ખિપનં પરિચ્ચજનં નિરુસ્સાહભાવાપજ્જનં **ધુરનિક્ખેપો**. ઇદાનિ બ્યઞ્જને આદરં અકત્વા તેસં અત્થમત્તમેવ દસ્સેન્તો ‘‘**તત્થ સાહત્થિકો નામા**’’તિઆદિમાહ. **સહત્થા**તિ સહત્થેન.

કરણત્થે હિ ઇદં નિસ્સક્કવચનં. “**અસુકસ્સ ભણ્ડં અવહરા**”**તિ અઞ્ઞં આણાપેતી**તિ એત્થાપિ આણત્તિક્ખણે એવ આપત્તિ દટ્ઠબ્બા. યદિ એવં ઇમસ્સ, અત્થસાધકસ્સ ચ કો વિસેસોતિ? તં ખણં એવ ગહણે નિયુઞ્જનં આણત્તિકપયોગો, કાલન્તરેન ગહણત્થં નિયોગો અત્થસાધકોતિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૯૨; વિ॰ વિ॰ ટી॰ ૧.૯૨) અયમેતેસં વિસેસોતિ. તેનેવાહ “**અસુકસ્સ ભણ્ડં યદા સક્કોસિ, તદા તં અવહરાતિ આણાપેતી**”તિ.

સુઙ્કઘાતપરિકપ્પિતોકાસાનન્તિ સુઙ્કઘાતઞ્ચ પરિકપ્પિતોકાસો ચ સુઙ્કઘાતપરિકપ્પિતોકાસા, તેસં. તત્થ **સુઙ્કઘાત**ન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૧૩) રુક્ખપબ્બતાદિસઞ્ઞાણેન નિયમિતસ્સ સુઙ્કટ્ઠાનસ્સેતં અધિવચનં. તઞ્હિ યસ્મા તતો રાજદેય્યભાગં સુઙ્કં અદત્વા નીહરન્તા રઞ્ઞો સુઙ્કં હનન્તિ વિનાસેન્તિ, તસ્મા ‘‘સુઙ્કઘાત’’ન્તિ વુત્તં.

કોચિ પરપરિવેણાદીનિ પવિટ્ઠો કિઞ્ચિ લોભનેય્યભણ્ડં દિસ્વા દ્વારપ્પમુખાદિવસેન યં ઠાનં ‘‘સચે મં એત્થન્તરે પસ્સિસ્સન્તિ, દટ્ઠુકામતાય ગહેત્વા વિચરન્તો વિય દસ્સામિ, નો ચે પસ્સિસ્સન્તિ, હરિસ્સામી’’તિ પરિકપ્પેતિ, અયં **પરિકપ્પિતોકાસો. આણત્તિક્ખણેયેવ પારાજિક**ન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૨૧) અત્થસાધકચેતનાક્ખણેયેવ પારાજિકં. સચેપિ અવહારકો સટ્ઠિવસ્સાતિક્કમેનપિ તં ભણ્ડં અવહરતિ, આણાપકો ચ અન્તરાયેવ કાલં કરોતિ, હીનાય વા આવત્તતિ, અસ્સમણોવ હુત્વા કાલં વા કરિસ્સતિ, હીનાય વા આવત્તિસ્સતિ, અવહારકસ્સ પન અવહારક્ખણેયેવ પારાજિકં. **પાદગ્ઘનકતેલ**ન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૯૪) એત્થ **પાદો** નામ કહાપણસ્સ ચતુત્થો ભાગો, તં અગ્ઘતીતિ **પાદગ્ઘનકં**, પાદગ્ઘનકઞ્ચ તં તેલઞ્ચાતિ **પાદગ્ઘનકતેલં**. ઉપાહના આદિ યેસં વત્થૂનં તાનિ **ઉપાહનાદીનિ**. **આદિ**સદ્દેન દુકૂલસાટકચમ્મક્ખણ્ડાદીનં ગહણં. **પક્ખિપતી**તિ થેય્યચિત્તેન પક્ખિપતિ. તેનાહ “**હત્થતો મુત્તમત્તેયેવ પારાજિક**”ન્તિ સચે પન અત્તનોપિ કુમ્ભિયં અઞ્ઞો સપ્પિં વા તેલં વા આકિરતિ, તત્ર ચાયં થેય્યચિત્તેન તેલપિવનકં ભણ્ડં પક્ખિપતિ, વુત્તનયેનેવ પારાજિકં.

કાયેન વા વાચાય વા પયુઞ્જનં આણાપનં **પયોગો**, આણત્તસ્સ ભણ્ડગ્ગહણતો પુબ્બત્તા **પુબ્બો**, ઇતિ પુબ્બો ચ સો પયોગો ચાતિ **પુબ્બપયોગો**. પયોગેન સહ વત્તમાનો અવહારો **સહપયોગો**. સમં એકી હુત્વા વિદહિત્વા મન્તેત્વા અવહરણં **સંવિધાવહારો**, અઞ્ઞમઞ્ઞં સઞ્ઞુપ્પત્તિયા કતાવહારોતિ વુત્તં હોતિ. પુબ્બણ્હાદિકાલપરિચ્છેદેન સઞ્જાનનં **સઙ્કેતો**, તસ્સ કમ્મં **સઙ્કેતકમ્મં**. નિમિત્તસ્સ કમ્મં **નિમિત્તકમ્મં**, સઞ્ઞુપ્પાદનત્થં કસ્સચિ નિમિત્તસ્સ કરણન્તિ અત્થો. **તત્થા**તિ યથાવુત્તેસુ પુબ્બપયોગાદીસુ પઞ્ચસુ. **ખિલાદીનિ સઙ્કામેત્વા ખેત્તાદિગ્ગહણવસેના**તિ ખિલં, રજ્જું, વતિં, મરિયાદં વા પાકારં વા સઙ્કામેત્વા ખેત્તગ્ગહણવસેન, ખિલં, રજ્જું, વતિં, મરિયાદં વા પાકારં વા સઙ્કામેત્વા વત્થુગ્ગહણવસેન. સચે પન દ્વીહિ ખિલેહિ ગહેતબ્બં હોતિ, પઠમે ખિલે થુલ્લચ્ચયં, દુતિયે પારાજિકં (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૦૪). સચે તીહિ ગહેતબ્બં હોતિ, પઠમે દુક્કટં, દુતિયે થુલ્લચ્ચયં, તતિયે પારાજિકં. એવં બહુકેસુપિ અવસાને દ્વે ઠપેત્વા પુરિમેહિ દુક્કટં, અવસાને દ્વિન્નં એકેન થુલ્લચ્ચયં , ઇતરેન પારાજિકં. રજ્જુપસારણાદીસુપિ એસેવ નયો. યં પન **સમન્તપાસાદિકાયં** ‘‘તઞ્ચ ખો સામિકાનં ધુરનિક્ખેપેના’’તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૦૪) વુત્તં, તં ‘‘ખેત્તં અભિયુઞ્જતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિઆદિ (પારા॰ ૧૦૪) -અધિકારે વુત્તત્તા અભિયોગવસેન ગહણં સન્ધાયાતિ દટ્ઠબ્બં. **સંવિદહિત્વા**તિ એતસ્સેવ વેવચનં. **સંમન્તયિત્વા**તિ એકચ્છન્દતાય એકજ્ઝાસયતાય ભણિત્વાતિ અત્થો. ઇમસ્મિં અવહારે અસમ્મોહત્થં “**એવં સંવિદહિત્વા ગતેસુ હી**”તિઆદિમાહ. **સઞ્જાનનકમ્મ**ન્તિ પુબ્બણ્હાદિકાલપરિચ્છેદવસેન સઞ્ઞાણકરણં. તેનાહ “**સચે હી**”તિઆદિ.

એત્થ ચ ‘‘પુરેભત્તં અવહરા’’તિ વુત્તે (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૧૯) અજ્જ વા પુરેભત્તં અવહરતુ, સ્વે વા, અનાગતે વા સંવચ્છરે, નત્થિ વિસઙ્કેતો, ઉભિન્નમ્પિ પારાજિકં. સચે પન ‘‘અજ્જ પુરેભત્તં અવહરા’’તિ વુત્તે સ્વે અવહરતિ.

‘‘અજ્જા’’તિ નિયમિતં સઙ્કેતં અતિક્કમ્મ પચ્છા અવહટં હોતિ. સચે ‘‘સ્વે પુરેભત્તં અવહરા’’તિ વુત્તે અજ્જ પુરેભત્તં અવહરતિ, ‘‘સ્વે’’તિ નિયમિતં તં સઙ્કેતં અપત્વા પુરે અવહટં હોતિ, એવં અવહરન્તસ્સ અવહારકસ્સેવ પારાજિકં, મૂલટ્ઠસ્સ અનાપત્તિ. ‘‘સ્વેવ પુરેભત્ત’’ન્તિ વુત્તે તદહેવ વા, સ્વે પચ્છાભત્તં વા અવહરન્તોપિ તંસઙ્કેતતો પુરે ચ પચ્છા ચ અવહરતિ. યો પન એવંઅકત્વા યથાપરિચ્છિન્નકાલમેવ અવહરતિ, અયં **સઙ્કેતતો અપુરે અપચ્છા તં અવહરતી**તિ વેદિતબ્બો. એસ નયો પચ્છાભત્તરત્તિન્દિવેસુપિ, પુરિમયામમજ્ઝિમયામપચ્છિમયામકાળજુણ્હમાસઉતુસંવચ્છરાદિવસેનાપિ એત્થ સઙ્કેતવિસઙ્કેતતા વેદિતબ્બા. પરભણ્ડાવહારસઞ્ઞુપ્પાદસ્સ હેતુત્તા અક્ખિનિખણાદીનેવ નિમિત્તન્તિ **અક્ખિનિખણાદિનિમિત્તં**, તસ્સ કરણં **અક્ખિનિખણાદિનિમિત્તકરણં. આદિ**સદ્દેન ભમુકુક્ખેપસીસકમ્પનહત્થલઙ્ઘનપાણિપ્પહારઅઙ્ગુલિફોટનગીવુન્નામનઉક્કાસનાદિઅનેકપ્પકારં સઙ્ગણ્હાતિ. સેસમેત્થ સઙ્કેતકમ્મે વુત્તનયમેવ.

થેનો વુચ્ચતિ ચોરો, તસ્સ ભાવો **થેય્યં**, તેન અવહરણં **થેય્યાવહારો**. પસય્હ અભિભવિત્વા અવહરણં **પસય્હાવહારો**. વત્થસુત્તાદિકં પરિચ્છિજ્જ કપ્પનં **પરિકપ્પો**, તેન અવહરણં **પરિકપ્પાવહારો**. તિણપણ્ણાદીહિ પટિચ્છન્નસ્સ અવહારો **પટિચ્છન્નાવહારો**. કુસેન અવહારો **કુસાવહારો. કૂટમાનકૂટકહાપણાદીહી**તિ એત્થ **કૂટમાનં** (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૦; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૨૯૩; પુ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૧૭૯) નામ હદયભેદસિખાભેદરજ્જુભેદવસેન તિવિધં માનકૂટં. તત્થ **હદય**ન્તિ નાળિઆદિમાનભાજનાનં અબ્ભન્તરં, તસ્સ ભેદો છિદ્દકરણં **હદયભેદો**, સો સપ્પિતેલાદિમિનનકાલે લબ્ભતિ. તાનિ હિ ગણ્હન્તો હેટ્ઠાછિદ્દેન માનેન ‘‘સણિકં આસિઞ્ચા’’તિ વત્વા અન્તોભાજને બહું પગ્ઘરાપેત્વા ગણ્હાતિ, દદન્તો ચ છિદ્દં પિધાય સીઘં પૂરેત્વા દેતિ.

સિખાભેદો પન તિલતણ્ડુલાદિમિનનકાલે લબ્ભતિ. તાનિ હિ ગણ્હન્તો સણિકં સિખં ઉસ્સાપેત્વા ગણ્હાતિ, દદન્તો વેગેન પૂરેત્વા સિખં છિન્દન્તો દેતિ.

રજ્જુભેદો ખેત્તવત્થુમિનનકાલે લબ્ભતિ. ખેત્તાદિં મિનન્તા હિ અમહન્તમ્પિ મહન્તં કત્વા મિનન્તિ, મહન્તમ્પિ અમહન્તં.

તમ્બકંસાદિમયો કૂટો કહાપણો **કૂટકહાપણો. આદિ**સદ્દેન તુલાકૂટકંસકૂટવઞ્ચનાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. તત્થ **તુલાકૂટં** રૂપકૂટં, અઙ્ગકૂટં, ગહણકૂટં, પટિચ્છન્નકૂટન્તિ ચતુબ્બિધં હોતિ. તત્થ **રૂપકૂટં** નામ દ્વે તુલા સમરૂપા કત્વા ગણ્હન્તો મહતિયા ગણ્હાતિ, દદન્તો ખુદ્દિકાય દેતિ. **અઙ્ગકૂટં** નામ ગણ્હન્તો પચ્છાભાગે હત્થેન તુલં અક્કમતિ, દદન્તો પુબ્બભાગે અક્કમતિ. **ગહણકૂટં** નામ ગણ્હન્તો મૂલે રજ્જું ગણ્હાતિ, દદન્તો અગ્ગે. **પટિચ્છન્નકૂટં** નામ તુલં સુસિરં કત્વા અન્તો અયચુણ્ણં પક્ખિપિત્વા ગણ્હન્તો તં પચ્છાભાગે કરોતિ, દદન્તો અગ્ગભાગે.

કંસો વુચ્ચતિ સુવણ્ણપાતિ, તાય વઞ્ચનં **કંસકૂટં**. કથં? એકં સુવણ્ણપાતિં કત્વા અઞ્ઞા દ્વે તિસ્સો લોહપાતિયો સુવણ્ણવણ્ણા કરોન્તિ. તતો જનપદં ગન્ત્વા કિઞ્ચિદેવ અડ્ઢં કુલં પવિસિત્વા ‘‘સુવણ્ણભાજનાનિ કિણાથા’’તિ વત્વા અગ્ઘે પુચ્છિતે સમગ્ઘતરં દાતુકામા હોન્તિ . તતો તેહિ ‘‘કથં ઇમેસં સુવણ્ણભાવો જાનિતબ્બો’’તિ વુત્તે ‘‘વીમંસિત્વા ગણ્હથા’’તિ સુવણ્ણપાતિં પાસાણે ઘંસિત્વા સબ્બા પાતિયો દત્વા ગચ્છતિ.

વઞ્ચનં નામ તેહિ તેહિ ઉપાયેહિ પરેસં વઞ્ચનં. તત્રિદમેકં વત્થુ – એકો કિર લુદ્દકો મિગઞ્ચ મિગપોતકઞ્ચ ગહેત્વા આગચ્છતિ, તમેકો ધુત્તો ‘‘કિં ભો મિગો અગ્ઘતિ, કિં મિગપોતકો’’તિ આહ. ‘‘મિગો દ્વે કહાપણે,

મિગપોતકો એક''ન્તિ વુત્તે એકં કહાપણં દત્વા મિગપોતકં ગહેત્વા થોકં ગન્ત્વા નિવત્તેન્તો ''ન મે ભો મિગપોતકેન અત્થો, મિગં મે દેહી''તિ આહ. ''તેન હિ દ્વે કહાપણે દેહી''તિ આહ. સો આહ ''નનુ ભો મયા પઠમં એકો કહાપણો દિન્નો''તિ. આમ દિન્નો, ઇમં મિગપોતકં ગણ્હ, એવં સો ચ કહાપણો , અયઞ્ચ કહાપણગ્ઘનકો મિગપોતકોતિ દ્વે કહાપણા ભવિસ્સન્તીતિ. સો ''કારણં વદતી''તિ સલ્લક્ખેત્વા મિગપોતકં ગહેત્વા મિગં અદાસીતિ.

પસય્હાતિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૩૮) પરે અભિભુય્ય. ગામં ઘાતેન્તીતિ **ગામઘાતકા**, ગામં પહરન્તા ચોરા, તે આદિ યેસં તે **ગામઘાતકાદયો. આદિ**સદ્દેન ચેત્થ પન્થઘાતકાદીનં ગહણં. **ઉદ્ધારેયેવ પારાજિક**ન્તિ ''સચે સાટકો ભવિસ્સતિ, ગણ્હિસ્સામી''તિ પરિકપ્પસ્સ પવત્તત્તા, સાટકસ્સ ચ તત્થ સબ્ભાવતો. **પદવારેન કારેતબ્બો**તિ ભૂમિયં અનિક્ખિપિત્વાવ વીમંસિતત્તા વુત્તં. **ભણ્ડદેય્ય**ન્તિ યં પરસ્સ નટ્ઠં, તસ્સ મૂલં વા તદેવ વા ભણ્ડં દાતબ્બન્તિ અત્થો.

તસ્સાતિ યો એવં પરિકપ્પેતિ, તસ્સ. ઇમસ્સ ''અવહારો હોતી''તિ ઇમિના સમ્બન્ધો.

પરેસન્તિ કીળન્તાનં, પવિસન્તાનં વા પરેસં મનુસ્સાનં. ''**પચ્છા ગણ્હિસ્સામી**''**તિ પંસુના વા પણ્ણેન વા પટિચ્છાદેતી**તિ ''સચે ઇદાનેવ ઓનમિત્વા ગણ્હિસ્સામિ, 'કિં સમણો ગણ્હાતી'તિ મં જાનિત્વા વિહેઠેય્યું પચ્છા ગણ્હિસ્સામી''તિ પંસુના વા પણ્ણેન વા પટિચ્છાદેતિ. **ઉદ્ધારો નત્થી**તિ ઠાનાચાવનં નત્થીતિ અત્થો. **સામિકા**તિ અન્તાગામં પવિસિતુકામા ભણ્ડસામિકા મનુસ્સા. **ઉદ્ધારે**તિ ઉદ્ધરણે, ઠાનાચાવનેતિ અત્થો . ઠાનાચાવનઞ્ચેત્થ હેટ્ઠા વુત્તનયાનુસારેન વેદિતબ્બં. **પવેસેતી**તિ ઠાનાચાવનવસેન પવેસેતિ, હેટ્ઠિમન્તેન કુટ્ઠોકાસં કેસગ્ગમત્તમ્પિ ઉપરિમન્તેન અતિક્કામેન્તો પવેસેતીતિ અત્થો.

સમગ્ઘતરન્તિ અપ્પગ્ઘતરં. **ઉદ્ધટમત્તે અવહારો**તિ સકભાવપ્પયોગસ્સ નિટ્ઠાપિતત્તા, ન અત્થસાધકવસેન. **ઉદ્ધારે રક્ખતિ** અત્તનો કોટ્ઠાસે પાતેતુકામતાય ઉદ્ધટત્તા. એસેવ નયો **પાતનેપિ રક્ખતી**તિ એત્થાપિ. ''**ઉદ્ધારેયેવ રક્ખતી**''તિ ઇમિનાવ પાતને ન રક્ખતીતિ અત્થે સિદ્ધેપિ અત્થસાધકવસેન અત્થં દસ્સેતું ''**તં ઉદ્ધરિત્વા**''તિઆદિ વુત્તં. સચે પન દ્વીસુપિ કોટ્ઠાસેસુ પતિતદણ્ડકે અદસ્સનં ગમેતિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૩૮), તતો અવસેસભિક્ખૂસુ ગતેસુ ઇતરો ''મય્હં, ભન્તે, દણ્ડકો ન પઞ્ઞાયતી''તિ, ''મય્હમ્પિ, આવુસો, ન પઞ્ઞાયતી''તિ, ''કતમો પન, ભન્તે, મય્હં ભાગો''તિ. ''અયં તુય્હં ભાગો''તિ અત્તનો ભાગં દસ્સેતિ. તસ્મિં વિવદિત્વા વા અવિવદિત્વા વા તં ગણ્હિત્વા ગતે ઇતરો તસ્સ ભાગં ઉદ્ધરતિ, ઉદ્ધારે પારાજિકં. સચેપિ તેન ''અહં મમ ભાગં તુય્હં ન દેમિ, ત્વં પન અત્તનો ભાગં ઞત્વા ગણ્હા''તિ વુત્તેપિ ''નાયં મમા''તિ જાનન્તોપિ તસ્સેવ ભાગં ગણ્હાતિ, ઉદ્ધારે પારાજિકં. સચે પન ઇતરો ''અયં તુય્હં ભાગો, અયં મય્હં ભાગોતિ કિં ઇમિના વિવાદેના''તિ ચિન્તેત્વા ''મય્હં વા પત્તો હોતુ, તુમ્હાકં વા, યો વરભાગો, તં તુમ્હે ગણ્હથા''તિ વદતિ, દિન્નકં નામ ગહિતં હોતિ, નત્થેત્થ અવહારો. સચે સો વિવાદભીરુકો ભિક્ખુ ''યં તુય્હં રુચ્ચતિ, તં ગણ્હા''તિ વુત્તો અત્તનો પત્તં વરભાગં ઠપેત્વા લામકંયેવ ગહેત્વા ગચ્છતિ, તતો ઇતરસ્સ વિચિનિતાવસેસં ગણ્હન્તસ્સાપિ અવહારો નત્થેવ. એવમિમાનિ પઞ્ચ પઞ્ચકાનિ સમોધાનેત્વા ઇમે પઞ્ચવીસતિ અવહારા વેદિતબ્બા. નિટ્ઠિતો ''આદિયેય્યા''તિ ઇમસ્સ પદસ્સ વિનિચ્છયો. તેનાહ ''**ઇતિ યં વુત્તં...પે॰... યસ્સત્થો પકાસિતો હોતી**''તિ.

રાજાનોતિ કિઞ્ચાપિ અવિસેસેન વુત્તં, અપરાધાનુરૂપં પન છેજ્જભેજ્જાનુસાસકો પમાણભૂતોવ ઇધાધિપ્પેતોતિ આહ "**રાજાનોતિ ઇદં બિમ્બિસારંયેવ સન્ધાય વુત્ત**"ન્તિ. સો હિ ધમ્મિકરાજત્તા યથાપવેણિયાવ કરોતિ. અઞ્ઞે પન કાકણિકમત્તસ્સપિ સીસં છિન્દેય્યું , બહુકસ્સાપિ ન વા કિઞ્ચિ કરેય્યું. તેનાહ "**અઞ્ઞે પના**"તિઆદિ. હનનં નામ પોથનઞ્ચેવ છેદનઞ્ચાતિ આહ "**હત્થાદીહિ વા**"તિઆદિ. **આદિ**સદ્દેન પાદકસાવેત્તઅદ્ધદણ્ડકાનં ગહણં. **રજ્જુબન્ધનાદીહી**તિ **આદિ**સદ્દેન અન્દુબન્ધનસઙ્ખલિકાબન્ધનઘરબન્ધનનગરબન્ધનપુરિસગુત્તીનં ગહણં. **નીહરેય્યુ**ન્તિ રટ્ઠતો નિક્ખામેય્યું. **ચોરોસિ...પે॰... થેનોસી**તિ એત્થ ''પરિભાસેય્યુ''ન્તિ પદં અજ્ઝાહરિતબ્બં ઊનત્તા પદપ્પયોગસ્સ. તેનાહ "**ઇમેહિ વચનેહિ પરિભાસેય્યુ**"ન્તિ. યથારૂપં પન યસ્મા પાદતો પટ્ઠાય હોતિ, તસ્મા "**પાદસ્સ વા પાદારહસ્સ વા**"તિ આહ. પોરાણકસ્સ કહાપણસ્સ ચતુત્થો ભાગો **પાદો**, પાદં અરહતીતિ **પાદારહો**, તસ્સ પાદસ્સ વા પાદારહસ્સ વા. એત્થ ચ પાદેન કહાપણસ્સ ચતુત્થભાગં અકપ્પિયભણ્ડમેવ દસ્સેતિ, પાદારહેન પાદગ્ઘનકં કપ્પિયભણ્ડં. એત્તાવતા હેટ્ઠિમન્તદસ્સનેન સબ્બાકારેન દુતિયપારાજિકપ્પહોનકવત્થુ દસ્સિતં હોતીતિ દટ્ઠબ્બં. **પોરાણકસ્સા**તિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૮૮; વિ॰ વિ॰ ટી॰ ૧.૮૮) પોરાણસત્થાનુરૂપં ઉપ્પાદિતસ્સ લક્ખણસમ્પન્નસ્સ નીલકહાપણસદિસસ્સ કહાપણસ્સ. એતેન રુદ્રદામકાદીનિ પટિક્ખિપતિ.

એવં અસાધારણવિનિચ્છયં દસ્સેત્વા ઇદાનિ સાધારણવિનિચ્છયં દસ્સેતું "**રાજગહે**"તિઆદિમાહ. **રઞ્ઞો**તિ બિમ્બિસારરઞ્ઞો. **માસકો** નામ પોરાણકસ્સ કહાપણસ્સ વીસતિમો ભાગો. યો લોકે ''મઞ્જેટ્ઠી''તિપિ વુચ્ચતિ. ઇદાનિ ઇમસ્મિં અદિન્નાદાને વિનિચ્છયં દસ્સેતું "**સબ્બત્થા**"તિઆદિ વુત્તં. **સબ્બત્થા**તિ ઊનમાસકાતિરેકમાસકપઞ્ચમાસકેસુ. **પરિહીનાપરિહીનવસેના**તિ અગ્ઘસ્સ પરિહીનાપરિહીનવસેન. અયમેત્થ સઙ્ખેપો , વિત્થારો પન એવં વેદિતબ્બો – ઇદઞ્હિ અદિન્નાદાનં વિનિચ્છિનન્તેન ઓતિણ્ણે વત્થુસ્મિં સહસા અવિનિચ્છિનિત્વા પઞ્ચ ઠાનાનિ ઓલોકેતબ્બાનિ. યાનિ સન્ધાય પોરાણા આહુ –

> ''વત્થું કાલઞ્ચ દેસઞ્ચ, અગ્ઘં પરિભોગપઞ્ચમં;
> તુલયિત્વા પઞ્ચઠાનાનિ, ધારેય્યત્થં વિચક્ખણો''તિ. (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૯૨);

તત્થ ચ **વત્થૂ**તિ ભણ્ડં. અવહારકેન હિ ''મયા ઇદં નામ અવહટ''ન્તિ વુત્તેપિ આપત્તિં અનારોપેત્વાવ તં ભણ્ડં સસામિકં વા અસામિકં વાતિ ઉપપરિક્ખિતબ્બં. સસામિકેપિ સામિકાનં સાલયભાવો વા નિરાલયભાવો વા ઉપપરિક્ખિતબ્બો. સચે તેસં સાલયકાલે અવહટં, ભણ્ડં અગ્ઘાપેત્વા આપત્તિ કારેતબ્બા. સચે નિરાલયકાલે, ન પારાજિકેન કારેતબ્બો. ભણ્ડસામિકેસુ પન ભણ્ડં આહરાપેન્તેસુ ભણ્ડં દાતબ્બં. અયમેત્થ સામીચિ. એવં વત્થુ ઓલોકેતબ્બં.

કાલોતિ અવહારકાલો. તદેવ હિ ભણ્ડં કદાચિ સમગ્ઘં હોતિ, કદાચિ મહગ્ઘં. તસ્મા તં ભણ્ડં યસ્મિં કાલે અવહટં, તસ્મિંયેવ કાલે યો તસ્સ અગ્ઘો, તેન અગ્ઘેન આપત્તિ કારેતબ્બા. એવં કાલો ઓલોકેતબ્બો.

દેસોતિ અવહારદેસો. તઞ્હિ ભણ્ડં યસ્મિં દેસે અવહટં, તસ્મિંયેવ દેસે યો તસ્સ અગ્ઘો, તેન અગ્ઘેન આપત્તિ કારેતબ્બા. ભણ્ડુટ્ઠાનદેસે હિ ભણ્ડં સમગ્ઘં હોતિ, અઞ્ઞત્થ મહગ્ઘં. એવં દેસો ઓલોકેતબ્બો.

અગ્ઘોતિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૯૨) ભણ્ડગ્ઘો. નવભણ્ડસ્સ હિ યો અગ્ઘો, સો પચ્છા પરિહાયતિ. યથા નવધોતો પત્તો અટ્ઠ વા દસ વા અગ્ઘતિ, સો પચ્છા ભિન્નો વા છિદ્દો વા આણિગણ્ઠિકાહતો વા અપ્પગ્ઘો હોતિ, તસ્મા ન સબ્બદા ભણ્ડં પકતિઅગ્ઘેનેવ કાતબ્બન્તિ. એવં અગ્ઘો ઓલોકેતબ્બો.

પરિભોગોતિ ભણ્ડસ્સ પરિભોગો. પરિભોગેનાપિ હિ વાસિઆદિભણ્ડસ્સ અગ્ઘો પરિહાયતિ, તસ્મા એવં ઉપપરિક્ખિતબ્બં – સચે કોચિ કસ્સચિ પાદગ્ઘનકં વાસિં હરતિ, તત્ર વાસિસામિકો પુચ્છિતબ્બો ''તયા અયં વાસિ કિત્તકેન કીતા''તિ. ''પાદેન, ભન્તે''તિ. ''કિં પન તે કિણિત્વાવ ઠપિતા, ઉદાહુ તં વલઞ્જેસી''તિ? સચે વદતિ ''એકદિવસં મે દન્તકટ્ઠં વા રજનછલ્લિ વા પત્તપચનદારુ વા છિન્નં, ઘંસિત્વા વા નિસિતા''તિ. અથસ્સ પોરાણો અગ્ઘો ભટ્ઠોતિ વેદિતબ્બો. યથા ચ વાસિયા, એવં અઞ્જનિયા વા અઞ્જનિસલાકાય વા કુઞ્ચિકાય વા પલાલેન વા થુસેહિ વા ઇટ્ઠકચુણ્ણેન વા એકવારં ઘંસિત્વા ધોવનમત્તેનાપિ અગ્ઘો ભસ્સતિ. તિપુમણ્ડલસ્સ મકરદન્તચ્છેદનેનાપિ પરિમદ્દનમત્તેનાપિ, ઉદકસાટિકાય સકિં નિવાસનપારુપનેનાપિ, પરિભોગસીસેન અંસે વા સીસે વા ઠપનમત્તેનાપિ, તણ્ડુલાદીનં પપ્ફોટનેનાપિ તતો એકં વા દ્વે વા અપનયનેનપિ, અન્તમસો એકં પાસાણસક્ખરં ઉદ્ધરિત્વા છડ્ડિતમત્તેનાપિ, સપ્પિતેલાદીનં ભાજનન્તરપરિવત્તનેનપિ, અન્તમસો તતો મક્ખિકં વા કિપિલ્લિકં વા ઉદ્ધરિત્વા છડ્ડિતમત્તેનપિ, ગુળપિણ્ડકસ્સ મધુરભાવજાનનત્થં નખેન વિજ્ઝિત્વા અણુમત્તં ગહિતમત્તેનપિ અગ્ઘો ભસ્સતિ. તસ્મા યં કિઞ્ચિ પાદગ્ઘનકં વુત્તનયેનેવ સામિકેન પરિભોગેન ઊનં કતં હોતિ, ન તં અવહારકો ભિક્ખુ પારાજિકેન કારેતબ્બોતિ. એવં પરિભોગો ઓલોકેતબ્બો.

એવં ઇમાનિ **તુલયિત્વા પઞ્ચ ઠાનાનિ ધારેય્ય અત્થં વિચક્ખણો** આપત્તિં વા અનાપત્તિં વા ગરુકં વા લહુકં વા આપત્તિં યથાઠાને ઠપેય્યાતિ.

એવં તત્થ વિનિચ્છયં દસ્સેત્વા ઇદાનિ અનાપત્તિં દસ્સેન્તો ''**સકસઞ્ઞિસ્સા**''તિઆદિમાહ. તત્થ **સકસઞ્ઞિસ્સા**તિ ''મય્હં સન્તકં ઇદં ભણ્ડ''ન્તિ એવં સકસઞ્ઞિસ્સ પરભણ્ડમ્પિ ગણ્હતો ગહણે અનાપત્તિ, ગહિતં પન પુન દાતબ્બં. સચે સામિકેહિ ''દેહી''તિ વુત્તો ન દેતિ, તેસં ધુરનિક્ખેપે પારાજિકં. **વિસ્સાસગ્ગાહે**તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૩૧) વિસ્સાસગ્ગહણેપિ અનાપત્તિ. વિસ્સાસગ્ગાહલક્ખણં પન ઇમિના સુત્તેન જાનિતબ્બં –

> ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, પઞ્ચહઙ્ગેહિ સમન્નાગતસ્સ વિસ્સાસં ગહેતું, સન્દિટ્ઠો ચ હોતિ, સમ્ભત્તો ચ આલપિતો ચ જીવતિ ચ જાનાતિ ચ 'ગહિતે મે અત્તમનો'''તિ (મહાવ॰ ૩૫૬).

તત્થ **સન્દિટ્ઠો**તિ દિટ્ઠમત્તકમિત્તો. **સમ્ભત્તો**તિ દળ્હમિત્તો. **આલપિતો**તિ ''મમ સન્તકં યં ઇચ્છસિ, તં ગણ્હેય્યાસિ, આપુચ્છિત્વા ગહણે કારણં નત્થી''તિ વુત્તો. **જીવતી**તિ અનુટ્ઠાનસેય્યાય સયિતોપિ યાવ જીવિતિન્દ્રિયુપચ્છેદં ન પાપુણાતિ. **ગહિતે ચ અત્તમનો**તિ ગહિતે તુટ્ઠચિત્તો. એવરૂપસ્સ સન્તકં ''ગહિતે મે અત્તમનો ભવિસ્સતી''તિ જાનન્તેન ગહેતું વટ્ટતિ. અનવસેસપરિયાદાનવસેન ચેતાનિ પઞ્ચઙ્ગાનિ વુત્તાનિ. વિસ્સાસગ્ગાહો પન તીહિ અઙ્ગેહિ રુહતિ. કથં? સન્દિટ્ઠો, જીવતિ, ગહિતે અત્તમનો, સમ્ભત્તો, જીવતિ, ગહિતે અત્તમનો, આલપિતો, જીવતિ, ગહિતે અત્તમનોતિ એવં.

યો પન જીવતિ, ન ચ ગહિતે અત્તમનો હોતિ, તસ્સ સન્તકં વિસ્સાસભાવેન ગહિતમ્પિ પુન દાતબ્બં. દદન્તેન ચ મતકધનં તાવ યે તસ્સ ધને ઇસ્સરા ગહટ્ઠા વા પબ્બજિતા વા, તેસં દાતબ્બં. અનત્તમનસ્સ સન્તકં તસ્સેવ દાતબ્બં. યો પન પઠમંયેવ ''સુટ્ઠુ કતં તયા મમ સન્તકં ગણ્હન્તેના''તિ વચીભેદેન વા ચિત્તુપ્પાદમત્તેન વા અનુમોદિત્વા પચ્છા કેનચિ કારણેન કુપિતો, સો પચ્ચાહરાપેતું ન લભતિ. યો ચ અદાતુકામો, ચિત્તેન પન અધિવાસેતિ, ન કિઞ્ચિ વદતિ, સોપિ પુન પચ્ચાહરાપેતું ન લભતિ. યો પન ''મયા તુમ્હાકં સન્તકં ગહિત''ન્તિ વા

‘‘પરિભુત્ત’’ન્તિ વા વુત્તો ગહિતં વા હોતુ, પરિભુત્તં વા, ‘‘મયા પન તં કેનચિદેવ કરણીયેન ઠપિતં, પાકતિકં કાતું વટ્ટતી’’તિ વદતિ, અયં પચ્ચાહરાપેતું લભતિ.

તાવકાલિકેતિ ‘‘પટિદસ્સામિ પટિકરિસ્સામી’’તિ એવં ગણ્હન્તસ્સ તાવકાલિકેપિ ગહણે અનાપત્તિ. ગહિતં પન સચે ભણ્ડસામિકો પુગ્ગલો વા ગણો વા ‘‘તુય્હેવેતં હોતૂ’’તિ અનુજાનાતિ, ઇચ્ચેતં કુસલં. નો ચે અનુજાનાતિ, આહરાપેન્તે દાતબ્બં. સઙ્ઘસન્તકં પન પટિદાતુમેવ વટ્ટતિ.

પેતપરિગ્ગહેતિ એત્થ પન પેત્તિવિસયે ઉપપન્નાપિ, કાલં કત્વા તસ્મિંયેવ અત્તભાવે નિબ્બત્તાપિ, ચાતુમહારાજિકાદયો દેવાપિ સબ્બે ‘‘પેતા’’ત્વેવ સઙ્ખ્યં ગતા, તેસં પરિગ્ગહે અનાપત્તિ. દેવતાય પન ઉદ્દિસ્સ બલિકમ્મં કરોન્તેહિ રુક્ખાદીસુ લગ્ગિતસાટકે વત્તબ્બમેવ નત્થિ. તઞ્ચ ખો આરક્ખકેહિ અપરિગ્ગહિતે, પરિગ્ગહિતં પન ગહેતું ન વટ્ટતિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૧૩૧).

તિરચ્છાનગતપરિગ્ગહેતિ નાગસુપણ્ણાદીનં તિરચ્છાનગતાનં પરિગ્ગહે. સચેપિ હિ દેવો વા નાગસુપણ્ણો વા મનુસ્સરૂપેન આપણં પસારેતિ, તતો ચસ્સ સન્તકં કોચિ દિબ્બચક્ખુકો ભિક્ખુ તં ઞત્વા ગહેત્વા ગચ્છતિ, વટ્ટતિ.

પંસુકૂલસઞ્ઞિસ્સાતિ ‘‘અસામિકં ઇદં પંસુકૂલ’’ન્તિ એવસઞ્ઞિસ્સાપિ ગહણે અનાપત્તિ. સચે પન તં સસામિકં હોતિ, આહરાપેન્તે દાતબ્બં. **ઉમ્મત્તકાદીનિ** પુબ્બે વુત્તપ્પકારાનેવ. **આદિકમ્મિકો** પનેત્થ ધનિયો . અવસેસાનં પન રજકભણ્ડિકાદિચોરાનં છબ્બગ્ગિયાદીનં આપત્તિયેવ.

સચિત્તકેહિ તીહિ સમુટ્ઠાનેહિ ઇદં સમુટ્ઠાતીતિ આહ ‘‘**અદિન્નાદાનસમુટ્ઠાન**’’ન્તિ. તથા હિ **સાહત્થિકં** કાયચિત્તતો સમુટ્ઠાતિ. **આણત્તિકં** વાચાચિત્તતો સમુટ્ઠાતિ. **સાહત્તિકાણત્તિકં** કાયવાચાચિત્તતો સમુટ્ઠાતિ, તઞ્ચ ખો ‘‘ભારિયમિદં, ત્વં એકપસ્સં ગણ્હ, અહં એકપસ્સ’’ન્તિ સંવિધાય ઉભયેસં પયોગેન એકસ્સ વત્થુનો ઠાનાચાવને લબ્ભતિ. ‘‘કાયવચીકમ્મ’’ન્તિ અવચનં પન કાયવાચાનં ઈદિસે ઠાને અઙ્ગમત્તત્તા. યાય પન ચેતનાય સમુટ્ઠાપિતો પયોગો સાહત્થિકો વા આણત્તિકો વા પધાનભાવેન ઠાનાચાવનં સાધેતિ, તસ્સા વસેન આપત્તિ કારેતબ્બા. અઞ્ઞથા સાહત્થિકં વા આણત્તિકસ્સ અઙ્ગં ન હોતિ, આણત્તિકં વા સાહત્થિકસ્સાતિ ઇદં વિરુજ્ઝતિ. ‘‘અદિન્નં આદિયામી’’તિ સઞ્ઞાય અભાવેન મુચ્ચનતો **સઞ્ઞાવિમોક્ખં**. કાયેન કતં કમ્મં **કાયકમ્મં**, કાયદ્વારેન કતન્તિ અત્થો. **વચીકમ્મ**ન્તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. તુટ્ઠો વા ભીતો વા મજ્ઝત્તો વા નં આપજ્જતીતિ **તિવેદનં**. સેસં પઠમસિક્ખાપદે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

દુતિયપારાજિકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. તતિયપારાજિકવણ્ણના

સન્તિ સહત્થે ઉપસગ્ગો. તેન સદ્ધિં ઉસ્સુક્કવચનમેતં ‘‘સઞ્ચિચ્ચા’’તિ આહ ‘‘**સઞ્ચેતેત્વા**’’તિઆદિ. **ઉસ્સુક્કવચન**ન્તિ એત્થ ઉસ્સુક્કવચનં (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૧૭૨) નામ પુબ્બકાલકિરિયાવચનં. અયઞ્હિ સમાનકત્તુકેસુ પુબ્બાપરકાલકિરિયાવચનેસુ પુબ્બકાલકિરિયાવચનસ્સ નિરુત્તિવોહારો. ઇદાનિ ‘‘સદ્ધિં ચેતેત્વા’’તિ ઇમિના સઙ્ખેપેન વુત્તમેવત્થં પાકટં કત્વા દસ્સેતું ‘‘**પાણો**’’તિઆદિમાહ. તત્થ ‘‘**પાણો**’’**તિ સઞ્ઞાય સદ્ધિંયેવા**તિ ‘‘પાણો’’તિ સઞ્ઞં અવિજહિત્વા એવ, ‘‘પાણો’’તિ સઞ્ઞુપ્પત્તિયા અનન્તરન્તિ વુત્તં હોતિ. એવઞ્ચ કત્વા કથં

એકક્ખણે એકસ્સ ચિત્તસ્સ ઉભયારમ્મણભાવોતિ એદિસી ચોદના અનવકાસાતિ દટ્ઠબ્બં. કેચિ પન ''ઞાતપરિઞ્ઞાય દિટ્ઠસભાવેસુ ધમ્મેસુ તીરણપરિઞ્ઞાય તિલક્ખણં આરોપેત્વા (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૧૭૨) 'રૂપં અનિચ્ચ'ન્તિઆદિના સભાવેન સદ્ધિં એકક્ખણે અનિચ્ચાદિલક્ખણજાનનં વિય 'પાણો'તિ સઞ્ઞાય સદ્ધિંયેવ 'વધામિ ન'ન્તિ જાનાતી''તિ વદન્તિ. અપરે પન આચરિયા તત્થાપિ એવં ન કથેન્તિ. એત્થ ચ મનુસ્સવિગ્ગહો''તિ અવત્વા ''પાણો''તિ વચનં ''મનુસ્સો અય''ન્તિ અજાનિત્વા કેવલં સત્તસઞ્ઞાય ઘાતેન્તસ્સાપિ પારાજિકભાવદસ્સનત્થં વુત્તં. **ચેતેત્વા**તિ ચિન્તેત્વા. **પકપ્પેત્વા**તિ અભિવિચારેત્વા, સન્નિટ્ઠાનં કરિત્વાતિ અત્થો.

ઇદાનિ મનુસ્સઅત્તભાવં આદિતો પટ્ઠાય દસ્સેતું ''**મનુસ્સવિગ્ગહ**''ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **કલલતો પટ્ઠાયા**તિ પટિસન્ધિવિઞ્ઞાણેન સદ્ધિં ઉપ્પન્નકલલરૂપતો પટ્ઠાય. **કલલરૂપં** નામ ઇત્થિપુરિસાનં કાયવત્થુભાવદસકવસેન સમતિંસ રૂપાનિ, નપુંસકાનં કાયવત્થુદસકવસેન વીસતિ. તત્થ ઇત્થિપુરિસાનં કલલરૂપં જાતિઉણ્ણાય એકેન અંસુના ઉદ્ધટતેલબિન્દુમત્તં હોતિ અચ્છં વિપ્પસન્નં. વુત્તઞ્હેતં અટ્ઠકથાયં –

> ''તિલતેલસ્સ યથા બિન્દુ, સપ્પિમણ્ડો અનાવિલો;
> એવંવણ્ણપ્પટિભાગં, 'કલલ'ન્તિ પવુચ્ચતી''તિ. (સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૨૩૫; વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૨૬; પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧૭૨);

એવં પરિત્તકં વત્થું આદિં કત્વા યાવ મરણકાલા એત્થન્તરે અનુપુબ્બેન વુડ્ઢિપ્પત્તો અત્તભાવો મનુસ્સવિગ્ગહો નામાતિ વુત્તં હોતિ. ઇદઞ્ચ યેભુય્યવસેનેવ વુત્તં. ઓપપાતિકસંસેદજાપિ હિ મનુસ્સા પારાજિકવત્થુયેવ. **કલલકાલેપી**તિ પઠમસત્તાહેપિ. તત્થ હિ સન્તતિવસેન પવત્તમાનં કલલસઙ્ખાતં અત્તભાવં જીવિતા વોરોપેતું સક્કા, ન પન સબ્બપઠમં કલલરૂપં. પટિસન્ધિચિત્તેન હિ સદ્ધિં તિંસ કમ્મજરૂપાનિ નિબ્બત્તન્તિ. તેસુ પન ઠિતેસુયેવ સોળસ ભવઙ્ગચિત્તાનિ ઉપ્પજ્જિત્વા નિરુજ્ઝન્તિ. એતસ્મિં અન્તરે ગહિતપટિસન્ધિકસ્સ દારકસ્સ વા માતુયા વા પનસ્સ અન્તરાયો નત્થિ. અયઞ્હિ મરણસ્સ અનોકાસો નામ. **ભેસજ્જસમ્પદાનેના**તિ ગબ્ભપાતનભેસજ્જદાનેન. **તતો વા ઉદ્ધમ્પી**તિ અબ્બુદપેસિકાલાદીસુપિ. **જીવિતા વિયોજેય્યા**તિ સન્તતિવિકોપનવસેન જીવિતિન્દ્રિયતો અપનેય્ય.

ઇમસ્સ પનત્થસ્સાતિ ''સઞ્ચિચ્ચ મનુસ્સવિગ્ગહં જીવિતા વોરોપેય્યા''તિ (પારા॰ ૧૭૧) ઇમસ્સ અત્થસ્સ. **આવિભાવત્થ**ન્તિ પકાસનત્થં. પાણસ્સ અતિપાતો **પાણાતિપાતો**, પાણવધો પાણઘાતોતિ વુત્તં હોતિ. **સત્તો**તિ ખન્ધસન્તાનો. તત્થ હિ સત્તપઞ્ઞત્તિ. **જીવિતિન્દ્રિય**ન્તિ રૂપારૂપજીવિતિન્દ્રિયં. રૂપજીવિતિન્દ્રિયે હિ વિકોપિતે ઇતરમ્પિ તંસમ્બન્ધતાય વિનસ્સતીતિ. **યાય ચેતનાયા**તિ તસ્મિં પાણે પાણસઞ્ઞિનો કાયવચીદ્વારાનં અઞ્ઞતરદ્વારપ્પવત્તાય યાય ચેતનાય. મનોદ્વારે પન પવત્તાય વધકચેતનાય પાણાતિપાતભાવો નત્થિ. **સા ચેતના**તિ સા જીવિતિન્દ્રિયુપચ્છેદકઉપક્કમસમુટ્ઠાપિકા કાયવચીદ્વારાનં અઞ્ઞતરદ્વારપ્પવત્તા વધકચેતના. ઇદં વુત્તં હોતિ – યાય ચેતનાય પવત્તમાનસ્સ જીવિતિન્દ્રિયસ્સ નિસ્સયભૂતેસુ મહાભૂતેસુ ઉપક્કમકરણહેતુ તંમહાભૂતપચ્ચયા ઉપ્પજ્જનકમહાભૂતા નુપ્પજ્જિસ્સન્તિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૧૭૨), સા તાદિસપયોગસમુટ્ઠાપિકા ચેતના પાણાતિપાતો. લદ્ધૂપક્કમાનિ હિ મહાભૂતાનિ ઇતરભૂતાનિ વિય ન વિસદાનીતિ સમાનજાતિકાનં કારણં ન હોન્તીતિ.

પાણાતિપાતો અસ્સ અત્થીતિ **પાણાતિપાતી**. સંસગ્ગે અયમીકારો. તેનાહ “**વુત્તચેતનાય સમઙ્ગિપુગ્ગલો**”તિ. સકો હત્થો **સહત્થો**, તેન નિબ્બત્તો પયોગો **સાહત્થિકો**. નિસ્સજ્જનં **નિસ્સગ્ગો**, સોવ **નિસ્સગ્ગિયો**. એવં **આણત્તિકો**. **વિજ્જામયો** મન્તપરિજપ્પનયોગો. **ઇદ્ધિમયો** કમ્મવિપાકજિદ્ધિમયો.

ઇદાનિ યથાવુત્તેયેવ છ પયોગે વિભજિત્વા દસ્સેતું “**તત્થા**”તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **તત્થા**તિ તેસુ છસુ પયોગેસુ. **સાહત્થિકો**તિ એત્થ હત્થો ઉપલક્ખણભાવેન ગહિતોતિ આહ “**કાયેન વા**”તિઆદિ. તત્થ **કાયેના**તિ હત્થેન વા પાદેન વા મુટ્ઠિના વા જાણુના વા યેન કેનચિ અઙ્ગપચ્ચઙ્ગેન. કાયેકદેસો હેત્થ હત્થાદિકાયો અવયવે સમુદાયોપચારો યથા “**ગામો દડ્ઢો**”તિ. **કાયપ્પટિબદ્ધેના**તિ કાયતો અમોચિતેન અસિઆદિના પહરણેન. **પહરણન્તિ** કાયવિઞ્ઞત્તિસહિતાય વધકચેતનાય અધિપ્પેતત્થસાધનં. કાયેન વા સત્તિઆદીનં, કાયપ્પટિબદ્ધેન વા ઉસુયન્તપાસાણાદીનં નિસ્સજ્જનન્તિ યથાસમ્ભવં યોજેતબ્બં. **તત્થા**તિ તેસુ સાહત્થિકનિસ્સગ્ગિયેસુ . **ઉદ્દિસ્સાનુદ્દિસ્સભેદતો**તિ ઉદ્દિસિત્વા ચ અનુદ્દિસિત્વા ચ પવત્તિભેદેન. ઉદ્દિસનં **ઉદ્દિસો**, સો એતસ્સ અત્થીતિ **ઉદ્દિસકો**, પયોગો, તસ્મિં. બજ્ઝતિ એતેનાતિ **બદ્ધો**, કમ્મમેવ બદ્ધો **કમ્મબદ્ધો**, પાણાતિપાતોતિ અત્થો. અથ વા બન્ધનં **બદ્ધો**, કમ્મુના બદ્ધો **કમ્મબદ્ધો**, સો અસ્સ હોતિ, પાણાતિપાતકમ્મમસ્સ સિદ્ધન્તિ વુત્તં હોતિ. **ઉભયત્થાપી**તિ ઉદ્દિસકે, અનુદ્દિસકે ચાતિ દ્વીસુપિ. પચ્છા વા તેનેવ રોગેન મરતૂતિ યોજના. **પહરિતક્ખણેયેવા**તિ મરણાય પહોનકપ્પહારસ્સ લદ્ધક્ખણેયેવ કમ્મબદ્ધો. યદિ અવસ્સં તેન મરતીતિ અધિપ્પાયો. સચે પન મરણાધિપ્પાયેન પહારં દત્વા તેન અમતસ્સ પુન અઞ્ઞેન ચિત્તેન પહારે દિન્ને પચ્છાપિ પઠમપ્પહારેનેવ મરતિ, તદાવ કમ્મબદ્ધો. અથ દુતિયપહારેન મરતિ , નત્થિ પાણાતિપાતો. ઉભયેહિ મતેપિ પઠમપ્પહારેનેવ કમ્મબદ્ધો, ઉભયેહિપિ અમતે નેવત્થિ પાણાતિપાતો. એસ નયો બહૂહિપિ એકસ્સ પહારે દિન્ને. તત્રાપિ હિ યસ્સ પહારેન મરતિ, તસ્સેવ કમ્મબદ્ધોતિ. **આણાપનં** નામ વચીવિઞ્ઞત્તિસહિતાય વધકચેતનાય અધિપ્પેતત્થસાધનં.

ઇદાનિ ઇમસ્મિં આણત્તિકપયોગે સઙ્કેતવિસઙ્કેતભાવજાનનત્થં છબ્બિધં નિયમં દસ્સેન્તો “**તત્થા**”તિઆદિમાહ. તત્થ **તત્થા**તિ તસ્મિં આણત્તિકપયોગે. **આણત્તિનિયામકા**તિ આણત્તિકપયોગસાધિકા. એતેસુ હિ અવિરજ્ઝિતેસુયેવ આણત્તિકપયોગો હોતિ, ન અઞ્ઞથાતિ.

પુગ્ગલોતિ મારેતબ્બો પુગ્ગલો. તેનાહ “**યં હી**”તિઆદિ. **આણાપકસ્સ આપત્તી**તિ આણાપકસ્સ આણત્તિક્ખણે આપત્તિ, આણત્તસ્સ મારણક્ખણે. **આણાપકો મુચ્ચતી**તિ આણત્તસ્સેવ કમ્મબદ્ધો, વત્થુવિસેસેન પનેત્થ કમ્મવિસેસો ચ આપત્તિવિસેસો ચ હોતીતિ. “**પુરેભત્તં મારેહી**”**તિ આણત્તો પુરેભત્તમેવ મારેતી**તિ ‘‘અજ્જ સ્વે’’તિ અનિયમેત્વા ‘‘પુરેભત્તં મારેહી’’તિ આણત્તો યદા કદાચિ પુરેભત્તં મારેતિ. યો પન ‘‘અજ્જ પુબ્બણ્હે’’તિ વુત્તો મજ્ઝન્હે વા સાયન્હે વા સ્વે વા પુબ્બણ્હે મારેતિ, વિસઙ્કેતો હોતિ, આણાપકસ્સ નત્થિ કમ્મબદ્ધો. પુબ્બણ્હે મારેતું વાયમન્તસ્સ મજ્ઝન્હે જાતેપિ એસેવ નયો. એતેન નયેન સબ્બકાલપ્પભેદેસુ સઙ્કેતવિસઙ્કેતતા વેદિતબ્બા.

એવં વત્થુકાલેસુ સઙ્કેતવિસઙ્કેતતં દસ્સેત્વા ઇદાનિ ઓકાસાદીસુ સઙ્કેતવિસઙ્કેતતં અતિદિસન્તો “**ઇમિના નયેના**”તિઆદિમાહ. તત્થ **ઓકાસો**તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧૭૪) ગામો વા વનં વા ગેહદ્વારં વાતિ એવમાદિકો. **આવુધન્તિ** અસિ વા ઉસુ વા સત્તિ વાતિ એવમાદિ. **ઇરિયાપથો**તિ મારેતબ્બસ્સ ગમનં વા નિસજ્જા વાતિ એવમાદિ. **કિરિયાવિસેસો**તિ વિજ્ઝનં વા છેદનં વા ભેદનં વા સઙ્ખમુણ્ડકં વાતિ એવમાદિ. ઇમેસુ યથા યથા વધકો આણત્તો, તથા તથા કતે આણાપકસ્સ આપત્તિ, અઞ્ઞથા કતે વિસઙ્કેતો હોતિ. તેનાહ “**ઇમિના નયેના**”તિઆદિ. તત્થ **સબ્બત્થા**તિ ઓકાસાદીસુ ચતૂસુ. હોતિ ચેત્થ –

‘‘યથાણત્તિવસેનેવ, આણત્તેન કતે સતિ;
આણાપકસ્સ આપત્તિ, વિસઙ્કેતોઅ્અથા કતે’’તિ.

આણત્તિયં પન અયં વિસેસો – **અધિટ્ઠાયા**તિ અધિટ્ઠહિત્વા આણાપેતિ ‘‘એવં વિજ્ઝ, એવં પહર, એવં ઘાતેહી’’તિ (પારા॰ ૧૭૪) વુત્તાય પાળિયા લબ્ભતીતિ ઞાતબ્બો.

ઓપતન્તિ એત્થાતિ **ઓપાતો**, આવાટો, તસ્સ ખણનં **ઓપાતક્ખણનં**. **અપસ્સેનસંવિધાન**ન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧૭૭) અપસ્સેનસ્સ સંવિધાનં. નિચ્ચપરિભોગો મઞ્ચો વા પીઠં વા અપસ્સેનફલકં વા દિવાટ્ઠાને નિસીદન્તસ્સ અપસ્સેનકત્થમ્ભો વા તત્થજાતકરુક્ખો વા ચઙ્કમે અપસ્સાય તિટ્ઠન્તસ્સ આલમ્બનરુક્ખો વા આલમ્બનફલકં વા, સબ્બમ્પેતં અપસ્સનીયટ્ઠેન **અપસ્સેનં** નામ, તસ્મિં અપસ્સેને યથા અપસ્સયન્તં વિજ્ઝતિ વા છિન્દતિ વા, તથા કત્વા વાસિફરસુસત્તિઆરકણ્ટકાદીસુ અઞ્ઞતરસ્સ સત્થસ્સ ઠપનન્તિ અત્થો.

ઉપનિક્ખિપનં નામ સમીપે નિક્ખિપનં. મનાપસ્સ વા અમનાપસ્સ વા રૂપસ્સ ઉપહરણં સમીપે ઠપનં **રૂપૂપહારો**, અત્તના વા યક્ખપેતાદિવેસં ગહેત્વા તિટ્ઠનં. **આદિ**સદ્દેન સદ્દૂપહારાદીનં ગહણં. **એત્થાપી**તિ થાવરપયોગેપિ . ઉદ્દિસ્સાનુદ્દિસ્સભેદો વેદિતબ્બો, યતો તત્થપિ પુબ્બે વુત્તનયેનેવ કમ્મબદ્ધો હોતિ. અયં પન વિસેસો – મૂલટ્ઠેન ઓપાતાદીસુ પરેસં મૂલેન વા મુધા વા દિન્નેસુપિ યદિ તપ્પચ્ચયા કોચિ મરતિ, મૂલટ્ઠસ્સેવ કમ્મબદ્ધો. યદિપિ તેન, અઞ્ઞેન વા તત્ર ઓપાતે વિનાસેત્વા ભૂમિસમે કતેપિ પંસુહારકા વા પંસું ગણ્હન્તા, મૂલખણકા વા મૂલાનિ ખણન્તા આવાટં કરોન્તિ, દેવે વા વસ્સન્તે કદ્દમો જાયતિ, તત્થ ચ કોચિ ઓતરિત્વા વા લગ્ગિત્વા વા મરતિ, મૂલટ્ઠસ્સેવ કમ્મબદ્ધો. યદિ પન યેન લદ્ધં, સો વા અઞ્ઞો વા વિત્થતતરં વા ગમ્ભીરતરં વા કરોતિ, તપ્પચ્ચયા ચ કોચિ મરતિ, ઉભયેસમ્પિ કમ્મબદ્ધો. યથા તુ મૂલાનિ મૂલેહિ સંસન્દન્તિ, તથા તત્થ થલે કતે મુચ્ચતિ. એવં અપસ્સેનસંવિધાનાદીસુપિ યાવ તેસં પવત્તિ, તાવ યથાસમ્ભવં કમ્મબદ્ધો વેદિતબ્બો.

વિજ્જાપરિજપ્પનન્તિ આથબ્બણિકેહિ, વિજ્જાધરેહિ ચ મન્તપરિજપ્પનં. **કમ્મવિપાકજાય ઇદ્ધિયા**તિ સાતિસયકમ્મનિબ્બત્તાય કમ્મવિપાકેન સહજાતાય ઇદ્ધિયા, કમ્મસ્સ વા વિપાકભાવેન જાતાય ઇદ્ધિયા. **પયોજન**ન્તિ પવત્તનં, કરણન્તિ અત્થો, દાઠાવુધાદીનં દાઠાકોટનાદીનમિવ મારણત્થં કમ્મવિપાકજિદ્ધિવિકારકરણન્તિ વુત્તં હોતિ.

કમ્મસાધનો વાયં હારકસદ્દો બહુલંવિધાનેન તત્થાપિ **ણ્વુ**પચ્ચયસ્સ સિજ્ઝનતોતિ આહ **‘‘અથ વા’’**તિઆદિ. જીવિતહરણકં, ઉપનિક્ખિપિતબ્બં વા સત્થમેવ હારકન્તિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૧૭૨) વિકપ્પદ્વયેન વુત્તન્તિ આહ **‘‘સત્થઞ્ચ તં હારકઞ્ચાતિ સત્થહારક’’**ન્તિ. ‘‘હારકસત્થ’’ન્તિ વત્તબ્બે વિસેસનસ્સ પરનિપાતં કત્વા એવં વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. **પરિયેસેય્યા**તિ ગવેસેય્ય. **‘‘યથા લભતિ, તથા કરેય્યા’’**તિ ઇમિના પન અધિપ્પાયત્થમાહ, **‘‘ઉપનિક્ખિપેય્યા’’**તિ ઇમિના સિખાપત્તમત્થં. ઇતરથા હિ ‘‘પરિયેસેય્યા’’તિ ઇમસ્સ ‘‘ઉપનિક્ખિપેય્યા’’તિ અયમત્થો અધિપ્પેતો ન સિયા. **પરિયિટ્ઠમત્તેયેવા**તિ પરિયેસિતમત્તેયેવ. યદિ એવં અથ કસ્મા પાળિયં ‘‘સત્થહારકં વાસ્સ પરિયેસેય્યાતિ અસિં વા સત્તિં વા ભેણ્ડિં વા લગુળં વા પાસાણં વા સત્થં વા વિસં વા રજ્જું વા’’તિ (પારા॰ ૧૭૨) વુત્તન્તિ આહ **‘‘પદભાજને પના’’**તિઆદિ. **અસ્સા**તિ ‘‘સત્થહારકં વાસ્સ પરિયેસેય્યા’’તિ ઇમસ્સ પદસ્સ. બ્યઞ્જનાનુરૂપતો પરિપુણ્ણં કત્વા અત્થસ્સ અવુત્તત્તા **‘‘બ્યઞ્જનં અનાદિયિત્વા’’**તિ વુત્તં. સસતિ

હિંસતીતિ **સત્થં**, સસન્તિ હિંસન્તિ એતેનાતિ વા **સત્થં**. **આદિ**સદ્દેન ''સત્તિં વા''તિઆદિપાળિસેસં સઙ્ગણ્હાતિ. તત્થ **લગુળ**ન્તિ મુગ્ગરો. **સત્થ**ન્તિ વુત્તાવસેસં યં કિઞ્ચિ સમુખં વેદિતબ્બં.

યો એવં મરતીતિ યો સત્થં વા આહરિત્વા, વિસં વા ખાદિત્વા, રજ્જુયા વા ઉબ્બન્ધિત્વા, સોબ્ભાદીસુ વા પતિત્વા, અઞ્ઞેહિ વા અગ્ગિપવેસનઉદકપવેસનાદીહિ ઉપાયેહિ મરતિ. **''સો ધનં વા લભતી''તિઆદિના નયેના**તિ સો ધનં વા લભતિ, યસં વા લભતિ, સગ્ગં વા ગચ્છતિ, ધમ્મો વાસ્સ હોતીતિ ઇમિના નયેન. કિમનેન વેદિતબ્બન્તિ આહ **''એતેના''**તિઆદિ. તત્થ **એતેના**તિ ''મરણવણ્ણં વા સંવણ્ણેય્યા''તિ એતેન વચનેન. **નયિધ એવ**ન્તિ ઇધ મનુસ્સવિગ્ગહપારાજિકે ન એવં, ન પરિયાયકથાય મુચ્ચતીતિ અત્થો. તેનાહ **''સંવણ્ણેય્યા''**તિઆદિ.

''સત્થં વા આહરા''તિઆદિનાતિ એત્થ **આદિ**સદ્દેન ''વિસં વા ખાદ, રજ્જુયા વા ઉબ્બન્ધિત્વા કાલં કરોહિ, સોબ્ભે વા નરકે વા પપાતે વા પપતા''તિઆદિં (પારા॰ ૧૭૨) સબ્બં મરણૂપાયં સઙ્ગણ્હાતિ. એત્થ ચ **નરકો** (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧૭૨) નામ તત્થ તત્થ ફલન્તિયા ભૂમિયા સયમેવ નિબ્બત્તા મહાદરી, યત્થ હત્થીપિ પતન્તિ, ચોરાપિ નિલીયિત્વા તિટ્ઠન્તિ. **પપાતો**તિ પબ્બતન્તરે વા થલન્તરે વા એકતો છિન્નો. **પાપકેના**તિ લામકેન. **દુજ્જીવિતેના**તિ દુક્ખબહુલત્તા દુક્ખેન જીવિતેન. **મતં તે જીવિતા સેય્યા**તિ તવ મરણં જીવિતા સુન્દરતરં. ચિત્તમસ્સ અત્થીતિ **ચિત્તો**. તથા **મનો**. **ઇતિ**-સદ્દો ''સબ્બમત્થીતિ ખો, કચ્ચાન, અયમેકો અન્તો, સબ્બં નત્થીતિ ખો, કચ્ચાન, અયં દુતિયો અન્તો''તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૨.૧૫; ૩.૯૦) વિય નિદસ્સને દટ્ઠબ્બો યથાવુત્તસ્સ બુદ્ધિયં વિપરિવત્તમાનસ્સ મરણસ્સ નિદસ્સનતો. તેનેવાહ ''મતં તે જીવિતા સેય્યો''તિઆદિ.

નનુ ચેત્થ ''મનો''તિ ઇદમ્પિ અત્થતો ચિત્તમેવ, અથ કસ્મા વુત્તન્તિ આહ ''એત્થ ચા''તિઆદિ. **ચિત્તસ્સ અત્થદીપનત્થં વુત્ત**ન્તિ નાયં ચિત્તસદ્દો ''ચિત્તસઙ્કપ્પો''તિઆદીસુ (પારા॰ ૧૭૧) વિય વિચિત્તાદિઅત્થો, અથ ખો વિઞ્ઞાણવચનોતિ તસ્સ અત્થદીપનત્થં વુત્તં. ઇમિના પુનરુત્તિદોસાભાવં દસ્સેતિ. કથમેતં વિઞ્ઞાયતીતિ આહ **''તેનેવસ્સા''**તિઆદિ. ચિત્તો નાનાપ્પકારકો સઙ્કપ્પો અસ્સાતિ **ચિત્તસઙ્કપ્પો**. વિચિત્તત્થો હેત્થ ચિત્તસદ્દો ''નાહં, ભિક્ખવે, અઞ્ઞં એકનિકાયમ્પિ સમનુપસ્સામિ એવં ચિત્તં, યથયિદં, ભિક્ખવે, તિરચ્છાનગતા''તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૩.૧૦૦) વિય. તેનાહ **''વિચિત્તસઙ્કપ્પો''**તિ. **એત્થાપિ ઇતિસદ્દો આહરિતબ્બો**તિ ''ચિત્તસઙ્કપ્પો''તિ ઇમસ્મિં પદેપિ અધિકારવસેન ઇતિસદ્દો આહરિતબ્બો. ઇદઞ્હિ ''ઇતિ ચિત્તસઙ્કપ્પો''તિ એવં અવુત્તમ્પિ અધિકારતો વુત્તમેવ હોતીતિ. **સઙ્કપ્પો**તિ ચેત્થ ''તક્કો વિતક્કો સઙ્કપ્પો''તિઆદીસુ (ધ॰ સ॰ ૭) વિય ન વિતક્કસ્સેવ નામં, અથ ખો તસ્સ ચ અઞ્ઞેસઞ્ચાતિ દસ્સેતું **''સઙ્કપ્પોતિ ચા''**તિઆદિ આરદ્ધં. **સંવિદહનમત્તસ્સા**તિ સઞ્ઞાચેતનાવિતક્કસઙ્ખાતસ્સ સબ્બસ્સ સંવિદહનસ્સ. સામઞ્ઞત્થો હેત્થ મત્તસદ્દો ''બ્રાહ્મણમત્તં ભોજેતી''તિઆદીસુ વિય. તેનાહ **''તઞ્ચ સંવિદહન''**ન્તિઆદિ. ઇમિના સંવિદહનં નામેત્થ ન વિધાનન્તિ દસ્સેતિ. **અધિપ્પાયો** નામ વિતક્કો.

ઉચ્ચાવચેન કારણેનાતિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧૭૨) મહન્તામહન્તેન ઉપાયેન. તત્થ મરણવણ્ણસંવણ્ણને તાવ જીવિતે આદીનવદસ્સનવસેન અવચાકારતા, મરણે વણ્ણભણનવસેન ઉચ્ચાકારતા વેદિતબ્બા. સમાદપને પન મુટ્ઠિજાણુનિપ્પોથનાદીહિ મરણસમાદપનવસેન ઉચ્ચાકારતા, એકતો ભુઞ્જન્તસ્સ નખે વિસં પક્ખિપિત્વા મરણાદિસમાદપનવસેન અવચાકારતા વેદિતબ્બા.

એવં અસાધારણવિનિચ્છયં વત્વા ઇદાનિ સાધારણવિનિચ્છયં દસ્સેતું **''વેસાલિય''**ન્તિઆદિમાહ. **ઓપાતક્ખણનાદીસુ દુક્કટ**ન્તિ એત્થ સચેપિ જાતપથવિં ખણતિ, પાણાતિપાતસ્સ પુબ્બપયોગત્તા પયોગે પયોગે

દુક્કટં. મનુસ્સવિગ્ગહો નાગસુપણ્ણાદિસદિસો તિરચ્છાનગતો **તિરચ્છાનગતમનુસ્સવિગ્ગહો**, યક્ખો ચ પેતો ચ તિરચ્છાનગતમનુસ્સવિગ્ગહો ચ **યક્ખપેતતિરચ્છાનગતમનુસ્સવિગ્ગહા**, તેસં. "**તથા**"તિ ઇમિના થુલ્લચ્ચયં અતિદિસતિ. ઇદાનિ "**ઇમિના નયેના**"તિઆદિના અપસ્સેનસંવિધાનાદીસુપિ યથાવુત્તઆપત્તિભેદં અતિદિસતિ. **સબ્બત્થા**તિ અપસ્સેનસંવિધાનાદીસુ સબ્બેસુ પયોગેસુ.

ઇદાનિ અનાપત્તિં દસ્સેતું "**અસઞ્ચિચ્ચા**"તિઆદિમાહ. એત્થ ચ "**અસઞ્ચિચ્ચા**"તિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૧૭૯) ઇદં મરણસંવત્તનિકઉપક્કમસ્સ અસલ્લક્ખણં સન્ધાય વુત્તં , "**અજાનન્તસ્સા**"તિ ઇદં પન મરણસંવત્તનિકઉપકરણસ્સ અજાનનં સન્ધાય, "**નમરણાધિપ્પાયસ્સા**"તિ ઇદં ઉપક્કમં જાનન્તસ્સાપિ મરણાધિપ્પાયસ્સ અભાવં. તેનાહ "**અસઞ્ચિચ્ચા**"તિઆદિ. **અચેતેત્વા**તિ અસલ્લક્ખેત્વા, વિરજ્ઝિત્વાતિ વુત્તં હોતિ.

મુસલુસ્સાપનવત્થુસ્મિં વિયાતિ ''તેન ખો પન સમયેન અઞ્ઞતરો ભિક્ખુ ભત્તગ્ગે અન્તરઘરે આસનં પઞ્ઞપેન્તો મુસલે ઉસ્સિતે એકં મુસલં અગ્ગહેસિ. દુતિયો મુસલો પરિપતિત્વા અઞ્ઞતરસ્સ દારકસ્સ મત્થકે અવત્થાસિ. સો કાલમકાસિ. તસ્સ કુક્કુચ્ચં અહોસિ...પે॰... કિંચિત્તો ત્વં ભિક્ખૂતિ. અસઞ્ચિચ્ચ અહં ભગવાતિ. અનાપત્તિ ભિક્ખુ અસઞ્ચિચ્ચા''તિ (પારા॰ ૧૮૦) ઇમસ્મિં વત્થુસ્મિં વિય.

વિસગતપિણ્ડપાતવત્થુસ્મિં વિયાતિ ''તેન ખો પન સમયેન અઞ્ઞતરો પિણ્ડચારિકો ભિક્ખુ વિસગતં પિણ્ડપાતં લભિત્વા પટિક્કમનં હરિત્વા ભિક્ખૂનં અગ્ગકારિકં અદાસિ. તે ભિક્ખૂ કાલમકંસુ. તસ્સ કુક્કુચ્ચં અહોસિ...પે॰... કિંચિત્તો ત્વં ભિક્ખૂતિ. નાહં ભગવા જાનામીતિ. અનાપત્તિ ભિક્ખુ અજાનન્તસ્સા''તિ (પારા॰ ૧૮૧) ઇમસ્મિં વત્થુસ્મિં વિય.

ભેસજ્જવત્થુસ્મિં વિયાતિ ''તેન ખો પન સમયેન અઞ્ઞતરા વઞ્ઝા ઇત્થી કુલૂપકં ભિક્ખું એતદવોચ ''ઇઙ્ઘાય્ય ભેસજ્જં જાનાહિ, યેનાહં વિજાયેય્ય'ન્તિ. 'સુટ્ઠુ ભગિની'તિ તસ્સા ભેસજ્જં અદાસિ. સા કાલમકાસિ. તસ્સ કુક્કુચ્ચં અહોસિ...પે॰... અનાપત્તિ ભિક્ખુ પારાજિકસ્સ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ (પારા॰ ૧૮૭) ઇમસ્મિં વત્થુસ્મિં વિય. ઇધ **આદિકમ્મિકા** અઞ્ઞમઞ્ઞં જીવિતા વોરોપિતભિક્ખૂ, તેસં અનાપત્તિ. અવસેસાનં મરણવણ્ણસંવણ્ણનકાદીનં આપત્તિયેવ.

અથ કથં દુક્ખવેદનન્તિ, નનુ રાજાનો ચોરં દિસ્વા હસમાનાપિ ''ગચ્છથ, નં ઘાતેથા''તિ વદન્તીતિ? સચ્ચં હસમાના વદન્તિ, સો પન હાસો તેસં અઞ્ઞવિસયો, સન્નિટ્ઠાપકચેતના દુક્ખસમ્પયુત્તાવ. વુત્તઞ્હેતં **સમન્તપાસાદિકાયં** ''સચેપિ હિ સિરિસયનં આરુળ્હો રજ્જસમ્પત્તિસુખમનુભવન્તો રાજા 'ચોરો દેવ આનીતો'તિ વુત્તે 'ગચ્છથ નં મારેથા'તિ હસમાનો ભણતિ, દોમનસ્સચિત્તેનેવ ભણતીતિ વેદિતબ્બો. સુખવોકિણ્ણત્તા, પન અનુપ્પબન્ધાભાવા ચ દુજ્જાનમેતં પુથુજ્જનેહી''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧૭૯).

તતિયપારાજિકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. ચતુત્થપારાજિકવણ્ણના

અનભિજાનન્તિ ન અભિજાનં. યેન હિ યો ધમ્મો અધિગતો, સો તસ્સ પાકટો હોતીતિ આહ "**સકસન્તાને**"તિઆદિ. **ઉત્તરિમનુસ્સાનન્તિ** પકતિમનુસ્સેહિ ઉત્તરિતરાનં મનુસ્સાનં, ઉક્કટ્ઠમનુસ્સાનન્તિ અત્થો.

ધમ્મન્તિ મહગ્ગતલોકુત્તરભૂતં અધિગતધમ્મં. અથ વા ઉત્તરિમનુસ્સધમ્માતિ **ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મો**. **મનુસ્સધમ્મો** નામ વિના ભાવનામનસિકારેન પકતિયા મનુસ્સેહિ નિબ્બત્તેતબ્બો દસકુસલકમ્મપથધમ્મો. સો હિ મનુસ્સાનં ચિત્તાધિટ્ઠાનમત્તેન ઇજ્ઝનતો તેસં સો ભાવિતધમ્મો વિય ઠિતોતિ તથા વુત્તો, મનુસ્સગ્ગહણઞ્ચેત્થ તેસુ બહુલં પવત્તનતો. ઝાનાદિકં પન તબ્બિધુરન્તિ તતુત્તરિ, ઇતિ ઉત્તરિ મનુસ્સધમ્માતિ **ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મો**, તં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મન્તિ એવમ્પેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. **સમુદાચરન્તો**તિ આરોચેન્તો.

કિઞ્ચાપિ લોકિયલોકુત્તરા સબ્બાવ પઞ્ઞા ‘‘ઞાણ’’ન્તિ વુચ્ચતિ, ઇધ પન મહગ્ગતલોકુત્તરાવ વેદિતબ્બાતિ આહ ‘‘**મહગ્ગતલોકુત્તરપઞ્ઞા જાનનટ્ઠેન ઞાણ**’’ન્તિ. કિલેસેહિ આરકત્તા પરિસુદ્ધટ્ઠેન અરિયન્તિ આહ ‘‘**અરિયં વિસુદ્ધં ઉત્તમ**’’ન્તિ. અરિયસદ્દો ચેત્થ વિસુદ્ધપરિયાયો, ન લોકુત્તરપરિયાયો. **ઝાનાદિભેદે**તિ **આદિ**સદ્દેન ‘‘વિમોક્ખો, સમાધિ, સમાપત્તિ, ઞાણદસ્સનં, મગ્ગભાવના, ફલસચ્છિકિરિયા, કિલેસપ્પહાનં, વિનીવરણતા ચિત્તસ્સ, સુઞ્ઞાગારે અભિરતી’’તિ (પારા॰ ૧૯૮) ઇમે સઙ્ગણ્હાતિ. **વિઞ્ઞુસ્સ મનુસ્સજાતિકસ્સા**તિ આરોચેતબ્બપુગ્ગલનિદસ્સનં. એતસ્સ હિ આરોચિતે આરોચિતં હોતિ, ન દેવબ્રહ્માનં, નાપિ પેતયક્ખતિરચ્છાનગતાનન્તિ. **આરોચેય્યા**તિ વદેય્ય, વિઞ્ઞાપેય્યાતિ વુત્તં હોતિ. **વિના અઞ્ઞાપદેસેના**તિ ‘‘યો તે વિહારે વસતિ, સો ભિક્ખુ પઠમસ્સ ઝાનસ્સ લાભી’’તિઆદિના (પારા॰ ૨૨૦) નયેન અઞ્ઞાપદેસં વિનાતિ અત્થો. **ઇધેવા**તિ ‘‘ઇતિ જાનામિ, ઇતિ પસ્સામી’’તિ ઇમસ્મિંયેવ પદે. ‘‘**તેન વુત્ત**’’ન્તિઆદિ નિગમનં.

સમનુગ્ગાહીયમાનોતિ ચોદિયમાનો, યં વત્થુ આરોચિતં હોતિ, તસ્મિં વત્થુસ્મિં ‘‘કિં તે અધિગતં, કિન્તિ તે અધિગતં, કદા તે અધિગતં, કત્થ તે અધિગતં, કતમે તે કિલેસા પહીના, કતમેસં ત્વં ધમ્માનં લાભી’તિ કેનચિ વુચ્ચમાનો’’તિ વુત્તં હોતિ. **અસમનુગ્ગાહીયમાનો**તિ ન કેનચિ વુચ્ચમાનો.

‘‘**ભિક્ખુભાવે ઠત્વા અભબ્બો ઝાનાદીનિ અધિગન્તુ**’’ન્તિ સિક્ખાપદાતિક્કમસ્સ અન્તરાયકરત્તા વુત્તં. ભિક્ખુભાવો હિસ્સ સગ્ગન્તરાયો ચેવ હોતિ મગ્ગન્તરાયો ચ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧૯૮). વુત્તઞ્હેતં ‘‘સામઞ્ઞં દુપ્પરામટ્ઠં, નિરયાયુપકડ્ઢતી’’તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૮૯; ધ॰ પ॰ ૩૧૧). અપરમ્પિ વુત્તં ‘‘સિથિલો હિ પરિબ્બાજો, ભિય્યો આકિરતે રજ’’ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૮૯; ધ॰ પ॰ ૩૧૩). **ભિક્ખુભાવો**તિ પારાજિકં આપજ્જિત્વા ‘‘સમણો અહ’’ન્તિ પટિજાનનતો વોહારમત્તસિદ્ધો ભિક્ખુભાવો. **દાનાદીહી**તિ દાનસરણસીલસંવરાદીહિ.

અજાનમેવાતિ એત્થ **એવા**તિ અવધારણત્થે નિપાતો. ‘‘**અજાનમેવ**’’ન્તિપિ પઠન્તિ. તત્થ પન ‘‘એવં જાનામિ, એવં પસ્સામી’’તિ અવચન્તિ યોજેતબ્બં. **વચનત્થવિરહતો**તિ ‘‘પઠમં ઝાનં સમાપજ્જિ’’ન્તિ આદિવચનસ્સ (પારા॰ ૨૦૯) અત્થભૂતેન ઝાનાદિના વજ્જિતત્તા તુચ્છં ઉદકાદિસુઞ્ઞં ભાજનં વિય. **મુસા**તિ વિસંવાદનપુરેક્ખારસ્સ પરવિસંવાદકો વચીપયોગો, કાયપયોગો વા. તેનાહ ‘‘**વઞ્ચનાધિપ્પાયતો મુસા**’’તિ. મુસા ચ વઞ્ચનાધિપ્પાયો ચ પુબ્બભાગક્ખણે, તઙ્ખણે ચ. વુત્તઞ્હિ ‘‘પુબ્બે વાસ્સ હોતિ ‘મુસા ભણિસ્સ’ન્તિ, ભણન્તસ્સ હોતિ ‘મુસા ભણામી’’’તિ (પારા॰ ૨૦૦). એતઞ્હિ દ્વયં અઙ્ગભૂતં, ઇતરં પન હોતુ વા, મા વા, અકારણમેતં. **અભણિ**ન્તિ વિઞ્ઞાપનં અકાસિં.

અઞ્ઞત્ર અધિમાનાતિ અધિગતો માનો, અધિકો વા માનો **અધિમાનો**, થદ્ધમાનોતિ અત્થો, તં વિનાતિ અત્થો. કસ્સ પનાયં અધિમાનો ઉપ્પજ્જતિ, કસ્સ નુપ્પજ્જતિ? અરિયસાવકસ્સ તાવ નુપ્પજ્જતિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧૯૬). સો હિ મગ્ગફલનિબ્બાનપહીનકિલેસાવસિટ્ઠકિલેસપચ્ચવેક્ખણેન સઞ્જાતસોમનસ્સો અરિયગુણપ્પટિવેધે નિક્કઙ્ખો,

તસ્મા સોતાપન્નાદીનં ‘‘અહં સકદાગામી’’તિઆદિવસેન માનો નુપ્પજ્જતિ. દુસ્સીલસ્સ નુપ્પજ્જતિ. સો હિ અરિયગુણાધિગમે નિરાસોવ. સીલવતોપિ પરિચ્ચત્તકમ્મટ્ઠાનસ્સ નિદ્દારામતાદિમનુયુત્તસ્સ નુપ્પજ્જતિ, સુપરિસુદ્ધસીલસ્સ પન કમ્મટ્ઠાને અપ્પમત્તસ્સ નામરૂપં વવત્થપેત્વા પચ્ચયપરિગ્ગહેન વિતિણ્ણકઙ્ખસ્સ તિલક્ખણં આરોપેત્વા સઙ્ખારે સમ્મસન્તસ્સ આરદ્ધવિપસ્સકસ્સ ઉપ્પજ્જતિ. તેનાહ ‘‘**ઠ્વાય**’’ન્તિઆદિ. તત્થ **તિલક્ખણં આરોપેત્વા**તિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૧૯૬) કલાપસમ્મસનવસેન અનિચ્ચાદિલક્ખણત્તયં આરોપેત્વા. **સમ્મસન્તસ્સા**તિ વિપસ્સન્તસ્સ. **આરદ્ધવિપસ્સકસ્સા**તિ ઉદયબ્બયાનુપસ્સનાય આરદ્ધવિપસ્સકસ્સ. **અપત્તે**તિ અત્તનો સન્તાને ઉપ્પત્તિવસેન અપત્તે, અનધિગતેતિ વુત્તં હોતિ. **પત્તસઞ્ઞિતાસઙ્ખાતો**તિ ‘‘પત્તો મયા ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મો’’તિ એવંસઞ્ઞિતાસઙ્ખાતો અધિમાનો ઉપ્પજ્જતિ. ઉપ્પન્નો ચ સુદ્ધસમથલાભિં વા સુદ્ધવિપસ્સનાલાભિં વા અન્તરા ઠપેતિ. સો હિ દસપિ વીસમ્પિ તિંસમ્પિ વસ્સાનિ કિલેસસમુદાચારં અપસ્સન્તો ‘‘અહં સોતાપન્નો’’તિ વા ‘‘સકદાગામી’’તિ વા ‘‘અનાગામી’’તિ વા મઞ્ઞતિ. સમથવિપસ્સનાલાભિં પન અરહત્તેયેવ ઠપેતિ. તસ્સ હિ સમાધિબલેન કિલેસા વિક્ખમ્ભિતા, વિપસ્સનાબલેન સઙ્ખારા સુપરિગ્ગહિતા, તસ્મા સટ્ઠિમ્પિ વસ્સાનિ, અસીતિમ્પિ વસ્સાનિ, વસ્સસતમ્પિ કિલેસા ન સમુદાચરન્તિ, ખીણાસવસ્સેવ ચિત્તાચારો હોતિ. સો એવં દીઘરત્તં કિલેસસમુદાચારં અપસ્સન્તો અન્તરા અઠત્વાવ ‘‘અરહા અહ’’ન્તિ મઞ્ઞતીતિ. ‘‘**તં અધિમાનં ઠપેત્વા**’’તિ ઇમિના ‘‘અઞ્ઞત્રા’’તિ પદં અપેક્ખિત્વા ‘‘અધિમાના’’તિ ઉપયોગત્થે નિસ્સક્કવચનન્તિ દસ્સેતિ.

પાપિચ્છતાયાતિ પાપા ઇચ્છા એતસ્સાતિ **પાપિચ્છો**, તસ્સ ભાવો **પાપિચ્છતા**, તાય, પાપિકાય ઇચ્છાયાતિ અત્થો. યા સા ‘‘ઇધેકચ્ચો દુસ્સીલોવ સમાનો ‘સીલવા’તિ મં જનો જાનાતૂ’’તિઆદિના (વિભ॰ ૮૫૧) નયેન વુત્તા, તાય અસન્તગુણસમ્ભાવનિચ્છાયાતિ વુત્તં હોતિ. ઇમિના પન મન્દત્તા મોમૂહત્તા સમુદાચરન્તસ્સ અનાપત્તીતિ દસ્સેતિ. **અયમ્પીતિ પિ**-સદ્દેન ન કેવલં પુરિમા તયોવાતિ દસ્સેતિ.

અસન્તન્તિ અભૂતં. **ઝાનાદિધમ્મ**ન્તિ ઝાનં, વિમોક્ખો, સમાધિ, સમાપત્તિ, ઞાણદસ્સનં, મગ્ગભાવના, ફલસચ્છિકિરિયા, કિલેસપ્પહાનં, વિનીવરણતા ચિત્તસ્સ, સુઞ્ઞાગારે અભિરતી’’તિ (પારા॰ ૧૯૮) એવં વુત્તં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મં. **યસ્સ આરોચેતી**તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨૧૫) વાચાય વા હત્થવિકારાદીહિ વા અઙ્ગપચ્ચઙ્ગચોપનેહિ વિઞ્ઞત્તિપથે ઠિતસ્સ યસ્સ પુગ્ગલસ્સ આરોચેતિ. વિઞ્ઞત્તિપથં પન અતિક્કમિત્વા ઠિતો કોચિ ચે દિબ્બેન ચક્ખુના (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૨૧૫), દિબ્બાય ચ સોતધાતુયા દિસ્વા ચ સુત્વા ચ જાનાતિ, ન પારાજિકં. યોપિ ‘‘કિં અયં ભણતી’’તિ સંસયં વા આપજ્જતિ, ચિરં વીમંસિત્વા વા પચ્છા જાનાતિ, ‘‘અવિજાનન્તો’’ઇચ્ચેવ સઙ્ખ્યં ગચ્છતિ. યો પન ઝાનાદીનિ અત્તનો અધિગમવસેન વા ઉગ્ગહપરિપુચ્છાદિવસેન વા ન જાનાતિ, કેવલં ‘‘ઝાન’’ન્તિ વા ‘‘વિમોક્ખો’’તિ વા વચનમત્તમેવ સુતં હોતિ, સોપિ તેન વુત્તે ‘‘ઝાનં કિર સમાપજ્જી’’તિ એસ વદતીતિ યદિ એત્તકમત્તમ્પિ જાનાતિ, ‘‘જાનાતિ’’ચ્ચેવ સઙ્ખ્યં ગચ્છતિ, તસ્સ વુત્તે પારાજિકમેવ. સેસો પન એકસ્સ વા દ્વિન્નં વા બહૂનં વા નિયમિતાનિયમિતવસેન વિસેસો સબ્બો સિક્ખાપચ્ચક્ખાનકથાયં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો. પરિયાયભાસને પન ‘‘અહ’’ન્તિ અવુત્તત્તા પટિવિજાનન્તસ્સ વુત્તેપિ થુલ્લચ્ચયં. વિસંવાદનાધિપ્પાયેન મુસાવાદપયોગસ્સ કતત્તા અપ્પટિવિજાનન્તસ્સાપિ દુક્કટન્તિ આહ ‘‘**યો તે વિહારે વસતિ… પે॰… દુક્કટ**’’ન્તિ. **અનુલ્લપનાધિપ્પાયસ્સા**તિ ઉલ્લપનાધિપ્પાયવિરહિતસ્સ, અભૂતારોચનાધિપ્પાયવિરહિતસ્સાતિ અત્થો. ઉમ્મત્તકાદયો પુબ્બે વુત્તનયા એવ. ઇધ પન **આદિકમ્મિકા** વગ્ગુમુદાતીરિયભિક્ખૂ, તેસં અનાપત્તિ.

ચતુત્થપારાજિકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પારાજિકનિગમનવણ્ણના

ઇધાતિ ઇમસ્મિં ભિક્ખુપાતિમોક્ખે. **ઉદ્દિટ્ઠપારાજિકપરિદીપનમેવા**તિ ઉદ્દિટ્ઠાનં ચતુન્નં પારાજિકાનં પરિદીપનવચનમેવ. અવધારણં પન ન અઞ્ઞેસમ્પીતિ દસ્સનત્થં. તેનાહ "**સમોધાનેત્વા પના**"તિઆદિ. તત્થ **સમોધાનેત્વા**તિ તત્થ તત્થ આગતાનિ એત્થેવ સમોદહિત્વા, પક્ખિપિત્વા રાસિં કત્વાતિ અત્થો. **પાળિયં આગતાની**તિ ઉદ્દેસપાળિયં આગતાનિ . **ભિક્ખુનીનં અસાધારણાનિ ચત્તારી**તિ ઉબ્ભજાણુમણ્ડલિકા, વજ્જપ્પટિચ્છાદિકા, ઉક્ખિત્તાનુવત્તિકા, અટ્ઠવત્થુકાતિ ઇમાનિ ભિક્ખુનીનં ભિક્ખૂહિ અસાધારણાનિ ચત્તારિ. પણ્ડકાદીનઞ્હિ એકાદસન્નં અભબ્બભાવો પારાજિકાપત્તિસદિસત્તા પારાજિકોતિ આહ "**એકાદસન્ન**"ન્તિઆદિ. **અભબ્બભાવસઙ્ખાતેહી**તિ વત્થુવિપન્નતાદિના પબ્બજ્જૂપસમ્પદાય નઅરહભાવસઙ્ખાતેહિ. પણ્ડકતિરચ્છાનગતઉભતોબ્યઞ્જનકા (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨૩૩) હિ તયો વત્થુવિપન્ના અહેતુકપ્પટિસન્ધિકા, તેસં સગ્ગો અવારિતો, મગ્ગો પન વારિતો. અભબ્બા હિ તે મગ્ગપ્પટિલાભાય વત્થુવિપન્નત્તા. પબ્બજ્જાપિ નેસં પટિક્ખિત્તા, તસ્મા તેપિ પારાજિકાવ. થેય્યસંવાસકો, તિત્થિયપક્કન્તકો, માતુઘાતકો, પિતુઘાતકો, અરહન્તઘાતકો, ભિક્ખુનિદૂસકો, લોહિતુપ્પાદકો, સઙ્ઘભેદકોતિ ઇમે અટ્ઠ અત્તનો કિરિયાય વિપન્નત્તા અભબ્બટ્ઠાનં પત્તાતિ પારાજિકાવ. તેસુ થેય્યસંવાસકો, તિત્થિયપક્કન્તકો, ભિક્ખુનિદૂસકોતિ ઇમેસં તિણ્ણં સગ્ગો અવારિતો, મગ્ગો પન વારિતોવ. ઇતરેસં પઞ્ચન્નં ઉભયમ્પિ વારિતં. તે હિ અનન્તરાવ નરકે નિબ્બત્તનકસત્તા. યદા ભિક્ખુની વિબ્ભમિતુકામા હુત્વા કાસાવમેવ વા ગિહિવત્થં વા ગિહિનિવાસનાકારેન નિવાસેતિ, તદા પારાજિકમાપન્ના નામ હોતીતિ આહ "**ગિહિભાવં પત્થયમાનાયા**"તિઆદિ. સા હિ અજ્ઝાચારવીતિક્કમં અકત્વાપિ એત્તાવતા અસ્સમણી નામ હોતિ.

દીઘતાય લમ્બમાનં અઙ્ગજાતમેતસ્સાતિ **લમ્બી** (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૨૩૩). ન સો એત્તાવતા પારાજિકો, અથ ખો યદા અનભિરતિયા પીળિતો અત્તનો અઙ્ગજાતં મુખે વા વચ્ચમગ્ગે વા પવેસેતિ, તદા પારાજિકો હોતિ. મુદુકતા પિટ્ઠિ એતસ્સાતિ **મુદુપિટ્ઠિકો**, કતપરિકમ્માય મુદુકાય પિટ્ઠિયા સમન્નાગતો. સોપિ યદા અનભિરતિયા પીળિતો અત્તનો અઙ્ગજાતં અત્તનો મુખમગ્ગવચ્ચમગ્ગેસુ અઞ્ઞતરં પવેસેતિ, તદા પારાજિકો હોતિ. **પરસ્સ અઙ્ગજાતં મુખેન ગણ્હાતી**તિ યો અનભિરતિયા પીળિતો પરસ્સ સુત્તસ્સ વા પમત્તસ્સ વા અઙ્ગજાતં મુખેન ગણ્હાતિ. **પરસ્સ અઙ્ગજાતે અભિનિસીદતી**તિ યો અનભિરતિયા પીળિતો પરસ્સ અઙ્ગજાતં કમ્મનિયં દિસ્વા અત્તનો વચ્ચમગ્ગેન તસ્સૂપરિ નિસીદતિ, તં અત્તનો વચ્ચમગ્ગં પવેસેતીતિ અત્થો. એતાનિ હિ ચત્તારિ યસ્મા ઉભિન્નં રાગવસેન સદિસભાવૂપગતાનં ધમ્મો ''મેથુનધમ્મો''તિ વુચ્ચતિ, તસ્મા એકેન પરિયાયેન મેથુનધમ્મં અપ્પટિસેવિત્વાયેવ કેવલં મગ્ગેન મગ્ગપ્પવેસનવસેન આપજ્જિતબ્બત્તા મેથુનધમ્મપારાજિકસ્સ અનુલોમેન્તીતિ "**અનુલોમપારાજિકાની**"તિ વુચ્ચન્તિ.

એત્થાહ – માતુઘાતકપિતુઘાતકઅરહન્તઘાતકા તતિયપારાજિકં આપન્ના, ભિક્ખુનિદૂસકો, લમ્બિઆદયો ચત્તારો ચ પઠમપારાજિકં આપન્ના એવાતિ કત્વા કુતો ચતુવીસતીતિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૨૩૩)? વુચ્ચતે – માતુઘાતકાદયો હિ ચત્તારો ઇધ અનુપસમ્પન્ના એવ અધિપ્પેતા, લમ્બિઆદયો ચત્તારો કિઞ્ચાપિ પઠમપારાજિકેન સઙ્ગહિતા, યસ્મા પન એકેન પરિયાયેન મેથુનધમ્મં અપ્પટિસેવિનો હોન્તિ, તસ્મા વિસું વુત્તાતિ. દુતિયવિકપ્પે **કચ્ચિેત્થા**તિ એત્થ કચ્ચિ અત્થાતિ પદચ્છેદો કાતબ્બો.

ઇતિ કઙ્ખાવિતરણિયા પાતિમોક્ખવણ્ણનાય

વિનયત્થમઞ્જૂસાયં લીનત્થપ્પકાસનિયં

પારાજિકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સદ્ધાદિસેસકણ્ડં

પિયવચનેન આલપનન્તિ પિયાયિતબ્બવચનેનાલપનં, સાધૂનં સમાલપનન્તિ વુત્તં હોતિ. સાધવો હિ પરે ''ભોન્તો''તિ વા ''દેવાનંપિયા''તિ વા ''ભદ્રભવ''ન્તિ વા ''આયસ્મન્તો''તિ વા સમાલપન્તિ.

૧. સુક્કવિસ્સટ્ઠિસિક્ખાપદવણ્ણના

સં-સદ્દો વિજ્જમાનત્થોતિ આહ ''**સંવિજ્જતી**''તિ. **ચેતના**તિ વીતિક્કમવસપ્પવત્તા પુબ્બભાગચેતના, મોચનસ્સાદચેતનાતિ અત્થો. **અસ્સા**તિ સુક્કવિસ્સટ્ઠિયા. અઞ્ઞપદત્થસમાસેનેવ સુક્કવિસ્સટ્ઠિયા વુત્તત્તા ઇક-સદ્દસ્સ વિસું અત્થો નત્થીતિ આહ ''**સઞ્ચેતનાવ સઞ્ચેતનિકા**''તિ. ઇદાનિ ઇક-સદ્દોવ અત્થિઅત્થં પકાસેતીતિ દસ્સેન્તો ''**સઞ્ચેતના વા**''તિઆદિમાહ. સંવિજ્જમાના ચેતના **સઞ્ચેતના. સુક્કસ્સા**તિ સમ્ભવસ્સ. **વિસટ્ઠી**તિ વિસ્સગ્ગો.

ઇદાનિ તં યસ્મિં કાલે મોચેતિ, યેનાધિપ્પાયેન મોચેતિ, યેન ચોપાયેન મોચેતિ, યઞ્ચ તસ્સ અધિપ્પાયસ્સ વત્થુ, તં સબ્બં સઙ્ખેપતો વિભાવેત્વા સરૂપતો તં વિસટ્ઠિં દસ્સેતું ''**રાગૂપત્થમ્ભાદીસૂ**''તિઆદિમાહ. તત્થ રાગસ્સ બલવભાવો, રાગેન વા અઙ્ગજાતસ્સૂપત્થમ્ભો થદ્ધભાવો **રાગૂપત્થમ્ભો**, સો આદિ યેસં તે **રાગૂપત્થમ્ભાદયો**, તેસુ રાગૂપત્થમ્ભાદીસુ. **આદિ**સદ્દેન (પારા॰ ૨૩૮) વચ્ચૂપત્થમ્ભપસ્સાવૂપત્થમ્ભવાતૂપત્થમ્ભઉચ્ચાલિઙ્ગપાણકદટ્ઠૂપત્થમ્ભાનં ગહણં. **કમ્મઞ્ઞતં પત્તે**તિ મોચનકમ્મક્ખમતાય કમ્મનિયતં પત્તે, અજ્ઝત્તરૂપાદીસુ ઉપક્કમારહભાવં પત્તેતિ અત્થો. અરોગસ્સ ભાવો **આરોગ્યં**, તં આદિ યેસં તે **આરોગ્યાદયો**, તેસુ આરોગ્યાદીસુ. **આદિ**સદ્દેન સુખભેસજ્જદાનપુઞ્ઞયઞ્ઞસગ્ગબીજવીમંસદવાનં ગહણં. **અજ્ઝત્તરૂપં** અજ્ઝત્તં ઉપાદિન્નરૂપં, તં આદિ યેસં તે **અજ્ઝત્તરૂપાદયો**, તેસુ. **આદિ**સદ્દેન બહિદ્ધારૂપઅજ્ઝત્તબહિદ્ધારૂપઆકાસેકટિકમ્પનાનં ગહણં. મોચને અસ્સાદો સુખવેદના **મોચનસ્સાદો**, મોચનત્થં પુબ્બભાગે પવત્તરાગો, સમ્પયુત્તઅસ્સાદસીસેન ચેત્થ રાગો વુત્તો, તેન સમ્પયુત્તા ચેતના **મોચનસ્સાદચેતના**, તાય . ઇમિના મુચ્ચનસ્સાદો (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨૪૦) મુત્તસ્સાદો મેથુનસ્સાદો ફસ્સસ્સાદો કણ્ડુવનસ્સાદો દસ્સનસ્સાદો નિસજ્જસ્સાદો વાચસ્સાદો ગેહસિતપેમં વનભઙ્ગિયન્તિ ઇમેહિ સમ્પયુત્તા ચેતનાયો પટિક્ખિપતિ, તાહિ નિમિત્તે ઉપક્કમન્તસ્સ મુત્તેપિ અનાપત્તિ. ''**નિમિત્તે ઉપક્કમન્તસ્સા**''તિ ઇમિના પન ઊરુમદ્દાપનાદીનિ પટિક્ખિપતિ. તેન હિ સતિપિ મોચનસ્સાદે નિમિત્તે ઉપક્કમાભાવતો મુત્તેપિ અનાપત્તિ. વુત્તઞ્હેતં **સમન્તપાસાદિકાયં** ''સા ચ ખો નિમિત્તે ઉપક્કમન્તસ્સેવ, હત્થપરિકમ્મપાદપરિકમ્મગત્તપરિકમ્મકરણેન સચેપિ અસુચિ મુચ્ચતિ, અનાપત્તી''તિ.

આસયધાતુનાનાત્તતોતિ પિત્તસેમ્હપુબ્બલોહિતાસયાનઞ્ચેવ પથવીધાતુઆદીનઞ્ચ ચતુન્નં ધાતૂનં, રસસોણિતાદીનં વા સત્તન્નં ધાતૂનં નાનાત્તતો. **ઠાના ચાવના**તિ સુક્કસ્સ યં ઠાનં, તતો ચુતિ. સુક્કસ્સ હિ વત્થિસીસં કટિ કાયોતિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨૩૭) તિધા ઠાનં પકપ્પેન્તિ. **એકો** કિરાચરિયો ''વત્થિસીસં સુક્કસ્સ ઠાન''ન્તિ આહ, એકો ''કટી''તિ, એકો ''સકલો કાયો''તિ. તેસુ તતિયસ્સ ભાસિતં સુભાસિતં. કેસલોમનખદન્તાનઞ્હિ મંસવિનિમુત્તટ્ઠાનં, ઉચ્ચારપસ્સાવખેળસિઙ્ઘાણિકા, થદ્ધસુક્ખચમ્માનિ ચ વજ્જેત્વા અવસેસો છવિમંસલોહિતાનુગતો સબ્બોપિ કાયો કાયપ્પસાદભાવજીવિતિન્દ્રિયાબદ્ધપિત્તાનં, સમ્ભવસ્સ ચ ઠાનમેવ. તથા હિ રાગપરિયુટ્ઠાનેનાભિભૂતાનં હત્થીનં ઉભોહિ કણ્ણચૂળિકાહિ સમ્ભવો નિક્ખમતિ.

એત્થ ચ ''**રાગૂપત્થમ્ભાદીસૂ**''તિઆદિના (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨૩૭) કાલો દસ્સિતો. રાગૂપત્થમ્ભાદિકાલેસુ હિ અઙ્ગજાતં કમ્મનિયં હોતિ. યસ્સ કમ્મનિયત્તે સતિ મોચેતિ, ઇતો પરં અઞ્ઞો કાલો નત્થિ. ન હિ વિના રાગૂપત્થમ્ભાદીહિ પુબ્બણ્હાદયો કાલભેદા મોચને નિમિત્તં હોન્તિ. ''**આરોગ્યાદીસૂ**''તિઆદિના પન અધિપ્પાયો દસ્સિતો. એવરૂપેન હિ અધિપ્પાયભેદેન મોચેતિ, ન અઞ્ઞથા. ''**અજ્ઝત્તરૂપાદીસૂ**''તિઆદિના ઉપાયો દસ્સિતો. અજ્ઝત્તરૂપે વા હિ મોચેય્ય, બહિદ્ધારૂપે વા, ઉભયત્થ વા, આકાસે વા કટિં કમ્પેન્તો, ઇતો પરં અઞ્ઞો ઉપાયો નત્થિ. **નીલાદિવસેના**''તિઆદીહિ પન દસહિ નવમસ્સ અધિપ્પાયસ્સ વત્થુ દસ્સિતં. વીમંસન્તો હિ નીલાદીસુ અઞ્ઞતરવસેન વીમંસતિ, ન તેહિ વિનિમુત્તન્તિ. ''**ઠાના ચાવના**''તિ ઇમિના પન અત્થતો વિસ્સટ્ઠિ દસ્સિતા . યથાહ ''વિસ્સટ્ઠીતિ ઠાનતો ચાવના વુચ્ચતી''તિ (પારા॰ ૨૩૭). સા ચાયં તસ્સ સુક્કસ્સ ઠાના ચાવના રાગવસેન. વુત્તઞ્હેતં **કથાવત્થુઅટ્ઠકથાયં** ''સુક્કવિસ્સટ્ઠિ નામ રાગસમુટ્ઠાના હોતી''તિ (કથા॰ અટ્ઠ॰ ૩૦૭). **અઞ્ઞત્ર સુપિનન્તા**તિ સુપિનો એવ સુપિનન્તો, તં ઠપેત્વાતિ વુત્તં હોતિ. તેનાહ ''યા સુપિને''તિઆદિ. **સઙ્ઘાદિસેસો**તિ ઇમસ્સ આપત્તિનિકાયસ્સ નામં. તેનાહ ''**યા અઞ્ઞત્ર**

સુપિનન્તા"તિઆદિ. **આપત્તિનિકાયો**તિ આપત્તિસમૂહો. કિઞ્ચાપિ અયં એકાવ આપત્તિ, રુળ્હિસદ્દેન, પન અવયવે સમૂહવોહારેન વા "નિકાયો"તિ વુત્તો "એકો વેદનાક્ખન્ધો, એકો વિઞ્ઞાણક્ખન્ધો"તિઆદીસુ વિય.

અસ્સાતિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૧૬ સંઘાદિસેસકણ્ડ) આપત્તિનિકાયસ્સ. નનુ ચ અયુત્તોયં નિદ્દેસો "સઙ્ઘો આદિમ્હિ ચેવ સેસે ચ ઇચ્છિતબ્બો અસ્સા"તિ. ન હિ આપત્તિનિકાયસ્સ આદિમ્હિ ચેવ સેસે ચ સઙ્ઘો ઇચ્છિતો, કિઞ્ચરહિ વુટ્ઠાનસ્સાતિ ઇમં ચોદનં મનસિ નિધાય યથા ન વિરુજ્ઝતિ, તથા અધિપ્પાયં વિવરિતું "**કિં વુત્તં હોતી**"તિઆદિમાહ. આપત્તિતો વુટ્ઠાનસ્સ આદિમ્હિ ચેવ સેસે ચ ઇચ્છિતો સઙ્ઘો આપત્તિયાવ ઇચ્છિતો નામ હોતીતિ અયમેત્થ અધિપ્પાયો. **આપત્તિવુટ્ઠાનન્તિ** આપત્તિતો વુટ્ઠાનં, અનાપત્તિકભાવૂપગમનન્તિ અત્થો.

દકસોતન્તિ પસ્સાવમગ્ગં, અઙ્ગજાતપ્પદેસન્તિ વુત્તં હોતિ. યદિ એવં અથ કસ્મા અટ્ઠકથાયં "દકસોતં ઓતિણ્ણમત્તે"તિ વુત્તન્તિ આહ "**ઠાનતો પન ચુત**"ન્તિઆદિ. **અવસ્સમેવ દકસોતં ઓતરતિ** અધિવાસેત્વા અન્તરા નિવારેતું અસક્કુણેય્યત્તા. દકસોતોરોહનતો (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૨૩૬-૨૩૭) પટ્ઠાય પન ઉપાદિન્નતો વિનિમુત્તત્તા સમ્ભવરૂપં ઉતુસમુટ્ઠાનમેવ અવસિસ્સતિ, સેસં તિસમુટ્ઠાનં નત્થીતિ વેદિતબ્બં. **તસ્મા**તિ યસ્મા ઠાનતો ચુતં દકસોતં ઓતરતિ, તસ્મા.

અમોચનાધિપ્પાયસ્સાતિ ભેસજ્જેન નિમિત્તં આલિમ્પન્તસ્સ ઉચ્ચારાદીનિ વા કરોન્તસ્સ. **સુપિનં પસ્સન્તસ્સા**તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨૩૭) ધાતુક્ખોભતો વા અનુભૂતપુબ્બતો વા દેવતોપસંહારતો વા પુબ્બનિમિત્તતો વાતિ ઇમેહિ ચતૂહિ કારણેહિ સુપિનં પસ્સન્તસ્સ. કિં પનેતં પસ્સન્તો સુત્તો પસ્સતિ, પટિબુદ્ધો, ઉદાહુ નેવ સુત્તો, ન પટિબુદ્ધોતિ? કિઞ્ચેત્થ – યદિ તાવ સુત્તો પસ્સતિ, અભિધમ્મવિરોધો આપજ્જતિ. ભવઙ્ગચિત્તેન હિ સુપતિ, તં રૂપનિમિત્તાદિઆરમ્મણં વા રાગાદિસમ્પયુત્તં વા ન હોતિ. સુપિનં પસ્સન્તસ્સ ચ ઈદિસાનિ ચિત્તાનિ ઉપ્પજ્જન્તિ. અથ પટિબુદ્ધો પસ્સતિ, વિનયવિરોધો આપજ્જતિ. યઞ્હિ પટિબુદ્ધો પસ્સતિ, તં સબ્બોહારિકચિત્તેન પસ્સતિ. સબ્બોહારિકચિત્તેન ચ કતે વીતિક્કમે અનાપત્તિ નામ નત્થિ. સુપિનં પસ્સન્તેન પન કતેપિ વીતિક્કમે એકન્તં અનાપત્તિ એવ. અથ નેવ સુત્તો ન પટિબુદ્ધો પસ્સતિ, કો નામ પસ્સતિ, એવઞ્ચ સતિ સુપિનસ્સ અભાવોવ આપજ્જતીતિ? ન અભાવો, કસ્મા? યસ્મા કપિમિદ્ધપરેતો પસ્સતિ. વુત્તઞ્હેતં "કપિમિદ્ધપરેતો ખો મહારાજ સુપિનં પસ્સતી"તિ (મિ॰ પ॰ ૫.૩.૫). **કપિમિદ્ધપરેતો**તિ મક્કટનિદ્દાય યુત્તો. યથા હિ મક્કટસ્સ નિદ્દા લહુપરિવત્તા હોતિ, એવં યા નિદ્દા પુનપ્પુનં કુસલાદિચિત્તવોકિણ્ણત્તા લહુપરિવત્તા, યસ્સા પવત્તિયં પુનપ્પુનં ભવઙ્ગતો ઉત્તરણં હોતિ, તાય યુત્તો સુપિનં પસ્સતિ. યસ્સ ચ એવં પસ્સન્તસ્સ સુપિને મેથુનં ધમ્મં પટિસેવન્તસ્સ વિય, કાયસંસગ્ગાદીનિ આપજ્જન્તસ્સ વિય ચ સુપિનન્તેનેવ કારણેન અસુચિ મુચ્ચતિ, તસ્સપિ અનાપત્તિ. સુપિને (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨૬૨) પન ઉપ્પન્નાય અસ્સાદચેતનાય સચસ્સ વિસયો હોતિ, નિચ્ચલેન ભવિતબ્બં, ન હત્થેન નિમિત્તં કીળાપેતબ્બં. કાસાવપચ્ચત્થરણરક્ખણત્થં પન હત્થપુટેન ગહેત્વા જગ્ગનત્થાય ઉદકટ્ઠાનં ગન્તું વટ્ટતિ.

સુક્કવિસ્સટ્ઠિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. કાયસંસગ્ગસિક્ખાપદવણ્ણના

"ઓતિણ્ણો"તિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૨૭૦) ઇદં કમ્મસાધનં, કત્તુસાધનં વા હોતીતિ તદુભયવસેન અત્થં દસ્સેન્તો "**યક્ખાદીહિ વિય સત્તા**"તિઆદિમાહ. **અસમપેક્ખિત્વા**તિ યથાસભાવં અનુપપરિક્ખિત્વા, યથા તે રતિજનકા રૂપાદયો વિસયા અનિચ્ચદુક્ખાસુભાનત્તાકારેન અવટ્ઠિતા, તથા અપસ્સિત્વાતિ વુત્તં હોતિ. **પરિણતેના**તિ પરિવત્તેન. તેનાહ "**યથા પરિવત્તમાન**"ન્તિઆદિ. **વુત્તરાગવસેના**તિ કાયસંસગ્ગરાગવસેન. **તદહુજાતાયપી**તિ તસ્મિં અહનિ જાતં જનનં એતિસ્સાતિ **તદહુજાતા**, તસ્મિં અહનિ જાતાતિ વા **તદહુજાતા**, તાય, તં દિવસં જાતાયપીતિ અત્થો, જાતમત્તાય અલ્લમંસપેસિવણ્ણાયપીતિ વુત્તં હોતિ.

અસ્સાતિ "કાયસંસગ્ગં સમાપજ્જેય્યા"તિ પદસ્સ. ઇદાનિ હત્થાદીનં વિભાગદસ્સનત્થં "**તત્થ હત્થો નામ કપ્પરતો પટ્ઠાયા**"તિઆદિમાહ. **કપ્પરતો પટ્ઠાયા**તિ દુતિયમહાસન્ધિં ઉપાદાય. અઞ્ઞત્થ પન મણિબન્ધતો પટ્ઠાય યાવ અગ્ગનખા હત્થો. વિનન્ધિત્વા વા અવિનન્ધિત્વા વા કતકેસકલાપસ્સેતં અધિવચનન્તિ સમ્બન્ધો. તત્થ **વિનન્ધિત્વા**તિ તીહિ કેસવટ્ટીહિ ગન્થિત્વા. **સુવણ્ણચીરક**ન્તિ સુવણ્ણપાળિં. હત્થઞ્ચ વેણિઞ્ચ ઠપેત્વા અવસેસસરીરં અઙ્ગન્તિ આહ "**અવસેસસ્સ સરીરસ્સા**"તિઆદિ.

યો હિ સેવનાધિપ્પાયોપિ નિચ્ચલેન કાયેન કેવલં ફસ્સં પટિવિજાનાતિ સાદિયતિ અનુભોતિ, તસ્સ ચિત્તુપ્પાદમત્તે આપત્તિયા અભાવતો અનાપત્તીતિ આહ “**કાયેન અવાયમિત્વા**”તિઆદિ. **મોક્ખાધિપ્પાયેના**તિ ઇત્થિતો મુચ્ચિતુકામતાધિપ્પાયેન. **અસઞ્ચિચ્ચા**તિ ‘‘ઇમિના ઉપાયેન ઇમં કુસિસ્સામી’’તિ અચેતેત્વા. એવઞ્હિ અચેતેત્વા પત્તપ્પટિગ્ગહણાદીસુ માતુગામસ્સ અઙ્ગે કુટ્ઠેપિ અનાપત્તિ. **અસતિયા**તિ અઞ્ઞવિહિતો હોતિ, ‘‘માતુગામં કુસિસ્સામી’’તિ સતિ નત્થિ, એવં અસતિયા હત્થપાદપસારણાદિકાલે કુસન્તસ્સ અનાપત્તિ. **અજાનન્તસ્સા**તિ દારકવેસેન ઠિતં દારિકં ‘‘ઇત્થી’’તિ અજાનન્તો કેનચિદેવ કરણીયેન કુસતિ, એવં ‘‘ઇત્થી’’તિ અજાનન્તસ્સ કુસતો અનાપત્તિ. **અસાદિયન્તસ્સા**તિ કાયસંસગ્ગં અસાદિયન્તસ્સ બાહાપરમ્પરાય નીતભિક્ખુસ્સ વિય અનાપત્તિ. ઇધ પન ઉદાયિત્થેરો **આદિકમ્મિકો**. તસ્સ અનાપત્તિ આદિકમ્મિકસ્સાતિ.

કાયસંસગ્ગસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. દુટ્ઠુલ્લવાચાસિક્ખાપદવણ્ણના

દુટ્ઠુલ્લવાચસ્સાદરાગવસેનાતિ દુટ્ઠુલ્લા વાચા **દુટ્ઠુલ્લવાચા**, તાય અસ્સાદચેતના **દુટ્ઠુલ્લવાચસ્સાદો**, તેન સમ્પયુત્તરાગવસેન. એત્થાધિપ્પેતં માતુગામં દસ્સેતું “**માતુગામ**”ન્તિઆદિમાહ. **દુટ્ઠુલ્લાદુટ્ઠુલ્લસંલક્ખણસમત્થ**ન્તિ અસદ્ધમ્મસદ્ધમ્મપ્પટિસંયુત્તં કથં જાનિતું સમત્થં. યા પન મહલ્લિકાપિ બાલા એળમૂગા, અયં ઇધાનધિપ્પેતા. **વણ્ણો** નામ દ્વે મગ્ગે ઉદ્દિસ્સ ‘‘ઇત્થિલક્ખણેન સુભલક્ખણેન સમન્નાગતાસી’’તિઆદિના (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨૮૫) થોમના. **અવણ્ણો** નામ દ્વે મગ્ગે ઉદ્દિસ્સ વુત્તવિપરિયાયેન ગરહના, ‘‘ઇત્થિલક્ખણેન સુભલક્ખણેન અસમન્નાગતાસી’’તિઆદીહિ ખુંસનાતિ વુત્તં હોતિ. **યાચના** નામ ‘‘દેહિ મે, અરહસિ મે દાતુ’’ન્તિ (પારા॰ ૨૮૫) વચનં. **આયાચના** નામ ‘‘કદા તે માતા પસીદિસ્સતિ, કદા તે પિતા પસીદિસ્સતિ, કદા તે દેવતાયો પસીદિસ્સન્તિ, કદા તે સુખણો સુલયો સુમુહુત્તો ભવિસ્સતિ, કદા તે મેથુનં ધમ્મં લભિસ્સામી’’તિ (પારા॰ ૨૮૫) વચનં . **પુચ્છનં** નામ ‘‘કથં ત્વં સામિકસ્સ દેસિ, કથં જારસ્સ દેસી’’તિ (પારા॰ ૨૮૫) વચનં. **પટિપુચ્છનં** નામ ‘‘એવં કિર ત્વં સામિકસ્સ દેતિ, એવં જારસ્સ દેસી’’તિ (પારા॰ ૨૮૫) વચનં. **આચિક્ખનં** નામ પુટ્ઠસ્સ ‘‘એવં દેહિ, એવં દેન્તા સામિકસ્સ પિયા ભવિસ્સસિ, મનાપા ચા’’તિ (પારા॰ ૨૮૫) ભણનં. **અનુસાસનં** નામ અપુટ્ઠસ્સ ‘‘એવં દેહિ, એવં દેન્તા સામિકસ્સ પિયા ભવિસ્સસિ, મનાપા ચા’’તિ (પારા॰ ૨૮૫) ભવનં. **અક્કોસનં** (પારા॰ ૨૮૫) નામ ‘‘અનિમિત્તાસિ, નિમિત્તમત્તાસિ, અલોહિતાસિ, ધુવલોહિતાસિ, ધુવચોળાસિ, પગ્ઘરન્તીસિ, સિખરણીસિ, ઇત્થિપણ્ડકાસિ, વેપુરિસિકાસિ, સમ્ભિન્નાસિ, ઉભતોબ્યઞ્જનકાસી’’તિ (પારા॰ ૨૮૫) વચનં. યસ્મા મેથુનુપસંહિતાય વાચાય અધિકં દુટ્ઠુલ્લં નામ નત્થિ, તસ્મા ‘‘મેથુનુપસંહિતાહી’’તિ ઇદં દુટ્ઠુલ્લવાચાય સિખાપત્તલક્ખણદસ્સનન્તિ વુત્તં, ન પન મેથુનુપસંહિતાયેવ દુટ્ઠુલ્લવાચત્તા. **સિખરણીસી**તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨૮૫) બહિનિક્ખન્તઆણિમંસા. **સમ્ભિન્નાસી**તિ સમ્ભિન્નવચ્ચમગ્ગપસ્સાવમગ્ગા. **ઉભતોબ્યઞ્જનકાસી**તિ પુરિસનિમિત્તેન, ઇત્થિનિમિત્તેન ચાતિ ઉભતોબ્યઞ્જનેહિ સમન્નાગતા.

એત્થ ચ વણ્ણભણને તાવ ‘‘ઇત્થિલક્ખણેન સુભલક્ખણેન સમન્નાગતાસી’’તિ વદતિ, ન તાવ સીસં એતિ. ‘‘તવ વચ્ચમગ્ગો ચ પસ્સાવમગ્ગો ચ સુભો સુભસણ્ઠાનો દસ્સનીયો, ઈદિસેન નામ ઇત્થિલક્ખણેન સુભલક્ખણેન સમન્નાગતાસી’’તિ વદતિ, સીસં એતિ, સઙ્ઘાદિસેસો હોતીતિ અત્થો.

અવણ્ણભણને પન ‘‘અનિમિત્તાસી’’તિઆદીહિ એકાદસહિ પદેહિ અવણ્ણે અઘટિતે સીસં ન એતિ, ઘટિતેપિ તેસુ ‘‘સિખરણીસિ સમ્ભિન્નાસિ ઉભતોબ્યઞ્જનકાસી’’તિ ઇમેહિ તીહિ ઘટિતેયેવ સઙ્ઘાદિસેસો.

યાચનાયપિ ‘‘દેહિ મે’’તિ એત્તકેનેવ સીસં ન એતિ, ‘‘મેથુનં ધમ્મં દેહી’’તિ એવં મેથુનધમ્મેન ઘટિતે એવ સઙ્ઘાદિસેસો.

‘‘કદા તે માતા પસીદિસ્સતી’’તિઆદીસુ આયાચનવચનેસુપિ એત્તકેનેવ સીસં ન એતિ, ‘‘કદા તે માતા પસીદિસ્સતિ, કદા તે મેથુનં ધમ્મં લભિસ્સામી’’તિ વા ‘‘તવ માતરિ પસન્નાય વા મેથુનં ધમ્મં લભિસ્સામી’’તિઆદિના પન નયેન મેથુનધમ્મેન ઘટિતેયેવ સઙ્ઘાદિસેસો.

‘‘કથં ત્વં સામિકસ્સ દેસી’’તિઆદીસુ (પારા॰ ૨૮૫) પુચ્છાવચનેસુપિ ‘‘મેથુનં ધમ્મ’’ન્તિ વુત્તેયેવ સઙ્ઘાદિસેસો. ‘‘એવં કિર ત્વં સામિકસ્સ દેસી’’તિ (પારા॰ ૨૮૫) પટિપુચ્છાવચનેસુપિ એસેવ નયો.

આચિક્ખનાય ચ ‘‘એવં દેહી’’તિ, ‘‘એવં દદમાના’’તિ વુત્તેપિ સીસં ન એતિ, ‘‘મેથુનં ધમ્મં એવં દેહિ, એવં ઉપનેહિ, એવં મેથુનં ધમ્મં દદમાના ઉપનયમાના સામિકસ્સ પિયા હોતી’’તિઆદિના પન નયેન મેથુનધમ્મેન ઘટિતેયેવ સઙ્ઘાદિસેસો. અનુસાસનિવચનેસુપિ એસેવ નયો.

અક્કોસવચનેસુ પન એકાદસસુ ‘‘સિખરણીસિ સમ્ભિન્નાસિ ઉભતોબ્યઞ્જનકાસી’’તિ ઇમાનિ તીણિયેવ પદાનિ સુદ્ધાનિ સીસં એન્તિ, ઇતિ ઇમાનિ ચ તીણિ, પુરિમાનિ ચ વચ્ચમગ્ગપસ્સાવમગ્ગમેથુનધમ્મપદાનિ તીણીતિ છ પદાનિ સુદ્ધાનિ આપત્તિકરાનિ, સેસાનિ ‘‘અનિમિત્તાસી’’તિઆદીનિ અનિમિત્તે ‘‘મેથુનં ધમ્મં મે દેહી’’તિ વા ‘‘અનિમિત્તાસિ, મેથુનં ધમ્મં મે દેહી’’તિ વા આદિના નયેન મેથુનધમ્મેન ઘટિતાનેવ આપત્તિકરાનિ હોન્તીતિ વેદિતબ્બાનિ.

અધક્ખકન્તિ અક્ખકતો પટ્ઠાય અધો. **ઉબ્ભજાણુમણ્ડલ**ન્તિ જાણુમણ્ડલતો પટ્ઠાય ઉદ્ધં. **ઉબ્ભક્ખક**ન્તિ અક્ખકતો પટ્ઠાય ઉદ્ધં. **અધોજાણુમણ્ડલ**ન્તિ જાણુમણ્ડલતો પટ્ઠાય અધો. અક્ખકં, પન જાણુમણ્ડલઞ્ચ એત્થેવ દુક્કટખેત્તે સઙ્ગહં ગચ્છતિ ભિક્ખુનિયા કાયસંસગ્ગે વિય . ન હિ બુદ્ધા ગરુકાપત્તિં સાવસેસં પઞ્ઞાપેન્તીતિ. **કાયપ્પટિબદ્ધ**ન્તિ વત્થં વા પુપ્ફં વા આભરણં વા.

અત્થધમ્મઅનુસાસનિપુરેક્ખારાનન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨૮૭) એત્થ ‘‘અનિમિત્તા’’તિઆદીનં પદાનં અત્થં કથેન્તો, અટ્ઠકથં વા સજ્ઝાયં કરોન્તો **અત્થપુરેક્ખારો** નામ, પાળિં વાચેન્તો, સજ્ઝાયં વા કરોન્તો **ધમ્મપુરેક્ખારો** નામ, ‘‘ઇદાનિપિ અનિમિત્તાસિ, ઉભતોબ્યઞ્જનકાસિ, અપ્પમાદં દાનિ કરેય્યાસિ, યથા આયતિમ્પિ એવરૂપા મા હોહિસી’’તિ ભણન્તો **અનુસાસનિપુરેક્ખારો** નામ. ઇતિ અત્થઞ્ચ ધમ્મઞ્ચ અનુસાસનિઞ્ચ પુરક્ખિત્વા ભણન્તાનં અનાપત્તિ. યો પન ભિક્ખુનીનં પાળિં વાચેન્તો પકતિવાચનામગ્ગં પહાય હસન્તો હસન્તો ‘‘સિખરણીસિ, સમ્ભિન્નાસિ, ઉભતોબ્યઞ્જનકાસી’’તિ પુનપ્પુનં ભણતિ, તસ્સ આપત્તિયેવ. ઇધ **આદિકમ્મિકો** ઉદાયિત્થેરો, તસ્સ અનાપત્તિ આદિકમ્મિકસ્સ. **નનુ** ‘‘સિખરણી’’તિઆદીહિ અક્કોસન્તસ્સ પટિઘચિત્તં ઉપ્પજ્જતીતિ દુક્ખવેદનાયપિ ભવિતબ્બં, અથ કસ્મા **દ્વિવેદન**ન્તિ? નાયં દોસો. રાગવસેન હિ અયં આપત્તિ, ન પટિઘવસેન, તસ્મા રાગવસેનેવ પવત્તો અક્કોસો ઇધાધિપ્પેતો, ન પટિઘવસેનાપીતિ.

દુટ્ઠુલ્લવાચાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. અત્તકામસિક્ખાપદવણ્ણના

અત્તકામપારિચરિયાવસેનાતિ અત્તકામપારિચરિયાય રાગવસેન. ઇધાપિ દુટ્ઠુલ્લાદુટ્ઠુલ્લજાનનસમત્થાવ ઇત્થી અધિપ્પેતાતિ આહ “**દુટ્ઠુલ્લોભાસેન વુત્તપ્પકારાય ઇત્થિયા**”તિ. **સમીપે**તિ સવનૂપચારે. ‘‘ઠત્વા’’તિ પાઠસેસો. **અત્તકામપારિચરિયા**તિ કામીયતીતિ **કામો**, મેથુનધમ્મો, પરિચરણં ઉપટ્ઠાનં પરિચરિયા, સાવ **પારિચરિયા**, કામેન પારિચરિયા **કામપારિચરિયા**, અત્તનો કામપારિચરિયા **અત્તકામપારિચરિયા**, અત્તનો અત્થાય મેથુનધમ્મેન ઉપટ્ઠાનન્તિ અત્થો. અથ વા કામિતાતિ **કામા**, પારિચરિયા, અત્તનો કામા **અત્તકામા**, અત્તકામા ચ સા પારિચરિયા ચાતિ **અત્તકામપારિચરિયા**, સયં મેથુનરાગવસેન પત્થિતઉપટ્ઠાનન્તિ અત્થો. તેનાહ “**મેથુનધમ્મસઙ્ખાતેના**”તિઆદિ. એત્થ ચ પઠમેન અત્થવિકપ્પેન કામહેતુપારિચરિયાસઙ્ખાતં અત્થત્તયં દસ્સેતિ, દુતિયેન અધિપ્પાયપારિચરિયાસઙ્ખાતં અત્થદ્વયં. બ્યઞ્જને (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨૯૧) પન આદરં અકત્વા અત્થમત્તમેવ દસ્સેતું ‘‘અત્તનો કામં અત્તનો હેતું અત્તનો અધિપ્પાયં અત્તનો પારિચરિય’’ન્તિ (પારા॰ ૨૯૨) પદભાજનં વુત્તં. ‘‘અત્તનો કામં અત્તનો હેતું અત્તનો પારિચરિય’’ન્તિ હિ વુત્તે જાનિસ્સન્તિ પણ્ડિતા ‘‘એત્તાવતા અત્તનો અત્થાય કામપારિચરિયા વુત્તા’’તિ, ‘‘અત્તનો અધિપ્પાયં અત્તનો પારિચરિય’’ન્તિ (પારા॰ ૨૯૨) વુત્તેપિ જાનિસ્સન્તિ ‘‘એત્તાવતા અત્તના ઇચ્છિતકામિતટ્ઠેન અત્તકામપારિચરિયા વુત્તા’’તિ.

કલ્યાણેન ભદ્દકેન ગુણેન સમન્નાગતત્તા **કલ્યાણધમ્મં**. તેનાહ “**તદુભયેનાપી**”તિઆદિ. **અભિરમેય્યા**તિ તોસેય્ય. **એતદગ્ગ**ન્તિ એસા અગ્ગા. **પારિચરિયાન**ન્તિ પારિચરિયાનં મજ્ઝે, નિદ્ધારણે ચેતં સામિવચનં. નનુ દુટ્ઠુલ્લવાચાસિક્ખાપદે (પારા॰ ૨૮૫) મેથુનયાચનં આગતં, અથ કસ્મા ઇદં વુત્તં? નાયં દોસો. તત્થ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૨૯૧) હિ દુટ્ઠુલ્લવાચસ્સાદરાગવસેન વુત્તં, ઇધ પન અત્તનો મેથુનસ્સાદરાગવસેનાતિ.

તસ્મિંયેવ ખણેતિ ભણિતક્ખણે. ઉભતોબ્યઞ્જનકો પન પણ્ડકગતિકત્તા વિસું ન વુત્તો . ‘‘ઇમસ્મિં સિક્ખાપદદ્વયે કાયસંસગ્ગે વિય યક્ખિપેતીસુપિ દુટ્ઠુલ્લત્તકામવચને થુલ્લચ્ચય’’ન્તિ (વજિર॰ ટી॰ પારાજિક ૨૯૫) વદન્તિ. **તસ્મિંયેવા**તિ પણ્ડકેયેવ

ઇત્થિસઞ્ઞિનો અત્તકામપારિચરિયાય વણ્ણભણનેપિ દુક્કટં. ‘‘યો તે વિહારે વસતિ, તસ્સ અગ્ગદાનં મેથુનં ધમ્મં દેહી’’તિ પરિયાયવચનેપિ દુક્કટં. ‘‘અત્તકામપારિચરિયાય વણ્ણં ભાસેય્ય યા માદિસં ‘સીલવન્ત’ન્તિ વુત્તત્તા’’તિ (વજિર॰ ટી॰ પારાજિક ૨૯૫) એકે. ‘‘પઞ્ચસુ અઙ્ગેસુ સબ્ભાવા સઙ્ઘાદિસેસોવા’’તિ અપરે. ‘‘મેથુનુપસંહિતેના’’તિ વુત્તત્તા ‘‘**ચીવરાદીહિ...પે॰... ભાસન્તસ્સ અનાપત્તી**’’તિ વુત્તં.

અત્તકામસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. સઞ્ચરિત્તસિક્ખાપદવણ્ણના

સઞ્ચરણં **સઞ્ચરો**, સો એતસ્સ અત્થીતિ **સઞ્ચરી**, સઞ્ચરણસીલોતિ વા **સઞ્ચરી**, તસ્સ ભાવો **સઞ્ચરિત્તં**, સઞ્ચરણન્તિ અત્થો. તઞ્ચ પરતો ‘‘ઇત્થિયા વા પુરિસમતિ’’ન્તિઆદિવચનતો ઇત્થિપુરિસાનં વેમજ્ઝેતિ આહ ‘‘**ઇત્થિપુરિસાનં અન્તરે સઞ્ચરણભાવ**’’ન્તિ. **પટિગ્ગણ્હનવીમંસનપચ્ચાહરણાની**તિ એત્થ **પટિગ્ગણ્હનં** નામ પુરિસેન વા ઇત્થિયા વા ઉભિન્નં માતાદીહિ વા ‘‘ભન્તે, ઇત્થન્નામં ઇત્થિં વા પુરિસં વા એવં ભણાહી’’તિ વુત્તે તેસં વચનં ‘‘સાધૂ’’તિ વા ‘‘હોતૂ’’તિ વા ‘‘ભણામી’’તિ વા યેન કેનચિ આકારેન વચીભેદં કત્વા, સીસકમ્પનાદીહિ વા સમ્પટિચ્છનં. **વીમંસનં** નામ વુત્તપ્પકારેન સાસનં ગહેત્વા તસ્સા ઇત્થિયા વા પુરિસસ્સ વા તેસં અવસ્સં આરોચનકાનં માતાપિતુભાતાભગિનિઆદીનં વા સન્તિકં ગન્ત્વા તસ્સ સાસનસ્સ આરોચનં. **પચ્ચાહરણં** નામ તેન ગન્ત્વા આરોચિતે સા ઇત્થી વા પુરિસો વા ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છતુ વા, મા વા, લજ્જાય વા તુણ્હી હોતુ, પુન આગન્ત્વા તસ્સા ઇત્થિયા વા પુરિસસ્સ વા તસ્સા પવત્તિયા આરોચનં. **આપજ્જેય્યા**તિ પટિપજ્જેય્ય.

ઇત્થિયા વા પુરિસમતિં પુરિસસ્સ વા ઇત્થિમતિન્તિ એત્થ ‘‘આરોચેય્યા’’તિ પાઠસેસો દટ્ઠબ્બો. તેનેવાહ ‘‘**તત્થા**’’તિઆદિ. **જાયાભાવે**તિ ભરિયાભાવે. **જારભાવે**તિ પતિભાવે, નિમિત્તત્થે ચેતં ભુમ્મવચનં. તસ્મા ભરિયાભાવનિમિત્તં પતિભાવનિમિત્તં, ભરિયાભાવહેતુ પતિભાવહેતુ, ભરિયાભાવપચ્ચયા પતિભાવપચ્ચયા આરોચેતીતિ અત્થો. એસ નયો ‘‘**જાયત્તને આરોચેતી**’’તિઆદીસુપિ. ‘‘જાયત્તને વા જારત્તને વા’’તિ હિ ઇદં યદત્થં તં તેસં મતિં આરોચેતિ , તં દસ્સનત્થં વુત્તં. ઇદાનિ પન પદભાજનિયં (પારા॰ ૩૦૨) વુત્તનયેનાપિ અત્થં દસ્સેતું ‘‘**અપિચા**’’તિઆદિમાહ. કિઞ્ચાપિ ઇત્થિલિઙ્ગવસેન પદભાજનિયં વુત્તં, ‘‘જાયત્તને વા જારત્તને વા’’તિ પન નિદ્દેસસ્સ ઉભયલિઙ્ગસાધારણત્તા પુરિસલિઙ્ગવસેનાપિ યોજેત્વા વત્તબ્બન્તિ આહ ‘‘**એતેનેવ ઉપાયેના**’’તિઆદિ. **મુહુત્તિકા**તિ ગણિકા. ‘‘અન્તમસો તઙ્ખણિકાયપી’’તિ ઇદં નિદસ્સનમત્તન્તિ આહ ‘‘**એતેનેવ ઉપાયેના**’’તિઆદિ.

અઞ્ઞત્ર નાલંવચનીયાયાતિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૩૩૯-૩૪૦) દેસચારિત્તવસેન પણ્ણદાનાદિના અપરિચ્ચત્તં ઠપેત્વા. સઞ્ચરિત્તવસેન ભિક્ખુના વચનીયા ન હોતીતિ **નાલંવચનીયા**, તં ઠપેત્વાતિ કેચિ. અપ્પેન વા બહુના વા ધનેન કીતા **ધનક્કીતા**. યસ્મા પન સા ન કીતમત્તાયેવ ભરિયા, સંવાસત્થાય પન કીતત્તા ભરિયા, તસ્માસ્સ નિદ્દેસે ‘‘ધનેન કિણિત્વા વાસેતી’’તિ (પારા॰ ૩૦૪) વુત્તં. **છન્દવાસિની**તિ છન્દેન અત્તનો રુચિયા વસતીતિ છન્દવાસિની. યસ્મા પન સા ન અત્તનો છન્દમત્તેનેવ ભરિયા હોતિ, પુરિસેન પન સમ્પટિચ્છિતત્તા, તસ્માસ્સ નિદ્દેસે ‘‘પિયો પિયં વાસેતી’’તિ (પારા॰ ૩૦૪) વુત્તં. **આદિસદ્દેન** ‘‘ભોગવાસિની, પટવાસિની, ઓદપત્તકિની, ઓભટચુમ્બટા, દાસી ચ ભરિયા ચ, કમ્મકારી ચ ભરિયા ચ, ધજાહટા, મુહુત્તિકા’’તિ (પારા॰ ૩૦૪) ઇમેસં અટ્ઠન્નં આકારાનં ગહણં. યથા ચ ‘‘છન્દવાસિની’’તિઆદીસુ અઞ્ઞતરવસેન વદતો વિસઙ્કેતો નત્થિ, એવં પાળિયં અવુત્તેસુપિ ‘‘હોહિ કિર ઇત્થન્નામસ્સ ભરિયા, જાયા, પજાપતિ, પુત્તમાતા, ઘરણી, ઘરસામિની, ભત્તરન્ધિકા, સુસ્સૂસિકા, પરિચારિકા’’તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૦૫) એવમાદીસુ સંવાસપરિદીપકેસુ વચનેસુ અઞ્ઞતરવસેન વદન્તસ્સાપિ વિસઙ્કેતો નત્થિ, તિવઙ્ગસમ્પત્તિયા આપત્તિયેવ.

માતુરક્ખિતં બ્રૂહીતિ એત્થ **માતુરક્ખિતા** નામ માતરા રક્ખિતા, યથા પુરિસેન સહ સંવાસં ન કપ્પેતિ, એવં માતરા રક્ખિતાતિ અત્થો. તેનેવસ્સ પદભાજનેપિ ‘‘માતા રક્ખતિ ગોપેતિ, ઇસ્સરિયં કારેતિ, વસં વત્તેતી’’તિ (પારા॰ ૩૦૪) વુત્તં. **પિતુરક્ખિતાદીસૂ**તિ ‘‘પિતુરક્ખિતા, માતાપિતુરક્ખિતા, ભાતુરક્ખિતા, ભગિનિરક્ખિતા, ઞાતિરક્ખિતા, ગોત્તરક્ખિતા, ધમ્મરક્ખિતા, સારક્ખા, સપરિદણ્ડા’’તિ (પારા॰ ૩૦૩) એવં વુત્તેસુ પિતુરક્ખિતાદીસુ. યથા ચ એત્થ, એવં ‘‘પિતુરક્ખિતં બ્રૂહી’’તિઆદીસુપિ નયો વેદિતબ્બો.

સઙ્ઘસ્સ વા ચેતિયસ્સ વા ગિલાનસ્સ વા કિચ્ચેન ગચ્છન્તસ્સાતિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૪૦) એત્થ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ઉપોસથાગારં વા કિઞ્ચિ વા વિપ્પકતં હોતિ. તત્થ કારુકાનં ભત્તવેતનત્થાય ઉપાસકો વા ઉપાસિકાય સન્તિકં ભિક્ખું પહિણેય્ય, ઉપાસિકા વા ઉપાસકસ્સ, એવરૂપેન સઙ્ઘકિચ્ચેન ગચ્છન્તસ્સ અનાપત્તિ. ચેતિયકમ્મે કરિયમાનેપિ એસેવ નયો. ગિલાનસ્સ ભેસજ્જત્થાયપિ ઉપાસકેન વા ઉપાસિકાય સન્તિકં, ઉપાસિકાય વા ઉપાસકસ્સ સન્તિકં પહિતસ્સ ગચ્છતો અનાપત્તિ.

કિઞ્ચાપિ એત્થ ''ઇત્થી નામ મનુસ્સિત્થી, ન યક્ખી ન પેતી ન તિરચ્છાનગતા. પુરિસો નામ મનુસ્સપુરિસો, ન યક્ખો''તિઆદિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૩૪૧) નત્થિ, તથાપિ મનુસ્સજાતિકાવ ઇત્થિપુરિસા ઇધ અધિપ્પેતાતિ આહ ''**તેસં મનુસ્સજાતિકતા**''તિ. **નનાલંવચનીયતા**તિ યથાવુત્તનયેન પરિચ્ચત્તા અલંવચનીયા. નિવારણત્થો હિ એત્થ **અલં**-સદ્દો. ન અલંવચનીયા **નાલંવચનીયા**, ન નાલંવચનીયા, તસ્સા ભાવો નનાલંવચનીયતા, ''અલંવચનીયતા''ઇચ્ચેવ વુત્તં હોતિ.

પણ્ણત્તિન્તિ, ઇમં સિક્ખાપદં. **કાયવિકારેના**તિ સીસુક્ખિપનાદિકાયવિકારેન. **તથેવ વીમંસિત્વા તથેવ પચ્ચાહરન્તસ્સા**તિ હત્થમુદ્દાદિના કાયવિકારેન વીમંસિત્વા પુન આગન્ત્વા તથેવ આરોચેન્તસ્સ. **આગમિસ્સતી**તિ તવ સન્તિકે ધમ્મસ્સવનાદિઅત્થં આગમિસ્સતિ. **કેનચિ વુત્તે**તિ આસનસાલાદીસુ નિસિન્નસ્સ કેનચિ પુરિસેન વુત્તે. સચે હિ ખીણાસવસ્સ માતાપિતરો કુજ્ઝિત્વા અલંવચનીયા હોન્તિ, તઞ્ચ ભિક્ખું ઘરં ઉપગતં પિતા વદતિ ''માતા તે, તાત, મં મહલ્લકં છડ્ડેત્વા ઞાતિકુલં ગતા, ગચ્છ નં મં ઉપટ્ઠાતું પેસેહી''તિ. સો ચે ગન્ત્વા તં વત્વા પુન પિતુનો તસ્સા આગમનં વા અનાગમનં વા આરોચેતિ, એવં આરોચેન્તસ્સ તસ્સપિ કાયવાચતો સમુટ્ઠાતિ. તેનાહ ''**પણ્ણત્તિં અજાનન્તસ્સ પના**''તિઆદિ. **ખીણાસવસ્સપી**તિ એત્થ **પિ**-સદ્દેન સેક્ખપુથુજ્જનાનં વત્તબ્બમેવ નત્થીતિ દીપેતિ. **પિતુવચનેના**તિ અત્તનો પિતુવચનેન. **ગન્ત્વા**તિ તસ્સા સમીપં ગન્ત્વા. પણ્ણત્તિં, અલંવચનીયભાવઞ્ચાતિ ઉભયં અજાનન્તસ્સપિ કાયવાચતો સમુટ્ઠાતિ. **તદુભય**ન્તિ પણ્ણત્તિં, અલંવચનીયભાવઞ્ચ. યં પન પણ્ણત્તિં જાનિત્વા એતેહેવ તીહિ નયેહિ સઞ્ચરિત્તં સમાપજ્જતો કાયચિત્તતો, વાચાચિત્તતો, કાયવાચાચિત્તતો ચ સમુટ્ઠાતિ. ઇમાનિ તીણિ પણ્ણત્તિજાનનચિત્તેન ''સચિત્તકસમુટ્ઠાનાની''તિ વુત્તં, તં અયુત્તં. ન હિ પણ્ણત્તિં જાનિત્વાપિ ''નાલંવચનીયા''તિ મઞ્ઞમાનસ્સ સચિત્તકેહિ સમુટ્ઠાનેહિ આપત્તિ સમુટ્ઠાતીતિ વત્તું યુજ્જતિ વીતિક્કમચેતનાય અસમ્ભવતો.

સઞ્ચરિત્તસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. કુટિકારસિક્ખાપદવણ્ણના

સઞ્ઞાચિકાય પનાતિ એત્થ **સ**ન્તિ અત્તવાચકો તતિયત્થે નિપાતો, **યાચિકા**તિ ભાવસાધનો, તેસઞ્ચ મજ્ઝેપદલોપસમાસો. **પના**તિ નિપાતમત્તમેવ. તેનાહ ''**સયં પવત્તિતયાચના વુચ્ચતી**''તિ. યા હિ અત્તના પવત્તિતા, સા અત્તનો નામ હોતીતિ આહ ''**તસ્મા**''તિઆદિ. નનુ ન સક્કા યાચનાયેવ કુટિં કાતુન્તિ અનુયોગં સન્ધાય તસ્સાધિપ્પાયત્થં દસ્સેતું ''**સયં યાચિતકેહી**''તિઆદિમાહ. તત્થ **સયં યાચિતકેહી**તિ ''વાસિં દેથ, ફરસું દેથા''તિઆદિના (પારા॰ ૩૪૨) સયં યાચિતકેહિ. **ઉપકરણેહી**તિ વાસિયાદીહિ. પરેન ભણ્ડસામિકેન ''મમ ઇદ''ન્તિ અપરિચ્ચાગારક્ખણગોપનવસેન પરિગ્ગહિતં **પરપરિગ્ગહિતકં**, પરસન્તકન્તિ વુત્તં હોતિ. **મૂલચ્છેદવસેના**તિ મૂલસ્સ છિન્દનવસેન, પરસન્તકભાવતો મોચેત્વા અત્તનો સન્તકં કત્વાતિ વુત્તં હોતિ. એવઞ્હિ અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતટ્ઠાનતો યાચન્તસ્સ અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિયા દુક્કટં. **તાવકાલિકં પન વટ્ટતી**તિ તાવકાલિકં કત્વા યાચિતું વટ્ટતિ. સકકમ્મં ન યાચિતબ્બાતિ પાણાતિપાતસિક્ખાપદરક્ખણત્થં વુત્તં. ''હત્થકમ્મં દેથા''તિ અનિયમેત્વાપિ ન યાચિતબ્બા. એવં યાચિતા હિ તે ''સાધુ, ભન્તે''તિ ભિક્ખું ઉય્યોજેત્વા મિગેપિ મારેત્વા આહરેય્યું. નિયમેત્વા પન ''વિહારે કિઞ્ચિ કત્તબ્બં અત્થિ, તત્થ હત્થકમ્મં દેથા''તિ યાચિતબ્બા. ''કુટિ નામ ઉલ્લિત્તા વા હોતિ, અવલિત્તા વા ઉલ્લિત્તાવલિત્તા વા''તિ (પારા॰ ૩૪૫) પદભાજને વુત્તત્તા ''**કુટિન્તિ ઉલ્લિત્તાદીસુ અઞ્ઞતર**''ન્તિ વુત્તં. તત્થ ઉદ્ધં મુખં લિત્તા **ઉલ્લિત્તા**. અન્તો લિમ્પન્તા હિ એવં લિમ્પન્તિ. અધો મુખં લિત્તા **અવલિત્તા**. બહિ લિમ્પન્તા હિ એવં લિમ્પન્તિ. તેનાહ ''**તત્થ ઉલ્લિત્તા નામા**''તિઆદિ. **પિટ્ઠસઙ્ઘાટો**તિ દ્વારબાહા. ''**સુધાય વા મત્તિકાય વા**''તિ એતેન ઠપેત્વા ઇમે દ્વે લેપે અવસેસો ભસ્માગોમયાદિભેદો અલેપોતિ દસ્સેતિ.

યસ્મા પન સઞ્ઞાચિકાય કુટિં કરોન્તેનાપિ ઇધ વુત્તનયેનેવ પટિપજ્જિતબ્બં, તસ્મા ''**સયં વા કરોન્તેન આણત્તિયા વા કારાપેન્તેના**''તિ વુત્તં. એત્થ ચ ''**સયં વા કરોન્તેના**''તિ ઇમિના સામત્થિયતો લબ્ભમાનમત્થમાહ, ન તુ પદત્થતો. ''**આણત્તિયા વા કારાપેન્તેના**''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૪૮-૩૪૯) પન પદત્થતો. એવઞ્ચ કત્વા યદિ પન ''કરોન્તેન વા કારાપેન્તેન વા''તિ વદેય્ય,

બ્યઞ્જનં વિલોમિતં ભવેય્ય. ન હિ કારાપેન્તો કરોન્તો નામ હોતીતિ એદિસી ચોદના અનવકાસાતિ દટ્ઠબ્બં. નત્થિ સામી પતિ એતિસ્સાતિ **અસામિકા**, તં અસામિકં, અનિસ્સરન્તિ અત્થો. અનિસ્સરતા ચેત્થ કારાપનેનાતિ આહ "**કારેતા દાયકેન વિરહિત**"ન્તિ. **ઉદ્દેસો**તિ ઉદ્દિસિતબ્બો.

તત્રાતિ સામિસ્મિં ભુમ્મવચનન્તિ આહ "**તસ્સા કુટિયા**"તિ. **દીઘસો**તિ નિસ્સક્કવચનન્તિ આહ "**દીઘતો**"તિ. **બહિકુટ્ટે**તિ કુટ્ટસ્સ બહિ, થુસેન મિસ્સકો પિણ્ડો **થુસપિણ્ડો**, તસ્સ પરિયન્તો **થુસપિણ્ડપરિયન્તો**, તેન, થુસમિસ્સકમત્તિકાપિણ્ડપરિયન્તેનાતિ વુત્તં હોતિ. થુસપિણ્ડસ્સૂપરિ સેતકમ્મં પન અબ્બોહારિકં. અબ્ભન્તરે ભવો **અબ્ભન્તરિમો**, તેન. **યત્થા**તિ યસ્સં કુટિયં. **પમાણયુત્તો**તિ પકતિવિદત્થિયા નવવિદત્થિપમાણો. "તિરિયં સત્તન્તરા"તિ (પારા॰ ૩૪૮) ઉક્કંસતો પમાણસ્સ વુત્તત્તા "**હેટ્ઠિમકોટિયા ચતુહત્થવિત્થારા ન હોતી**"તિ વુત્તં.

સોધેત્વાતિ સમતલસીમમણ્ડલસદિસં કત્વા. **પદભાજને વુત્તનયેન સઙ્ઘં તિક્ખત્તું યાચિત્વા**તિ "સઙ્ઘં ઉપસઙ્કમિત્વા એકંસં ઉત્તરાસઙ્ગં કરિત્વા વુડ્ઢાનં ભિક્ખૂનં પાદે વન્દિત્વા ઉક્કુટિકં નિસીદિત્વા અઞ્જલિં પગ્ગહેત્વા એવમસ્સ વચનીયો 'અહં, ભન્તે, સઞ્ઞાચિકાય કુટિં કત્તુકામો અસામિકં અત્તુદ્દેસં, સોહં, ભન્તે, સઙ્ઘં કુટિવત્થુઓલોકનં યાચામી'"તિ (પારા॰ ૩૪૯) પદભાજને વુત્તનયેન તિક્ખત્તું યાચિત્વા. **સઙ્ઘેન વા સમ્મતા**તિ પદભાજનિયં (પારા॰ ૩૫૦) વુત્તેન ઞત્તિદુતિયકમ્મેન, અપલોકનકમ્મવસેન વા સઙ્ઘેન સમ્મતા. **વત્થૂ**તિ કુટિવત્થુ. **અનારમ્ભ**ન્તિ અનુપદ્દવં. પરિતો કમતિ ગચ્છતિ એત્થાતિ **પરિક્કમનં**, તેન સહ વત્તતીતિ **સપરિક્કમનં**, સઉપચારન્તિ અત્થો. તેનાહ "**તેહિ ભિક્ખૂહી**"તિઆદિ.

કિપિલ્લિકાદીનન્તિ એત્થ **કિપિલ્લિકા** (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૫૩) નામ રત્તકાળપિઙ્ગલાદિભેદા યા કાચિ, તા આદિ યેસં તાનિ **કિપિલ્લિકાદીનિ**, તેસં. **આદિ**સદ્દેન ઉપચિકાદીનં સઙ્ગહણં. **આસયો**તિ નિબદ્ધવસનટ્ઠાનં, સો આદિ યેસં તે **આસયાદયો**, તેહિ. **આદિ**સદ્દેન ચેત્થ નિસ્સિતસ્સ ગહણં. **સોળસહિ ઉપદ્દવેહી**તિ "કિપિલ્લિકાનં વા આસયો હોતિ, ઉપચિકાનં વા ઉન્દૂરાનં વા અહીનં વા વિચ્છિકાનં વા સતપદીનં વા હત્થીનં વા અસ્સાનં વા સીહાનં વા બ્યગ્ઘાનં વા દીપીનં વા અચ્છાનં વા તરચ્છાનં વા યેસં કેસઞ્ચિ તિરચ્છાનગતાનં પાણાનં વા આસયો હોતિ, પુબ્બણ્ણનિસ્સિતં વા હોતિ, અપરણ્ણઅબ્ભાઘાતઆઘાતનસુસાનઉય્યાનરાજવત્થુહત્થિસાલાઅસ્સસાલાબન્ધનાગારપાનાગારસૂનરચ્છાચચ્ચરસભાસંસરણનિસ્સિતં વા હોતી"તિ (પારા॰ ૩૫૩) એવં વુત્તેહિ સોળસહિ ઉપદ્દવેહિ. તત્થ ચ **અબ્ભાઘાતં** (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૫૩) નામ કારણાઘરં. **આઘાતનં** નામ ધમ્મગન્ધિકા. **સુસાન**ન્તિ મહાસુસાનં. **સંસરણં** નામ અનિબ્બિજ્ઝગમનીયો ગતપચ્ચાગતમગ્ગો.

આવિજ્ઝિતું સક્કુણેય્યતાયાતિ છિન્નતટાદીનમભાવતો અનુપરિયાયિતું સક્કુણેય્યતાય. **તેન ભિક્ખુના**તિ કુટિકારકેન ભિક્ખુના. **યાચિતેહી**તિ "એકંસં ઉત્તરાસઙ્ગં કરિત્વા વુડ્ઢાનં ભિક્ખૂનં પાદે વન્દિત્વા ઉક્કુટિકં નિસીદિત્વા અઞ્જલિં પગ્ગહેત્વા એવમસ્સ વચનીયો 'અહં, ભન્તે, સઞ્ઞાચિકાય કુટિં કત્તુકામો અસામિકં અત્તુદ્દેસં, સોહં, ભન્તે, સઙ્ઘં કુટિવત્થુદેસનં યાચામી'"તિ (પારા॰ ૩૫૧) તિક્ખત્તું યાચિતેહિ. **ઞત્તિદુતિયેન કમ્મેના**તિ –

"સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો, અયં ઇત્થન્નામો ભિક્ખુ સઞ્ઞાચિકાય કુટિં કત્તુકામો અસામિકં અત્તુદ્દેસં, સો સઙ્ઘં કુટિવત્થુદેસનં યાચતિ. યદિ સઙ્ઘસ્સ પત્તકલ્લં, સઙ્ઘો ઇત્થન્નામસ્સ ભિક્ખુનો કુટિવત્થું દેસેય્ય. એસા ઞત્તિ. સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો, અયં ઇત્થન્નામો ભિક્ખુ સઞ્ઞાચિકાય કુટિં કત્તુકામો અસામિકં અત્તુદ્દેસં, સો સઙ્ઘં કુટિવત્થુદેસનં યાચતિ. સઙ્ઘો ઇત્થન્નામસ્સ ભિક્ખુનો કુટિવત્થું દેસેતિ, યસ્સાયસ્મતો ખમતિ ઇત્થન્નામસ્સ ભિક્ખુનો કુટિવત્થુસ્સ દેસના, સો તુણ્હસ્સ. યસ્સ નક્ખમતિ, સો ભાસેય્ય. દેસિતં સઙ્ઘેન ઇત્થન્નામસ્સ ભિક્ખુનો કુટિવત્થુ, ખમતિ સઙ્ઘસ્સ, તસ્મા તુણ્હી, એવમેતં ધારયામી"તિ –

એવં પદભાજને વુત્તેન ઞત્તિદુતિયેન કમ્મેન. **આળવિકા** નામ આળવિરટ્ઠે જાતા દારકા, તે પબ્બજિતકાલેપિ "આળવિકા"ત્વેવ પઞ્ઞાયિંસુ. તે સન્ધાય વુત્તં **આળવિકે ભિક્ખૂ**"તિ. **લેપે ઘટિતે**તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૫૩) અન્તોલેપે વા અન્તોલેપેન સદ્ધિં ભિત્તિઞ્ચ છદનઞ્ચ એકાબદ્ધં કત્વા ઘટિતે, બહિલેપે વા બહિલેપેન સદ્ધિં ઘટિતે. **દ્વે ચ દુક્કટાનિ** સારમ્ભઅપરિક્કમનવસેન. **ઉભયવિપન્ના**તિ ઉભયેહિ દેસનાપમાણેહિ વિપન્ના વિરહિતા ઉભયવિપન્ના, અદેસિતવત્થુકા પમાણાતિક્કન્તાતિ અત્થો. **તસ્મિ**ન્તિ દ્વારબન્ધે વા વાતપાને વા. **લેપો ન ઘટિયતી**તિ પુબ્બે દિન્નલેપો દ્વારબન્ધેન વા વાતપાનેન વા સદ્ધિં ન ઘટિયતિ, એકાબદ્ધં હુત્વા ન તિટ્ઠતીતિ વુત્તં હોતિ. **ત**ન્તિ દ્વારબન્ધં વા વાતપાનં વા પરામસતિ. **પઠમમેવા**તિ લેપકિચ્ચસ્સ નિટ્ઠિતત્તા દ્વારબન્ધવાતપાનાનં ઠપનતો

પુબ્બેયેવ, લેપસ્સ નિટ્ઠિતક્ખણેયેવાતિ અધિપ્પાયો. ‘‘ભિક્ખુ કુટિં કરોતિ દેસિતવત્થુકં પમાણિકં સારમ્ભં સપરિક્કમનં, આપત્તિ દુક્કટસ્સ. ભિક્ખુ કુટિં કરોતિ દેસિતવત્થુકં પમાણિકં અનારમ્ભં અપરિક્કમનં, આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિ (પારા॰ ૩૫૫) પદભાજનિયં વુત્તત્તા ‘‘**કેવલં સારમ્ભાયા**’’તિઆદિ વુત્તં. **વિપ્પકતન્તિ** અનિટ્ઠિતં. **અઞ્ઞસ્સ દદતો ચાતિ** અઞ્ઞસ્સ પુગ્ગલસ્સ વા સઙ્ઘસ્સ વા દદતો ચ. **ગુહા** નામ ઇટ્ઠકગુહા વા સિલાગુહા વા દારુગુહા વા ભૂમિગુહા વા. **તિણકુટિ** નામ સત્તભૂમિકોપિ પાસાદો તિણચ્છદનો ‘‘તિણકુટિકા’’તિ વુચ્ચતિ. **અઞ્ઞસ્સાતિ** આચરિયસ્સ વા ઉપજ્ઝાયસ્સ વા સઙ્ઘસ્સ વા. **વાસાગારં ઠપેત્વાતિ** (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૬૪) અત્તનો વસનત્થાય વાસાગારં ઠપેત્વા. **ઉપોસથાગારાદીસૂતિ** એત્થ **આદિ**સદ્દેન જન્તાઘરભોજનસાલાઅગ્ગિસાલાનં ગહણં. **હેટ્ઠિમપમાણસમ્ભવોતિ** ચતુહત્થવિત્થિણ્ણતા. **અદેસાપેત્વા કરોતોતિ** વત્થું અદેસાપેત્વા પમાણાતિક્કન્તં, પમાણયુત્તં વા કરોતો. એત્થ ચ વત્થુનો અદેસાપનં **અકિરિયા**. કુટિકરણં **કિરિયા**.

કુટિકારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. વિહારકારસિક્ખાપદવણ્ણના

મહન્તં લાતિ ગણ્હાતીતિ **મહલ્લકો**, તં મહલ્લકં. યો ચ યં ગણ્હાતિ, સો તસ્સ અત્થીતિ આહ ‘‘**મહન્તભાવો એતસ્સ અત્થીતિ મહલ્લકો**’’તિ. સો ચ મહન્તભાવો કેન, કુતો ચાતિ આહ ‘‘**સસામિકભાવેના**’’તિઆદિ. ન કેવલં સસામિકભાવેનેવાતિ આહ ‘‘**યસ્મા વા**’’તિઆદિ. યદિ એવં અથ કસ્મા ‘‘મહલ્લકો નામ વિહારો સસામિકો વુચ્ચતી’’તિ (પારા॰ ૩૬૭) એત્તકમેવ પદભાજને વુત્તન્તિ આહ ‘‘**યસ્મા પના**’’તિઆદિ. વિહરન્તિ એત્થાતિ **વિહારો**, આવાસો. માતિકાયં **ભિક્ખૂ વા અનભિનેય્યાતિ** એત્થ **વા**-સદ્દો ‘‘અયં વા સો મહાનાગો’’તિઆદીસુ વિય અવધારણત્થો.

કોસમ્બિયન્તિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૩૬૫) એવંનામકે નગરે. તસ્સ કિર નગરસ્સ આરામપોક્ખરણિઆદીસુ તેસુ તેસુ ઠાનેસુ કોસમ્બરુક્ખાવ ઉસ્સન્ના અહેસું, તસ્મા તં ‘‘કોસમ્બી’’તિ સઙ્ખં ગચ્છતિ. ‘‘કુસુમ્બસ્સ નામ ઇસિનો અસ્સમતો અવિદૂરે માપિતત્તા’’તિ એકે. **છન્નત્થેરં આરબ્ભાતિ** યો અભિનિક્ખમનકાલે સદ્ધિં નિક્ખન્તો, યસ્સ ચ સત્થારા પરિનિબ્બાનકાલે બ્રહ્મદણ્ડો (ચૂળવ॰ ૪૪૫) આણત્તો, તં છન્નત્થેરં આરબ્ભ. **ચેતિયરુક્ખન્તિ** ચિત્તીકતટ્ઠેન **ચેતિયં**, પૂજારહાનં દેવટ્ઠાનાનમેતં અધિવચનં, ‘‘ચેતિય’’ન્તિ સમ્મતં રુક્ખં **ચેતિયરુક્ખં**. વત્થુનો અદેસનાય આપજ્જનતો ‘‘**અકિરિયમત્તતો સમુટ્ઠાનભાવો**’’તિ વુત્તં. **મત્ત**-સદ્દેન કિરિયતો સમુટ્ઠાનતં પટિક્ખિપતિ. કેચિ પન ‘‘વત્થુઅદેસનાય, કુટિકરણેન ચ સમુટ્ઠાનતો કિરિયાકિરિયતો સમુટ્ઠાતી’’તિ વદન્તિ. પમાણનિયમાભાવોવ વિસેસો.

વિહારકારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. દુટ્ઠદોસસિક્ખાપદવણ્ણના

દૂસીયતીતિ **દુટ્ઠો**, દૂસેતિ પરં વિનાસેતીતિ **દોસો**. તેનાહ ‘‘**દૂસિતો ચેવા**’’તિઆદિ. ઇદાનિ ‘‘દૂસિતો ચેવ દૂસકો ચા’’તિ ઇમિના સઙ્ખેપેન વુત્તમેવત્થં વિત્થારેત્વા દસ્સેતું ‘‘**ઉપ્પન્ને હિ દોસે**’’તિઆદિમાહ. **પકતિભાવં જહાપિતોતિ** (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૩૮૫-૩૮૬) સોમ્મભાવં જહાપિતોતિ અત્થો, વિકારમાપાદિતોતિ વુત્તં હોતિ. **આકારનાનત્તેનાતિ** દૂસિતાકારસ્સ ચેવ દૂસકાકારસ્સ ચાતિ ઇમેસં દ્વિન્નં આકારાનં નાનાભાવેન. **નપ્પતિતોતિ** પીતિસુખાદીહિ ન અભિગતો અનુપગતો, ન ઉપગતોતિ અત્થો. યો ચ પીતિસુખાદીહિ અનુપગતો, સો તેહિ વજ્જિતો નામ હોતીતિ આહ ‘‘**પીતિસુખાદીહિ વિવજ્જિતો**’’તિ. યો ચ તેહિ વજ્જિતો, ન સો તેહિ અભિસટો નામ હોતીતિ આહ ‘‘**ન અભિસટો**’’તિ, પીતિસુખાદીહિ ન પત્થટોતિ અત્થો. નાસ્સ મૂલન્તિ **અમૂલકં**. તં પન અમૂલકત્તં યસ્મા ચોદકવસેન અધિપ્પેતં, ન ચુદિતકવસેન, તસ્મા તદત્થં દસ્સેતું ‘‘**યં ચોદકેના**’’તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **યન્તિ** પારાજિકં. **એતન્તિ** ચુદિતકસ્સ આપન્નાનાપન્નત્તં. **ઇધાતિ** ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે.

ઇદાનિ અત્તના વુત્તમેવ દિટ્ઠાદિં વિવરિતું ‘‘**એત્થ ચા**’’તિઆદિ વુત્તં. **તથેવાતિ** ‘‘પસાદસોતેન વા દિબ્બસોતેન વા’’તિ ઇમમત્થં અતિદિસતિ. **પરિસઙ્કિતં** (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૮૫-૩૮૬) પન તિવિધં દિટ્ઠપરિસઙ્કિતં, સુતપરિસઙ્કિતં, મુતપરિસઙ્કિતન્તિ. તત્થ ભિક્ખુઞ્ચ માતુગામઞ્ચ તથારૂપે ઠાને દિસ્વા ‘‘અદ્ધા ઇમેહિ કત’’ન્તિ વા ‘‘કરિસ્સન્તી’’તિ વા પરિસઙ્કિતં, ઇદં **દિટ્ઠપરિસઙ્કિતં** નામ. અન્ધકારે વા પટિચ્છન્નોકાસે વા ભિક્ખુસ્સ ચ માતુગામસ્સ ચ વચનં સુત્વા દુતિયસ્સ અત્થિભાવં અજાનતો પુબ્બે વુત્તનયેન પરિસઙ્કિતં, ઇદં

સુતપરિસઙ્કિતં નામ. ધુત્તેહિ ઇત્થીહિ સદ્ધિં પચ્ચન્તવિહારે મણ્ડપે વા સાલાદીસુ વા પુપ્ફગન્ધમંસસુરાદીનિ અનુભવિત્વા ગતટ્ઠાનં દિસ્વા ''કેન નુ ખો ઇદં કત''ન્તિ વીમંસન્તેન તત્ર કેનચિ ભિક્ખુના ગન્ધાદીહિ પૂજા કતા હોતિ, ભેસજ્જત્થાય અરિટ્ઠં વા પીતં, સો તસ્સ ગન્ધં ઘાયિત્વા ''અયં સો ભવિસ્સતી''તિ પરિસઙ્કિતં, ઇદં **મુતપરિસઙ્કિતં** નામ. એવં તિવિધસ્સ પરિસઙ્કિતસ્સ અભાવો **અપરિસઙ્કિતં**. તેનાહ ''**દિટ્ઠસુતમુતવસેન ચેતસા અપરિસઙ્કિત**''ન્તિ. તઞ્ચ પનેતં દિટ્ઠાદિકં ન કેવલં અત્તનો વાતિ આહ ''**અત્તનો વા પરસ્સ વા**''તિ. યસ્મા ''ત્વં પણ્ડકો''તિઆદિવચનેનાપિ ચોદયતો આપત્તિયેવ, તસ્મા ''**ભિક્ખુનો અનુરૂપેસુ એકૂનવીસતિયા અઞ્ઞતરેના**''તિ વુત્તં. યદિ એવં અથ કસ્મા પદભાજને ''પારાજિકેન ધમ્મેનાતિ ચતુન્નં અઞ્ઞતરેના''તિ (પારા॰ ૩૮૬) વુત્તન્તિ આહ ''**પદભાજને પના**''તિઆદિ. ઉપસગ્ગનિપાતાનં વાચકસદ્દસન્નિધાને તદત્થજોતનભાવેન પવત્તનતો ''**ધંસેય્યા**''તિ વુત્તં. **ધંસન**ઞ્ચેત્થ અભિભવનં. તેનાહ ''**અભિભવેય્યા**''તિ. ''**ત્વં મેથુનં ધમ્મં પટિસેવી''તિઆદિના નયેન પવત્તા**તિ ''ત્વં મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિ, અદિન્નં આદિયિ, મનુસ્સં ઘાતયિત્થ, અભૂતં આરોચયિત્થા''તિ એવં પવત્તા. એત્થ ચ ''અસ્સમણોસી'તિ અવન્દનકારણસ્સ અવુત્તત્તા અન્તિમવત્થું અજ્ઝાપન્નો ન વન્દિતબ્બો''તિ વદન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં અવન્દિયેસુ અન્તિમવત્થું અજ્ઝાપન્નસ્સ અવુત્તત્તા, ''પચ્છા ઉપસમ્પન્નેન પુરે ઉપસમ્પન્નો વન્દિયો''તિ (પરિ॰ ૪૬૮) વુત્તત્તા ચ. ઇદં પન અત્તના વત્તબ્બં દસ્સેતું વુત્તં.

સમીપેતિ દ્વાદસહત્થપમાણે પદેસે. સિક્ખાપચ્ચક્ખાનમેવ હિ હત્થમુદ્દાય સીસં ન એતિ, ઇદં પન અનુદ્ધંસનં, અભૂતરોચનઞ્ચ એતિયેવ. તેનાહ ''**હત્થમુદ્દાય એવ વા**''તિ. **બ્રહ્મચરિયા**તિ બ્રહ્મં સેટ્ઠં પસત્થં ચરિયન્તિ **બ્રહ્મચરિયં**, બ્રહ્મૂનં વા સેટ્ઠાનં બુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધઅરિયસાવકાનં, બ્રહ્માનઞ્ચ ચરિયન્તિ **બ્રહ્મચરિયં**, તમ્હા બ્રહ્મચરિયા. તેનાહ ''**સેટ્ઠચરિયા**''તિ. **સાધુ વતસ્સ** એકન્તેન ભદ્દકં ભવેય્ય. ''તજ્જનીયકમ્માદિસત્તવિધમ્પિ કમ્મં કરિસ્સામા''તિ આપત્તિયા ચોદેન્તસ્સ અધિપ્પાયો **કમ્માધિપ્પાયો**. ''આપત્તિતો વુટ્ઠાપેસ્સામા''તિ અધિપ્પાયો **વુટ્ઠાનાધિપ્પાયો**. **અનુવિજ્જનાધિપ્પાયો**તિ વીમંસનાધિપ્પાયો, ઉપપરિક્ખાધિપ્પાયો. **અનુવિજ્જકેના**તિ સઙ્ઘમજ્ઝે ઓતિણ્ણં અધિકરણં વિનિચ્છિનિતું નિસિન્નેન વિનયધરેન. **કિં તે દિટ્ઠ**ન્તિ તયા કિં દિટ્ઠં, પઠમં પારાજિકં અજ્ઝાપજ્જન્તો દિટ્ઠો, દુતિયં તતિયં ચતુત્થં પારાજિકં આપજ્જન્તો દિટ્ઠોતિ વુત્તં હોતિ. **આદિસદ્દેન** ''કિન્તિ તે દિટ્ઠં, કદા તે દિટ્ઠં, કત્થ તે દિટ્ઠ''ન્તિ ઇમં નયં સઙ્ગણ્હાતિ.

સમનત્થાય પવત્તમાનેહિ સમથેહિ અધિકાતબ્બન્તિ **અધિકરણં**. યથા હિ સમનવસેન સમથાનં વિવાદાદીસુ અધિકતભાવો, એવં વિવાદાદીનં તેહિ અધિકત્તબ્બતાતિ. તેનાહ ''**સમથેહિ અધિકરણીયભાવેના**''તિઆદિ. ઇમિના હિ અધિકરણસદ્દસ્સ કમ્મસાધનતા વુત્તા. **અધિકરણ**ન્તિ વિવાદાધિકરણં અનુવાદાધિકરણં આપત્તાધિકરણં કિચ્ચાધિકરણન્તિ ચતુબ્બિધં અધિકરણં. વિવાદાદીનિ અધિકરણાનિ સમેન્તિ વૂપસમેન્તીતિ **સમથા**, સમ્મુખાવિનયાદયો. અથ વા અધિકરીયન્તિ એત્થાતિ **અધિકરણં**. કે અધિકરીયન્તિ? સમથા. કથં અધિકરીયન્તિ? સમનવસેન. અધિકરણં સમેન્તિ વૂપસમેન્તીતિપિ **સમથા**તિ એવમ્પેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. આપત્તાધિકરણં ઠપેત્વા સેસાધિકરણેહિ ચોદનાય અભાવતો ''**ઇદં પન પારાજિકસઙ્ખાતં આપત્તાધિકરણમેવ અધિપ્પેત**''ન્તિ વુત્તં. આપત્તિયેવ અધિકરણં **આપત્તાધિકરણં**. **અનુદ્ધંસિતક્ખણેયેવ સઙ્ઘાદિસેસો**, સો ચે તઙ્ખણેયેવ જાનાતીતિ અધિપ્પાયો.

મેત્તિયભૂમજકેતિ મેત્તિયઞ્ચ ભૂમજકઞ્ચ. છબ્બગ્ગિયાનં અગ્ગપુરિસા એતે. **સુદ્ધં વા**તિ પારાજિકમનાપન્નં વા. ''**સચે સો તઙ્ખણેયેવ જાનાતી**''તિ ઇમિના આવજ્જનસમયમાહ. તઙ્ખણેયેવ જાનનં નામ દુક્કરં, સમયેન આવજ્જિત્વા ઞાતે પન ઞાતમેવ હોતિ. પચ્છા ચે જાનાતિ, સીસં ન એતિ. સિક્ખાપચ્ચક્ખાનઅભૂતારોચનદુટ્ઠુલ્લવાચાઅત્તકામદુટ્ઠદોસભૂતારોચનસિક્ખાપદાનીતિ સબ્બાનેવ હિ ઇમાનિ એકપરિચ્છેદાનિ. યસ્મા પન પરમ્મુખા સત્તહિપિ આપત્તિક્ખન્ધેહિ વદતો દુક્કટમેવ, તસ્મા ''**પરમ્મુખા ચોદેન્તસ્સ પન સીસં ન એતી**''તિ વુત્તં. **વુત્તનયાપત્તિયો**તિ ''વાચાય વાચાયા''તિઆદિના વુત્તનયા સઙ્ઘાદિસેસદુક્કટાપત્તિયો. **તથેવા**તિ વાચાય વાચાયેવ. **વદન્તસ્સા**તિ સત્તહિપિ આપત્તિક્ખન્ધેહિ ઉપસમ્પન્નં સમ્મુખા વદન્તસ્સ. **વુત્તનયેનેવા**તિ વાચાય વાચાયેવ. ઓકાસં કારેત્વા ઉપસમ્પન્નં સમ્મુખા વદન્તસ્સ વાચાય વાચાય પાચિત્તિયન્તિ આહ ''**ઓકાસં કારેત્વા વદન્તસ્સ પાચિત્તિયમેવા**''તિ. **એવસદ્દેન** દુક્કટં નિવત્તીયતિ. અસમ્મુખા સત્તહિપિ આપત્તિક્ખન્ધેહિ વદન્તસ્સ દુક્કટં. **સત્તવિધમ્પિ કમ્મ**ન્તિ તજ્જનીયં, નિયસં, પબ્બાજનીયં, પટિસારણીયં, તિવિધઞ્ચ ઉક્ખેપનીયન્તિ સત્તવિધમ્પિ કમ્મં.

ઉપોસથં વા પવારણં વા ઠપેન્તસ્સ ચ ઓકાસકમ્મં નત્થીતિ એત્થ ઉપોસથતો પુરે વા પચ્છા વા ઠપિતોપિ અટ્ઠપિતો હોતિ. ખેત્તે ઠપિતો પન ઠપિતો હોતિ, તસ્મા ''સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો, અજ્જુપોસથો પન્નરસો, યદિ સઙ્ઘસ્સ પત્તકલ્લં, સઙ્ઘો ઉપોસથં

કરેય્યા’’તિ એત્થ યાવ **રે**-કારં ભણતિ, તાવ ઠપેતબ્બો, ઇદં ખેત્તં. **ય્ય**-કારે પન વુત્તે ઠપેન્તેન પચ્છા ઠપિતો નામ હોતિ . ‘‘સુણાતુ મે’’તિ અનારદ્ધે ઠપેન્તેન પુરે ઠપિતો હોતિ. પવારણાઠપનં પન સબ્બસઙ્ગાહિકં, પુગ્ગલિકઞ્ચાતિ દુવિધં. તત્થ સબ્બસઙ્ગાહિકે ‘‘સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો...પે॰... સઙ્ઘો તેવાચિકં પવારેય્યા’’તિ **સુ**-કારતો યાવ **રે**-કારો, તાવ અપરિયોસિતાવ હોતિ પવારણા, એત્થન્તરે એકપદેપિ ઠપેન્તેન ઠપિતા હોતિ પવારણા. **ય્ય**-કારે પન પત્તે પરિયોસિતાવ હોતિ, તસ્મા તતો પટ્ઠાય ઠપેન્તેન અટ્ઠપિતા હોતિ. પુગ્ગલિકટ્ઠપને પન ‘‘સઙ્ઘં, ભન્તે, પવારેમિ...પે॰... તતિયમ્પિ ભન્તે સઙ્ઘં પવારેમિ દિટ્ઠેન વા...પે॰... પસ્સન્તો પટી’’તિ (મહાવ॰ ૨૧૦) **સં**-કારતો યાવ અયં સબ્બપચ્છિમો **ટિ**-કારો, તાવ અપરિયોસિતાવ હોતિ પવારણા, એત્થન્તરે એકપદેપિ ઠપેન્તેન ઠપિતા હોતિ પવારણા. ‘‘કરિસ્સામી’’તિ વુત્તે પન પરિયોસિતા હોતિ, તસ્મા ‘‘કરિસ્સામી’’તિ એતસ્મિં પદે સમ્પત્તે ઠપિતાપિ અટ્ઠપિતા હોતિ. એસેવ નયો દ્વેવાચિકએકવાચિકસમાનવસ્સિકાસુ. એતાસુપિ હિ **ટિ**-કારાવસાનંયેવ ઠપનક્ખેત્તન્તિ. તેનાહ ‘‘**ઠપનક્ખેત્તં પન જાનિતબ્બ**’’ન્તિ. **ઓસટે વત્થુસ્મિ**ન્તિ ચોદકેન અત્તના વત્તબ્બે સઙ્ઘમજ્ઝે ઉદાહટે. **ઇદઞ્ચ ઇદઞ્ચ કરોતી**તિ પાણાતિપાતં, અદિન્નાદાનઞ્ચ કરોતિ, જાતરૂપરજતઞ્ચ પટિગ્ગણ્હાતિ. **અસુકો ચ અસુકો ચ અસ્સમણો**, **અનુપાસકો**તિ અક્કોસાધિપ્પાયેન પરમ્મુખા વદન્તસ્સ દુક્કટં, સમ્મુખા વદન્તસ્સ પન પાચિત્તિયમેવ. તેનાહ ‘‘**સચે પન ઓદિસ્સ નિયમેત્વા**’’તિઆદિ. **સઙ્ખ્યુપગમન**ન્તિ વોહારૂપગમનં.

દુટ્ઠદોસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. અઞ્ઞભાગિયસિક્ખાપદવણ્ણના

અઞ્ઞભાગસ્સાતિ અઞ્ઞકોટ્ઠાસસ્સ, યં ચોદેતુકામો, તસ્સ જાતિઆદિતો અઞ્ઞસ્સ તિરચ્છાનજાતિઆદિકોટ્ઠાસસ્સાતિ વુત્તં હોતિ. **ઇદ**ન્તિ નપુંસકનિદ્દેસેન છગલકાદિં નિદ્દિસતિ, અયં છગલકાદિકોતિ અત્થો, અધિકરણસદ્દાપેક્ખાય વા નપુંસકનિદ્દેસો, ઇદં છગલકાદિસઙ્ખાતં અધિકરણન્તિ વુત્તં હોતિ. **અઞ્ઞભાગો વા**તિ તિરચ્છાનજાતિઆદિભેદો અઞ્ઞો કોટ્ઠાસો વા. **અસ્સા**તિ છગલકાદિકસ્સ . **અઞ્ઞભાગિયં** છગલકાદિ. એત્થ ચ ‘‘અઞ્ઞભાગસમ્બન્ધિ અઞ્ઞભાગિય’’ન્તિ પઠમવિગ્ગહસ્સ અત્થો, ‘‘અઞ્ઞભાગવન્તં અઞ્ઞભાગિય’’ન્તિ દુતિયવિગ્ગહસ્સ. ઠપેત્વા પન તિરચ્છાનજાતિઆદિકં પરમત્થતો વિસું છગલકાદિકે અસતિપિ ‘‘પટિમાય સરીર’’ન્તિઆદીસુ વિય અભેદેપિ ભેદકપ્પનાય પવત્તલોકવોહારવસેન ‘‘**અઞ્ઞભાગસ્સ ઇદં**, **અઞ્ઞભાગો વા અસ્સ અત્થી**’’તિ વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. અધિકરીયતિ એત્થાતિ **અધિકરણં**. તેનાહ ‘‘**આધારો વેદિતબ્બો**’’તિ. આધરીયતિ અસ્મિન્તિ **આધારો**, પતિટ્ઠાનં. તેનાહ ‘‘**વત્થુ અધિટ્ઠાનન્તિ વુત્તં હોતી**’’તિ.

ઇદાનિ ‘‘અઞ્ઞભાગસ્સ ઇદ’’ન્તિઆદિના સઙ્ખેપેન વુત્તમેવત્થં કેવલં નયદસ્સનત્થં અટ્ઠુપ્પત્તિયં આગતમેવ ગહેત્વા વિભજન્તો ‘‘**યો હિ સો**’’તિઆદિમાહ. તેન નનુ અનાગતે એવં ચોદેન્તાનં પાપભિક્ખૂનં લેસોકાસપિદહનત્થં ઇદં સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં, ન પન મેત્તિયભૂમજકાનં. તેસઞ્હિ આદિકમ્મિકત્તા અનાપત્તિ, તસ્મા સામઞ્ઞેન અત્થો વિભજિતબ્બો. ન પન ‘‘યો હિ સો અટ્ઠુપ્પત્તિયં દબ્બો મલ્લપુત્તો’’તિઆદિના વિસેસેનાતિ એદિસી ચોદના અનવકાસાતિ દટ્ઠબ્બં. **હી**તિ કારણત્થે નિપાતો, યસ્માતિ વુત્તં હોતિ. **અટ્ઠુપ્પત્તિય**ન્તિ અત્થસ્સ ઉપ્પત્તિ અત્થુપ્પત્તિ, અત્થુપ્પત્તિયેવ **અટ્ઠુપ્પત્તિ**, તસ્સં અટ્ઠુપ્પત્તિયં, સિક્ખાપદસ્સ નિદાનેતિ વુત્તં હોતિ. **છગલકો**તિ સેતછગલકો. **સો**તિ છગલકો. ઇમસ્સ પન ‘‘હોતી’’તિ ઇમિના સમ્બન્ધો. **અઞ્ઞસ્સ**...**પે॰**... **છગલકભાવસ્સ ચા**તિ ‘‘તિરચ્છાનજાતિયા ચેવ છગલકભાવસ્સ ચા’’તિ સઙ્ખાતસ્સ અઞ્ઞસ્સ ભાગસ્સ કોટ્ઠાસસ્સ, પક્ખસ્સાતિ અત્થો.

કુતોયમઞ્ઞો, યતો ‘‘અઞ્ઞસ્સ ભાગસ્સા’’તિ વુત્તન્તિ આહ ‘‘**ય્વાયં**...**પે॰**... **તતો**’’તિ. તત્થ **મનુસ્સજાતિ ચેવ ભિક્ખુભાવો ચા**તિ યો અયં ભાગો કોટ્ઠાસો પક્ખોતિ સમ્બન્ધો, ‘‘મનુસ્સજાતિ ચેવ ભિક્ખુભાવો ચા’’તિ સઙ્ખાતો યો અયં ભાગો કોટ્ઠાસો પક્ખોતિ અત્થો. **તતો**તિ ‘‘મનુસ્સજાતિ ચેવ ભિક્ખુભાવો ચા’’તિ ભાગતો. **સો વા અઞ્ઞભાગો**તિ યથાવુત્તતિરચ્છાનજાતિછગલકભાવસઙ્ખાતો સો અઞ્ઞભાગો વા. **અસ્સા**તિ છગલકસ્સ. **અત્થી**તિ ઉપલબ્ભતિ. **તસ્મા**તિ યસ્મા અઞ્ઞભાગસ્સ છગલકો હોતિ, યસ્મા ચ સો વા અઞ્ઞભાગો અસ્સ અત્થિ, તસ્મા. **અઞ્ઞભાગિયસઙ્ખ્યં લભતી**તિ એત્થ ‘‘સો ય્વાય’’ન્તિ ઇધ સો-સદ્દમેવ આનેત્વા સો અઞ્ઞભાગિયસઙ્ખં લભતીતિ યોજેતબ્બં, ‘‘સો’’તિ વા પાઠસેસો દટ્ઠબ્બો. **ચ**-સદ્દો સમુચ્ચયત્થો. સો પન અધિકરણસદ્દતો પરં દટ્ઠબ્બો, ‘‘અધિકરણ’’ન્તિ ચ વેદિતબ્બોતિ. **તેસ**ન્તિ મેત્તિયભૂમજકાનં. **ઇમં મયં દબ્બં મલ્લપુત્તં નામ કરોમા**તિ છગલકં અજિકાય વિપ્પટિપજ્જન્તં દિસ્વા ‘‘મયં, આવુસો, ઇમં છગલકં દબ્બં મલ્લપુત્તં નામ કરોમા’’તિ વદન્તાનં. **નામકરણસઞ્ઞાયા**તિ

નામકરણસઞ્ઞાતાય સઞ્ઞાય. એત્થાપિ ‘‘યો સો’’તિઆદિકં આનેત્વા તસ્સા નામકરણસઞ્ઞાય યો સો અટ્ઠુપ્પત્તિયં ‘‘દબ્બો મલ્લપુત્તો નામા’’તિ છગલકો વુત્તો, સો યસ્મા આધારો વત્થુ અધિટ્ઠાનન્તિ યોજેતબ્બં.

ઇદાનિ કથમેતં વિઞ્ઞાયતિ ‘‘અધિકરણ’’ન્તિ ચેત્થ આધારો વેદિતબ્બો, ન વિવાદાધિકરણાદીસુ અઞ્ઞતરન્તિ અનુયોગં સન્ધાયાહ ‘‘**તઞ્હિ સન્ધાયા**’’તિઆદિ. તત્થ **ત**ન્તિ તસ્સા નામકરણસઞ્ઞાય અધિટ્ઠાનભૂતં છગલકં પચ્ચામસતિ. વિવાદાધિકરણાદીસુ અઞ્ઞતરં સન્ધાય ન વુત્તન્તિ સમ્બન્ધો. તત્થ કારણં પુચ્છતિ ‘‘**કસ્મા**’’તિ. કારણમાહ ‘‘**અસમ્ભવતો**’’તિ. ઇદાનિ તમેવ અસમ્ભવં પાકટં કત્વા દસ્સેતું ‘‘**ન હી**’’તિઆદિ વુત્તં. ન હિ ઉપાદિયિંસૂતિ સમ્બન્ધો. **ઉપાદિયિંસૂ**તિ ગણ્હિંસુ. કિં ચતુન્નં અધિકરણાનમ્પિ લેસો અત્થિ, યેનેવં વુત્તન્તિ આહ ‘‘**ન ચ ચતુન્નં અધિકરણાન**’’ન્તિઆદિ. ઇદાનિ તમેવ સમત્થેતું ‘‘**જાતિલેસાદયો હી**’’તિઆદિ વુત્તં. તત્થ જાતિયેવ લેસો **જાતિલેસો**. **આદિ**સદ્દેન નામલેસાદીનં ગહણં. હોતિ ચેત્થ –

> ‘‘લેસા જાતિનામગોત્ત-લિઙ્ગાપત્તિવસાપિ ચ;
> પત્તચીવરુપજ્ઝાયા-ચરિયાવાસવસા દસા’’તિ.

આપત્તિલેસો નામ લહુકં આપત્તિં આપજ્જન્તો દિટ્ઠો હોતિ. તઞ્ચે પારાજિકેન ચોદેતિ ‘‘અસ્સમણોસિ, અસક્યપુત્તિયોસી’’તિ, આપત્તિ વાચાય વાચાય સઙ્ઘાદિસેસસ્સાતિ (પારા॰ ૩૯૬) એવં આપત્તિલેસમ્પિ પુગ્ગલસ્મિંયેવ આરોપેત્વા વુત્તત્તા ‘‘**પુગ્ગલાનંયેવ લેસા વુત્તા**’’તિ વુત્તં . **તઞ્ચ ‘‘દબ્બો મલ્લપુત્તો’’તિ નામ**ન્તિ મેત્તિયભૂમજકેહિ છગલકસ્સ કતં તં ‘‘દબ્બો મલ્લપુત્તો’’તિ નામઞ્ચ. એવં અસમ્ભવં દસ્સેત્વા ઇદાનિ ઇમિનાવ પસઙ્ગેન દેસલેસસદ્દાનં અત્થં સંવણ્ણેતું ‘‘**એત્થ ચા**’’તિઆદિમાહ. **એત્થા**તિ એતેસુ દ્વીસુ દેસલેસેસુ. **દેસો** નામ જાતિઆદિભેદો વોહારો. તેનાહ ‘‘**જાતિઆદીસૂ**’’તિઆદિ. **અઞ્ઞમ્પિ વત્થુ**ન્તિ યસ્મિં વત્થુસ્મિં પતિટ્ઠિતં, તં મુઞ્ચિત્વા અઞ્ઞમ્પિ વત્થું. કથં સિલિસ્સતીતિ આહ ‘‘**વોહારમત્તેનેવા**’’તિઆદિ, વોહારમત્તેનેવ, ન તુ અત્થતોતિ અધિપ્પાયો. ‘‘**ઈસકં અલ્લીયતી**’’તિ ઇમિના ‘‘લેસો’’તિ લિસ અલ્લીભાવેતિ ઇમસ્સ રૂપન્તિ દસ્સેતિ. કિઞ્ચાપિ દેસલેસાનં વુત્તનયેન બ્યઞ્જનતો નાનાકરણં અત્થિ, અત્થતો પન નત્થીતિ આહ ‘‘**જાતિઆદીનંયેવ અઞ્ઞતરકોટ્ઠાસસ્સેતં અધિવચન**’’ન્તિ.

યદિ પન નામકરણસઞ્ઞાય આધારભૂતં છગલકં સન્ધાય ‘‘અઞ્ઞભાગિયસ્સ અધિકરણસ્સા’’તિ વુત્તં, અથ કસ્મા પદભાજને તં અવિભજિત્વા ‘‘અઞ્ઞભાગિયસ્સ અધિકરણસ્સાતિ આપત્તઞ્ઞભાગિયં વા હોતિ અધિકરણઞ્ઞભાગિયં વા’’તિઆદિ (પારા॰ ૩૯૩) વુત્તન્તિ આહ ‘‘**પદભાજને પના**’’તિઆદિ. **ત**ન્તિ આધારસઙ્ખાતં અધિકરણં. **આવિભૂતં** પાકટં. **અત્થુદ્ધારવસેના**તિ તેન વત્તબ્બઅત્થાનં ઉદ્ધરણવસેન. નનુ ચ ‘‘અત્થમત્તં પતિ સદ્દા અભિનિવિસન્તી’’તિ ન એકેન સદ્દેન અનેકત્થા અભિધીયન્તીતિ? સચ્ચમેતં સદ્દવિસેસે અપેક્ખિતે, તેસં તેસં પન અત્થાનં અધિકરણસદ્દવચનીયતાસામઞ્ઞં ઉપાદાય વુચ્ચમાનો અયં વિચારો અધિકરણસદ્દસ્સ અત્થુદ્ધારોતિ વુત્તો. તેનેવાહ ‘‘**અધિકરણન્તિ વચનસામઞ્ઞતો અત્થુદ્ધારવસેન પવત્તાનિ ચત્તારિ અધિકરણાની**’’તિ. **અઞ્ઞભાગિયતા**તિ અઞ્ઞપક્ખિયતા. **તબ્ભાગિયતા**તિ તપ્પક્ખિયતા. **અપાકટા** પદભાજનતો અઞ્ઞત્ર દસ્સિતટ્ઠાનાભાવતો. **અવસાને આપત્તઞ્ઞભાગિયેન ચોદનઞ્ચા**તિ ‘‘ભિક્ખુ સઙ્ઘાદિસેસં અજ્ઝાપજ્જન્તો દિટ્ઠો હોતિ, સઙ્ઘાદિસેસે સઙ્ઘાદિસેસદિટ્ઠિ હોતિ, તઞ્ચે પારાજિકેન ચોદેતી’’તિઆદિચોદનં સન્ધાય વુત્તં ‘‘**અધિકરણઞ્ઞભાગિય**’’ન્તિ. એકમેકઞ્હિ અધિકરણં ઇતરેસં તિણ્ણં તિણ્ણં અઞ્ઞભાગિયં અઞ્ઞપક્ખિયં અઞ્ઞકોટ્ઠાસિયં હોતિ વત્થુવિસભાગત્તા. **આદિ**સદ્દેન ‘‘કથં અધિકરણં અધિકરણસ્સ અઞ્ઞભાગિય’’ન્તિઆદિકો પદવિભાગો સઙ્ગહિતો.

કિઞ્ચિ દેસં લેસમત્તં ઉપાદાયાતિ એત્થ યં વત્તબ્બં, તસ્સાપિ અસમ્ભવદસ્સનપ્પસઙ્ગેન હેટ્ઠા વુત્તત્તા ‘‘**સેસા વિનિચ્છયકથા અટ્ઠમે વુત્તસદિસાયેવા**’’તિ વુત્તં. તત્થ **સેસા વિનિચ્છયકથા**તિ ‘‘પારાજિકેનાતિ ભિક્ખુનો અનુરૂપેસુ એકૂનવિસતિયા અઞ્ઞતરેના’’તિઆદિકા (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ દુટ્ઠદોસસિક્ખાપદવણ્ણના) વિનિચ્છયકથા. **વુત્તસદિસાયેવા**તિ એત્થ ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે યા વત્તબ્બા, તેન સિક્ખાપદેન સાધારણભૂતા સા વુત્તસદિસાયેવાતિ અધિપ્પેતા, ન અસાધારણભૂતા અપુબ્બવણ્ણનાય અધિપ્પેતત્તા. તેનેવાહ ‘‘**અયં પના**’’તિઆદિ. પુરિમસ્મિં સિક્ખાપદેપિ તથાસઞ્ઞિનો અનાપત્તિકત્તા ‘‘**ઇધ ચા**’’તિ વુત્તં. **તથાસઞ્ઞિનોપી**તિ ‘‘પારાજિકંયેવ અયં આપન્નો’’તિ એવંસઞ્ઞિનોપિ. **ઇતિ**સદ્દો આદિઅત્થો વા પકારત્થો વા. તેન કેનચિ ભિક્ખુના અઞ્ઞો કોચિ ખત્તિયજાતિકો પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપજ્જન્તો દિટ્ઠો હોતિ, અથ સો અઞ્ઞં અત્તનો વેરિં ખત્તિયજાતિકં ભિક્ખું પસ્સિત્વા તં ખત્તિયજાતિલેસં ગહેત્વા એવં ચોદેતિ ‘‘ખત્તિયો મયા દિટ્ઠો પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપજ્જન્તો, ત્વં ખત્તિયો પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપન્નોસિ, અથ વા ત્વં ખો ખત્તિયો, ન અઞ્ઞો, પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપન્નોસિ, અસ્સમણોસિ, અસક્યપુત્તિયોસિ, નત્થિ તયા

સદ્ધિં ઉપોસથો વા પવારણા વા સઙ્ઘકમ્મં વા''તિ, આપત્તિ વાચાય વાચાય સઙ્ઘાદિસેસસ્સ. એત્થ ચ તેસં ખત્તિયાનં અઞ્ઞમઞ્ઞં અસદિસસ્સ તસ્સ તસ્સ દીઘાદિનો વા દિટ્ઠાદિનો વા વસેન અઞ્ઞભાગિયતા, ખત્તિયજાતિપઞ્ઞત્તિયા આધારવસેન અધિકરણતા ચ વેદિતબ્બા. એસ નયો નામલેસાદીસુપિ.

આપત્તિલેસે પન કેનચિ ભિક્ખુના કોચિ ભિક્ખુ લહુકં આપત્તિં આપજ્જન્તો દિટ્ઠો હોતિ, સો ચેતં ભિક્ખું પારાજિકેન ચોદેતિ, આપત્તિ વાચાય વાચાય સઙ્ઘાદિસેસસ્સ. યદિ એવં કથં અઞ્ઞભાગિયં અધિકરણં હોતીતિ? યઞ્હિ સો લહુકં આપત્તિં આપન્નો, તં પારાજિકસ્સ અઞ્ઞભાગિયં અધિકરણં, તસ્સ પન અઞ્ઞભાગિયસ્સ અધિકરણસ્સ લેસો નામ. યો સો સબ્બખત્તિયાનં સાધારણો ખત્તિયભાવો વિય સબ્બાપત્તીનં સાધારણો આપત્તિભાવો. એતેનેવ ઉપાયેન ''કેનચિ ભિક્ખુના કોચિ ભિક્ખુ સઙ્ઘાદિસેસં અજ્ઝાપજ્જન્તો દિટ્ઠો હોતી''તિઆદિકં વિસેસં સઙ્ગણ્હાતિ.

અઞ્ઞભાગિયસિક્ખં યો, નેવ સિક્ખતિ યુત્તિતો;
ગચ્છે વિનયવિઞ્ઞૂહિ, અઞ્ઞભાગિયતંવ સો. (વજિર॰ ટી॰ પારાજિક ૪૦૮);

અઞ્ઞભાગિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. સઙ્ઘભેદસિક્ખાપદવણ્ણના

સહિતસ્સાતિ કાયચિત્તેહિ એકીભૂતસ્સ. તેનાહ "**ચિત્તેન ચ સરીરેન ચ અવિયુત્તસ્સાતિ અત્થો**"તિ. **અસ્સા**તિ ''સમગ્ગસ્સા''તિ પદસ્સ. **સમાનસંવાસકો**તિ સમાનો એકૂપોસથાદિભેદો સંવાસો અસ્સાતિ સમાનસંવાસકો, લદ્ધિનાનાસંવાસકેન વા કમ્મનાનાસંવાસકેન વા વિરહિતો. **કાયસામગ્ગિદાનતો**તિ કાયેન, કાયસ્સ વા સામગ્ગિયા સહિતભાવસ્સ દાનતો, તેસુ તેસુ સઙ્ઘકમ્મેસુ હત્થપાસૂપગમનતોતિ વુત્તં હોતિ. **કથં નામાયં ભિજ્જેય્યા**તિ અયં સઙ્ઘો કેન નુ ખો ઉપાયેન વગ્ગો ભવેય્ય. **વાયામેય્યા**તિ ઉસ્સાહં કરેય્ય, પક્ખં પરિયેસેય્ય, ગણં બન્ધેય્યાતિ વુત્તં હોતિ. અત્તનો ફલં કરોતીતિ **કરણં**, યં કિઞ્ચિ કારણં, અધિકં કરણન્તિ **અધિકરણં**, વિસેસકારણં, વિસેસકારણઞ્ચ સઙ્ઘભેદસ્સાતિ વુત્તં "**ભેદનસ્સા**"તિઆદિ. **ભેદકરવત્થુવસેન અટ્ઠારસવિધન્તિ** –

''ઇધુપાલિ ભિક્ખૂ અધમ્મં 'ધમ્મો'તિ દીપેન્તિ, ધમ્મં 'અધમ્મો'તિ દીપેન્તિ. અવિનયં 'વિનયો'તિ દીપેન્તિ, વિનયં 'અવિનયો'તિ દીપેન્તિ. અભાસિતં અલપિતં તથાગતેન 'ભાસિતં લપિતં તથાગતેના'તિ દીપેન્તિ, ભાસિતં લપિતં તથાગતેન 'અભાસિતં અલપિતં તથાગતેના'તિ દીપેન્તિ. અનાચિણ્ણં તથાગતેન 'આચિણ્ણં તથાગતેના'તિ દીપેન્તિ, આચિણ્ણં તથાગતેન 'અનાચિણ્ણં તથાગતેના'તિ દીપેન્તિ. અપઞ્ઞત્તં તથાગતેન 'પઞ્ઞત્તં તથાગતેના'તિ દીપેન્તિ, પઞ્ઞત્તં તથાગતેન 'અપઞ્ઞત્તં તથાગતેના'તિ દીપેન્તિ. અનાપત્તિં 'આપત્તી'તિ દીપેન્તિ, આપત્તિં 'અનાપત્તી'તિ દીપેન્તિ. લહુકં આપત્તિં 'ગરુકા આપત્તી'તિ દીપેન્તિ, ગરુકં આપત્તિં 'લહુકા આપત્તી'તિ દીપેન્તિ. સાવસેસં આપત્તિં 'અનવસેસા આપત્તી'તિ દીપેન્તિ, અનવસેસં આપત્તિં 'સાવસેસા આપત્તી'તિ દીપેન્તિ. દુટ્ઠુલ્લં આપત્તિં 'અદુટ્ઠુલ્લા આપત્તી'તિ દીપેન્તિ, અદુટ્ઠુલ્લં આપત્તિં 'દુટ્ઠુલ્લા આપત્તી'તિ દીપેન્તી''તિ (ચૂળવ॰ ૩૫૨) –

એવં **કમ્મક્ખન્ધકે** વુત્તાનં અટ્ઠારસન્નં ભેદકરણાનં વસેન અટ્ઠારસવિધં. કારણઞ્હિ તદાયત્તવુત્તિતાય ફલં એત્થ વસતીતિ "**વત્થૂ**"તિ વુચ્ચતિ. હોન્તિ ચેત્થ –

''ધમ્મવિનયભાસિતા-ચિણ્ણપઞ્ઞત્તિકા દુકા;
આપત્તિલહુદુટ્ઠુલ્લ-સાવસેસદુકાનિ ચ.

''એતાનટ્ઠારસ 'ભેદ-કરવત્થૂ'તિ વુચ્ચરે;
વિપલ્લાસગહિતાનિ, વાદમૂલૂપનિસ્સયા''તિ.

પગ્ગય્હાતિ પગ્ગહિતં અબ્ભુસ્સિતં પાકટં કત્વા. **તિટ્ઠેય્યા**તિ યથાસમાદિન્નં, યથાપગ્ગહિતમેવ ચ કત્વા અચ્છેય્ય. યસ્મા પન એવં પગ્ગણ્હતા, તિટ્ઠતા ચ તં દીપિતઞ્ચેવ અવિનિસ્સટ્ઠઞ્ચ હોતિ, તસ્મા "**દીપેય્ય ચેવ નપ્પટિનિસ્સજ્જેય્ય ચા**"તિ વુત્તં. કીવ દૂરે સુત્વા

ગન્ત્વા અવદન્તાનં દુક્કટન્તિ આહ "**સબ્બન્તિમેન પરિચ્છેદેના**"તિઆદિ. **પિ**-સદ્દો ચેત્થ અટ્ઠાનપ્પયુત્તો, તસ્સ ''અડ્ઢયોજનમત્ત''ન્તિ ઇમિના સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો. તત્થ "**અડ્ઢયોજનમત્ત**"ન્તિ ઇમિના એકવિહારે વત્તબ્બમેવ નત્થીતિ દીપેતિ. "**ગન્ત્વા**"તિ ઇમિના દૂતં વા પણ્ણં વા પેસેત્વા વદતોપિ આપત્તિમોક્ખો નત્થિ, સયમેવ પન ગન્ત્વા ''ગરુકો ખો, આવુસો, સઙ્ઘભેદો, મા સઙ્ઘભેદાય પરક્કમી''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૧૧) નિવારેતબ્બોતિ દીપેતિ.

સમાગચ્છતૂતિ એકીભવતુ. એકીભાવો ચ સમાનલદ્ધિવસેન હોતીતિ આહ "**એકલદ્ધિકો હોતૂ**"તિ. એકા લદ્ધિ ગહણં અસ્સાતિ **એકલદ્ધિકો**, એકદિટ્ઠિકોતિ અત્થો. **અઞ્ઞમઞ્ઞસમ્પત્તિયા**તિ અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ સમાનદિટ્ઠિચિત્તતાસઙ્ખાતાય સમ્પત્તિયા. ''અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ ગુણલાભાદિકાય સમ્પત્તિયા''તિ કેચિ. અસમગ્ગો હિ વિસું પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસતિ, બહિસીમાયં વા અનુપરિવેણિયં વાતિ ન એકુદ્દેસો. તેનાહ "**એકતો પવત્તપાતિમોક્ખુદ્દેસોતિ અત્થો**"તિ. **અપ્પટિનિસ્સજ્જતો દુક્કટ**ન્તિ વિસું વિસું વદન્તાનં ગણનાય દુક્કટં. **સમનુભાસનકમ્મં કાતબ્બ**ન્તિ યાવતતિયં સમનુભાસનકમ્મં કાતબ્બં, ''સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો, અયં ઇત્થન્નામો ભિક્ખુ સમગ્ગસ્સ સઙ્ઘસ્સ ભેદાય પરક્કમતી''તિઆદિના (પારા॰ ૪૧૩) પદભાજને વુત્તાહિ ઞત્તિચતુત્થાહિ તીહિ સમનુભાસનકમ્મવાચાહિ કમ્મં કાતબ્બન્તિ વુત્તં હોતિ. "**ભેદાય પરક્કમેય્યા**"તિ વિસું વુત્તત્તા ભેદનસંવત્તનિકસ્સ અધિકરણસ્સ સમાદાય પગ્ગણ્હનતો પુબ્બેપિ પક્ખપરિયેસનાદિવસેન સઙ્ઘભેદાય પરક્કમન્તસ્સ સમનુભાસનકમ્મં કાતબ્બન્તિ વેદિતબ્બં. પટિનિસ્સજ્જન્તસ્સ અનાપત્તિભાવતો "**સોત્થિભાવો તસ્સ ભિક્ખુનો**"તિ વુત્તં.

કિઞ્ચાપિ ભિક્ખુની સઙ્ઘં ન ભિન્દતિ, અપિચ ખો ભેદાય પરક્કમતીતિ "**સાધારણપઞ્ઞત્તી**"તિ વુત્તં. સઙ્ઘાદિસેસં અજ્ઝાપજ્જન્તસ્સ ઞત્તિયા દુક્કટં, દ્વીહિ કમ્મવાચાહિ થુલ્લચ્ચયા ચ પટિપ્પસ્સમ્ભન્તીતિ આહ "**સમનુભાસનકમ્મે**"તિઆદિ. **તઞ્ચ દુક્કટં તે ચ થુલ્લચ્ચયા પટિપ્પસ્સમ્ભન્તી**તિ યઞ્ચ ઞત્તિપરિયોસાને દુક્કટં આપન્નો, યે ચ દ્વીહિ કમ્મવાચાહિ થુલ્લચ્ચયે, તા તિસ્સોપિ આપત્તિયો લિઙ્ગપરિવત્તેન અસાધારણાપત્તિયો વિય પટિપ્પસ્સમ્ભન્તિ. સચે પનસ્સ ઞત્તિપરિયોસાને લજ્જિધમ્મો ઓક્કમતિ, સંવરો ઉપ્પજ્જતિ, તં પટિનિસ્સજ્જતિ, ઞત્તિયા દુક્કટં દેસેત્વા મુચ્ચતિ. અથ તં ન પટિનિસ્સજ્જતિ, ભેદાય પરક્કમતિ ચેવ ભેદનસંવત્તનિકં અધિકરણં સમાદાય પગ્ગય્હ તિટ્ઠતિ ચ, ઞત્તિદુક્કટં પટિપ્પસ્સમ્ભતિ, પઠમકમ્મવાચાય થુલ્લચ્ચયે પતિટ્ઠાતિ. એસ નયો ઇતરકમ્મવાચાયમ્પિ. અસમનુભાસિયમાનસ્સ અપ્પટિનિસ્સજ્જન્તસ્સાપિ સઙ્ઘાદિસેસેન અનાપત્તિ. પટિનિસ્સજ્જન્તસ્સાપિ ઞત્તિતો પુબ્બે વા ઞત્તિક્ખણે વા ઞત્તિપરિયોસાને વા પઠમાય વા અનુસ્સાવનાય દુતિયાય વા તતિયાય વા યાવ **ય્ય**-કારં ન સમ્પાપુણાતિ, તાવ પટિનિસ્સજ્જન્તસ્સ સઙ્ઘાદિસેસેન અનાપત્તિ. તેનાહ "**અસમનુભાસિયમાનસ્સ ચા**"તિઆદિ.

એત્થ પન (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૧૬) ''દેવદત્તો સમગ્ગસ્સ સઙ્ઘસ્સ ભેદાય પરક્કમિ, તસ્મિં વત્થુસ્મિ''ન્તિ (પરિ॰ ૧૭) પરિવારે આગતત્તા દેવદત્તો આદિકમ્મિકો, સો ચ ખો સઙ્ઘભેદાય પરક્કમનસ્સેવ, ન અપ્પટિનિસ્સજ્જનસ્સ. ન હિ તસ્સ તં કમ્મં કતં. કથમિદં જાનિતબ્બન્તિ ચે? સુત્તતો. તથા હિ ''અરિટ્ઠો ભિક્ખુ ગદ્ધબાધિપુબ્બો પાપિકાય દિટ્ઠિયા યાવતતિયં સમનુભાસનાય ન પટિનિસ્સજ્જિ, તસ્મિં વત્થુસ્મિ''ન્તિ પરિવારે આગતત્તા અરિટ્ઠસ્સ કમ્મં કતન્તિ પઞ્ઞાયતિ, ન તથા દેવદત્તસ્સ. અથાપિસ્સ કતેન ભવિતબ્બન્તિ કોચિ અત્તનો રુચિમત્તેન વદેય્ય, તથાપિ અપ્પટિનિસ્સજ્જને આદિકમ્મિકસ્સ અનાપત્તિ નામ નત્થિ. ન હિ પઞ્ઞત્તં સિક્ખાપદં વીતિક્કમન્તસ્સ અઞ્ઞત્ર ઓદિસ્સ અનુઞ્ઞાતતો અનાપત્તિ નામ દિસ્સતિ. યમ્પિ અરિટ્ઠસિક્ખાપદસ્સ પદભાજને અનાપત્તિયં ''આદિકમ્મિકસ્સા''તિ પોત્થકેસુ લિખિતં, તં પમાદલિખિતં, પમાદલિખિતભાવો ચ તસ્સ ''પઠમં અરિટ્ઠો ભિક્ખુ ચોદેતબ્બો, ચોદેત્વા સારેતબ્બો, સારેત્વા આપત્તિં આરોપેતબ્બો''તિ (ચૂળવ॰ ૬૫) એવં કમ્મક્ખન્ધકે આપત્તિરોપનતો વેદિતબ્બો.

ઇધ ભેદાય પરક્કમને આદિકમ્મિકસ્સ દેવદત્તસ્સ યસ્મા તં કમ્મં ન કતં (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૧૬), તસ્માસ્સ આપત્તિયેવ ન જાતા. સિક્ખાપદં પન તં આરબ્ભ પઞ્ઞત્તન્તિ કત્વા "**આદિકમ્મિકો**"તિ વુત્તો. ઇતિ આપત્તિયા અભાવતોયેવસ્સ અનાપત્તિ વુત્તા. સા પનેસા કિઞ્ચાપિ ''અસમનુભાસિયમાનસ્સા''તિ ઇમિનાવ સિદ્ધા. યસ્મા પન અસમનુભાસિયમાનો નામ યસ્સ કેવલં સમનુભાસનં ન કરોન્તિ, સો વુચ્ચતિ, ન આદિકમ્મિકો. અયઞ્ચ દેવદત્તો આદિકમ્મિકોયેવ. તસ્મા ''આદિકમ્મિકસ્સા''તિ (પારા॰ ૪૧૬) વુત્તં. એતેનેવ ઉપાયેન ઠપેત્વા અરિટ્ઠસિક્ખાપદં સબ્બસમનુભાસનાસુ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો. કાયવાચાચિત્તતો સમુટ્ઠાનતો **સમનુભાસનસમુટ્ઠાનં**. ''પટિનિસ્સજ્જામી''તિ કાયવિકારં વા વચીભેદં વા અકરોન્તસ્સેવ પન આપજ્જનતો **અકિરિયં**. ''નપ્પટિનિસ્સજ્જામી''તિ સઞ્ઞાય અભાવેન મુચ્ચનતો **સઞ્ઞાવિમોક્ખં**. ''નપ્પટિનિસ્સજ્જામી''તિ જાનનચિત્તેનેવ **સચિત્તકં**.

સઙ્ઘભેદસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. ભેદાનુવત્તકસિક્ખાપદવણ્ણના

તસ્સેવાતિ ભેદાય પરક્કમન્તસ્સેવ. **ખો**તિ નિપાતમત્તં. **પના**તિ વિસેસે નિપાતો. યં વચનં સમગ્ગેપિ વગ્ગે અવયવભૂતે કરોતિ ભિન્દતિ, તં કલહકારકવચનં ઇધ ''વગ્ગ''ન્તિ વુચ્ચતીતિ આહ **"વગ્ગં અસામગ્ગિપક્ખિયવચનં વદન્તી"**તિ. અસામગ્ગિપક્ખે ભવા **અસામગ્ગિપક્ખિયા**, કલહકારકા, તેસં વચનં **અસામગ્ગિપક્ખિયવચનં**, અસામગ્ગિપક્ખે વા ભવં વચનં **અસામગ્ગિપક્ખિયવચનં**. **"ન હિ સઙ્ઘો સઙ્ઘસ્સ કમ્મં કરોતી"**તિ ઇદં નિગ્ગહવસેન કત્તબ્બં કમ્મં સન્ધાય વુત્તં, ઉબ્બાહિકાદિકમ્મં પન બહૂનમ્પિ કાતું વટ્ટતિયેવ. **ધમ્મવાદી**તિ ભૂતવાદી. **વિનયવાદી**તિ વૂપસમવાદી. **જાનાતિ નો**તિ એત્થાપિ ''છન્દઞ્ચ રુચિઞ્ચા''તિ ઇદં આનેત્વા સમ્બન્ધિતબ્બં. તેનાહ **"અમ્હાકં છન્દાદીનિ જાનાતી"**તિ. **ભાસતી**તિ એત્થ ''નો''તિ ઇદં વિભત્તિવિપરિણામેન યુજ્જતિ. તેનાહ **"એવં કરોમાતિ અમ્હેહિ સદ્ધિં ભાસતી"**તિ. **"એત"**ન્તિ ઇમિના તસ્સ કમ્મં પચ્ચામટ્ઠન્તિ આહ **"યં સો કરોતી"**તિઆદિ. **સો**તિ સઙ્ઘભેદાય પરક્કમન્તો. **સમેતાયસ્મન્તાન**ન્તિ એત્થ ''ચિત્ત''ન્તિ અજ્ઝાહરિતબ્બન્તિ આહ **"આયસ્મન્તાનં ચિત્ત"**ન્તિ. **વુત્તસદિસાયેવા**તિ એત્થ યં વત્તબ્બં, તં હેટ્ઠા અગ્ગભાગિયસિક્ખાપદટ્ઠકથાય વણ્ણનાયં (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ અગ્ગભાગિયસિક્ખાપદવણ્ણના) વુત્તમેવ.

ભેદાનુવત્તકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૨. દુબ્બચસિક્ખાપદવણ્ણના

દુક્ખેન વત્તબ્બો અનુસાસિતું અસક્કુણેય્યો સભાવો અસ્સાતિ **દુબ્બચજાતિકો**, વિલોમભાવી. તેનાહ **"દુબ્બચસભાવો"**તિઆદિ. **વત્તું અસક્કુણેય્યો**તિ કિસ્મિઞ્ચિ વુચ્ચમાને અસહનતો ઓવદિતું અસક્કુણેય્યો. ઉદ્દિસીયતીતિ **ઉદ્દેસો**, પાતિમોક્ખો, તસ્મિં પરિયાપન્ના અન્તોગધા **ઉદ્દેસપરિયાપન્ના**, તેસુ ઉદ્દેસપરિયાપન્નેસુ. તેનાહ **"ઉદ્દેસે"**તિઆદિ. અથ સબ્બાનેવ સિક્ખાપદાનિ કથં પાતિમોક્ખુદ્દેસપરિયાપન્નાનીતિ આહ **"યસ્સ સિયા આપત્તિ, સો 'આવિકરેય્યા'તિ એવં સઙ્ગહિતત્તા"**તિ. **"યસ્સ સિયા આપત્તી"**તિ ઇમિના સબ્બાપિ આપત્તિયો નિદાનુદ્દેસે સઙ્ગહિતા એવ હોન્તિ. **સિક્ખાપદેસૂ**તિ અધિસીલસિક્ખાય અધિગમૂપાયભૂતેસુ વિનયપઞ્ઞત્તીસૂતિ અત્થો. સો પન પાકટોયેવાતિ અટ્ઠકથાયં ન વુત્તો. **પઞ્ચહિ સહધમ્મિકેહી**તિ ભિક્ખુભિક્ખુનિસામણેરસામણેરિસિક્ખમાનાહિ. **સિક્ખિતબ્બત્તા**તિ લબ્ભમાનવસેન સિક્ખિતબ્બત્તા. તથા હિ તેહિ યથાસકં સિક્ખા સિક્ખીયતિ, ન સબ્બા. **બુદ્ધપઞ્ઞત્તેના**તિ બુદ્ધેન ઠપિતેન, વિહિતેનાતિ અત્થો. અથ વા **સહધમ્મિકેન** સકારણેન વુચ્ચમાનોતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. **વચનાયા**તિ નિસ્સક્કે સમ્પદાનવચનન્તિ આહ **"તતો મમ વચનતો"**તિ.

દુબ્બચસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૩. કુલદૂસકસિક્ખાપદવણ્ણના

નગરસ્સાપિ ગામવિસેસત્તા ઇધ ગામગ્ગહણેનેવ નગરમ્પિ ગહિતન્તિ આહ **"નગરમ્પિ ગામે અન્તોગધમેવા"**તિ, **વા**-સદ્દેન વા અનુત્તવિકપ્પત્થેન ગહણન્તિ એવં વુત્તં. એત્થ ચ અપાકારપરિક્ખેપો સાપણો **નિગમો**, સપાકારાપણં **નગરં**, તંતંવિપરીતો **ગામો**તિ ઇમેસં તિણ્ણં વિસેસો દટ્ઠબ્બો. **કુલાનિ દૂસેતી**તિ ખત્તિયબ્રાહ્મણવેસ્સસુદ્દવસેન ચત્તારિ કુલાનિ વિકારં આપાદેતિ. દૂસેન્તો ચ ન અસુચિકદ્દમાદીહિ દૂસેતિ, અથ ખો અત્તનો દુપ્પટિપત્તિયા તેસં પસાદં વિનાસેતિ. તેનાહ **"પુપ્ફદાનાદીહી"**તિઆદિ. તત્થ હરિત્વા વા હરાપેત્વા વા પક્કોસિત્વા વા પક્કોસાપેત્વા વા સયં વા ઉપગતાનં (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૩૬-૪૩૭) યસ્સ કસ્સચિ અત્તનો સન્તકસ્સ પુપ્ફસ્સ કુલસઙ્ગહત્થાય દાનં **પુપ્ફદાનં**, તં આદિ યેસં તે **પુપ્ફદાનાદયો**, તેહિ પુપ્ફદાનાદીહિ. **આદિ**સદ્દેન (પારા॰ ૪૩૭) ફલદાનચુણ્ણમત્તિકાદન્તકટ્ઠવેળુવેજ્જિકાજઙ્ઘપેસનિકાનં ગહણં. **સદ્ધં વિનાસેન્તો**તિ તથા અકરોન્તેસુ અઞ્ઞેસુ પેસલેસુ ભિક્ખૂસુ અપ્પસાદં અદસ્સનં ગમેન્તો. પુપ્ફદાનાદીહિ ચ તેહિ કતસઙ્ગહેહિ અઞ્ઞે પેસલે તથા અકરોન્તે તે મનુસ્સા ઇસ્સન્તિ ન અલ્લીયન્તીતિ સો તેસં પસાદં વિનાસેતિ નામાતિ દટ્ઠબ્બં. **પાપકા સમાચારા**તિ બુદ્ધપ્પટિકુટ્ઠત્તા લામકા સમાચારા . તે પન યસ્મા કુલસઙ્ગહત્થં માલાવચ્છરોપનાદયો ઇધ અધિપ્પેતા, તસ્મા **"માલાવચ્છરોપનાદયો"**તિ વુત્તં. આરામાદીનમત્થાય પન કપ્પિયવોહારાદીહિ રોપાપનાદિકં વટ્ટતિ. તત્થ **માલાવચ્છ**ન્તિ તરુણપુપ્ફરુક્ખં. તરુણકા હિ પુપ્ફરુક્ખાપિ પુપ્ફગચ્છાપિ

''માલાવચ્છા''ત્વેવ વુચ્ચન્તિ, તસ્સ રોપનં **માલાવચ્છરોપનં**, તં આદિ યેસં તે **માલાવચ્છરોપનાદયો. આદિ**સદ્દેન ચેત્થ રોપાપનસિઞ્ચનસિઞ્ચાપનઓચિનનઓચિનાપનગન્થનગન્થાપનાનં ગહણં.

માતિકાયં **દિસ્સન્તી**તિ યે પચ્ચક્ખતો પસ્સન્તિ, તેહિ દિસ્સન્તિ. **સુય્યન્તી**તિ યે પરતો સુણન્તિ, તેહિ સોતદ્વારેન સુત્વા ઉપધારીયન્તિ. **દુટ્ઠાની**તિ દૂસિતાનિ. **અલં તે ઇધ વાસેના**તિ તવ ઇધ વાસેન અલં, મા ઇધ તવ વાસો હોતૂતિ અત્થો. વારણત્થો હિ ઇધ **અલં**-સદ્દો. **પબ્બાજનીયકમ્મકતો**તિ ચોદેત્વા સારેત્વા આપત્તિં આરોપેત્વા ''સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો, ઇમે અસ્સજિપુનબ્બસુકા''તિઆદિના (પારા॰ ૪૩૪) પદભાજને વુત્તાય ઞત્તિચતુત્થકમ્મવાચાય કતપબ્બાજનીયકમ્મો. **યસ્મિઞ્ચ વિહારે વસતી**તિ ગામતો બહિવિહારમાહ. **નેવ તસ્મિં ગામે...પે॰... ચરિતું લભતી**તિ સચેપિ ગામો વા નિગમો વા દ્વાદસયોજનપરમો હોતિ, તિયોજનપરમો ચ વિહારો હોતિ, નેવ તસ્મિં ગામે વા નિગમે વા પિણ્ડાય ચરિતું લભતિ, ન વિહારે વસિતું. તસ્મિં વિહારે વસન્તેન સામન્તગામેપિ પિણ્ડાય ન ચરિતબ્બં, સામન્તવિહારેપિ વસન્તેન તસ્મિં ગામે પિણ્ડાય ન ચરિતબ્બં. સામન્તવિહારે વસન્તેન પન સામન્તગામે ચરિતું વટ્ટતિ. **આપજ્જિતબ્બા આપત્તિયો**તિ કુલસઙ્ગહત્થં અત્તનો સન્તકદાને દુક્કટં, ઇસ્સરવતાય સઙ્ઘસન્તકદાને થુલ્લચ્ચયં, પસય્હ દાને પારાજિકન્તિ ઇમા આપત્તિયો. માતિકાયં ''**પક્કમતા યસ્મા**''તિ પબ્બાજનીયકમ્મકતસ્સ વત્તવસેન વુત્તં. આદિમ્હિ પન પબ્બાજનીયકમ્મવસેન દટ્ઠબ્બં. **અસ્સજિપુનબ્બસુકે**તિ અસ્સજિઞ્ચેવ પુનબ્બસુકઞ્ચ.

કુલદૂસકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સઙ્ઘાદિસેસનિગમનવણ્ણના

પઠમાપત્તિકાતિ અવયવેન વિગ્ગહો સમુદાયો સમાસત્થોતિ આહ ''**પઠમં આપત્તિ એતેસન્તિ પઠમાપત્તિકા**''તિ. **વીતિક્કમનક્ખણેયેવા**તિ વત્થુવીતિક્કમનક્ખણેયેવ. **એવ**-કારેન સમનુભાસનકમ્મક્ખણં પટિક્ખિપતિ. અહસ્સ યત્તકો પરિચ્છેદો **યાવતીહં**. તેનાહ ''**યત્તકાનિ અહાની**''તિ. **અહાની**તિ ચ દિવસાનીતિ અત્થો.

વત્થુવસેન વાતિ અસુચિમોચનાદિવીતિક્કમમત્તવસેન વા. ઇદન્તિ ઇદં વીતિક્કમં. **નામમત્તવસેન વા અયં ઇત્થન્નામા આપત્તી**તિ ''અયં સઙ્ઘાદિસેસો નામ આપત્તી''તિ એવં વિના વત્થું નામવસેન વા. **મત્ત**સદ્દેન ચેત્થ વત્થું પટિક્ખિપતિ. પોત્થકેસુ પન કત્થચિ ''નામગોત્તવસેન વા''તિ લિખન્તિ, તં ન સુન્દરં ''અયં ઇત્થન્નામા આપત્તી''તિ વુત્તત્તા. ઇદાનિ નં કસ્સચિ ન આરોચેસ્સામીતિ સમ્બન્ધો. **ધુરં નિક્ખિપિત્વા**તિ આરોચને ઉસ્સાહં ઠપેત્વા. ન કેવલં વત્થુનામવસેનેવ આપત્તિસઞ્ઞી હુત્વા છાદેન્તસ્સેવ, અથ ખો યોપિ એવં અજાનન્તો કેવલં ''આપત્તિં છાદેમી''તિ આપત્તિસઞ્ઞાય છાદેતિ, તસ્સપિ છન્ના હોતીતિ વેદિતબ્બં. સચે પનેત્થ અનાપત્તિસઞ્ઞી વા હોતિ, અઞ્ઞાપત્તિક્ખન્ધસઞ્ઞી વા વેમતિકો વા હુત્વા ''ન દાનિ નં કસ્સચિ આરોચેસ્સામી''તિ એવં છાદેતુકામોવ ધુરં નિક્ખિપિત્વા અરુણં ઉટ્ઠાપેતિ, અચ્છન્નાવ હોતીતિ આનેત્વા યોજેતબ્બં. અનાપત્તિ પન આપત્તિસઞ્ઞાયપિ અનાપત્તિસઞ્ઞાયપિ છાદેન્તેન અચ્છાદિતાવ હોતિ. લહુકં વા ''ગરુકા''તિ ગરુકં વા ''લહુકા''તિ છાદેતિ, અલજ્જિપક્ખે તિટ્ઠતિ, આપત્તિ પન અચ્છન્ના હોતિ. ગરુકં ''લહુકા''તિ મઞ્ઞમાનો દેસેતિ, નેવ દેસિતા હોતિ નચ્છન્ના.

પકતો સભાવભૂતો અત્તા અસ્સાતિ **પકતત્તો**, ન કમ્મેહિ વિકતત્તોતિ અત્થો. તેનાહ ''**અનુક્ખિત્તો સમાનસંવાસકો**''તિ. **વુત્તનયેનેવા**તિ ''ન દાનિ નં કસ્સચિ આરોચેસ્સામી''તિઆદિના વુત્તનેવ નયેન. અથ ''મય્હં સઙ્ઘેન કમ્મં કત''ન્તિ (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૦૨) અપકતત્તસઞ્ઞી હુત્વા છાદેતિ, અચ્છન્નાવ હોતિ. અપકતત્તેન પન પકતત્તસઞ્ઞિના વા પકતત્તેન અપકતત્તસઞ્ઞિના વા છાદિતાપિ અચ્છન્નાવ હોતિ. વુત્તમ્પિ ચેતં –

> ''આપજ્જતિ ગરુકં સાવસેસં;
> છાદેતિ અનાદરિયં પટિચ્ચ;
> ન ભિક્ખુની નો ચ ફુસેય્ય વજ્જં;
> પઞ્હામેસા કુસલેહિ ચિન્તિતા''તિ. (પરિ॰ ૪૮૧);

અયઞ્હિ પઞ્હો ઉક્ખિત્તકેન કથિતો.

દસસુ અન્તરાયેસુ યં વત્તબ્બં, તં હેટ્ઠા વુત્તમેવ. સચે પન યો ભીરુકજાતિકતાય અન્ધકારે અમનુસ્સચણ્ડમિગભયેન અન્તરાયિકસઞ્ઞી હુત્વા છાદેતિ, અચ્છન્નાવ હોતિ. યસ્સપિ પબ્બતવિહારે વસન્તસ્સ કન્દરં વા નદિં વા અતિક્કમિત્વા આરોચેતબ્બં હોતિ, અન્તરામગ્ગે ચ ચણ્ડવાળઅમનુસ્સાદિભયં અત્થિ, મગ્ગે અજગરા નિપજ્જન્તિ, નદી પૂરા હોતિ, એતસ્મિં સતિયેવ અન્તરાયે અન્તરાયિકસઞ્ઞી હુત્વા છાદેતિ, અચ્છન્નાવ હોતિ. અન્તરાયિકસ્સ પન અન્તરાયિકસઞ્ઞાય વા અનન્તરાયિકસઞ્ઞાય વા છાદયતો અચ્છન્નાવ.

ભિક્ખુનોતિ સભાગસ્સ ભિક્ખુનો. સચસ્સ મુખે અપ્પમત્તકો ગણ્ડો વા હોતિ, હનુકવાતો વા વિજ્ઝતિ, દન્તો વા રુજ્જતિ, ભિક્ખા વા મન્દા લદ્ધા હોતિ, તાવતકેન પન નેવ વત્તું ન સક્કોતિ, ન ગન્તું. અપિચ ખો ''ન સક્કોમી''તિ સઞ્ઞી હોતિ, અયં **પહુ હુત્વા અપ્પહુસઞ્ઞી** નામ. ઇમિના છાદિતાપિ અચ્છાદિતા. અપ્પહુના પન વત્તું વા ગન્તું વા અસમત્થેન પહુસઞ્ઞિના વા અપ્પહુસઞ્ઞિના વા છાદિતાપિ અચ્છાદિતાવ.

ઇદં ઉત્તાનમેવાતિ ઇદં અઙ્ગદ્વયં ઉત્તાનત્થમેવ. સચે પન ''છાદેસ્સામી''તિ ધુરનિક્ખેપં કત્વા પુરેભત્તે વા પચ્છાભત્તે વા પઠમયામાદીસુ વા લજ્જિધમ્મં ઓક્કમતિ, અન્તોઅરુણેયેવ આરોચેતિ, અયં **છાદેતુકામો ન છાદેતિ** નામ.

યસ્સ પન અભિક્ખુકે ઠાને વસન્તસ્સ આપત્તિં આપજ્જિત્વા સભાગસ્સ ભિક્ખુનો આગમનં આગમેન્તસ્સ વા, સભાગસ્સ સન્તિકં વા ગચ્છન્તસ્સ અડ્ઢમાસોપિ માસોપિ અતિક્કમતિ, અયં **નચ્છાદેતુકામો છાદેતિ** નામ. અયમ્પિ અચ્છન્નાવ હોતિ.

યો પન આપન્નમત્તોવ અગ્ગિં અક્કન્તપુરિસો વિય સહસા અપક્કમિત્વા સભાગટ્ઠાનં ગન્ત્વા આવિ કરોતિ, અયં **નચ્છાદેતુકામોવ ન છાદેતિ** નામ. **સભાગમત્તમેવ પમાણન્તિ** અવેરિસભાગમત્તમેવ પમાણં. અવેરિસભાગસ્સ હિ સન્તિકે આરોચેતબ્બં. યો પન વિસભાગો હોતિ સુત્વા પકાસેતુકામો, એવરૂપસ્સ ઉપજ્ઝાયસ્સપિ સન્તિકે ન આરોચેતબ્બા. તત્થ પુરેભત્તં આપત્તિં આપન્નો હોતુ, પચ્છાભત્તં વા દિવા વા રત્તિં વા, યાવ અરુણં ન ઉગ્ગચ્છતિ, તાવ આરોચેતબ્બં. ઉદ્ધસ્તે અરુણે પટિચ્છન્ના હોતિ, પટિચ્છાદનપચ્ચયા ચ દુક્કટં આપજ્જતિ. **સઙ્ખેપતો**તિ સમાસતો. વિત્થારતો પન **સમન્તપાસાદિકાયં** વુત્તોતિ અધિપ્પાયો.

અકામા પરિવત્થબ્બન્તિ અપ્પટિકમ્મકતાય આપત્તિયા સગ્ગમોક્ખાવરણભાવતો અનિચ્છન્તેનાપિ પરિવસિતબ્બન્તિ અત્થો. તેનાહ **''ન કામેના''**તિઆદિ. **પરિવાસં સમાદાયા**તિ પરિવાસવત્તં સઙ્ઘમજ્ઝે સમાદિયિત્વા. યદિપિ ચતુબ્બિધો પરિવાસો અપ્પટિચ્છન્નપરિવાસો, પટિચ્છન્નપરિવાસો, સુદ્ધન્તપરિવાસો, સમોધાનપરિવાસોતિ, તથાપિ અપ્પટિચ્છન્નપરિવાસો ઇધ ન અધિપ્પેતોતિ આહ **''તત્થ પટિચ્છન્ન...પે॰... તિવિધો પરિવાસો''**તિ. **તત્થા**તિ તસ્મિં વાક્યે. પટિચ્છન્નાય આપત્તિયા સતિ દાતબ્બો પરિવાસો પટિચ્છન્નવિસયતાય **પટિચ્છન્નપરિવાસો**. સુદ્ધન્તતો પટ્ઠાય દાતબ્બો પરિવાસો **સુદ્ધન્તપરિવાસો**. સમોદહિત્વા દાતબ્બો પરિવાસો **સમોધાનપરિવાસો**.

ઇદાનિ તે તિવિધેયેવ પરિવાસે સરૂપતો દસ્સેતું **''તત્થા''**તિઆદિમાહ. **હી**તિ યસ્મા. એકાહં પટિચ્છન્ના **એકાહપ્પટિચ્છન્ના. વુત્તનયેના**તિ ''આપત્તિ ચ હોતી''તિઆદિના વુત્તેન નયેન. **એકાહપ્પટિચ્છન્નન્તિ** એત્થ **ઇતિ**સદ્દો ''ઇતિ વા, ઇતિ એવરૂપા વિસૂકદસ્સના પટિવિરતો''તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૧.૧૩, ૧૯૭) વિય આદિઅત્થો. તેન ''સોહં, ભન્તે, સઙ્ઘં એકિસ્સા આપત્તિયા સઞ્ચેતનિકાય સુક્કવિસટ્ઠિયા એકાહપ્પટિચ્છન્નાય એકાહપરિવાસં યાચામી''તિ ઇમં પાળિસેસં (ચૂળવ॰ ૧૦૨) સઙ્ગણ્હાતિ. **એવં પરિવાસં યાચાપેત્વા**તિ એવં યાવતતિયં યાચાપેત્વા. **ખન્ધકે આગતનયેના**તિ સમુચ્ચયક્ખન્ધકે (ચૂળવ॰ ૯૭ આદયો) આગતનયેન. **તતો**તિ પક્ખતો પટ્ઠાય. **અતિરેકપક્ખપ્પટિચ્છન્નન્તિ** પક્ખસ્સ અતિરેકો **અતિરેકપક્ખો**, તં પટિચ્છન્નન્તિ અત્થો. **તતો**તિ તિંસતિમદિવસતો પટ્ઠાય. **માસપ્પટિચ્છન્નન્તિ** સત્તાનં આયું મિનન્તો વિય સિયતિ અન્તં કરોતીતિ **માસો**, તિંસરત્તિન્દિવો, તં પટિચ્છન્નન્તિ અત્થો. **સંવચ્છરે પુણ્ણે**તિ તં તં સત્તં, ધમ્મપ્પવત્તિઞ્ચ સઙ્ગમ્મ વદન્તો વિય સરતિ પવત્તતીતિ **સંવચ્છરો**, દ્વાદસ માસા, તસ્મિં પરિપુણ્ણે.

વત્થુકિત્તનવસેન વાતિ નામેન સહ વત્થુકિત્તનવસેન વાતિ અત્થો. તેનેવ હિ ઉપરિ ''નામમત્તવસેન વા''તિ મત્તગ્ગહણં કતન્તિ દટ્ઠબ્બં. **નામમત્તવસેના**તિ વત્થુકિત્તનં વિના કેવલં નામસ્સેવ વસેન. **તસ્મા**તિ યસ્મા દુવિધે નામે ''આપત્તી''તિ સબ્બસાધારણં નામં, તસ્મા . **સુક્કવિસ્સટ્ઠી**તિ સુક્કવિસ્સટ્ઠિ નામાયં. **ઇતિ**સદ્દો હેત્થ વચનીયત્થં નિદસ્સેતિ. નિદસ્સનમત્તઞ્ચેતં

‘‘સુક્કવિસ્સટ્ઠી’’તિ કાયસંસગ્ગાદીનમ્પિ વત્થુઆદિભાવેન ઇચ્છિતબ્બત્તા. **વત્થુ ચેવ ગોત્તઞ્ચા**તિ વીતિક્કમત્તા વત્થુ ચેવ અનઞ્ઞસાધારણત્તા ગોત્તઞ્ચ. ગં તાયતીતિ **ગોત્તં**, સજાતિતો અઞ્ઞત્થ કાયસંસગ્ગાદીસુ ગન્તું અદત્વા બુદ્ધિં, વચનઞ્ચ રક્ખતીતિ અત્થો. **સઙ્ઘાદિસેસો**તિ સઙ્ઘાદિસેસો નામાયં. એત્થ પન **ઇતિ**સદ્દો વચનવચનીયસમુદાયં નિદસ્સેતિ. તેનાહ ‘‘**નામઞ્ચેવ આપત્તિ ચા**’’તિ, સજાતિસાધારણનામત્તા **નામઞ્ચેવ** તેન તેન વીતિક્કમેનાપજ્જિતબ્બત્તા **આપત્તિ ચા**તિ અત્થો. ઇદમ્પિ નિદસ્સનમત્તમેવ ‘‘આપત્તિયો’’તિ ઇમસ્સાપિ નામાદિભાવેન ઇચ્છિતબ્બત્તા. **ઇતિ**સદ્દો વા આદિઅત્થો. એવઞ્ચ કત્વા ‘‘**કાયસંસગ્ગન્તિઆદિવચનેનાપી**’’તિઆદિકમ્પિ સમત્થિતં હોતિ.

તયિદં કમ્મવાચાય કેન વચનેન ગહિતન્તિ અનુયોગં સન્ધાય ‘‘**તત્થા**’’તિઆદિમાહ. ‘‘**આપત્તી**’’તિ સબ્બસાધારણનામત્તા, વીતિક્કમેન આપજ્જિતબ્બત્તા ચ નામઞ્ચેવ આપત્તિ ચ હોતીતિ આહ ‘‘**આપત્તિયોતિ વચનેનાપી**’’તિ. **તસ્મા**તિ યસ્મા ઇદં પરિવાસાદિવિનયકમ્મં વત્થુવસેન, ગોત્તવસેન, નામવસેન, આપત્તિવસેન ચ કાતું વટ્ટતિયેવ, તસ્મા. **એતેસૂ**તિ વત્થુઆદીસુ, સુક્કવિસ્સટ્ઠિઆદીસુ વા. **વત્તં સમાદાતબ્બન્તિ** યથાવુત્તેસુ દ્વીસુ પદેસુ એકેનપિ સમાદાતબ્બં. દ્વીહિ પન સુસમાદિન્નંયેવ. તેનેવ વક્ખતિ ‘‘સમાદાનેપિ એસેવ નયો’’તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનવણ્ણના).

આરોચેત્વાતિ –

> ‘‘અહં, ભન્તે, એકં આપત્તિં આપજ્જિં સઞ્ચેતનિકં સુક્કવિસ્સટ્ઠિં એકાહપ્પટિચ્છન્નં, સોહં સઙ્ઘં એકિસ્સા આપત્તિયા સઞ્ચેતનિકાય સુક્કવિસ્સટ્ઠિયા એકાહપ્પટિચ્છન્નાય એકાહપરિવાસં યાચિં, તસ્સ મે સઙ્ઘો એકિસ્સા આપત્તિયા સઞ્ચેતનિકાય સુક્કવિસ્સટ્ઠિયા એકાહપ્પટિચ્છન્નાય એકાહપરિવાસં અદાસિ, સોહં પરિવસામિ, વેદયામહં, ભન્તે, ‘વેદયતી’તિ મં સઙ્ઘો ધારેતૂ’’તિ (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૦૨) –

એવમાદિના તં તં યોજનાનુરૂપં આરોચેત્વા. ઇમઞ્ચ પનત્થં ગહેત્વા યાય કાયચિ ભાસાય આરોચેતું વટ્ટતિયેવ (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૦૨). ‘‘**પુન આગતાગતાનં ભિક્ખૂનં આરોચેન્તેના**’’તિ ઇદં આગન્તુકં ભિક્ખું સન્ધાય વુત્તં. એત્થ ચ એકસ્સ આરોચેન્તેન અવસાને ‘‘વેદયતીતિ મં આયસ્મા ધારેતુ’’, દ્વિન્નં ‘‘આયસ્મન્તા ધારેન્તુ’’, તિણ્ણં ‘‘આયસ્મન્તો ધારેન્તૂ’’તિ વત્તબ્બં. **વત્તભેદઞ્ચ રત્તિચ્છેદઞ્ચ અકત્વા**તિ ‘‘ન, ભિક્ખવે, પારિવાસિકેન ભિક્ખુના સાદિતબ્બં પકતત્તાનં ભિક્ખૂનં અભિવાદનં પચ્ચુપટ્ઠાન’’ન્તિઆદિના (ચૂળવ॰ ૭૫) પારિવાસિકક્ખન્ધકે યાનિ ચતુનવુતિ વત્તાનિ વુત્તાનિ, તેસં ભેદઞ્ચ, યો ચ ‘‘તયો ખો, ઉપાલિ, પારિવાસિકસ્સ ભિક્ખુનો રત્તિચ્છેદા સહવાસો વિપ્પવાસો અનારોચના’’તિ (ચૂળવ॰ ૮૩) રત્તિચ્છેદો વુત્તો, તઞ્ચ અકત્વા.

અયં હેત્થ વિનિચ્છયો – સચે (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૭૬) આગન્તુકા મુહુત્તં વિસ્સમિત્વા વા અવિસ્સમિત્વા એવ વા વિહારમજ્ઝેન ગચ્છન્તિ, તેસમ્પિ આરોચેતબ્બં. સચે તસ્સ અજાનન્તસ્સેવ ગચ્છન્તિ, અયઞ્ચ ગતકાલે જાનાતિ, ગન્ત્વા આરોચેતબ્બં. સમ્પાપુણિતું અસક્કોન્તસ્સ રત્તિચ્છેદોવ હોતિ, ન વત્તભેદદુક્કટં. યેપિ અન્તોવિહારં અપ્પવિસિત્વા ઉપચારસીમં ઓક્કમિત્વા ગચ્છન્તિ, અયઞ્ચ નેસં છત્તસદ્દં વા ઉક્કાસિતસદ્દં વા ખિપિતસદ્દં વા સુત્વાવ આગન્તુકભાવં જાનાતિ, ગન્ત્વા આરોચેતબ્બં. ગતકાલે જાનન્તેનાપિ અનુબન્ધિત્વા આરોચેતબ્બમેવ. સમ્પાપુણિતું અસક્કોન્તસ્સ રત્તિચ્છેદોવ હોતિ, ન વત્તભેદદુક્કટં. યોપિ રત્તિંયેવ આગન્ત્વા રત્તિંયેવ ગચ્છતિ, સોપિસ્સ રત્તિચ્છેદં કરોતિ. અઞ્ઞાતત્તા પન વત્તભેદદુક્કટં નત્થિ. સચે અજાનિત્વાવ અબ્ભાનં કરોતિ, અકતમેવ હોતીતિ **કુરુન્દિયં** (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૭૬) વુત્તં. તસ્મા અધિકા રત્તિયો ગહેત્વા કાતબ્બં. અયં અપણ્ણકપ્પટિપદા.

નદિઆદીસુ નાવાય ગચ્છન્તમ્પિ પરતીરે ઠિતમ્પિ આકાસે ગચ્છન્તમ્પિ પબ્બતતલઅરઞ્ઞાદીસુ દૂરે ઠિતમ્પિ ભિક્ખું દિસ્વા સચે ‘‘ભિક્ખૂ’’તિ વવત્થાનં અત્થિ, નાવાદીહિ વા ગન્ત્વા, મહાસદ્દં કત્વા વા વેગેન અનુબન્ધિત્વા વા આરોચેતબ્બં, અનારોચેન્તસ્સ રત્તિચ્છેદો ચેવ વત્તભેદદુક્કટઞ્ચ. સચે વાયમન્તોપિ સમ્પાપુણિતું વા સાવેતું વા ન સક્કોતિ, રત્તિચ્છેદોવ હોતિ, ન વત્તભેદદુક્કટં.

અઞ્ઞં કઞ્ચિ વિહારં ગતેનપિ ભિક્ખૂનં આરોચેતબ્બમેવ (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૭૬). સચે સબ્બે એકટ્ઠાને ઠિતે પસ્સતિ, એકટ્ઠાને ઠિતેનેવ આરોચેતબ્બં. અથ રુક્ખમૂલાદીસુ વિસું વિસું ઠિતા હોન્તિ, તત્થ તત્થ ગન્ત્વા આરોચેતબ્બં. સઞ્ચિચ્ચ અનારોચેન્તસ્સ

રત્તિચ્છેદો ચ હોતિ, વત્તભેદે ચ દુક્કટં. અથ વિચિનન્તો એકચ્ચે ન પસ્સતિ, રત્તિચ્છેદોવ હોતિ , ન ચ વત્તભેદદુક્કટં. સઞ્ચિચ્ચ અનારોચેન્તસ્સ પન રત્તિચ્છેદો ચેવ હોતિ, વત્તભેદે ચ દુક્કટં.

તત્થેવાતિ માળકસીમાયમેવ. માળકતો પન ભિક્ખૂસુ નિક્ખન્તેસુ એકસ્સપિ સન્તિકે નિક્ખિપિતું વટ્ટતિ (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૯૭). માળકતો નિક્ખમિત્વા સતિં પટિલભન્તેન સહ ગચ્છન્તસ્સ સન્તિકે નિક્ખિપિતબ્બં. તેનાહ "**એકપુગ્ગલસ્સ વા સન્તિકે**"તિ. સચે સોપિ પક્કન્તો, અઞ્ઞસ્સ યસ્સ માળકે નારોચિતં, તસ્સ આરોચેત્વા નિક્ખિપિતબ્બં. **પકતત્તટ્ઠાને**તિ સઙ્ઘકમ્માનં અરહટ્ઠાને. **દ્વે લેડ્ડુપાતે અતિક્કમિત્વા**તિ (સારત્થ॰ ટી॰ ચૂળવગ્ગ ૩.૯૭) ભિક્ખૂનં સજ્ઝાયનસદ્દસવનૂપચારવિજહનત્થં વુત્તં. **મહામગ્ગતો ઓક્કમ્મા**તિ મગ્ગપ્પટિપન્નભિક્ખૂનં ઉપચારવિજહનત્થં વુત્તં. **ગુમ્બેન વા વતિયા વા પટિચ્છન્નટ્ઠાને**તિ દસ્સનૂપચારવિજહનત્થં વુત્તં. **વત્તં સમાદિયિત્વા આરોચેતબ્બ**ન્તિ વુત્તનયેનેવ વત્તં સમાદિયિત્વા પરિવાસો આરોચેતબ્બો. "**આરોચેતબ્બ**"ન્તિ પન સામઞ્ઞેન વુત્તં. આરોચેન્તેન ચ સચે નવકતરો હોતિ, ''આવુસો''તિ વત્તબ્બં. સચે વુડ્ઢતરો, ''ભન્તે''તિ વત્તબ્બં. સચે અઞ્ઞો કોચિ ભિક્ખુ કેનચિદેવ કરણીયેન તં ઠાનં આગચ્છતિ. સચે એસ નં પસ્સતિ, સદ્દં વા તસ્સ સુણાતિ, આરોચેતબ્બં. અનારોચેન્તસ્સ રત્તિચ્છેદો ચેવ વત્તભેદો ચ. તેનાહ "**યમ્પિ અઞ્ઞં ભિક્ખું પસ્સતિ, તસ્સાપિ આરોચેતબ્બમેવા**"તિ. અથ દ્વાદસહત્થં ઉપચારં ઓક્કમિત્વા અજાનન્તસ્સેવ ગચ્છતિ, રત્તિચ્છેદો હોતિયેવ, વત્તભેદો પન નત્થિ. **ઉટ્ઠિતે**તિ ઉગ્ગતે. **યં સબ્બપઠમં ભિક્ખુ**ન્તિ વિહારતો નિક્ખમન્તં વા આગન્તુકં વા સબ્બપઠમં યં અઞ્ઞં ભિક્ખું પસ્સતિ. **તસ્સ આરોચેત્વા નિક્ખિપિતબ્બ**ન્તિ અનારોચેન્તસ્સ દુક્કટં સિયા, તં સન્ધાય વુત્તં, ન તુ રત્તિચ્છેદં સન્ધાય. ઇતરથા હિ ''વિહારસીમાપરિયાપન્નાનં સબ્બેસં આરોચેત્વા''તિ વદેય્ય. **યાવ રત્તિયો પૂરેન્તી**તિ યત્તકા રત્તિયો આપત્તિ પટિચ્છન્ના હોતિ, તત્તકા રત્તિયો યાવ પૂરેન્તિ, તાવ પરિવત્થબ્બં. **સમન્તપાસાદિકાયં** પન ''એવં યત્તકાનિ દિવસાનિ આપત્તિ પટિચ્છન્ના હોતિ, તત્તકાનિ, તતો અધિકતરાનિ વા કુક્કુચ્ચવિનોદનત્થાય પરિવસિત્વા''તિ વુત્તં. **વિત્થારો**તિ પપઞ્ચો.

ઇતરેસુ પન દ્વીસૂતિ સુદ્ધન્તપરિવાસો, સમોધાનપરિવાસોતિ દ્વિન્નં મજ્ઝે. **ખન્ધકે**તિ સમુચ્ચયક્ખન્ધકે (ચૂળવ॰ ૧૫૬ આદયો). **ચૂળસુદ્ધન્તો મહાસુદ્ધન્તો**તિ એત્થ યો ઉપસમ્પદતો (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૦૨; વિ॰ સઙ્ગ॰ અટ્ઠ॰ ૨૪૨) પટ્ઠાય અનુલોમક્કમેન વા આરોચિતદિવસતો પટ્ઠાય પટિલોમક્કમેન વા ''અસુકઞ્ચ અસુકઞ્ચ દિવસં વા પક્ખં વા માસં વા સંવચ્છરં વા તવ સુદ્ધભાવં જાનાસી''તિ પુચ્છિયમાનો ''આમ, ભન્તે, જાનામિ , એત્તકં નામ કાલં અહં સુદ્ધો''તિ વદતિ, તસ્સ દિન્નો સુદ્ધન્તપરિવાસો "**ચૂળસુદ્ધન્તો**"તિ વુચ્ચતિ.

તં ગહેત્વા પરિવસન્તેન યત્તકં કાલં અત્તનો સુદ્ધભાવં જાનાતિ, તત્તકં અપનેત્વા અવસેસં માસં વા દ્વેમાસં વા પરિવસિતબ્બં. સચે ''માસમત્તં અસુદ્ધોમ્હી''તિ સલ્લક્ખેત્વા પરિવાસં અગ્ગહેસિ, પરિવસન્તો ચ પુન અઞ્ઞં માસં સરતિ, તમ્પિ માસં પરિવસિતબ્બમેવ, પુન પરિવાસદાનકિચ્ચં નત્થિ. અથ ''દ્વેમાસં અસુદ્ધોમ્હી''તિ સલ્લક્ખેત્વા અગ્ગહેસિ, પરિવસન્તો ચ ''માસમત્તમેવાહં અસુદ્ધોમ્હી''તિ સન્નિટ્ઠાનં કરોતિ, માસમેવ પરિવસિતબ્બં, પુન પરિવાસદાનકિચ્ચં નત્થિ. અયઞ્હિ સુદ્ધન્તપરિવાસો ઉદ્ધમ્પિ આરોહતિ, હેટ્ઠાપિ ઓરોહતિ, ઇદમસ્સ લક્ખણં.

યો પન યથાવુત્તેન અનુલોમપ્પટિલોમવસેન પુચ્છિયમાનોપિ રત્તિપરિયન્તં (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૦૨) ન જાનાતિ નસ્સરતિ, રત્તિપરિયન્તે વેમતિકો વા હોતિ, તસ્સ દિન્નો સુદ્ધન્તપરિવાસો "**મહાસુદ્ધન્તો**"તિ વુચ્ચતિ. તં ગહેત્વા ગહિતદિવસતો યાવ ઉપસમ્પદદિવસો, તાવ રત્તિયો ગણેત્વા પરિવસિતબ્બં. અયં ઉદ્ધં નારોહતિ, હેટ્ઠા પન ઓરોહતિ. તસ્મા સચે પરિવસન્તો રત્તિપરિચ્છેદે સન્નિટ્ઠાનં કરોતિ ''માસો વા સંવચ્છરો વા મય્હં આપન્નસ્સા''તિ, માસં વા સંવચ્છરં વા પરિવસિતબ્બં. એત્થ ચ કિઞ્ચાપિ ''એત્તકં કાલં અહં સુદ્ધો''તિ વદન્તસ્સ ચૂળસુદ્ધન્તો દીયતિ, તથાપિ નિયમેનેવ જાનનાભાવા "**દુવિધોપિ ચેસ...પે॰... દાતબ્બો**"તિ વુત્તં. **તસ્સ દાનવિધિ ખન્ધકે આગતો**તિ તસ્સ દુવિધસ્સાપિ સુદ્ધન્તસ્સ દાનવિધિ ''તેન, ભિક્ખવે, ભિક્ખુના સઙ્ઘં ઉપસઙ્કમિત્વા...પે॰... એવમસ્સ વચનીયો''તિઆદિના સમુચ્ચયક્ખન્ધકે (ચૂળવ॰ ૧૫૬) આગતો. તસ્મા તત્થ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બોતિ અધિપ્પાયો. એસ નયો **વિનિચ્છયકથા પન વિત્થારતો સમન્તપાસાદિકાયં વુત્તા**તિ એત્થાપિ.

ઓધુનિત્વા અવધુય પહાય સમોધાનો **ઓધાનસમોધાનો**. ચિરપ્પટિચ્છન્નાનં અગ્ઘેન સમોધાનો **અગ્ઘસમોધાનો**. મિસ્સકાનં સમોધાનો **મિસ્સકસમોધાનો**. ઇદાનિ તં તિવિધમ્પિ સમોધાનપરિવાસં સઙ્ખેપતો દસ્સેતું "**તત્થા**"તિઆદિમાહ. **અન્તરાપત્તિં આપજ્જિત્વા પટિચ્છાદેન્તસ્સા**તિ યો પરિવાસં ગહેત્વા અનિક્ખિત્તવત્તો હુત્વા પરિવસન્તો અપરિનિટ્ઠિતેયેવ પરિવાસે અન્તરા

વેમજ્ઝે સઙ્ઘાદિસેસાપત્તિં આપજ્જિત્વા પટિચ્છાદેતિ, તસ્સ. **પરિવુત્થદિવસે**તિ લક્ખણવચનમેતં, તેન ''માનત્તચિણ્ણદિવસે ચા''તિપિ વુત્તમેવ હોતિ. **મક્ખેત્વા**તિ ઞત્તિચતુત્થેન કમ્મેન મૂલાય પટિકસ્સનવસેન મક્ખેત્વા. **સમોદહિત્વા**તિ મૂલાપત્તિટ્ઠાને ઠપેત્વા, પક્ખિપિત્વાતિ અત્થો. **દાતબ્બપરિવાસો**તિ ''સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો''તિઆદિના ઞત્તિચતુત્થેન કમ્મેન દાતબ્બપરિવાસો. ઇદં વુત્તં હોતિ – યો પટિચ્છન્નાય આપત્તિયા પરિવાસં ગહેત્વા પરિવસન્તો (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૦૨; વિ॰ સઙ્ગ॰ અટ્ઠ॰ ૨૪૩) વા માનત્તારહો વા માનત્તં ચરન્તો વા અબ્ભાનારહો વા અનિક્ખિત્તવત્તો અઞ્ઞં આપત્તિં આપજ્જિત્વા પુરિમાપત્તિયા સમા વા ઊનતરા વા રત્તિયો પટિચ્છાદેતિ, તસ્સ મૂલાય પટિકસ્સનેન તે પરિવુત્થદિવસે ચ માનત્તચિણ્ણદિવસે ચ સબ્બે ઓધુનિત્વા અદિવસે કત્વા પચ્છા આપન્નાપત્તિં મૂલાપત્તિયં સમોધાય પરિવાસો દાતબ્બોતિ.

સચે પન અન્તરાપત્તિ મૂલાપત્તિતો અતિરેકપ્પટિચ્છન્ના હોતિ (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૦૨), તં મૂલાપત્તિં કત્વા તત્થ ઇતરં સમોધાય પરિવાસો દાતબ્બો. સચે પન અન્તરાપત્તિ અપ્પટિચ્છન્ના હોતિ, મૂલાય પટિકસ્સનં અકત્વા પુબ્બે ગહિતપરિવાસેનેવ પરિવસિતબ્બં.

યા એકા વા…પે॰… સબ્બચિરપ્પટિચ્છન્નાયોતિ યા એકા વા આપત્તિ સબ્બચિરપ્પટિચ્છન્ના, યા દ્વે વા તિસ્સો વા સમ્બહુલા વા આપત્તિયો સબ્બચિરપ્પટિચ્છન્નાયોતિ અત્થો. **તાસ**ન્તિ સબ્બચિરપ્પટિચ્છન્નાનં આપત્તીનં. દાનવિધિ પનસ્સ ખન્ધકે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો.

યસ્સ પન સતં આપત્તિયો દસાહપટિચ્છન્ના, અપરમ્પિ સતં આપત્તિયો દસાહપટિચ્છન્ના, અપરમ્પિ સતં આપત્તિયો દસાહપટિચ્છન્નાતિ એવં દસક્ખત્તું કત્વા આપત્તિસહસ્સં દિવસસતપટિચ્છન્નં હોતિ, તેન કિં કાતબ્બન્તિ? સબ્બં સમોદહિત્વા દસ દિવસે પરિવસિતબ્બં. એવં એકેનેવ દસાહેન દિવસસતમ્પિ પરિવસિતમેવ હોતિ. વુત્તમ્પિ ચેતં –

> ''દસસતં રત્તિસતં, આપત્તિયો છાદયિત્વાન;
> દસ રત્તિયો વસિત્વાન, મુચ્ચેય્ય પારિવાસિકો''તિ. (પરિ॰ ૪૭૭);

અયં **અગ્ઘસમોધાનો** નામ.

ઇદાનિ મિસ્સકસમોધાનં નિદ્દિસિતું ''**મિસ્સકસમોધાનો નામા**''તિઆદિમાહ. તત્રાયં નયો –

> ''અહં, ભન્તે, સમ્બહુલા સઙ્ઘાદિસેસા આપત્તિયો આપજ્જિં એકં સુક્કવિસ્સટ્ઠિં, એકં કાયસંસગ્ગં, એકં દુટ્ઠુલ્લવાચં, એકં અત્તકામં, એકં સઞ્ચરિત્તં, એકં કુટિકારકં, એકં વિહારકારકં, એકં દુટ્ઠદોસં, એકં અઞ્ઞભાગિયં, એકં સઙ્ઘભેદં, એકં ભેદાનુવત્તકં, એકં દુબ્બચં, એકં કુલદૂસકં, સોહં, ભન્તે, સઙ્ઘં તાસં આપત્તીનં સમોધાનપરિવાસં યાચામી''તિ –

તિક્ખત્તું યાચાપેત્વા તદનુરૂપાય કમ્મવાચાય પરિવાસો દાતબ્બો. એત્થ ચ ''સઙ્ઘાદિસેસા આપત્તિયો આપજ્જિં નાનાવત્થુકાયો''તિપિ ''સઙ્ઘાદિસેસા આપત્તિયો આપજ્જિ''ન્તિપિ એવં પુબ્બે વુત્તનયેન વત્થુવસેનપિ ગોત્તવસેનપિ નામવસેનપિ આપત્તિવસેનપિ યોજેત્વા કમ્મવાચં કાતું વટ્ટતિયેવાતિ. અયં **મિસ્સકસમોધાનો**. સબ્બપરિવાસકમ્મવાચાવસાને પન નિક્ખિત્તાનિક્ખિત્તવત્તાદિકથા પુરિમનયેનેવ વેદિતબ્બા. તિવિધેપિ સમોધાનપરિવાસે અત્થમત્તસ્સેવ વુત્તત્તા, વિનિચ્છયાદીનં વા અનામટ્ઠત્તા ''**અયં તિવિધેપિ સમોધાનપરિવાસે સઙ્ખેપકથા**''તિ વુત્તં. મહાવિસયત્તા સમોધાનવિચારણાય સા નિરવસેસા કુતો લદ્ધબ્બાતિ આહ ''**વિત્થારો**''તિઆદિ.

છારત્તન્તિ રા સદ્દો તીયતિ છિજ્જતિ એત્થાતિ **રત્તિ**, સત્તાનં સદ્દસ્સ વૂપસમનકાલોતિ અત્થો, છ રત્તિયો સમાહટા, છન્નં રત્તીનં વા સમાહારો છરત્તં, છરત્તમેવ **છારત્તં**, અવયવબ્યતિરેકેન સમુદાયસ્સાભાવતો છ રત્તિયોતિ અત્થો વુત્તો.

પરિવાસં અદત્વા માનત્તમેવ દાતબ્બન્તિ યસ્મા આપત્તિ અપ્પટિચ્છન્ના, યસ્મા ચ આપન્નભાવેનેવ માનત્તારહો હોતિ, તસ્મા પરિવાસં અદત્વા કેવલં માનત્તમેવ દાતબ્બં. યં પટિચ્છન્નાય આપત્તિયા પરિવુત્થપરિવાસસ્સ દીયતિ, ઇદં પટિચ્છન્નમાનત્તં

નામાતિ આહ “**યસ્સ પટિચ્છન્ના હોતી**”તિઆદિ. **ઇદ**ન્તિ પટિચ્છન્નમાનત્તં. **ઇધા**તિ ઇમસ્મિં વાક્યે. કથં પન તેસં દ્વિન્નં માનત્તાનં દાનવિધિ ચ વિનિચ્છયકથા ચ વેદિતબ્બાતિ આહ “**ઉભિન્નમ્પિ પના**”તિઆદિ.

અયન્તિ વક્ખમાનં સન્ધાયાહ. **પરિવાસે વુત્તપ્પકારં પદેસ**ન્તિ પરિક્ખિત્તસ્સ વિહારસ્સ પરિક્ખેપતો , અપરિક્ખિત્તસ્સ પરિક્ખેપારહટ્ઠાનતો દ્વે લેડ્ડુપાતે અતિક્કમિત્વા મહામગ્ગતો ઓક્કમ્મ ગુમ્બેન વા વતિયા વા પટિચ્છન્નટ્ઠાનં. **સમાદિયિત્વા**તિ અન્તોઅરુણેયેવ સમાદિયિત્વા. **આરોચેત્વા**તિ –

> ‘‘અહં, ભન્તે, એકં આપત્તિં આપજ્જિં સઞ્ચેતનિકં સુક્કવિસ્સટ્ઠિં અપ્પટિચ્છન્નં, સોહં, ભન્તે, સઙ્ઘં એકિસ્સા આપત્તિયા સઞ્ચેતનિકાય સુક્કવિસ્સટ્ઠિયા અપ્પટિચ્છન્નાય છારત્તં માનત્તં યાચિં , તસ્સ મે સઙ્ઘો એકિસ્સા આપત્તિયા સઞ્ચેતનિકાય સુક્કવિસ્સટ્ઠિયા અપ્પટિચ્છન્નાય છારત્તં માનત્તં અદાસિ, સોહં માનત્તં ચરામિ, વેદયામહં, ભન્તે, વેદયતી’તિ મં સઙ્ઘો ધારેતૂ’’તિઆદિના (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૯૭) –

આપત્તિદિવસાનુરૂપં આરોચેત્વા. ઇમઞ્ચ પન અત્થં ગહેત્વા (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૯૭) યાય કાયચિ ભાસાય આરોચેતું વટ્ટતિયેવ. આરોચિતકાલતો પટ્ઠાય ચ એકં ભિક્ખું ઠપેત્વા સેસેહિ સતિ કરણીયે ગન્તુમ્પિ વટ્ટતિ. અરુણે ઉટ્ઠિતે તસ્સ ભિક્ખુસ્સ સન્તિકે વત્તં નિક્ખિપિતબ્બં. સચે સોપિ કેનચિ કમ્મેન પુરે અરુણેયેવ ગચ્છતિ, અઞ્ઞં વિહારતો નિક્ખન્તં વા આગન્તુકં વા યં પઠમં પસ્સતિ, તસ્સ સન્તિકે આરોચેત્વા નિક્ખિપિતબ્બં. અયઞ્ચ યસ્મા ગણસ્સ આરોચેત્વા, ભિક્ખૂનઞ્ચ અત્થિભાવં સલ્લક્ખેત્વાવ વસિ, તેનસ્સ ઊને ગણે ચરણદોસો વા વિપ્પવાસો વા ન હોતિ. સચે પન કઞ્ચિ ન પસ્સતિ, વિહારં ગન્ત્વા યં પઠમં પસ્સતિ, તસ્સ આરોચેત્વા નિક્ખિપિતબ્બં. તેનાહ “**તતો તેસુ ગતેસુ વા અગતેસુ વા પુરિમનયેન પટિપજ્જિતબ્બ**”ન્તિ.

યત્થ સિયાતિ યસ્સં સમાનસંવાસકસીમાયં **વીસતિગણો ભિક્ખુસઙ્ઘો** અત્થિ. **અબ્ભાતબ્બો**તિ અબ્ભાનકમ્મવસેન પક્કોસિતબ્બો. અબ્ભાનકમ્મં પન કથન્તિ આહ “**અબ્ભાનકમ્મં પના**”તિઆદિ. **પાળિવસેના**તિ ‘‘સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો’’તિઆદિના (ચૂળવ॰ ૧૦૧) પાળિવસેન. **વિનિચ્છયવસેના**તિ ‘‘અબ્ભન્તેહિ ચ પઠમં અબ્ભાનારહો કાતબ્બો. અયઞ્હિ નિક્ખિત્તવત્તત્તા પકતત્તટ્ઠાને ઠિતો, પકતત્તસ્સ ચ અબ્ભાનં કાતું ન વટ્ટતિ, તસ્મા વત્તં સમાદપેતબ્બો. વત્તે સમાદિન્ને અબ્ભાનારહો હોતિ. તેનાપિ વત્તં સમાદિયિત્વા આરોચેત્વા અબ્ભાનં યાચિતબ્બં. અનિક્ખિત્તવત્તસ્સ પન વત્તસમાનકિચ્ચં નત્થિ. સો હિ છારત્તાતિક્કમેનેવ અબ્ભાનારહો હોતી’’તિઆદિના (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૯૭) વિનિચ્છયવસેન. તં પનેતં સબ્બં પરિવાસાદિકમ્મં પાળિવસેન (ચૂળવ॰ ૭૫) ચ અટ્ઠકથાવસેન (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૭૫, ૯૭) ચ સુવિઞ્ઞેય્યત્તા અતિવિત્થારભયેન ન વિત્થારયિમ્હ, અત્થિકેહિ પન તતોવ ગહેતબ્બં. ઇમસ્સ પન કમ્મસ્સ વીસતિવગ્ગકરણીયત્તા તતો ઊનતરેન કતં કુપ્પતિ. તેનાહ “**એકેનાપિ ચે…પે॰… અનબ્ભિતો**”તિ. **અય**ન્તિ અયં યથાવુત્તા. **સામીચી**તિ વત્તં.

ઇતિ કઙ્ખાવિતરણિયા પાતિમોક્ખવણ્ણનાય

વિનયત્થમઞ્જૂસાયં લીનત્થપ્પકાસનિયં

સઙ્ઘાદિસેસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અનિયતકણ્ડં

૧. પઠમઅનિયતસિક્ખાપદવણ્ણના

‘‘માતુગામેના’’તિ વત્વા પુન ‘‘એકાયા’’તિ વુત્તત્તા “**માતુગામસઞ્ઞાતાય એકાય ઇત્થિયા**”તિ વુત્તં. **રહો**તિ અપ્પકાસં. અપ્પકાસતા ચ યો અનાપત્તિં કરોતિ, તસ્સ અપચ્ચક્ખભાવતોતિ આહ “**ચક્ખુસ્સ રહો**”તિ. નનુ ‘‘રહો નામ ચક્ખુસ્સ રહો, સોતસ્સ રહો. ચક્ખુસ્સ રહો નામ ન સક્કા હોતિ અક્ખિં વા નિખણિયમાને, ભમુકં વા ઉક્ખિપિયમાને, સીસં વા ઉક્ખિપિયમાને પસ્સિતું. સોતસ્સ રહો નામ ન સક્કા હોતિ પકતિકથા સોતુ’’ન્તિ પદભાજનપાળિયં સોતસ્સ રહોતિ આગતં, અથ કસ્મા તં અવત્વા ‘‘ચક્ખુસ્સ રહો’’તિ એત્તકમેવ વુત્તન્તિ આહ “**કિઞ્ચાપી**”તિઆદિ. ઇમિના પાળિયં ‘‘સોતસ્સ રહો’’તિ ઇદં અત્થુદ્ધારવસેન વુત્તન્તિ દસ્સેતિ. અથ કથમેતં વિઞ્ઞાયતિ ‘‘ચક્ખુસ્સેવ રહો ઇધ અધિપ્પેતો’’તિ? ‘‘પટિચ્છન્ને આસને’’તિ વચનતો ‘‘સક્કા હોતિ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિતુ’’ન્તિ (પારા॰ ૪૪૫) ચ વુત્તત્તા. તેનેવાહ “**સચેપી**”તિઆદિ. “**પિહિતકવાટસ્સા**”તિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૪૪૪-૪૪૫) ઇમિના પટિચ્છન્નભાવતો ચક્ખુસ્સ રહોસબ્ભાવં દસ્સેતિ. અપિહિતકવાટસ્સ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૪૪-૪૪૫) પન દ્વારે નિસિન્નો અનાપત્તિં કરોતિ, ન કેવલં અપિહિતકવાટસ્સ ગબ્ભસ્સ દ્વારે નિસિન્નોવ અનાપત્તિં કરોતિ, અન્તોદ્વાદસહત્થે ઓકાસે નિસિન્નોપીતિ વેદિતબ્બો. તેનાહ “**યત્થ પન સક્કા દટ્ઠુ**”ન્તિઆદિ. યસ્મા નિસીદિત્વા નિદ્દાયન્તો કપિમિદ્ધપરેતો કઞ્ચિ કાલં ચક્ખૂનિ ઉમ્મીલેતિ, કઞ્ચિ કાલં નિમીલેતિ, ન ચ મહાનિદ્દં ઓક્કમતિ, તસ્મા “**નિદ્દાયન્તોપિ અનાપત્તિં કરોતી**”તિ વુત્તં. નિપજ્જિત્વા નિદ્દાયન્તો પન તાદિસો ન હોતીતિ આહ “**નિપજ્જિત્વા નિદ્દાયન્તોપિ ન કરોતી**”તિ, અનાપત્તિં ન કરોતીતિ અત્થો. મેથુનસ્સ માતુગામો દુતિયો ન હોતિ. ઇત્થિયો હિ અઞ્ઞમઞ્ઞિસ્સા વજ્જં પટિચ્છાદેન્તિ. તેનેવ વેસાલિયં (પારા॰ ૭૬-૭૭) મહાવને દ્વારં વિવરિત્વા નિપન્ને ભિક્ખુમ્હિ સમ્બહુલા ઇત્થિયો યાવદત્થં કત્વા પક્કમિંસુ. તેનાહ “**ઇત્થીનં પન સતમ્પિ ન કરોતી**”તિ. **તં કમ્મ**ન્તિ અજ્ઝાચારકમ્મં. યસ્મા નિસીદિત્વાવ નિપજ્જતિ, તસ્મા નિપજ્જનમ્પિ અન્તોકત્વા ‘‘નિસજ્જં કપ્પેય્યા’’તિ વુત્તન્તિ દસ્સેતું “**એત્થ ચા**”તિઆદિમાહ. **તિણ્ણં ધમ્માનં અઞ્ઞતરેન કારેતબ્બો**તિ નિસજ્જં પટિજાનમાનસ્સ તિણ્ણં ધમ્માનં અઞ્ઞતરસમાયોગો હોતિયેવાતિ વુત્તં. પારાજિકેન, પન સઙ્ઘાદિસેસેન ચ પાચિત્તિયેન ચ તેનાકારેન નિસજ્જં પટિજાનમાનોવ કારેતબ્બો. **ન અપ્પટિજાનમાનો**તિ નિસજ્જં અપ્પટિજાનમાનો તિણ્ણં ધમ્માનં અઞ્ઞતરેન ન કારેતબ્બોતિ. અલજ્જીપિ હિ પટિજાનમાનોવ આપત્તિયા કારેતબ્બો. યાવ ન પટિજાનાતિ, તાવ ‘‘નેવ સુદ્ધો’’તિ વા ‘‘ન અસુદ્ધો’’તિ વા વત્તબ્બો, વત્તાનુસન્ધિના પન કારેતબ્બોતિ. વુત્તઞ્હેતં –

> ‘‘પટિઞ્ઞા લજ્જીસુ કતા, અલજ્જીસુ એવં ન વિજ્જતિ;
> બહુમ્પિ અલજ્જી ભાસેય્ય, વત્તાનુસન્ધિતેન કારયે’’તિ. (પરિ॰ ૩૫૯);

ન કેવલં તિણ્ણં ધમ્માનં અઞ્ઞતરેન ચોદનાયમેવ એવં પટિઞ્ઞાય કારેતબ્બો, અથ ખો નિસજ્જાદિના આકારેન સદ્ધિં ચોદનાયપીતિ દસ્સેતું “**યેન વા સા સદ્ધેય્યવચસા ઉપાસિકા વદેય્ય, તેન સો ભિક્ખુ કારેતબ્બો**”તિ વુત્તં. તેનેવાહ “**નિસજ્જાદીસુ આકારેસૂ**”તિઆદિ. એત્થ ચ ‘‘પટિજાનમાનો’’તિ અવુત્તેપિ અધિકારત્તા “**પટિજાનમાનોવ તેન સો ભિક્ખુ કારેતબ્બો**”તિ વુત્તં. તથારૂપાય (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૪૪૪-૪૪૫) ઉપાસિકાય વચને

અઞ્ઞથત્તાભાવતો **દિટ્ઠં નામ તથાપિ હોતિ, અઞ્ઞથાપિ હોતી**તિ દસ્સને અઞ્ઞથત્તસમ્ભવં દસ્સેતિ. અનેકંસિકતાય ન નિયતોતિ **અનિયતો**. તેનાહ ''**તિણ્ણં આપત્તીન**''ન્તિઆદિ.

રહોનિસજ્જસ્સાદેન માતુગામસ્સ સન્તિકં ગન્તુકામો અક્ખિં અઞ્જેતિ, દુક્કટં. નિવાસનં નિવાસેતિ, કાયબન્ધનં બન્ધતિ, ચીવરં પારુપતિ, સબ્બત્થ પયોગે પયોગે દુક્કટં. ગચ્છતિ, પદવારે પદવારે દુક્કટં. ગન્ત્વાન નિસીદતિ, દુક્કટમેવ. તેનાહ ''**મેથુનધમ્મસન્નિસ્સિતકિલેસસઙ્ખાતેના**''તિઆદિ. એત્થ ચ રહોનિસજ્જસ્સાદસ્સ અસતિપિ મેથુનરાગભાવે તપ્પટિબદ્ધકિલેસત્તા વુત્તં ''**મેથુનધમ્મસન્નિસ્સિતકિલેસસઙ્ખાતેના**''તિ. તેનેવ **સન્નિસ્સિત**ગ્ગહણં કતં. **રહસ્સાદેના**તિ ''ઇત્થન્નામાય સદ્ધિં રહો નિસીદિત્વા હસિતલપિતાદિકં કરેય્ય''ન્તિ ઉપ્પન્નઅસ્સાદહેતુ . **નિસજ્જાય પાચિત્તિયં** અસતિ ઉપચારગતે નિપજ્જિત્વા અનિદ્દાયન્તે અનન્ધે વિઞ્ઞુપુરિસેતિ અધિપ્પાયો. સચે સા ઇત્થી કેનચિ કરણીયેન ઉટ્ઠાયુટ્ઠાય પુનપ્પુનં નિસીદતિ, નિસજ્જાય નિસજ્જાય પાચિત્તિયં. યં સન્ધાય ગતો, સા ન દિટ્ઠા, અઞ્ઞા આગન્ત્વા નિસીદતિ, અસ્સાદે ઉપ્પન્ને પાચિત્તિયં. સચે સમ્બહુલા આગચ્છન્તિ, માતુગામગણનાય પાચિત્તિયં. સચે ઉટ્ઠાયુટ્ઠાય પુનપ્પુનં નિસીદન્તિ, નિસજ્જાગણનાયપિ પાચિત્તિયાનિ. અનિયમેત્વા ''દિટ્ઠદિટ્ઠાય સદ્ધિં રહસ્સાદં કપ્પિસ્સામી''તિ ગન્ત્વા નિસિન્નસ્સાપિ આગતાગતાનં વસેન, પુનપ્પુનં નિસજ્જાય વસેન ચ વુત્તનયેનેવ આપત્તિયો વેદિતબ્બા. **વુત્તપ્પકારે પુરિસે**તિ અનન્ધે વિઞ્ઞુપુરિસે. **ઉપચારગતે સતી**તિ દ્વાદસહત્થબ્ભન્તરગતે સતિ. સચે સુદ્ધચિત્તેન ગન્ત્વા નિસિન્નસ્સ સન્તિકં આગન્ત્વા નિસિન્નાય ઇત્થિયા રહસ્સાદો ઉપ્પજ્જતિ, એવમ્પિ અનાપત્તિ.

પઠમઅનિયતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયઅનિયતસિક્ખાપદવણ્ણના

નહેવ ખો પન પટિચ્છન્નન્તિ એત્થ પન યમ્પિ બહિ પરિક્ખિત્તં અન્તો વિવટં પરિવેણઙ્ગણાદિ, તમ્પિ અન્તોગધન્તિ વેદિતબ્બં. ''એવરૂપઞ્હિ ઠાનં અપ્પટિચ્છન્નેયેવ ગહિત''ન્તિ **મહાપચ્ચરિયં** (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૫૩) વુત્તં. **સઙ્ઘાદિસેસેન વા**તિ કાયસંસગ્ગદુટ્ઠુલ્લોભાસનસઙ્ખાતેન સઙ્ઘાદિસેસેન વા. તેનેવ હિ પદભાજને ''સા ચે એવં વદેય્ય 'અય્યો, મયા દિટ્ઠો નિસિન્નો માતુગામેન સદ્ધિં કાયસંસગ્ગં સમાપજ્જન્તો'''તિઆદિ (પારા॰ ૪૫૫) વુત્તં. ઇદં સિક્ખાપદં દુટ્ઠુલ્લવાચાવસેન આગતં. દુટ્ઠુલ્લવાચઞ્ચ સુત્વા તં માતુગામોપિ ન પટિચ્છાદેતિ. તથા હિ દુટ્ઠુલ્લવાચાસિક્ખાપદે (પારા॰ ૨૮૩ આદયો) યા પન તા ઇત્થિયો હિરિમના, તા નિક્ખમિત્વા ભિક્ખૂ ઉજ્ઝાપેસું, તસ્મા ઇધ ઇત્થીપિ અનાપત્તિં કરોતીતિ આહ ''**ઇત્થીપી**''તિ. અથ વા ઇધ અપ્પટિચ્છન્નત્તા ઇત્થીપિ અનાપત્તિં કરોતિ, પઠમે પન પટિચ્છન્નત્તા ઇત્થિસતમ્પિ અનાપત્તિં ન કરોતીતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. **અનન્ધો અબધિરો**તિ એત્થ કાયસંસગ્ગવસેન અનન્ધો વુત્તો, દુટ્ઠુલ્લવાચાવસેન અબધિરો.

સમુટ્ઠાનાદીસુ ઇદં સિક્ખાપદં તિસમુટ્ઠાનં – કાયચિત્તતો વાચાચિત્તતો કાયવાચાચિત્તતો સમુટ્ઠાતિ, કિરિયં, સઞ્ઞાવિમોક્ખં, સચિત્તકં, લોકવજ્જં, કાયકમ્મં, વચીકમ્મં, અકુસલચિત્તં, સુખમજ્ઝત્તવેદનાહિ દ્વિવેદનં. તેનાહ ''**સમુટ્ઠાનાદીનિ પનેત્થ અદિન્નાદાનસદિસાનેવા**''તિ. એત્થ ચ કાયસંસગ્ગં સમાપજ્જન્તો દુટ્ઠુલ્લમ્પિ ભણતિ, દુટ્ઠુલ્લં ભણન્તો નિસીદતિ ચાતિ ''**કાયવાચાચિત્તતો ચ સમુટ્ઠાતી**''તિ વુત્તં, દુટ્ઠુલ્લમેવ વા સન્ધાય વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં.

દુતિયઅનિયતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

‘‘અનિયતુદ્દેસો ચાયં દિટ્ઠાદિસમૂલકચોદનાય વત્થું પટિજાનમાનોવ આપત્તિયા કારેતબ્બો, ન ઇતરોતિ આપત્તિરોપનારોપનલક્ખણદસ્સનત્થં વુત્તો’’તિ વદન્તિ.

ઇતિ કઙ્ખાવિતરણિયા પાતિમોક્ખવણ્ણનાય

વિનયત્થમઞ્જૂસાયં લીનત્થપ્પકાસનિયં

અનિયતવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિસ્સગ્ગિયકણ્ડં

૧. ચીવરવગ્ગો

૧. કથિનસિક્ખાપદવણ્ણના

નિટ્ઠિતચીવરસ્મિન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૬૨-૪૬૩) નિટ્ઠિતઞ્ચ તં ચીવરઞ્ચાતિ નિટ્ઠિતચીવરં, નિટ્ઠિતે આનિસંસમૂલકે ચીવરે, પચ્ચાસાચીવરે ચાતિ અત્થો. યસ્મા પન તં ચીવરં કરણેનપિ નિટ્ઠિતં હોતિ નાસનાદીહિપિ, તસ્મા "**સૂચિકમ્મપરિયોસાનેન વા**"તિઆદિ વુત્તં. તત્થ યં કિઞ્ચિ સૂચિયા કત્તબ્બં પાસકપટ્ટગણ્ઠિકપટ્ટપરિયોસાનકમ્મં, તં સૂચિકમ્મપરિયોસાનં નામ, તેન. **નટ્ઠ**ન્તિ ચોરાદીહિ હટં. એતમ્પિ હિ કરણપલિબોધસ્સ નિટ્ઠિતત્તા "નિટ્ઠિત"ન્તિ વુચ્ચતિ. **વિનટ્ઠ**ન્તિ ઉપચિકાદીહિ ખાદિતં. **દડ્ઢ**ન્તિ અગ્ગિના દડ્ઢં. **ચીવરાસા વા ઉપચ્છિન્ના**તિ "અસુકસ્મિં નામ કુલે ચીવરં લભિસ્સામી"તિ યા ચીવરાસા ઉપ્પન્ના હોતિ, સા ઉપચ્છિન્ના. એતેસમ્પિ કરણપલિબોધસ્સેવ નિટ્ઠિતત્તા નિટ્ઠિતભાવો વેદિતબ્બો. તેનાહ "**ઇમેસુ વા**"તિઆદિ. એતેન ચીવરપલિબોધાભાવો વુત્તો. તેનાહ "**ચીવરસ્સ કરણપલિબોધે ઉપચ્છિન્નેતિ અત્થો**"તિ. કથમેતં વિઞ્ઞાયતીતિ આહ "**અત્થતકથિનસ્સ હી**"તિઆદિ. પઞ્ચાનિસંસે અઞ્ઞત્થ ગન્તું અદત્વા સઙ્ગણ્હનટ્ઠેન **કથિનં**, થિરન્તિ અત્થો, અત્થતં કથિનં યેન સો **અત્થતકથિનો**, તસ્સ અત્થતકથિનસ્સ. **હી**તિ કારણત્થે નિપાતો. **તાવ કથિનાનિસંસં લભતી**તિ એત્થ યો અત્થતકથિનો ભિક્ખૂતિ અજ્ઝાહરિતબ્બં, તાવ સો અત્થતકથિનો ભિક્ખૂતિ વેદિતબ્બો, અનામન્તચારાદિકં કથિનાનિસંસં લભતીતિ અત્થો. "અત્થતકથિનસ્સ ભિક્ખુનો"તિ ઇદં વા "અત્થતકથિનો ભિક્ખૂ"તિ વિભત્તિવિપરિણામં કત્વા યોજેતબ્બં. ઇદં વુત્તં હોતિ – ચીવરપલિબોધો આવાસપલિબોધોતિ દ્વે પલિબોધા. તેસુ એકપલિબોધેપિ સતિ યસ્મા અનામન્તચારાદિકં આનિસંસં લભતિ, નાસતિ. કસ્મા? "નિટ્ઠિતચીવરસ્મિ"ન્તિ એતસ્સ ચીવરસ્સ કરણપલિબોધે ઉપચ્છિન્નેતિ અયમત્થો વિઞ્ઞાયતીતિ. **સઙ્ઘસ્સા**તિ સઙ્ઘેન. કત્તરિ ચેતં સામિવચનં. **ઉબ્ભતે**તિ અટ્ઠન્નં માતિકાનમઞ્ઞતરેન, અન્તરુબ્ભારેન વા ઉદ્ધટે.

તત્રાતિ તસ્મિં કથિને. **ઉબ્ભારો** ઉદ્ધરણં. પુરિમવસ્સંવુટ્ઠે તિંસમત્તે પાવેય્યકે ભિક્ખૂ ઉદ્દિસ્સ "અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, વસ્સંવુટ્ઠાનં ભિક્ખૂનં કથિનં અત્થરિતુ"ન્તિ કથિનક્ખન્ધકે (મહાવ॰ ૩૦૬) ભગવતા કથિનસ્સ અનુઞ્ઞાતત્તા "**અયઞ્હિ કથિનત્થારો નામ...પે॰... અનુઞ્ઞાતો**"તિ વુત્તં. તત્થ **પુરિમવસ્સંવુટ્ઠાન**ન્તિ વસ્સચ્છેદં અકત્વા પુરિમવસ્સંવુટ્ઠાનન્તિ અત્થો. એતેન વુટ્ઠવસ્સવસેન તાવ પુરિમિકાય વસ્સં ઉપગતાયેવ કથિનત્થારં લભન્તિ, ન પચ્છિમિકાય ઉપગતાતિ દસ્સેતિ. વુટ્ઠવસ્સવસેન તાવ એવં હોતુ, ગણનવસેન તં કિત્તકા લભન્તીતિ આહ "**સો**"તિઆદિ. **સો**તિ કથિનત્થારો. **સબ્બન્તિમેન પરિચ્છેદેના**તિ ગણનવસેન પચ્છિમકોટિયા. **પઞ્ચન્નં જનાનં વટ્ટતી**તિ પચ્છિમકોટિયા ચત્તારો કથિનદુસ્સસ્સ દાયકા, એકો પટિગ્ગાહકોતિ પઞ્ચન્નં જનાનં વટ્ટતિ. કેચિ પન "પઞ્ચવગ્ગકરણીયત્તા 'પઞ્ચન્નં જનાનં વટ્ટતી'તિ વુત્ત"ન્તિ વદન્તિ, તં તેસં મતિમત્તં "તત્ર, ભિક્ખવે, ય્વાયં ચતુવગ્ગો ભિક્ખુસઙ્ઘો ઠપેત્વા તીણિ કમ્માનિ ઉપસમ્પદં પવારણં અબ્ભાન"ન્તિ ચમ્પેય્યક્ખન્ધકે (મહાવ॰ ૩૮૮) વુત્તત્તા. **તસ્મા**તિ યસ્મા વુટ્ઠવસ્સવસેન પુરિમવસ્સંવુટ્ઠાનં અનુઞ્ઞાતો, યસ્મા ચ સબ્બન્તિમેન પરિચ્છેદેન પઞ્ચન્નં જનાનં વટ્ટતિ, તસ્મા. **યત્થા**તિ યસ્મિં વિહારે. **આનિસંસે**તિ અનામન્તચારાદિકે કથિનાનિસંસે. અથ પન ચત્તારો ભિક્ખૂ વસ્સં ઉપગતા, એકો પરિપુણ્ણવસ્સો સામણેરો સચે પચ્છિમિકાય ઉપસમ્પજ્જતિ, ગણપૂરકો ચેવ હોતિ,

આનિસંસઞ્ચ લભતિ. તયો ભિક્ખૂ, દ્વે સામણેરા, દ્વે ભિક્ખૂ, તયો સામણેરા, એકો ભિક્ખુ, ચત્તારો સામણેરાતિ એત્થાપિ એસેવ નયો.

ખન્ધકે વુત્તાય ઞત્તિદુતિયકમ્મવાચાયાતિ –

‘‘સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો, ઇદં સઙ્ઘસ્સ કથિનદુસ્સં ઉપ્પન્નં. યદિ સઙ્ઘસ્સ પત્તકલ્લં, સઙ્ઘો ઇમં કથિનદુસ્સં ઇત્થન્નામસ્સ ભિક્ખુનો દદેય્ય કથિનં અત્થરિતું, એસા ઞત્તિ. સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો, ઇદં સઙ્ઘસ્સ કથિનદુસ્સં ઉપ્પન્નં, સઙ્ઘો ઇમં કથિનદુસ્સં ઇત્થન્નામસ્સ ભિક્ખુનો દેતિ કથિનં અત્થરિતું. યસ્સાયસ્મતો ખમતિ ઇમસ્સ કથિનદુસ્સસ્સ ઇત્થન્નામસ્સ ભિક્ખુનો દાનં કથિનં અત્થરિતું, સો તુણ્હસ્સ. યસ્સ નક્ખમતિ, સો ભાસેય્ય. દિન્નં ઇદં સઙ્ઘેન કથિનદુસ્સં ઇત્થન્નામસ્સ ભિક્ખુનો કથિનં અત્થરિતું, ખમતિ સઙ્ઘસ્સ, તસ્મા તુણ્હી, એવમેતં ધારયામી’’તિ (મહાવ॰ ૩૦૭) –

એવં કથિનક્ખન્ધકે વુત્તાય ઞત્તિદુતિયકમ્મવાચાય. **કથિનત્થારારહસ્સા**તિ કથિનં અત્થરિતું ભબ્બસ્સ. સો ચ ખો પુબ્બકરણજાનનાદીહિ અટ્ઠહિ અઙ્ગેહિ સમન્નાગતોતિ વેદિતબ્બો. વુત્તઞ્હેતં **વિનયવિનિચ્છયે** ‘‘અટ્ઠધમ્મકોવિદો ભિક્ખુ, કથિનત્થારમરહતી’’તિ. **પરિવારે**પિ (પરિ॰ ૪૦૯) વુત્તં –

‘‘અટ્ઠહઙ્ગેહિ સમન્નાગતો પુગ્ગલો ભબ્બો કથિનં અત્થરિતું. કતમેહિ અટ્ઠહઙ્ગેહિ સમન્નાગતો પુગ્ગલો ભબ્બો કથિનં અત્થરિતું? પુબ્બકરણં જાનાતિ, પચ્ચુદ્ધારં જાનાતિ, અધિટ્ઠાનં જાનાતિ, અત્થારં જાનાતિ, માતિકં જાનાતિ, પલિબોધં જાનાતિ, ઉદ્ધારં જાનાતિ, આનિસંસં જાનાતિ, ઇમેહિ અટ્ઠહઙ્ગેહિ સમન્નાગતો પુગ્ગલો ભબ્બો કથિનં અત્થરિતુ’’ન્તિ.

એત્થ ચ **પુબ્બકરણં** નામ ધોવનવિચારણછેદનબન્ધનસિબ્બનરજનકપ્પકરણં. **પચ્ચુદ્ધારો** નામ પુરાણસઙ્ઘાટિઆદીનં પચ્ચુદ્ધરણં. **અધિટ્ઠાનં** નામ કથિનચીવરાધિટ્ઠાનં. **અત્થારો** નામ કથિનત્થારો. **માતિકા** નામ અટ્ઠ માતિકા. **પલિબોધો નામ** આવાસપલિબોધો ચીવરપલિબોધોતિ દ્વે પલિબોધા. **ઉદ્ધારો** નામ પક્કમનન્તિકાદયો. **આનિસંસો** નામ પઞ્ચાનિસંસા.

યં પન **સમન્તપાસાદિકાયં** (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૦૬) વુત્તં ‘‘કથિનં પન કેન અત્થરિતબ્બં? યસ્સ સઙ્ઘો કથિનચીવરં દેતિ, સઙ્ઘેન પન કસ્સ દાતબ્બં? યો જિણ્ણચીવરો હોતિ, સચે બહૂ જિણ્ણચીવરા હોન્તિ, વુડ્ઢસ્સ દાતબ્બં. વુડ્ઢેસુપિ યો મહાપરિસો તદહેવ ચીવરં કત્વા અત્થરિતું સક્કોતિ, તસ્સ દાતબ્બં. સચે વુડ્ઢો ન સક્કોતિ, નવકતરો સક્કોતિ, તસ્સ દાતબ્બં. અપિચ સઙ્ઘેન મહાથેરસ્સ સઙ્ગહં કાતું વટ્ટતિ, તસ્મા ‘તુમ્હે, ભન્તે, ગણ્હથ, મયં કત્વા દસ્સામા’તિ વત્તબ્બ’’ન્તિ, તમ્પિ કથિનત્થારારહંયેવ ગહેત્વાવ દાતબ્બં. દેન્તેન પન તીસુ ચીવરેસુ યં યં જિણ્ણં હોતિ, તં તદત્થાય દાતબ્બં. પકતિયા દુપટ્ટચીવરસ્સ દુપટ્ટત્થાયેવ દાતબ્બં. સચેપિસ્સ એકપટ્ટચીવરં ઘનં હોતિ, કથિનસાટકો ચ પેલવો, સારુપ્પત્થાય દુપટ્ટપ્પહોનકમેવ દાતબ્બં. ‘‘અહં અલભન્તો એકપટ્ટં પારુપામી’’તિ વદન્તસ્સાપિ દુપટ્ટં દાતું વટ્ટતિ. યો પન લોભપકતિકો હોતિ, તસ્સ ન દાતબ્બં. તેનાપિ કથિનં અત્થરિત્વા પચ્છા સિબ્બેત્વા ‘‘દ્વે ચીવરાનિ કરિસ્સામી’’તિ ન ગહેતબ્બં.

તેનાતિ કથિનત્થારકેન ભિક્ખુના. **તદહેવા**તિ તસ્મિંયેવ દિવસે. **પઞ્ચ વા અતિરેકાનિ વા ખણ્ડાનિ છિન્દિત્વા**તિ યથા પઞ્ચખણ્ડિકાદીનં સઙ્ઘાટિઆદીનં તિણ્ણં ચીવરાનં અઞ્ઞતરપ્પહોનકાનિ મહામણ્ડલઅડ્ઢમણ્ડલાદિવસેન પઞ્ચ

ખણ્ડાનિ વા અતિરેકાનિ વા સત્તાદિખણ્ડાનિ હોન્તિ, એવં છિન્દિત્વા. તસ્મિઞ્ચ કથિનચીવરે કરિયમાને ''અહં થેરો''તિ વા ''બહુસ્સુતો''તિ વા એકેનાપિ અકાતું ન લબ્ભતિ. અનાદરિયેન અકરોન્તસ્સ દુક્કટં. તસ્મા સબ્બેહેવ સન્નિપતિત્વા ધોવનછેદનસિબ્બનરજનાનિ નિટ્ઠાપેતબ્બાનિ. તેનાહ ''**સેસભિક્ખૂહિપિ તસ્સ સહાયેહિ ભવિતબ્બ**''ન્તિ. **કતચીવરમેવા**તિ નિટ્ઠિતપરિકમ્મમેવ કથિનદુસ્સં. સબ્બન્તિમેન પરિચ્છેદેન અન્તરવાસકોપિ છિન્દિત્વાવ કાતબ્બો અઞ્ઞથા અત્થારવિપત્તિતો. યથાહ –

''કથઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, અનત્થતં હોતિ કથિનં? ન ઉલ્લિખિતમત્તેન અત્થતં હોતિ કથિનં…પે॰… ન અઞ્ઞત્ર પઞ્ચકેન વા અતિરેકપઞ્ચકેન વા તદહેવ સઞ્છિન્નેના''તિ (મહાવ॰ ૩૦૮).

તેનેવાહ ''**અચ્છિન્નાસિબ્બિતં પન ન વટ્ટતી**''તિ. **તેન ભિક્ખુના**તિ અત્થારકેન ભિક્ખુના. **અત્થરિતબ્બન્તિ** અત્થરણં કાતબ્બં. તઞ્ચ ખો તથાવચીભેદકરણમેવાતિ દટ્ઠબ્બં. યથાહ –

''સચે સઙ્ઘાટિયા કથિનં અત્થરિતુકામો હોતિ, પોરાણિકા સઙ્ઘાટિ પચ્ચુદ્ધરિતબ્બા, નવા સઙ્ઘાટિ અધિટ્ઠાતબ્બા, 'ઇમાય સઙ્ઘાટિયા કથિનં અત્થરામી'તિ વાચા ભિન્દિતબ્બા''તિ (પરિ॰ ૪૧૩) –

વિત્થારો. ''ભન્તે, આવુસો''તિ ચ ''અનુમોદથ, અનુમોદાહી''તિ ચ વચનભેદં સન્ધાય ''**થેરાનઞ્ચા**''તિઆદિ વુત્તં.

એવં અત્થારકેન પટિપજ્જિતબ્બવિધિં દસ્સેત્વા ઇદાનિ અનુમોદકેહિ પટિપજ્જિતબ્બવિધિં દસ્સેતું ''**તેહિપી**''તિઆદિ વુત્તં. ''**અનુમોદામા**''તિ અત્તનાવ અત્તનિ ગારવવસેન વુત્તં. કિઞ્ચાપિ એવં વુત્તં, તથાપિ એકકેન ''અનુમોદામા''તિ વત્તું ન વટ્ટતિ, ''અનુમોદામિ''ચ્ચેવ વત્તબ્બન્તિ વદન્તિ, વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં. ઇદાનિ કથિનાનિસંસે દસ્સેતું ભૂમિં વિચારયન્તો ''**પુરિમવસ્સંવુટ્ઠેસુપી**''તિઆદિમાહ. તત્થ **તેસંયેવા**તિ અત્થારકઅનુમોદકાનંયેવ. વુત્તઞ્હેતં **પરિવારે** ''દ્વિન્નં પુગ્ગલાનં અત્થતં હોતિ કથિનં અત્થારકસ્સ ચ અનુમોદકસ્સ ચા''તિ (પરિ॰ ૪૦૩). **તે**તિ અત્થારકઅનુમોદકા. **તતો પટ્ઠાયા**તિ અત્થારાનુમોદનતો પટ્ઠાય. **યાવ કથિનસ્સુબ્ભારા**તિ ન કેવલં ચીવરમાસેયેવ, અથ ખો અટ્ઠન્નં માતિકાનં અઞ્ઞતરેન વા અન્તરુબ્ભારેન વા યાવ કથિનસ્સુબ્ભારા પઞ્ચાનિસંસે લભન્તિ, ઉદ્ધટે પન ન લભન્તીતિ અત્થો.

ઇદાનિ તે પઞ્ચાનિસંસે સરૂપતો દસ્સેતું ''**અનામન્તચારો**''તિઆદિમાહ. તત્થ **અનામન્તચારો** નામ પઞ્ચન્નં ભોજનાનં અઞ્ઞતરેન નિમન્તિતસ્સ સન્તં ભિક્ખું અનાપુચ્છા કુલેસુ ચારિત્તાપજ્જનં. **અસમાદાનચારો** નામ નામેનાધિટ્ઠિતસ્સ ચીવરસ્સ અસમાદાનચરણં, નામેનાધિટ્ઠિતાનં તિણ્ણં ચીવરાનમઞ્ઞતરં ચીવરં યત્થ કત્થચિ નિક્ખિપિત્વા અઞ્ઞત્થ અરુણુટ્ઠાપનન્તિ અત્થો, ચીવરવિપ્પવાસોતિ વુત્તં હોતિ. **યાવદત્થચીવર**ન્તિ યાવતા ચીવરેન અત્થો હોતિ, તાવતકં અનધિટ્ઠિતં અવિકપ્પિતં ચીવરધારણં, દસાહમતિક્કમિત્વા ચીવરસ્સ ઠપનન્તિ અત્થો. ગણસ્સ ભોજનં **ગણભોજનં**. **ગણો**તિ ચેત્થ ચત્તારો વા તતુત્તરિ વા ભિક્ખૂ. તેસં વિઞ્ઞત્તિતો વા નિમન્તનતો વા લદ્ધસ્સ ઓદનાદીનં પઞ્ચન્નં અઞ્ઞતરભોજનસ્સ સહ ગહણન્તિ અત્થો. **યો ચ તત્થ ચીવરુપ્પાદો**તિ તત્થ કથિનત્થતસીમાય મતકચીવરં વા હોતુ, સઙ્ઘં ઉદ્દિસ્સ દિન્નં વા સઙ્ઘિકેન તત્રુપ્પાદેન આભતં વા યેન કેનચિ આકારેન યં સઙ્ઘિકં ચીવરં ઉપ્પજ્જતિ, તં તેસં ભવિસ્સતીતિ અત્થો. તેનાહ ''**તસ્મિં આવાસે સઙ્ઘસ્સ ઉપ્પન્નચીવરઞ્ચા**''તિ.

‘‘યં પન તત્થ સઙ્ઘસ્સ ઉપ્પન્નં પત્તાદિ વા અઞ્ઞં ભણ્ડં વા, તં સબ્બેસં પાપુણાતિ. યં પન તત્રુપ્પાદેન તણ્ડુલાદિના વત્થં ચેતાપિતં, અત્થતકથિનાનમેવ તાનિ વત્થાનિ પાપુણન્તિ. વત્થેહિ પન તણ્ડુલાદીસુ ચેતાપિતેસુ સબ્બેસં તાનિ પાપુણન્તી’’તિ **ગણ્ઠિપદે** વુત્તં, તમ્પિ ચેતાપિતકાલતો પટ્ઠાય ચીવરુપ્પાદો ન હોતીતિ સુવુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. અનત્થતકથિના પન ઇમેસુ પઞ્ચસુ આનિસંસેસુ ચીવરમાસે અસમાદાનચારં ઠપેત્વા સેસાનિસંસે લભન્તિ. યદિ અસમાદાનચારોપિ લબ્ભેય્ય, પાવેય્યકા ભિક્ખૂ વસ્સંવુટ્ઠા ઓકપુણ્ણેહિ ચીવરેહિ ન ભગવન્તં ઉપસઙ્કમેય્યું. યસ્મા તં ન લબ્ભતિ, તસ્મા ચીવરમાસેપિ ચીવરં સમાદાય એવ ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિંસુ.

એવં કથિનત્થારં દસ્સેત્વા ઇદાનિ ઉબ્ભારં દસ્સેન્તો ‘‘**તં પનેતં કથિન**’’ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **માતિકા**તિ માતરો, જનેત્તિયોતિ અત્થો. કથિનુબ્ભારઞ્હિ એતા અટ્ઠ જનેન્તિ. તાસુ પક્કમનં અન્તો એતિસ્સાતિ **પક્કમનન્તિકા**. એવં સેસાપિ વેદિતબ્બા. તત્થ યો ભિક્ખુ અત્થતકથિનો કથિનચીવરં આદાય તસ્મિં આવાસે નિરપેક્ખો ‘‘ન પચ્ચેસ્સ’’ન્તિ પક્કમતિ, તસ્સેવં પક્કમતો કથિનુદ્ધારો અતિક્કન્તમત્તાય સીમાય હોતીતિ **પક્કમનન્તિકો કથિનુદ્ધારો**તિ વેદિતબ્બો.

યો પન આનિસંસચીવરં આદાય પક્કમતિ, તસ્સ બહિસીમાગતસ્સ એવં હોતિ ‘‘ઇધેવિમં કરિસ્સામિ, ન પુન તં વિહારં ગચ્છિસ્સામી’’તિ તસ્મિં આવાસે નિરપેક્ખો હુત્વા તં ચીવરં કારેતિ, તસ્સ ભિક્ખુનો **નિટ્ઠાનન્તિકો કથિનુદ્ધારો**.

યદિ પન આનિસંસમૂલચીવરં આદાય બહિસીમાગતો ‘‘નેવિમં ચીવરં કરિસ્સામિ, ન ચ તં આવાસં ગચ્છિસ્સામી’’તિ સન્નિટ્ઠાનં કરોતિ, તદા **સન્નિટ્ઠાનન્તિકો કથિનુદ્ધારો**.

તદેવ આનિસંસચીવરં લદ્ધા તં આદાય બહિસીમં ગન્ત્વા ‘‘ઇધેવિમં ચીવરં કરિસ્સામિ, ન ગચ્છિસ્સામી’’તિ કરોન્તસ્સ સચે તં ચીવરં નસ્સતિ વિનસ્સતિ ડય્હતિ, **નાસનન્તિકો કથિનુદ્ધારો** હોતિ.

સચે પન આનિસંસચીવરં લદ્ધા તસ્મિં વિહારે સાપેક્ખોવ બહિસીમાગતો ‘‘વિહારે ભિક્ખૂહિ અન્તરુબ્ભારં કત’’ન્તિ સુણાતિ, તસ્સ **સવનન્તિકો કથિનુદ્ધારો** હોતિ.

આસાય અવચ્છેદો એતિસ્સાતિ **આસાવચ્છેદિકા**. યો પન યેન કેનચિ ‘‘તુય્હં ચીવરં દસ્સામી’’તિ વુત્તો તસ્મિં ચીવરે આસાય વિહારે અપેક્ખં પહાય બહિસીમાગતો પુન તેન ‘‘ન સક્કોમિ દાતુ’’ન્તિ વુત્તે આસં છિન્દતિ, તસ્સ **આસાવચ્છેદિકો કથિનુદ્ધારો** હોતિ.

યો પન વસ્સંવુટ્ઠવિહારતો અઞ્ઞં વિહારં સાપેક્ખોવ ગન્ત્વા આગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગેયેવ કથિનુદ્ધારં વીતિનામેતિ, તસ્સ **સીમાતિક્કમનન્તિકો કથિનુદ્ધારો**.

સહ ઉબ્ભારેનાતિ **સહુબ્ભારા**. આનિસંસચીવરં આદાય સાપેક્ખોવ બહિ ગન્ત્વા કથિનુદ્ધારં સમ્ભુણન્તસ્સ **કથિનુદ્ધારો સહુબ્ભારો**તિ વેદિતબ્બો.

‘‘એતસ્મિં પન પક્કમનન્તિકે કથિનુદ્ધારે પઠમં ચીવરપલિબોધો છિજ્જતી’’તિઆદિના ચીવરપલિબોધુપચ્છેદાદિકસ્સ વિનિચ્છયસ્સ વિત્થારતો **સમન્તપાસાદિકાયં** (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૧૧) વુત્તત્તા ૮

“**તત્થ વિત્થારવિનિચ્છયો**”તિઆદિમાહ. અત્થારુબ્ભારાનંયેવ વા વિત્થારવિનિચ્છયસ્સ તત્થાગતત્તા એવં વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. **સેસપલિબોધાભાવન્તિ** અવસેસસ્સ પલિબોધસ્સ અભાવં, આવાસપલિબોધાભાવન્તિ અત્થો.

અસ્સાતિ કાલસ્સ. **દસાહપરમ**ન્તિ અચ્ચન્તસંયોગે ઉપયોગવચનન્તિ આહ “**તં દસાહપરમં કાલ**”ન્તિ. **અતિરેક**ન્તિ અધિકં, સો ચ અધિકભાવો અધિટ્ઠિતવિકપ્પિતચીવરતોતિ આહ “**અધિટ્ઠિતવિકપ્પિતેસૂ**”તિઆદિ. **ખોમ**ન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૩૬-૬૩૮) ખોમસુત્તેહિ વાયિતં ખોમપટ્ટચીવરં. તથા સેસાનિ. **કમ્બલં** નામ મનુસ્સલોમવાળલોમે ઠપેત્વા સેસલોમેહિ વાયિત્વા કતવત્થં. **સાણં** નામ સાણવાકેહિ કતવત્થં. **ભઙ્ગં** નામ ખોમસુત્તાદીહિ પઞ્ચહિ મિસ્સેત્વા કતવત્થં. ‘‘પાટેક્કં વાકમયમેવા’’તિપિ વદન્તિ. **તદનુલોમાનં વા**તિ દુકૂલં પત્તુણ્ણં સોમારપટ્ટં ચીનપટ્ટં ઇદ્ધિજં દેવદિન્નન્તિ તેસં ખોમાદીનંયેવ અનુલોમાનં છન્નં ચીવરાનં વા, તત્થ **દુકૂલં** સાણસ્સ અનુલોમં વાકમયત્તા. પત્તુણ્ણદેસે પાણકેહિ સઞ્જાતવત્થં **પત્તુણ્ણં**. સોમારદેસે જાતં વત્થં **સોમારપટ્ટં**. તથા **ચીનપટ્ટં**. ઇમાનિ તીણિપિ કોસેય્યસ્સ અનુલોમાનિ પાણકેહિ કતસુત્તમયત્તા. **ઇદ્ધિજં** એહિભિક્ખૂનં પુઞ્ઞિદ્ધિયા નિબ્બત્તચીવરં. તં પન ખોમાદીનમઞ્ઞતરં હોતીતિ તેસંયેવ અનુલોમં. દેવેહિ દિન્નં ચીવરં **દેવદિન્નં**, તં કપ્પરુક્ખે નિબ્બત્તં જાલિનિયા દેવકઞ્ઞાય અનુરુદ્ધત્થેરસ્સ દિન્નવત્થસદિસં, તમ્પિ ખોમાદીનંયેવ અનુલોમં હોતિ તેસુ અઞ્ઞતરભાવતો.

દીઘતો વડ્ઢકિહત્થપ્પમાણં, વિત્થારતો તતો ઉપડ્ઢપ્પમાણં **વિકપ્પનુપગં પચ્છિમં**. **અટ્ઠઙ્ગુલં સુગતઙ્ગુલેના**તિ એત્થ **સુગતઙ્ગુલં** નામ ઇદાનિ મજ્ઝિમસ્સ પુરિમસ્સ તીણિ અઙ્ગુલાનિ, તેન સુગતઙ્ગુલેન અટ્ઠઙ્ગુલં વડ્ઢકિહત્થપ્પમાણન્તિ અત્થો. **ચતુરઙ્ગુલવિત્થત**ન્તિ એત્થાપિ યથાવુત્તાનુસારેનેવ અત્થો વેદિતબ્બો. યેસં પન અધિટ્ઠાનવિકપ્પનાનં અભાવતો અધિટ્ઠિતવિકપ્પિતેસુ અપરિયાપન્નત્તા ઇદં અતિરેકચીવરં નામ હોતિ.

તં અધિટ્ઠાનવિકપ્પનં કેનાકારેન જાનિતબ્બન્તિ અનુયોગં સન્ધાય તં દસ્સેતું “**યં પન વુત્ત**”ન્તિઆદિ આરદ્ધં. તત્થ **યં પન વુત્ત**ન્તિ અતિરેકચીવરં દસ્સેતું ‘‘અધિટ્ઠિતવિકપ્પિતેસુ અપરિયાપન્નત્તા’’તિ અમ્હેહિ યં વુત્તન્તિ અત્થો. **તિચીવરં અધિટ્ઠાતુ**ન્તિ નામં વત્વા અધિટ્ઠાતું. **ન વિકપ્પેતુ**ન્તિ સઙ્ઘાટિઆદિનામેન વિકપ્પેતું ન અનુજાનામીતિ અત્થો. ‘‘ઇમં ચીવરં વિકપ્પેમી’’તિ પન વિકપ્પેતું વટ્ટતિયેવ. સામઞ્ઞવચનં પન તિચીવરસ્સ કણ્ડુપટિચ્છાદિવસ્સિકસાટિકાનં વિય કાલવસેન વિસેસાભાવા ચસ્સ વિકપ્પેતબ્બતાતિ દસ્સનત્થં , ન પન સબ્બથા વિકપ્પનપટિસેધનત્થન્તિ દટ્ઠબ્બં. તથા હિ પુરાણચીવરં પચ્ચુદ્ધરિત્વા નવસ્સ અધિટ્ઠાનવચનતો, ‘‘અનાપત્તિ અધિટ્ઠેતિ વિકપ્પેતી’’તિઆદિવચનતો (પારા॰ ૪૬૯) ચ તિચીવરસ્સપિ વિકપ્પનાય ઓકાસો દિન્નો. એસ નયો સબ્બત્થ. તિચીવરાદીનિ હિ અધિટ્ઠહન્તેન ‘‘ઇમં સઙ્ઘાટિં અધિટ્ઠામી’’તિઆદિના તં તં નામં વત્વા અધિટ્ઠાતબ્બં. વિકપ્પેન્તેન પન ‘‘ઇમં સઙ્ઘાટિ’’ન્તિઆદિના તસ્સ તસ્સ ચીવરસ્સ નામં અગ્ગહેત્વા ‘‘ઇમં ચીવરં તુય્હં વિકપ્પેમી’’તિ વિકપ્પેતબ્બં. તિચીવરં વા હોતુ, અઞ્ઞં વા, યદિ તં તં નામં ગહેત્વા વિકપ્પેતિ, અવિકપ્પિતં હોતિ, અતિરેકચીવરટ્ઠાનેયેવ તિટ્ઠતિ. **તતો પરં વિકપ્પેતુ**ન્તિ ચતુમાસતો પરં ‘‘ઇમં ચીવરં વિકપ્પેમી’’તિ વિકપ્પેતું. ઇદઞ્ચ પરિભુઞ્જિતું અનુઞ્ઞાતં. કેચિ પન (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૪૬૯) ‘‘તતો પરં વિકપ્પેત્વા યાવ આગામિસંવચ્છરે વસ્સાનં ચતુમાસં, તાવ ઠપેતું અનુઞ્ઞાત’’ન્તિ વદન્તિ. **તતો પર**ન્તિ આબાધતો પરં. ‘‘ઇમાસઞ્ચ પન વસ્સિકસાટિકકણ્ડુપટિચ્છાદીનં તતો પરં વિકપ્પેત્વા પરિભોગસ્સ અનુઞ્ઞાતત્તા તથાવિકપ્પિતં અઞ્ઞનામેન અધિટ્ઠહિત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બ’’ન્તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **અધિટ્ઠાતબ્બવિકપ્પેતબ્બતા જાનિતબ્બા**તિ અધિટ્ઠાતબ્બં વિકપ્પેતબ્બન્તિ એવં અધિટ્ઠાનવિકપ્પના જાનિતબ્બાતિ અત્થો.

પઞ્ચપરિમાણં અસ્સાતિ **પઞ્ચકં**, મુટ્ઠિસ્સ મુટ્ઠિહત્થસ્સ સમ્બન્ધં પઞ્ચકં **મુટ્ઠિપઞ્ચકં**. એસ ન યો **મુટ્ઠિત્તિકન્તિ** એત્થાપિ. પારુપનેનપિ સક્કા નાભિં પટિચ્છાદેતુન્તિ આહ "**દ્વિહત્થોપિ વટ્ટતી**"તિ. ન કેવલં અડ્ઢતેય્યોવ વટ્ટતિ, અથ ખો દ્વિહત્થોપિ વટ્ટતીતિ **પિ**-સદ્દસ્સ અત્થો દટ્ઠબ્બો. **અતિરેકઞ્ચાતિ** સુગતચીવરપ્પમાણમ્પિ તતો અધિકમ્પિ. **પચ્ચુદ્ધરામી**તિ ઠપેમિ, પરિચ્ચજામીતિ વા અત્થો. ''ઇમં ચીવરં સઙ્ઘાટિં અધિટ્ઠામી''તિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૪૬૯) એવમ્પિ વત્તું વટ્ટતિ. **કાયવિકારં કરોન્તેના**તિ હત્થાદિના ચીવરં પરામસન્તેન, ચાલેન્તેન વા. ઇદઞ્હિ અધિટ્ઠાનં યેન કેનચિ સરીરાવયવેન અકુસન્તસ્સ ન વટ્ટતિ. **દુવિધન્તિ** સમ્મુખાપરમ્મુખભેદેન દુવિધં. **વાચા ભિન્દિતબ્બા**તિ વચનં નિચ્છારેતબ્બં. **અન્તોગબ્ભાદીસૂ**તિ અન્તોગબ્ભઉપરિપાસાદેસુ. **સામન્તવિહારે**તિ યત્થ તદહેવ ગન્ત્વા નિવત્તેતું સક્કા, એવરૂપે સમીપવિહારે. ઇદઞ્ચ દેસનાસીસમત્તં, તસ્મા દૂરે ઠિતમ્પિ અધિટ્ઠાતબ્બન્તિ વદન્તિ. "**ઠપિતટ્ઠાનં સલ્લક્ખેત્વા**"તિ ઇમિના ચીવરસંલક્ખણં વુત્તં. ન હિ ઠપિતટ્ઠાનમત્તસલ્લક્ખણેન કિઞ્ચિ પયોજનં અત્થિ.

અધિટ્ઠહિત્વા ઠપિતવત્થેહીતિ પચ્ચત્થરણમુખપુઞ્છનચોળપરિક્ખારચોળવસેન અધિટ્ઠહિત્વા ઠપિતવત્થેહિ. અધિટ્ઠાનતો પુબ્બે સઙ્ઘાટિઆદિવોહારસ્સ અભાવતો "**ઇમં પચ્ચુદ્ધરામી**"તિ પચ્ચત્થરણાદીનં વિસું પચ્ચુદ્ધરણવિધિં દસ્સેતિ. પચ્ચત્થરણાદિનામેન પન અધિટ્ઠાતબ્બત્તા ''ઇમં પચ્ચત્થરણં પચ્ચુદ્ધરામી''તિઆદિના વુત્તેપિ નેવત્થિ દોસો. **પુન અધિટ્ઠાતબ્બાની**તિ સઙ્ઘાટિઆદિનામેન અધિટ્ઠાતબ્બાનિ. પરિક્ખારચોળકસ્સ પન પરિક્ખારચોળવસેન અધિટ્ઠહિત્વા ઠપિતવત્થેહિપિ સઙ્ઘાટિઆદિમ્હિ કતે પચ્ચુદ્ધરિત્વા પુન અધિટ્ઠાતબ્બન્તિ નત્થિ. પુબ્બે કતાધિટ્ઠાનમેવ અધિટ્ઠાનં. અધિટ્ઠિતેન પન તેન સદ્ધિં મહન્તતરમેવ દુતિયં પટ્ટં વા ખણ્ડં વા સંસિબ્બન્તેન અધિટ્ઠાતબ્બં, સમે વા ખુદ્દકે વા અધિટ્ઠાનકિચ્ચં નત્થિ. **સુખપરિભોગત્થન્તિ** વિપ્પવાસદોસાભાવતો યત્થ કત્થચિ ઠપેત્વા ધમ્મસ્સવનાદિના કિચ્ચેન અઞ્ઞત્થ અરુણં ઉટ્ઠાપેત્વા આગન્ત્વા નિસ્સજ્જનં વિનાવ પરિભુઞ્જિતું સક્કુણેય્યતાય સુખપરિભોગત્થં. **પરિક્ખારચોળં અધિટ્ઠાતુન્તિ** પરિક્ખારચોળં કત્વા અધિટ્ઠાતું.

અનતિરિત્તપમાણાતિ ''દીઘસો છ વિદત્થિયો સુગતવિદત્થિયા, તિરિયં અડ્ઢતેય્યા''તિ (પાચિ॰ ૫૪૩) વુત્તપ્પમાણતો અનધિકપમાણા. **પચ્ચુદ્ધરિત્વા વિકપ્પેતબ્બા**તિ વસ્સિકસાટિકભાવતો અપનેત્વા વિકપ્પેતબ્બા, હેમન્તસ્સ પઠમદિવસતો પટ્ઠાય અન્તોદસાહે વસ્સિકસાટિકાવસ્સિકસાટિકભાવતો અપનેત્વા ''ઇમં ચીવરં તુય્હં વિકપ્પેમી''તિઆદિના નયેન વિકપ્પેતબ્બાતિ વુત્તં હોતિ. અઞ્ઞથા હિ ''વસ્સિકસાટિકા વસ્સાનમાસાતિક્કમેનાપિ, કણ્ડુપટિચ્છાદિ આબાધવૂપસમેનાપિ અધિટ્ઠાનં વિજહતી''તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ કથિનસિક્ખાપદવણ્ણના) વક્ખમાનત્તા વસ્સાનમાસતો પરં અસતિ અધિટ્ઠાને કિં પચ્ચુદ્ધરેય્યાતિ ''પચ્ચુદ્ધરિત્વા''તિ વચનમેવ નોપપજ્જેય્ય.

કેચિ પન (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૪૬૯) ''યથા કથિનમાસબ્ભન્તરે ઉપ્પન્નચીવરં કથિનમાસાતિક્કમે નિસ્સગ્ગિયં હોતિ, એવમયં વસ્સિકસાટિકાપિ વસ્સાનમાસાતિક્કમે નિસ્સગ્ગિયા હોતિ. તસ્મા કત્તિકપુણ્ણમદિવસે પચ્ચુદ્ધરિત્વા તતો પરં હેમન્તસ્સ પઠમદિવસે વિકપ્પેતબ્બાતિ એવમત્થો ગહેતબ્બો, પચ્ચુદ્ધરિત્વા તતો પરં વિકપ્પેતબ્બાતિ પદયોજના વેદિતબ્બા''તિ ચ વદન્તિ, તં ન યુત્તં. કથિનમાસે ઉપ્પન્નઞ્હિ ચીવરં અતિરેકચીવરટ્ઠાને ઠિતત્તા અવસાનદિવસે અનધિટ્ઠિતં કથિનમાસાતિક્કમે નિસ્સગ્ગિયં હોતિ. અયં પન વસ્સિકસાટિકા અધિટ્ઠહિત્વા ઠપિતત્તા ન તેન સદિસાતિ વસ્સાનાતિક્કમે કથં નિસ્સગ્ગિયં હોતિ અનધિટ્ઠિતઅવિકપ્પિતમેવ હિ તં કાલાતિક્કમે નિસ્સગ્ગિયં હોતિ, તસ્મા હેમન્તેપિ વસ્સિકસાટિકા દસાહપરિહારં લભતિ. એવં કણ્ડુપટિચ્છાદિપિ અધિટ્ઠાનવિજહનતો પરં દસાહપરિહારં લભતિ. દસાહં પન અનતિક્કામેત્વા વિકપ્પેતબ્બા. નહાનત્થાય અનુઞ્ઞાતત્તા **વણ્ણભેદમત્તરત્તાપિ ચેસા વટ્ટતી**તિ વુત્તં. "**દ્વે પન ન વટ્ટન્તી**"તિ દ્વિન્નં અધિટ્ઠાનાભાવતો વુત્તં . ''સચે

વસ્સાને અપરા વસ્સિકસાટિકા ઉપ્પન્ના હોતિ, પુરિમવસ્સિકસાટિકં પચ્ચુદ્ધરિત્વા, વિકપ્પેત્વા ચ અધિટ્ઠાતબ્બા''તિ વદન્તિ.

પમાણયુત્તન્તિ ''દીઘસો સુગતવિદત્થિયા દ્વે વિદત્થિયો, વિત્થારતો દિયડ્ઢં દસા વિદત્થી''તિ (પાચિ॰ ૫૩૧ આદયો) ઇમિના પમાણેન યુત્તં. **પમાણિકા**તિ ''સુગતવિદત્થિયા દીઘસો ચતસ્સો વિદત્થિયો, તિરિયં દ્વે વિદત્થિયો''તિ એવં વુત્તપ્પમાણયુત્તા. **પચ્ચુદ્ધરિત્વા વિકપ્પેતબ્બા**તિ એત્થ યં વત્તબ્બં, તં હેટ્ઠા વુત્તમેવ. યસ્મા ભિક્ખૂનં તિચીવરે પરિપુણ્ણે, અત્થે ચ સતિ પરિસ્સાવનાદીહિ ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, પરિક્ખારચોળક''ન્તિ (મહાવ॰ ૩૫૭) બહૂનં પત્તત્થવિકપરિસ્સાવનાદીનં સઙ્ગહવસેન પરિક્ખારચોળાધિટ્ઠાનમનુઞ્ઞાતં, તસ્મા ''**પરિક્ખારચોળે ગણના નત્થી**''તિઆદિ વુત્તં. ભગવતા હિ યં યં ભિક્ખૂ લભન્તિ, તં તં ઇમિના વિધાનેન અધિટ્ઠહિત્વા પુન ''યેન યેન પરિસ્સાવનાદિના અત્થો હોતિ, તં તં કત્વા ગણ્હન્તૂ''તિ અનુકમ્પાય અનુઞ્ઞાતં. તેનેવાહ ''**થવિકાપી**''તિઆદિ. **આદિસદ્દેન** ''એતાનિ ચીવરાનિ પરિક્ખારચોળાનિ અધિટ્ઠામી''તિ અસમ્મુખાધિટ્ઠાનં સઙ્ગણ્હાતિ. ''**સેનાસનપરિક્ખારત્થાય દિન્નપચ્ચત્થરણે ચા**''તિ ઇમિના અત્તનો સન્તકં પટિક્ખિપતિ. કેચિ પન (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૪૬૯) ''અનિવાસેત્વા, અપારુપિત્વા ચ કેવલં પઞ્ચપીઠેસુયેવ અત્થરિત્વા પરિભુઞ્જિયમાનં પચ્ચત્થરણં અત્તનો સન્તકમ્પિ અનધિટ્ઠિતં વટ્ટતી''તિ વદન્તિ, તં અયુત્તં સેનાસનપરિક્ખારત્થાય દિન્ન''ન્તિ પચ્ચત્થરણસ્સ વિસેસિતત્તા. ભિસિબિબ્બોહનપાવારકોજવાનમ્પિ સેનાસનપરિક્ખારતોયેવ અધિટ્ઠાનકિચ્ચં નત્થીતિ વેદિતબ્બં.

અધિટ્ઠિતઞ્ચ પનેતં ચીવરં પરિભુઞ્જતો કથં અધિટ્ઠાનં વિજહતીતિ આહ ''**સબ્બઞ્ચ પનેત**''ન્તિઆદિ. તત્થ **અચ્છિન્દિત્વા ગહણેના**તિ ચોરાદીહિ અચ્છિન્દિત્વા ગહણેન. **હીનાયાવત્તનેના**તિ ગિહિભાવાય આવત્તનેન, વિબ્ભમેનાતિ અત્થો, ''સીલવન્તોવ હુત્વા ગિહી ભવિસ્સામી''તિ સેતવત્થનિવાસનેનાતિ વુત્તં હોતિ. ''અન્તિમવત્થું અજ્ઝાપન્નસ્સ સેતવત્થનિવાસો વા કાસાયચજનં વા હીનાયાવત્તન''ન્તિ કેચિ. '''હીનાયાવત્તનેના'તિ ઇમિના ભિક્ખુનિયા એવ અધિટ્ઠાનવિજહનં ગહિતં હોતિ. સા હિ યદા વિબ્ભમતિ, તદા અસ્સમણી હોતિ. ભિક્ખુ પન વિબ્ભમન્તોપિ યાવ સિક્ખં ન પચ્ચક્ખાતિ, તાવ ભિક્ખુયેવાતિ અધિટ્ઠાનં ન વિજહતી''તિ અપરે. **સિક્ખાપચ્ચક્ખાનેના**તિ લિઙ્ગે ઠિતસ્સેવ સિક્ખાય પચ્ચક્ખાનેન. યો હિ ભિક્ખુલિઙ્ગે ઠિતોવ સિક્ખં પચ્ચક્ખાતિ, તસ્સ કાયલગ્ગમ્પિ ચીવરં અધિટ્ઠાનં વિજહતીતિ. **કાલઙ્કિરિયાયા**તિ મરણેન. **લિઙ્ગપરિવત્તનેના**તિ પુરિસલિઙ્ગસ્સ , ઇત્થિલિઙ્ગસ્સ વા પરિવત્તનેન, પુરિસસ્સ ઇત્થિલિઙ્ગપાતુભાવેન, ઇત્થિયા વા પુરિસલિઙ્ગપાતુભાવેનાતિ વુત્તં હોતિ.

કનિટ્ઠઙ્ગુલિનખપિટ્ઠિપ્પમાણેનાતિ હેટ્ઠિમપરિચ્છેદં દસ્સેતિ. **ઓરતો**તિ અબ્ભન્તરતો. યો પન દુબ્બલટ્ઠાને પઠમં અગ્ગળં દત્વા પચ્છા દુબ્બલટ્ઠાનં છિન્દિત્વા અપનેતિ, અધિટ્ઠાનં ન ભિજ્જતિ. મણ્ડલપરિવત્તનેપિ એસેવ નયો. દુપટ્ટસ્સ પન એકસ્મિં પટલે છિદ્દે વા જાતે, ગલિતે વા અધિટ્ઠાનં ન ભિજ્જતિ. ખુદ્દકં ચીવરં મહન્તં કરોતિ, મહન્તં વા ખુદ્દકં કરોતિ, અધિટ્ઠાનં ન ભિજ્જતિ. ઉભો કોટિયો મજ્ઝે કરોન્તો સચે પન પઠમં છિન્દિત્વા પચ્છા ઘટેતિ, અધિટ્ઠાનં ભિજ્જતિ. અથ ઘટેત્વા છિન્દતિ, ન ભિજ્જતિ. રજકેહિ ધોવાપેત્વા સેતં કરોન્તસ્સાપિ અધિટ્ઠાનં અધિટ્ઠાનમેવ. **વસ્સાનમાસાતિક્કમેનાપી**તિ એત્થ **પિ**-સદ્દો સમ્પિણ્ડનત્થો. તેન ન કેવલં પુબ્બે વુત્તેન દાનાદિના અટ્ઠવિધેનેવ કારણેન વસ્સિકસાટિકા અધિટ્ઠાનં વિજહતિ, અથ ખો વસ્સાનમાસાતિક્કમેનપીતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. એસ નયો **આબાધવૂપસમેનાપી**તિ એત્થાપિ. **વિકપ્પનસિક્ખાપદે**તિ (પાચિ॰ ૩૭૨ આદયો) પાચિત્તિયે સુરાપાનવગ્ગસ્સ નવમસિક્ખાપદે.

તં અતિક્કામયતોતિ એત્થ **તન્તિ** ચીવરં, કાલં વા પરામસતીતિ આહ "**તં યથાવુત્તજાતિપ્પમાણ**"ન્તિઆદિ. **અસ્સા**તિ ભિક્ખુસ્સ. **તસ્સ યો અરુણોતિ** તસ્સ ચીવરુપ્પાદદિવસસ્સ યો અતિક્કન્તો અરુણો. **ચીવરુપ્પાદદિવસેન સદ્ધિ**ન્તિ ચીવરુપ્પાદદિવસસ્સ અરુણેન સદ્ધિં. દિવસસદ્દેન ચેત્થ તંદિવસનિસ્સિતો અરુણો વુત્તો. ઇદાનિ યસ્સ ચ નિસ્સજ્જિતબ્બં, યથા ચ નિસ્સજ્જિતબ્બં, તં દસ્સેતું "**તં ગહેત્વા**"તિઆદિ વુત્તં. **તત્રાયં નયો**તિ તસ્મિં નિસ્સજ્જને અયં વિધિ. **અઞ્ઞથાપી**તિ ભાસન્તરેનાપિ, યાય કાયચિ ભાસાયપીતિ અત્થો. **પટિબલેના**તિ વત્તું સમત્થેન. **આયતિં સંવરેય્યાસી**તિ ઉપરિ સંવરમાપજ્જેય્યાસિ, સંવુતકાયવચીદ્વારો ભવેય્યાસીતિ અત્થો. ઇમાનિ ચ "**પસ્સસી**"તિઆદીનિ યથાક્કમં પટિગ્ગાહકદેસકેહિ વત્તબ્બવચનાનિ. તથા હિ "**પસ્સસી**"તિ પટિગ્ગાહકેન વત્તબ્બવચનં, "**આમ પસ્સામી**"તિ તદનુદેસકેન વત્તબ્બવચનં. "**આયતિં સંવરેય્યાસી**"તિ તદનુપ્પટિગ્ગાહકેન વત્તબ્બવચનં, "**સાધુ સુટ્ઠુ સંવરિસ્સામી**"તિ તદનુદેસકેન વત્તબ્બવચનં. ઇમિના ચ અત્તનો આયતિં સંવરે પતિટ્ઠિતભાવં દસ્સેતિ. **દ્વીસુ, પન સમ્બહુલાસુ વા**તિ દ્વીસુ વા સમ્બહુલાસુ વા આપત્તીસુ પુરિમનયેનેવ વચનભેદો કાતબ્બો. ઞત્તિયં **આપત્તિં સરતિ વિવરતી**તિ એત્થ ''દ્વે આપત્તિયો''તિ વા ''સમ્બહુલા આપત્તિયો''તિ વા વચનભેદો કાતબ્બો. **દ્વીસુ, બહૂસુ વા વચનભેદો કાતબ્બો**તિ ''સદ્ધિં ઇમાનિ ચીવરાની''તિ વત્થુવસેન વચનભેદો કાતબ્બો.

એવં સઙ્ઘસ્સ નિસ્સજ્જનવિધિં દસ્સેત્વા ગણસ્સ નિસ્સજ્જનવિધિં દસ્સેતું "**ગણસ્સ પન નિસ્સજ્જન્તેના**"તિઆદિમાહ. તત્થ **સેસં પુરિમસદિસમેવા**તિ નિસ્સજ્જનાપત્તિપ્પટિગ્ગહણનિસ્સટ્ઠચીવરદાનેસુ "**આયસ્મન્તાન**"ન્તિઆદિના વુત્તવચનભેદં વિના અવસેસં સઙ્ઘસ્સ નિસ્સજ્જનાદીસુ વુત્તસદિસમેવાતિ અત્થો.

ઇદાનિ પુગ્ગલસ્સ નિસ્સજ્જનવિધિં દસ્સેતું "**પુગ્ગલસ્સ પના**"તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **દ્વીસુ, તીસુ વા**તિ દ્વીસુ, તીસુ વા આપત્તીસુ ચેવ દાતબ્બચીવરેસુ ચ. યથા ચ ગણસ્સ નિસ્સજ્જને, એવં દ્વિન્નં નિસ્સજ્જનેપિ પાળિ વેદિતબ્બા. યદિ હિ વિસેસો ભવેય્ય, યથેવ ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તિણ્ણં પારિસુદ્ધિઉપોસથં કાતું, એવઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, કાતબ્બો – બ્યત્તેન ભિક્ખુના પટિબલેન તે ભિક્ખૂ ઞાપેતબ્બા''તિઆદિના (મહાવ॰ ૧૬૮) નયેન તિણ્ણં પારિસુદ્ધિઉપોસથં વત્વા ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, દ્વિન્નં પારિસુદ્ધિઉપોસથં કાતું, એવઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, કત્તબ્બો – થેરેન ભિક્ખુના એકંસં ઉત્તરાસઙ્ગ''ન્તિઆદિના નયેન વિસુંયેવ દ્વિન્નં પારિસુદ્ધિઉપોસથો વુત્તો, એવં ઇધાપિ વિસું પાળિં વદેય્ય. યસ્મા પન નત્થિ, તસ્મા અવત્વાવ ગતોતિ ગણસ્સ વુત્તા પાળિયેવેત્થ પાળિ. આપત્તિપ્પટિગ્ગહણે પન અયં વિસેસો – યથા ગણસ્સ નિસ્સજ્જિત્વા આપત્તિયા દેસિયમાનાય આપત્તિપ્પટિગ્ગાહકો ભિક્ખુ ઞત્તિં ઠપેતિ, એવં અટ્ઠપેત્વા દ્વીસુ અઞ્ઞતરેન યથા એકપુગ્ગલો પટિગ્ગણ્હાતિ, એવં આપત્તિ પટિગ્ગહેતબ્બા. દ્વિન્નઞ્હિ ઞત્તિટ્ઠપનં નામ નત્થિ. યદિ સિયા, દ્વિન્નં પારિસુદ્ધિઉપોસથં વિસું ન વદેય્ય. નિસ્સટ્ઠચીવરદાનેપિ યથા ''ઇમં ચીવરં આયસ્મતો દમ્મી''તિ એકો વદતિ, એવં ''મયં ઇમં ચીવરં આયસ્મતો દેમા''તિ વત્તું વટ્ટતિ. ઇતો ગરુકતરાનિપિ હિ ઞત્તિદુતિયકમ્માનિ અપલોકેત્વા કાતબ્બાનીતિ વુત્તાનિ અત્થિ, તેસં એતં અનુલોમં. તેનેવાહ "**દ્વિન્નં પના**"તિઆદિ. નિસ્સટ્ઠચીવરં પન દાતબ્બમેવ, અદાતું ન લબ્ભતિ. વિનયકમ્મમત્તમેવ હેતં. ન તં તેન સઙ્ઘસ્સ વા ગણસ્સ વા પુગ્ગલસ્સ વા દિન્નમેવ હોતિ. તેનાહ "**નિસ્સટ્ઠવત્થુ**"ન્તિઆદિ.

અનિસ્સજ્જિત્વા પરિભુઞ્જન્તસ્સ દુક્કટન્તિ સકિં નિવત્થં વા સકિં પારુતં વા કાયતો અમોચેત્વા દિવસમ્પિ ચરતિ, એકમેવ દુક્કટં. મોચેત્વા નિવાસેતિ વા પારુપતિ વા, પયોગે પયોગે દુક્કટં. દુન્નિવત્થં વા દુપ્પારુતં વા સણ્ઠાપેન્તસ્સ અનાપત્તિ. અઞ્ઞસ્સ તં પરિભુઞ્જતોપિ અનાપત્તિ. ''અઞ્ઞેન કતં પટિલભિત્વા પરિભુઞ્જતી''તિઆદિવચનઞ્ચેત્થ (પારા॰ ૫૭૦) સાધકં. **દસાહં અનતિક્કન્તેપિ અતિક્કન્તસઞ્ઞિનો, વેમતિકસ્સ ચ**

દુક્કટન્તિ એત્થાપિ ''પરિભુઞ્જન્તસ્સા''તિ આનેત્વા સમ્બન્ધિતબ્બં. **અતિક્કન્તે અનતિક્કન્તસઞ્ઞિનોપી**તિ દસાહં અતિક્કન્તે ચીવરે ''અનતિક્કન્તં ઇદ''ન્તિ એવં સઞ્ઞિનો, દસાહે વા અતિક્કન્તે ''અનતિક્કન્તો દસાહો''તિ એવં સઞ્ઞિનો.

ઇદાનિ ''અનધિટ્ઠિતે અધિટ્ઠિતસઞ્ઞિનો નિસ્સગ્ગિય''ન્તિઆદિઆપત્તિવારં સઙ્ખિપિત્વા દસ્સેન્તો "**તથા**"તિઆદિમાહ. **તથા**તિ યથા દસાહં અતિક્કન્તે સઞ્ઞાભેદેન તિકપાચિત્તિયં, તથા અનધિટ્ઠિતાદીસુ સત્તસુ વિકપ્પેસુ અધિટ્ઠિતાદિસઞ્ઞાભેદતોતિ અત્થો. તત્થ **અવિસ્સજ્જિતે વિસ્સજ્જિતસઞ્ઞિનો**તિ કસ્સચિ અદિન્ને અપરિચ્ચત્તે ''દિન્નં પરિચ્ચત્તં મયા''તિ એવં સઞ્ઞિનો. **અનટ્ઠે નટ્ઠસઞ્ઞિનો**તિ અત્તનો ચીવરેન સદ્ધિં બહૂનિ અઞ્ઞેસં ચીવરાનિ એકતો ઠપિતાનિ, તાનિ ચે ચોરા હરન્તિ, તત્રેસ અત્તનો ચીવરે અનટ્ઠે નટ્ઠસઞ્ઞી હોતિ, તસ્સ નટ્ઠસઞ્ઞિનો. એસ નયો **અવિનટ્ઠા**દીસુપિ. **અવિલુત્તે**તિ એત્થ પન ગબ્ભં ભિન્દિત્વા પસય્હાવહારવસેન અવિલુત્તેતિ વેદિતબ્બં.

વિસ્સજ્જિતેતિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૬૯) અઞ્ઞસ્સ દિન્ને. કથં પન દિન્નં હોતિ, કથં ગહિતં? ''ઇમં તુય્હં દેમિ, દદામિ, દજ્જામિ, ઓણોજેમિ, પરિચ્ચજામિ, વિસ્સજ્જામિ, નિસ્સજ્જામી''તિ વા વદતિ, ''ઇત્થન્નામસ્સ દેમિ...પે॰... નિસ્સજ્જામી''તિ વા વદતિ, સમ્મુખાપિ પરમ્મુખાપિ દિન્નંયેવ હોતિ. ''તુય્હં ગણ્હાહી''તિ વુત્તે ''મય્હં ગણ્હામી''તિ વદતિ, સુદિન્નં, સુગ્ગહિતઞ્ચ. ''તવ સન્તકં કરોહિ, તવ સન્તકં હોતુ, તવ સન્તકં કરિસ્સસી''તિ વુત્તે ''મમ સન્તકં કરોમિ, મમ સન્તકં હોતુ, મમ સન્તકં કરિસ્સામી''તિ વદતિ, દુદ્દિન્નં, દુગ્ગહિતઞ્ચ. નેવ દાતા દાતું જાનાતિ, ન ઇતરો ગહેતું. સચે પન ''તવ સન્તકં કરોહી''તિ વુત્તે ''સાધુ, ભન્તે, મય્હં ગણ્હામી''તિ ગણ્હાતિ, સુગ્ગહિતં, સચે પન એકો ''ગણ્હાહી''તિ વદતિ, ઇતરો ''ન ગણ્હામી''તિ વદતિ, પુન સો ''દિન્નં મયા તુય્હં, ગણ્હાહી''તિ વદતિ, ઇતરોપિ ''ન મય્હં ઇમિના અત્થો''તિ વદતિ. તતો પુરિમોપિ ''મયા દિન્ન''ન્તિ દસાહં અતિક્કામેતિ, પચ્છિમોપિ ''મયા પટિક્ખિત્ત''ન્તિ, કસ્સાપત્તીતિ? ન કસ્સચિ. યસ્સ પન રુચ્ચતિ, તેન અધિટ્ઠહિત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બં. યો પન અધિટ્ઠાને વેમતિકો, તેન કિં કાતબ્બં? વેમતિકભાવં આરોચેત્વા ''સચે અનધિટ્ઠિતં ભવિસ્સતિ, એવં મે કપ્પિયં હોતી''તિ વત્વા વુત્તનયેનેવ નિસ્સજ્જિતબ્બં. ન હિ એવં જાનાપેત્વા વિનયકમ્મં કરોન્તસ્સ મુસાવાદો હોતિ.

યથા ચ ઇદં, એવં ઇતો પરાનિપીતિ યથા ઇદં અતિરેકચીવરધારણસિક્ખાપદં આચારવિપત્તિ, એવં ઇતો પરાનિપિ સિક્ખાપદાનિ આચારવિપત્તિયેવાતિ અત્થો. તેનાહ "**ઉભતોપાતિમોક્ખેસૂ**"તિઆદિ. **આજીવવિપત્તિપચ્ચયા પન ઠપેત્વા દુબ્ભાસિતં છ આપત્તિક્ખન્ધા પઞ્ઞત્તા**તિ –

> ''આજીવહેતુ આજીવકારણા પાપિચ્છો ઇચ્છાપકતો અસન્તં અભૂતં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મં ઉલ્લપતિ, આપત્તિ પારાજિકસ્સ. આજીવહેતુ આજીવકારણા સઞ્ચરિત્તં સમાપજ્જતિ, આપત્તિ સઙ્ઘાદિસેસસ્સ. આજીવહેતુ આજીવકારણા 'યો તે વિહારે વસતિ, સો ભિક્ખુ અરહા'તિ ભણતિ, પટિવિજાનન્તસ્સ આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સ. આજીવહેતુ આજીવકારણા ભિક્ખુ પણીતભોજનાનિ અગિલાનો અત્તનો અત્થાય વિઞ્ઞાપેત્વા ભુઞ્જતિ, આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સ. આજીવહેતુ આજીવકારણા ભિક્ખુની પણીતભોજનાનિ અગિલાના અત્તનો અત્થાય વિઞ્ઞાપેત્વા ભુઞ્જતિ, આપત્તિ પાટિદેસનીયસ્સ. આજીવહેતુ આજીવકારણા ભિક્ખુ સૂપં વા ઓદનં વા અગિલાનો અત્તનો અત્થાય વિઞ્ઞાપેત્વા ભુઞ્જતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ (પરિ॰ ૨૮૭) –

એવં પારાજિકાદિવસેન ઠપેત્વા દુબ્ભાસિતં આજીવવિપત્તિપચ્ચયા છ આપત્તિક્ખન્ધા પઞ્ઞત્તા. **દિટ્ઠિવિપત્તિપચ્ચયા પાચિત્તિયદુક્કટવસેન દ્વે આપત્તિક્ખન્ધા પઞ્ઞત્તા**તિ સમનુભાસનાય પાપિકાય દિટ્ઠિયા અપ્પટિનિસ્સજ્જને ञત્તિયા દુક્કટં, કમ્મવાચાપરિયોસાને પાચિત્તિયન્તિ એવં દિટ્ઠિવિપત્તિપચ્ચયા પાચિત્તિયદુક્કટવસેન દ્વે આપત્તિક્ખન્ધા પઞ્ઞત્તા. **એત્થા**તિ વિપત્તિકથાસુ.

ગણનુપગતાતિ દિવસગણનં ઉપગતભાવો. અઞ્ઞેહિ ''ઇમં ચીવરં ઇત્થન્નામસ્સ દેમા''તિ પરહત્થે દિન્નમ્પિ ''ન તાવ તં ગણનુપગં, યાવ ન હત્થં ગચ્છતી''તિ (મહાવ॰ ૨૫૯) **ચમ્મક્ખન્ધકે** વુત્તત્તા યાવ આહરિત્વા વા ન દિન્નં, ''તુમ્હાકં, ભન્તે, ચીવરં ઉપ્પન્ન''ન્તિ પહિણિત્વા વા અનારોચિતં, તાવ દિવસગણનં ન ઉપેતિ, અનધિટ્ઠિતં વટ્ટતિ. યદા પન આનેત્વા દિન્નં હોતિ, ''ઉપ્પન્ન''ન્તિ વા સુતં, તતો પટ્ઠાય ગણનુપગં હોતિ, અન્તોદસાહે અધિટ્ઠાતબ્બં. કથિનસઞ્ઞિતં સમુટ્ઠાનમસ્સાતિ **કથિનસમુટ્ઠાનં**, તતિયછટ્ઠસમુટ્ઠાનવસેન દ્વિસમુટ્ઠાનન્તિ અત્થો. કાયવાચાહિ કત્તબ્બઅધિટ્ઠાનવિકપ્પનાનં અકરણેન **કાયવાચતો**, ચિત્તે પન સતિ કાયવાચાચિત્તતો ચ સમુટ્ઠાતીતિ વુત્તં હોતિ. અનધિટ્ઠાનાવિકપ્પનવસેન આપજ્જનતો **અકિરિયં**. અજાનન્તોપિ આપજ્જતીતિ **નોસઞ્ઞાવિમોક્ખં**. કાયદ્વારે ચ વચીદ્વારે ચ કત્તબ્બાકરણતો **કાયકમ્મં વચીકમ્મં**.

કથિનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઉદોસિતસિક્ખાપદવણ્ણના

ભિક્ખુનાતિ ભિક્ખુસ્સાતિ અત્થો, સામિઅત્થે ચેતં કરણવચનં. તેનાહ ''**પુરિમસિક્ખાપદે વિયા**''તિઆદિ. અથ કસ્મા કરણવસેનેવ કરણવચનસ્સ અત્થં અગ્ગહેત્વા સામિવસેન અત્થો વેદિતબ્બોતિ આહ ''**કરણવસેન હી**''તિઆદિ. **હી**તિ કારણત્થે નિપાતો. **છિન્નપલિબોધો**તિ છિન્નચીવરાવાસપલિબોધો. એકાવ રત્તિ **એકરત્તં**, સમાસન્તગતસ્સ અત્થં. તિણ્ણં ચીવરાનં સમાહારોતિ **તિચીવરં**. તેન તિચીવરેન, તીહિ ચીવરેહીતિ અત્થો. એકેન વિપ્પવુત્થોપિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૭૫-૪૭૬) હિ તિચીવરેન વિપ્પવુત્થો નામ હોતિ પટિસિદ્ધપરિયાપન્નેન વિપ્પવુત્થત્તા, અવયવેપિ વા સમુદાયવોહારતો. તેનાહ ''**તિચીવરાધિટ્ઠાનનયેના**''તિઆદિ.

ઇદાનિ વિપ્પવાસલક્ખણવવત્થાપનત્થં ''**ગામો એકૂપચારો**''તિઆદિમાહ. તત્થ **નિવેસન**ન્તિ ઉદોસિતાદીનં વસેન અકતાય પતિસ્સયવિકતિયા અધિવચનં. **ઉદોસિતો**તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૮૨-૪૮૭) યાનાદીનં ભણ્ડાનં સાલા. યો ''ઉદવસિતો''તિપિ વુચ્ચતિ. **અટ્ટો**તિ પટિરાજાદિપટિબાહનત્થં ઇટ્ઠકાહિ કતો બહલભિત્તિકો ચતુપઞ્ચભૂમિકો પતિસ્સયવિસેસો. ''**અટ્ટો**તિ બહલભિત્તિકગેહં, યસ્સ ગોપાનસિયો અગ્ગહેત્વા ઇટ્ઠકાહિ એવ છદનં હોતી''તિ અપરે. ''અટ્ટાકારેન કરીયતી''તિપિ વદન્તિ. **માળો**તિ એકકૂટસઙ્ગહિતો ચતુરસ્સપાસાદો, એકકૂટસઙ્ગહિતો વા અનેકકોણવન્તો પતિસ્સયવિસેસો. ''**માળો**તિ વટ્ટાકારેન કતસેનાસન''ન્તિ અપરે. **પાસાદો**તિ દીઘપાસાદો, અડ્ઢયોગાદિભેદો અટ્ટમાળહમ્મિયવજ્જિતો સબ્બો વા પાસાદો. **હમ્મિય**ન્તિ મુણ્ડચ્છદનપાસાદો. ''ચન્દિયઙ્ગણયુત્ત''ન્તિ અપરે. **નાવા**તિ થલટ્ઠઉદકટ્ઠવસેન દ્વિધા નાવા. **સત્થો**તિ જઙ્ઘસત્થો, સકટસત્થો વા. **ધઞ્ઞકરણ**ન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૯૧-૪૯૪) ખલં વુચ્ચતિ. **આરામો**તિ પુપ્ફારામો, ફલારામો વા. **વિહારો**તિ સપરિક્ખિત્તો વા અપરિક્ખિત્તો વા સકલો આવાસો. ''ગેહમ્પી''તિ કેચિ. નિવેસનાદીનિ ચેત્થ ગામતો બહિ નિવિટ્ઠાનિ ગહિતાનિ. અન્તોગામે ઠિતાનં પન ગામગ્ગહણેનેવ ગહિતત્તા ગામપરિહારોયેવાતિ. ''નિવેસનાદયો હમ્મિયપરિયોસાના ગામપરિક્ખેપતો બહિ નિવિટ્ઠા''તિ અપરે. **હત્થપાસાતિક્કમે**તિ એત્થ **હત્થપાસો** નામ

અડ્ઢતેય્યરતનપ્પમાણો પદેસો, તસ્સ અતિક્કમો **હત્થપાસાતિક્કમો**, તસ્મિં હત્થપાસાતિક્કમે. હત્થપાસબ્ભન્તરે પન વટ્ટતિ. તં પમાણં અતિક્કમિત્વા સચેપિ ઇદ્ધિમા ભિક્ખુ આકાસે અરુણં ઉટ્ઠાપેતિ, નિસ્સગ્ગિયમેવ હોતિ.

અયં પનેત્થ વિનિચ્છયો – સચે (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૭૭-૪૭૮) ગામો એકસ્સ રઞ્ઞો વા ભોજકસ્સ વા વસેન એકકુલસ્સ હોતિ, પાકારાદિના પરિક્ખિત્તત્તા એકૂપચારો ચ, એવરૂપે ગામે ચીવરં નિક્ખિપિત્વા તસ્મિં ગામબ્ભન્તરે યથારુચિતટ્ઠાને વસિતબ્બં, સચે અપરિક્ખિત્તો, યસ્મિં ઘરે ચીવરં નિક્ખિત્તં હોતિ, તસ્મિં ઘરે વસિતબ્બં, તસ્સ ઘરસ્સ સમન્તતો હત્થપાસા વા ન વિજહિતબ્બં.

સચે ગામો વેસાલિકુસિનારાદયો વિય નાનારાજૂનં વા ભોજકાનં વા હોતિ, વુત્તપ્પકારેન પરિક્ખિત્તો ચ, એવરૂપે ગામે યસ્મિં ઘરે ચીવરં નિક્ખિત્તં હોતિ, તસ્મિં ઘરે વા વત્થબ્બં, તસ્સ ઘરસ્સ હત્થપાસા વા ન વિજહિતબ્બં. યસ્સા વીથિયા ઘરં હોતિ, તસ્સા વીથિયા તસ્સ ઘરસ્સ સમ્મુખાટ્ઠાને સભાયં વા ઘરદ્વારે વા વત્થબ્બં, તેસં સભાદ્વારાનં હત્થપાસા વા ન વિજહિતબ્બં.

સચે સો ગામો અપરિક્ખિત્તો, યસ્મિં ઘરે ચીવરં નિક્ખિત્તં, તત્થ વા તસ્સ હત્થપાસે વા વત્થબ્બં. નિવેસને પન સચે એકકુલસ્સ નિવેસનં હોતિ, પરિક્ખિત્તઞ્ચ, અન્તોનિવેસને ચીવરં નિક્ખિપિત્વા અન્તોનિવેસને વત્થબ્બં. અપરિક્ખિત્તં ચે હોતિ, યસ્મિં ગબ્ભે ચીવરં નિક્ખિત્તં, તસ્મિં વત્થબ્બં, તસ્સ ગબ્ભસ્સ હત્થપાસા વા ન વિજહિતબ્બં.

સચે નાનાકુલસ્સ નિવેસનં હોતિ, પરિક્ખિત્તઞ્ચ, યસ્મિં ગબ્ભે ચીવરં નિક્ખિત્તં, તસ્મિં ગબ્ભે વત્થબ્બં, સબ્બેસં સાધારણદ્વારમૂલે વા તેસં ગબ્ભદ્વારમૂલાનં હત્થપાસા વા ન વિજહિતબ્બં. અપરિક્ખિત્તં ચે, યસ્મિં ગબ્ભે ચીવરં નિક્ખિત્તં, તસ્મિં ગબ્ભે વત્થબ્બં, તસ્સ ગબ્ભસ્સ હત્થપાસા વા ન વિજહિતબ્બં. એસ નયો **ઉદોસિતા**દીસુપિ.

સત્થો પન જઙ્ઘસત્થો વા હોતુ, સકટસત્થો વા. સચે એકકુલસ્સ સત્થો હોતિ, સત્થે ચીવરં નિક્ખિપિત્વા પુરતો વા પચ્છતો વા સત્તબ્ભન્તરા ન વિજહિતબ્બા, પસ્સતો અબ્ભન્તરં ન વિજહિતબ્બં. સચે (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૮૯) સત્થો ગચ્છન્તો ગામં વા નદિં વા પરિયાદિયિત્વા તિટ્ઠતિ, અન્તોપવિટ્ઠેન સદ્ધિં એકાબદ્ધો હુત્વા ઓરઞ્ચ પારઞ્ચ ફરિત્વા ઠિતો હોતિ, સત્થપરિહારોવ લબ્ભતિ. અથ ગામે વા નદિયા વા પરિયાપન્નો હોતિ અન્તોપવિટ્ઠો, ગામપરિહારો ચેવ નદિપરિહારો ચ લબ્ભતિ. સચે વિહારસીમં અતિક્કમિત્વા તિટ્ઠતિ, અન્તોસીમાય ચ ચીવરં હોતિ, વિહારં ગન્ત્વા વસિતબ્બં. સચે બહિસીમાય ચીવરં હોતિ, સત્થસમીપેયેવ વસિતબ્બં. સચે ગચ્છન્તો સકટે વા ભગ્ગે, ગોણે વા નટ્ઠે અન્તરા છિજ્જતિ, યસ્મિં કોટ્ઠાસે ચીવરં નિક્ખિત્તં, તત્થ વસિતબ્બં.

ખેત્તેપિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૯૦) સચે એકકુલસ્સ ખેત્તં હોતિ, પરિક્ખિત્તઞ્ચ, અન્તોખેત્તે ચીવરં નિક્ખિપિત્વા અન્તોખેત્તે વત્થબ્બં. સચે અપરિક્ખિત્તં, હત્થપાસા ચીવરં ન વિજહિતબ્બં. સચે નાનાકુલસ્સ ખેત્તં હોતિ, પરિક્ખિત્તઞ્ચ, અન્તોખેત્તે ચીવરં નિક્ખિપિત્વા ખેત્તદ્વારમૂલે વા વત્થબ્બં, તસ્સ હત્થપાસા વા ન વિજહિતબ્બં. સચે અપરિક્ખિત્તં, ચીવરં હત્થપાસા ન વિજહિતબ્બં. એસ નયો ધઞ્ઞકરણારામેસુ દ્વીસુપિ. વિહારે પન નિવેસને વુત્તસદિસોવ વિનિચ્છયો.

રુક્ખમૂલે પન યં મજ્ઝન્હિકે કાલે સમન્તા છાયા ફરતિ, તસ્મિં ઠાને અવિરળે પદેસે તસ્સ છાયાય કુટ્ઠોકાસસ્સ અન્તોયેવ નિક્ખિપિતબ્બં. સચે વિરળસાખસ્સ રુક્ખસ્સ આતપેન કુટ્ઠોકાસે ઠપેતિ, અરુણુગ્ગમને ચ સો

ભિક્ખુ તસ્સ હત્થપાસે ન હોતિ, અઞ્ઞસ્મિં ઠાને તસ્સ છાયાયપિ હોતિ, નિસ્સગ્ગિયં હોતિ. સચે નાનાકુલસ્સ રુક્ખો હોતિ, ચીવરસ્સ હત્થપાસા ન વિજહિતબ્બં.

અજ્ઝોકાસે પન વિઞ્ઝાટવિઆદીસુ અરઞ્ઞેસુપિ સમુદ્દમજ્ઝે મચ્છબન્ધાનં અગમનપથદીપકેસુપિ ચીવરં ઠપેત્વા તતો સમન્તા સત્તબ્ભન્તરે પદેસે યત્થ કત્થચિ વસિતબ્બં, ઇતો અઞ્ઞત્થ વસન્તો વિપ્પવુત્થો નામ હોતીતિ દટ્ઠબ્બં.

ઇમસ્સ પન વિત્થારસ્સ ઇધ અવુત્તત્તા, **સમન્તપાસાદિકાય**ઞ્ચ વુત્તત્તા “**અયમેત્થ સઙ્ખેપો**”તિઆદિ વુત્તં. **એત્થા**તિ ‘‘તિચીવરેન વિપ્પવસેય્યા’’તિ એતસ્મિં પદે. **સઙ્ખેપો**તિ સઙ્ખેપવણ્ણના. એત્થ પન પાળિયં (પારા॰ ૪૭૭) ‘‘ગામો એકૂપચારો નાનૂપચારો’’તિઆદિના અવિસેસેન માતિકં નિક્ખિપિત્વાપિ ગામનિવેસનઉદોસિતખેત્તધઞ્ઞકરણઆરામવિહારાનં એકૂપચારનાનૂપચારતા ‘‘ગામો એકૂપચારો નામ એકકુલસ્સ ગામો હોતિ પરિક્ખિત્તો ચ અપરિક્ખિત્તો ચા’’તિઆદિના (પારા॰ ૪૭૮) પરિક્ખિત્તાપરિક્ખિત્તવસેન વિભત્તા. અટ્ટમાળપાસાદહમ્મિયનાવાસત્થરુક્ખમૂલઅજ્ઝોકાસાનં પન એવં અવત્વા ‘‘એકકુલસ્સ અટ્ટો હોતિ, નાનાકુલસ્સ અટ્ટો હોતી’’તિઆદિના (પારા॰ ૪૮૪) નયેન એકકુલનાનાકુલવસેન ચ અન્તે ‘‘અજ્ઝોકાસો એકૂપચારો નામ અગામકે અરઞ્ઞે સમન્તા સત્તબ્ભન્તરા એકૂપચારો, તતો પરં નાનૂપચારોતિ (પારા॰ ૪૯૪) ચ એવં એકૂપચારનાનૂપચારતા વિભત્તા. તસ્મા ગામાદીસુ પરિક્ખિત્તં એકૂપચારં, અપરિક્ખિત્તં નાનૂપચારન્તિ ચ, અટ્ટાદિસુ યં એકકુલસ્સ, તં એકૂપચારં, યં નાનાકુલસ્સ, તં નાનૂપચારન્તિ ચ ગહેતબ્બં. અજ્ઝોકાસે વુત્તનયેન ગહેતબ્બં. **ઉપચારો**તિ હિ ‘‘ગામો એકૂપચારો નાનૂપચારો’’તિઆદીસુ દ્વારં, ‘‘અજ્ઝોકાસો એકૂપચારો’’તિ એત્થ સમન્તા સત્તબ્ભન્તરસઙ્ખાતં પમાણન્તિ અપરે.

અઞ્ઞત્ર ભિક્ખુસમ્મુતિયાતિ ભિક્ખુનો સઙ્ઘેન દિન્ના સમ્મુતિ **ભિક્ખુસમ્મુતિ**, તં વિનાતિ અત્થો. તેનાહ “**યં સઙ્ઘો**”તિઆદિ. **અવિપ્પવાસસમ્મુતિં દેતી**તિ અવિપ્પવાસા સમ્મુતિ, અવિપ્પવાસાય વા સમ્મુતિ **અવિપ્પવાસસમ્મુતિ**, તં ઞત્તિદુતિયેન કમ્મેન દેતીતિ અત્થો.

સન્તરુત્તરેનાતિ “**અન્તર**”ન્તિ અન્તરવાસકો વુચ્ચતિ, “**ઉત્તર**”ન્તિ ઉત્તરાસઙ્ગો, સહ અન્તરેન ઉત્તરં **સન્તરુત્તરં**, તેન સન્તરુત્તરેન, સહ અન્તરવાસકેન ઉત્તરાસઙ્ગેનાતિ અત્થો. **અન્તોઅરુણે પચ્ચુદ્ધટે**તિ નિવત્તિત્વા સમ્પાપુણિતુમસક્કોન્તેન તત્થેવ ઠત્વા અન્તો અરુણે પચ્ચુદ્ધટે. **પચ્ચાગન્તબ્બન્તિ** યથા રોગો ન કુપ્પતિ, તથા પુન ચીવરસ્સ ઠપિતટ્ઠાનં આગન્તબ્બં. યતો પટ્ઠાય હિ સત્થં વા પરિયેસતિ, ‘‘ગચ્છામી’’તિ આભોગં વા કરોતિ, તતો પટ્ઠાય વટ્ટતિ. ‘‘ન દાનિ ગમિસ્સામી’’તિ એવં પન ધુરનિક્ખેપં કરોન્તેન પચ્ચુદ્ધરિતબ્બં ‘‘અતિરેકચીવરટ્ઠાને ઠસ્સતી’’તિ. તેનાહ “**તત્થેવ વા ઠિતેન પચ્ચુદ્ધરિતબ્બ**”ન્તિ. **સો**તિ યસ્સ સમ્મુતિ દિન્ના, સો રોગો. **લદ્ધકપ્પિયમેવ** પુન સમ્મુતિદાનકિચ્ચં નત્થીતિ અધિપ્પાયો.

અધિટ્ઠિતચીવરતાતિ તિચીવરાધિટ્ઠાનનયેન અધિટ્ઠિતચીવરતા. **વિપ્પવાસો** નામ યદિ બદ્ધસીમાયં ચીવરં હોતિ, તતો બહિ અરુણુટ્ઠાપનં. અથ અબદ્ધસીમાયં, યથાવુત્તગામાદીનં બહિ હત્થપાસાતિક્કમે અરુણુટ્ઠાપનં. બદ્ધસીમાયં પન યત્થ કત્થચિ ચીવરં ઠપેત્વા અન્તોસીમાયમેવ યત્થ કત્થચિ વસિતું વટ્ટતિ. ઇધ અપચ્ચુદ્ધરણં અકિરિયાતિ સમ્બન્ધો.

ઉદોસિતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. અકાલચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના

પુરિમસિક્ખાપદે વિય એત્થાપિ **ભિક્ખુના**તિ સામિઅત્થે કરણવચનન્તિ આહ “**નિટ્ઠિતચીવરસ્મિં ભિક્ખુના**”તિઆદિ. ‘‘અકાલચીવરં નામ અનત્થતે કથિને એકાદસમાસે ઉપ્પન્નં, અત્થતે કથિને સત્તમાસે ઉપ્પન્નં, કાલેપિ આદિસ્સ દિન્નં, એતં અકાલચીવરં નામા’’તિ (પારા॰ ૫૦૦) પદભાજનિયં વુત્તત્તા “**ય્વાયં અનત્થતે કથિને**”તિઆદિમાહ. ય્વાયં ચીવરકાલો વુત્તોતિ સમ્બન્ધો. **વસ્સાનસ્સા**તિ વસ્સાનસઞ્ઞિતસ્સ ઉતુનો. **પચ્છિમો માસો** નામ ચીવરમાસો. તસ્મિઞ્હિ અનત્થતેપિ કથિને ઉપ્પન્નં ચીવરં અનધિટ્ઠિતં, અવિકપ્પિતં ઠપેતું વટ્ટતિ. **પઞ્ચ માસા**તિ પચ્છિમકત્તિકમાસો, હેમન્તિકા ચત્તારો ચાતિ પઞ્ચ માસા. **અઞ્ઞદા**તિ અનત્થતે કથિને એકાદસમાસે, અત્થતે કથિને સત્તમાસે. **કાલેપી**તિ ‘‘અનત્થતે કથિને ચીવરમાસો, અત્થતે કથિને પઞ્ચ માસા’’તિ યથાવુત્તચીવરકાલેપિ. “**આદિના નયેના**”તિ ઇમિના ‘‘દદામિ દજ્જામી’’તિઆદીનં (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૬૯) સઙ્ગહો. કિઞ્ચાપિ ચેતાનિ સબ્બાનિ ‘‘અકાલચીવર’’ન્તિ વુત્તાનિ, તથાપિ પિટ્ઠિસમયેયેવ ઉપ્પન્નાનિ ‘‘અકાલચીવર’’ન્તિ ઇધાધિપ્પેતાનિ.

“**કાલે સઙ્ઘસ્સ ઇદં અકાલચીવર**”ન્તિ દિન્નં પન અકાલચીવરસામઞ્ઞતો અત્થુદ્ધારવસેન વુત્તં. યથા પિટ્ઠિસમયે ઉપ્પન્નં ચીવરં વુટ્ઠવસ્સેહિ, સેસેહિ ચ સમ્મુખીભૂતેહિ ભાજેતું લબ્ભતીતિ અકાલચીવરં નામ જાતં, તથેવિદમ્પીતિ તદિદં અકાલચીવરસામઞ્ઞં. યદિ એવં ‘‘પુગ્ગલસ્સ વા ઇદં તુય્હં ‘દમ્મી’તિઆદિના નયેન દિન્ન’’ન્તિ કસ્મા વુત્તં, ન હિ પુગ્ગલસ્સ આદિસ્સ દિન્નં કેનચિ ભાજનીયં હોતીતિ? નાયં વિરોધો, આદિસ્સ દાનસામઞ્ઞતો લબ્ભમાનમત્થં દસ્સેતું તથા વુત્તન્તિ. **અત્તનો વા ધનેના**તિ અત્તનો કપ્પાસસુત્તાદિના ધનેન. ઇમસ્સ ‘‘ઉપ્પજ્જેય્યા’’તિ ઇમિના સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો. “**સીમાય દેતી**”તિઆદિ પુગ્ગલાધિટ્ઠાનનયેન વુત્તં. એત્થ પન સીમાય દાનં એકા માતિકા, કતિકાય દાનં દુતિયા...પે॰... પુગ્ગલસ્સ દાનં અટ્ઠમા.

“**પરિક્ખેપારહટ્ઠાનેના**”તિ ઇમિના અપરિક્ખિત્તસ્સ વિહારસ્સ ધુવસન્નિપાતટ્ઠાનાદિતો પઠમલેડ્ડુપાતસ્સ અન્તો ઉપચારસીમાતિ દસ્સેતિ. ઇદાનિ દુતિયલેડ્ડુપાતસ્સપિ અન્તો ઉપચારસીમાયેવાતિ દસ્સેતું “**અપિચા**”તિઆદિ આરદ્ધં. ધુવસન્નિપાતટ્ઠાનમ્પિ સીમાપરિયન્તગતમેવ વેદિતબ્બં. **આવાસે વડ્ઢન્તે વડ્ઢતી**તિ સચે ઉપચારતો અબહિભૂતો હુત્વા આવાસો વડ્ઢતીતિ અધિપ્પાયો. **મહાપચ્ચરિયં** પન ‘‘ભિક્ખૂસુપિ વડ્ઢન્તેસુ વડ્ઢતી’’તિ વુત્તં. ‘‘સચે વિહારે સન્નિપતિતભિક્ખૂહિ સદ્ધિં એકાબદ્ધા હુત્વા યોજનસતમ્પિ પૂરેત્વા નિસીદન્તિ, યોજનસતમ્પિ ઉપચારસીમાવ હોતિ, સબ્બેસં લાભો પાપુણાતી’’તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૭૯) **સમન્તપાસાદિકાયં** વુત્તં. **ભિક્ખુનીનં આરામપવેસનસેનાસનાપુચ્છનાની**તિ આગન્તુકગમિકાનં ભિક્ખુનીનં આરામપવેસનાપુચ્છનં, સેનાસનાપુચ્છનઞ્ચાતિ અત્થો. તથા હિ આગન્તુકાય ભિક્ખુનિયા આરામપવેસનં આપુચ્છિતબ્બં, ગમિકાય સઙ્ઘિકં દસવિધં સેનાસનં. એત્થ ચ કિઞ્ચાપિ ‘‘ભિક્ખુનીન’’ન્તિ વુત્તં, ગમિકસ્સ પન ભિક્ખુસ્સાપિ ઇમિસ્સાયેવ સીમાય વસેન સેનાસનાપુચ્છનં વેદિતબ્બં.

પરિવાસમાનત્તારોચનન્તિ પારિવાસિકમાનત્તચારીનં પરિવાસારોચનં, માનત્તારોચનઞ્ચ. **વસ્સચ્છેદનિસ્સયસેનાસનગ્ગાહાદિવિધાન**ન્તિ વસ્સચ્છેદવિધાનં, નિસ્સયગ્ગાહવિધાનં, સેનાસનગ્ગાહવિધાનન્તિ અત્થો. **આદિસદ્દેન** નિસ્સયપટિપ્પસ્સદ્ધિ, લાભગ્ગાહો આગન્તુકવત્તં પૂરેત્વા આરામપવેસનન્તિ એવમાદિકં સઙ્ગણ્હાતિ. **ઇમિસ્સાવ સીમાય વસેના**તિ ઉપચારસીમાયેવાતિ યથાસમ્ભવં અન્તો, બહિ ચ ઇમસ્સ સબ્બસ્સ લબ્ભનતો વુત્તં.

લાભત્થાય ઠપિતા સીમા **લાભસીમા** (મહાવ॰ ૩૭૯), સા ચ ખો નેવ સમ્માસમ્બુદ્ધેન અનુઞ્ઞાતા, ન ધમ્મસઙ્ગાહકત્થેરેહિ ઠપિતા, અપિચ ખો લાભદાયકેહિ. તેનાહ "**યં રાજરાજમહામત્તાદયો**"તિઆદિ. **સમન્તા**તિ વિહારસ્સ સમન્તા. **યન્તિ** સુઙ્કસસ્સાદિ. ''સીમં ઠપેન્તી''તિ પાઠસેસો. **એકસ્સ રઞ્ઞો આણાપવત્તિટ્ઠાનન્તિ** ચોળભોગો કેરળભોગોતિ એવં એકેકસ્સ રઞ્ઞો આણાપવત્તિટ્ઠાનં. દ્વિધા આપો ગતો એત્થાતિ **દીપો**, ઓઘેન અનજ્ઝોત્થતો ભૂમિભાગો, સોવ સીમા **દીપસીમા**. તેનાહ **સમુદ્દન્તેના**''તિઆદિ. ચક્કવાળસીમા ચક્કવાળપબ્બતેનેવ પરિચ્છિન્નાતિ આહ "**એકચક્કવાળપબ્બતપરિક્ખેપબ્ભન્તરં ચક્કવાળસીમા**''તિ.

સેસાતિ ખણ્ડસીમાદયો. **ખણ્ડસીમાય દેમાતિ દિન્નન્તિ** ખણ્ડસીમાય કેનચિ કમ્મેન સન્નિપતિતં સઙ્ઘં દિસ્વા ''ખણ્ડસીમાયં સઙ્ઘસ્સ દેમા''તિ દિન્નં. ખણ્ડસીમાય ઠિતે રુક્ખે વા પબ્બતે વા ઠિતોપિ હેટ્ઠા વા પથવિવેમજ્ઝગતોપિ ખણ્ડસીમાયેવ ઠિતોતિ વેદિતબ્બો. **સમાનસંવાસસીમાય દિન્નન્તિ** ''સમાનસંવાસસીમાય દમ્મી''તિ દિન્નં. એસ નયો સેસેસુપિ. **ખણ્ડસીમા સીમન્તરિકટ્ઠાનં ન પાપુણાતિ** તત્થ સમાનસંવાસસીમાય અભાવતોતિ અધિપ્પાયો. સમાનસંવાસઅવિપ્પવાસસીમાસુ દિન્નસ્સ ઇદં નાનાત્તં – ''અવિપ્પવાસસીમાય દમ્મી''તિ દિન્નં ગામટ્ઠાનં ન પાપુણાતિ. કસ્મા? ''ઠપેત્વા ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચા''તિ (મહાવ॰ ૧૪૪) વુત્તત્તા . ''સમાનસંવાસસીમાય દમ્મી''તિ દિન્નં પન ગામે ઠિતાનમ્પિ પાપુણાતીતિ. **અબ્ભન્તરસીમાઉદકુક્ખેપસીમાસુ દિન્નન્તિ** તત્થ ઉપોસથાદિઅત્થાય સન્નિપતિતે દિસ્વા ''ઇમિસ્સા અબ્ભન્તરસીમાય દેમા''તિઆદિના દિન્નં. જનપદરટ્ઠરજ્જદીપચક્કવાળસીમાસુપિ ગામસીમાદીસુ વુત્તસદિસોવ વિનિચ્છયોતિ આહ "**જનપદસીમાદીસૂ**''તિઆદિ. **એકોપિ ગન્ત્વા સબ્બેસં સઙ્ગણ્હિતું લભતી**તિ એકોપિ ગન્ત્વા ઇધ વસ્સગ્ગેન ભાજેત્વા ગહેત્વા આગન્તું લભતીતિ અત્થો. **એકો**તિ સભાગો એકો ભિક્ખુ, અયમ્પિ ભાગમેવ ગહેતું લભતિ. તેનાહ "**સભાગાનં ભાગં ગણ્હાતી**''તિ.

એવં તાવ યો સીમં પરામસિત્વા દેતિ, તસ્સ દાને વિનિચ્છયં વત્વા ઇદાનિ યો ''અસુકસીમાયા''તિ વત્તું ન જાનાતિ, કેવલં ''સીમા''તિ વચનમત્તમેવ જાનન્તો વિહારં આગન્ત્વા ''સીમાય દમ્મી''તિ વા ''સીમટ્ઠકસઙ્ઘસ્સ દમ્મી''તિ વા ભણતિ, તત્થ વિનિચ્છયં દસ્સેતું "**યો પન વિહારં પવિસિત્વા**"તિઆદિમાહ. **કતરન્તિ** કતરસીમં. **અહમેતં ભેદં ન જાનામી**તિ અહં ''અસુકા સીમા''તિ એતં વિભાગં ન જાનામિ. **ઉપચારસીમટ્ઠેહિ ભાજેતબ્બં** લાભસ્સ ઉપચારસીમાય પરિચ્છિન્નત્તાતિ અધિપ્પાયો. **સા**તિ સમાનલાભકતિકા.

યત્થ મય્હં ધુવકારા કરીયન્તીતિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૭૯) એત્થ યસ્મિં વિહારે તસ્સ ચીવરદાયકસ્સ સન્તકં સઙ્ઘસ્સ પાકવત્તં વા વત્તતિ. યસ્મિં વિહારે ભિક્ખૂ અત્તનો ભારં કત્વા સદા ગેહે ભોજેતિ, યત્થ વા અનેન આવાસો વા કારિતો, સલાકભત્તાદીનિ વા નિબદ્ધાનિ, ઇમે **ધુવકારા** નામ. યેન પન સકલોપિ વિહારો પતિટ્ઠાપિતો, તત્થ વત્તબ્બમેવ નત્થિ. તેનાહ "**યત્થ તસ્સ પાકવત્તં વા વત્તતી**"તિઆદિ. તત્થ **પાકવત્તન્તિ** દાનવત્તં. **વત્તતી**તિ પવત્તતિ. **યતો**તિ યસ્મા વિહારા. **યત્થા**તિ યસ્મિં વિહારે. **સબ્બત્થા**તિ સબ્બેસુ વિહારેસુ. **માતિકં આરોપેત્વા**તિ એકસ્મિં વિહારે ભિક્ખૂ બહુતરા, એકસ્મિં થોકતરા, એકઞ્ચ વત્થં, ધુવકારટ્ઠાનઞ્ચ બહુકં, કત્થ દેમાતિ પુચ્છિત્વા, યદિ પન મઞ્ચો વા પીઠં વા એકમેવ હોતિ, તં પુચ્છિત્વા યસ્સ વા વિહારસ્સ, એકવિહારેપિ વા યસ્સ સેનાસનસ્સ સો વિચારેતિ, તત્થ દાતબ્બં. સચેપિ ''અસુકભિક્ખુ ગણ્હતૂ''તિ વદતિ, વટ્ટતિ. અથ ''મય્હં ધુવકારે દેથા''તિ વત્વા અવિચારેત્વાવ ગચ્છતિ, સઙ્ઘસ્સપિ વિચારેતું વટ્ટતિ. એવં પન વિચારેતબ્બં – ''સઙ્ઘત્થેરસ્સ વસનટ્ઠાને દેથા''તિ વત્તબ્બં. સચે તત્થ સેનાસનં પરિપુણ્ણં હોતિ, યત્થ નપ્પહોતિ, તત્થ દાતબ્બં. સચે એકો ભિક્ખુ ''મય્હં વસનટ્ઠાને સેનાસનપરિભોગભણ્ડં નત્થી''તિ વદતિ, તત્થ દાતબ્બં.

સઙ્ઘસ્સ દમ્મીતિ દિન્નન્તિ ‘‘ઇમાનિ ચીવરાનિ સઙ્ઘસ્સ દમ્મી’’તિ એવં દિન્નં. **તતો બહિદ્ધાપીતિ** ઉપચારસીમાતો બહિદ્ધાપિ. **તેહિ સદ્ધિન્તિ** ઉપચારસીમાગતેહિ સદ્ધિં. **એકાબદ્ધાનઞ્ચ પાપુણાતિ** પરિસાવસેન વડ્ઢિતા સીમા હોતીતિ કત્વાતિ અધિપ્પાયો. **તસ્માતિ** યસ્મા ઉપચારસીમાગતાનં પાપુણાતિ, યસ્મા ચ તતો બહિદ્ધાપિ ઉપચારસીમોક્કન્તેહિ એકાબદ્ધાનં પાપુણાતિ, તસ્મા. **તેસન્તિ** ઉપચારસીમાગતાનં, તતો બહિદ્ધા તેહિ સદ્ધિં એકાબદ્ધાનઞ્ચ. **ગાહતે સતીતિ** અન્તેવાસિકાદિકે ગણ્હન્તે સતિ. **અસમ્પત્તાનમ્પીતિ** ઉપચારસીમાયં ઠિતેહિ ઘણ્ટિં પહરિત્વા કાલં ઘોસેત્વા લાભભાજનટ્ઠાનં અસમ્પત્તાનમ્પિ ઉપચારસીમાય પવિટ્ઠાનં, તેહિ વા સદ્ધિં એકાબદ્ધાનં હુત્વા અત્તનો વિહારદ્વારે વા અન્તોવિહારેયેવ વા ઠિતાનઞ્ચાતિ અત્થો. **ભાગો દાતબ્બોતિ** સઙ્ઘનવકસ્સ દિન્નેપીતિ અધિપ્પાયો. દુતિયભાગે પન થેરાસનં આરુળ્હે આગતાનં પઠમભાગો ન પાપુણાતિ. દુતિયભાગતો વસ્સગ્ગેન દાતબ્બં.

સચે પન ‘‘બહિઉપચારસીમાયં ઠિતાનં દેથા’’તિ વદન્તિ, ન દાતબ્બં. યદિ પન વિહારો મહા હોતિ, થેરાસનતો પટ્ઠાય વત્થેસુ દીયમાનેસુ અલસજાતિકા મહાથેરા પચ્છા આગચ્છન્તિ, ‘‘ભન્તે, વીસતિવસ્સાનં દીયતિ, તુમ્હાકં ઠિતિકા અતિક્કન્તા’’તિ ન વત્તબ્બા. ઠિતિકં ઠપેત્વા તેસં દત્વા પચ્છા ઠિતિકાય દાતબ્બં.

‘‘અસુકવિહારે કિર બહુચીવરં ઉપ્પન્ન’’ન્તિ સુત્વા યોજનન્તરિકવિહારતોપિ ભિક્ખૂ આગચ્છન્તિ, સમ્પત્તસમ્પત્તાનં ઠિતટ્ઠાનતો પટ્ઠાય દાતબ્બં, અયમેત્થ સઙ્ખેપો. વિત્થારો પન **સમન્તપાસાદિકાય** ચીવરક્ખન્ધકવણ્ણનાયં (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૭૯) વુત્તનયેન વેદિતબ્બો.

એવં વિહારં પવિસિત્વા ‘‘ઇમાનિ ચીવરાનિ સઙ્ઘસ્સ દમ્મી’’તિ દિન્નેસુ વિનિચ્છયં વત્વા ઇદાનિ બહિઉપચારસીમાયં ભિક્ખું દિસ્વા ‘‘સઙ્ઘસ્સ દમ્મી’’તિ દિન્નેસુ વિનિચ્છયં દસ્સેતું ‘‘**યં પના**’’તિઆદિ વુત્તં. **એકાબદ્ધપરિસાય પાપુણાતીતિ** સચે યોજનં ફરિત્વા પરિસા ઠિતા હોતિ, એકાબદ્ધા ચે, સબ્બેસં પાપુણાતીતિ અત્થો. એકાબદ્ધતા ચેત્થ દ્વાદસહત્થબ્ભન્તરતો પરિચ્છિન્દિતબ્બા. તેનાહ ‘‘**યે પના**’’તિઆદિ.

ઉભતોસઙ્ઘસ્સ દિન્નન્તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૭૯) ‘‘ઉભતોસઙ્ઘસ્સ દમ્મી’’તિ દિન્નં. ‘‘દ્વેધાસઙ્ઘસ્સ દમ્મિ, દ્વિન્નં સઙ્ઘાનં દમ્મિ, ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ચ ભિક્ખુનિસઙ્ઘસ્સ ચ દમ્મી’’તિ વુત્તેપિ ઉભતોસઙ્ઘસ્સ દિન્નમેવ હોતિ. **ઉપડ્ઢં ભિક્ખૂનં, ઉપડ્ઢં ભિક્ખુનીનં દાતબ્બન્તિ** દ્વે ભાગે સમે કત્વા એકો ભાગો ભિક્ખૂનં, એકો ભાગો ભિક્ખુનીનં દાતબ્બો. **ગહેતું લભતિ** ઉભતોસઙ્ઘગ્ગહણેન ગહિતત્તાતિ અધિપ્પાયો. **ચેતિયસ્સાતિ** થૂપાદિનો. તઞ્હિ ધાતાયતનાદિભાવેન ચિતત્તા, લોકસ્સ ચિત્તીકારટ્ઠાનતાય ચ ‘‘**ચેતિય**’’ન્તિ વુચ્ચતિ. ન કોચિ વિસેસોતિ આહ ‘‘**ઇધ પન ચેતિયસ્સા**’’તિઆદિ.

‘‘ઉભતોસઙ્ઘસ્સ ચ તુય્હઞ્ચ ચેતિયસ્સ ચા’’તિ વુત્તે પન દ્વાવીસતિકોટ્ઠાસે કત્વા દસ ભિક્ખૂનં, દસ ભિક્ખુનીનં, એકો પુગ્ગલસ્સ, એકો ચેતિયસ્સ દાતબ્બો. તત્થ પુગ્ગલો સઙ્ઘતોપિ અત્તનો વસ્સગ્ગેન પુન ગહેતું લભતિ, ચેતિયસ્સ એકોયેવ. અયં પન વારો યથાવુત્તેનેવ નયેન ઞાયતીતિ કત્વા ઇધ ન વુત્તો. **સમન્તપાસાદિકાયં** (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૭૯) પન વુત્તોયેવ.

ન મજ્ઝે ભિન્દિત્વા દાતબ્બં ‘‘ભિક્ખુનીન’’ન્તિ પુગ્ગલિકવસેન વુત્તત્તા. **પુગ્ગલો વિસું ન લભતીતિ** પુબ્બે વિય વિસું પુગ્ગલિકકોટ્ઠાસં ન લભતિ. **પાપુણનટ્ઠાનતો એકમેવ લભતીતિ** અત્તનો વસ્સગ્ગેન પત્તબ્બટ્ઠાનતો એકમેવ કોટ્ઠાસં લભતિ. કસ્મા? ભિક્ખુસઙ્ઘગ્ગહણેન ગહિતત્તા. ‘‘ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ચ ભિક્ખુનીનઞ્ચ તુય્હઞ્ચ ચેતિયસ્સ

ચા’’તિ વુત્તેપિ ચેતિયસ્સ એકપુગ્ગલપટિવીસો લબ્ભતિ, પુગ્ગલસ્સ વિસું ન લબ્ભતિ. તસ્મા એકં ચેતિયસ્સ દત્વા અવસેસં ભિક્ખૂ ચ ભિક્ખુનિયો ચ ગણેત્વા ભાજેતબ્બં. તેનાહ “**ચેતિયસ્સ ચાતિ વુત્તે પના**”તિઆદિ.

તેહિ સદ્ધિં પુગ્ગલચેતિયપરામસનં અનન્તરનયસદિસમેવાતિ તેહિ ભિક્ખૂહિ ભિક્ખુનીહિ સદ્ધિં પુગ્ગલસ્સ ચ ચેતિયસ્સ ચ ગહણં અનન્તરનયસદિસમેવાતિ અત્થો. ‘‘ભિક્ખૂનઞ્ચ ભિક્ખુનીનઞ્ચ તુય્હઞ્ચ, ભિક્ખૂનઞ્ચ ભિક્ખુનીનઞ્ચ ચેતિયસ્સ ચ, ભિક્ખૂનઞ્ચ ભિક્ખુનીનઞ્ચ તુય્હઞ્ચ ચેતિયસ્સ ચા’’તિ વુત્તેપિ ચેતિયસ્સ એકપટિવીસો લબ્ભતિ, પુગ્ગલસ્સ વિસું નત્થિ, ભિક્ખૂ ચ ભિક્ખુનિયો ચ ગણેત્વાવ ભાજેતબ્બન્તિ વુત્તં હોતિ. **પુગ્ગલસ્સ વિસું ન લબ્ભતી**તિ પુગ્ગલસ્સ વિસું પટિવીસો ન લબ્ભતિ, વસ્સગ્ગેન એકોવ લબ્ભતીતિ અત્થો. ‘‘ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ચ ચેતિયસ્સ ચા’’તિ વુત્તે પન ચેતિયસ્સ વિસું પટિવીસો લબ્ભતીતિ આહ “**ચેતિયસ્સ પન લબ્ભતી**”તિ. ‘‘ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ચ તુય્હઞ્ચ ચેતિયસ્સ ચા’’તિ વુત્તેપિ ચેતિયસ્સેવ વિસું લબ્ભતિ, ન પુગ્ગલસ્સ. **ચેતિયસ્સ પન લબ્ભતિયેવા**તિ ‘‘ભિક્ખૂનઞ્ચ ચેતિયસ્સ ચા’’તિ વુત્તે પન ચેતિયસ્સ વિસું પટિવીસો લબ્ભતીતિ અત્થો. ‘‘ભિક્ખૂનઞ્ચ તુય્હઞ્ચ ચેતિયસ્સ ચા’’તિ વુત્તેપિ ચેતિયસ્સેવ વિસું લબ્ભતિ, ન પુગ્ગલસ્સ. ભિક્ખુનિસઙ્ઘં આદિં કત્વાપિ એવમેવ યોજેતબ્બં.

એત્થાહ – યં પનેતરહિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૭૯) પણ્ડિતમનુસ્સા સધાતુકં પટિમં વા ચેતિયં વા ઠપેત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ઉભતોસઙ્ઘસ્સ દાનં દેન્તિ, પટિમાય વા ચેતિયસ્સ વા પુરતો આધારકે પત્તં ઠપેત્વા દક્ખિણોદકં દત્વા ‘‘બુદ્ધાનં દેમા’’તિ, તત્થ યં પઠમં ખાદનીયં ભોજનીયં દેન્તિ, વિહારં વા આહરિત્વા ‘‘ઇદં ચેતિયસ્સ દેમા’’તિ પિણ્ડપાતઞ્ચ માલાગન્ધાદીનિ ચ દેન્તિ, તત્થ કથં પટિપજ્જિતબ્બન્તિ? વુચ્ચતે – માલાગન્ધાદીનિ તાવ ચેતિયે આરોપેતબ્બાનિ, વત્થેહિ પટાકા, તેલેન પદીપા કાતબ્બા, પિણ્ડપાતમધુફાણિતાદીનિ પન યો નિબદ્ધચેતિયજગ્ગકો હોતિ પબ્બજિતો વા ગહટ્ઠો વા, તસ્સ દાતબ્બાનિ. નિબદ્ધજગ્ગકે અસતિ આહટભત્તં ઠપેત્વા વત્તં કત્વા પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ. ઉપકટ્ઠે કાલે ભુઞ્જિત્વા પચ્છાપિ વત્તં કાતું વટ્ટતિયેવ.

માલાગન્ધાદીસુ ચ યં કિઞ્ચિ ‘‘ઇદં હરિત્વા ચેતિયપૂજં કરોથા’’તિ વુત્તે દૂરમ્પિ હરિત્વા પૂજેતબ્બં. ‘‘ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ હરા’’તિ વુત્તેપિ હરિતબ્બં. સચે પન ‘‘અહં પિણ્ડાય ચરામિ, આસનસાલાયં ભિક્ખૂ અત્થિ, તે હરિસ્સન્તી’’તિ વુત્તે ‘‘ભન્તે, તુય્હંયેવ દમ્મી’’તિ વદતિ, ભુઞ્જિતું વટ્ટતિ. અથ પન ‘‘ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દસ્સામી’’તિ હરન્તસ્સ ગચ્છતો અન્તરાવ કાલો ઉપકટ્ઠો હોતિ, અત્તનો પાપેત્વા ભુઞ્જિતું વટ્ટતિ.

વસ્સંવુટ્ઠસઙ્ઘસ્સ દમ્મીતિ વદતીતિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૭૯) ‘‘વસ્સંવુટ્ઠસઙ્ઘસ્સ ઇમાનિ ચીવરાનિ દમ્મી’’તિ વદતિ. **તેસં બહિસીમટ્ઠાનમ્પિ પાપુણાતી**તિ અત્થતે કથિને બહિસીમટ્ઠાનમ્પિ યાવ કથિનસ્સ ઉબ્ભારા પાપુણાતિ, તસ્મા દિસાપક્કન્તસ્સાપિ સતિ પટિગ્ગાહકે દાતબ્બં. અનત્થતે પન કથિને અન્તોહેમન્તે, એવઞ્ચ પન વત્વા દિન્નં પચ્છિમવસ્સંવુટ્ઠાનમ્પિ પાપુણાતિ. **યત્થ કત્થચી**તિ યેસુ કેસુચિ વિહારેસુ. **એવં વદતી**તિ ‘‘વસ્સંવુટ્ઠસઙ્ઘસ્સ દમ્મી’’તિ વદતિ. તત્ર સમ્મુખીભૂતાનં સબ્બેસં પાપુણાતિ પિટ્ઠિસમયે ઉપ્પન્નત્તા. સચે પન ‘‘વસ્સં વસન્તાનં દમ્મી’’તિ વદતિ, અન્તોવસ્સેયેવ વસ્સં વસન્તાવ લભન્તિ, છિન્નવસ્સા ન લભન્તિ. ચીવરમાસે પન ‘‘વસ્સં વસન્તાનં દમ્મી’’તિ વુત્તે પચ્છિમિકાય વસ્સૂપગતાનંયેવ પાપુણાતિ, પુરિમિકાય વસ્સૂપગતાનઞ્ચ છિન્નવસ્સાનઞ્ચ ન પાપુણાતિ.

ચીવરમાસતો પટ્ઠાય યાવ હેમન્તસ્સ પચ્છિમો દિવસો, તાવ ‘‘વસ્સાવાસિકં દેમા’’તિ વુત્તે કથિનં અત્થતં વા હોતુ, અનત્થતં વા, અતીતવસ્સંવુટ્ઠાનંયેવ પાપુણાતિ. ગિમ્હાનં પઠમદિવસતો પટ્ઠાય વુત્તે પન માતિકા આરોપેતબ્બા ‘‘અતીતવસ્સાવાસસ્સ પઞ્ચ માસા અતિક્કન્તા, અનાગતો ચતુમાસચ્ચયેન ભવિસ્સતિ, કતરવસ્સાવાસસ્સ દેસી’’તિ. સચે ‘‘અતીતવસ્સંવુટ્ઠાનં દમ્મી’’તિ વદતિ, તંઅન્તોવસ્સંવુટ્ઠાનમેવ પાપુણાતિ, દિસા પક્કન્તાનમ્પિ સભાગા ગણ્હિતું લભન્તિ.

સચે ‘‘અનાગતે વસ્સાવાસિકં દમ્મી’’તિ વદતિ, તં ઠપેત્વા વસ્સૂપનાયિકદિવસે ગહેતબ્બં. અથ ‘‘અગુત્તો વિહારો, ચોરભયં અત્થિ, ન સક્કા ઠપેતું, ગણ્હિત્વા વા આહિણ્ડિતુ’’ન્તિ વુત્તે ‘‘સમ્પત્તાનં દમ્મી’’તિ વદતિ, ભાજેત્વા ગહેતબ્બં. સચે વદતિ ‘‘ઇતો મે, ભન્તે, તતિયે વસ્સે વસ્સાવાસિકં ન દિન્નં, તં દમ્મી’’તિ, તસ્મિં અન્તોવસ્સે વુટ્ઠભિક્ખૂનં પાપુણાતિ. સચે તે દિસા પક્કન્તા, અઞ્ઞો વિસ્સાસિકો ગણ્હાતિ, દાતબ્બં. અથ એકોયેવ અવસિટ્ઠો, સેસા કાલઙ્કતા, સબ્બં એકસ્સેવ પાપુણાતિ. સચે એકોપિ નત્થિ, સઙ્ઘિકં હોતિ, સમ્મુખીભૂતેહિ ભાજિતબ્બં.

યેહિ નિમન્તિતેહિ યાગુ પીતાતિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૭૯) નિમન્તિતેહિ યેહિ ભિક્ખૂહિ યાગુ પીતા, યેહિ પન ભિક્ખાચારવત્તેન ઘરદ્વારેન ગચ્છન્તેહિ વા ઘરં પવિટ્ઠેહિ વા યાગુ લદ્ધા, યેસં વા આસનસાલતો પત્તં આહરિત્વા મનુસ્સેહિ નીતા, યેસં વા થેરેહિ પેસિતા, તેસં ન પાપુણાતિ. સચે પન નિમન્તિતભિક્ખૂહિ સદ્ધિં અઞ્ઞેપિ બહૂ આગન્ત્વા અન્તોગેહઞ્ચ બહિગેહઞ્ચ પૂરેત્વા નિસિન્ના, દાયકો ચ એવં વદતિ ‘‘નિમન્તિતા વા હોન્તુ, અનિમન્તિતા વા, યેસં મયા યાગુ દિન્ના, સબ્બેસં ઇમાનિ વત્થાનિ હોન્તૂ’’તિ, સબ્બેસં પાપુણાતિ. યેહિ પન થેરાનં હત્થતો યાગુ લદ્ધા, તેસં ન પાપુણાતિ. અથ સો ‘‘યેહિ મય્હં યાગુ પીતા, સબ્બેસં હોતૂ’’તિ વદતિ, સબ્બેસં પાપુણાતિ. **ભત્તખજ્જકાદીહી**તિ એત્થ **આદિ**સદ્દેનપિ ચીવરસેનાસનભેસજ્જાનં ગહણં.

પુગ્ગલસ્સાતિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૭૯) સમ્મુખાસમ્મુખભૂતસ્સ પુગ્ગલસ્સ. તેનાહ **‘‘ઇદં ચીવર’’**ન્તિઆદિ. સચે પન ‘‘ઇદં તુમ્હાકઞ્ચેવ તુમ્હાકં અન્તેવાસિકાનઞ્ચ દમ્મી’’તિ એવં વદતિ, થેરસ્સ ચ અન્તેવાસિકાનઞ્ચ પાપુણાતિ. ઉદ્દેસં ગહેતું આગતો, ગહેત્વા ગચ્છન્તો ચ અત્થિ, તસ્સાપિ પાપુણાતિ. તુમ્હેહિ સદ્ધિં નિબદ્ધચારિકભિક્ખૂનં દમ્મી’’તિ વુત્તે ઉદ્દેસન્તેવાસિકાનં વત્તં કત્વા ઉદ્દેસપરિપુચ્છાદીનિ ગહેત્વા વિચરન્તાનં સબ્બેસં પાપુણાતિ. **એત્થા**તિ અટ્ઠસુ માતિકાસુ. યદિ પન અયમેત્થ સઙ્ખેપકથા, વિત્થારો પન કથં ઞાતબ્બોતિ આહ **‘‘સમન્તપાસાદિકાયં વુત્તો’’**તિ. સમન્તપાસાદિકાયં ચીવરક્ખન્ધકવણ્ણનાયં (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૭૯) વુત્તોતિ અત્થો.

‘‘ઞાતકેહિ વા મે ચીવરત્થાય પેસિતં, મિત્તેહિ વા પેસિતં, તે આભતે ચીવરે દસ્સન્તી’’તિ એવં ઞાતિતો વા મિત્તતો વા પચ્ચાસા હોતીતિ વેદિતબ્બં. **કપ્પિયભણ્ડેના**તિ કપ્પાસસુત્તાદિના અત્તનો ધનેન. **સણ્હ**ન્તિ સુખુમં. **અઞ્ઞં પચ્ચાસાચીવરં લભિત્વા એવ કાલબ્ભન્તરે કારેતબ્બ**ન્તિ અઞ્ઞં મૂલચીવરસદિસં પચ્ચાસાચીવરં લભિત્વાયેવ માસબ્ભન્તરે કારેતબ્બં. તઞ્ચ ખો સતિયાયેવ પચ્ચાસાય, અસતિયા પન પચ્ચાસાય મૂલચીવરં દસાહં ચે સમ્પત્તં, તદહેવ અધિટ્ઠાતબ્બં. તેનાહ **‘‘સચે ન લભતી’’**તિઆદિ. **પચ્ચાસાચીવરમ્પિ પરિક્ખારચોળં અધિટ્ઠાતબ્બ**ન્તિ પઠમતરં ઉપ્પન્નં થૂલપચ્ચાસાચીવરમ્પિ સન્ધાય વુત્તં. **પિ**-સદ્દેન ન કેવલં મૂલચીવરમેવાતિ દસ્સેતિ.

અકાલચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પુરાણચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના

‘‘અમ્હાકમેવ ઞાતી’’તિ ઞાયતીતિ **ઞાતિ**, સાવ **ઞાતિકા**, ન ઞાતિકા **અઞ્ઞાતિકા**, તાય અઞ્ઞાતિકાય. તેનાહ “**ન ઞાતિકાયા**”તિ. **માતિતો વા પિતિતો** વાતિ માતિપક્ખતો વા પિતિપક્ખતો વા. **યાવ સત્તમં યુગ**ન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૦૩-૫૦૫) યાવ સત્તમસ્સ પુરિસસ્સ, સત્તમાય વા ઇત્થિયા આયુપ્પમાણં, યાવ પિતામહયુગં પિતામહિયુગં માતામહયુગં માતામહિયુગન્તિ વુત્તં હોતિ. અથ વા **યાવ સત્તમં યુગ**ન્તિ યાવ સત્તમદ્વન્દન્તિ અત્થો. **યુગ**સદ્દો ચેત્થ એકસેસનયેન દટ્ઠબ્બો ‘‘યુગો ચ યુગો ચ **યુગા**”તિ. એવઞ્હિ તત્થ તત્થ દ્વન્દં ગહિતં હોતિ. **કેનચિ આકારેન અસમ્બદ્ધાયા**તિ ભાતુભગિનિભાગિનેય્યપુત્તપપુત્તાદીસુ યેન કેનચિ આકારેન અસમ્બદ્ધાય. પિતા, પિતુપિતા, તસ્સ પિતા, તસ્સાપિ પિતાતિ એવં યાવ સત્તમા યુગા, પિતા, પિતુમાતા, તસ્સા પિતા ચ માતા ચ ભાતા ચ ભગિની ચ, પુત્તા ચ, ધીતરો ચાતિ એવમ્પિ ઉદ્ધઞ્ચ અધો ચ યાવ સત્તમા યુગા, પિતા, પિતુભાતા, પિતુભગિની, પિતુપુત્તા, પિતુધીતરો, તેસમ્પિ પુત્તધીતુપરમ્પરાતિ એવમ્પિ યાવ સત્તમા યુગા, માતા, માતુમાતા, તસ્સા માતા, તસ્સાપિ માતાતિ એવં યાવ સત્તમા યુગા, માતા, માતુપિતા, તસ્સ પિતા ચ માતા ચ ભાતા ચ ભગિની ચ પુત્તા ચ ધીતરો ચાતિ એવમ્પિ ઉદ્ધઞ્ચ અધો ચ યાવ સત્તમા યુગા, માતા, માતુભાતા, માતુભગિની, માતુપુત્તા, માતુધીતરો , તેસમ્પિ પુત્તધીતુપરમ્પરાતિ એવમ્પિ યાવ સત્તમા યુગા, તાવ નેવ માતુસમ્બન્ધેન, ન પિતુસમ્બન્ધેન યા સમ્બદ્ધા, સા “**અઞ્ઞાતિકા નામા**”તિ વુત્તં હોતિ.

સાકિયાનિયો વિયાતિ પઞ્ચસતમત્તા સાકિયાનિયો વિય. નિદસ્સનમત્તઞ્ચેતં, તસ્મા ભિક્ખુભાવે ઠત્વા પરિવત્તલિઙ્ગા ભિક્ખુનિયોપિ ઇધ સુદ્ધભિક્ખુસઙ્ઘે ‘‘ઉપસમ્પન્ના’’ ઇચ્ચેવ વેદિતબ્બા. **ઉભતોસઙ્ઘે વા**તિ ભિક્ખુનિસઙ્ઘે ઞત્તિચતુત્થેન, ભિક્ખુસઙ્ઘે ઞત્તિચતુત્થેનાતિ એવં ઉભતોસઙ્ઘે વા. **પુરાણચીવર**ન્તિ એત્થ **ચીવર**ન્તિ નિવાસનપારુપનુપગમેવ અધિપ્પેતન્તિ આહ “**રજિત્વા**”તિઆદિ. **કપ્પં કત્વા**તિ કપ્પબિન્દું દત્વા. ‘‘ઇમિના અદિન્નકપ્પં પાચિત્તિયવત્થુ ન હોતીતિ દસ્સેતી’’તિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૫૦૫) વદન્તિ. **પરિભોગસીસેના**તિ કાયેન કુસિત્વા પરિભોગસીસેન. **અંસે**તિ જત્તુમ્હિ. **મત્થકે**તિ સીસમત્થકે. સચે પન પચ્ચત્થરણસ્સ હેટ્ઠા કત્વા નિપજ્જતિ, હત્થેહિ વા ઉક્ખિપિત્વા આકાસે વિતાનં કત્વા સીસેન અસમ્ફુસન્તો ગચ્છતિ, અયં પરિભોગો નામ ન હોતિ.

કાયવિકારં વા કરોતીતિ યથા સા ‘‘ધોવાપેતુકામો અય’’ન્તિ જાનાતિ, એવં કાયવિકારં કરોતિ. “**અન્તોદ્વાદસહત્થે ઓકાસે ઠત્વા ઉપરિ વા ખિપતી**”તિ ઇમિના ઉપચારં મુઞ્ચિત્વા ઓરતો ખિપન્તસ્સ અનાપત્તીતિ દસ્સેતિ. **અઞ્ઞસ્સ વા હત્થે પેસેતી**તિ અન્તોદ્વાદસહત્થે ઓકાસે ઠત્વા સિક્ખમાનસામણેરસામણેરિઉપાસકઇત્થિયાદીસુ યસ્સ કસ્સચિ અઞ્ઞસ્સ હત્થે વા પેસેતિ. **સો**તિ ઉપાસકો ચ સામણેરો ચ. **ઉપસમ્પજ્જિત્વા ધોવતી**તિ એત્થ ઉપાસકો લિઙ્ગે પરિવત્તે ભિક્ખુનીસુ પબ્બજિત્વા ઉપસમ્પજ્જિત્વા ધોવતિ, સામણેરો લિઙ્ગે પરિવત્તે ભિક્ખુનીસુ ઉપસમ્પજ્જિત્વા ધોવતીતિ યથાયોગં અત્થો ગહેતબ્બો. સચે પન ભિક્ખુનિયા હત્થે દિન્નં હોતિ, સચે લિઙ્ગે પરિવત્તે ધોવતિ, વટ્ટતિ.

એત્થ ચ એકસ્સ તિક્ખત્તું નિસ્સજ્જનાભાવતો તીણિપિ કારેન્તસ્સ એકેન નિસ્સગ્ગિયં, દ્વીહિ દ્વે દુક્કટાનિ. દ્વે કારેન્તસ્સ એકેન નિસ્સગ્ગિયં, દુતિયેન દુક્કટં. તેનાહ “**ધોવનાદીનિ તીણી**”તિઆદિ. “**એકેન વત્થુના**”તિ પઠમં કત્વા નિટ્ઠાપિતં સન્ધાય વુત્તં. સચે પન ‘‘ઇમં ચીવરં રજિત્વા ધોવિત્વા આનેહી’’તિ વુત્તે સા ભિક્ખુની પઠમં ધોવિત્વા પચ્છા રજતિ, નિસ્સગ્ગિયેન દુક્કટમેવ, એવં સબ્બેસુ વિપરીતવચનેસુ નયો નેતબ્બો. સચે પન ‘‘ધોવિત્વા આનેહી’’તિ વુત્તા ધોવતિ ચેવ રજતિ ચ, ધોવાપનપચ્ચયા એવ આપત્તિ, રજને અનાપત્તિ. એવં સબ્બત્થ. તેનાહ “**સચે પન‘ધોવા’તિ વુત્તા**”તિઆદિ. ભિક્ખૂનં વસેન એકતો ઉપસમ્પન્નાય ધોવાપેન્તસ્સ યથાવત્થુકમેવાતિ આહ “**ભિક્ખુનિસઙ્ઘવસેના**”તિઆદિ.

અઞ્ઞસ્સ વા સન્તકન્તિ અઞ્ઞસ્સ સન્તકં પુરાણચીવરં ધોવાપેન્તસ્સાતિ અત્થો. **નિસીદનપચ્ચત્થરણ**ન્તિ અઞ્ઞસ્સ વા અત્તનો વા સન્તકં નિસીદનઞ્ચેવ પચ્ચત્થરણઞ્ચ. નિવાસનપારુપનુપગસ્સેવ ચ ઇધ ''પુરાણચીવર''ન્તિ અધિપ્પેતત્તા અત્તનો સન્તકમ્પિ નિસીદનપચ્ચત્થરણં ધોવાપેન્તસ્સ દુક્કટમેવ હોતિ, ન નિસ્સગ્ગિયં. **અવુત્તા વા ધોવતી**તિ ઉદ્દેસાય વા ઓવાદાય વા આગતા કિલિટ્ઠચીવરં દિસ્વા ઠપિતટ્ઠાનતો વા ગહેત્વા, ''દેથ અય્ય, ધોવિસ્સામી''તિ આહરાપેત્વા વા ધોવતિ ચેવ રજતિ ચ આકોટેતિ ચ, અયં **અવુત્તા ધોવતિ** નામ. યાપિ ''ઇમં ચીવરં ધોવા''તિ દહરં વા સામણેરં વા આણાપેન્તસ્સ ભિક્ખુનો વચનં સુત્વા ''આહરથય્ય, અહં ધોવિસ્સામી''તિ ધોવતિ, તાવકાલિકં વા ગહેત્વા ધોવિત્વા રજિત્વા દેતિ, અયમ્પિ **અવુત્તા ધોવતિ** નામ.

અઞ્ઞં વા પરિક્ખારન્તિ ઉપાહનત્થવિકપત્તત્થવિકઅંસબદ્ધકકાયબન્ધનમઞ્ચપીઠતટ્ટિકાદિં યં કિઞ્ચિ. ''**ઉપચારે ઠત્વા**''તિ વચનતો પેસિત્વા ધોવનેપિ અનાપત્તિ. **ઉપચારે**તિ અન્તોદ્વાદસહત્થે ઓકાસે.

પુરાણચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ચીવરપ્પટિગ્ગહણસિક્ખાપદવણ્ણના

છન્નન્તિ ખોમાદીનં છન્નં ચીવરાનં મજ્ઝે. **ઉપચારં મુઞ્ચિત્વા**તિ દ્વાદસહત્થૂપચારં મુઞ્ચિત્વા. **પિ**-સદ્દેન ધમ્મકથં કથેન્તસ્સ ચતસ્સો પરિસા ચીવરાનિ ચ નાનાવિરાગવત્થાનિ ચ આહરિત્વા પાદમૂલે ઠપેન્તિ, ઉપચારે વા ઠત્વા ઉપરિ ખિપન્તિ, ''**સચે સાદિયતિ, પટિગ્ગહિતમેવા**''તિ એત્થ વત્તબ્બમેવ નત્થીતિ દસ્સેતિ. **ખિપતૂ**તિ દિવા વા રત્તિભાગે વા ખિપતુ. **પટિગ્ગહિતમેવ હોતી**તિ કિઞ્ચાપિ ''ઇદં ભિક્ખુનિયા, ઇદં અઞ્ઞેસ''ન્તિ ઞાતું ન સક્કા, તથાપિ અચિત્તકભાવેન ગહિતમેવ હોતિ. **યસ્સ કસ્સચિ પન અનુપસમ્પન્નસ્સા**તિ સિક્ખમાનસામણેરસામણેરિઉપાસકઉપાસિકાદીસુ યસ્સ કસ્સચિ અનુપસમ્પન્નસ્સ. **ઠપિત**ન્તિ ભિક્ખુનિયા ઠપિતં. **પંસુકૂલં અધિટ્ઠહિત્વા**તિ ''અસ્સામિકં ઇદ''ન્તિ સઞ્ઞં ઉપ્પાદેત્વા. અસ્સામિકઞ્હિ ''પંસુકૂલ''ન્તિ વુચ્ચતિ. ઇમિના ''અમ્હાકમત્થાય ઠપિત''ન્તિઆદિકાય સઞ્ઞાય ગહેતું ન વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ. **અઞ્ઞત્ર પારિવત્તકા**તિ પરિવત્તેતબ્બં **પરિવત્તં**, પરિવત્તમેવ **પારિવત્તકં**, પરિવત્તેત્વા દિય્યમાનં, તં વિનાતિ અત્થો. તેનાહ ''**યં અન્તમસો હરીટકક્ખણ્ડમ્પી**''તિઆદિ. **આભોગં કત્વા**તિ ચિત્તેન સમન્નાહરિત્વા. સચે ભિક્ખુની વસ્સાવાસિકમ્પિ દેતિ, તમ્પિ યથાવુત્તવિધાનં અકત્વા ગહેતું ન વટ્ટતીતિ વેદિતબ્બં.

પટિલાભેનાતિ ગહણેન. **તિકપાચિત્તિય**ન્તિ તીણિ પરિમાણાનિ અસ્સાતિ **તિકં**,તિકઞ્ચ તં પાચિત્તિયઞ્ચાતિ **તિકપાચિત્તિયં**, અઞ્ઞાતિકાય ઞાતિકસઞ્ઞિવેમતિકઅઞ્ઞાતિકસઞ્ઞીનં વસેન તીણિ પાચિત્તિયાનીતિ અત્થો. **એકતોઉપસમ્પન્નાયા**તિ ભિક્ખુનીનં સન્તિકે ઉપસમ્પન્નાય. તાય હિ હત્થતો અઞ્ઞત્ર પારિવત્તકા ચીવરં પટિગ્ગણ્હન્તસ્સ દુક્કટં, ભિક્ખૂનં સન્તિકે ઉપસમ્પન્નાય પન પાચિત્તિયમેવ. ''**પત્તત્થવિકાદિમ્હિ ચ અનધિટ્ઠાતબ્બપરિક્ખારે**''તિ ઇમિના ભિસિચ્છવિમ્પિ સઙ્ગણ્હાતિ. સા હિ મહન્તાપિ સેનાસનસઙ્ગહિતત્તા ચીવરસઙ્ખં ન ગચ્છતીતિ નેવ અધિટ્ઠાનુપગા, ન વિકપ્પનુપગા ચ. વુત્તઞ્હિ **સમન્તપાસાદિકાયં** ''સચેપિ મઞ્ચપ્પમાણા ભિસિચ્છવિ હોતિ, વટ્ટતિયેવા''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૧૪). ''હત્થતો ચીવરં પટિગ્ગણ્હાતી''તિ વચનતો પન અઞ્ઞાતિકાય ભિક્ખુનિયા પેસિતગ્ગહણેપિ અનાપત્તિ. પટિગ્ગહણતો, પરિવત્તનાકરણતો ચ **કિરિયાકિરિયં**.

ચીવરપ્પટિગ્ગહણસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદવણ્ણના

ગેહસ્સ પતિ જેટ્ઠોતિ **ગહપતિ**, તં ગહપતિં, ઇધ પન અપબ્બજિતો યો કોચિ મનુસ્સો અધિપ્પેતો. તેનાહ "**ભિક્ખૂસુ અપબ્બજિતમનુસ્સ**"ન્તિ. એસેવ નયો **ગહપતાનિ**ન્તિ એત્થાપિ. "**વિઞ્ઞાપેય્યા**"તિ ઇદં સુદ્ધકત્તુઅત્થે ચ હેતુકત્તુઅત્થે ચ વત્તતીતિ આહ "**યાચેય્ય વા યાચાપેય્ય વા**"તિ. **યાચાપન**ઞ્ચેત્થ અત્તનો અત્થાયેવાતિ દટ્ઠબ્બં. એવઞ્ચ પન કત્વા ''અનાણત્તિક''ન્તિ ઇદં સમત્થિતં હોતિ. **અઞ્ઞત્ર સમયા**તિ સમેતિ એત્થ, એતેન વા સંગચ્છતિ સત્તો, સભાવધમ્મો વા સહજાતાદીહિ, ઉપ્પાદાદીહિ વાતિ **સમયો**, કાલો, ધમ્મપ્પવત્તિમત્તતાય અત્થતો અભૂતોપિ હિ કાલો ધમ્મપ્પવત્તિયા અધિકરણં, કરણં વિય ચ કપ્પનામત્તસિદ્ધેન રૂપેન વોહરીયતિ, તં સમયં ઠપેત્વાતિ અત્થો. તેનાહ "**યો અચ્છિન્નચીવરો વા હોતી**"તિઆદિ. તત્થ રાજાદીસુ યેહિ કેહિચિ અચ્છિન્નં ચીવરં એતસ્સાતિ **અચ્છિન્નચીવરો**. યથાહ ''અચ્છિન્નચીવરો નામ ભિક્ખુસ્સ ચીવરં અચ્છિન્નં હોતિ, રાજૂહિ વા ચોરેહિ વા ધુત્તેહિ વા યેહિ કેહિચિ વા અચ્છિન્નં હોતી''તિ. અગ્ગિઆદીસુ યેન કેનચિ નટ્ઠં ચીવરમેતસ્સાતિ **નટ્ઠચીવરો**. યથાહ ''નટ્ઠચીવરો નામ ભિક્ખુસ્સ ચીવરં અગ્ગિના વા દડ્ઢં હોતિ, ઉદકેન વા વૂળ્હં હોતિ, ઉન્દૂરેહિ વા ઉપચિકાહિ વા ખાયિતં હોતિ , પરિભોગજિણ્ણં વા હોતી''તિ (પારા॰ ૫૧૯). **સમયા**તિ અઞ્ઞત્રસદ્દાપેક્ખાય ઉપયોગત્થે નિસ્સક્કવચનન્તિ આહ "**તં સમય**"**ન્તિ. અઞ્ઞસ્મિ**ન્તિ અઞ્ઞસ્મિં સમયે.

તિકપાચિત્તિયન્તિ અઞ્ઞાતકે અઞ્ઞાતકસઞ્ઞિવેમતિકઞ્ઞાતકસઞ્ઞીનં વસેન તીણિ પાચિત્તિયાનિ. **સમયે**તિ યથાવુત્તે અચ્છિન્નચીવરકાલે ચ નટ્ઠચીવરકાલે ચ. **ઞાતકપ્પવારિતે વા વિઞ્ઞાપેન્તસ્સા**તિ ઞાતકે, પવારિતે ચ ''તુમ્હાકં સન્થતં દેથા''તિ યાચન્તસ્સ. એત્થ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૨૧) ચ સઙ્ઘવસેન પવારિતે પમાણમેવ યાચિતું વટ્ટતિ, પુગ્ગલિકવસેન પવારિતે પન યં યં પવારેન્તિ, તં તમેવ વિઞ્ઞાપેતબ્બં. યો હિ ચતૂહિ પચ્ચયેહિ પવારેત્વા સયમેવ સલ્લક્ખેત્વા કાલાનુકાલં ચીવરાદીનિ દિવસે દિવસે યાગુભત્તાદીનિ દેતિ, એવં યેન યેન અત્થો, તં તં દેતિ, તસ્સ વિઞ્ઞાપનકિચ્ચં નત્થિ. યો પન પવારેત્વા બાલતાય વા સતિસમ્મોસેન વા ન દેતિ, સો વિઞ્ઞાપેતબ્બો. યો ''મય્હં ગેહં પવારેમી''તિ વદતિ, તસ્સ ગેહં ગન્ત્વા યથાસુખં નિસીદિતબ્બં નિપજ્જિતબ્બં, ન કિઞ્ચિ ગહેતબ્બં. યો પન ''યં મય્હં ગેહે અત્થિ, તં પવારેમી''તિ વદતિ, યં તત્થ કપ્પિયં, તં વિઞ્ઞાપેતબ્બં. ગેહે પન નિસીદિતું વા નિપજ્જિતું વા ન લબ્ભતિ. **તસ્સેવત્થાયા**તિ ''અઞ્ઞસ્સા''તિ લદ્ધવોહારસ્સ તસ્સેવ બુદ્ધરક્ખિતસ્સ વા ધમ્મરક્ખિતસ્સ વા અત્થાય. **અત્તનો ધનેન ગણ્હન્તસ્સા**તિ અત્તનો કપ્પિયભણ્ડેન કપ્પિયવોહારેનેવ ગણ્હન્તસ્સ ચેતાપેન્તસ્સ, પરિવત્તાપેન્તસ્સાતિ અત્થો.

અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. તતુત્તરિસિક્ખાપદવણ્ણના

તં-સદ્દો ચેત્થ પકતત્થવચનો. **ચે**તિ નિપાતમત્તં. **ચે**તિ વા યદીતિ અત્થો, તસ્સ ''પવારેય્યા''તિ ઇમિના સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો. **પવારેય્ય ચે**તિ યદિ પવારેય્યાતિ અત્થો. "**અભીતિ ઉપસગ્ગો**"તિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૫૨૩-૫૨૪) ઇમિના તસ્સ અત્થવિસેસાભાવં દસ્સેતિ. તેનાહ "**હરિતુન્તિ અત્થો**"તિ. **પવારસદ્દસ્સ** ઇચ્છાયં વત્તમાનત્તા "**ઇચ્છાપેય્યા**"તિ વુત્તં. **ઇચ્છં ઉપ્પાદેય્યા**તિ પચ્ચયે ઇચ્છં ઉપ્પાદેય્ય. ઉપનિમન્તનાયેતં અધિવચનં. તેનાહ "**યાવત્તક**"ન્તિઆદિ. **નેક્ખમ્મ**ન્તિ પબ્બજ્જં. **દટ્ઠૂ**તિ દટ્ઠું. છન્દાનુરક્ખણત્થઞ્હેત્થ અનુનાસિકલોપો. **ખેમતો**તિ નિબ્ભયતો. કાયેન વા વાચાય વા અભિહરિત્વા નિમન્તેય્યાતિ સમ્બન્ધો. યથા ચ કાયેન અભિહરેય્ય, વાચાય ચ,

તં વિધિં દસ્સેતું "**ઉપનેત્વા**"તિઆદિ વુત્તં **સઅન્તરન્તિ** અન્તરવાસકસહિતં. **ઉત્તરન્તિ** ઉત્તરાસઙ્ગં. **પરમન્તિ** અવસાનં. **અસ્સ ચીવરસ્સાતિ** અસ્સ સમુદાયભૂતસ્સ હરિતબ્બસ્સ ચીવરસ્સ. તગ્ગુણસંવિઞ્ઞાણો હિ અયં બાહિરત્થસમાસો યથા "લમ્બકણ્ણો"તિ દટ્ઠબ્બં. તેનાહ "**નિવાસનેના**"તિઆદિ. ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદેન હિ સબ્બે તંપરમંયેવ ગહેતું લભન્તિ.

યસ્મા અચ્છિન્નસબ્બચીવરેન તિચીવરમત્તકેનેવ ભિક્ખુના એવં પટિપજ્જિતબ્બં, અઞ્ઞેન પન અઞ્ઞથાપિ, તસ્મા તં વિભાગં દસ્સેતું "**તત્રાયં વિનિચ્છયો**"તિઆદિ વુત્તં. **અધિટ્ઠિતચીવરસ્સાતિ** તિચીવરાધિટ્ઠાનનયેન વા પરિક્ખારચોળવસેન વા યેન કેનચિ અધિટ્ઠિતચીવરસ્સ, ઇદઞ્ચ યેભુય્યેન અધિટ્ઠહિત્વા ચીવરં પરિભુઞ્જતો વુત્તં, ન પન અનધિટ્ઠિતચીવરસ્સ ચીવરે અચ્છિન્ને અયં વિધિ ન સમ્ભવતીતિ. યસ્સ વા તિચીવરતો અધિકમ્પિ ચીવરં અઞ્ઞત્થ અત્થિ, તત્થ નત્થિ, તેનાપિ તદા તત્થ અભાવતો દ્વે સાદિતું વટ્ટતિ. **પકતિયાવ સન્તરુત્તરેન ચરતીતિ** (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૫૨૩-૫૨૪) અત્થતકથિનત્તા વા સાસઙ્કસિક્ખાપદવસેન વા અવિપ્પવાસસમ્મુતિવસેન વા તતિયસ્સ અલાભેન વા ચરતિ. "દ્વે નટ્ઠાની"તિ અધિકારત્તા વુત્તં "**દ્વે સાદિતબ્બાની**"તિ. **એકં સાદિયન્તેનેવ સમો ભવિસ્સતીતિ** તિણ્ણં ચીવરાનં દ્વીસુ નટ્ઠેન એકં સાદિયન્તેન સમો ભવિસ્સતિ ઉભિન્નમ્પિ સન્તરુત્તરપરમતાય અવટ્ઠાનતો. **યસ્સ એકંયેવ હોતિ** અઞ્ઞેન કેનચિ કારણેન વિનટ્ઠસેસચીવરત્તા.

પઞ્ચસુ નટ્ઠેસૂતિ તિચીવરં ઉદકસાટિકા સંકચ્ચિકાતિ ઇમેસુ પઞ્ચસુ ચીવરેસુ નટ્ઠેસુ. "એકસ્મિં વા નટ્ઠે"તિ વચનવિપરિણામં કત્વા યોજેતબ્બં. **તતો ઉત્તરીતિ** સન્તરુત્તરપરમતો ઉત્તરિ.

સેસકં આહરિસ્સામીતિ દ્વે ચીવરાનિ કત્વા "સેસકં પુન આહરિસ્સામી"તિ અત્થો. **સેસકં તુય્હંયેવ હોતૂતિ વુત્તસ્સાતિ** દાનસમયે એવં વુત્તસ્સ. સચે પન "સેસકં આહરિસ્સામી"તિ વત્વા ગહેત્વા ગમનસમયેપિ "સેસકં તુય્હંયેવ હોતૂ"તિ વદન્તિ, લદ્ધકપ્પિયમેવ. **ન અચ્છિન્નનટ્ઠકારણા દિન્નન્તિ** બાહુસચ્ચાદિગુણવસેન દિન્નં. **વુત્તનયેનાતિ** "ઞાતકપ્પવારિતે વા વિઞ્ઞાપેન્તસ્સ, સમયે ચ અઞ્ઞસ્સ વા ઞાતકપ્પવારિતે તસ્સેવત્થાય વિઞ્ઞાપેન્તસ્સ"તિ વુત્તનયેન.

તતુત્તરિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. પઠમઉપક્ખટસિક્ખાપદવણ્ણના

ભિક્ખું પનેવ ઉદ્દિસ્સાતિ એત્થ **પનાતિ** નિપાતમત્તં, તથા **એવ**-સદ્દોપિ. તેનાહ "**ઇત્થન્નામસ્સા**"તિઆદિ. **અપદિસિત્વાતિ** કથેત્વા, આરબ્ભાતિ વા અત્થો. **અઞ્ઞાતકસ્સ ગહપતિસ્સાતિ** અઞ્ઞાતકગહપતિનાતિ અત્થો. કરણત્થે હિ ઇદં સામિવચનં. અટ્ઠકથાયં પન ઇદં સુવિઞ્ઞેય્યન્તિ ન વિચારિતં. ચીવરં ચેતાપેન્તિ પરિવત્તેન્તિ એતેનાતિ **ચીવરચેતાપન્નં** (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૫૨૮-૫૨૯), ચીવરમૂલં, **ન**-કારો પનેત્થ આગમો, "ચીવરચેતાપન"ન્તિપિ પઠન્તિ. તં પન યસ્મા હિરઞ્ઞાદીસુ અઞ્ઞતરં હોતિ, તસ્મા "**હિરઞ્ઞાદિક**"ન્તિ વુત્તં. તત્થ **હિરઞ્ઞન્તિ** કહાપણો વુચ્ચતિ. **આદિસદ્દેન** સુવણ્ણાદીનં ગહણં. **ઉપક્ખટન્તિ** ઉપટ્ઠાપિતં. તં ઉપક્ખરણં તેસં તથા સજ્જિતન્તિ આહ "**ઉપક્ખટં હોતીતિ સજ્જિતં હોતી**"તિ. **સંહરિત્વા ઠપિતન્તિ** રાસિં કત્વા ઠપિતં. પરિવત્તનઞ્ચ અકતસ્સ કારાપનં, કતસ્સ કિણનન્તિ આહ "**કારેત્વા વા કિણિત્વા વાતિ અત્થો**"તિ. **અચ્છાદેસ્સામીતિ** પારુપેસ્સામીતિ વુત્તં હોતિ. તેનાહ "**વોહારવચનમેત**"ન્તિ. **વોહારવચનન્તિ** ચ ઉપચારવચનન્તિ અત્થો.

‘‘તત્ર યે સો ભિક્ખૂ’’તિઆદીસુ કો પદસમ્બન્ધોતિ આહ **‘‘યત્ર સો ગહપતિ વા’’**તિઆદિ. **પુબ્બે અપ્પવારિતો**તિ ‘‘દસ્સામિ, કીદિસેન તે, ભન્તે, ચીવરેન અત્થો, કીદિસં તે ચીવરં ચેતાપેમી’’તિ પુબ્બે અવુત્તો. **ઉપસઙ્કમિત્વા**તિ **ગન્ત્વા**. પદભાજને પચુરવોહારવસેન ‘‘ઘરં ગન્ત્વા’’તિ (પારા॰ ૫૨૯) વુત્તં. એત્થ ચ **પચુરવોહારવસેના**તિ યેભુય્યવોહારવસેન. યેભુય્યેન હિ ઘરસામિકં દટ્ઠુકામા તસ્સ ઘરં ગચ્છન્તીતિ તથેવ બહુલવોહારો. **વિકપ્પન્તિ** વિસિટ્ઠો કપ્પો **વિકપ્પો, વિ**-સદ્દો ચેત્થ વિસિટ્ઠત્થો. તેનાહ **‘‘વિસિટ્ઠકપ્પ’’**ન્તિ. ઇમિના વચનત્થમાહ. **‘‘અધિકવિધાન’’**ન્તિ ઇમિના પન અધિપ્પાયત્થં. **યથા પન તમાપજ્જતી**તિ યેનાકારેન તં વિકપ્પં આપજ્જતિ. **તં દસ્સેતુન્તિ** તં આકારં દસ્સેતું.

‘‘સાધૂ’’તિ અયં સદ્દો સમ્પટિચ્છનસમ્પહંસનસુન્દરાયાચનાદીસુ દિસ્સતિ. તથા હેસ ‘‘સાધુ, ભન્તેતિ ખો સો ભિક્ખુ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દિત્વા અનુમોદિત્વા’’તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૩.૮૬) સમ્પટિચ્છને દિસ્સતિ, ‘‘સાધુ સાધુ સારિપુત્તા’’તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૩.૩૪૯; મ॰ નિ॰ ૧.૩૪૦) સમ્પહંસને.

> ‘‘સાધુ ધમ્મરુચિ રાજા, સાધુ પઞ્ઞાણવા નરો;
> સાધુ મિત્તાનમદ્દુબ્ભો, પાપસ્સાકરણં સુખ’’ન્તિઆદીસુ. (જા॰ ૨.૧૮.૧૦૧) –

સુન્દરે, ‘‘સાધુ મે, ભન્તે ભગવા, સંખિત્તેન ધમ્મં દેસેતૂ’’તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૩.૬૪-૬૮) આયાચને, ઇધાપિ આયાચનેયેવ દટ્ઠબ્બોતિ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૮૯; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧ મૂલપરિયાયસુત્તવણ્ણના; સુ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૧૫ અગ્ગિકભારદ્વાજસુત્તવણ્ણના; બુ॰ વં॰ અટ્ઠ॰ ૧.૪૯) આહ **‘‘સાધૂતિ આયાચને નિપાતો’’**તિ. તત્થ **આયાચને**તિ અભિમુખં યાચને, અભિપત્થનાયન્તિ અત્થો. પરિવિતક્કે નિપાતોતિ સમ્બન્ધો. **આલપતી**તિ આમન્તેતિ. **આયતાદીસૂ**તિ એત્થ **આદિ**સદ્દેન વિત્થતઅપ્પિતસણ્હાનં ગહણં. યસ્મા પન ન ઇમસ્સ આપજ્જનમત્તેનેવ આપત્તિ સીસં એતિ, તસ્મા **‘‘તસ્સ વચનેના’’**તિઆદિ વુત્તં. **પયોગે**તિ સુત્તપરિયેસનાદિપયોગે.

મહગ્ઘં ચેતાપેતુકામં અપ્પગ્ઘન્તિ વીસતિઅગ્ઘનકં ચીવરં ચેતાપેતુકામં ‘‘અલં મય્હં તેન, દસઅગ્ઘનકં વા અટ્ઠગ્ઘનકં વા દેહી’’તિ વદન્તસ્સાતિ અત્થો. **એવરૂપન્તિ** એવં સમભાગં, ઇમિના સમકન્તિ વુત્તં હોતિ. તઞ્ચ ખો અગ્ઘવસેનેવ, ન પમાણવસેન. અગ્ઘવડ્ઢનકઞ્હિ ઇદં સિક્ખાપદં.

પઠમઉપક્ખટસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. દુતિયઉપક્ખટસિક્ખાપદવણ્ણના

કસ્મા ઇમિના નયેન અત્થો વેદિતબ્બોતિ આહ **‘‘ઇદઞ્હી’’**તિઆદિ. **હી**તિ કારણત્થે નિપાતો. ન કોચિ વિસેસોતિ આહ **‘‘કેવલ’’**ન્તિઆદિ.

દુતિયઉપક્ખટસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. રાજસિક્ખાપદવણ્ણના

રાજતો ભોગ્ગન્તિ રાજતો લદ્ધભોગ્ગં. **રાજભોગ્ગો**તિ રાજામત્તો. **રાજતો ભોગો**તિ રઞ્ઞા દિન્નં ઇસ્સરિયં. **ઇમિનાતિઆદી**તિ ‘‘ઇમિના ચીવરચેતાપન્નેન ચીવરં ચેતાપેત્વા ઇત્થન્નામં ભિક્ખું ચીવરેન અચ્છાદેહી’’તિ ઇદં.

આગમનસુદ્ધિન્તિ મૂલસુદ્ધિં. યદિ હિ ઇમિના કપ્પિયનીહારેન અપેસેત્વા ‘‘ઇદં ઇત્થન્નામસ્સ ભિક્ખુનો દેહી’’તિ પેસેય્ય, સોપિ દૂતો તં ભિક્ખું ઉપસઙ્કમિત્વા એવં વદેય્ય ‘‘ઇદં ખો, ભન્તે, આયસ્મન્તં ઉદ્દિસ્સ ચીવરચેતાપન્નં આભતં, પટિગ્ગણ્હાતુ આયસ્મા ચીવરચેતાપન્ન’’ન્તિ (પારા॰ ૫૩૮), તદા પટિક્ખિપિત્વાપિ કપ્પિયકારકં પુટ્ઠેન તં નિદ્દિસિતું ન વટ્ટતિ. તેનાહ ‘‘**સચે હી**’’તિઆદિ. **અકપ્પિયવત્થું આરબ્ભાતિ** હિરઞ્ઞાદિં આરબ્ભ. **ઈદિસેન દૂતવચનેનાતિ** ‘‘પટિગ્ગણ્હાતુ આયસ્મા ચીવરચેતાપન્ન’’ન્તિ એવરૂપેન દૂતવચનેન. **તસ્માતિ** યસ્મા સમ્પટિચ્છિતું અકપ્પિયં હોતિ, તસ્મા. **સુવણ્ણન્તિ** જાતરૂપં. **રજતન્તિ** રૂપિયં. **કહાપણેનાતિ** સુવણ્ણમયો વા રૂપિયમયો વા પાકતિકો વા કહાપણો. **માસકોતિ** લોહમાસકો વા હોતુ, દારુમાસકો વા હોતુ, જતુમાસકો વા હોતુ, યો યો યત્થ યત્થ જનપદે યદા યદા વોહારં ગચ્છતિ, અન્તમસો અટ્ઠિમયોપિ ચમ્મમયોપિ રુક્ખફલબીજમયોપિ સમુટ્ઠાપિતરૂપોપિ અસમુટ્ઠાપિતરૂપોપિ સબ્બો ઇધ માસકોતિ વેદિતબ્બો. એત્થ ચ યં વત્તબ્બં, તં રૂપિયસિક્ખાપદે વક્ખામ.

મુત્તાતિ હત્થિકુમ્ભજાદિકા અટ્ઠવિધા મુત્તા. તથા હિ હત્થિકુમ્ભં વરાહદાઠં, ભુજઙ્ગસીસં, વલાહકં, વેળુ, મચ્છસિરો, સઙ્ખો, સિપ્પીતિ અટ્ઠ મુત્તાયોનિયો. તત્થ યા મચ્છસઙ્ખસિપ્પિજાતા, સા **સામુદ્દિકા**, ભુજઙ્ગજાપિ કાચિ સામુદ્દિકા હોતિ. ઇતરા **અસામુદ્દિકા**. યસ્મા પન બહુલં સામુદ્દિકાવ મુત્તા લોકે દિસ્સન્તિ, તત્થાપિ સિપ્પિજાવ, ઇતરા કદાચિ. તસ્મા **સમ્મોહવિનોદનિયં** ‘‘મુત્તાતિ સામુદ્દિકમુત્તા’’તિ (વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૧૭૨) વુત્તં. **મણીતિ** ઠપેત્વા વેળુરિયાદિકે અન્તમસો જાતિફલિકં ઉપાદાય સબ્બોપિ નીલપીતાદિવણ્ણભેદો મણીતિ વેદિતબ્બો, પચિત્વા કતો પન કાચમણિયેવેકો પત્તાદિભણ્ડમૂલત્થં સમ્પટિચ્છિતું વટ્ટતિ. **વેળુરિયો** નામ વંસવણ્ણમણિ. **સઙ્ખોતિ** ધમનસઙ્ખો ધોતવિદ્ધો રતનમિસ્સો, પાનીયસઙ્ખો પન રતનામિસ્સકતો, સો ચ અઞ્જનાદિભેસજ્જત્થાય, ભણ્ડમૂલત્થાય ચ સમ્પટિચ્છિતું વટ્ટતિ. **સિલાતિ** ધોતવિદ્ધા રતનસંયુત્તા મુગ્ગવણ્ણા સિલા. રતનેન પન અમિસ્સા સત્થકનિસાનાદિઅત્થાય પટિગ્ગણ્હિતું વટ્ટતિ. એત્થ ચ ‘‘**રતનસંયુત્તાતિ** સુવણ્ણેન સદ્ધિં યોજેત્વા પચિત્વા કતા’’તિ વદન્તિ. **પવાળન્તિ** ધોતમ્પિ અધોતમ્પિ સબ્બં પવાળં. **લોહિતઙ્કોતિ** રત્તમણિ. **મસારગલ્લન્તિ** કબરમણિ. યં ‘‘મરકત’’ન્તિપિ વુચ્ચતિ.

સત્ત ધઞ્ઞાનીતિ સાનુલોમાનિ સાલિઆદીનિ સત્ત ધઞ્ઞાનિ. નીવારાદિઉપધઞ્ઞસ્સ પન સાલિઆદિમૂલધઞ્ઞન્તોગધત્તા ‘‘સત્ત ધઞ્ઞાની’’તિ વુત્તં. **દાસિદાસખેત્તવત્થુપુપ્ફારામફલારામાદયોતિ** એત્થ **દાસી** નામ અન્તોજાતધનક્કીતકરમરાનીતપ્પભેદા. તથા **દાસો**. **ખેત્તં** નામ યસ્મિં પુબ્બણ્ણં રુહતિ. **વત્થુ** નામ યસ્મિં અપરણ્ણં રુહતિ. યત્થ વા ઉભયમ્પિ રુહતિ, તં **ખેત્તં**. તદત્થાય અકતભૂમિભાગો **વત્થુ**. ખેત્તવત્થુસીસેન ચેત્થ વાપિતળાકાદીનિપિ સઙ્ગહિતાનેવ. વસ્સિકાદીનં પુપ્ફનકો **પુપ્ફારામો**. અમ્બફલાદીનં ફલનકો **ફલારામો**. ન કેવલઞ્ચ અત્તનોયેવત્થાય સમ્પટિચ્છિતું ન વટ્ટતિ, સચેપિ કોચિ જાતરૂપરજતં આનેત્વા ‘‘ઇદં સઙ્ઘસ્સ દમ્મિ, આરામં વા કરોથ, ચેતિયં વા ભોજનસાલાદીનં વા અઞ્ઞતર’’ન્તિ વદતિ, ઇદમ્પિ સમ્પટિચ્છિતું ન વટ્ટતિ. ‘‘યસ્સ કસ્સચિ હિ અઞ્ઞસ્સ અત્થાય સમ્પટિચ્છન્તસ્સ દુક્કટં હોતી’’તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૩૮-૫૩૯) **મહાપચ્ચરિયં** વુત્તં. તેનાહ ‘‘**ચેતિયસઙ્ઘગણપુગ્ગલાનં વા અત્થાય સમ્પટિચ્છિતું ન વટ્ટન્તી**’’તિ.

સચે પન સઙ્ઘં વા ગણં વા પુગ્ગલં વા અનામસિત્વા ‘‘ઇદં હિરઞ્ઞસુવણ્ણં ચેતિયસ્સ દેમ, વિહારસ્સ દેમ, નવકમ્મસ્સ દેમા’’તિ વદન્તિ, પટિક્ખિપિતું ન વટ્ટતિ. ‘‘ઇમે ઇદં ભણન્તી’’તિ કપ્પિયકારકાનં આચિક્ખિતબ્બં. ‘‘ચેતિયાદીનં અત્થાય તુમ્હે ગહેત્વા ઠપેથા’’તિ વુત્તે પન ‘‘અમ્હાકં ગહેતું ન વટ્ટતી’’તિ પટિક્ખિપિતબ્બં.

વેય્યાવચ્ચકરોતિ કિચ્ચકરો. ઇધ પન સબ્બો કિચ્ચકરોવ ''વેય્યાવચ્ચકરો''તિ અધિપ્પેતોતિ આહ ''**કપ્પિયકારકો**''તિ. **એસો ખો**તિ ''અસુકવીથિયં અસુકઘરે અસુકનામો''તિ પરમ્મુખં વદતિ. **ઇતરમ્પી**તિ પરમ્મુખાનિદ્દિટ્ઠમ્પિ. ''અત્થો મે, આવુસો, ચીવરેના''તિ એતં ચોદનાલક્ખણનિદસ્સનન્તિ સમ્બન્ધો. તત્થ **ચોદનાલક્ખણનિદસ્સન**ન્તિ વાચાય ચોદનાલક્ખણનિદસ્સનં. તેનાહ ''**સચે હી**''તિઆદિ. ઇદં વા વચનં વત્તબ્બન્તિ સમ્બન્ધો. એતસ્સ વા અત્થો યાય કાયચિ ભાસાય વત્તબ્બોતિ સમ્બન્ધો. ''દેહિ મે ચીવરં, આહર મે ચીવરં, પરિવત્તેહિ મે ચીવરં, ચેતાપેહિ મે ચીવર''ન્તિ એતાનિ પન વચનાનિ એતેસં વા અત્થો યાય કાયચિ ભાસાય ન વત્તબ્બો. તેનાહ ''**દેહિ મે**''તિઆદિ. **સાધેય્યા**તિ નિપ્ફાદેય્ય. **ઇચ્ચેતં કુસલ**ન્તિ એવં યાવતતિયં ચોદનેન તસ્સ ચીવરસ્સ યદેતં અભિનિપ્ફાદનં, એતં કુસલં સાધુ સુટ્ઠૂતિ અત્થો. તેનાહ ''**એતં સુન્દર**''ન્તિ.

છક્ખત્તું પરમો પરિચ્છેદો અસ્સાતિ **છક્ખત્તુપરમં**. ઇદઞ્હિ ''ઠાતબ્બ''ન્તિ ઇમિસ્સા કિરિયાય વિસેસનં, છક્ખત્તુપરમં ઠાનં કાતબ્બન્તિ અત્થો. તેનાહ ''**ભાવનપુંસકવચનમેત**''ન્તિ, એતં ભાવે ઠાતબ્બન્તિ વુત્તધાત્વત્થમત્તે સાધેતબ્બે નપુંસકલિઙ્ગવચનન્તિ અત્થો. **ન નિસીદિતબ્બ**ન્તિ ''ઇધ, ભન્તે, નિસીદથા''તિ વુત્તેપિ ન નિસીદિતબ્બં . **ન આમિસં પટિગ્ગહેતબ્બ**ન્તિ યાગુખજ્જકાદિભેદં કિઞ્ચિ આમિસં ''ગણ્હથ, ભન્તે''તિ યાચિયમાનેનાપિ ન ગણ્હિતબ્બં. **ન ધમ્મો ભાસિતબ્બો**તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૩૮-૫૩૯) ''મઙ્ગલં વા અનુમોદનં વા ભાસથા''તિ યાચિયમાનેનાપિ ન કિઞ્ચિ ભાસિતબ્બં. **ઠાનં ભઞ્જતી**તિ ઠિતિં વિનાસેતિ. ઠત્વા ચીવરં ગહેતું આગતેન હિ તં ઉદ્દિસ્સ તુણ્હીભૂતેન ઠાતબ્બમેવ, ન નિસજ્જાદિકં કાતબ્બં. ઇમિના પન તં કતન્તિ ઠાનં વિનાસિતં હોતિ. તેનાહ ''**આગતકારણં વિનાસેતી**''તિ. ''આગતકારણં નામ ઠાનમેવ, તસ્મા 'ન કાતબ્બ'ન્તિ વારિતસ્સ કતત્તા નિસજ્જાદીસુ કતેસુ છસુ ઠાનેસુ એકં ઠાનં ભઞ્જતી''તિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૫૩૭-૫૩૯) અયમેત્થ અધિપ્પાયો. છક્ખત્તુપરમં તુણ્હીભૂતેન ઉદ્દિસ્સ ઠાતબ્બં. ''ન અઞ્ઞં કિઞ્ચિ કાતબ્બ''ન્તિ હિ ઇદં ઠાનલક્ખણં. તેનેવાહ ''**ઇદ**''ન્તિઆદિ. તત્થ **ઇદ**ન્તિ ''ચતુક્ખત્તું પઞ્ચક્ખત્તું, છક્ખત્તુપરમં તુણ્હીભૂતેન ઉદ્દિસ્સ ઠાતબ્બ''ન્તિ વચનં. એત્થ ચ ''નિસીદનાદિમ્હિ કતે પુન ચીવરં ગહેતું ન લભતી''તિ કેચિ. ''દ્વે ઠાનાનિ પરિહાયન્તી''તિ અઞ્ઞે. ''એકં ઠાનં પરિહાયતી''તિ અપરે. **ઉભયં કરોતી**તિ ચોદેતિપિ તિટ્ઠતિપિ.

''**તત્ર તત્ર ઠાને તિટ્ઠતી**''તિ ઇદં ચોદકસ્સ ઠિતટ્ઠિતટ્ઠાનતો અપક્કમ્મ તત્ર તત્ર ચીવરં ઉદ્દિસ્સ ઠાનંયેવ સન્ધાય વુત્તં. **એત્થા**તિ એતેસુ દ્વીસુ ચોદનાટ્ઠાનેસુ.

કિં પન સબ્બકપ્પિયકારકેસુ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૩૮-૫૩૯; વિ॰ સઙ્ગ॰ અટ્ઠ॰ ૬૫) એવં પટિપજ્જિતબ્બન્તિ? ન પટિપજ્જિતબ્બં. અયઞ્હિ કપ્પિયકારકો નામ સઙ્ખેપતો દુવિધો નિદ્દિટ્ઠો ચ અનિદ્દિટ્ઠો ચ. તત્થ ચ નિદ્દિટ્ઠો દુવિધો ભિક્ખુના નિદ્દિટ્ઠો, દૂતેન નિદ્દિટ્ઠોતિ. અનિદ્દિટ્ઠોપિ દુવિધો મુખવેવટિકકપ્પિયકારકો, પરમ્મુખકપ્પિયકારકોતિ. તેસુ ભિક્ખુના નિદ્દિટ્ઠો સમ્મુખાસમ્મુખવસેન ચતુબ્બિધો હોતિ, તથા દૂતેન નિદ્દિટ્ઠોપિ.

કથં? ઇધેકચ્ચો ભિક્ખુસ્સ ચીવરત્થાય દૂતેન અકપ્પિયવત્થું પહિણતિ, દૂતો ચ તં ભિક્ખું ઉપસઙ્કમિત્વા ''ઇદં, ભન્તે, ઇત્થન્નામેન તુમ્હાકં ચીવરત્થાય પહિતં, ગણ્હથ ન''ન્તિ વદતિ. ભિક્ખુ ''ઇદં ન કપ્પતી''તિ પટિક્ખિપતિ. દૂતો ''અત્થિ પન તે, ભન્તે, વેય્યાવચ્ચકરો''તિ પુચ્છતિ, પુઞ્ઞત્થિકેહિ ચ ઉપાસકેહિ ''ભિક્ખૂનં વેય્યાવચ્ચં કરોથા''તિ આણત્તા વા ભિક્ખૂનં વા સન્દિટ્ઠા સમ્ભત્તા કેચિ વેય્યાવચ્ચકરા હોન્તિ, તેસં અઞ્ઞતરો તસ્મિં ખણે ભિક્ખુસ્સ સન્તિકે નિસિન્નો હોતિ, ભિક્ખુ તં નિદ્દિસતિ ''અયં ભિક્ખૂનં વેય્યાવચ્ચકરો''તિ . દૂતો તસ્સ હત્થે અકપ્પિયવત્થું દત્વા ''થેરસ્સ ચીવરં કિણિત્વા દેહી''તિ ગચ્છતિ, અયં **ભિક્ખુના સમ્મુખાનિદ્દિટ્ઠો**.

નો ચે ભિક્ખુસ્સ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૩૭; વિ॰ સઙ્ગ॰ અટ્ઠ॰ ૬૫) સન્તિકે નિસિન્નો હોતિ, અપિચ ખો ભિક્ખુ નિદ્દિસતિ ‘‘અસુકસ્મિં નામ ગામે ઇત્થન્નામો ભિક્ખૂનં વેય્યાવચ્ચકરો’’તિ. સો ગન્ત્વા તસ્સ હત્થે અકપ્પિયવત્થું દત્વા ‘‘થેરસ્સ ચીવરં કિણિત્વા દદેય્યાસી’’તિ આગન્ત્વા ભિક્ખુસ્સ આરોચેત્વા ગચ્છતિ, અયમેકો **ભિક્ખુના અસમ્મુખાનિદ્દિટ્ઠો**.

ન હેવ ખો સો દૂતો અત્તના આગન્ત્વા આરોચેતિ, અપિચ ખો અઞ્ઞં પહિણતિ ‘‘દિન્નં મયા, ભન્તે, તસ્સ હત્થે ચીવરચેતાપન્નં, ચીવરં ગણ્હેય્યાથા’’તિ, અયં દુતિયો **ભિક્ખુના અસમ્મુખાનિદ્દિટ્ઠો**.

ન હેવ ખો અઞ્ઞં પહિણતિ, અપિચ ખો ગચ્છન્તોવ ભિક્ખું વદતિ ‘‘અહં તસ્સ હત્થે ચીવરચેતાપન્નં દસ્સામિ, તુમ્હે ચીવરં ગણ્હેય્યાથા’’તિ, અયં તતિયો **ભિક્ખુના અસમ્મુખાનિદ્દિટ્ઠો**તિ એવં એકો સમ્મુખાનિદ્દિટ્ઠો તયો અસમ્મુખાનિદ્દિટ્ઠાતિ ઇમે ચત્તારો **ભિક્ખુના નિદ્દિટ્ઠવેય્યાવચ્ચકરા** નામ. એતેસુ ઇમસ્મિં રાજસિક્ખાપદે વુત્તનયેનેવ પટિપજ્જિતબ્બં.

અપરો ભિક્ખુ પુરિમનયેનેવ દૂતેન પુચ્છિતો નત્થિતાય વા અવિચારેતુકામતાય વા ‘‘નત્થમ્હાકં કપ્પિયકારકો’’તિ વદતિ, તસ્મિઞ્ચ ખણે કોચિ મનુસ્સો આગચ્છતિ, દૂતો તસ્સ હત્થે અકપ્પિયવત્થું દત્વા ‘‘ઇમસ્સ હત્થતો ચીવરં ગણ્હેય્યાથા’’તિ વત્વા ગચ્છતિ, અયં **દૂતેન સમ્મુખાનિદ્દિટ્ઠો**.

અપરો દૂતો ગામં પવિસિત્વા અત્તના અભિરુચિતસ્સ કસ્સચિ હત્થે અકપ્પિયવત્થું દત્વા પુરિમનયેનેવ આગન્ત્વા વા આરોચેતિ, અઞ્ઞં વા પહિણતિ, ‘‘અહં અસુકસ્સ નામ હત્થે ચીવરચેતાપન્નં દસ્સામિ, તુમ્હે ચીવરં ગણ્હેય્યાથા’’તિ વત્વા વા ગચ્છતિ, અયં તતિયો **દૂતેન અસમ્મુખાનિદ્દિટ્ઠો**તિ એવં એકો સમ્મુખાનિદ્દિટ્ઠો, તયો અસમ્મુખાનિદ્દિટ્ઠાતિ ઇમે ચત્તારો **દૂતેન નિદ્દિટ્ઠવેય્યાવચ્ચકરા** નામ. એતેસુ મેણ્ડકસિક્ખાપદે વુત્તનયેનેવ પટિપજ્જિતબ્બં.

વુત્તઞ્હેતં –

> ‘‘સન્તિ, ભિક્ખવે, મનુસ્સા સદ્ધા પસન્ના, તે કપ્પિયકારકાનં હત્થે હિરઞ્ઞં ઉપનિક્ખિપન્તિ ‘ઇમિના અય્યસ્સ યં કપ્પિયં, તં દેથા’તિ. અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, યં તતો કપ્પિયં, તં સાદિતું, ન ત્વેવાહં, ભિક્ખવે, કેનચિ પરિયાયેન જાતરૂપરજતં સાદિતબ્બં પરિયેસિતબ્બન્તિ વદામી’’તિ (મહાવ॰ ૨૯૯).

એત્થ ચ ચોદનાય પરિમાણં નત્થિ. મૂલં અસાદિયન્તેન સહસ્સક્ખત્તુમ્પિ ચોદનાય વા ઠાનેન વા કપ્પિયભણ્ડં સાદિતું વટ્ટતિ. નો ચે દેતિ, અઞ્ઞં કપ્પિયકારકં ઠપેત્વાપિ આહરાપેતબ્બં. સચે ઇચ્છતિ, મૂલસામિકાનમ્પિ કથેતબ્બં. નો ચે ઇચ્છતિ, ન કથેતબ્બં.

અપરો ભિક્ખુ પુરિમનયેનેવ દૂતેન પુચ્છિતો ‘‘નત્થમ્હાકં કપ્પિયકારકો’’તિ વદતિ, તદઞ્ઞો સમીપે ઠિતો સુત્વા ‘‘આહર, ભો, અહં અય્યસ્સ ચીવરં ચેતાપેત્વા દસ્સામી’’તિ વદતિ. દૂતો ‘‘હન્દ, ભો, દદેય્યાસી’’તિ તસ્સ હત્થે દત્વા ભિક્ખુસ્સ અનારોચેત્વાવ ગચ્છતિ, અયં **મુખવેવટિકકપ્પિયકારકો**.

અપરો (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૩૮-૫૩૯; વિ॰ સઙ્ગ॰ અટ્ઠ॰ ૬૫) ભિક્ખુનો ઉપટ્ઠાકસ્સ વા અઞ્ઞસ્સ વા હત્થે અકપ્પિયવત્થું દત્વા ‘‘થેરસ્સ ચીવરં દદેય્યાસી’’તિ એત્તોવ પક્કમતિ, અયં **પરમ્મુખકપ્પિયકારકો**તિ ઇમે દ્વે

અનિદ્દિટ્ઠકપ્પિયકારકા નામ. એતેસુ અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતેસુ વિય પટિપજ્જિતબ્બં.

સચે સયમેવ ચીવરં આનેત્વા દેન્તિ, ગહેતબ્બં. નો ચે, ન કિઞ્ચિ વત્તબ્બા. તેનાહ ''**સચે**''તિઆદિ. **કપ્પિયકારકે**તિ સમ્મુખાસમ્મુખવસેન ચત્તારો કપ્પિયકારકેતિ અત્થો. ''**દાયકો સયમેવા**''તિ ઇમિના ભિક્ખું પટિક્ખિપતિ, ન દૂતં. તસ્મા દૂતેન નિદ્દિટ્ઠોપિ યથારુચિ ચોદેતું વટ્ટતિ. મુખં વિવરિત્વા સયમેવ કપ્પિયકારકત્તં ઉપગતોતિ **મુખવેવટિકકપ્પિયકારકો. એવન્તિ** ''એસો ખો''તિઆદિના યથાવુત્તેન આકારેન. **દસ્સિતા હોન્તિ** સઙ્ખેપતોતિ અધિપ્પાયો.

વુત્તચોદનાટ્ઠાનપરિમાણતોતિ વુત્તચોદનાપરિમાણતો ચ વુત્તટ્ઠાનપરિમાણતો ચ. **સન્તિકન્તિ** સમીપં. **તત્થા**તિ એત્થ કથમયમત્થો લબ્ભતીતિ આહ ''**સમીપત્થે હિ ઇદં ભુમ્મવચન**''ન્તિ . ઇદં વુત્તં હોતિ – ''ગઙ્ગાયં ગોયૂથાનિ ચરન્તિ, કૂપે ગગ્ગકૂલ''ન્તિઆદીસુ વિય યસ્મા સમીપાધારે ઇદં સત્તમીવિભત્તિવચનં, તસ્મા અયમત્થો લબ્ભતીતિ. **એવં અકરોન્તો**તિ સામં વા અગચ્છન્તો, દૂતં વા અપાહેન્તો.

અજ્જણ્હો, ભન્તે, આગમેહીતિ, ભન્તે, અજ્જ એકદિવસં અમ્હાકં તિટ્ઠ, અધિવાસેહીતિ અત્થો. **તિકપાચિત્તિયન્તિ** અતિરેકેસુ ચોદનાટ્ઠાનેસુ અતિરેકસઞ્ઞિવેમતિકઊનકસઞ્ઞીનં વસેન તીણિ પાચિત્તિયાનિ. તિક્ખત્તું ચોદનાય છક્ખત્તું ઠાનેન, ઊનકતિક્ખત્તું ચોદનાય ઊનકચ્છક્ખત્તું ઠાનેન લદ્ધેપિ અનાપત્તિ. **અપ્પિતતા**તિ પતિટ્ઠાપિતતા, ''સઞ્ઞત્તો સો મયા''તિઆદિના (પારા॰ ૫૩૮) કથિતતાતિ વુત્તં હોતિ.

રાજસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચીવરવગ્ગો પઠમો.

૨. એળકલોમવગ્ગો

૧. કોસિયસિક્ખાપદવણ્ણના

કોસિયમિસ્સકન્તિ ''કોસકારકા''તિ લદ્ધવોહારાનં પાણકાનં કોસતો નિબ્બત્તં અંસુ **કોસિયં**, તેન મિસ્સં **કોસિયમિસ્સકં**. તેન પન કોસિયેન અપ્પકેનાપિ મિસ્સિતં કોસિયમિસ્સકમેવ, ન ઇદં અબ્બોહારિકન્તિ વત્તું લબ્ભા. તેનાહ ''**એકેનાપી**''તિઆદિ. **કોસિયંસુના**તિ કિમિકોસસમ્ભવેન અંસુના. ''**અન્તમસો**''તિઆદિકં પન ઇમસ્સ સિક્ખાપદસ્સ અચિત્તકત્તા વુત્તં. **સન્થતં** નામ સન્થરિત્વા કતં અવાયિમં. તેનાહ ''**સમે ભૂમિભાગે**''તિઆદિ. **ઇમસ્સેવ વચનસ્સ અનુસારેના**તિ ઇમસ્સેવ પઠમસન્થતસ્સ નિસ્સજ્જનવિધાનવચનાનુસારેન. **સબ્બસન્થતન્તિ** સબ્બસન્થતનિસ્સજ્જનવિધાનં.

અઞ્ઞસ્સત્થાય કારાપને દુક્કટત્તા અત્તનો અત્થાય કારાપનવસેન ''**સાણત્તિક**''ન્તિ વુત્તં. **અત્તના વિપ્પકતપરિયોસાપનનયેના**તિ ''અત્તના વિપ્પકતં અત્તના પરિયોસાપેતિ, નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં. અત્તના વિપ્પકતં પરેહિ પરિયોસાપેતિ, નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં. પરેહિ વિપ્પકતં અત્તના પરિયોસાપેતિ, નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં. પરેહિ વિપ્પકતં પરેહિ પરિયોસાપેતિ, નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિય''ન્તિ (પારા॰ ૫૪૫) ઇમિના નયેન. **વિતાનાદિકરણે**તિ વિતાનભૂમત્થરણસાણિપાકારભિસિબિબ્બોહનકરણે. યથા ચ વિતાનાદિકરણે, એવં તેનાકારેન પરિભોગેપિ અનાપત્તિ. ''અવાયિમ''ન્તિ (પારા॰ ૫૪૪) વુત્તત્તા વાયિત્વા કરોન્તસ્સાપિ અનાપત્તિ.

કોસિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. સુદ્ધકાળકસિક્ખાપદવણ્ણના

કાળકાનન્તિ સભાવેન વા રજનેન વા કાળકાનં. યથાહ ‘‘કાળકં નામ દ્વે કાળકાનિ જાતિયા કાળકં વા રજનકાળકં વા’’તિ. **અઞ્ઞેહિ અમિસ્સિતાન**ન્તિ અઞ્ઞેહિ અમિસ્સિતકાળકાનન્તિ અત્થો. ‘‘યથા પઠમે ‘એકેનાપિ કોસિયંસુના’તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ કોસિયસિક્ખાપદવણ્ણના) વુત્તં, તથા ઇધાપિ ‘એકેનાપિ અઞ્ઞેન અમિસ્સેત્વા’તિ અવુત્તત્તા અઞ્ઞેન પન મિસ્સકભોગેપિ અપઞ્ઞાયમાનરૂપકં ચે ‘સુદ્ધકાળક’મિચ્ચેવ વુચ્ચતી’’તિ (વજિર॰ ટી॰ પારાજિક ૫૪૭) વદન્તિ.

એત્થ ચ ‘‘ઇદં મે, ભન્તે, સુદ્ધકાળકાનં એળકલોમાનં સન્થત’’ન્તિઆદિના (પારા॰ ૫૪૯) નિસ્સજ્જનવિધાનં વેદિતબ્બં. **સેસ**ન્તિ પુબ્બપયોગદુક્કટચતુક્કપાચિત્તિયાદિકં. અઙ્ગેસુ પન ‘‘**સુદ્ધકાળકભાવો**’’તિ અયં વિસેસો.

સુદ્ધકાળકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. દ્વેભાગસિક્ખાપદવણ્ણના

ગહેતબ્બાતિ યથા કાળકા અધિકા ન હોન્તિ, તથા ગહેતબ્બા. ઠપેત્વા ચેત્થ કાળકઓદાતે અવસેસા ગોચરિયેસુયેવ સઙ્ગહં ગચ્છન્તીતિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૫૫૨) દટ્ઠબ્બં. એત્થ ચ **દ્વે ભાગા**તિ ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદો કાળકાનં અધિકગ્ગહણસ્સ પટિક્ખેપવસેન સિક્ખાપદસ્સ પઞ્ઞત્તત્તા. તસ્મા કાળકાનં ભાગદ્વયતો અધિકં ન વટ્ટતિ, ઊનકં વટ્ટતિ. તેનાહ ‘‘**એકસ્સાપી**’’તિઆદિ. **એકસ્સાપિ કાળકલોમસ્સ અતિરેકભાવે**તિ તુલાય ધારયિત્વા ઠપિતેસુ અન્તમસો વાતવેગેનપિ પહિતસ્સ એકસ્સાપિ કાળકલોમસ્સ અધિકભાવે સતીતિ અત્થો. ‘‘**તતિયં ઓદાતાનં, ચતુત્થં ગોચરિયાન**’’ન્તિ ઇદં પન હેટ્ઠિમપરિચ્છેદો તેસં અધિકગ્ગહણે પટિક્ખેપાભાવતો. તસ્મા તેસં વુત્તપ્પમાણતો અધિકમ્પિ વટ્ટતિ.

એત્થ ચ ‘‘ઇદં મે, ભન્તે, સન્થતં અનાદિયિત્વા દ્વે તુલે સુદ્ધકાળકાનં એળકલોમાનં, તુલં ઓદાતાનં, તુલં ગોચરિયાનં સન્થતં કારાપિતં નિસ્સગ્ગિય’’ન્તિ (પારા॰ ૫૫૪) ઇમિના નયેન નિસ્સજ્જનવિધાનં વેદિતબ્બં. આદાય ચ વુત્તપરિચ્છેદેન અનાદાય ચ કરણતો **કિરિયાકિરિયં**. **સેસ**ન્તિ પુબ્બપયોગદુક્કટચતુક્કપાચિત્તિયાદિકં. અયં પન વિસેસો – તુલં ઓદાતાનં તુલં ગોચરિયાનં આદિયિત્વા કરણે, બહુતરં ઓદાતાનં બહુતરં ગોચરિયાનં આદિયિત્વા કરણે , સુદ્ધં ઓદાતાનં સુદ્ધં ગોચરિયાનં આદિયિત્વા કરણે ચ અનાપત્તીતિ.

અઙ્ગેસુ પન પઠમઙ્ગં કાળકાનં દ્વેભાગતો અતિરેકભાવોતિ દટ્ઠબ્બં. ઇમાનિ તીણિ ન કેવલં અનિસ્સટ્ઠાનેવ પરિભુઞ્જિતું ન વટ્ટન્તીતિ આહ ‘‘**ઇમાનિ પના**’’તિઆદિ. ‘‘**પરિભુઞ્જિતું ન વટ્ટન્તી**’’તિ ઇમિના યદિ પરિભુઞ્જતિ, દુક્કટન્તિ દસ્સેતિ.

દ્વેભાગસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. છબ્બસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના

યં સન્થતસમ્મુતિં દેતીતિ સમ્બન્ધો. **ગિલાનસ્સ ભિક્ખુનો**તિ યસ્સ વિના સન્થતા ન ફાસુ હોતિ, ન સક્કોતિ ચ સન્થતં આદાય પક્કમિતું, એવંભૂતસ્સ ગિલાનસ્સ ભિક્ખુનો. **સન્થતસમ્મુતિં દેતી**તિ ''સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો, અયં ઇત્થન્નામો ભિક્ખુ ગિલાનો ન સક્કોતિ સન્થતં આદાય પક્કમિતુ''ન્તિઆદિના (પારા॰ ૫૬૦) પદભાજને વુત્તાય ઞત્તિદુતિયકમ્મવાચાય સન્થતસમ્મુતિં દેતિ.

સાતિ સન્થતસમ્મુતિ. **વૂપસન્તો વા પુન કુપ્પતી**તિ વૂપસન્તો વા સો આબાધો પુન કુપ્પતિ, અનુવસ્સમ્પિ કાતું વટ્ટતિ, પુન સમ્મુતિદાનકિચ્ચં નત્થીતિ અધિપ્પાયો. ન કેવલં તસ્મિંયેવ રોગે કુપ્પિતે, અથ ખો અઞ્ઞસ્મિં રોગે કુપ્પિતેપિ ગતગતટ્ઠાને અનુવસ્સં કાતું લભતિ. તેનેવ હિ **સમન્તપાસાદિકાયં** ''સચે અરોગો હુત્વા પુન મૂલબ્યાધિનાવ ગિલાનો હોતિ , સોયેવ પરિહારો, નત્થઞ્ઞં 'સમ્મુતિકિચ્ચ'ન્તિ **કુસ્સદેવત્થેરો** આહ. **ઉપતિસ્સત્થેરો** પન સો વા બ્યાધિ પટિકુપ્પતુ, અઞ્ઞો વા, સકિં 'ગિલાનો'તિ નામં લદ્ધં લદ્ધમેવ, પુન 'સમ્મુતિકિચ્ચં નત્થી'તિ આહા''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૫૭) ઉપતિસ્સત્થેરવાદો પચ્છા વુત્તો.

એત્થ ચ ''ઇદં મે, ભન્તે, સન્થતં ઊનકછબ્બસ્સાનિ કારાપિતં અઞ્ઞત્ર ભિક્ખુસમ્મુતિયા નિસ્સગ્ગિય''ન્તિ (પારા॰ ૫૬૨) ઇમિના નયેન નિસ્સજ્જનવિધાનં વેદિતબ્બં. ''**સેસં પઠમસદિસમેવા**''તિ ઇમિના ''અત્તના કતં પરેહિ પરિયોસાપેતી''તિઆદિકં અતિદિટ્ઠં. અયં પન વિસેસો – પરિપુણ્ણે છબ્બસ્સે વા અતિરેકછબ્બસ્સે વા અનાપત્તિ. અઙ્ગેસુ ચ છબ્બસ્સાનં અન્તોભાવો નાનાત્તં.

છબ્બસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. નિસીદનસિક્ખાપદવણ્ણના

નિસીદનસન્થતન્તિ ''નિસીદનં નામ સદસં વુચ્ચતી''તિ એત્થ પદભાજનિયં (પારા॰ ૫૬૮) વુત્તત્તા સદસં સન્થતં, એત્થ ચ નિસીદનગ્ગહણં સન્થતે ચીવરસઞ્ઞાનિવારણત્થં, યતો તે ભિક્ખૂ કમ્બલચીવરસઞ્ઞાય સન્થતં છટ્ટેત્વા ધુતઙ્ગાનિ સમાદિયિંસુ. સયનાસનપ્પયોજનત્તા સન્થતસ્સ ''**પુરાણસન્થતં નામા**''તિઆદિ વુત્તં. **યત્થા**તિ યસ્મિં સન્થતે. **વિદત્થિમત્ત**ન્તિ સુગતવિદત્થિમત્તં. ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદો ચાયં ''અનાપત્તિ અલભન્તો થોકતરં આદિયિત્વા કરોતી''તિ (પારા॰ ૫૭૦) પદભાજને વુત્તત્તા. **એકદેસે**તિ ઇદાનિ કત્તબ્બનવસન્થતસ્સ એકપ્પદેસે. **વિજટેત્વા**તિ વિદ્ધંસેત્વા. **અનાદા**તિ **ય**-કારલોપેનાયં નિદ્દેસોતિ આહ ''**સતિ પુરાણસન્થતે અગ્ગહેત્વા**''તિ.

એત્થ ચ ''ઇદં મે, ભન્તે, નિસીદનસન્થતં અનાદિયિત્વા પુરાણસન્થતસ્સ સામન્તા સુગતવિદત્થિં કારાપિતં નિસ્સગ્ગિય''ન્તિ (પારા॰ ૫૬૮) ઇમિના નયેન નિસ્સજ્જનવિધાનં વેદિતબ્બં. **સન્થતવિસ્સજ્જનવત્થુસ્મિં પઞ્ઞત્ત**ન્તિ ભગવતા સન્થતાનિ વિપ્પકિણ્ણાનિ દિસ્વા ''સદ્ધાદેય્યવિનિપાતને કારણં નત્થિ, પરિભોગુપાયં નેસં દસ્સેસ્સામી''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૬૬) સન્થતવિસ્સજ્જનવત્થુસ્મિં પઞ્ઞત્તં. કિરિયાકિરિયત્તા ઇમસ્સ સિક્ખાપદસ્સ ''**સેસં તતિયસદિસમેવા**''તિ વુત્તં, દ્વેભાગસિક્ખાપદસદિસમેવાતિ અત્થો. અયં પન વિસેસો – પુરાણસન્થતસ્સ સામન્તા સુગતવિદત્થિયા આદાય કરણે, અલભન્તસ્સ થોકતરં આદાય કરણે, સબ્બથા અલભન્તસ્સ અનાદાય કરણે ચ અનાપત્તીતિ. અઙ્ગેસુ પનેત્થ પઠમઙ્ગપુરાણસન્થતસ્સ સામન્તા સુગતવિદત્થિઅનાદિયનાતિ દટ્ઠબ્બં.

નિસીદનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. એળકલોમસિક્ખાપદવણ્ણના

અદ્ધાનમગ્ગપ્પટિપન્નસ્સાતિ અદ્ધાનમેવ મગ્ગો **અદ્ધાનમગ્ગો**, તં પટિપન્નસ્સાતિ અત્થો. તેનાહ “**અદ્ધાનસઙ્ખાત**”ન્તિઆદિ. અદ્ધાનસદ્દેન વિસેસિતત્તા પન “**દીઘમગ્ગ**”ન્તિ વુત્તં. અદ્ધાનગમનસમયસ્સ વિભઙ્ગે ‘‘અદ્ધયોજનં ગચ્છિસ્સામીતિ ભુઞ્જિતબ્બ’’ન્તિઆદિવચનતો (પાચિ॰ ૨૧૮) અદ્ધયોજનમ્પિ અદ્ધાનમગ્ગો હોતિ. એળકલોમાનિ ચેતાનિ અદ્ધાનમગ્ગતો અઞ્ઞત્થ ઉપ્પન્નાનિ પટિગ્ગહેતું ન વટ્ટન્તિ, યતો ‘‘અદ્ધાનમગ્ગપ્પટિપન્નસ્સા’’તિઆદિકં વુત્તન્તિ અનુયોગં સન્ધાયાહ “**સબ્બઞ્ચેત**”ન્તિઆદિ. તત્થ **સબ્બઞ્ચેતન્તિ** ‘‘ભિક્ખુનો પનેવ અદ્ધાનમગ્ગપ્પટિપન્નસ્સ એળકલોમાનિ ઉપ્પજ્જેય્યુ’’ન્તિઆદિકં એતં સબ્બં. **વત્થુમત્તદીપનમેવા**તિ ‘‘તેન ખો પન સમયેન અઞ્ઞતરસ્સ ભિક્ખુનો કોસલેસુ જનપદે સાવત્થિં ગચ્છન્તસ્સ અન્તરામગ્ગે એળકલોમાનિ ઉપ્પજ્જિંસૂ’’તિઆદિકસ્સ (પારા॰ ૫૭૧) વત્થુમત્તસ્સ દીપનમેવ. **યત્થ કત્થચી**તિ અદ્ધાનતો અઞ્ઞત્થાપિ યત્થ કત્થચિ ઠાનેસુ. **સહત્થા**તિ કરણત્થે નિસ્સક્કવચનન્તિ આહ “**સહત્થેના**”તિ. લક્ખણવચનઞ્ચેતં, તસ્મા યેન કેનચિ સરીરાવયવેનાતિ અત્થો દટ્ઠબ્બો. તેનાહ “**અત્તના હરિતબ્બાનીતિ અત્થો**”તિ. **અસન્તે હારકે**તિ એત્થ પદાનં અન્તોગધાવધારણતો અવધારણત્થો લબ્ભતીતિ આહ “**અસન્તેયેવા**”તિઆદિ.

એત્થ ચ ‘‘ઇમાનિ મે, ભન્તે, એળકલોમાનિ તિયોજનં અતિક્કામિતાનિ નિસ્સગ્ગિયાની’’તિઆદિના (પારા॰ ૫૭૩) નિસ્સજ્જનવિધાનં વેદિતબ્બં. **તિકપાચિત્તિય**ન્તિ અતિરેકતિયોજને અતિરેકતિયોજનસઞ્ઞિવેમતિકઊનકસઞ્ઞીનં વસેન તીણિ પાચિત્તિયાનિ. **વાસાધિપ્પાયેન ગન્ત્વા તતો પરં હરણે**તિ યત્થ ગતો, તત્થ ઉદ્દેસપરિપુચ્છાદીનં વા પચ્ચયાદીનં વા અલાભેન તતો પરં અઞ્ઞત્થ હરણે, તતોપિ અઞ્ઞત્થાતિ એવં યોજનસતમ્પિ હરણે અનાપત્તિ. **અચ્છિન્નં વા નિસ્સટ્ઠં વા**તિ ચોરેહિ અચ્છિન્નં વા વિનયકમ્મકતં વા. **કતભણ્ડ**ન્તિ કતં ભણ્ડં કમ્બલકોજવસન્થતાદિ યં કિઞ્ચિ અન્તમસો સુત્તકેન બદ્ધમત્તમ્પિ. તેનાહ “**અન્તમસો**”તિઆદિ. યો પન તનુકપત્તત્થવિકન્તરે (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૭૫) વા આયોગઅંસબદ્ધકકાયબન્ધનાદીનં અન્તરેસુ વા પિપ્ફલિકાદીનં મલરક્ખણત્થં સિપાટિકાયં વા અન્તમસો વાતાબાધિકો કણ્ણચ્છિદ્દેપિ લોમાનિ પક્ખિપિત્વા ગચ્છતિ , આપત્તિયેવ. સુત્તકેન પન બન્ધિત્વા પક્ખિત્તં કતભણ્ડટ્ઠાને તિટ્ઠતિ, વેણિં કત્વા હરતિ, ઇદં નિધાનમુખં નામ, આપત્તિયેવ.

પઠમપ્પટિલાભોતિ અત્તનો અત્થાય એળકલોમાનં પઠમુપ્પત્તિ. એતેન અચ્છિન્નનિસ્સટ્ઠપ્પટિલદ્ધાનં પટિક્ખેપો. **અઞ્ઞસ્સ અજાનન્તસ્સ યાને પક્ખિપિત્વા**તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૭૨) ગચ્છન્તે રથાદિકે વા હત્થિપિટ્ઠિઆદીસુ વા સામિકસ્સ અજાનન્તસ્સેવ ‘‘હરિસ્સતી’’તિ પક્ખિપિત્વા. અગચ્છન્તેપિ એસેવ નયો. સચે પન અગચ્છન્તે રથાદિમ્હિ વા હત્થિપિટ્ઠિઆદીસુ વા ઠપેત્વા આરોહિત્વા સારેતિ, હેટ્ઠા વા ગચ્છન્તો ચોદેતિ, પક્કોસન્તો વા અનુબન્ધાપેતિ, ‘‘અઞ્ઞં હરાપેતી’’તિ (પારા॰ ૫૭૫) વચનતો અનાપત્તિ. એત્થ ચ ‘‘અજાનન્તસ્સ યાને’’તિ ઇમિના જાનન્તસ્સ ચે યાને પક્ખિપતિ, અઞ્ઞં હરાપેતિ નામાતિ દસ્સેતિ. **અહરણપચ્ચાહરણ**ન્તિ હરણપચ્ચાહરણાનમભાવો.

એળકલોમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. એળકલોમધોવાપનસિક્ખાપદવણ્ણના

સક્કેસૂતિ ‘‘સક્યા વત, ભો કુમારા’’તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૨૬૭) ઉદાનં પટિચ્ચ ‘‘સક્યા’’તિ લદ્ધનામાનં નિવાસો એકોપિ જનપદો રુળ્હિસદ્દેન ‘‘**સક્કા**’’તિ વુચ્ચતિ, તસ્મિં સક્કેસુ જનપદે. **છબ્બગ્ગિયા** નામ પણ્ડુકલોહિતકાદયો છમૂલકા, તેસં સિસ્સા ચ.

એળકલોમધોવાપનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. જાતરૂપસિક્ખાપદવણ્ણના

રજતન્તિ ન કેવલં રૂપિયમેવ ઇધાધિપ્પેતં, અથ ખો યં કિઞ્ચિ વોહારગમનીયં કહાપણાદિ ચ એતં અધિપ્પેતન્તિ આહ ‘‘**અપિચા**’’તિઆદિ. તત્થ **કહાપણો**તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૮૩-૫૮૪) સુવણ્ણમયો વા રૂપિયમયો વા પાકતિકો વા. **લોહમાસકો** નામ તમ્બલોહાદીહિ કતમાસકો. **દારુમાસકો** નામ સારદારુના વા વેળુપેસિકાય વા અન્તમસો તાલપણ્ણેનપિ રૂપં છિન્દિત્વા કતમાસકો. **જતુમાસકો** નામ લાખાય વા નિય્યાસેન વા રૂપં સમુટ્ઠાપેત્વા કતમાસકો. ‘‘**યે વોહારં ગચ્છન્તી**’’તિ ઇમિના પન પદેન યો યો યત્થ યત્થ જનપદે યદા યદા વોહારં ગચ્છતિ, અન્તમસો અટ્ઠિમયોપિ ચમ્મમયોપિ રુક્ખફલબીજમયોપિ સમુટ્ઠાપિતરૂપોપિ અસમુટ્ઠાપિતરૂપોપિ સબ્બો સઙ્ગહિતો. **તદેવા**તિ જાતરૂપરજતમેવ. **હિરઞ્ઞં** નામ કહાપણો.

‘‘સાદિયતી’’તિ વુત્તમેવત્થં વિભાવેતિ ‘‘**ગણ્હિતુકામો હોતી**’’તિ. ન કેવલં કાયવાચાહિ પટિક્ખિત્તમેવ પટિક્ખિત્તં હોતિ, અથ ખો મનસાપિ પટિક્ખિત્તં પટિક્ખિત્તમેવ હોતીતિ આહ ‘‘**કાયવાચાહી**’’તિઆદિ. સચે પન કાયવાચાહિ અપ્પટિક્ખિપિત્વા ચિત્તેન અધિવાસેતિ, કાયવાચાહિ કત્તબ્બસ્સ પટિક્ખેપસ્સ અકરણતો અકિરિયસમુટ્ઠાનં કાયવચીદ્વારે આપત્તિં આપજ્જતિ. મનોદ્વારે પન આપત્તિ નામ નત્થિ.

એકો સતં (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૮૩-૫૮૪) વા સહસ્સં વા પાદમૂલે ઠપેતિ ‘‘તુય્હિદં હોતૂ’’તિ, ભિક્ખુ ‘‘નયિદં કપ્પતી’’તિ પટિક્ખિપતિ. ઉપાસકો ‘‘પરિચ્ચત્તં મયા તુમ્હાક’’ન્તિ ગતો, અઞ્ઞો તત્થ આગન્ત્વા પુચ્છતિ ‘‘કિં, ભન્તે, ઇદ’’ન્તિ. યં તેન ચ અત્તના ચ વુત્તં, તં આચિક્ખિતબ્બં. સો ચે વદતિ ‘‘ગોપેસ્સામિ, ભન્તે, ગુત્તટ્ઠાનં દસ્સેથા’’તિ, સત્તભૂમિકમ્પિ પાસાદં અભિરુહિત્વા ‘‘ઇદં ગુત્તટ્ઠાન’’ન્તિ આચિક્ખિતબ્બં, ‘‘ઇધ નિક્ખિપાહી’’તિ ન વત્તબ્બં. એત્તાવતા કપ્પિયઞ્ચ અકપ્પિયઞ્ચ નિસ્સાય ઠિતં હોતિ, દ્વારં પિદહિત્વા રક્ખન્તેન વસિતબ્બં. સચે કિઞ્ચિ વિક્કાયિકભણ્ડં પત્તં વા ચીવરં વા આગચ્છતિ, ‘‘ઇદં ગહેસ્સથ, ભન્તે’’તિ વુત્તે ‘‘ઉપાસક, અત્થિ અમ્હાકં ઇમિના અત્થો, વત્થુ ચ એવરૂપં નામ સંવિજ્જતિ, કપ્પિયકારકો નત્થી’’તિ વત્તબ્બં. સચે સો વદતિ ‘‘અહં કપ્પિયકારકો ભવિસ્સામિ, દ્વારં વિવરિત્વા દેથા’’તિ, દ્વારં વિવરિત્વા ‘‘ઇમસ્મિં ઓકાસે ઠપિત’’ન્તિ વત્તબ્બં, ‘‘ઇમં ગણ્હા’’તિ ન વત્તબ્બં. એવઞ્ચ કપ્પિયઞ્ચ અકપ્પિયઞ્ચ નિસ્સાય ઠિતમેવ હોતિ. સો ચેતં ગહેત્વા તસ્સ કપ્પિયભણ્ડં દેતિ, વટ્ટતિ. સચે અધિકં ગણ્હાતિ, ‘‘ન મયં તવ ભણ્ડં ગણ્હામ, નિક્ખમાહી’’તિ વત્તબ્બો.

સઙ્ઘમજ્ઝેયેવ નિસ્સજ્જિતબ્બન્તિ એત્થ યસ્મા રૂપિયં નામ અકપ્પિયં, તસ્મા ‘‘નિસ્સજ્જિતબ્બં સઙ્ઘસ્સ વા ગણસ્સ વા પુગ્ગલસ્સ વા’’તિ ન વુત્તં. યસ્મા પન તં પટિગ્ગહિતમત્તમેવ, ન તેન કિઞ્ચિ કપ્પિયભણ્ડં ચેતાપિતં, તસ્મા ઉપાયેન પરિભોગદસ્સનત્થં ‘‘સઙ્ઘમજ્ઝેયેવ નિસ્સજ્જિતબ્બ’’ન્તિ વુત્તં. **આદિ**-સદ્દેન તેલાદીનં ગહણં. **સો**તિ યો ગહટ્ઠો ‘‘સપ્પિ વા તેલં વા વટ્ટતિ ઉપાસકા’’તિઆદિના નયેન વુત્તો, સો. **અઞ્ઞેન લભિત્વા**તિ ભિક્ખુના વા આરામિકેન વા અત્તનો વસ્સગ્ગેન લભિત્વા. **તતો નિબ્બત્તરુક્ખચ્છાયાપી**તિ નિસ્સગ્ગિયવત્થુના આહટબીજતો નિબ્બત્તરુક્ખપરિચ્છેદેન ઠિતચ્છાયાપિ, પરિચ્છેદાતિક્કન્તા પન આગન્તુકત્તા વટ્ટતિ. **નો ચે છડ્ડેતી**તિ અથ નેવ

ગહેત્વા ગચ્છતિ, ન છડ્ડેતિ, ''કિં મય્હં ઇમિના બ્યાપારેના''તિ યેનકામં પક્કમતિ. **પઞ્ચઙ્ગસમન્નાગતો** ''યો ન છન્દાગતિં ગચ્છેય્ય, ન દોસાગતિં ગચ્છેય્ય, ન મોહાગતિં ગચ્છેય્ય, ન ભયાગતિં ગચ્છેય્ય, છડ્ડિતાછડ્ડિતઞ્ચ જાનેય્યા''તિ (પારા॰ ૫૮૪) એવં વુત્તપઞ્ચઙ્ગેહિ સમન્નાગતો. **સમ્મન્નિતબ્બો**તિ ''સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો, યદિ સઙ્ઘસ્સ પત્તકલ્લં, સઙ્ઘો ઇત્થન્નામં ભિક્ખું રૂપિયછડ્ડકં સમ્મન્નેય્યા''તિઆદિના પદભાજને વુત્તાય ઞત્તિદુતિયકમ્મવાચાય સમ્મન્નિતબ્બો.

અનિમિત્તં કત્વા ગૂથં વિય છડ્ડેતબ્બન્તિ પતિતટ્ઠાનં સલ્લક્ખણવસેન નિમિત્તં અકત્વા ગૂથં વિય છડ્ડેતબ્બં, અક્ખીનિ નિમીલેત્વાવ નદિયા વા પપાતે વા વનગહને વા ગૂથં વિય અનપેક્ખેન પતિતોકાસં અસમન્નાહરન્તેન પાતેતબ્બન્તિ વુત્તં હોતિ. તેનાહ ''ગૂથં વિય છડ્ડેતબ્બ''ન્તિ. **તિકપાચિત્તિયન્**તિ રૂપિયસઞ્ઞિવેમતિકઅરૂપિયસઞ્ઞીનં વસેન તીણિ પાચિત્તિયાનિ. **અરૂપિયે રૂપિયસઞ્ઞિનો**તિ ખરપત્તાદીસુ સુવણ્ણાદિસઞ્ઞિનો. **રતનસિક્ખાપદનયેના**તિ ''અજ્ઝારામે વા અજ્ઝાવસથે વા''તિ (પાચિ॰ ૫૦૫) એત્થ વુત્તવિધિના.

જાતરૂપસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. રૂપિયસંવોહારસિક્ખાપદવણ્ણના

કતાદિવસેનાતિ કતઅકતકતાકતવસેન. સુવણ્ણાદિચતુબ્બિધમ્પિ નિસ્સગ્ગિયવત્થુ ઇધ રૂપિયગ્ગહણેન ગહિતન્તિ આહ ''**જાતરૂપરજતપરિવત્તન**''ન્તિ. ઇદઞ્ચ ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદેન વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. તેનાહ ''**પુરિમસિક્ખાપદેન હી**''તિઆદિ. **પરિવત્તનન્**તિ સાદિતરૂપિયસ્સ પરિવત્તનં. **પુરિમનયાનુસારેના**તિ ''અહં, ભન્તે, નાનપ્પકારકં રૂપિયસંવોહારં સમાપજ્જિં, ઇદં મે નિસ્સગ્ગિય''ન્તિઆદિના (પારા॰ ૫૮૯).

રૂપિયસંવોહારવત્થુસ્મિન્તિ પટિગ્ગહણસ્સેવ પટિક્ખિત્તત્તા પટિગ્ગહિતપરિવત્તને દોસં અદિસ્વા રૂપિયપરિવત્તને. **તસ્સ વા**તિ પરિવત્તિતસ્સ વા. **ધનસ્સ વા**તિ અત્તનો મૂલધનસ્સ વા . અત્તનો વા હિ અરૂપિયેન પરસ્સ રૂપિયં ચેતાપેય્ય, અત્તનો વા રૂપિયેન પરસ્સ અરૂપિયં, ઉભયથાપિ રૂપિયસંવોહારો કતોવ હોતીતિ.

રૂપિયસંવોહારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. કયવિક્કયસિક્ખાપદવણ્ણના

રૂપિયસંવોહારસ્સ પન હેટ્ઠાસિક્ખાપદેન ગહિતત્તા કપ્પિયભણ્ડાનમેવેત્થ ગહણન્તિ આહ ''**ચીવરાદીન**''ન્તિઆદિ. તત્થ **ચીવરાદીનં કપ્પિયભણ્ડાનન્**તિ અન્તમસો દસિકસુત્તં ઉપાદાય ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયાનં યેસં કેસઞ્ચિ કપ્પિયભણ્ડાનં. **કયં** નામ પરભણ્ડસ્સ ગહણં. **વિક્કયં** નામ અત્તનો ભણ્ડસ્સ દાનં. તેનાહ ''**ઇમિના ઇમં દેહી**''તિઆદિ. **પરસ્સા**તિ ઠપેત્વા પઞ્ચ સહધમ્મિકે અઞ્ઞસ્સ. એત્થ ચ ''અહં, ભન્તે, નાનપ્પકારકં કયવિક્કયં સમાપજ્જિં, ઇદં મે નિસ્સગ્ગિયં, ઇમાહં સઙ્ઘસ્સ નિસ્સજ્જામી''તિઆદિના (પારા॰ ૫૯૫) નયેન નિસ્સજ્જિતબ્બં. તેનાહ ''**વુત્તલક્ખણવસેના**''તિઆદિ. નનુ ચેત્થ ચીવરધોવને વા કેસચ્છેદને વા ભૂમિસોધનાદિનવકમ્મે વા પરભણ્ડં અત્તનો હત્થગતં નિસ્સજ્જિતબ્બં નામ નત્થિ, તત્થ કિં

કાતબ્બન્તિ આહ “**અસન્તે પાચિત્તિયં દેસેતબ્બમેવા**”તિ. યથા નિસ્સગ્ગિયવત્થુમ્હિ પરિભુત્તે વા નટ્ઠે વા પાચિત્તિયં દેસેતિ, એવં ઇધાપિ દેસેતબ્બમેવાતિ અધિપ્પાયો.

ઇદં અમ્હાકં અત્થીતિ ઇદં પટિગ્ગહિતં તેલં વા સપ્પિ વા અમ્હાકં સંવિજ્જતિ. **અમ્હાકઞ્ચ ઇમિના ચ ઇમિના ચ અત્થો**તિ અમ્હાકઞ્ચ તદઞ્ઞેન ઇમિના ચ ઇમિના ચ અપ્પટિગ્ગહિતકેન અત્થો. “**રૂપિયસંવોહારે વુત્તનયમેવા**”તિ ઇમિના ‘‘તિકપાચિત્તિયં અકયવિક્કયે કયવિક્કયસઞ્ઞિનો ચ વેમતિકસ્સ ચ દુક્કટ’’ન્તિ ઇમં નયમતિદિસતિ.

કયવિક્કયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

એળકલોમવગ્ગો દુતિયો.

૩. પત્તવગ્ગો

૧. પત્તસિક્ખાપદવણ્ણના

અવિકપ્પિતોતિ ‘‘ઇમં પત્તં તુય્હં વિકપ્પેમી’’તિઆદિના નયેન અવિકપ્પિતો. **અડ્ઢાળ્હકોદનં ગણ્હાતી**તિ મગધનાળિયા દ્વિન્નં તણ્ડુલનાળીનં ઓદનં ગણ્હાતિ. “**મગધનાળિ** નામ અડ્ઢતેરસપલા હોતી’’તિ **અન્ધકટ્ઠકથાયં** વુત્તં. ‘‘સીહળદીપે પકતિનાળિ મહન્તા, દમિળનાળિ ખુદ્દકા, મગધનાળિ પમાણયુત્તા, તાય મગધનાળિયા દિયડ્ઢનાળિ એકા સીહળનાળિ હોતી’’તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૦૨) **મહાઅટ્ઠકથાયં** વુત્તં. **અનુત્તણ્ડુલ**ન્તિ પાકતો ઉક્કન્તં તણ્ડુલં **ઉત્તણ્ડુલં**, ન ઉત્તણ્ડુલં **અનુત્તણ્ડુલં**. **સબ્બસમ્ભારસઙ્ખતો**તિ જીરકાદિસબ્બસમ્ભારેહિ સઙ્ખતો. આલોપસ્સ ચતુત્થભાગપ્પમાણં બ્યઞ્જનં આલોપસ્સ અનુરૂપબ્યઞ્જનં.

એવં ઉક્કટ્ઠપત્તં દસ્સેત્વા ઇદાનિ મજ્ઝિમોમકાનિ દસ્સેતું “**ઉક્કટ્ઠતો**”તિઆદિમાહ. તત્રાયં નયો – સચે નાળિકોદનાદિ સબ્બમ્પિ પક્ખિત્તં વુત્તનયેનેવ હેટ્ઠિમરાજિસમં તિટ્ઠતિ, અયં **મજ્ઝિમો** નામ પત્તો. સચે તં રાજિં અતિક્કમ્મ થૂપીકતં તિટ્ઠતિ, અયં **મજ્ઝિમોમકો** નામ પત્તો. સચે તં રાજિં ન સમ્પાપુણાતિ, અન્તોગધમેવ હોતિ, અયં **મજ્ઝિમુક્કટ્ઠો** નામ પત્તો. સચે પત્તોદનાદિ સબ્બમ્પિ પક્ખિત્તં હેટ્ઠિમરાજિસમં તિટ્ઠતિ, અયં **ઓમકો** નામ પત્તો. સચે તં રાજિં અતિક્કમ્મ થૂપીકતં તિટ્ઠતિ, અયં **ઓમકોમકો** નામ પત્તો. સચે તં રાજિં ન સમ્પાપુણાતિ, અન્તોગધમેવ હોતિ, અયં **ઓમકુક્કટ્ઠો** નામ પત્તોતિ. તેનાહ “**તેસમ્પિ વુત્તનયેનેવ ભેદો વેદિતબ્બો**”તિ.

ઇદાનિ તેસુ અધિટ્ઠાનવિકપ્પનાનધિટ્ઠાનાવિકપ્પનુપગે દસ્સેતું “**ઇચ્ચેતેસૂ**”તિઆદિમાહ. તત્થ **ઉક્કટ્ઠુક્કટ્ઠો**તિ ઉક્કટ્ઠતો ઉક્કટ્ઠો. તતો હિ સો ‘‘અપત્તો’’તિ વુત્તો. **ઓમકોમકો**તિ ઓમકતો ઓમકો. તતો હિ સો ‘‘અપત્તો’’તિ વુત્તો. એતે પન ભાજનપરિભોગેન પરિભુઞ્જિતબ્બા, ન અધિટ્ઠાનુપગા ન વિકપ્પનુપગા, ઇતરે પન સત્ત અધિટ્ઠહિત્વા વા વિકપ્પેત્વા વા પરિભુઞ્જિતબ્બા. તેનાહ “**સેસા સત્ત પત્તા પમાણયુત્તા નામા**”તિ.

તસ્માતિ યસ્મા સત્ત પત્તા પમાણયુત્તા, તસ્મા. **સમણસારુપ્પેન પક્ક**ન્તિ એત્થ અયોપત્તો પઞ્ચહિ પાકેહિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૦૮) પક્કો સમણસારુપ્પેન પક્કો હોતિ, મત્તિકાપત્તો દ્વીહિ પાકેહિ. સચે એકો પાકો ઊનો હોતિ, ન અધિટ્ઠાનુપગો. યથા ચ સમણસારુપ્પેન પક્કોયેવ અધિટ્ઠાનુપગો, તથા ઉભોપિ યં મૂલં દાતબ્બં, તસ્મિં દિન્નેયેવ અધિટ્ઠાનુપગા. યદિ પન અપ્પકમ્પિ અદિન્નં હોતિ, ન અધિટ્ઠાનુપગા. તેનાહ “**સચે પના**”તિઆદિ. “**કાકણિકમત્તં** નામ દિયડ્ઢવીહી’’તિ વદન્તિ. સચેપિ પત્તસામિકો વદતિ ‘‘યદા તુમ્હાકં મૂલં ભવિસ્સતિ, તદા

દસ્સથ, અધિટ્ઠહિત્વા પરિભુઞ્જથા''તિ, નેવ અધિટ્ઠાનુપગો હોતિ. પાકસ્સ હિ ઊનત્તા પત્તસઙ્ખં ન ગચ્છતિ. મૂલસ્સ સકલસ્સ વા એકદેસસ્સ વા અદિન્નત્તા સકભાવં ન ઉપેતિ, અઞ્ઞસ્સેવ સન્તકો હોતિ. તસ્મા પાકે ચ મૂલે ચ નિટ્ઠિતેયેવ અધિટ્ઠાનુપગો હોતિ. યો અધિટ્ઠાનુપગો, સ્વેવ વિકપ્પનુપગો ચ. તેનાહ "**અપચ્ચુદ્ધરન્તેના**"તિઆદિ. **અપચ્ચુદ્ધરન્તેન વિકપ્પેતબ્બો**તિ પુરાણપત્તં અપચ્ચુદ્ધરન્તેન નવો પત્તો વિકપ્પેતબ્બોતિ અત્થો, ઠપેતબ્બોતિ અધિપ્પાયો. **કઙ્ગુસિત્થન્તિ** સત્તન્નં ધઞ્ઞાનં લામકધઞ્ઞસિત્થન્તિ આહ "**કઙ્ગુસિત્થનિક્ખમનમત્તેન છિદ્દેના**"તિ.

પત્તસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઊનપઞ્ચબન્ધનસિક્ખાપદવણ્ણના

અસ્સાતિ ઇમસ્સ પત્તસ્સ. **તેન ઊનપઞ્ચબન્ધનેના**તિ તેન ઊનપઞ્ચબન્ધનેન પત્તેન ઉપલક્ખિતો હુત્વાતિ અત્થો. ઊનપઞ્ચબન્ધનો હિ પત્તો એત્થ લક્ખણભાવેન ગહિતો. તેનેવાહ "**ઇત્થમ્ભૂતસ્સ લક્ખણે કરણવચન**"ન્તિ. તત્થ **ઇત્થમ્ભૂતસ્સા**તિ કઞ્ચિ પકારં પત્તસ્સ. લક્ખીયતે અનેનાતિ **લક્ખણં**, તસ્મિં **કરણવચનં**, તતિયાવિભત્તીતિ અત્થો. "**પકારો**"તિ ચ સામઞ્ઞસ્સ ભેદકો વિસેસો વુચ્ચતિ. તથા હિ **ઊનપઞ્ચબન્ધનેન પત્તેના**તિ એત્થ ભિક્ખુભાવસામઞ્ઞસ્સ ઊનપઞ્ચબન્ધનપત્તભાવો પકારો, તં ભિક્ખુ આપન્નો, તસ્સ પત્તો લક્ખણં. યદિ અપરિપુણ્ણપઞ્ચબન્ધનો પત્તો ઊનપઞ્ચબન્ધનો નામ હોતિ, અથ કસ્મા ઇમસ્સ **પદભાજનિયં** અબન્ધનોપિ વુત્તોતિ આહ "**તત્થા**"તિઆદિ. તત્થ **તત્થા**તિ વાક્યોપઞ્ઞાસે. બન્ધનોકાસે સતિ વા અસતિ વા બન્ધનવિરહિતો પત્તો અબન્ધનો, પઞ્ચબન્ધનાનં ઓકાસો અસ્સાતિ **પઞ્ચબન્ધનોકાસો**. **અપત્તો**તિ પત્તો નામ ન હોતીતિ અત્થો, પાકતિકં કાતું અસમત્થોતિ વુત્તં હોતિ. ઇદઞ્ચ અઞ્ઞસ્સ વિઞ્ઞાપને કારણવચનં. તેનાહ "**તસ્મા અઞ્ઞં વિઞ્ઞાપેતું વટ્ટતી**"તિ.

બન્ધનઞ્ચ નામેતં યસ્મા બન્ધનોકાસે સતિ હોતિ, અસતિ ન હોતિ, તસ્મા તસ્સ લક્ખણં, બન્ધનવિધિઞ્ચ દસ્સેતું "**યસ્મિં પના**"તિઆદિ વુત્તં. મુખવટ્ટિસમીપે પન પત્તવેધકેન વિજ્ઝિયમાને કપાલસ્સ બહલત્તા ભિજ્જતિ, તસ્મા હેટ્ઠા વિજ્ઝિતબ્બો. તેનાહ "**હેટ્ઠિમપરિયન્તે**"તિઆદિ. **સુખુમં વા છિદ્દં કત્વા બન્ધિતબ્બો**તિ સુખુમે છિદ્દે તિપુપટ્ટાદીહિ પયોજનં નત્થિ, સુત્તં પક્ખિપિત્વાવ અધિટ્ઠાતબ્બોતિ અધિપ્પાયો. ન કેવલં તિપુસુત્તકાદિનાવ બન્ધિતબ્બોતિ આહ "**ફાણિત**"ન્તિઆદિ. **ફાણિતં ઝાપેત્વા પાસાણચુણ્ણેના**તિ પાસાણચુણ્ણેન સદ્ધિં ફાણિતં પચિત્વા તથાપક્કેન પાસાણચુણ્ણેનાતિ અત્થો. **નિસ્સજ્જિતબ્બો**તિ ''અયં મે, ભન્તે, પત્તો ઊનપઞ્ચબન્ધનેન પત્તેન ચેતાપિતો નિસ્સગ્ગિયો, ઇમાહં સઙ્ઘસ્સ નિસ્સજ્જામી''તિ (પારા॰ ૬૧૩) નિસ્સજ્જિતબ્બો. તેનાહ "**નિસ્સજ્જન્તેના**"તિઆદિ. **સમ્મતેના**તિ –

> ''સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો, યદિ સઙ્ઘસ્સ પત્તકલ્લં, સઙ્ઘો ઇત્થન્નામં ભિક્ખું પત્તગ્ગાહાપકં સમ્મન્નેય્ય, એસા ઞત્તિ . સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો, સઙ્ઘો ઇત્થન્નામં ભિક્ખું પત્તગ્ગાહાપકં સમ્મન્નતિ, યસ્સાયસ્મતો ખમતિ ઇત્થન્નામસ્સ ભિક્ખુનો પત્તગ્ગાહાપકસ્સ સમ્મુતિ, સો તુણ્હસ્સ. યસ્સ નક્ખમતિ, સો ભાસેય્ય. સમ્મતો સઙ્ઘેન ઇત્થન્નામો ભિક્ખુ પત્તગ્ગાહાપકો, ખમતિ સઙ્ઘસ્સ, તસ્મા તુણ્હી, એવમેતં ધારયામી''તિ (પારા॰ ૬૧૪) –

એવં પદભાજને વુત્તાય ઞત્તિદુતિયકમ્મવાચાય સમ્મતેન. **પત્તસ્સ વિજ્જમાનગુણં વત્વા**તિ ''અયં, ભન્તે, પત્તો પમાણયુત્તો સુન્દરો થેરાનુરૂપો''તિઆદિના (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૧૫) વિજ્જમાનાનિસંસં વત્વા. **પત્તપરિયન્તો**તિ

પરિયન્તે ઠિતપત્તો. **અદેસે**તિ મઞ્ચપીઠચ્છત્તનાગદન્તકાદિકે અદેસે. પત્તસ્સ હિ નિક્ખિપનદેસો ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, આધારક’’ન્તિઆદિના નયેન ખન્ધકે વુત્તોયેવ. **અપરિભોગેના**તિ યાગુરન્ધનરજનપચનાદિના અયુત્તપરિભોગેન. અન્તરામગ્ગે પન બ્યાધિમ્હિ ઉપ્પન્ને અઞ્ઞસ્મિં ભાજને અસતિ મત્તિકાય લિમ્પિત્વા યાગું પચિતું, ઉદકં વા તાપેતું વટ્ટતિ. **વિસ્સજ્જેતી**તિ અઞ્ઞસ્સ દેતિ. સચે પન સદ્ધિવિહારિકો વા અન્તેવાસિકો વા અઞ્ઞં વરપત્તં ઠપેત્વા ‘‘અયં મય્હં સારુપ્પો, અયં થેરસ્સા’’તિ ગણ્હાતિ, વટ્ટતિ. અઞ્ઞો વા તં ગહેત્વા અત્તનો પત્તં દેતિ, વટ્ટતિ. ‘‘મય્હમેવ પત્તં આહરા’’તિ વત્તબ્બકિચ્ચં નત્થિ.

ઞાતકપ્પવારિતેતિ એત્થ સઙ્ઘવસેન પવારિતટ્ઠાને પઞ્ચબન્ધનેનેવ વટ્ટતિ, પુગ્ગલવસેન પન પવારિતટ્ઠાને ઊનપઞ્ચબન્ધનેનાપિ. **અકતવિઞ્ઞત્તિ** નામ ‘‘વદ, ભન્તે, પચ્ચયેના’’તિ એવં અકતટ્ઠાને વિઞ્ઞત્તિ.

ઊનપઞ્ચબન્ધનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ભેસજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના

ઉગ્ગહેત્વાતિ ઉગ્ગહિતકં કત્વા, અપ્પટિગ્ગહિતં સયમેવ ગહેત્વાતિ અત્થો. સત્તાહાતિક્કમેપિ અનાપત્તિકતા ચેત્થ અનજ્ઝોહરણીયતં આપન્નત્તાતિ વેદિતબ્બં. કસ્મા એતેન ઇદં દસ્સિતં હોતીતિ આહ ‘‘**તાનિ હી**’’તિઆદિ. ભિસક્કસ્સ ઇમાનિ તેન અનુઞ્ઞાતત્તાતિ **ભેસજ્જાનિ**, યેસં કેસઞ્ચિ સપ્પાયાનમેતં અધિવચનં. તેનાહ ‘‘**ભેસજ્જકિચ્ચં કરોન્તુ વા, મા વા, એવં લદ્ધવોહારાની**’’તિ. ઇદાનિ સત્તાહકાલિકં નિસ્સગ્ગિયવત્થુભૂતં સપ્પિનવનીતં દસ્સેતું ‘‘**સપ્પિ નામ ગવાદીન**’’ન્તિઆદિ વુત્તં. **આદિ**સદ્દેન અજિકાદીનં ગહણં. ‘‘**યેસં મંસં કપ્પતી**’’તિ ઇમિના પાકટેહિ ગોઅજિકાદીહિ અઞ્ઞાનિપિ મિગરોહિતાદીનિ સઙ્ગણ્હાતિ. યેસઞ્હિ ખીરં અત્થિ, સપ્પિપિ તેસં અત્થિયેવ. તં પન સુલભં વા હોતુ, દુલ્લભં વા, અસંમોહત્થં વુત્તં. **મક્ખિકામધુમેવા**તિ ખુદ્દકભમરમધુકરીહિ તીહિ મક્ખિકાહિ કતં મધુમેવ. **ઉચ્છુરસ**ન્તિ સુદ્ધોદકસમ્ભિન્નાનં વસેન દુવિધમ્પિ ઉચ્છુરસં. ‘‘અગિલાનસ્સ ગુળોદક’’ન્તિ (મહાવ॰ ૨૮૪) પન ઉદ્દિસ્સ અનુઞ્ઞાતત્તા ઉદકસમ્ભિન્નો અગિલાનસ્સ વટ્ટતિ. ‘‘**અવત્થુકપક્કા વા**’’તિ ઇમિના સવત્થુકપક્કા ન વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ. **મહાપચ્ચરિયં** પન ‘‘એતં સવત્થુકપક્કં વટ્ટતિ, નો વટ્ટતીતિ પુચ્છં કત્વા ઉચ્છુફાણિતં પચ્છાભત્તં નોવટ્ટનકં નામ નત્થી’’તિ વુત્તં, તં યુત્તન્તિ **સમન્તપાસાદિકાયં** (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૨૩) વુત્તં. **ઉચ્છુવિકતી**તિ ઉચ્છુમ્હા નિબ્બત્તા રસલસિકાદિકા. પકતત્તાનં પટિનિદ્દેસત્તા **તં**-સદ્દસ્સ તેન પકતાનં ભેસજ્જાનં એવ ગહણં, ન તેસં વત્થૂનન્તિ આહ ‘‘**તાનિ ભેસજ્જાની**’’તિઆદિ. **ન તેસં વત્થૂની**તિ તેસં સપ્પિઆદીનં કારણાનિ ખીરાદીનિ અપ્પટિગ્ગહેત્વાતિ અત્થો.

વસાતેલન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૨૩) ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, વસાનિ ભેસજ્જાનિ અચ્છવસં મચ્છવસં સુસુકાવસં સૂકરવસં ગદ્રભવસ’’ન્તિ (મહાવ॰ ૨૬૨) એવં અનુઞ્ઞાતવસાનં તેલં. **યાની**તિ યાનિ ભેસજ્જાનિ. ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, વસાનિ ભેસજ્જાનિ અચ્છવસં મચ્છવસં સુસુકાવસં સૂકરવસં ગદ્રભવસં કાલે પટિગ્ગહિતં કાલે નિપ્પક્કં કાલે સંસટ્ઠં તેલપરિભોગેન પરિભુઞ્જિતુ’’ન્તિ એવં તેલત્થં વસાપટિગ્ગહણસ્સ અનુઞ્ઞાતત્તા ‘‘**વસાતેલં પના**’’તિઆદિ વુત્તં. **કાલે**તિ પુરેભત્તં. **સંસટ્ઠ**ન્તિ પરિસ્સાવિતં. **તસ્મા**તિ યસ્મા અનુઞ્ઞાતં, તસ્મા. ‘‘અચ્છવસ’’ન્તિ વચનેન ઠપેત્વા મનુસ્સવસં સબ્બેસં અકપ્પિયમંસાનં વસાય અનુઞ્ઞાતત્તા ‘‘**ઠપેત્વા મનુસ્સવસ**’’ન્તિ વુત્તં.

સામં પચિત્વાતિ કાલેયેવ સામં પચિત્વા. **નિબ્બત્તિતતેલમ્પી**તિ કાલેયેવ અત્તના વિવેચિતતેલમ્પિ. તિવિધમ્પિ ચેતં કાલેયેવ વટ્ટતિ. વુત્તમ્પિ ચેતં ‘‘કાલે ચે, ભિક્ખવે, પટિગ્ગહિતં કાલે નિપ્પક્કં કાલે સંસટ્ઠં, તં ચે પરિભુઞ્જેય્ય, અનાપત્તી’’તિ. પચ્છાભત્તં પન પટિગ્ગહેતું વા કાતું વા ન વટ્ટતિયેવ. વુત્તમ્પિ ચેતં ‘‘વિકાલે ચે, ભિક્ખવે, પટિગ્ગહિતં વિકાલે નિપ્પક્કં વિકાલે સંસટ્ઠં, તં ચે પરિભુઞ્જેય્ય, આપત્તિ તિણ્ણં દુક્કટાનં. કાલે ચે, ભિક્ખવે, પટિગ્ગહિતં વિકાલે નિપ્પક્કં વિકાલે સંસટ્ઠં, તં ચે પરિભુઞ્જેય્ય, આપત્તિ દ્વિન્નં દુક્કટાનં. કાલે ચે, ભિક્ખવે, પટિગ્ગહિતં કાલે નિપ્પક્કં વિકાલે સંસટ્ઠં, તં ચે પરિભુઞ્જેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિ (મહાવ॰ ૨૬૨). ‘‘**સત્તાહં નિરામિસપરિભોગેન વટ્ટતી**’’તિ ઇમિના પન ‘‘કાલે પટિગ્ગહિતં કાલે નિપ્પક્કં કાલે સંસટ્ઠં તેલપરિભોગેન પરિભુઞ્જિતુ’’ન્તિ ઇદં નિરામિસપરિભોગં સન્ધાય વુત્તન્તિ દસ્સેતિ.

યં પનેત્થ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૨૩) સુખુમરજસદિસં મંસં વા ન્હારુ વા અટ્ઠિ વા લોહિતં વા હોતિ, તં અબ્બોહારિકં. સચે પન અનુપસમ્પન્નો તાય પટિગ્ગહિતવસાય તેલં કત્વા દેતિ, તં કથન્તિ આહ ‘‘**અનુપસમ્પન્નેના**’’તિઆદિ. **તદહૂ**તિ યસ્મિં અહનિ પટિગ્ગહિતં, તદહુ. પચ્છાભત્તતો પટ્ઠાય પન સત્તાહં નિરામિસમેવ વટ્ટતિ. તત્રાપિ અબ્બોહારિકં અબ્બોહારિકમેવ. યાવકાલિકવત્થૂનં અગ્ગેસં વત્થું પચિતું ન વટ્ટતીતિ સમ્બન્ધો. તત્થ **યાવકાલિકવત્થૂન**ન્તિ યાવકાલિકં વત્થુ એતેસન્તિ યાવકાલિકવત્થૂનિ, તેસં, યાવકાલિકવત્થુમન્તાનન્તિ અત્થો. **અગ્ગેસ**ન્તિ વસાતેલતો અગ્ગેસં સપ્પિઆદીનં. **વત્થુ**ન્તિ ખીરાદિકં યાવકાલિકભૂતં વત્થું, પચિતું ન વટ્ટતિયેવ, સામંપાકત્તાતિ અધિપ્પાયો.

નિબ્બત્તિતસપ્પિં વાતિ યાવકાલિકવત્થુતો વિવેચિતસપ્પિં વા. યથા તત્થ દધિગતં વા તક્કગતં વા ખયં ગમિસ્સતિ, એવં ઝાપિતં વાતિ અત્થો. **નવનીતં વા**તિ તક્કબિન્દૂનિપિ દધિગુળિકાયોપિ અપનેત્વા સુધોતનવનીતં પચિતું વટ્ટતિ સામંપક્કાભાવતોતિ અધિપ્પાયો. યદિ સયંપચિતસત્તાહકાલિકેન સદ્ધિં આમિસં ભુઞ્જતિ, તં આમિસં સયંપચિતસત્તાહકાલિકેન મિસ્સિતં અત્તનો યાવકાલિકભાવં સત્તાહકાલિકેન ગણ્હાપેતિ. તથા ચ યાવકાલિકં અપક્કમ્પિ સયંપક્કભાવં ઉપગચ્છતીતિ ‘‘**તં પન તદહુપુરેભત્તમ્પિ સામિસં પરિભુઞ્જિતું ન વટ્ટતી**’’તિ વુત્તં. યથા સયંપક્કસત્તાહકાલિકં વસાતેલં, સયંભજ્જિતસાસપાદિયાવજીવિકવત્થૂનં તેલઞ્ચ સામિસં તદહુપુરેભત્તમ્પિ ન વટ્ટતિ, તથા નવનીતસપ્પીતિ વેદિતબ્બં. વુત્તઞ્ચ –

> ‘‘યાવકાલિકઆદીનિ , સંસટ્ઠાનિ સહત્તના;
> ગાહાપયન્તિ સભાવ’’ન્તિ ચ;
> ‘‘તેહેવ ભિક્ખુના પત્તં, કપ્પતે યાવજીવિકં;
> નિરામિસંવ સત્તાહં, સામિસે સામપાકતા’’તિ ચ.

ખીરાદિતોતિ એત્થ **આદિ**સદ્દેન તિલાદીનં ગહણં. **સામિસાનિપી**તિ ન કેવલં નિરામિસાનેવાતિ અત્થો. પચ્છાભત્તતો પન પટ્ઠાય ન વટ્ટન્તિયેવ. સત્તાહાતિક્કમેપિ અનાપત્તિ સવત્થુકાનં પટિગ્ગહિતત્તા. ‘‘તાનિ પટિગ્ગહેત્વા’’તિ (પારા॰ ૬૨૨) હિ વુત્તં. તેનાહ ‘‘**પચ્છાભત્તતો પટ્ઠાયા**’’તિઆદિ. પચ્છાભત્તં પટિગ્ગહિતકેહિ કતં પન અબ્ભઞ્જનાદીસુ ઉપનેતબ્બં, પુરેભત્તમ્પિ ચ ઉગ્ગહિતકેહિ કતં. ઉભયેસમ્પિ સત્તાહાતિક્કમેપિ અનાપત્તિ. **અન્તોસત્તાહે**તિ સત્તાહબ્ભન્તરે. **અબ્ભઞ્જનાદીન**ન્તિ એત્થ **આદિ**સદ્દેન મુદ્ધનિતેલઅરુમક્ખનધરધૂપનાદીનં ગહણં. **અધિટ્ઠહિત્વા**તિ ‘‘ઇદાનિ ન મય્હં અજ્ઝોહરણત્થાય ભવિસ્સતિ, ઇદં સપ્પિ ચ તેલઞ્ચ વસા ચ મુદ્ધનિતેલત્થં વા

અબ્ભઞ્જનત્થં વા ભવિસ્સતિ, મધુ અરુમક્ખનત્થં વા ફાણિતં ઘરધૂપનત્થં વા ભવિસ્સતી''તિ એવં ચિત્તં ઉપ્પાદેત્વા.

કો પનેત્થ યાવકાલિકયાવજીવિકવત્થૂસુ વિસેસોતિ આહ ''**યાવજીવિકાની**''તિઆદિ. **યાવ અરુણસ્સ ઉગ્ગમના તિટ્ઠતી**તિ સત્તમદિવસે કતતેલં સચે યાવ અરુણુગ્ગમના તિટ્ઠતીતિ અત્થો. **પાળિયં અનાગતસપ્પિઆદીન**ન્તિ એત્થ તાવ મિગરોહિતાદીનં સપ્પિ પાળિયં અનાગતસપ્પિ, તથા નવનીતં, નાળિકેરનિમ્બકોસમ્બકરમન્દસાસપઆદીનં તેલં પન પાળિયં અનાગતતેલં, તથા મધુકપુપ્ફફાણિતં પાળિયં અનાગતફાણિતન્તિ વેદિતબ્બં. ન સબ્બં મધુકપુપ્ફફાણિતં ફાણિતગતિકન્તિ આહ ''**સીતુદકેના**''તિઆદિ. **સીતુદકેન કત**ન્તિ મધુકપુપ્ફાનિ સીતુદકે પક્ખિપિત્વા અમદ્દિત્વા પુપ્ફરસે ઉદકગતે સતિ તં ઉદકં ગહેત્વા પચિત્વા કતં. ''**ફાણિતગતિકમેવા**''તિ ઇમિના સત્તાહકાલિકન્તિ દસ્સેતિ, ન પન નિસ્સગ્ગિયવત્થુન્તિ. તસ્મા સત્તાહં અતિક્કામયતો દુક્કટન્તિ વેદિતબ્બં. વુત્તમ્પિ ચેતં **સમન્તપાસાદિકાયં** સીતુદકેન કતં મધુકપુપ્ફફાણિતં પુરેભત્તં સામિસં વટ્ટતિ , પચ્છાભત્તતો પટ્ઠાય સત્તાહં નિરામિસમેવ, સત્તાહાતિક્કમે વત્થુગણનાય દુક્કટ''ન્તિ. સચે પન ખીરં પક્ખિપિત્વા કતં, યાવકાલિકં. ખણ્ડસક્ખરં પન ખીરજલ્લિકં અપનેત્વા સોધેન્તિ, તસ્મા વટ્ટતિ, અમ્બજમ્બુપનસકદલિખજ્જુરિચિઞ્ચાદીનં સબ્બેસં યાવકાલિકફલાનં ફાણિતં યાવકાલિકમેવાતિ આહ ''**અમ્બફાણિતાદીનિ યાવકાલિકાની**''તિ.

કાયિકપરિભોગં વટ્ટતીતિ કાયસ્સ વા કાયે અરુનો વા મક્ખનં વટ્ટતિ, અજ્ઝોહરિતું પન ન વટ્ટતિ. **યન્તિ** સત્તાહાતિક્કન્તં ભેસજ્જં. **નિરપેક્ખો પરિચ્ચજિત્વા**તિ અનપેક્ખો સામણેરસ્સ દત્વા. **તન્તિ** એવં પરિચ્ચજિત્વા પુન લદ્ધભેસજ્જં. એવઞ્હિ દિન્નં ભેસજ્જં સચે સો સામણેરો અભિસઙ્ખરિત્વા વા અનભિસઙ્ખરિત્વા વા તસ્સ ભિક્ખુનો દદેય્ય, ગહેત્વા નત્થુકમ્મં વા કાતબ્બં, અઞ્ઞં વા કિઞ્ચિ પરિભોગં. તેનાહ ''**અજ્ઝોહરિતુમ્પિ વટ્ટતી**''તિ. સચે સો બાલો હોતિ, દાતું ન જાનાતિ, અઞ્ઞેન ભિક્ખુના વત્તબ્બો ''અત્થિ તે, સામણેર, ભેસજ્જ''ન્તિ, ''આમ, ભન્તે, અત્થી''તિ. ''આહર, થેરસ્સ ભેસજ્જં કરિસ્સામા''તિ, એવમ્પિ વટ્ટતિ. **વત્થુગણનાયા**તિ સપ્પિઆદિવત્થુગણનાય ચેવ સપ્પિપિણ્ડાદિવત્થુગણનાય ચ. મિસ્સિતેસુ પન એકં નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં. એત્થ ચ ''ઇદં મે, ભન્તે, ભેસજ્જં સત્તાહાતિક્કન્તં નિસ્સગ્ગિયં, ઇમાહં સઙ્ઘસ્સ નિસ્સજ્જામી''તિ (પારા॰ ૬૨૩) નિસ્સજ્જનવિધાનં વેદિતબ્બં.

સાધારણપઞ્ઞત્તિ. સત્તાહં અનતિક્કન્તેપિ અતિક્કન્તસઞ્ઞિનો ચેવ વેમતિકસ્સ ચ દુક્કટં. અતિક્કન્તે અનતિક્કન્તસઞ્ઞિનોપિ વેમતિકસ્સપિ નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયમેવ, તથા અનધિટ્ઠિતાવિસ્સજ્જિતાનટ્ઠાવિનટ્ઠાદટ્ઠાવિલુત્તેસુ અધિટ્ઠિતાદિસઞ્ઞિનો. અન્તોસત્તાહં અધિટ્ઠિતે, વિસ્સજ્જિતે, નટ્ઠે, વિનટ્ઠે, દટ્ઠે, અચ્છિન્ને, વિસ્સાસેન ગહિતે ઉમ્મત્તકાદીનઞ્ચ અનાપત્તિ. આચારવિપત્તિ. સપ્પિઆદીનં અત્તનો સન્તકતા, ગણનુપગતા, સત્તાહાતિક્કમોતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ. કથિનસમુટ્ઠાનં, અકિરિયં, નોસઞ્ઞાવિમોક્ખં, અચિત્તકં, પણ્ણત્તિવજ્જં, કાયકમ્મં, વચીકમ્મં, તિચિત્તં, તિવેદનં. તેનાહ ''**સેસં ચીવરવગ્ગસ્સ પઠમસિક્ખાપદે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બ**''ન્તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ કથિનસિક્ખાપદવણ્ણના).

ભેસજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. વસ્સિકસાટિકસિક્ખાપદવણ્ણના

પચ્છિમમાસસ્સ પઠમદિવસતો પટ્ઠાયાતિ જેટ્ઠમૂલપુણ્ણમાસિયા પચ્છિમપાટિપદદિવસતો પટ્ઠાય. **તાવા**તિ તાવ પરિમાણે કાલે. જેટ્ઠમૂલપુણ્ણમાસિયા પચ્છિમપાટિપદદિવસતો પટ્ઠાય યાવ કત્તિકપુણ્ણમા, ઇમસ્મિં પઞ્ચમાસેતિ અત્થો. **કાલો વસ્સિકસાટિકાયાતિઆદિના**તિ એત્થ **આદિ**સદ્દેન ''સમયો વસ્સિકસાટિકાય, અઞ્ઞેપિ મનુસ્સા વસ્સિકસાટિકચીવરં દેન્તી''તિ (પારા॰ ૬૨૮) ઇમેસં ગહણં. **દેથ મે વસ્સિકસાટિકચીવરન્તિઆદિકાયા**તિ એત્થ **આદિ**સદ્દેન પન ''આહરથ મે વસ્સિકસાટિકચીવરં, પરિવત્તેથ મે વસ્સિકસાટિકચીવરં, ચેતાપેથ મે વસ્સિકસાટિકચીવર''ન્તિ ઇમેસં ગહણં. અત્તનો અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતેસુ તદુભયં કરોન્તસ્સ કિં હોતીતિ આહ ''**અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતટ્ઠાને**''તિઆદિ. ''**વત્તભેદે દુક્કટ**''ન્તિ ઇદં વસ્સિકસાટિકં પુબ્બે અદેન્તે સન્ધાય વુત્તં. યે પન પુબ્બેપિ દેન્તિ, તેસુ વત્તભેદો નત્થિ. વુત્તઞ્હિ **સમન્તપાસાદિકાયં** ''યે મનુસ્સા પુબ્બેપિ વસ્સિકસાટિકચીવરં દેન્તિ, ઇમે પન સચેપિ અત્તનો અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતા હોન્તિ, વત્તભેદો નત્થિ તેસુ સતુપ્પાદકરણસ્સ અનુઞ્ઞાતત્તા''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૨૮). **અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદેન નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિય**ન્તિ ''યો પન ભિક્ખુ અઞ્ઞાતકં ગહપતિં વા ગહપતાનિં વા ચીવરં વિઞ્ઞાપેય્ય અઞ્ઞત્ર સમયા, નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિય''ન્તિ (પારા॰ ૫૧૮) ઇમિના સિક્ખાપદેન નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં. ઇદં પન પકતિયા વસ્સિકસાટિકદાયકેસુપિ હોતિયેવ.

ગિમ્હાનં પચ્છિમદ્ધમાસસ્સ પઠમદિવસતો પટ્ઠાયાતિ એત્થ જેટ્ઠમૂલકાળપક્ખૂપોસથસ્સ પચ્છિમપાટિપદદિવસતો પટ્ઠાય યાવ આસાળ્હિપુણ્ણમા, અયમદ્ધમાસો ગિમ્હાનં પચ્છિમદ્ધમાસો નામ, તસ્સ પઠમદિવસતો પટ્ઠાયાતિ અત્થો, અદ્ધમાસસ્સ પઠમપાટિપદદિવસતો પટ્ઠાયાતિ વુત્તં હોતિ. **કત્તિકમાસસ્સ પચ્છિમદિવસો** નામ પચ્છિમકત્તિકમાસસ્સ પુણ્ણમા. **એત્તાવતા**તિ ''માસો સેસો ગિમ્હાનન્તિ ભિક્ખુના વસ્સિકસાટિકચીવરં પરિયેસિતબ્બં, અદ્ધમાસો સેસો ગિમ્હાનન્તિ કત્વા નિવાસેતબ્બ''ન્તિ એત્તકેન ગણનેન. **પરિયેસનક્ખેત્ત**ન્તિ પરિયેસનસ્સ ખેત્તં. એતસ્મિઞ્હિ માસે વસ્સિકસાટિકં અલદ્ધં પરિયેસિતું વટ્ટતિ. **કરણનિવાસનક્ખેત્તમ્પી**તિ કરણક્ખેત્તઞ્ચેવ નિવાસનક્ખેત્તઞ્ચ. **પિ**-સદ્દેન પરિયેસનક્ખેત્તં સમ્પિણ્ડેતિ. એતસ્મિઞ્હિ અદ્ધમાસે પરિયેસિતું, કાતું, નિવાસેતુઞ્ચ વટ્ટતિ, અધિટ્ઠાતુંયેવ ન વટ્ટતિ. યં પન **સમન્તપાસાદિકાયં** કત્થચિ પોત્થકે ''જેટ્ઠમૂલપુણ્ણમાસિયા પચ્છિમપાટિપદદિવસતો પટ્ઠાય યાવ કાલપક્ખુપોસથો, અયમેકો અદ્ધમાસો પરિયેસનક્ખેત્તઞ્ચેવ કરણક્ખેત્તઞ્ચ. એતસ્મિઞ્હિ અન્તરે વસ્સિકસાટિકં અલદ્ધં પરિયેસિતું , લદ્ધં કાતુઞ્ચ વટ્ટતિ, નિવાસેતું, અધિટ્ઠાતુઞ્ચ ન વટ્ટતી''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૨૮) વચનં દિસ્સતિ, તં પમાદલિખિતં માતિકાય વિરોધતોતિ દટ્ઠબ્બં. ''અદ્ધમાસો સેસો ગિમ્હાનન્તિ કત્વા નિવાસેતબ્બ''ન્તિ (પારા॰ ૬૨૭) હિ પાળિ. **સબ્બમ્પી**તિ પરિયેસનં, કરણં, નિવાસનં, અધિટ્ઠાનઞ્ચાતિ સબ્બમ્પિ. ઇમિના ઇમે ચત્તારો માસા પરિયેસનકરણનિવાસનાધિટ્ઠાનાનં ચતુન્નમ્પિ ખેત્તન્તિ દસ્સેતિ. એતેસુ હિ ચતૂસુ માસેસુ અલદ્ધં પરિયેસિતું, લદ્ધં કાતું, નિવાસેતું, અધિટ્ઠાતુઞ્ચ વટ્ટતિ.

વસ્સં ઉક્કડ્ઢીયતીતિ સંવચ્છરં ઉદ્ધં કડ્ઢીયતિ વડ્ઢીયતિ, આરુય્હતીતિ અત્થો, વસ્સાનસ્સ પઠમમાસં ઉક્કડ્ઢિત્વા ગિમ્હાનં પચ્છિમમાસમેવ કરોન્તીતિ વુત્તં હોતિ. **વસ્સૂપનાયિકદિવસે અધિટ્ઠાતબ્બા**તિ વસ્સાનતો પુબ્બેયેવ દસાહસ્સ અતિક્કન્તત્તા વસ્સૂપનાયિકદિવસેયેવ અધિટ્ઠાતબ્બા. તઞ્હિ દિવસં અતિક્કામેતું ન વટ્ટતિ. અન્તોવસ્સે પન લદ્ધા ચેવ નિટ્ઠિતા ચ તસ્મિંયેવ અન્તોવસ્સે લદ્ધદિવસતો પટ્ઠાય દસાહં નાતિક્કામેતબ્બા, દસાહાતિક્કમે નિટ્ઠિતા પન તદહેવ અધિટ્ઠાતબ્બા. દસાહે અપ્પહોન્તે ચીવરકાલં નાતિક્કામેતબ્બા. અયં તાવ કતાય પરિહારો. અકતાય પન કો પરિહારોતિ આહ ''**સચે**''તિઆદિ. **એકાહમ્પિ ન લભતિ** ઇતો અઞ્ઞસ્સ પરિહારસ્સાભાવતોતિ અધિપ્પાયો.

સો કુતો હોતીતિ આહ "**યાવ હેમન્તસ્સ પઠમદિવસો**"તિ, જેટ્ઠમૂલપુણ્ણમાસિતો પટ્ઠાય યાવ કત્તિકપુણ્ણમાસિયા પચ્છિમપાટિપદદિવસો, તાવાતિ અત્થો. **એતેસુ સત્તસુ પિટ્ઠિસમયમાસેસૂ**તિ પટિલોમક્કમેન વુત્તેસુ કત્તિકપુણ્ણમાસિયા પચ્છિમપાટિપદાદીસુ જેટ્ઠમૂલપુણ્ણમાસાવસાનેસુ એતેસુ સત્તસુ પિટ્ઠિસમયનામકેસુ માસેસુ. **સતુપ્પાદકરણેના**તિ ''કાલો વસ્સિકસાટિકાયા''તિઆદિના નયેન સતુપ્પાદકરણેન. **વિઞ્ઞાપેન્તસ્સા**તિ ''દેથ મે વસ્સિકસાટિકચીવર''ન્તિઆદિના (પારા॰ ૬૨૮) નયેન વિઞ્ઞત્તિં કરોન્તસ્સ. **તેન સિક્ખાપદેન અનાપત્તી**તિ અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદેન અનાપત્તિ, ઇમિના પન સિક્ખાપદેન આપત્તિયેવ અસમયત્તા. વુત્તઞ્હેતં **ભદન્તબુદ્ધદત્તાચરિયેન** –

> ''કત્વા પન સતુપ્પાદં, વસ્સસાટિકચીવરં;
> નિપ્ફાદેન્તસ્સ ભિક્ખુસ્સ, સમયે પિટ્ઠિસમ્મતે.
>
> ''હોતિ નિસ્સગ્ગિયાપત્તિ, ઞાતકાઞ્ઞાતકાદિનો;
> તેસુયેવ ચ વિઞ્ઞત્તિં, કત્વા નિપ્ફાદને તથા''તિ.

એત્થ ચ ''ઇદં મે, ભન્તે, વસ્સિકસાટિકચીવરં અતિરેકમાસે સેસે ગિમ્હાને પરિયિટ્ઠં અતિરેકદ્ધમાસે સેસે ગિમ્હાને કત્વા પરિદહિતં નિસ્સગ્ગિય''ન્તિ ઇમિના (પારા॰ ૬૨૮) નયેન નિસ્સજ્જનવિધાનં વેદિતબ્બં.

વસ્સિકસાટિકપરિયેસનવત્થુસ્મિન્તિ પટિકચ્ચેવ વસ્સિકસાટિકપરિયેસનવત્થુસ્મિં. **તિકપાચિત્તિય**ન્તિ અતિરેકમાસદ્ધમાસેસુ અતિરેકસઞ્ઞિવેમતિકઊનકસઞ્ઞીનં પરિયેસનનિવાસનવસેન તીણિ પાચિત્તિયાનિ, એકસેસનિદ્દેસો ચાયં, સામઞ્ઞનિદ્દેસો વા. **ઊનકમાસદ્ધમાસેસૂ**તિ ઊનકમાસે ચેવ ઊનકદ્ધમાસે ચ. **અતિરેકસઞ્ઞિનો, વેમતિકસ્સ વા દુક્કટ**ન્તિ એત્થ ''પરિયેસનનિવાસનં કરોન્તસ્સા''તિ પાઠસેસો. ઇદં વુત્તં હોતિ – ''ઊનકમાસે સેસે ગિમ્હાને અતિરેકસઞ્ઞિનો, વેમતિકસ્સ વા પરિયેસન્તસ્સ દુક્કટં, ઊનકદ્ધમાસે સેસે ગિમ્હાને ચ અતિરેકસઞ્ઞિનો, વેમતિકસ્સ વા નિવાસેન્તસ્સ દુક્કટ''ન્તિ. "**તથા**"તિ ઇમિના દુક્કટં અતિદિસતિ, તઞ્ચ દુક્કટં ઉદકકુસિતગણનાય અકત્વા ન્હાનપરિયોસાનવસેન પયોગે પયોગે કારેતબ્બં, તઞ્ચ ખો વિવટઙ્ગણે આકાસતો પતિતઉદકેનેવ ન્હાયન્તસ્સ, ન ન્હાનકોટ્ઠકવાપિઆદીસુ ઘટેહિ આસિત્તૂદકેન ન્હાયન્તસ્સ. તેનેવાહ "**સતિયા વસ્સિકસાટિકાયા**"તિઆદિ. પોક્ખરણિયાદીસુ પન નગ્ગસ્સ ન્હાયન્તસ્સ અનાપત્તીતિ સમ્બન્ધો, પોક્ખરણિયાદીસુ પન સતિયાપિ વસ્સિકસાટિકાય નગ્ગસ્સ ન્હાયન્તસ્સ નત્થિ દુક્કટાપત્તીતિ અત્થો.

એવં અન્તરાપત્તિયા અનાપત્તિં દસ્સેત્વા ઇદાનિ નિસ્સગ્ગિયેન અનાપત્તિં દસ્સેતું "**અચ્છિન્નચીવરસ્સા**"તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **અચ્છિન્નચીવરસ્સા**તિ અચ્છિન્નસેસચીવરસ્સ. તસ્સાપિ અસમયે નિવાસતો અનાપત્તિ. એસ નયો **નટ્ઠચીવરસ્સ વા**તિ એત્થાપિ. યથા ચેત્થ નિવાસેન્તાનં તેસં અનાપત્તિ, એવં તત્થ પરિયેસન્તાનમ્પીતિ દટ્ઠબ્બં. એત્થ પન મહગ્ઘવસ્સિકસાટિકં ઠપેત્વા ન્હાયન્તસ્સ ચોરૂપદ્દવો આપદા નામાતિ આહ "**અનિવત્થ**"ન્તિઆદિ. **આપદાસુ વા નિવાસયતો**તિ આપદાસુ વિજ્જમાનાસુ અસમયે નિવાસેન્તસ્સ. યં પન **સમન્તપાસાદિકાયં** ''અચ્છિન્નચીવરસ્સાતિ એતં વસ્સિકસાટિકંયેવ સન્ધાય વુત્તં. તેસઞ્હિ નગ્ગાનં કાયોવસ્સાપને અનાપત્તિ. એત્થ ચ મહગ્ઘવસ્સિકસાટિકં નિવાસેત્વા ન્હાયન્તસ્સ ચોરૂપદ્દવો આપદા નામા''તિ અચ્છિન્નચીવરાદિનો નિસ્સગ્ગિયેન અનાપત્તિં અદસ્સેત્વા નગ્ગસ્સ ન્હાયતો દુક્કટેનેવ અનાપત્તિદસ્સનં, તં યુત્તં

વિય ન દિસ્સતિ. સબ્બસિક્ખાપદેસુ હિ મૂલાપત્તિયા એવ આપત્તિપ્પસઙ્ગે અનાપત્તિદસ્સનત્થં અનાપત્તિવારો આરભીયતિ, ન અન્તરાપત્તિયાતિ, તસ્મા ઉપપરિક્ખિતબ્બં. **સચીવરતા**તિ અન્તરવાસકઉત્તરાસઙ્ગેહિ સચીવરતા.

વસ્સિકસાટિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ચીવરઅચ્છિન્દનસિક્ખાપદવણ્ણના

''**દત્વા**''તિ યં કિઞ્ચિ પચ્ચાસીસમાનસ્સેવ દાનમિહ અધિપ્પેતં, ન નિસ્સટ્ઠદાનન્તિ આહ ''**વેય્યાવચ્ચાદીની**''તિઆદિ. **સકસઞ્ઞાયા**તિ ''સક''ન્તિ સઞ્ઞાય. ઇમિના પારાજિકાભાવં દસ્સેતિ. ચજિત્વા દિન્નમ્પિ હિ સકસઞ્ઞાય ગણ્હતો નત્થિ પારાજિકં. **અચ્છિન્દન્તસ્સા**તિ એકતો અબદ્ધાનિ, વિસું ઠપિતાનિ ચ બહૂનિ અચ્છિન્દતો, ''સઙ્ઘાટિં આહર, ઉત્તરાસઙ્ગં આહરા''તિ એવં આહરાપયતો ચ. તેનાહ ''**વત્થુગણનાય આપત્તિયો**''તિ. ''મયા દિન્નાનિ સબ્બાનિ આહરા''તિ વદતોપિ એકવચનેનેવ સમ્બહુલા આપત્તિયો. એકં ચીવરં પન એકાબદ્ધાનિ ચ બહૂનિ અચ્છિન્દતો એકા આપત્તિ. ''**અચ્છિન્દા''તિ આણત્તિયા દુક્કટ**ન્તિ ''મયા દિન્નાનિ સબ્બાનિ ગણ્હા''તિ આણત્તિયા એકં દુક્કટં, અચ્છિન્નેસુ પન એકવચનેનેવ સમ્બહુલા પાચિત્તિયો. તેનાહ ''અચ્છિન્નેસુ વત્થુગણનાય આપત્તિયો''તિ. **અચ્છિન્નેસૂ**તિ તેનાણત્તેન અચ્છિન્નેસુ ચીવરેસુ. યત્થ પન પોત્થકેસુ ''**અચ્છિન્નેસુ યત્તકાનિ આણત્તાનિ**, **તેસં ગણનાય આપત્તિયો**''તિ પાઠો, તત્થ **યત્તકાનિ આણત્તાની**તિ યત્તકાનિ ચીવરાનિ ગણ્હિતું આણત્તાનીતિ અત્થો. યં પન **સમન્તપાસાદિકાયં** ''ચીવરં 'ગણ્હા'તિ આણાપેતિ, એકં દુક્કટં. આણત્તો બહૂનિ ગણ્હાતિ, એકં પાચિત્તિય''ન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૩૩) વુત્તં, તં એકાબદ્ધં સન્ધાય. એવઞ્ચ કત્વા સમન્તપાસાદિકાય સદ્ધિં ઇમાય અટ્ઠકથાય ન કોચિ વિરોધો. સચે પન ''સઙ્ઘાટિં ગણ્હ, ઉત્તરાસઙ્ગં ગણ્હા''તિ આણાપેતિ, વાચાય વાચાય દુક્કટં. અચ્છિન્નેસુ વત્થુગણનાય આપત્તિયો. એત્થ ચ ''ઇદં મે, ભન્તે, ચીવરં ભિક્ખુસ્સ સામં દત્વા અચ્છિન્નં નિસ્સગ્ગિય''ન્તિ (પારા॰ ૬૩૩) ઇમિના નયેન નિસ્સજ્જનવિધાનં વેદિતબ્બં.

તિકપાચિત્તિયન્તિ ઉપસમ્પન્ને ઉપસમ્પન્નસઞ્ઞિવેમતિકઅનુપસમ્પન્નસઞ્ઞીનં વસેન તીણિ પાચિત્તિયાનિ. **અઞ્ઞં પરિક્ખાર**ન્તિ પત્તાદિં અઞ્ઞં પરિક્ખારં, અન્તમસો સૂચિમ્પીતિ અત્થો. ન કેવલં અનુપસમ્પન્નસ્સ ચીવરંયેવ અચ્છિન્દતો દુક્કટન્તિ આહ ''**અનુપસમ્પન્નસ્સ ચા**''તિઆદિ. તત્થ **યં કિઞ્ચી**તિ ચીવરં વા હોતુ, પત્તાદિ, યં કિઞ્ચિ પરિક્ખારં વા. **તસ્સ વિસ્સાસં ગણ્હન્તસ્સા**તિ યસ્સ દિન્નં, તસ્સ વિસ્સાસેન ગણ્હન્તસ્સ, તતિયત્થે ચેતં ઉપયોગવચનં. **ઉપસમ્પન્નતા**તિ અચ્છિન્દનસમયે ઉપસમ્પન્નભાવો. કિઞ્ચાપિ ઉપસમ્પન્નભાવો **પાળિયં**, માતિકટ્ઠકથાયઞ્ચ દાનગ્ગહણેસુ દિસ્સતિ, તથાપિ અનુપસમ્પન્નકાલે ચીવરં દત્વા ઉપસમ્પન્નકાલે અચ્છિન્દન્તસ્સ આપત્તિતો અચ્છિન્દનકાલેયેવ ઉપસમ્પન્નતા અઙ્ગન્તિ વેદિતબ્બં.

ચીવરઅચ્છિન્દનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. સુત્તવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદવણ્ણના

છબ્બિધં ખોમસુત્તાદિન્તિ ''સુત્તં નામ છ સુત્તાનિ ખોમં કપ્પાસિકં કોસેય્યં કમ્બલં સાણં ભઙ્ગ''ન્તિ (પારા॰ ૬૩૮) એવં વુત્તં છબ્બિધં ખોમસુત્તાદિં. તત્થ **ખોમ**ન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૩૬-૩૮) ખોમવાકેહિ કતસુત્તં. **કપ્પાસિક**ન્તિ કપ્પાસતો નિબ્બત્તં. **કોસેય્ય**ન્તિ કોસિયંસૂહિ કન્તિત્વા કતસુત્તં. **કમ્બલ**ન્તિ એળકલોમસુત્તં. **સાણ**ન્તિ

સાણવાકેન કતસુત્તં. **ભઙ્ગ**ન્તિ પાટેક્કં વાકસુત્તમેવાતિ એકે. પઞ્ચહિપિ મિસ્સેત્વા કતસુત્તં પન ‘‘ભઙ્ગ’’ન્તિ વેદિતબ્બં. **તેસં અનુલોમ**ન્તિ તેસં ખોમાદીનં અનુલોમં દુકૂલં પત્તુણ્ણં સોમારપટ્ટં ચીનપટ્ટં ઇદ્ધિજં દેવદિન્નન્તિ છબ્બિધં સુત્તં.

તુરીતિ વાયનૂપકરણો એકો દણ્ડો, વીતવીતટ્ઠાનં યત્થ સંહરિત્વા ઠપેન્તિ. **વેમ**ન્તિ વાયનૂપકરણો એકો દણ્ડો, સુત્તં પવેસેત્વા યેન આકોટેન્તો ઘનભાવં સમ્પાદેન્તિ. **તસ્સ સબ્બપ્પયોગેસુ દુક્કટ**ન્તિ તન્તવાયસ્સ યે તે તુરિવેમસજ્જનાદિકા પયોગા, તેસુ સબ્બેસુ પયોગેસુ ભિક્ખુસ્સ દુક્કટં, તસ્સ તન્તવાયસ્સ પયોગે પયોગે ભિક્ખુસ્સ દુક્કટન્તિ વુત્તં હોતિ. તુરિઆદીનં અભાવે તેસં કરણત્થં વાસિફરસુઆદીનં મગ્ગનનિસાનરુક્ખચ્છેદનાદિસબ્બપ્પયોગેપિ એસેવ નયો. તન્તૂનં અત્તનો સન્તકત્તા વીતવીતટ્ઠાનં પટિલદ્ધમેવ હોતીતિ આહ ‘‘**પટિલાભેન નિસ્સગ્ગિયં હોતી**’’તિ, વિકપ્પનુપગપચ્છિમચીવરપ્પમાણે વીતે નિસ્સગ્ગિયં હોતીતિ વુત્તં હોતિ. તેનેવ વક્ખતિ ‘‘દીઘતો વિદત્થિમત્તે, તિરિયઞ્ચ હત્થમત્તે વીતે નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિય’’ન્તિ. એત્થ ચ ‘‘ઇદં મે, ભન્તે, ચીવરં સામં સુત્તં વિઞ્ઞાપેત્વા તન્તવાયેહિ વાયાપિતં નિસ્સગ્ગિય’’ન્તિ ઇમિના નયેન નિસ્સજ્જનવિધાનં વેદિતબ્બં.

તેનેવાતિ વિઞ્ઞાપિતતન્તવાયેનેવ. **એવં ઇધ દુક્કટ**ન્તિ ઇધાપિ તન્તવાયેનેવ દીઘતો વિદત્થિમત્તે, તિરિયં હત્થમત્તે વીતે દુક્કટન્તિ અત્થો. **અકપ્પિયસુત્તમયે**તિ વિઞ્ઞાપિતસુત્તમયે. **ઇતરસ્મિ**ન્તિ અવિઞ્ઞત્તિસુત્તમયે પરિચ્છેદે. **તતો ચે ઊનતરા**તિ વુત્તપ્પમાણતો ચે ઊનતરા, અન્તમસો (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૩૬-૬૩૮) અચ્છિમણ્ડલપ્પમાણાપીતિ અધિપ્પાયો. કપ્પિયતન્તવાયેનપિ અકપ્પિયસુત્તં વાયાપેન્તસ્સ યથા પુબ્બે નિસ્સગ્ગિયં, એવમિધ દુક્કટં. તેનેવ કપ્પિયઞ્ચ અકપ્પિયઞ્ચ સુત્તં વાયાપેન્તસ્સ સચે પચ્છિમચીવરપ્પમાણા વા ઊનકા વા અકપ્પિયસુત્તપરિચ્છેદા હોન્તિ, તેસુ પરિચ્છેદગણનાય દુક્કટં. કપ્પિયસુત્તપરિચ્છેદેસુ અનાપત્તિ. અથ એકન્તરિકેન વા સુત્તેન, દીઘતો વા કપ્પિયં તિરિયં અકપ્પિયં કત્વા વીતં હોતિ, પમાણયુત્તે પરિચ્છેદે પરિચ્છેદે દુક્કટં.

યદિ પન (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૩૬-૬૩૮) દ્વે તન્તવાયા હોન્તિ એકો કપ્પિયો એકો અકપ્પિયો, સુત્તઞ્ચ અકપ્પિયં, તે ચે વારેન વિનન્તિ, અકપ્પિયતન્તવાયેન વીતે પમાણયુત્તે પરિચ્છેદે પરિચ્છેદે પાચિત્તિયં, ઊનતરે દુક્કટં. ઇતરેન વીતે ઉભયત્થ દુક્કટં. સચે દ્વેપિ વેમં ગહેત્વા એકતો વિનન્તિ, પમાણયુત્તે પરિચ્છેદે પરિચ્છેદે પાચિત્તિયં. અથ સુત્તં કપ્પિયં, ચીવરઞ્ચ કેદારબદ્ધાદીહિ સપરિચ્છેદં, અકપ્પિયતન્તવાયેન વીતે પરિચ્છેદે પરિચ્છેદે દુક્કટં, ઇતરેન વીતે અનાપત્તિ. સચે દ્વેપિ એકતો વિનન્તિ, પમાણયુત્તે પરિચ્છેદે પરિચ્છેદે દુક્કટં. અથ સુત્તમ્પિ કપ્પિયઞ્ચ અકપ્પિયઞ્ચ, તે ચે વારેન વિનન્તિ, અકપ્પિયતન્તવાયેન અકપ્પિયસુત્તમયેસુ પચ્છિમચીવરપ્પમાણેસુ પરિચ્છેદેસુ વીતેસુ પરિચ્છેદગણનાય પાચિત્તિયં, ઊનતરેસુ કપ્પિયસુત્તમયેસુ ચ દુક્કટં. કપ્પિયતન્તવાયેન અકપ્પિયસુત્તમયેસુ પમાણયુત્તેસુ વા ઊનકેસુ વા દુક્કટમેવ, કપ્પિયસુત્તમયેસુ અનાપત્તિ.

અથ એકન્તરિકેન વા સુત્તેન, દીઘતો વા અકપ્પિયં તિરિયં અકપ્પિયં કત્વા વિનન્તિ, ઉભોપિ વા તે વેમં ગહેત્વા એકતો વિનન્તિ, અપરિચ્છેદે ચીવરે પમાણયુત્તે પરિચ્છેદે પરિચ્છેદે દુક્કટં, સપરિચ્છેદે પરિચ્છેદવસેન દુક્કટાનિ. તેનાહ ‘‘**એતેનેવ ઉપાયેના**’’તિઆદિ.

એત્થ ચ તન્તવાયો તાવ અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતતો વિઞ્ઞત્તિયા લદ્ધો અકપ્પિયો, સેસો કપ્પિયો. સુત્તમ્પિ સામં વિઞ્ઞાપિતં અકપ્પિયં, સેસં, ઞાતકાદિવસેન ઉપ્પન્નઞ્ચ કપ્પિયન્તિ વેદિતબ્બં. **તિકપાચિત્તિય**ન્તિ વાયાપિતે

વાયાપિતસઞ્ઞિવેમતિકઅવાયાપિતસઞ્ઞીનં વસેન તીણિ પાચિત્તિયાનિ. **ચીવરત્થાય વિઞ્ઞાપિતસુત્તન્તિ** સામં વા અઞ્ઞેન વા ચીવરત્થાય વિઞ્ઞાપિતસુત્તં . કિઞ્ચાપિ પાળિયં ‘‘સામં સુત્તં વિઞ્ઞાપેત્વા’’તિ વુત્તં, તથાપિ ઇધ ‘‘ચીવરત્થાય સામં વિઞ્ઞાપિતસુત્ત’’ન્તિ અવત્વા કેવલં ‘‘ચીવરત્થાય વિઞ્ઞાપિતસુત્ત’’ન્તિ અઙ્ગેસુ વુત્તત્તા અઞ્ઞેન ચીવરત્થાય વિઞ્ઞાપિતસુત્તમ્પિ સઙ્ગહં ગચ્છતીતિ વેદિતબ્બં. **અકપ્પિયવિઞ્ઞત્તિયા**તિ ‘‘ચીવરં મે, આવુસો, વાયથા’’તિ એવંભૂતાય અકપ્પિયવિઞ્ઞત્તિયા.

સુત્તવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. મહાપેસકારસિક્ખાપદવણ્ણના

ચીવરસામિકેહિ પુબ્બે અપ્પવારિતો હુત્વાતિ ‘‘કીદિસેન તે, ભન્તે, ચીવરેન અત્થો, કીદિસં તે ચીવરં વાયાપેમિ, વદ, ભન્તે, યદિચ્છસી’’તિ ચીવરસામિકેહિ પુબ્બે અવુત્તો હુત્વા. એત્થ ચ આયતાદીહિ તીહિ સુત્તવડ્ઢનાકારેન સહ વાયનાકારં દસ્સેતિ, સુવીતાદીહિ ચતૂહિ વાયનાકારમેવ. ‘‘**કિઞ્ચિમત્તં અનુપદજ્જેય્યામા**’’તિઆદિ તસ્સ કત્તબ્બાકારમત્તદસ્સનં, ન પન અઙ્ગદસ્સનં સુત્તવડ્ઢનવસેનેવ આપજ્જિતબ્બત્તાતિ આહ ‘‘**ન ભિક્ખુનો પિણ્ડપાતદાનમત્તેના**’’તિઆદિ. એત્થ ચ ‘‘ઇદં મે, ભન્તે, ચીવરં પુબ્બે અપ્પવારિતેન અઞ્ઞાતકસ્સ ગહપતિકસ્સ તન્તવાયે ઉપસઙ્કમિત્વા ચીવરે વિકપ્પં આપન્નં નિસ્સગ્ગિય’’ન્તિ (પારા॰ ૬૪૩) ઇમિના નયેન નિસ્સજ્જનવિધાનં વેદિતબ્બં. **તિકપાચિત્તિય**ન્તિ અઞ્ઞાતકે અઞ્ઞાતકસઞ્ઞિવેમતિકઞાતકસઞ્ઞીનં વસેન તીણિ પાચિત્તિયાનિ.

મહાપેસકારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. અચ્ચેકચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના

પઠમપદસ્સાતિ ‘‘દસાહાનાગત’’ન્તિ પદસ્સ. **પુરિમનયેનેવા**તિ અચ્ચન્તસંયોગવસેનેવ. **તાનિ દિવસાની**તિ તેસુ દિવસેસુ. **અચ્ચન્તમેવા**તિ નિરન્તરમેવ, તેસુ દસાહેસુ યત્થ કત્થચિ દિવસેતિ વુત્તં હોતિ. **પવારણામાસસ્સા**તિ પુબ્બકત્તિકમાસસ્સ. સો હિ ઇધ પઠમપવારણાયોગતો ‘‘પવારણામાસો’’તિ વુત્તો. **જુણ્હપક્ખપઞ્ચમિતો પટ્ઠાયા**તિ સુક્કપક્ખપઞ્ચમિં આદિં કત્વા. **પવારણામાસસ્સ જુણ્હપક્ખપઞ્ચમિતો**તિ વા પવારણામાસસ્સ પકાસનતો પુરિમસ્સ જુણ્હપક્ખસ્સ પઞ્ચમિતો પટ્ઠાયાતિ અત્થો. યો પનેત્થ ‘‘કામઞ્ચેસ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૬૫૦) ‘દસાહપરમં અતિરેકચીવરં ધારેતબ્બ’ન્તિ (પારા॰ ૪૬૩) ઇમિનાવ સિદ્ધો, અટ્ઠુપ્પત્તિવસેન પન અપુબ્બં વિય અત્થં દસ્સેત્વા સિક્ખાપદં ઠપિત’’ન્તિ પાઠો દિસ્સતિ, સો પમાદપાઠો ‘‘દસાહાનાગત’’ન્તિ ઇમિના વિરોધતોતિ દટ્ઠબ્બં. કિઞ્ચ ‘‘જુણ્હપક્ખપઞ્ચમિતો પટ્ઠાયા’’તિ વુત્તત્તા અટ્ઠકથાયેવ પુબ્બાપરવિરોધોપિ સિયા.

અચ્ચેકચીવરન્તિ અચ્ચાયિકચીવરં વુચ્ચતિ, સો ચ અચ્ચાયિકભાવો દાયકસ્સ ગમિકાદિભાવેનાતિ દસ્સેતું ‘‘**ગમિકગિલાનગબ્ભિનિઅભિનવુપ્પન્નસદ્ધાનં પુગ્ગલાન**’’ન્તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **ગમિકો** નામ ‘‘સેનાય વા ગન્તુકામો હોતિ, પવાસં વા ગન્તુકામો હોતી’’તિ (પારા॰ ૬૪૯) વુત્તો. **અઞ્ઞતરેન ‘‘વસ્સાવાસિકં દસ્સામી’’તિ એવં આરોચેત્વા દિન્ન**ન્તિ ગમિકાદીનં અઞ્ઞતરેન ગમનાદીહિ કારણેહિ દાતુકામેન દૂતં વા પેસેત્વા, સયં વા આગન્ત્વા ‘‘વસ્સાવાસિકં દસ્સામી’’તિ એવં આરોચેત્વા દિન્નં ચીવરં. એત્થ ચ ‘‘ઇદં મે, ભન્તે, અચ્ચેકચીવરં ચીવરકાલસમયં અતિક્કામિતં નિસ્સગ્ગિય’’ન્તિ (પારા॰ ૬૪૯) ઇમિના નયેન નિસ્સજ્જનવિધાનં વેદિતબ્બં.

સેસન્તિ ‘‘સાધારણપઞ્ઞત્તી’’તિઆદિકં. અયં પન વિસેસો – તત્થ અતિરેકચીવરે અતિરેકચીવરસઞ્ઞિઆદિનો દસાહાતિક્કમો, ઇધ અચ્ચેકચીવરે અચ્ચેકચીવરસઞ્ઞિઆદિનો ચીવરકાલાતિક્કમો. તથા અનચ્ચેકચીવરે અચ્ચેકચીવરસઞ્ઞિનો, વેમતિકસ્સ ચ દુક્કટં. જાતિપ્પમાણસમ્પન્નસ્સ અચ્ચેકચીવરસ્સ અત્તનો સન્તકતા, દસાહાનાગતાય કત્તિકતેમાસિકપુણ્ણમાય ઉપ્પન્નભાવો, અનધિટ્ઠિતઅવિકપ્પિતતા, ચીવરકાલાતિક્કમોતિ ચતુરઙ્ગભાવોવ એત્થ વિસેસો.

અચ્ચેકચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. સાસઙ્કસિક્ખાપદવણ્ણના

ઉપસમ્પજ્જન્તિઆદીસુ વિયાતિ ‘‘પઠમં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતી’’તિ (વિભ॰ ૫૦૮) ઇમસ્સ વિભઙ્ગે ‘‘ઉપસમ્પજ્જા’’તિ ઉદ્ધરિતબ્બે ‘‘ઉપસમ્પજ્જ’’ન્તિ ઉદ્ધટં. તદિહ નિદસ્સનં કતં. **આદિસદ્દે**ન પન ‘‘અનાપુચ્છં વા ગચ્છેય્યા’’તિઆદીનં (પાચિ॰ ૧૧૧, ૧૧૫) સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો. **ઉપગન્ત્વા**તિ ઉપસદ્દસ્સત્થમાહ. **વસિત્વા**તિ અક્ખણ્ડં વસિત્વા. ‘‘યેન યસ્સ હિ સમ્બન્ધો, દૂરટ્ઠમ્પિ ચ તસ્સ ત’’ન્તિ વચનતો ‘‘**ઇમસ્સ…પે॰… ઇમિના સમ્બન્ધો**’’તિ વુત્તં. તત્થ **ઇમસ્સા**તિ ‘‘ઉપવસ્સ’’ન્તિ પદસ્સ. વિનયપરિયાયેન અરઞ્ઞલક્ખણં અદિન્નાદાનપારાજિકે આગતં. તત્થ હિ ‘‘ગામા વા અરઞ્ઞા વા’’તિ અનવસેસતો અવહારટ્ઠાનપરિગ્ગહેન તદુભયં અસઙ્કરતો દસ્સેતું ‘‘ઠપેત્વા ગામઞ્ચા’’તિઆદિ વુત્તં. ગામૂપચારો હિ લોકે ગામસઙ્ખમેવ ગચ્છતીતિ. ઇધ પન સુત્તન્તપરિયાયેન ‘‘પઞ્ચધનુસતિકં પચ્છિમ’’ન્તિ (પારા॰ ૬૫૪) આગતં આરઞ્ઞકં ભિક્ખું સન્ધાય. ન હિ સો વિનયપરિયાયિકે અરઞ્ઞે વસન્તો ‘‘આરઞ્ઞકો પન્થસેનાસનો’’તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૬૧) સુત્તે વુત્તો, તસ્મા તત્થ આગતમેવ લક્ખણં ગહેતબ્બન્તિ દસ્સેન્તો ‘‘સબ્બપચ્છિમાનિ આરોપિતેન આચરિયધનુના’’તિઆદિમાહ. તત્થ ‘‘**આચરિયધનુ** નામ પકતિહત્થેન નવવિદત્થિપમાણં. જિયાય પન આરોપિતાય ચતુહત્થપમાણ’’ન્તિ વદન્તિ. **ગામસ્સા**તિ પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ. **ઇન્દખીલતો**તિ ઉમ્મારતો. **પરિક્ખેપારહટ્ઠાનતો**તિ પરિયન્તે ઠિતઘરસ્સ ઉપચારે ઠિતસ્સ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ પઠમલેડ્ડુપાતતો. કિત્તકેન મગ્ગેન મિનિતબ્બન્તિ આહ ‘‘**સચે**’’તિઆદિ. **મજ્ઝિમટ્ઠકથાયં** પન ‘‘વિહારસ્સાપિ ગામસ્સેવ ઉપચારં નીહરિત્વા ઉભિન્નં લેડ્ડુપાતાનં અન્તરા મિનિતબ્બ’’ન્તિ વુત્તં. **ચોરાનં નિવિટ્ઠોકાસાદિદસ્સનેના**તિ આરામે, આરામૂપચારે ચ ચોરાનં નિવિટ્ઠોકાસાદિદસ્સનેન કારણેન. **આદિસદ્દે**ન ભુત્તોકાસટ્ઠિતોકાસનિસિન્નોકાસનિપન્નોકાસાનં ગહણં. **ચોરેહિ મનુસ્સાનં હતવિલુત્તાકોટિતભાવદસ્સનતો**તિ આરામે, આરામૂપચારે ચ હતવિલુત્તાકોટિતભાવદસ્સનતો.

અન્તરઘરે નિક્ખિપેય્યાતિ અન્તરે અન્તરે ઘરાનિ એત્થ, એતસ્સાતિ વા **અન્તરઘરં**, ગામો, તસ્મિં ઠપેય્યાતિ અત્થો. તેનાહ ‘‘**આરઞ્ઞકસ્સા**’’તિઆદિ. **તઞ્ચા**તિ નિક્ખિપનઞ્ચ. ‘‘**મહાપવારણાય પવારિતો હોતી**’’તિ ઇદં વસ્સચ્છેદં અકત્વા વુટ્ઠભાવં દસ્સેતું વુત્તં, ન પન પવારણાય અઙ્ગભાવં. તેનેવ હિ બ્યતિરેકં દસ્સેન્તેન **સમન્તપાસાદિકાયં** (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૫૩-૬૫૪) વુત્તં ‘‘સચે પચ્છિમિકાય વા ઉપગતો હોતિ છિન્નવસ્સો વા, નિક્ખિપિતું ન લભતી’’તિ. કત્તિકમાસો નામ પુબ્બકત્તિકમાસસ્સ કાળપક્ખપાટિપદતો પટ્ઠાય યાવ અપરકત્તિકપુણ્ણમા, તાવ એકૂનત્તિંસ રત્તિન્દિવા. **એવ**-સદ્દેન કત્તિકમાસતો પરં ન લભતીતિ દસ્સેતિ. ઊનપ્પમાણે તાવ અરઞ્ઞલક્ખણાયોગતો ન લભતુ, કસ્મા ગાવુતતો અતિરેકપ્પમાણે ન લભતીતિ આહ ‘‘**યત્ર હી**’’તિઆદિ. નિમન્તિતો પન અદ્ધયોજનમ્પિ યોજનમ્પિ ગન્ત્વા વસિતું પચ્ચેતિ, ઇદમપ્પમાણં. **સાસઙ્કસપ્પટિભયમેવ હોતી**તિ સાસઙ્કઞ્ચેવ સપ્પટિભયઞ્ચ હોતિ. **એવ**-સદ્દેન અનાસઙ્કઅપ્પટિભયેહિ અઙ્ગયુત્તેપિ સેનાસને વસન્તો નિક્ખિપિતું ન

લભતીતિ દસ્સેતિ. એત્તાવતા પુરિમિકાય ઉપગન્ત્વા અક્ખણ્ડં કત્વા વુટ્ઠવસ્સો યં ગામં ગોચરગામં કત્વા પઞ્ચધનુસતિકપચ્છિમે આરઞ્ઞકસેનાસને વિહરતિ, તસ્મિં ગામે ચીવરં ઠપેત્વા સકલકત્તિકમાસં તસ્મિંયેવ સેનાસને તેન ચીવરેન વિના વત્થું અનુજાનિત્વા ઇદાનિ વિહારતો અઞ્ઞત્થ વસન્તસ્સ છારત્તં વિપ્પવાસં અનુજાનન્તો "**સિયા ચ તસ્સ ભિક્ખુનો**"તિઆદિમાહ. અસમાદાનચારઞ્હિ અત્થતકથિના એવ લભન્તિ, નેતરેતિ એત્થ ઇદમ્પિ કારણં દટ્ઠબ્બં. તત્થ **છારત્તપરમં તેન ભિક્ખુના તેન ચીવરેન વિપ્પવસિતબ્બન્તિ** યો ભિક્ખુ વિહારે વસન્તો તતો અઞ્ઞત્થ ગમનકિચ્ચે સતિ અન્તરઘરે ચીવરં નિક્ખિપતિ, તેન ભિક્ખુના તેન ચીવરેન છારત્તપરમં વિપ્પવસિતબ્બં, છ રત્તિયો તમ્હા વિહારા અઞ્ઞત્થ વસિતબ્બાતિ વુત્તં હોતિ. વુત્તઞ્હિ ભદન્તેન **બુદ્ધદત્તાચરિયેન** –

"યં ગામં ગોચરં કત્વા, ભિક્ખુ આરઞ્ઞકે વસે;
તસ્મિં ગામે ઠપેતું તં, માસમેકં તુ વટ્ટતિ.

"અઞ્ઞત્થેવ વસન્તસ્સ, છારત્તપરમં મતં;
અયમસ્સ અધિપ્પાયો, પટિચ્છન્નો પકાસિતો"તિ.

તેનેવાહ "**તતો ચે ઉત્તરિ વિપ્પવસેય્યાતિ છારત્તતો ઉત્તરિ તસ્મિં સેનાસને સત્તમં અરુણં ઉટ્ઠાપેય્યા**"તિઆદિ. **તથા અસક્કોન્તેના**તિ ગતટ્ઠાનસ્સ દૂરતાય સેનાસનં આગન્ત્વા સત્તમં અરુણં ઉટ્ઠાપેતું અસક્કોન્તેન. એવમ્પિ અસક્કોન્તેન તત્રેવ ઠિતેન પચ્ચુદ્ધરિતબ્બં "અતિરેકચીવરટ્ઠાને ઠસ્સતી"તિ. **વસિત્વા**તિ અરુણં ઉટ્ઠાપેત્વા. ભિક્ખુસમ્મુતિ ઉદોસિતસિક્ખાપદે વુત્તાવ.

સેસન્તિ "અઞ્ઞત્ર ભિક્ખુસમ્મુતિયાતિ અયમેત્થ અનુપઞ્ઞત્તી"તિઆદિકં. તત્થ હિ અઙ્ગેસુ યં રત્તિવિપ્પવાસો ચતુત્થમઙ્ગં, તં ઇધ છારત્તતો ઉત્તરિ વિપ્પવાસો હોતીતિ અયમેવ વિસેસો.

સાસઙ્કસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. પરિણતસિક્ખાપદવણ્ણના

નનુ ચાયં સઙ્ઘસ્સ પરિણતો, ન પરિચ્ચત્તો, અથ કથં સઙ્ઘસન્તકો હોતીતિ આહ "**સો હી**"તિઆદિ. તત્થ **સો**તિ લાભો. **એકેન પરિયાયેના**તિ પરિણતભાવસઙ્ખાતેન એકેન પરિયાયેન. "**લભિતબ્બ**"ન્તિ ઇમિના **લાભસદ્દસ્સ** કમ્મસાધનમાહ. **ચીવરાદિવત્થુ**ન્તિ ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારં અન્તમસો ચુણ્ણપિણ્ડમ્પિ દન્તકટ્ઠમ્પિ દસિકસુત્તમ્પિ. **પરિણત**ન્તિ સઙ્ઘસ્સ નિન્નં સઙ્ઘસ્સ પોણં સઙ્ઘસ્સ પબ્ભારં હુત્વા ઠિતન્તિ અત્થો. યેન પન કારણેન સો પરિણતો હોતિ, તં દસ્સેત્વા તસ્સ અત્થં દસ્સેતું "**દસ્સામ કરિસ્સામા**"તિઆદિ વુત્તં. **અત્તનો પરિણામેન્તસ્સા**તિ "ઇદં મય્હં દેહી"તિ સઙ્ઘસ્સ પરિણતભાવં ઞત્વા અત્તનો પરિણામેત્વા ગણ્હન્તસ્સ. **પયોગે**તિ પરિણામનપ્પયોગે. એત્થ ચ "ઇદં મે, ભન્તે, જાનં સઙ્ઘિકં લાભં પરિણતં અત્તનો પરિણામિકં નિસ્સગ્ગિય"ન્તિ ઇમિના નયેન નિસ્સજ્જનવિધાનં વેદિતબ્બં.

સઙ્ઘચેતિયપુગ્ગલેસૂતિ એત્થ ચ અન્તમસો સુનખં ઉપાદાય યો કોચિ સત્તો "પુગ્ગલો"તિ વેદિતબ્બો. **અઞ્ઞસઙ્ઘાદીન**ન્તિ અઞ્ઞસઙ્ઘચેતિયપુગ્ગલાનં. ઇદં વુત્તં હોતિ – "સઙ્ઘસ્સ પરિણતં અઞ્ઞસ્સ સઙ્ઘસ્સ વા ચેતિયસ્સ

વા પુગ્ગલસ્સ વા, ચેતિયસ્સ પરિણતં અઞ્ઞસ્સ ચેતિયસ્સ વા સઙ્ઘસ્સ વા પુગ્ગલસ્સ વા, પુગ્ગલસ્સ પરિણતં અઞ્ઞસ્સ પુગ્ગલસ્સ વા સઙ્ઘસ્સ વા ચેતિયસ્સ વા પરિણામેન્તસ્સ દુક્કટ''ન્તિ.

ઇદાનિ અનાપત્તિં દસ્સેતું "**અપરિણતસઞ્ઞિનો**"તિઆદિમાહ. પરિણતે, અપરિણતે ચ અપરિણતસઞ્ઞિનો ચાતિ સમ્બન્ધો, પરિણતે, અપરિણતે ચાતિ ઉભયત્થાપિ અનાપત્તીતિ અત્થો. વુત્તઞ્હેતં ''પરિણતે અપરિણતસઞ્ઞી અત્તનો પરિણામેતિ, અનાપત્તિ. અપરિણતે અપરિણતસઞ્ઞી અનાપત્તી''તિ (પારા॰ ૬૬૦). **દેય્યધમ્મો**તિ ચત્તારો પચ્ચયા. **આદિસદ્દેન** ''પટિસઙ્ખારં વા લભેય્ય, ચિરટ્ઠિતિકો વા અસ્સ, યત્થ વા પન તુમ્હાકં ચિત્તં પસીદતિ, તત્થ દેથા''તિ (પારા॰ ૬૬૧) વચનાનં ગહણં. સચે પન દાયકા ''મયં સઙ્ઘભત્તં કત્તુકામા, ચેતિયપૂજં કત્તુકામા, એકસ્સ ભિક્ખુનો પરિક્ખારં દાતુકામા, તુમ્હાકં રુચિયા દસ્સામ. ભણથ, કત્થ દેમા''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૬૦) વદન્તિ, એવં વુત્તે તેન ભિક્ખુના ''યત્થ ઇચ્છથ, તત્થ દેથા''તિ વત્તબ્બા.

પરિણતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પત્તવગ્ગો તતિયો.

ઇતિ કઙ્ખાવિતરણિયા પાતિમોક્ખવણ્ણનાય

વિનયત્થમઞ્જૂસાયં લીનત્થપ્પકાસનિયં

નિસ્સગ્ગિયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પાચિત્તિયકણ્ડં

૧. મુસાવાદવગ્ગો

૧. મુસાવાદસિક્ખાપદવણ્ણના

સમ્પજાનમુસાવાદેતિ એત્થ **મુસા**તિ અભૂતં અતચ્છં વત્થુ, **વાદો**તિ તસ્સ ભૂતતો તચ્છતો વિઞ્ઞાપનં, સમ્પજાનસ્સ મુસાવાદો **સમ્પજાનમુસાવાદો**, તસ્મિં સમ્પજાનમુસાવાદેતિ અત્થો. તેનાહ "**પુબ્બે**"તિઆદિ. સો ચ પન મુસાવાદો પુબ્બભાગક્ખણે, તઙ્ખણે ચ વિજાનન્તસ્સ હોતિ ''પુબ્બેવસ્સ હોતિ 'મુસા ભણિસ્સ'ન્તિ, ભણન્તસ્સ હોતિ 'મુસા ભણામી'''તિ (પાચિ॰ ૪) વુત્તત્તાતિ આહ "**પુબ્બેપિ જાનિત્વા વચનક્ખણેપિ જાનન્તસ્સા**"તિ. એતઞ્હિ દ્વયં અઙ્ગભૂતં, ઇતરં પન હોતુ વા, મા વા, અકારણમેતં. નનુ ચેતં ભણનમેવ ઞાયતીતિ આહ "**ભણનઞ્ચ નામા**"તિઆદિ. **અભૂતસ્સા**તિ અતચ્છસ્સ.

હત્થકં સક્યપુત્તન્તિ એત્થ **હત્થકો**તિ તસ્સ થેરસ્સ નામં. સક્યાનં પુત્તોતિ **સક્યપુત્તો**. બુદ્ધકાલે કિર સક્યકુલતો અસીતિ પુરિસસહસ્સાનિ પબ્બજિંસુ, તેસં સો અઞ્ઞતરો. **અવજાનિત્વા પટિજાનનાદિવત્થુસ્મિ**ન્તિ એત્થ **અવજાનિત્વા પટિજાનનં** નામ તિત્થિયેહિ સદ્ધિં કથેન્તો અત્તનો વાદે કઞ્ચિ દોસં સલ્લક્ખેન્તો ''નાયં મમ વાદો''તિ અવજાનિત્વા પુન કથેન્તો કથેન્તો નિદ્દોસતં સલ્લક્ખેત્વા ''મમેવ અયં વાદો''તિ પટિજાનાતિ. **આદિ**સદ્દેન પટિજાનિત્વા અવજાનનં, અઞ્ઞેનઞ્ઞં પટિચરણં, સમ્પજાનમુસાભાસનં, સઙ્કેતં કત્વા વિસંવાદકરણઞ્ચ સઙ્ગણ્હાતિ. ઇદાનિ આપત્તિભેદદસ્સનત્થં "**ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મારોચનત્થ**"ન્તિઆદિ વુત્તં.

અનુપધારેત્વા સહસા ભણન્તસ્સાતિ અવીમંસિત્વા વેગેન દિટ્ઠમ્પિ ''અદિટ્ઠં મે''તિઆદિના ભણન્તસ્સ . "**અઞ્ઞં ભણિસ્સામી**"**તિ અઞ્ઞં ભણન્તસ્સા**તિ યો મન્દત્તા મોમૂહત્તા પક્ખલન્તો ''ચીવર''ન્તિ વત્તબ્બે ''ચીર''ન્તિઆદીનિ ભણતિ, અયં ''અઞ્ઞં ભણિસ્સામી''તિ અઞ્ઞં ભણતિ નામ. યો પન સામણેરેન ''અપિ, ભન્તે, મય્હં ઉપજ્ઝાયં પસ્સિત્થા''તિ વુત્તો કેળિં કુરુમાનો ''તવ ઉપજ્ઝાયો દારુસકટં યોજેત્વા ગતો ભવિસ્સતી''તિ વા સિઙ્ગાલસદ્દં સુત્વા ''કસ્સાયં સદ્દો''તિ વુત્તો ''માતુયા તે યાનેન ગચ્છન્તિયા કદ્દમે લગ્ગચક્કં ઉદ્ધરન્તાનં અયં સદ્દો''તિ વા એવં નેવ દવા, ન રવા અઞ્ઞં ભણતિ, સો આપત્તિં આપજ્જતિયેવ. અઞ્ઞા પૂરણકથા નામ હોતિ – એકો ગામે થોકં તેલં લભિત્વા વિહારં આગતો સામણેરં ભણતિ ''ત્વં અજ્જ કુહિં ગતો, ગામો એકતેલો અહોસી''તિ વા, પચ્છિકાય ઠપિતં પૂવખણ્ડં લભિત્વા ''અજ્જ ગામે પચ્છિકાહિ પૂવે ચારેસુ''ન્તિ વા, અયં મુસાવાદોવ હોતિ. **વિસંવાદનપુરેક્ખારતા**તિ વિસં વાદેન્તિ એતેનાતિ **વિસંવાદનં**, વઞ્ચનાધિપ્પાયવસપ્પવત્તં ચિત્તં, તસ્સ પુરેક્ખારતા **વિસંવાદનપુરેક્ખારતા**, વિસંવાદનચિત્તસ્સ પુરતો કરણન્તિ અત્થો.

મુસાવાદસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઓમસવાદસિક્ખાપદવણ્ણના

ઓમસવાદેતિ ખુંસનગરહણવચને. યસ્મા પન તં નેવ કણ્ણસુખં, ન હદયસુખં, તસ્મા તેન કણ્ણઞ્ચેવ હદયઞ્ચ વિજ્ઝતીતિ આહ "**ઓવિજ્ઝનવચને**"તિ, જાતિઆદીહિ ઘટેત્વા વચનેતિ વુત્તં હોતિ. તેનાહ "**જાતિનામા**"તિઆદિ. તત્થ **જાતિ** નામ બ્રાહ્મણાદિ ઉક્કટ્ઠા ચેવ ચણ્ડાલાદિ હીના ચ જાતિ. **નામં** નામ અવકણ્ણકાદિ હીનઞ્ચેવ

બુદ્ધરક્ખિતાદિ ઉક્કટ્ઠઞ્ચ નામં. **ગોત્તં** નામ કોસિયાદિ હીનઞ્ચેવ ગોતમાદિ ઉક્કટ્ઠઞ્ચ ગોત્તં. **કમ્મં** નામ પુપ્ફછડ્ડકાદિ હીનઞ્ચેવ કસિવણિજ્જાદિ ઉક્કટ્ઠઞ્ચ કમ્મં. **સિપ્પં** નામ નળકારાદિ હીનઞ્ચેવ મુદ્દાગણનાદિ ઉક્કટ્ઠઞ્ચ સિપ્પં. **આબાધો** નામ સબ્બોપિ રોગો હીનોયેવ. અથ વા મધુમેહો ઉક્કટ્ઠો, સેસો હીનોતિ વેદિતબ્બો. **લિઙ્ગં** નામ અતિદીઘાદિ હીનઞ્ચેવ નાતિદીઘાદિ ઉક્કટ્ઠઞ્ચ લિઙ્ગં. **કિલેસો** નામ રાગાદિકો સબ્બોપિ કિલેસો. **આપત્તિ** નામ સોતાપત્તાદિકા ઉક્કટ્ઠા ચેવ પારાજિકાદિ અનુક્કટ્ઠા ચ આપત્તિ. **અક્કોસો** નામ ''ઓટ્ઠોસી''તિઆદિકો હીનો ચેવ ''પણ્ડિતોસી''તિઆદિકો (પાચિ॰ ૧૫) ઉક્કટ્ઠો ચ અક્કોસો.

યથા તથાતિ પાળિઆગતાનાગતપદાનં યેન કેનચિ આકારેન. ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે ઠપેત્વા ભિક્ખું ભિક્ખુનિઆદયો સબ્બે સત્તા અનુપસમ્પન્નટ્ઠાને ઠિતાતિ આહ ''**ઇધ ચા**''તિઆદિ. **દવકમ્યતા** નામ કેળિહસાધિપ્પાયતા. **સબ્બત્થા**તિ ઉપસમ્પન્નાનુપસમ્પન્નેસુ ચેવ પાળિઆગતાનાગતપદેસુ ચાતિ સબ્બત્થ. **અત્થધમ્મઅનુસાસનિપુરેક્ખારાનન્તિ** એત્થ ''ચણ્ડાલોસી''તિઆદિકાય પાળિયા અત્થં વણ્ણેન્તો **અત્થપુરેક્ખારો** નામ. પાળિં વાચેન્તો **ધમ્મપુરેક્ખારો** નામ. અનુસિટ્ઠિયં ઠત્વા ''ઇદાનિપિ ચણ્ડાલોસિ, પાપં મા અકાસિ. મા તમોતમપરાયણો અહોસી''તિઆદિના (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૩૫) નયેન કથેન્તો **અનુસાસનિપુરેક્ખારો** નામાતિ વેદિતબ્બો.

ઓમસવાદસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. પેસુઞ્ઞસિક્ખાપદવણ્ણના

ભિક્ખુપેસુઞ્ઞેતિ પિસતીતિ **પિસુણા**, યાય વાચાય સમગ્ગે સત્તે અવયવભૂતે વગ્ગે ભિન્ને કરોતિ, સા વાચા પિસુણા, પિસુણા એવ **પેસુઞ્ઞં**, તાય વાચાય સમન્નાગતો **પિસુણો**, તસ્સ કમ્મં **પેસુઞ્ઞં**, ભિક્ખુસ્સ પેસુઞ્ઞં **ભિક્ખુપેસુઞ્ઞં**, તસ્મિં ભિક્ખુપેસુઞ્ઞે, ભિક્ખુતો સુત્વા ભિક્ખુના, ભિક્ખુસ્સ વા ઉપસંહટપેસુઞ્ઞેતિ અત્થો. તેનાહ ''**જાતિઆદીહી**''તિઆદિ. તઞ્ચ ખો દ્વીહિ કારણેહિ ઉપસંહરતીતિ આહ ''**ભિક્ખુનો પિયકમ્યતાય વા**''તિઆદિ. તત્થ **ભિક્ખુનો પિયકમ્યતાયા**તિ યસ્સ તં ભાસતિ, તસ્સ ભિક્ખુનો ''એવમહં એતસ્સ પિયો ભવિસ્સામી''તિ અત્તનો પિયભાવં પત્થયમાનતાય. **ભેદાધિપ્પાયેના**તિ ''એવમયં તેન સદ્ધિં ભિજ્જિસ્સતી''તિ પરસ્સ પરેન ભેદં ઇચ્છન્તેન. અથ વા પિયસુઞ્ઞકરણતો **પેસુઞ્ઞં** (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૩૬) નિરુત્તિનયેન, યાય વાચાય યસ્સ તં ભાસતિ, તસ્સ હદયે અત્તનો પિયભાવં, પરસ્સ ચ સુઞ્ઞભાવં કરોતિ, સા વાચા, ''ભિક્ખુસ્સ પેસુઞ્ઞં ભિક્ખુપેસુઞ્ઞ''ન્તિઆદિના એવમ્પેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. ''**વુત્તનયેનેવા**તિ ''જાતિઆદીહિ અક્કોસવત્થૂહી''તિઆદિના વુત્તનયેન.

પાળિમુત્તકઅક્કોસૂપસંહારેતિ ''ચોરોસી''તિઆદિના અક્કોસસ્સ ઉપસંહારે. ''અનક્કોસવત્થુભૂતં પન પેસુઞ્ઞકરં તસ્સ કિરિયં, વચનં વા પિયકમ્યતાય ઉપસંહરન્તસ્સ કિઞ્ચાપિ ઇમિના સિક્ખાપદેન આપત્તિ ન દિસ્સતિ, તથાપિ દુક્કટેન ભવિતબ્બ''ન્તિ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૩૬) વદન્તિ. **પાપગરહિતાય વદન્તસ્સા**તિ એકં અક્કોસન્તં, એકઞ્ચ ખમન્તં દિસ્વા ''અહો નિલ્લજ્જો, ઈદિસમ્પિ નામ ભવન્તં પુન વત્તબ્બં મઞ્ઞિસ્સતી''તિ એવં કેવલં પાપગરહિતાય ભણન્તસ્સ.

પેસુઞ્ઞસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પદસોધમ્મસિક્ખાપદવણ્ણના

પદસો ધમ્મં વાચેય્યાતિ એકતો પદં પદં ધમ્મં વાચેય્ય, કોટ્ઠાસં કોટ્ઠાસં વાચેય્યાતિ અત્થો. યસ્મા ન કેવલં તિસ્સો સઙ્ગીતિયો આરુળ્હધમ્મંયેવ પદસો વાચેન્તસ્સ આપત્તિ, તસ્મા ''**સઙ્ગીતિત્તયં અનારુળ્હમ્પી**''તિઆદિ વુત્તં. **આદિ**-સદ્દેન (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૪૫) સીલૂપદેસ ધુતઙ્ગપઞ્હઆરમ્મણકથા બુદ્ધિકદણ્ડકઞાણવત્થુઅસુભકથાદીનં ગહણં. મેણ્ડકમિલિન્દપઞ્હેસુ થેરસ્સ સકપ્પટિભાને અનાપત્તિ. યં રઞ્ઞો સઞ્ઞાપનત્થં આહરિત્વા વુત્તં, તત્થ આપત્તિ. વણ્ણપિટકઅઙ્ગુલિમાલપિટકરટ્ઠપાલગજ્જિતઆળવકગજ્જિતગૂળ્હમગ્ગગૂળ્હવેસ્સન્તરગૂળ્હવિનયવેદલ્લપિટકાદીનિ પન અબુદ્ધવચનાનિયેવ.

યસ્મા પન તં પદં ચતુબ્બિધં હોતિ, તસ્મા તં દસ્સેતું ''**પદાનુપદઅન્વક્ખરાનુબ્યઞ્જનેસૂ**''તિ વુત્તં. તત્થ **પદ**ન્તિ એકો ગાથાપાદો અધિપ્પેતો. **અનુપદ**ન્તિ દુતિયપાદો. **અન્વક્ખર**ન્તિ એકેકં અક્ખરં. **અનુબ્યઞ્જન**ન્તિ પુરિમબ્યઞ્જનેન સદિસં પચ્છાબ્યઞ્જનં. યં કિઞ્ચિ વા એકં અક્ખરં **અન્વક્ખરં**. અક્ખરસમૂહો **અનુબ્યઞ્જનં**. અક્ખરાનુબ્યઞ્જનસમૂહો **પદં**. પઠમં પદં પદમેવ, દુતિયં **અનુપદ**ન્તિ એવમેત્થ નાનાકરણં વેદિતબ્બં. એતેસુ પદાદીસુ યં કઞ્ચિ કોટ્ઠાસં ભિક્ખુઞ્ચ ભિક્ખુનિઞ્ચ ઠપેત્વા અવસેસપુગ્ગલેહિ સદ્ધિં એકતો ભણન્તસ્સ પદાદિગણનાય પાચિત્તિયન્તિ સમ્બન્ધો.

એત્થ ગાથાબન્ધેસુ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૪૫) તાવ ''મનોપુબ્બઙ્ગમા ધમ્મા''તિ (ધ॰ પ॰ ૧, ૨) એકમેકં પદં સામણેરેન સદ્ધિં એકતો આરભિત્વા એકતોયેવ નિટ્ઠાપેન્તસ્સ **પદગણનાય** પાચિત્તિયં. થેરેન ''મનોપુબ્બઙ્ગમા ધમ્મા''તિ વુત્તે તં પદં અપાપુણિત્વા ''મનોસેટ્ઠા મનોમયા''તિ વચનકાલે પત્તેન સામણેરેન એકતો ભણન્તસ્સ **અનુપદગણનાય**. ''રૂપં અનિચ્ચ''ન્તિઆદિ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૫૩, ૩૫૬) વચનકાલે તેન સદ્ધિં ''રૂ'' કારમત્તમેવ વાચેન્તસ્સ **અન્વક્ખરગણનાય**. એસ નયો ગાથાબન્ધેપિ. ''રૂપં, ભિક્ખવે, અનિચ્ચં, વેદના અનિચ્ચા''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૫૩, ૩૫૬) ઇમં સુત્તં વાચયમાનો થેરેન ''રૂપં અનિચ્ચ''ન્તિ વુચ્ચમાને સામણેરો સીઘપઞ્ઞતાય ''વેદના અનિચ્ચા''તિ ઇમં અનિચ્ચપદં થેરસ્સ ''રૂપં અનિચ્ચ''ન્તિ એતેન અનિચ્ચપદેન સદ્ધિં એકતો ભણન્તો વાચં નિચ્છારેતિ, એવં વાચેન્તસ્સ **અનુબ્યઞ્જનગણનાય** પાચિત્તિયન્તિ વેદિતબ્બં.

તિકપાચિત્તિયન્તિ અનુપસમ્પન્ને અનુપસમ્પન્નસઞ્ઞિવેમતિકઉપસમ્પન્નસઞ્ઞીનં વસેન તીણિ પાચિત્તિયાનિ. અનુપસમ્પન્નેન સદ્ધિં એકતો ઉદ્દેસગ્ગહણે એકતો ભણન્તસ્સ અનાપત્તીતિ સમ્બન્ધો. એસ નયો ''**સજ્ઝાયકરણે, તસ્સ સન્તિકે ઉદ્દેસગ્ગહણે**''તિ એત્થાપિ. તત્રાયં વિનિચ્છયો – ઉપસમ્પન્નો ચ અનુપસમ્પન્નો ચ નિસીદિત્વા ઉદ્દિસાપેન્તિ. આચરિયો ''નિસિન્નાનં ભણામી''તિ તેહિ સદ્ધિં એકતો વદતિ, આચરિયસ્સેવ આપત્તિ. અનુપસમ્પન્નેન સદ્ધિં ગણ્હન્તસ્સ અનાપત્તિ. દ્વેપિ ઠિતા ગણ્હન્તિ, એસેવ નયો. દહરભિક્ખુ નિસિન્નો, સામણેરો ઠિતો, ''નિસિન્નસ્સ ભણામી''તિ ભણતો અનાપત્તિ. સચે દહરો તિટ્ઠતિ, ઇતરો નિસીદતિ, ''ઠિતસ્સ ભણામી''તિ ભણતોપિ અનાપત્તિ. સચે બહૂનં ભિક્ખૂનં અન્તરે એકો સામણેરો નિસિન્નો હોતિ, તસ્મિં નિસિન્ને પદસો ધમ્મં વાચેન્તસ્સ અચિત્તકા આપત્તિ. સચે સામણેરો ઉપચારં મુઞ્ચિત્વા ઠિતો વા નિસિન્નો વા હોતિ, યેસં વાચેતિ, તેસુ અપરિયાપન્નત્તા એકેન દિસાભાગેન પલાયનકગન્થં નામ ગણ્હાતીતિ સઙ્ખં ગચ્છતિ, તસ્મા અનાપત્તિ.

સજ્ઝાયકરણેતિ અનુપસમ્પન્નેન સદ્ધિં એકતો સજ્ઝાયકરણે. **તસ્સ સન્તિકે ઉદ્દેસગ્ગહણે**તિ અનુપસમ્પન્નસ્સ સન્તિકે ઉદ્દેસગ્ગહણે. **યેભુય્યેન પગુણગન્થં ભણન્તસ્સા**તિ સચે એકગાથાય એકો પાદો નાગચ્છતિ, અવસેસા

આગચ્છન્તિ, અયં યેભુય્યેન પગુણગન્થો નામ. એતેન નયેન સુત્તેપિ વેદિતબ્બો, તં ભણન્તસ્સ. **ઓસારેન્તસ્સ ચા**તિ પરિસામજ્ઝે સુત્તં ઉચ્ચારેન્તસ્સ ચ.

પદસોધમ્મસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. પઠમસહસેય્યસિક્ખાપદવણ્ણના

ઇધ ''ભિક્ખું ઠપેત્વા અવસેસો અનુપસમ્પન્નો નામા''તિ (પાચિ॰ ૫૨) વચનતો તિરચ્છાનગતોપિ અનુપસમ્પન્નોયેવ, સો ચ ખો ન સબ્બો, મેથુનધમ્માપત્તિયા વત્થુભૂતોવાતિ આહ ''**અન્તમસો**''તિઆદિ. તસ્સ ચ પરિચ્છેદો મેથુનધમ્માપત્તિયા વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો. **દિરત્તતિરત્તન્તિ** એત્થ દિરત્તવચનેન ન કોચિ વિસેસત્થો લબ્ભતિ, કેવલં લોકવોહારવસેન બ્યઞ્જનસિલિટ્ઠતાય, મુખારુળ્હતાય એવં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. **દ્વિન્નં વા તિણ્ણં વા રત્તીન**ન્તિ પન વચનત્થમત્તદસ્સનત્થં વુત્તં, નિરન્તરતિરત્તદસ્સનત્થં વા દિરત્તગ્ગહણં કતન્તિ દટ્ઠબ્બં. **સહસેય્ય**ન્તિ એકતો સેય્યં. **સેય્યા**તિ ચ કાયપ્પસારણસઙ્ખાતં સયનમ્પિ વુચ્ચતિ ''સયનં સેય્યા''તિ કત્વા, યસ્મિં સેનાસને સયન્તિ, તમ્પિ ''સયન્તિ એત્થાતિ સેય્યા''તિ કત્વા. તદુભયમ્પિ ઇધ સામઞ્ઞેન, એકસેસનયેન વા ગહિતન્તિ આહ ''**સબ્બચ્છન્નપરિચ્છન્ને**''તિઆદિ.

તત્થ યં સેનાસનં ઉપરિ પઞ્ચહિ છદનેહિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૫૧), અઞ્ઞેન વા કેનચિ અન્તમસો વત્થેનાપિ સબ્બમેવ પરિચ્છન્નં, ભૂમિતો પટ્ઠાય યાવ છદનં આહચ્ચ, અનાહચ્ચાપિ વા સબ્બન્તિમેન પરિયાયેન દિયડ્ઢહત્થુબ્બેધેન પાકારેન વા અઞ્ઞેન વા કેનચિ અન્તમસો વત્થેનાપિ પરિક્ખિત્તં, ઇદં **સબ્બચ્છન્નસબ્બપરિચ્છન્નં** નામ. યસ્સ પન ઉપરિ બહુતરં ઠાનં છન્નં, અપ્પં અચ્છન્નં, સમન્તતો ચ બહુતરં પરિક્ખિત્તં, અપ્પં અપરિક્ખિત્તં, ઇદં **યેભુય્યેન છન્નં યેભુય્યેન પરિચ્છન્નં** નામ. તસ્મિં સબ્બચ્છન્નપરિચ્છન્ને, યેભુય્યેન છન્નપરિચ્છન્ને વા.

વિદહેય્યાતિ કરેય્ય, તઞ્ચ ખો અત્થતો સમ્પાદનન્તિ આહ ''**સમ્પાદેય્યા**''તિ. અયઞ્હેત્થ સઙ્ખેપત્થો ''સેનાસનસઙ્ખાતં સેય્યં પવિસિત્વા કાયપ્પસારણસઙ્ખાતં સેય્યં કપ્પેય્ય વિદહેય્ય સમ્પાદેય્યા''તિ. **દિયડ્ઢહત્થુબ્બેધો** વડ્ઢકિહત્થેન ગહેતબ્બો. **એકૂપચારો**તિ વલઞ્જનદ્વારસ્સ એકત્તં સન્ધાય વુત્તં. સતગબ્ભં વા ચતુસાલં એકૂપચારં હોતીતિ સમ્બન્ધો. **તત્થ વા**તિ પુરિમપુરિમદિવસે યત્થ વુટ્ઠં, તસ્મિંયેવ સેનાસને વા. **અઞ્ઞત્થ વા તાદિસે**તિ યથાવુત્તલક્ખણેન સમન્નાગતે અઞ્ઞસ્મિં પુબ્બે અવુટ્ઠસેનાસને વા. **તેન વા**તિ યેન સહ પુરિમપુરિમદિવસે વુટ્ઠં, તેન વા. **અઞ્ઞેન વા**તિ યેન સહ પુરિમપુરિમસ્મિં દિવસે વુટ્ઠં, તતો અઞ્ઞેન વા. **સઙ્ખેપો**તિ સઙ્ખેપવણ્ણના. યદિ એવં વિત્થારો કથં વેદિતબ્બોતિ આહ ''**વિત્થારો પના**''તિઆદિ.

ઉપડ્ઢચ્છન્નપરિચ્છન્નાદીસૂતિ **આદિ**સદ્દેન ''સબ્બચ્છન્ને ચૂળકપરિચ્છન્ને દુક્કટં, યેભુય્યેન છન્ને ચૂળકપરિચ્છન્ને દુક્કટં, સબ્બપરિચ્છન્ને ચૂળકચ્છન્ને દુક્કટં, યેભુય્યેન પરિચ્છન્ને ચૂળકચ્છન્ને દુક્કટ''ન્તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૫૩) અટ્ઠકથાયં વુત્તાનં ગહણં. **તતિયાય રત્તિયા પુરારુણા નિક્ખમિત્વા પુન વસન્તસ્સા**તિ તતિયાય રત્તિયા અરુણતો પુરેતરમેવ નિક્ખમિત્વા અરુણં બહિ ઉટ્ઠાપેત્વા ચતુત્થદિવસે અત્થઙ્ગતે સૂરિયે પુન વસન્તસ્સ. **સબ્બચ્છન્નસબ્બાપરિચ્છન્નાદીસૂ**તિ એત્થ પન **આદિ**સદ્દેન ''સબ્બપરિચ્છન્ને સબ્બઅચ્છન્ને, યેભુય્યેન અચ્છન્ને યેભુય્યેન અપરિચ્છન્ને''તિ (પાચિ॰ ૫૪) પાળિયં આગતાનં, ''ઉપડ્ઢચ્છન્ને ચૂળકપરિચ્છન્ને અનાપત્તિ, ઉપડ્ઢપરિચ્છન્ને ચૂળકચ્છન્ને અનાપત્તિ, ચૂળકચ્છન્ને ચૂળકપરિચ્છન્ને અનાપત્તી''તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૫૩) અટ્ઠકથાયં આગતાનઞ્ચ ગહણં.

પઠમસહસેય્યસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. દુતિયસહસેય્યસિક્ખાપદવણ્ણના

મનુસ્સિત્થિયાતિ જીવમાનકમનુસ્સિત્થિયા. ‘‘મતિત્થી પન કિઞ્ચાપિ પારાજિકવત્થુભૂતા, અનુપાદિન્નપક્ખે પન ઠિતત્તા સહસેય્યાપત્તિં ન કરોતી’’તિ (વજિર॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૫૫) વદન્તિ. અદિસ્સમાનરૂપાહિ પન યક્ખિપેતીહિ, મેથુનસ્સ અવત્થુભૂતાય ચ તિરચ્છાનગતિત્થિયા અનાપત્તિ. **પઠમદિવસેપી**તિ પઠમસ્મિં વિય સિક્ખાપદે ન ચતુત્થેયેવ દિવસે, અથ ખો ઇધ પઠમદિવસેપીતિ અત્થો. ઇમિના ઇધ દિવસપરિચ્છેદો નત્થીતિ દસ્સેતિ. અઙ્ગેસુ પન પાચિત્તિયવત્થુકસેનાસનં, તત્થ માતુગામેન સહ નિપજ્જનં, સૂરિયત્થઙ્ગમનન્તિ તીણિ અઙ્ગાનીતિ અયમ્પિ વિસેસો દટ્ઠબ્બો.

દુતિયસહસેય્યસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. ધમ્મદેસનાસિક્ખાપદવણ્ણના

છપ્પઞ્ચવાચાહીતિ છહિ પઞ્ચહિ વાચાહિ. વાચાપરિચ્છેદો પનેત્થ કથં વેદિતબ્બોતિ આહ ‘‘**ઉત્તરિ છપ્પઞ્ચવાચાહી**’’તિઆદિ. **સબ્બત્થા**તિ સુત્તે, અટ્ઠકથાયઞ્ચ. સચે અટ્ઠકથં, ધમ્મપદં, જાતકાદિવત્થું વા કથેતુકામો હોતિ, છપ્પદમત્તમેવ કથેતું વટ્ટતિ. પાળિયા સદ્ધિં કથેન્તેન એકં પદં પાળિતો, પઞ્ચ અટ્ઠકથાતોતિ એવં છ પદાનિ અનતિક્કમિત્વાવ કથેતબ્બો. **પુરિસેના**તિ મનુસ્સપુરિસેન. તેનાહ ‘‘**મનુસ્સવિગ્ગહં ગહેત્વા પના**’’તિઆદિ.

તિકપાચિત્તિયન્તિ માતુગામે માતુગામસઞ્ઞિવેમતિકઅમાતુગામસઞ્ઞીનં વસેન તીણિ પાચિત્તિયાનિ. **અઞ્ઞસ્સ વા માતુગામસ્સા**તિ એકસ્સ માતુગામસ્સ દેસેત્વા નિસિન્ને પુન આગતસ્સ અઞ્ઞસ્સ માતુગામસ્સ, એવં પન એકાસને નિસિન્નેન માતુગામસતસ્સાપિ દેસેતું વટ્ટતિ . ‘‘વિઞ્ઞુમનુસ્સિત્થિયા’’તિ વચનતો અવિઞ્ઞિત્થિયાપિ દેસયતો અનાપત્તિ. **ઇરિયાપથપરિવત્તાભાવો**તિ અત્તનો વા માતુગામસ્સ વા ઇરિયાપથપરિવત્તાભાવો. **કપ્પિયકારકસ્સાભાવો**તિ વિઞ્ઞુસ્સ કપ્પિયકારકસ્સાભાવો, દુતિયાનિયતે વુત્તલક્ખણસ્સ મનુસ્સસ્સ અભાવોતિ વુત્તં હોતિ. **કિરિયાકિરિય**ન્તિ એત્થ ઉત્તરિ છપ્પઞ્ચવાચાહિ ધમ્મદેસના **કિરિયા**, કપ્પિયકારકસ્સ અગ્ગહણં **અકિરિયા**તિ દટ્ઠબ્બં.

ધમ્મદેસનાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. ભૂતારોચનસિક્ખાપદવણ્ણના

નિપ્પરિયાયેનાતિ ‘‘પઠમં ઝાનં સમાપજ્જિ’’ન્તિઆદિના (પાચિ॰ ૭૧) ઉજુકમેવ. **પરિયાયેન આરોચિત**ન્તિ ‘‘યો તે વિહારે વસિ, સો ભિક્ખુ પઠમં ઝાનં સમાપજ્જિ, સમાપજ્જતિ, સમાપન્નો’’તિઆદિના (પાચિ॰ ૭૫) અઞ્ઞાપદેસેન ભણિતં. પરિનિબ્બાનકાલે (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૭૭), પન અન્તરા વા અતિકડ્ઢિયમાનેન ઉપસમ્પન્નસ્સ ભૂતં આરોચેતું વટ્ટતિ. અનતિકડ્ઢિયમાનેનાપિ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૭૭) તથારૂપે કારણે સતિ આરોચેતું વટ્ટતિયેવ. તેનેવ અઞ્ઞતરેન દહરભિક્ખુના ઉપવદિતો અઞ્ઞતરો થેરો ‘‘આવુસો, ઉપરિમગ્ગત્થાય વાયામં મા અકાસિ, ખીણાસવો તયા ઉપવદિતો’’તિ આહ. થેરેન ચ ‘‘અત્થિ તે, આવુસો, ઇમસ્મિં સાસને પતિટ્ઠા’’તિ પુટ્ઠો દહરભિક્ખુ ‘‘આમ, ભન્તે, સોતાપન્નો આહ’’ન્તિ અવોચ. ‘‘કારકો અય’’ન્તિ ઞત્વાપિ પટિપત્તિયા

અમોઘભાવદસ્સનેન સમુત્તેજનાય, સમ્પહંસનાય ચ અરિયા અત્તાનં પકાસેન્તિયેવ. તેનાહ "**તથારૂપે કારણે સતિ ઉપસમ્પન્નસ્સ આરોચયતો**"તિ. સુતપરિયત્તિસીલગુણં પન અનુપસમ્પન્નસ્સપિ આરોચેતું વટ્ટતિ. કસ્મા ન ઇધ ઉમ્મત્તકાદયો ગહિતાતિ આહ "**યસ્મા પના**"તિઆદિ. **આદિ**સદ્દેન ખિત્તચિત્તવેદનાટ્ટાનં ગહણં. **તસ્મિં સતી**તિ ઉમ્મત્તકાદિભાવે સતિ. **ઇધ ન ગહિતા**તિ ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે પદભાજનિયં ન ગહિતા. **અચિત્તક**ન્તિ પણ્ણત્તિજાનનચિત્તાભાવેન અચિત્તકં. **કુસલાબ્યાકતચિત્તેહિ દ્વિચિત્ત**"ન્તિ ઇદં ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદેન અરિયપુગ્ગલેયેવ સન્ધાય વુત્તં. ન હિ પણ્ણત્તિં અજાનન્તા ઝાનલાભિનો પુથુજ્જના વત્થુમ્હિ લોભવસેન અકુસલચિત્તેનાપિ ન આરોચેન્તીતિ. દુક્ખવેદનાય વા અભાવતો "**દ્વિવેદન**"ન્તિ ઇમસ્સ અનુરૂપં કત્વા એવં વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં.

ભૂતારોચનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. દુટ્ઠુલ્લારોચનસિક્ખાપદવણ્ણના

દ્વિન્નં 'આપત્તિક્ખન્ધાનન્તિ પારાજિકસઙ્ઘાદિસેસસઙ્ખાતાનં દ્વિન્નં આપત્તિક્ખન્ધાનં. **આયતિં સંવરત્થાયા**તિ ''એવમેસ પરેસુ હિરોત્તપ્પેનાપિ આયતિં સંવરં આપજ્જિસ્સતી''તિ આયતિં સંવરત્થાય. **આપત્તીનઞ્ચ કુલાનઞ્ચ પરિયન્તં કત્વા વા અકત્વા વા**તિ ''એત્તકા આપત્તિયો આરોચેતબ્બા, એત્તકેસુ કુલેસુ આરોચેતબ્બા''તિ એવં આપત્તીનઞ્ચ કુલાનઞ્ચ પરિયન્તં કત્વા વા અકત્વા વા.

અદુટ્ઠુલ્લાયાતિ પારાજિકસઙ્ઘાદિસેસં ઠપેત્વા અવસેસપઞ્ચાપત્તિક્ખન્ધસઙ્ખાતાય અદુટ્ઠુલ્લાય આપત્તિયા. **અવસેસે છ આપત્તિક્ખન્ધે**તિ સઙ્ઘાદિસેસવજ્જિતે સેસે છ આપત્તિક્ખન્ધે. **પુરિમપઞ્ચસિક્ખાપદવીતિક્કમસઙ્ખાતં દુટ્ઠુલ્લ**ન્તિ પાણાતિપાતવેરમણિઆદિકસ્સ આદિતો પઞ્ચસિક્ખાપદસ્સ વીતિક્કમસઙ્ખાતં દુટ્ઠુલ્લં. **ઇતરં અદુટ્ઠુલ્લં વા અજ્ઝાચાર**ન્તિ તતો અઞ્ઞં વિકાલભોજનાદિકપઞ્ચકં, સુક્કવિસટ્ઠિકાયસંસગ્ગદુટ્ઠુલ્લઅત્તકામઞ્ચેતિ અદુટ્ઠુલ્લં વા અજ્ઝાચારં. **વત્થુમત્ત**ન્તિ ''અયં સુક્કવિસ્સટ્ઠિં આપન્નો, દુટ્ઠુલ્લં, અત્તકામં, કાયસંસગ્ગં આપન્નો''તિ એવં વત્થુમત્તં વા આરોચેન્તસ્સ. **આપત્તિમત્ત**ન્તિ ''અયં પારાજિકં આપન્નો, સઙ્ઘાદિસેસં, થુલ્લચ્ચયં, પાચિત્તિયં, પાટિદેસનીયં, દુક્કટં, દુબ્ભાસિતં આપન્નો''તિ એવં આપત્તિમત્તં વા આરોચેન્તસ્સ. **વુત્તલક્ખણસ્સા**તિ ''પારાજિકં અનજ્ઝાપન્નસ્સા''તિ કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ દુટ્ઠુલ્લારોચનસિક્ખાપદવણ્ણના) એવં વુત્તલક્ખણસ્સ. **સવત્થુકો**તિ વત્થુના સહ ઘટિતો.

દુટ્ઠુલ્લારોચનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. પથવીખણનસિક્ખાપદવણ્ણના

પાસાણસક્ખરકથલમરુમ્બવાલુકાદીસૂતિ એત્થ મુટ્ઠિપ્પમાણતો ઉપરિ **પાસાણા**તિ વેદિતબ્બા. મુટ્ઠિપ્પમાણા **સક્ખરા. કથલા**તિ કપાલખણ્ડાનિ. **મરુમ્બા**તિ કટસક્ખરા. **વાલુકા** વાલિકાયેવ. **અઞ્ઞતરસ્સ તતિયભાગો હોતી**તિ તતિયો ભાગો હોતિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – યતો પંસું વા મત્તિકં વા આહરાપેત્વા વિસું વિસું કતે દ્વે કોટ્ઠાસા પંસુ વા મત્તિકા વા એકો પાસાણાદીસુ અઞ્ઞતરો હોતિ, અયં **મિસ્સકપથવી** નામાતિ. **ઓવટ્ઠો** નામ દેવેન ઓવટ્ઠો (પાચિ॰ ૮૬). **વુત્ત**ન્તિ પદભાજનિયં, સીહળટ્ઠકથાયમેવ વા વુત્તં . **અધિકતરપાસાણાદિમિસ્સાતિ** અધિકતરપાસાણાદીહિ મિસ્સા, અટ્ઠકથાપિ વુત્તપ્પમાણતો અધિકતરપાસાણાદિમિસ્સાતિ અધિપ્પાયો. **વા**-સદ્દો અવુત્તવિકપ્પત્થો, તેન ઊનકચતુમાસોવટ્ઠપથવિં સઙ્ગણ્હાતિ. **સુદ્ધપાસાણાદિભેદાયા**તિ સુદ્ધા પાસાણા એત્થાતિ **સુદ્ધપાસાણા**, સા આદિ યસ્સ

ભેદસ્સ સો **સુદ્ધપાસાણાદિ. આદિ**-સદ્દેન સુદ્ધસક્ખરાદીનં ગહણં. સુદ્ધપાસાણાદિભેદો યસ્સા સા **સુદ્ધપાસાણાદિભેદા,** તાય સુદ્ધપાસાણાદિભેદાય, સુદ્ધપાસાણાદિપ્પકારાયાતિ અત્થો.

સયં ખણતીતિ એત્થ યો અન્તમસો પાદઙ્ગુટ્ઠકેનપિ ખણતિ, ઉદકમ્પિ છડ્ડેન્તો ભિન્દતિ, પાદઙ્ગુટ્ઠકેનપિ વિલિખતિ, પત્તમ્પિ પચન્તો દહતિ, સો સબ્બો ખણતિયેવાતિ વેદિતબ્બો. તેનાહ ''**ખણનભેદનવિલેખનપચનાદીહિ વિકોપેતી**તિ. પત્તં પચન્તેન (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૮૭) હિ પુબ્બે પક્કટ્ઠાનેયેવ પચિતબ્બો. અદટ્ઠાય પથવિયા અગ્ગિં ઠપેતું ન વટ્ટતિ. પત્તપચનકપાલસ્સ પન ઉપરિ અગ્ગિં ઠપેતું વટ્ટતિ. દારૂનં ઉપરિ ઠપેતિ, સો અગ્ગિ તાનિ દહન્તો ગન્ત્વા પથવિં દહતિ, ન વટ્ટતિ. **ઇટ્ઠકપાસાણા**દીસુપિ એસેવ નયો. તત્રાપિ હિ ઇટ્ઠકાદીનંયેવ ઉપરિ ઠપેતું વટ્ટતિ. કસ્મા? તેસં અનુપાદાનત્તા. ન હિ તાનિ અગ્ગિસ્સ ઉપાદાનસઙ્ખં ગચ્છન્તિ. સુક્ખખાણુરુક્ખાદીસુપિ અગ્ગિં દાતું ન વટ્ટતિ. સચે પન ''પથવિં અપત્તમેવ નિબ્બાપેત્વા ગમિસ્સામી''તિ દેતિ, વટ્ટતિ. પચ્છા નિબ્બાપેતું ન સક્કોતિ, અવિસયત્તા અનાપત્તિ. **વુત્તનયેનેવા**તિ ''ખણનભેદનવિલિખનપચનાદીહી''તિ વુત્તેનેવ નયેન. **નિયમેત્વા**તિ સન્નિટ્ઠાનં કત્વા. **ઇતરો**તિ આણાપકો.

''પોક્ખરણિં ખણા''તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૮૬) વદતિ, વટ્ટતિ. ખતાયેવ પોક્ખરણી નામ હોતિ, તસ્મા અયં કપ્પિયવોહારો. એસ નયો ''વાપિં, તળાકં, આવાટં ખણા''તિઆદીસુપિ. ''ઇમં ઓકાસં ખણ, ઇમસ્મિં ઓકાસે પોક્ખરણિં ખણા''તિ પન વત્તું ન વટ્ટતિ. ''કન્દં ખણ મૂલં ખણા''તિ અનિયમેત્વા વત્તું વટ્ટતિ. ''ઇમં વલ્લિં ખણ, ઇમસ્મિં ઓકાસે કન્દં વા મૂલં વા ખણા''તિ વત્તું ન વટ્ટતિ. તેનાહ ''**ઓકાસં અનિયમેત્વા...પે॰... ભણન્તસ્સા**''તિ. આતપેન સુક્ખકદ્દમો ચ ફલતિ, તત્ર યો હેટ્ઠા પથવિયા અસમ્બદ્ધો, તમેવ અપનેતું વટ્ટતિ. એસ નયો ગોકણ્ટકેપિ . તેનાહ ''**આતપેન...પે॰... અસમ્બદ્ધ**''ન્તિ. તત્થ **ગોકણ્ટકો** (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૮૬) નામ ગાવીનં ખુરચ્છિન્નકદ્દમો વુચ્ચતિ. સચે પન હેટ્ઠિમતલેન ભૂમિસમ્બન્ધો, વિકોપેતું ન વટ્ટતિ. **ભિજ્જિત્વા પતિતનદિતટ**ન્તિ ભિજ્જિત્વા નદિસામન્તા પતિતં ઓમકચાતુમાસં ઓવટ્ઠં નદિતટં. સચે પન ભિજ્જિત્વા ઉદકેયેવ પકતિ, દેવે અતિરેકચાતુમાસં ઓવટ્ઠેપિ ઉદકેયેવ ઉદકસ્સ પતિતત્તા વટ્ટતિ. **મહન્તમ્પિ નઙ્ગલચ્છિન્નમત્તિકાપિણ્ડ**ન્તિ મહન્તમ્પિ કસિતટ્ઠાને હેટ્ઠા પથવિયા અસમ્બદ્ધં નઙ્ગલચ્છિન્નમત્તિકાપિણ્ડં. **એવમાદિ**સદ્દેન કૂટાસિઞ્ચનયોગ્ગતનુકકદ્દમાદીનં ગહણં. **અસઞ્ચિચ્ચ રુક્ખાદિપવટ્ટનેન ભિન્દન્તસ્સા**તિ પાસાણરુક્ખાદીનિ વા પવટ્ટેન્તસ્સ, કત્તરદણ્ડેન વા આહચ્ચ આહચ્ચ ગચ્છન્તસ્સ પથવી ભિજ્જતિ, સા ''તેન ભિન્દિસ્સામી''તિ એવં સઞ્ચિચ્ચ અભિન્નત્તા **અસઞ્ચિચ્ચ ભિન્ના** નામ હોતિ, ઇતિ અસઞ્ચિચ્ચ રુક્ખાદિપ્પવટ્ટનેન ભિન્દન્તસ્સ અનાપત્તિ. **અસતિયા પાદઙ્ગુટ્ઠકાદીહિ વિલિખન્તસ્સા**તિ યો અઞ્ઞવિહિતો કેનચિ સદ્ધિં કિઞ્ચિ કથેન્તો પાદઙ્ગુટ્ઠકેન વા કત્તરયટ્ઠિયા વા પથવિં વિલિખન્તો તિટ્ઠતિ, તસ્સ એવં અસતિયા પાદઙ્ગુટ્ઠકાદીહિ વિલિખન્તસ્સ અનાપત્તિ.

પથવીખણનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

મુસાવાદવગ્ગો પઠમો.

૨. ભૂતગામવગ્ગો

૧. ભૂતગામસિક્ખાપદવણ્ણના

"**ભવન્તી**"તિ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૯૦) ઇમિના વિરુળ્હમૂલે નીલભાવં આપજ્જિત્વા વડ્ઢમાનકે તરુણગચ્છે દસ્સેતિ. "**અહેસુ**"ન્તિ ઇમિના પન વડ્ઢિત્વા ઠિતે મહન્તે રુક્ખગચ્છાદિકે દસ્સેતિ. તેનાહ "**જાયન્તી**"તિઆદિ. એત્થ ચ ''ભવન્તી''તિ ઇમસ્સ વિવરણં "**જાયન્તિ વડ્ઢન્તી**"તિ, ''અહેસુ''ન્તિ ઇમસ્સ "**જાતા વડ્ઢિતા**"તિ. **ગામો**તિ સમૂહો. **પતિટ્ઠિતહરિતતિણરુક્ખાદીનન્તિ** ભૂમિયં પતિટ્ઠિતસ્સ હરિતતિણસ્સ ચેવ હરિતરુક્ખાદીનઞ્ચ. **આદિ**સદ્દેન ઓસધિગચ્છલતાદયો વેદિતબ્બા. નિમિત્તત્થે ચ ભુમ્મં. યો અત્થો સમ્પજ્જતિ, તમાહ "**ભૂતગામપાતબ્યતાયા**"તિઆદિના.

નનુ ચ રુક્ખાદયો ચિત્તરહિતતાય ન જીવા, ચિત્તરહિતતા ચ પરિફન્દાભાવતો, છિન્નેપિ વિરુહનતો, વિસદિસજાતિકભાવતો, ચતુયોનિયં અપરિયાપન્નતો ચ વેદિતબ્બા, વુડ્ઢિ પન પવાળસિલાલવણાનમ્પિ વિજ્જતીતિ ન તેસં જીવભાવે કારણં, વિસયગ્ગહણઞ્ચ નેસં પરિકપ્પનામત્તં સુપનં વિય ચિઞ્ચાદીનં, તથા દોહળાદયો, અથ કસ્મા ભૂતગામસ્સ પાતબ્યતાય પાચિત્તિયં ઇચ્છિતન્તિ? સમણઅસારુપ્પતો, તન્નિસ્સિતસત્તાનુરક્ખણતો ચ. તેનેવાહ ''જીવસઞ્ઞિનો હિ મોઘપુરિસા મનુસ્સા રુક્ખસ્મિ''ન્તિઆદિ (પાચિ॰ ૮૯). **સાસપબીજકસેવાલમ્પીતિ** સાસપબીજકસઙ્ખાતં સેવાલમ્પિ, સાસપસેવાલં, બીજકસેવાલમ્પીતિ અત્થો. તત્થ **સાસપસેવાલો** નામ સાસપમત્તો ખુદ્દકસેવાલો. **બીજકસેવાલો** નામ ઉપરિ ખુદ્દકપત્તો હેટ્ઠા ખુદ્દકમૂલો સેવાલો.

મૂલબીજખન્ધબીજફળુબીજઅગ્ગબીજબીજબીજાનન્તિ એત્થ મૂલમેવ બીજં **મૂલબીજં**. એવં સેસેસુપિ. તત્થ **મૂલબીજં** હલિદ્દિઆદિકં. **ખન્ધબીજં** અસ્સત્થાદિકં. **ફળુબીજં** ઉચ્છુઆદિકં. **અગ્ગબીજં** હિરિવેરાદિકં. **બીજંબીજં** પુબ્બણ્ણાદિકં. **ભાજનગતન્તિ** સરાવાદિભાજનગતં. નિક્ખન્તં મૂલમત્તં એતસ્માતિ **નિક્ખન્તમૂલમત્તં. મત્ત** સદ્દેન ચેત્થ પણ્ણસ્સ નિક્ખમનં પટિક્ખિપતિ. એસ નયો **નિક્ખન્તઅઙ્કુરમત્તન્તિ** એત્થાપિ. સચે પન મૂલઞ્ચ પણ્ણઞ્ચ નિગ્ગતં, ભૂતગામસઙ્ખં ગચ્છતિ. **વિદત્થિમત્તા પત્તવટ્ટિ નિગ્ગચ્છતીતિ** વિદત્થિમત્તા અનીલવણ્ણા પત્તવટ્ટિ નિક્ખમતિ. તેનાહ "**નિક્ખન્તે**"તિઆદિ. **હરિતો ન હોતીતિ** નીલવણ્ણો ન હોતિ. મુગ્ગાદીનં પન પણ્ણેસુ ઉટ્ઠિતેસુ, વીહિઆદીનં વા અઙ્કુરે હરિતે ભૂતગામસઙ્ગહં ગચ્છન્તિ. એસ નયો અમ્બટ્ઠિઆદીસુ.

ભૂતગામબીજગામેતિ એત્થ ભૂતગામતો વિયોજિતં વિરુહનસમત્થમેવ મૂલબીજાદિકં બીજગામો નામાતિ વેદિતબ્બં. **ઉભયત્થાતિ** ભૂતગામબીજગામેસુ. **અતથાસઞ્ઞિસ્સાતિ** અભૂતગામાબીજગામસઞ્ઞિસ્સ. કો પન વાદો અભૂતગામાબીજગામેસુ અભૂતગામાબીજગામસઞ્ઞિસ્સ. **અસઞ્ચિચ્ચાતિ** પાસાણરુક્ખાદીનિ વા પવટ્ટેન્તસ્સ, સાખં વા કડ્ઢન્તસ્સ, કત્તરદણ્ડેન વા ભૂમિં પહરિત્વા ગચ્છન્તસ્સ તિણાનિ કુપ્પન્તિ. તાનિ તેન ''વિકોપેસ્સામી''તિ એવં સઞ્ચિચ્ચ અવિકોપિતત્તા **અસઞ્ચિચ્ચ વિકોપિતાનિ** નામ હોન્તિ. ઇતિ અસઞ્ચિચ્ચ વિકોપેન્તસ્સ અનાપત્તિ.

અસતિયાતિ અઞ્ઞવિહિતો કેનચિ સદ્ધિં કિઞ્ચિ કથેન્તો પાદઙ્ગુટ્ઠકેન વા હત્થેન વા તિણં વા લતં વા વિકોપેન્તો તિટ્ઠતિ, એવં અસતિયા વિકોપેન્તસ્સ અનાપત્તિ.

અજાનિત્વાતિ એત્થ અબ્ભન્તરે ''બીજગામો''તિ વા ''ભૂતગામો''તિ વા ન જાનાતિ, ''વિકોપેમી''તિ પન જાનાતિ. એવં તિણે વા પલાલપુઞ્જે વા ખણિત્તિં વા કુદાલં વા સઙ્ગોપનત્થાય ઠપેતિ, ડય્હમાનહત્થો વા અગ્ગિં પાતેતિ. તત્ર ચે તિણાનિ છિજ્જન્તિ વા ડય્હન્તિ વા, એવં અજાનિત્વા વિકોપેન્તસ્સ અનાપત્તિ.

યેન કેનચિ અગ્ગિનાતિ કટ્ઠગ્ગિગોમયગ્ગિઆદીસુ યેન કેનચિ અગ્ગિના, અન્તમસો લોહખણ્ડેનપિ આદિત્તેન. "**કપ્પિય**"**ન્તિ વત્વાવાતિ** યાય કાયચિ ભાસાય ''કપ્પિય''ન્તિ વત્વાવ. **એવ**-સદ્દેન પઠમં અગ્ગિના ફુસિત્વા પચ્છા

‘‘કપ્પિય’’ન્તિ વત્તું ન વટ્ટતી’’તિ દસ્સેતિ. ‘‘પઠમં અગ્ગિં નિક્ખિપિત્વા તં અનુદ્ધરિત્વાવ ‘કપ્પિય’ન્તિ વુત્તે પન વટ્ટતી’’તિ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૯૩) વદન્તિ. એસ નયો સેસેસુપિ. **તથેવા**તિ ‘કપ્પિય’ન્તિ વત્વાવ. અસ્સમહિંસસૂકરમિગગોરૂપાનં પન ખુરા અતિખિણા, તસ્મા તેહિ ન કાતબ્બં, કતમ્પિ અકતં હોતીતિ આહ ‘‘**ઠપેત્વા ગોમહિંસાદીનં ખુરે**’’તિ. હત્થિનખા પન ખુરા ન હોન્તિ, તસ્મા તેહિ વટ્ટતિ. **તિરચ્છાનાન**ન્તિ સીહબ્યગ્ઘદીપિમક્કટાનં, સકુન્તાનઞ્ચ. તેસઞ્હિ નખા તિખિણા હોન્તિ, તસ્મા તેહિ કાતબ્બં. ‘‘**અન્તમસો છિન્દિત્વા આહટેનપી**’’તિ ઇમિના યેહિ કાતું વટ્ટતિ, તેહિ તત્થજાતકેહિ કાતબ્બન્તિ એત્થ વત્તબ્બમેવ નત્થીતિ દસ્સેતિ. ‘‘**સત્થે વુત્તનયેનેવા**’’તિ ઇમિના છેદં વા વેધં વા દસ્સેન્તેન ‘‘કપ્પિયન્તિ વત્વાવા’’તિ વુત્તમતિદિસતિ. એત્થ ચ કિઞ્ચાપિ ‘‘કપ્પિયન્તિ વત્વાવ કાતબ્બ’’ન્તિઆદિના કપ્પિયં કરોન્તેન કત્તબ્બાકારમેવ દસ્સિતં, તથાપિ ભિક્ખુના ‘‘કપ્પિયં કરોહી’’તિ વુત્તેયેવ અનુપસમ્પન્નેન ‘‘કપ્પિય’’ન્તિ વત્વા અગ્ગિપરિજિતાદિ કાતબ્બન્તિ ગહેતબ્બં. અવચનં પન ‘‘પુનપિ કપ્પિયં કરોહીતિ કારેત્વાવ પરિભુઞ્જિતબ્બ’’ન્તિ પઠમમેવ વુત્તત્તા.

એકસ્મિં…પે॰… કપ્પિયે કતે સબ્બં કતં હોતીતિ એકંયેવ ‘‘કપ્પિયં કરોમી’’તિ અધિપ્પાયેનપિ કપ્પિયે કતે એકાબદ્ધત્તા સબ્બં કતં હોતિ. **દારુકં વિજ્ઝતી**તિ જાનિત્વા વા અજાનિત્વા વા વિજ્ઝતિ વા વિજ્ઝાપેતિ વા, વટ્ટતિયેવ. **ભત્તસિત્થે વિજ્ઝતી**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **તં વિજ્ઝતિ, ન વટ્ટતી**તિ વલ્લિઆદીનં ભાજનગતિકત્તાતિ અધિપ્પાયો. **ભિન્દાપેત્વા કપ્પિયં કારેતબ્બ**ન્તિ બીજતો મુત્તસ્સ કટાહસ્સ ભાજનગતિકત્તા વુત્તં. **અબીજ**ન્તિ અઙ્કુરજનનસમત્થબીજરહિતતરુણમ્બફલાદિ. તેનાહ ‘‘**યં પન ફલં તરુણં હોતિ, અબીજ**’’ન્તિ. નિબ્બત્તબીજં નામ બીજં નિબ્બત્તેત્વા વિસું કત્વા પરિભુઞ્જિતું સક્કુણેય્યં અમ્બપનસાદિફલં. તેનાહ ‘‘**બીજં અપનેત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બ**’’ન્તિ. તત્થ કપ્પિયકરણકિચ્ચં નત્થિ, સયમેવ કપ્પિયાનીતિ અધિપ્પાયો.

ભૂતગામસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. અઞ્ઞવાદકસિક્ખાપદવણ્ણના

યમત્થન્તિ ‘‘ત્વં કિર દુક્કટાપત્તિં આપન્નો’’તિઆદિકં યં કિઞ્ચિ અત્થં. **તતો અઞ્ઞ**ન્તિ પુચ્છિતત્થતો અઞ્ઞમત્થં. **અઞ્ઞેનઞ્ઞં પટિચરણસ્સા**તિ વિનયધરેન યં વચનં દોસપુચ્છનત્થં વુત્તં, તતો અઞ્ઞેન વચનેન પટિચ્છાદનસ્સ. પટિચ્છાદનત્થોપિ હિ ચરસદ્દો હોતિ અનેકત્થત્તા ધાતૂનં. **વુત્ત**ન્તિ પાળિયં વુત્તં.

સાવસેસં આપત્તિં આપન્નોતિ એત્થ ઠપેત્વા પારાજિકં સેસા સાવસેસાપત્તિ નામ, તં આપન્નો. **અનુયુઞ્જિયમાનો**તિ ‘‘કિં, આવુસો, ઇત્થન્નામં આપત્તિં આપન્નોસી’’તિ પુચ્છિયમાનો. **અઞ્ઞેન વચનેના**તિ ‘‘કો આપન્નો? કિં આપન્નો? કિસ્મિં આપન્નો? કથં આપન્નો? કં ભણથ? કિં ભણથા’’તિ અઞ્ઞેન વચનેન. **અઞ્ઞ**ન્તિ ‘‘કિં ત્વં ઇત્થન્નામં આપત્તિં આપન્નોસી’’તિઆદિકં અનુયુઞ્જકવચનં. **તથા તથા વિક્ખિપતી**તિ તેન તેન પકારેન વિક્ખિપતિ. કિં વુત્તં હોતિ? સો (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૯૪) કિઞ્ચિ વીતિક્કમં દિસ્વા ‘‘આવુસો, આપત્તિં આપન્નોસી’’તિ સઙ્ઘમજ્ઝે આપત્તિયા અનુયુઞ્જિયમાનો ‘‘કો આપન્નો’’તિ વદતિ. તતો ‘‘ત્વ’’ન્તિ વુત્તે ‘‘અહં કિં આપન્નો’’તિ વદતિ. અથ ‘‘પાચિત્તિયં વા દુક્કટં વા’’તિ વુત્તે ‘‘અહં કિસ્મિં આપન્નો’’તિ વદતિ. તતો ‘‘અમુકસ્મિં નામ વત્થુસ્મિ’’ન્તિ વુત્તે ‘‘અહં કથં આપન્નો, કિં કરોન્તો આપન્નોમ્હી’’તિ પુચ્છતિ. અથ ‘‘ઇદં નામ કરોન્તો આપન્નો’’તિ વુત્તે ‘‘કં ભણથા’’તિ વદતિ. તતો ‘‘તં ભણામા’’તિ વુત્તે ‘‘કિં ભણથા’’તિ એવમનેકેહિ પકારેહિ વિક્ખિપતીતિ વુત્તં હોતિ.

યો પન ભિક્ખુ સાવસેસં આપત્તિં આપન્નો, તં ન કથેતુકામો તુણ્હીભાવેન વિહેસેતીતિ સમ્બન્ધો. **વિહેસેતી**તિ ચિરનિસજ્જાચિરભાસનેહિ પિટ્ઠિઆગિલાયનતાલુસોસાદિવસેન સઙ્ઘં વિહેસેતિ, પરિસ્સમં તેસં કરોતીતિ અત્થો. **પરિસ્સમો** હિ વિહેસા નામ. **અઞ્ઞવાદકકમ્મ**ન્તિ અઞ્ઞવાદકસ્સ ભિક્ખુનો અઞ્ઞવાદકારોપનત્થં કાતબ્બં ઞત્તિદુતિયકમ્મં. **વિહેસકકમ્મ**ન્તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **તસ્મિં સઙ્ઘેન કતે**તિ તસ્મિં અઞ્ઞવાદકકમ્મે ચ વિહેસકકમ્મે ચ સઙ્ઘેન ઞત્તિદુતિયકમ્મવાચાય કતે. **તથા કરોન્તાન**ન્તિ તં પકારં કરોન્તાનં, અઞ્ઞવાદકઞ્ચ વિહેસકઞ્ચ કરોન્તાનન્તિ અત્થો.

''વિહેસકેતિ અયમેત્થ અનુપઞ્ઞત્તી''તિ અવચનઞ્ચેત્થ ''આપત્તિકરા ચ હોતિ અઞ્ઞવાદકસિક્ખાપદાદીસુ વિયા''તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ પઠમપારાજિકવણ્ણના) વુત્તત્તાયેવ પઞ્ઞાયતીતિ કત્વા. એસ નયો ઉપરિ સિક્ખાપદેસુ. **ધમ્મકમ્મે તિકપાચિત્તિય**ન્તિ ધમ્મકમ્મે ધમ્મકમ્મસઞ્ઞિવેમતિકઅધમ્મકમ્મસઞ્ઞીનં વસેન તીણિ પાચિત્તિયાનિ. **અધમ્મકમ્મે તિકદુક્કટ**ન્તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **અનારોપિતે**તિ કમ્મવાચાય અનારોપિતે, અપ્પતિટ્ઠાપિતેતિ અત્થો. **ગેલઞ્ઞેના**તિ યેન કથેતું ન સક્કોતિ, મુખે તાદિસેન બ્યાધિના. **સઙ્ઘસ્સ ભણ્ડનાદીનિ ભવિસ્સન્તી**તિ સઙ્ઘમજ્ઝે કથિતે તપ્પચ્ચયા સઙ્ઘસ્સ ભણ્ડનં વા કલહો વા વિગ્ગહો વા વિવાદો વા સઙ્ઘભેદો વા સઙ્ઘરાજિ વા ભવિસ્સન્તીતિ ઇમિના વા અધિપ્પાયેન ન કથેન્તસ્સ. એત્થ ચ **અધમ્મેના**તિ અભૂતેન વત્થુના.

''**સમુટ્ઠાનાદીનિ અદિન્નાદાનસદિસાની**''તિ અવિસેસં અતિદિસિત્વા વિસેસં દસ્સેતું ''**ઇદં પના**''તિઆદિ વુત્તં. **સિયા કિરિયં** અઞ્ઞેનઞ્ઞં પટિચરન્તસ્સ. **સિયા અકિરિયં** તુણ્હીભાવેન વિહેસેન્તસ્સ.

અઞ્ઞવાદકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ઉજ્ઝાપનકસિક્ખાપદવણ્ણના

યેન વચનેનાતિ ''છન્દાય ઇત્થન્નામો ઇદં નામ કરોતી''તિઆદિકેન યેન વચનેન. તેનાહ ''**છન્દાયા**''તિઆદિ. તત્થ **છન્દાયા**તિ છન્દેન પક્ખપાતેન. ''અક્ખરાય વાચેતી''તિઆદીસુ (પાચિ॰ ૪૬) વિય લિઙ્ગવિપલ્લાસો એસ. **ઇદં નામ કરો**તીતિ અત્તનો સન્દિટ્ઠસમ્ભત્તાનં પણીતં સેનાસનં વા પઞ્ઞપેતિ, ભત્તાદિકં વાતિ અધિપ્પાયો. **સેનાસનપઞ્ઞાપકાદિભેદ**ન્તિ એત્થ **આદિ**સદ્દેન ભત્તુદ્દેસકયાગુભાજકફલભાજકાદીનં ગહણં. અનેકત્થત્તા ધાતૂનં **ઝે**-સદ્દો ઓલોકનત્થોપિ હોતીતિ આહ ''**અવઞ્ઞાય ઓલોકાપેન્તી**''તિ. ચિન્તનત્થોયેવ વા ગહેતબ્બોતિ આહ ''**લામકતો વા ચિન્તાપેન્તી**''તિ. **તથેવ વદન્તા**તિ ''છન્દાય ઇત્થન્નામો ઇદં નામ કરોતી''તિઆદીનિ વદન્તા. **વુત્ત**ન્તિ પાળિયં વુત્તં. ''**ખિય્યનકે**''તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૧૦૫) અયમેત્થ અનુપઞ્ઞત્તિ.

અસમ્મતસ્સાતિ સઙ્ઘેન કમ્મવાચાય અસમ્મતસ્સ. કેવલં ''તવેસો ભારો''તિ સઙ્ઘેન આરોપિતભારસ્સ, ભિક્ખૂનં વા ફાસુવિહારત્થાય સયમેવ ભારં વહન્તસ્સ, યત્ર વા દ્વે તયો ભિક્ખૂ વિહરન્તિ, તત્ર તાદિસં કમ્મં કરોન્તસ્સાતિ અધિપ્પાયો. **યસ્સ કસ્સચી**તિ ઉપસમ્પન્નસ્સ વા અનુપસમ્પન્નસ્સ વા યસ્સ કસ્સચિ. **અનુપસમ્પન્નસ્સ પન સમ્મતસ્સ વા અસમ્મતસ્સ વા**તિ એત્થ પન (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૧૦૬) કિઞ્ચાપિ અનુપસમ્પન્નસ્સ તેરસ સમ્મતિયો દાતું ન વટ્ટન્તિ, તથાપિ યો ઉપસમ્પન્નકાલે લદ્ધસમ્મુતિકો પચ્છા અનુપસમ્પન્નભાવે ઠિતો, તં સન્ધાય ''સમ્મતસ્સ વા''તિ વુત્તં. યસ્સ પન બ્યત્તસ્સ સામણેરસ્સ કેવલં સઙ્ઘેન વા સમ્મતેન વા ભિક્ખુના ''ત્વં ઇદં કમ્મં કરોહી''તિ ભારો કતો, તં સન્ધાય ''અસમ્મતસ્સ વા''તિ વુત્તં. યસ્મા ઉજ્ઝાપનઞ્ચ ખિય્યનઞ્ચ મુસાવાદવસેન પવત્તં, તસ્મા આદિકમ્મિકસ્સ ઇમિનાવ અનાપત્તિ, મુસાવાદેન પન આપત્તિયેવાતિ ગહેતબ્બં.

ઉજ્ઝાપનકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પઠમસેનાસનસિક્ખાપદવણ્ણના

મઞ્ચં વાતિ મસારકો, બુન્દિકાબદ્ધો, કુળીરપાદકો, આહચ્ચપાદકોતિ ઇમેસુ ચતૂસુ યં કઞ્ચિ મઞ્ચં વા. **પીઠં વા**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **ભિસિં વા**તિ ઉણ્ણભિસિ, ચોળભિસિ, વાકભિસિ, તિણભિસિ, પણ્ણભિસીતિ ઇમાસુ પઞ્ચસુ ભિસીસુ યં કઞ્ચિ ભિસિં વા. તેનાહ ''**મઞ્ચાદીસૂ**''તિઆદિ. તત્થ ''**મઞ્ચસઙ્ખેપેના**''તિ ઇમિના પીઠસઙ્ખેપં પટિક્ખિપતિ. **કપ્પિયચમ્મેના**તિ મિગાજેળકચમ્મેન. એત્થ પન મિગચમ્મે એણિમિગો, વાતમિગો, પસદમિગો, કુરુઙ્ગમિગો, મિગમાતુકો, રોહિતમિગોતિ એતેસંયેવ ચમ્માનિ વટ્ટન્તિ, અઞ્ઞેસં પન –

> મક્કટો કાળસીહો ચ, સરભો કદલીમિગો;
> યે ચ વાળમિગા કેચિ, તેસં ચમ્મં ન વટ્ટતીતિ. (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૨૫૯);

તત્થ **વાળમિગા**તિ સીહબ્યગ્ઘઅચ્છતરચ્છા. ન કેવલઞ્ચ એતેયેવ, યેસં પન ચમ્મં વટ્ટતીતિ વુત્તં, તે ઠપેત્વા અવસેસા અન્તમસો ગોમહિંસસસબિળારાદયોપિ સબ્બે ઇમસ્મિં અત્થે ''વાળમિગા''ત્વેવ વેદિતબ્બા. એતેસઞ્હિ સબ્બેસં ચમ્મં ન વટ્ટતિ. **તાલીસપત્ત**ન્તિ સુદ્ધં તમાલપત્તં, અઞ્ઞેન મિસ્સં પન વટ્ટતિ. તિણવાકચોળેસુ અકપ્પિયં નામ નત્થિ. કિં પનેત્થ બિબ્બોહને વિય નિસીદિતુઞ્ચ નિપજ્જિતુઞ્ચ ન વટ્ટતીતિ આહ ''**તત્થા**''તિઆદિ. ન કેવલઞ્ચેદમેવાતિ આહ ''**પમાણપરિચ્છેદોપિ ચેત્થ નત્થી**''તિ, ''એત્તકમેવ કાતબ્બ''ન્તિ ભિસિયા પમાણનિયમોપિ નત્થીતિ અત્થો. મઞ્ચભિસિપીઠભિસિભૂમત્થરણભિસિચઙ્કમનભિસિપાદપુઞ્છનભિસીતિ એતાસં પન અનુરૂપતો સલ્લક્ખેત્વા અત્તનો રુચિવસેન પમાણં કાતબ્બં. **અન્તો સંવેલ્લિત્વા બદ્ધ**ન્તિ યથા વેમજ્ઝં સંખિત્તં હોતિ, એવં મજ્ઝે સુટ્ઠુ વેઠેત્વા બદ્ધં.

યે અટ્ઠ માસાતિ સમ્બન્ધો. ''અવસ્સિકસઙ્કેતા''તિ એતસ્સેવ વિવરણં ''**વસ્સાનમાસાતિ એવં અપઞ્ઞાતા**''તિ, અપ્પતિતા અપ્પસિદ્ધાતિ અત્થો. ''**અસઞ્ઞિતા**''તિપિ પાઠો, તત્થ અવિઞ્ઞાતાતિ અત્થો. **અટ્ઠ માસા**તિ ચત્તારો હેમન્તિકા, ચત્તારો ગિમ્હિકા માસાતિ અટ્ઠ માસા. **ઓવસ્સકમણ્ડપે**તિ સાખામણ્ડપપદરમણ્ડપાનં યત્થ કત્થચિ ઓવસ્સકે મણ્ડપે. **યત્થા**તિ યેસુ જનપદેસુ. **સબ્બત્થા**તિ સબ્બેસુ જનપદેસુ . **કાકાદીનં નિબદ્ધવાસરુક્ખમૂલે**તિ યત્થ ધુવનિવાસેન કાકા વા કુલાલા વા અઞ્ઞે વા સકુન્તા કુલાવકે કત્વા વસન્તિ, તાદિસસ્સ કાકાદીનં નિબદ્ધવાસસ્સ યસ્સ કસ્સચિ રુક્ખસ્સ હેટ્ઠા. યત્થ પન ગોચરપ્પસુતા સકુન્તા વિસ્સમિત્વા ગચ્છન્તિ, તસ્સ રુક્ખસ્સ મૂલે નિક્ખિપિતું વટ્ટતિ. ''**કદાચિપી**''તિ ઇમિના ન કેવલં વસ્સિકસઙ્કેતેયેવાતિ દસ્સેતિ. **યત્થા**તિ યસ્મિં પદેસે. **યદા**તિ યસ્મિં કાલે.

સોતિ યસ્સત્થાય સન્થતો, સો. **પકતિસન્થતે**તિ પકતિયાવ સન્થતે, યં નેવત્તના સન્થતં, ન પરેન સન્થરાપિતં, તસ્મિન્તિ વુત્તં હોતિ. **લજ્જી હોતી**તિ લજ્જનસીલો હોતિ, પરિક્ખારવિનાસને ભીતોતિ અત્થો. તેનાહ ''**અત્તનો પલિબોધં વિય મઞ્ઞતી**''તિ, ઇમિના અલજ્જિં આપુચ્છિત્વા ગન્તું ન વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ. **નિરપેક્ખો**તિ ''આગન્ત્વા ઉદ્ધરિસ્સામી''તિ અપેક્ખારહિતો, ઇમિના સાપેક્ખો ચે ગચ્છતિ, અનાપત્તીતિ દસ્સેતિ. તેનેવ હિ અનાપત્તિવારે ''ઓતાપેન્તો ગચ્છતી''તિ (પાચિ॰ ૧૧૩) વુત્તં. **અઞ્ઞત્થ ગચ્છન્તો**તિ તં મગ્ગં અતિક્કમિત્વા અઞ્ઞત્થ ગચ્છન્તો. લેડ્ડુપાતૂપચારતો બહિ ઠિતત્તા ''**પાદુદ્ધારેન કારેતબ્બો**''તિ વુત્તં, અઞ્ઞત્થ ગચ્છન્તસ્સ પઠમપાદુદ્ધારે દુક્કટં, દુતિયપાદુદ્ધારે પાચિત્તિયન્તિ અત્થો.

તિકપાચિત્તિયં સઙ્ઘિકે સઙ્ઘિકસઞ્ઞિવેમતિકપુગ્ગલિકસઞ્ઞીનં વસેન. ઇમિનાવ નયેન **તિકદુક્કટમ્પિ** વેદિતબ્બં. **ચિમિલિકાદીનં** અત્થો દુતિયસિક્ખાપદે દસ્સિતોવ. **પાદપુઞ્છની** (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૧૧૨) નામ રજ્જુકેહિ વા પિલોતિકાહિ વા પાદપુઞ્છનત્થં કતા. **ફલકપીઠં** નામ ફલકમયં પીઠં. ન કેવલં ચિમિલિકાદીનિયેવ અજ્ઝોકાસે ઠપેત્વા ગચ્છન્તસ્સ દુક્કટન્તિ આહ "**યં વા પના**"તિઆદિ. યં કિઞ્ચિ દારુભણ્ડં, યં કિઞ્ચિ મત્તિકાભણ્ડન્તિ સમ્બન્ધો. "**અન્તમસો પત્તાધારકમ્પી**"તિ ઇમિના તાલવણ્ટબીજનિપત્તપાનીયઉળઉઙ્કપાનીયસઙ્ખાદીસુ વત્તબ્બમેવ નત્થીતિ દસ્સેતિ.

અરઞ્ઞે (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૧૧૦) પણ્ણકુટીસુ વસન્તાનં સીલસમ્પદાય પસન્નચિત્તા મનુસ્સા મઞ્ચપીઠાદીનિ દેન્તિ ''સઙ્ઘિકપરિભોગેન પરિભુઞ્જથા''તિ, તત્થ કિં કાતબ્બન્તિ આહ "**આરઞ્ઞકેન પના**"તિઆદિ. તત્થ **અસતિ અનોવસ્સકે**તિ પબ્ભારાદિઅનોવસ્સકટ્ઠાને અસતિ. ઇદઞ્ચ લક્ખણવચનં ''સભાગાનં અભાવે''તિ ચ ઇચ્છિતબ્બત્તા. આરઞ્ઞકેન હિ ભિક્ખુના તત્થ વસિત્વા અઞ્ઞત્થ ગચ્છન્તેન સામન્તવિહારે ભિક્ખૂનં પેસેત્વા ગન્તબ્બં. સભાગાનં અભાવે અનોવસ્સકે નિક્ખિપિત્વા ગન્તબ્બં. અનોવસ્સકે અસતિ રુક્ખે લગ્ગેત્વા ગન્તબ્બં.

ન કેવલં ઇદંયેવ કત્વા ગન્તું વટ્ટતીતિ આહ "**યથા વા**"તિઆદિ. **યથા વા ઉપચિકાહિ ન ખજ્જતી**તિ યથા ઠપિતે ઉપચિકાહિ સેનાસનં ન ખજ્જતિ, એવં તથા પાસાણાનં ઉપરિ ઠપનં કત્વાતિ અત્થો. ઇદં વુત્તં હોતિ – ચતૂસુ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૧૧૬) પાસાણેસુ મઞ્ચં ઠપેત્વા મઞ્ચે અવસેસમઞ્ચપીઠાનિ આરોપેત્વા ઉપરિ ભિસિઆદિકં રાસિં કત્વા દારુભણ્ડં મત્તિકાભણ્ડં પટિસામેત્વા ગમિકવત્તં પૂરેત્વા ગન્તબ્બન્તિ.

અબ્ભોકાસિકેનાપિ ''અહં ઉક્કટ્ઠઅબ્ભોકાસિકો''તિ ચીવરકુટિમ્પિ અકત્વા અસમયે અજ્ઝોકાસે પઞ્ઞપેત્વા નિસીદિતું વા નિપજ્જિતું વા ન વટ્ટતીતિ દસ્સેન્તો આહ "**અબ્ભોકાસિકેના**"તિઆદિ. સચે પન ચતુગ્ગુણેનપિ ચીવરેન કતકુટિ અતેમેન્તં રક્ખિતું નેવ સક્કોતિ, સત્તાહવદ્દલિકાદીનિ ભવન્તિ, ભિક્ખુનો કાયાનુગતિકત્તા વટ્ટતિ. રુક્ખમૂલિકસ્સાપિ એસેવ નયો.

યસ્મિં વિસ્સાસગ્ગાહો રુહતિ, તસ્સ સન્તકં અત્તનો પુગ્ગલિકમિવ હોતીતિ આહ "**વિસ્સાસિકપુગ્ગલિકે**"તિ. યસ્મિં પન વિસ્સાસો ન રુહતિ, તસ્સ સન્તકે દુક્કટમેવ. **અમનુસ્સો**તિ યક્ખો વા પેતો વા. **પલિબુદ્ધં હોતી**તિ ઉપદ્દુતં હોતિ.

પઠમસેનાસનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. દુતિયસેનાસનસિક્ખાપદવણ્ણના

યં કિઞ્ચિ ચમ્મન્તિ કપ્પિયાકપ્પિયં યં કિઞ્ચિ ચમ્મં. નનુ ''ન, ભિક્ખવે, મહાચમ્માનિ ધારેતબ્બાનિ સીહચમ્મં બ્યગ્ઘચમ્મં દીપિચમ્મં, યો ધારેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ (મહાવ॰ ૨૫૫) ખન્ધકે સીહચમ્માદીનં પટિક્ખેપો કતોતિ આહ "**સીહચમ્માદીનઞ્હી**"તિઆદિ. **પરિહરણેયેવ પટિક્ખેપો**તિ અત્તનો સન્તકં કત્વા તં તં વિહારં હરિત્વા મઞ્ચપીઠાદીસુ અત્થરિત્વા પરિભોગેયેવ પટિક્ખેપો, સેનાસનસન્તકં કત્વા ભૂમત્થરણવસેન પન પરિભોગે નેવત્થિ દોસો. તેનાહ "**સેનાસનપરિભોગે પન અકપ્પિયચમ્મં નામ નત્થી**"તિ. પાવારેન્તિ સઞ્છાદેન્તિ સરીરં એતેનાતિ **પાવારો**. **કોજવો**તિ ઉદ્દલોમિએકન્તલોમિઆદિકોજવત્થરણં. **સેસ**ન્તિ ભિસિ નિસીદનં તિણસન્થારો પણ્ણસન્થારોતિ અવસિટ્ઠં સેનાસનં. તત્થ **ભિસી**તિ મઞ્ચકભિસિ વા પીઠકભિસિ વા. **નિસીદન**ન્તિ સદસં વેદિતબ્બં. **તિણસન્થારો**તિ

યેસં કેસઞ્ચિ તિણાનં સન્થારો. એસ નયો **પણ્ણસન્થારે**. એત્થ ચ **ભિસિ** હેટ્ઠા વુત્તત્તા પાકટા. **નિસીદનં** નિસીદનસિક્ખાપદેનેવ (પાચિ॰ ૫૩૧ આદયો) પાકટં. **તિણસન્થારપણ્ણસન્થારાનિ** પન લોકપસિદ્ધાનિયેવ. તેનેવાહ "**પાકટમેવા**"તિ.

નેવ ઉદ્ધરેય્ય, ન ઉદ્ધરાપેય્યાતિ અત્તના વા ઉદ્ધરિત્વા પતિરૂપે ઠાને ન ઠપેય્ય, પરેન વા તથા ન કારેય્ય. તેનાહ "**યથા ઠપિત**"ન્તિઆદિ. તં ઠપેન્તેન ચ ''ચતૂસુ પાસાણેસૂ''તિઆદિના (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૧૧૬) પુબ્બે વુત્તનયેનેવ અન્તોગેહે અનોવસ્સકે નિક્ખિપિતબ્બં. સચે પન સેનાસનં ઓવસ્સતિ, છદનત્થઞ્ચ તિણં વા ઇટ્ઠકા વા આનીતા હોન્તિ. સચે ઉસ્સહતિ, છાદેતબ્બં. નો ચે સક્કોતિ, યો ઓકાસો અનોવસ્સકો, તત્થ નિક્ખિપિતબ્બં. સચે સબ્બમ્પિ ઓવસ્સતિ, ઉસ્સહન્તેન અન્તોગામે ઉપાસકાનં ઘરે ઠપેતબ્બં. સચે તેપિ ''સઙ્ઘિકં નામ, ભન્તે, ભારિયં, અગ્ગિદાહાદીનં ભાયામા''તિ ન સમ્પટિચ્છન્તિ, અજ્ઝોકાસે પાસાણાનં ઉપરિ મઞ્ચં ઠપેત્વા સેસં પુબ્બે વુત્તનયેનેવ નિક્ખિપિત્વા તિણેહિ ચ પણ્ણેહિ ચ પટિચ્છાદેતબ્બં. યઞ્હિ તત્થ અઙ્ગમત્તમ્પિ અવસિસ્સતિ, તં અઞ્ઞેસં તત્થ આગતાનં ભિક્ખૂનં ઉપકારં ભવિસ્સતીતિ. **ઉપચાર**ન્તિ સબ્બપચ્છિમસેનાસનતો દ્વે લેડ્ડુપાતા.

અયમેત્થ આપુચ્છિતબ્બાનાપુચ્છિતબ્બવિનિચ્છયો – (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૧૧૮) યા તાવ ભૂમિયં દીઘસાલા વા પણ્ણસાલા વા હોતિ, યં વા રુક્ખત્થમ્ભેસુ કતગેહં ઉપચિકાનં ઉટ્ઠાનટ્ઠાનં હોતિ, તતો પક્કમન્તેન આપુચ્છિત્વાવ પક્કમિતબ્બં. તસ્મિઞ્હિ કતિપયાનિ દિવસાનિ અજઝિયમાને વમ્મિકાવ સન્તિટ્ઠન્તિ. યં પન પાસાણપિટ્ઠિયં વા પાસાણત્થમ્ભેસુ વા કતસેનાસનં સિલુચ્ચયલેણં વા સુધાલિત્તસેનાસનં વા, યત્થ ઉપચિકાસઙ્કા નત્થિ, તતો પક્કમન્તસ્સ આપુચ્છિત્વાપિ અનાપુચ્છિત્વાપિ ગન્તું વટ્ટતિ. તેનાહ "**યત્થ પના**"તિઆદિ. સચે તાદિસેપિ સેનાસને એકેન પસ્સેન ઉપચિકા આરોહન્તિ, આપુચ્છિત્વાવ ગન્તબ્બં. **આપુચ્છનં પન વત્ત**ન્તિ આપુચ્છનં ગમિકવત્તં. ઇદઞ્ચ ઇતિકત્તબ્બતાદસ્સનત્થં વુત્તં, ન પન વત્તભેદદુક્કટન્તિ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૧૧૮) દસ્સનત્થં. કેચિ પન ''દુક્કટન્તિ દસ્સનત્થ''ન્તિ વદન્તિ, તં ન યુજ્જતિ **વત્તક્ખન્ધકટ્ઠકથાય** ''યં પાસાણપિટ્ઠિયં વા પાસાણત્થમ્ભેસુ વા કતસેનાસનં, યત્થ ઉપચિકાનારોહન્તિ, તં અનાપુચ્છન્તસ્સાપિ અનાપત્તી''તિ (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૬૦) વુત્તત્તા. આપુચ્છન્તેન પન ભિક્ખુમ્હિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૧૧૬) સતિ ભિક્ખુ આપુચ્છિતબ્બો, તસ્મિં અસતિ સામણેરો, તસ્મિં અસતિ આરામિકો, તસ્મિમ્પિ અસતિ યેન વિહારો કારાપિતો, સો વિહારસામિકો, તસ્સ વા કુલે યો કોચિ આપુચ્છિતબ્બો.

"**ઉપચારે**"તિ એતસ્સેવ વિવરણં "**બહિ આસન્ને**"તિ, વિહારસ્સ બહિ આસન્નટ્ઠાનેતિ અત્થો. **ઉપટ્ઠાનસાલાય વા**તિ ભોજનસાલાયં વા. **દુક્કટમેવા**તિ વુત્તપ્પકારઞ્હિ દસવિધં સેય્યં અન્તોગબ્ભાદિમ્હિ ગુત્તટ્ઠાને પઞ્ઞપેત્વા ગચ્છન્તસ્સ યસ્મા સેય્યાપિ સેનાસનમ્પિ ઉપચિકાહિ પલુજ્જતિ, વમ્મિકરાસિયેવ હોતિ, તસ્મા પાચિત્તિયં વુત્તં. બહિ પન ઉપટ્ઠાનસાલાદીસુ પઞ્ઞપેત્વા ગચ્છન્તસ્સ સેય્યામત્તમેવ નસ્સેય્ય ઠાનસ્સ અગુત્તતાય, ન સેનાસનં, તસ્મા એત્થ દુક્કટં વુત્તં. મઞ્ચપીઠં પન યસ્મા ન સક્કા સહસા ઉપચિકાહિ ખાયિતું, તસ્મા તં વિહારેપિ સન્થરિત્વા ગચ્છન્તસ્સ દુક્કટં વુત્તં. વિહારૂપચારે પન તં વિહારચારિકં આહિણ્ડન્તા દિસ્વાવ પટિસામેન્તિ.

ઉદ્ધરણાનિ કત્વાતિ એત્થ ઉદ્ધરિત્વા ગચ્છન્તેન મઞ્ચપીઠકવાનં સબ્બં અપનેત્વા (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૧૧૮) સંહરિત્વા ચીવરવંસે લગ્ગેત્વા ગન્તબ્બં. પચ્છા આગન્ત્વા વસનકભિક્ખુનાપિ પુન મઞ્ચપીઠં વા પઞ્ઞપેત્વા સયિત્વા ગચ્છન્તેન તથેવ કાતબ્બં. અન્તોકુટ્ટતો સેય્યં બહિકુટ્ટે પઞ્ઞપેત્વા વસન્તેન ગમનકાલે પુન ગહિતટ્ઠાનેયેવ પટિસામેતબ્બં. ઉપરિપાસાદતો ઓરોપેત્વા હેટ્ઠાપાસાદે વસન્તસ્સાપિ એસેવ નયો.

રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનેસુ મઞ્ચપીઠં પઞ્ઞપેત્વાપિ ગમનકાલે પુન ગહિતટ્ઠાનેયેવ ઠપેતબ્બં. ઉદ્ધરાપેત્વા ગમનેપિ એસેવ નયો. આપુચ્છિત્વા ગચ્છન્તેન પન ''ભિક્ખુમ્હિ સતિ ભિક્ખુ આપુચ્છિતબ્બો''તિઆદિના (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૧૧૬) હેટ્ઠા વુત્તનયેનેવ આપુચ્છિત્વા ગન્તબ્બં.

દુતિયસેનાસનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. અનુપખજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના

''જાન''ન્તિ વુત્તે ''અનુટ્ઠાપનીયો 'અય'ન્તિ જાનન્તો''તિ અયં વિસેસો કુતો લબ્ભતીતિ આહ ''**તેનેવસ્સા**''તિઆદિ. નનુ પદભાજનેપિ વુડ્ઢભાવાદિજાનનમેવ વુત્તં, ન તુ અનુટ્ઠાપનીયભાવન્તિ અનુયોગં સન્ધાયાહ ''**વુડ્ઢો હી**''તિઆદિ. **બહૂપકારતન્તિ** ''ભણ્ડાગારિકત્તાદિબહુઉપકારભાવં''. ન કેવલં ઇદમેવાતિ આહ ''**ગુણવિસિટ્ઠતઞ્ચા**''તિઆદિ, તેન બહૂપકારત્તેપિ ગુણવિસિટ્ઠત્તાભાવે, ગુણવિસિટ્ઠત્તેપિ બહૂપકારત્તાભાવે દાતું ન વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ. ''ભણ્ડાગારિકસ્સ બહૂપકારતં, ધમ્મકથિકાદીનં ગુણવિસિટ્ઠતઞ્ચ સલ્લક્ખેત્વા''તિ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૧૧૯-૧૨૧) કેચિ. **ધુવવાસત્થાયા**તિ નિચ્ચવાસત્થાય. **સમ્મન્નિત્વા**તિ અપલોકનેન કમ્મેન સમ્મન્નિત્વા. કામઞ્ચેત્થ ગિલાનસ્સાપિ સઙ્ઘોયેવ અનુચ્છવિકં સેનાસનં દેતિ, ગિલાનો પન અપલોકેત્વા સઙ્ઘેન અદિન્નસેનાસનોપિ ન પીળેતબ્બો અનુકમ્પિતબ્બોતિ દસ્સેતું વિસું વુત્તો.

સમન્તા દિયડ્ઢો હત્થોતિ મજ્ઝે પઞ્ઞત્તં મઞ્ચપીઠં સન્ધાય વુત્તં. એકપસ્સેન ચે પહોનકદિસા દિસ્સતિ, તતો ગહેતબ્બં. **પાદધોવનપાસાણતો**તિ દ્વારે નિક્ખિત્તપાદધોવનપાસાણતો. **નિસીદન્તસ્સ વા નિપજ્જન્તસ્સ વા પાચિત્તિયન્તિ** એત્થ નિસીદનમત્તેન, નિપજ્જનમત્તેનેવ વા પાચિત્તિયં. **પુનપ્પુનં કરોન્તસ્સા**તિ ઉટ્ઠાયુટ્ઠાય નિસીદતો વા નિપજ્જતો વા.

સઙ્ઘિકે સઙ્ઘિકસઞ્ઞિવેમતિકપુગ્ગલિકસઞ્ઞીનં વસેન **તિકપાચિત્તિયં** વેદિતબ્બં. **તિકદુક્કટં** પન પુગ્ગલિકે સઙ્ઘિકસઞ્ઞિવેમતિકઅઞ્ઞપુગ્ગલિકસઞ્ઞીનં વસેન. **વિહારસ્સ ઉપચારે**તિ તસ્સ બહિ આસન્નપ્પદેસે.

અનુપખજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. નિક્કડ્ઢનસિક્ખાપદવણ્ણના

અનેકકોટ્ઠકાનીતિ અનેકદ્વારકોટ્ઠકાનિ. ''નિક્ખમાતિ વચનં સુત્વા અત્તનો રુચિયા ચે નિક્ખમતિ, અનાપત્તી''તિ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૧૨૬) વદન્તિ.

તસ્સ પરિક્ખારનિક્કડ્ઢનેતિ તસ્સ સન્તકં યં કિઞ્ચિ પત્તચીવરપરિસ્સાવનધમ્મકરણમઞ્ચપીઠભિસિબિબ્બોહનાદિભેદં અન્તમસો રજનછલ્લિપિ અત્થિ, તસ્સ પરિક્ખારસ્સ નિક્કડ્ઢને. **તઞ્ચા**તિ દુક્કટં પરામસતિ. **નિક્કડ્ઢાપનેપિ** એસેવ નયો. ગાળ્હં બન્ધિત્વા ઠપિતેસુ પન એકાવ આપત્તિ.

ભણ્ડનકારકકલહકારકમેવ સકલસઙ્ઘારામતો નિક્કડ્ઢિતું લભતિ. સો હિ પક્ખં લભિત્વા સઙ્ઘમ્પિ ભિન્દેય્ય. અલજ્જિઆદયો પન અત્તનો વસનટ્ઠાનતોયેવ નિક્કડ્ઢિતબ્બા. સકલસઙ્ઘારામતો નિક્કડ્ઢિતું ન વટ્ટતિ. તેનાહ

“**સકલસઙ્ઘારામતોપી**”તિઆદિ.

નિક્કડ્ઢનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. વેહાસકુટિસિક્ખાપદવણ્ણના

ઉપરિવેહાસકુટિયાતિ ઉપરિમતલે અસન્થતપદરાય કુટિયા. તેનાહ “**ઉપરિ અચ્છન્નતલાયા**”તિઆદિ. યા હિ કાચિ ઉપરિ અચ્છન્નતલા દ્વિભૂમિકકુટિકા વા તિભૂમિકાદિકુટિકા વા, સા ‘‘વેહાસકુટી’’તિ વુચ્ચતિ. ઇદઞ્હિ વેહાસકુટિલક્ખણં. યદિ એવં કસ્મા પદભાજને ‘‘મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ અસીસઘટ્ટા’’તિ (પાચિ॰ ૧૩૧) વુત્તન્તિ આહ “**પદભાજને પના**”તિઆદિ. **ઇધ અધિપ્પેતં કુટિં દસ્સેતુન્તિ** ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે અધિપ્પેતં વેહાસકુટિં દસ્સેતું. **મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સા**તિ પમાણમજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ. સબ્બહેટ્ઠિમાહિ તુલાહિ સીસં ન ઘટ્ટેતીતિ **અસીસઘટ્ટા. અઙ્ગં વિજ્ઝિત્વા**તિ અટનિયો વિજ્ઝિત્વા. **પવેસિતપાદકન્તિ** પવેસિતપાદસિખં. **તસ્મા**તિ ‘‘ભૂમત્થે વા’’તિઆદિના વુત્તમેવત્થં કારણભાવેન પચ્ચામસતિ. યસ્મા આહચ્ચપાદકાદીસુ યથાવુત્તો અત્થો હોતિ, તસ્માતિ વુત્તં હોતિ.

સહસાતિ અભિભવિત્વા અજ્ઝોત્થરિત્વા. **અવેહાસકુટિકાયા**તિ ભૂમિયં કતપણ્ણસાલાદીસુ, તત્થ અનાપત્તિ. ન હિ સક્કા તત્થ પરસ્સ પીળા કાતું. **સીસઘટ્ટાયા**તિ યા સીસં ઘટ્ટા હોતિ, તત્થાપિ અનાપત્તિ. ન હિ સક્કા તત્થ હેટ્ઠાપાસાદે અનોણતેન વિચરિતું, તસ્મા અસઞ્ચરણટ્ઠાનત્તા પરપીળા ન ભવિસ્સતિ. **ઉપરિતલં વા પદરસઞ્ચિતન્તિ** ઉપરિમતલં દારુફલકેહિ ઘનસન્થતં. **કિઞ્ચિ ગણ્હાતિ વા**તિ ઉપરિ નાગદન્તકાદીસુ લગ્ગિતં ચીવરાદિં યં કિઞ્ચિ ગણ્હાતિ વા. **લગ્ગતિ વા**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. પટિપક્ખભૂતા આણિ **પટાણિ**. યસ્સા દિન્નાય નિસીદન્તેપિ પાદા ન નિપતન્તિ, એવંભૂતા આણિ મઞ્ચપીઠાનં પાદસિખાસુ દિન્ના હોતીતિ અત્થો. તેનાહ “**પાદસીસાન**”ન્તિઆદિ.

વેહાસકુટિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. મહલ્લકવિહારસિક્ખાપદવણ્ણના

પિટ્ઠસઙ્ઘાટસ્સાતિ દ્વારબન્ધસ્સ. **સામન્તા અડ્ઢતેય્યહત્થો પદેસો**તિ યસ્સ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૧૩૫) વેમજ્ઝે દ્વારં હોતિ, ઉપરિભાગે ચ ઉચ્ચા ભિત્તિ, તસ્સ તીસુ દિસાસુ સામન્તા અડ્ઢતેય્યહત્થો પદેસો. ખુદ્દકસ્સ પન વિહારસ્સ દ્વીસુ દિસાસુ. તત્રાપિ યં ભિત્તિં વિવરિયમાનં કવાટં આહનતિ, સા અપરિપુણ્ણૂપચારાપિ હોતિ. સચે પન દ્વારસ્સ અધોભાગેપિ લેપોકાસો અત્થિ, તમ્પિ લિમ્પિતું વટ્ટતિ. **અગ્ગળટ્ઠપનાયા**તિ એત્થ **અગ્ગળ**સદ્દેન તંસમ્બન્ધતો દ્વારફલકસહિતં દ્વારબન્ધનં અધિપ્પેતં. તેનાહ “**સકવાટકસ્સા**”તિઆદિ. “**નિચ્ચલભાવત્થાયા**”તિ ઇમિના તઞ્ચ ખો ઠપનં ઇધ નિચ્ચલભાવેનાતિ દસ્સેતિ. કો પનેત્થ અધિપ્પાયોતિ આહ “**કવાટઞ્હી**”તિઆદિ. **કમ્પતી**તિ ચલતિ. **યાવ દ્વારકોસા અગ્ગળટ્ઠપનાય પુનપ્પુનં લિમ્પિતબ્બો વા લેપાપેતબ્બો વા**તિ અગ્ગળટ્ઠપનત્થાય યાવ દ્વારકોસા પુનપ્પુનં અત્તના લિમ્પિતબ્બો વા, પરેહિ લેપાપેતબ્બો વાતિ અત્થો.

નનુ ચાયમત્થો નેવ માતિકાયં, ન પદભાજને વુત્તો, અથ કુતો દટ્ઠબ્બોતિ આહ “**તત્થા**”તિઆદિ. **કિઞ્ચાપી**તિ યદિપિ. **અટ્ઠુપ્પત્તિયન્તિ** સિક્ખાપદસ્સ નિદાને. **અધિકારતો**તિ અનુવત્તનતો. આલોકં સન્ધેતિ પિધેતીતિ **આલોકસન્ધિ**. તેનાહ “**આલોકસન્ધીતિ વાતપાનકવાટકા વુચ્ચન્તી**”તિ. તત્થ **વાતપાનકવાટકા**તિ

વાતપાનફલકા. અનુઞ્ઞાતપ્પદેસતો પન અઞ્ઞત્થ પુનપ્પુનં વિલિમ્પિતું વા વિલિમ્પાપેતું વા ન વટ્ટતિ. ‘‘મત્તિકાય કત્તબ્બકિચ્ચં નિટ્ઠાપેત્વા પુન ચતુત્થલેપે દિન્ને પાચિત્તિય’’ન્તિ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૧૩૫) કેચિ. ‘‘પુનપ્પુનં લેપદાનસ્સ વુત્તપ્પમાણતો અઞ્ઞત્થ પટિક્ખિત્તમત્તં ઠપેત્વા પાચિત્તિયસ્સ અવુત્તત્તા દુક્કટ’’ન્તિ અપરે.

અધિટ્ઠાતબ્બન્તિ સંવિધાતબ્બં. **અપ્પહરિતેતિ** એત્થ **અપ્પસદ્દો** ‘‘અપ્પિચ્છો’’તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૫૨, ૩૩૬; સં॰ નિ॰ ૨.૧૪૮) વિય અભાવત્થોતિ આહ ‘‘**અહરિતે**’’તિ. સાલિવીહિઆદિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૩૦) **પુબ્બણ્ણં** ‘‘પુરક્ખતં સસ્સફલ’’ન્તિ કત્વા, તબ્બિપરિયાયતો મુગ્ગમાસાદિ **અપરણ્ણં. વુત્તન્તિ** વપિતં. ‘‘**તસ્મિં ઠત્વા અધિટ્ઠહન્તો દુક્કટં આપજ્જતી**’’તિ ઇમિના યસ્મિં પદેસે સમન્તા વુત્તપ્પમાણે પરિચ્છેદે પુબ્બણ્ણાદીનિ ન સન્તિ, તત્થ વિહારો કારેતબ્બો. યત્થ પન સન્તિ, તત્થ કારાપેતું ન વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ. **તથેવાતિ** મુખવટ્ટિઅન્તેન. **તસ્મિં ઠાતબ્બં** પતન્તસ્સ વિહારસ્સ અપતનોકાસત્તા, તસ્સ ભિક્ખુનો ઉપરિ ન પતેય્યાતિ અધિપ્પાયો. યથાપરિચ્છિન્નસ્સ પન ઓકાસસ્સ અબ્ભન્તરં વિહારસ્સ પતન્તસ્સ ઓકાસો હોતીતિ અપ્પહરિતેપિ તસ્મિં ઠત્વા અધિટ્ઠાતું ન લભતિ. તેનાહ ‘‘**તસ્સ અન્તો અહરિતેપિ ઠાતું ન લભતી**’’તિ.

તતો ચે ઉત્તરીતિ તિણ્ણં મગ્ગાનં વા પરિયાયાનં વા ઉપરિ ચતુત્થે મગ્ગે વા પરિયાયે વાતિ અત્થો. તેનાહ ‘‘**મગ્ગેન છાદિયમાને**’’તિઆદિ. તત્થ **મગ્ગેન છાદિયમાનેતિ** અપરિક્ખિપિત્વા ઉજુકમેવ છાદિયમાને. **પરિયાયેનાતિ** પરિક્ખેપેન. તત્થ મગ્ગેન છાદનં ઇટ્ઠકસિલાસુધાહિ લબ્ભતિ, પરિયાયેન છાદનં તિણપણ્ણેહીતિ આહ ‘‘**ઇટ્ઠકસિલાસુધાહી**’’તિઆદિ. તસ્મા યથા ઇચ્છતિ, તથા દ્વે મગ્ગે વા દ્વે પરિયાયે વા અધિટ્ઠહિત્વા તતિયં મગ્ગં વા પરિયાયં વા ‘‘એવં છાદેહી’’તિ આણાપેત્વા પક્કમિતબ્બં. સચે ન પક્કમતિ, તુણ્હીભાવેન ઠાતબ્બં. સબ્બમ્પિ ચેતં છદનં છદનૂપરિ વેદિતબ્બં. ઉપરૂપરિછન્નો હિ વિહારો ચિરં અનોવસ્સકો હોતીતિ મઞ્ઞમાના એવં છાદેન્તિ. **તિણમુટ્ઠિગણનાયાતિ** તિણકરળગણનાય.

તિકપાચિત્તિયન્તિ અતિરેકદ્વત્તિપરિયાયે અતિરેકસઞ્ઞિવેમતિકઊનકસઞ્ઞીનં વસેન તીણિ પાચિત્તિયાનિ. **સેતવણ્ણાદિકરણેતિ** સેતવણ્ણકાળવણ્ણગેરુકપરિકમ્મમાલાકમ્મલતાકમ્મમકરદન્તકપઞ્ચપટિકાનં કરણે. **લેણગુહાતિણકુટિકાદીસૂતિ** એત્થ **લેણન્તિ** દ્વારબદ્ધં. **ગુહાતિ** કેવલા પબ્બતગુહા. **તિણકુટિકા** પાકટા એવ.

મહલ્લકવિહારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. સપ્પાણકસિક્ખાપદવણ્ણના

એકસ્મિં ઘટે એકાવ આપત્તીતિ એકસ્મિં ઉદકઘટે એકાવ આપત્તિ. એસ નયો સબ્બભાજનેસુ . **વિચ્છિન્દન્તસ્સાતિ** ધારં વિચ્છિન્દન્તસ્સ. **એકેકં પક્ખિપન્તસ્સાતિ** એકેકં તિણં વા પણ્ણં વા મત્તિકં વા અઞ્ઞં વા કટ્ઠગોમયાદિં પક્ખિપન્તસ્સ. **પરિયાદાનન્તિ** ખયં.

‘‘પદીપે (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૧૪૦) પતિત્વા પટઙ્ગાદિપાણકા મરિસ્સન્તી’’તિ જાનન્તસ્સાપિ કુસલચિત્તેન પદીપુજ્જલનં વિય ‘‘સિઞ્ચનેન પાણકા મરિસ્સન્તી’’તિ પુબ્બભાગે જાનન્તસ્સાપિ ‘‘ઇદં જલં સિઞ્ચામી’’તિ સિઞ્ચન્તસ્સ વધકચિત્તં ન હોતીતિ આહ ‘‘**વિના વધકચેતનાયા**’’તિઆદિ. એવઞ્ચ કત્વા ‘‘**પણ્ણત્તિવજ્જ**’’ન્તિ ઇદમ્પિ સમત્થિતં હોતિ. **તિચિત્તન્તિ** કુસલાકુસલાબ્યાકતવસેન તિચિત્તં. તથા હિ પણ્ણત્તિં મદ્દિત્વા સિઞ્ચન્તસ્સ વા સિઞ્ચાપેન્તસ્સ વા અકુસલચિત્તેન હોતિ, ‘‘આસનં ધોવિસ્સામી’’તિ ચિત્તેન ધોવનત્થં

સિઞ્ચન્તસ્સ વા સિઞ્ચાપેન્તસ્સ વા કુસલચિત્તેન હોતિ, પણ્ણત્તિં અજાનતા અરહતા સિઞ્ચનાદિકરણે અબ્યાકતચિત્તેન હોતીતિ કુસલાકુસલાબ્યાકતચિત્તવસેન તિચિત્તં હોતિ.

સપ્પાણકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ભૂતગામવગ્ગો દુતિયો.

૩. ઓવાદવગ્ગો

૧. ઓવાદસિક્ખાપદવણ્ણના

અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતસ્સાતિ ‘‘સીલવા હોતી’’તિઆદીહિ (પાચિ॰ ૧૪૭) અટ્ઠહિ અઙ્ગેહિ સમન્નાગતસ્સ. **અનુઞ્ઞાતા**તિ ઇમસ્સ સિક્ખાપદસ્સ નિદાને અનુઞ્ઞાતા . ‘‘**વસ્સસતૂપસમ્પન્નાયા**’’તિઆદિ વક્ખમાનઅટ્ઠગરુધમ્મદસ્સનં. તત્થ **સામીચિકમ્મ**ન્તિ મગ્ગસમ્પદાનબીજનપાનીયાપુચ્છનાદિકં અનુચ્છવિકં વત્તં. **આદિસદ્દેન** –

> ‘‘ન ભિક્ખુનિયા અભિક્ખુકે આવાસે વસ્સં વસિતબ્બં, અન્વદ્ધમાસં ભિક્ખુનિયા ભિક્ખુસઙ્ઘતો દ્વે ધમ્મા પચ્ચાસીસિતબ્બા ઉપોસથપુચ્છકઞ્ચ ઓવાદૂપસઙ્કમનઞ્ચ, વસ્સંવુટ્ઠાય ભિક્ખુનિયા ઉભતોસઙ્ઘે તીહિ ઠાનેહિ પવારેતબ્બં દિટ્ઠેન વા સુતેન વા પરિસઙ્કાય વા, ગરુધમ્મં અજ્ઝાપન્નાય ભિક્ખુનિયા ઉભતોસઙ્ઘે પક્ખમાનત્તં ચરિતબ્બં, દ્વે વસ્સાનિ છસુ ધમ્મેસુ સિક્ખિતસિક્ખાય સિક્ખમાનાય ઉભતોસઙ્ઘે ઉપસમ્પદા પરિયેસિતબ્બા, ન ભિક્ખુનિયા કેનચિ પરિયાયેન ભિક્ખુ અક્કોસિતબ્બો પરિભાસિતબ્બો, અજ્જતગ્ગે ઓવટો ભિક્ખુનીનં ભિક્ખૂસુ વચનપથો, અનોવટો ભિક્ખૂનં ભિક્ખુનીસુ વચનપથો’’તિ (ચૂળવ॰ ૪૦૩; અ॰ નિ॰ ૮.૫૧) –

ઇમે સત્ત ધમ્મે સઙ્ગણ્હાતિ. **ગરુધમ્મે**તિ ગરુકે ધમ્મે. તે હિ ગારવં કત્વા ભિક્ખુનીહિ સમ્પટિચ્છિતબ્બત્તા ‘‘ગરુધમ્મા’’તિ વુચ્ચન્તિ.

અઞ્ઞેન વા ધમ્મેનાતિ ઠપેત્વા અટ્ઠ ગરુધમ્મે અઞ્ઞેન યેન કેનચિ ધમ્મેન. **ભિક્ખુનીસુ ઉપસમ્પન્નમત્તં વા ઓવદતો**તિ ભિક્ખુનીસુ ઉપસમ્પન્નમત્તં ગરુધમ્મેન ઓવદતો વા. ભિક્ખૂનં સન્તિકે ઉપસમ્પન્નાય યથાવત્થુકમેવ. ‘‘**અધમ્મકમ્મે**’’તિઆદીસુ ભિક્ખુનોવાદસમ્મુતિકમ્મં ‘‘કમ્મ’’ન્તિ વેદિતબ્બન્તિ આહ ‘‘**સમ્મતસ્સાપી**’’તિઆદિ. **વગ્ગે ભિક્ખુનિસઙ્ઘે ઓવદતો તિકપાચિત્તિય**ન્તિ વગ્ગે ભિક્ખુનિસઙ્ઘે ઓવદતો વગ્ગસઞ્ઞિવેમતિકસમગ્ગસઞ્ઞીનં વસેન તીણિ પાચિત્તિયાનિ. **તથા વેમતિકસ્સ ચા**તિ અધમ્મકમ્મે વેમતિકસ્સ ચ વગ્ગે ભિક્ખુનિસઙ્ઘે ઓવદતો તિકપાચિત્તિયન્તિ અત્થો. એસ નયો **ધમ્મકમ્મસઞ્ઞિનો ચા**તિ એત્થાપિ. યથા ચ વગ્ગે ભિક્ખુનિસઙ્ઘે ઓવદતો નવ પાચિત્તિયાનિ, એવં અધમ્મકમ્મે અધમ્મકમ્મસઞ્ઞિનો સમગ્ગે ભિક્ખુનિસઙ્ઘે ઓવદતો તસ્મિં સઙ્ઘે વગ્ગસઞ્ઞિવેમતિકસમગ્ગસઞ્ઞીનં વસેન તિકપાચિત્તિયં, તથા વેમતિકસ્સ ચ ધમ્મકમ્મસઞ્ઞિનો ચાતિ નવ પાચિત્તિયાનિ. તેનાહ ‘‘**સમગ્ગેપિ ભિક્ખુનિસઙ્ઘે નવા**’’તિઆદિ. ધમ્મકમ્મે પન અધમ્મકમ્મસઞ્ઞિનો વગ્ગં ભિક્ખુનિસઙ્ઘં ઓવદતો તિકદુક્કટં, તથા વેમતિકસ્સ, ધમ્મકમ્મસઞ્ઞિનો ચાતિ નવ દુક્કટાનિ. સમગ્ગં પન ભિક્ખુનિસઙ્ઘં ઓવદતો અટ્ઠાતિ સત્તરસ દુક્કટાનિ. તેનાહ ‘‘**સચે પના**’’તિઆદિ. **અઞ્ઞં ધમ્મ**ન્તિ અઞ્ઞં સુત્તન્તં વા અભિધમ્મં વા. ‘‘સમગ્ગામ્હાય્યા’’તિ વચનેન હિ ઓવાદં પચ્ચાસીસન્તિ. તસ્મા ઠપેત્વા ઓવાદં અઞ્ઞં ધમ્મં

ભણન્તસ્સ દુક્કટં. **ઓવાદઞ્ચ અનિય્યાતેત્વા**તિ ‘‘એસો ભગિનિ ઓવાદો’’તિ અવત્વા. **પરિપુચ્છં દેતી**તિ તસ્સાયેવ પગુણાય ગરુધમ્મપાળિયા અત્થં ભણતિ. **ઓસારેહી**તિ ઉચ્ચારેહિ, કથેહીતિ અત્થો. **ઓસારેતી**તિ અટ્ઠગરુધમ્મપાળિં વદતિ. **પઞ્હં પુટ્ઠો**તિ ગરુધમ્મનિસ્સિતં વા ખન્ધાદિનિસ્સિતં વા પઞ્હં ભિક્ખુનિયા પુટ્ઠો.

ઓવાદસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. અત્થઙ્ગતસિક્ખાપદવણ્ણના

એકતોઉપસમ્પન્નન્તિ ભિક્ખુનિસઙ્ઘે ઉપસમ્પન્નમત્તં. ઇતો પરમ્પિ ચ યત્થ યત્થ ‘‘એકતોઉપસમ્પન્ન’’ન્તિ વુચ્ચતિ, સબ્બત્થ અયમેવ અત્થો દટ્ઠબ્બો.

અત્થઙ્ગતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ભિક્ખુનુપસ્સયસિક્ખાપદવણ્ણના

સંવાસાયાતિ ઉપોસથાદિઅત્થં. **ઇતર**ન્તિ ઉભતોસઙ્ઘે ઉપસમ્પન્નં.

ભિક્ખુનુપસ્સયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. આમિસસિક્ખાપદવણ્ણના

તણ્હાદિટ્ઠીહિ આમસિતબ્બતો **આમિસં**, ચીવરાદિ, આમિસમેવ હેતુ **આમિસહેતુ**. તેનાહ ‘‘**ચીવરાદીનં અઞ્ઞતરહેતૂ**’’તિ. **આદિ**સદ્દેન પિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયસક્કારગરુકારમાનનવન્દનપૂજનાનં ગહણં. **અવણ્ણકામતાયા**તિ અયસકામતાયેવ.

ધમ્મકમ્મેતિઆદીસુ ભિક્ખુનોવાદસમ્મુતિકમ્મં ‘‘કમ્મ’’ન્તિ વેદિતબ્બં. તત્થ **તિકપાચિત્તિય**ન્તિ ધમ્મકમ્મે ધમ્મકમ્મસઞ્ઞિવેમતિકઅધમ્મકમ્મસઞ્ઞીનં વસેન તીણિ પાચિત્તિયાનિ. તથેવ **અધમ્મકમ્મે તિકદુક્કટં** વેદિતબ્બં. **અસમ્મત**ન્તિ સમ્મતેન વા સઙ્ઘેન વા ભારં કત્વા ઠપિતં ઉપસમ્પન્નં. નનુ ઓવાદસમ્મુતિ ઉપસમ્પન્નસ્સેવ દીયતિ, ન સામણેરસ્સાતિ આહ ‘‘**તત્થા**’’તિઆદિ. સમ્મતેન વા સઙ્ઘેન વા ઠપિતો પન બહુસ્સુતો સામણેરો ‘‘અસમ્મતો’’તિ વેદિતબ્બો. **પકતિયા ચીવરાદિહેતુ ઓવદન્તં પન એવં ભણન્તસ્સા**તિ પકતિયા ચીવરાદિહેતુ ઓવદન્તં ‘‘એસ ચીવરાદિહેતુ ઓવદતી’’તિ સઞ્ઞાય એવં ભણન્તસ્સ. ‘‘ન ચીવરાદિહેતુ ઓવદતી’’તિ સઞ્ઞાય પન એવં ભણન્તસ્સ દુક્કટં. **અનામિસન્તરતા**તિ આમિસચિત્તાભાવો, ‘‘આમિસહેતુ ઓવદિસ્સામી’’તિ એવં પવત્તઅજ્ઝાસયાભાવોતિ અત્થો. ચિત્તપરિયાયો હેત્થ **અન્તર**સદ્દો ‘‘યસ્સન્તરતો ન સન્તિ કોપા’’તિઆદીસુ (ઉદા॰ ૨૦) વિય.

આમિસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ચીવરદાનસિક્ખાપદવણ્ણના

પઞ્ચમસિક્ખાપદં ઉત્તાનત્થમેવ.

ચીવરદાનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. ચીવરસિબ્બનસિક્ખાપદવણ્ણના

સૂચિં પવેસેત્વા પવેસેત્વા નીહરણેતિ આરાપથે આરાપથે પાચિત્તિયં. ‘‘સિબ્બિસ્સામી’’તિ પન વિચારેન્તસ્સ, છિન્દન્તસ્સાપિ દુક્કટં. **સતક્ખત્તુમ્પિ વિજ્ઝિત્વા સકિં નીહરન્તસ્સા**તિ સકલસૂચિં અનીહરન્તો દીઘસુત્તપ્પવેસનત્થં સતક્ખત્તુમ્પિ વિજ્ઝિત્વા સકિં નીહરન્તસ્સ. ‘‘**સિબ્બા**’’**તિ વુત્તો**તિ સકિં ‘‘ચીવરં સિબ્બા’’તિ વુત્તો. **નિટ્ઠાપેતી**તિ સબ્બં સૂચિકમ્મં પરિયોસાપેતિ. **તસ્સ આરાપથે આરાપથે પાચિત્તિય**ન્તિ આણત્તસ્સ સૂચિં પવેસેત્વા પવેસેત્વા નીહરણે એકમેકં પાચિત્તિયં.

ઉદાયિત્થેરન્તિ લાળુદાયિત્થેરં. **વુત્તલક્ખણં સિબ્બનં વા સિબ્બાપનં વા**તિ ‘‘સૂચિં પવેસેત્વા’’તિઆદિના વુત્તલક્ખણં સિબ્બનં વા સિબ્બાપનં વા.

ચીવરસિબ્બનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સંવિધાનસિક્ખાપદવણ્ણના

સંવિદહિત્વાતિ ‘‘એહિ, અસુકગામં ગચ્છામા’’તિ વા ‘‘સ્વે અહં ગચ્છામિ, ત્વમ્પિ આગચ્છેય્યાસી’’તિ વા વત્વા. તત્ર ખો સંવિદહનં અત્થતો સઙ્કેતકમ્મન્તિ આહ ‘‘**ગમનકાલે સઙ્કેતં કત્વાતિ અત્થો**’’તિ. **અકપ્પિયભૂમિયં સંવિદહન્તસ્સા**તિ અન્તોગામે, ભિક્ખુનિઉપસ્સયદ્વારે, રથિકાય, અઞ્ઞેસુ વા ચતુક્કસિઙ્ઘાટકહત્થિસાલાદીસુ ઠત્વા સંવિદહન્તસ્સ. તેનાહ ‘‘**તત્થ ઠપેત્વા**’’તિઆદિ. **આસન્નસ્સાપી**તિ અચ્ચાસન્નસ્સાપિ, રતનમત્તન્તરસ્સાપીતિ અધિપ્પાયો. **અઞ્ઞસ્સ ગામસ્સા**તિ યતો નિક્ખમતિ, તતો અઞ્ઞસ્સ ગામસ્સ. **તં ઓક્કમન્તસ્સા**તિ તં અન્તરગામસ્સ ઉપચારં ઓક્કમન્તસ્સ. સચે દૂરં ગન્તુકામો હોતિ, ગામૂપચારગણનાય ઓક્કમન્તે ઓક્કમન્તે પુરિમનયેનેવ આપત્તિ. તેનાહ ‘‘**ઇતિ ગામૂપચારોક્કમનગણનાય પાચિત્તિયાની**’’તિ. તસ્સ તસ્સ પન ગામસ્સ અતિક્કમને અનાપત્તિ. **ગામે અસતી**તિ અદ્ધયોજનબ્ભન્તરે ગામે અસતિ. તસ્મિં પન ગામે સતિ ગામન્તરગણનાયેવ પાચિત્તિયાનિ. **અદ્ધયોજનગણનાય પાચિત્તિય**ન્તિ અદ્ધયોજને અદ્ધયોજને પાચિત્તિયં, એકમેકં અદ્ધયોજનં અતિક્કમન્તસ્સ ‘‘ઇદાનિ અતિક્કમિસ્સામી’’તિ પઠમપાદે દુક્કટં, દુતિયપાદે પાચિત્તિયન્તિ અત્થો. ઇમસ્મિઞ્હિ નયે અતિક્કમને આપત્તિ, ઓક્કમને અનાપત્તિ.

વિસઙ્કેતેનાતિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૧૮૫) એત્થ ‘‘પુરેભત્તં ગમિસ્સામા’’તિ વત્વા પચ્છાભત્તં ગચ્છન્તિ, ‘‘અજ્જ વા ગમિસ્સામા’’તિ સ્વે ગચ્છન્તિ, એવં કાલવિસઙ્કેતેયેવ અનાપત્તિ. દ્વારવિસઙ્કેતે, પન મગ્ગવિસઙ્કેતે, વા સતિપિ આપત્તિયેવ. **આપદાસૂ**તિ રટ્ઠભેદે ચક્કસમારુળ્હા જાનપદા પરિયાયન્તિ, એવરૂપાસુ આપદાસુ અનાપત્તિ. **ચક્કસમારુળ્હા**તિ ચ ઇરિયાપથચક્કં વા સકટચક્કં વા સમારુળ્હાતિ અત્થો. **માતુગામસિક્ખાપદેના**તિ (પાચિ॰ ૪૧૩ આદયો) સપ્પાણકવગ્ગે સત્તમસિક્ખાપદેન.

સંવિધાનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. નાવાભિરુહનસિક્ખાપદવણ્ણના

કીળાપુરેક્ખારોતિ લોકસ્સાદમિત્તસન્થવવસેન કીળાપુરેક્ખારો. **તથેવાતિ** કીળાવસેનેવ. **અગામકતીરપસ્સેનાતિ** અડ્ઢયોજનબ્ભન્તરે ગામાનં અભાવતો અગામકતીરપસ્સેન. પાળિયં ''ઉદ્ધંગામિનિં વા અધોગામિનિં વા''તિ (પાચિ॰ ૧૮૬) વચનતો પન વાપિસમુદ્દાદીસુ કીળાપુરેક્ખારતાયપિ ગચ્છન્તસ્સ અનાપત્તિ. તેનાહ ''**સમુદ્દે પન યથાસુખં ગન્તું વટ્ટતી**''તિ. **વિસઙ્કેતેનાતિ** ઇધાપિ કાલવિસઙ્કેતેનેવ અનાપત્તિ, તિત્થવિસઙ્કેતેન, પન નાવાવિસઙ્કેતેન વા ગચ્છન્તસ્સ આપત્તિયેવ.

સેસન્તિ સદ્ધિં સમુટ્ઠાનાદીહિ અવસેસં, કેચિ પન ''કીળાપુરેક્ખારો 'સંવિદહિત્વા'તિ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૧૮૮) વચનતો ઇમં સિક્ખાપદં અકુસલચિત્તં લોકવજ્જં, તસ્મા સેસં નામ ઠપેત્વા 'પણ્ણત્તિવજ્જં તિચિત્ત'ન્તિ ઇદં દ્વયં અવસેસ''ન્તિ વદન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં. કીળાપુરેક્ખારતાય હિ અભિરુહિત્વાપિ ગામન્તરોક્કમને, અડ્ઢયોજનાતિક્કમે વા સંવેગં પટિલભિત્વા અરહત્તં વા સચ્છિકરેય્ય, નિદ્દં વા ઓક્કમેય્ય, કમ્મટ્ઠાનં વા મનસિ કરોન્તો ગચ્છેય્ય, કુતો ચસ્સ અકુસલચિત્તસમઙ્ગિતા, યેનિદં સિક્ખાપદં અકુસલચિત્તં, લોકવજ્જઞ્ચ સિયાતિ.

નાવાભિરુહનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. પરિપાચિતસિક્ખાપદવણ્ણના

પરિપાચિતન્તિ પરિપાકમાપાદિતં, યથા લભતિ, તથા કત્વા ઠપિતન્તિ વુત્તં હોતિ. તેનાહ ''**નેવ તસ્સા**''તિઆદિ **તસ્સાતિ** યો પરિભુઞ્જેય્ય, તસ્સ ભિક્ખુનો. **ભિક્ખુસ્સ ગુણં પકાસેત્વાતિ** ''અય્યો ભાણકો, અય્યો બહુસ્સુતો''તિઆદિના (પાચિ॰ ૧૯૫) ગુણં પકાસેત્વા . **પિણ્ડપાતન્તિ** પઞ્ચન્નં ભોજનાનં અઞ્ઞતરં. કમ્મસાધનોયં **સમારમ્ભસદ્દોતિ** આહ ''**સમારદ્ધ**''ન્તિ. **પટિયાદિતસ્સાતિ** સમ્પાદિતસ્સ. યસ્મા ઞાતકપ્પવારિતેહિ ભિક્ખુસ્સ અત્થાય અસમારદ્ધોપિ પિણ્ડપાતો અત્થતો સમારદ્ધોવ હોતિ યથાસુખં હરાપેતબ્બતો, તસ્મા ''**ઞાતકપ્પવારિતાનં વા સન્તક**''ન્તિ વુત્તં.

ઉભયત્થાતિ પરિપાચિતાપરિપાચિતેસુ. **અવસેસેતિ** ભિક્ખુનિપરિપાચિતેપિ યાગુખજ્જકફલાફલાદિકે સબ્બત્થ. નિમિત્તોભાસપરિકથાવિઞ્ઞત્તિવસેન પન અવસેસેપિ દુક્કટતો ન મુચ્ચતિ.

પરિપાચિતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. રહોનિસજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના

ઉપરીતિ અચેલકવગ્ગે. **ઉપનન્દસ્સ ચતુત્થસિક્ખાપદેનાતિ** અપ્પટિચ્છન્ને માતુગામેન સદ્ધિં રહોનિસજ્જસિક્ખાપદેન (પાચિ॰ ૨૮૪ આદયો). તઞ્હિ ઉપનન્દત્થેરં આરબ્ભ પઞ્ઞત્તેસુ ચતુત્થભાવતો ''ઉપનન્દસ્સ ચતુત્થસિક્ખાપદ''ન્તિ વુત્તં. યદિ એકપરિચ્છેદં, અથ કસ્મા વિસું પઞ્ઞત્તન્તિ આહ ''**અટ્ઠુપ્પત્તિવસેન પન વિસું પઞ્ઞત્ત**''ન્તિ. તત્થ **અટ્ઠુપ્પત્તિવસેનાતિ** અત્થસ્સ ઉપ્પત્તિવસેન, ભિક્ખુનિયા એવ રહોનિસજ્જાય ઉપ્પત્તિવસેનાતિ અત્થો. અયં હેત્થાધિપ્પાયો – ચતુત્થસિક્ખાપદવત્થુતો ઇમસ્સ સિક્ખાપદસ્સ વત્થુનો પઠમં ઉપ્પન્નત્તા એકપરિચ્છેદેપિ ઇદં પઠમં વિસું પઞ્ઞત્તન્તિ.

રહોનિસજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઓવાદવગ્ગો તતિયો.

૪. ભોજનવગ્ગો

૧. આવસથસિક્ખાપદવણ્ણના

‘‘અગિલાનો’’તિ એત્થ અન્તમસો દ્વિગાવુતં ગન્તું સમત્થો અધિપ્પેતોતિ આહ **‘‘અદ્ધયોજનમ્પિ ગન્તું સમત્થેના’’**તિ. **આવસથપિણ્ડો**તિ આવસથે પિણ્ડો, સાલાદીસુ અનોદિસ્સ યાવદત્થં પઞ્ઞત્તં પઞ્ચન્નં ભોજનાનં અઞ્ઞતરં ભોજનન્તિ અત્થો. તેનાહ **‘‘ઇમેસં વા’’**તિઆદિ. તત્થ **ઇમેસં વા**તિ ઇમેસં પાસણ્ડાનં વા. **એત્તકાનં વા**તિ ઇમસ્મિં પાસણ્ડે એત્તકાનં પાસણ્ડાનં વા. **પાસણ્ડ**ન્તિ છન્નવુતિવિધં સમણપરિબ્બાજકાદિં. તે હિ તણ્હાપાસઞ્ચેવ દિટ્ઠિપાસઞ્ચ ડેન્તિ ઓડ્ડેન્તીતિ **પાસણ્ડા**તિ વુચ્ચન્તિ. **અનોદિસ્સા**તિ અનુદ્દિસિત્વા, અપરિચ્છિન્દિત્વાતિ અત્થો. **સાલાદીસુ યત્થ કત્થચી**તિ સાલારુક્ખમૂલઅબ્ભોકાસાદીસુ યત્થ કત્થચિ ઠાનેસુ. **એકદિવસમેવ ભુઞ્જિતબ્બો**તિ એકદિવસં સકિંયેવ ભુઞ્જિતબ્બો, એકસ્મિં દિવસે પુનપ્પુનં ભુઞ્જિતું ન વટ્ટતિ. **દુતિયદિવસતો પટ્ઠાયા**તિ ભુત્તદિવસસ્સ દુતિયદિવસતો પટ્ઠાય. **અજ્ઝોહારે અજ્ઝોહારે પાચિત્તિય**ન્તિ આલોપે આલોપે કબળે કબળે પાચિત્તિયં. નાનાકુલેહિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૨૦૬) પન નાનાટ્ઠાનેસુ પઞ્ઞત્તં, એકસ્મિં ઠાને એકદિવસં ભુઞ્જિત્વા દુતિયદિવસે અઞ્ઞત્થ ભુઞ્જિતું વટ્ટતિ, પટિપાટિં પન ખેપેત્વા પુન આદિતો પટ્ઠાય ભુઞ્જિતું ન વટ્ટતિ. એકપૂગનાનાપૂગએકગામનાનાગામેસુપિ એસેવ નયો. યોપિ એકકુલસ્સ વા નાનાકુલાનં વા એકતો પઞ્ઞત્તો તણ્ડુલાદીનં અભાવેન અન્તરન્તરા છિજ્જતિ, સોપિ ન ભુઞ્જિતબ્બો. સચે પન ‘‘ન સક્કોમ દાતુ’’ન્તિ ઉપચ્છિન્દિત્વા પુન કલ્યાણચિત્તે ઉપ્પન્ને દાતું આરભન્તિ, એતં પુન એકદિવસં ભુઞ્જિતું વટ્ટતિ.

તિકપાચિત્તિયન્તિ અગિલાને અગિલાનસઞ્ઞિવેમતિકગિલાનસઞ્ઞીનં વસેન તીણિ પાચિત્તિયાનિ. **ગિલાનસ્સ ગિલાનસઞ્ઞિનો**તિ ગિલાનસ્સ પન ‘‘ગિલાનો અહ’’ન્તિ સઞ્ઞિનો અનુવસિત્વા ભુઞ્જન્તસ્સ અનાપત્તિ. **સકિં ભુઞ્જતી**તિ એકદિવસં ભુઞ્જતિ. **‘‘ગચ્છન્તો વા’’**તિ ઇદં અદ્ધયોજનવસેન ગહેતબ્બં, તથા **‘‘પચ્ચાગચ્છન્તો’’**તિ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૨૦૮) ઇદમ્પીતિ વદન્તિ. **કેનચિ ઉપદ્દવેના**તિ નદિપૂરચોરભયાદિના કેનચિ ઉપદ્દવેન. **અઞ્ઞ**ન્તિ યાગુખજ્જકફલાફલાદિભેદં યં કિઞ્ચિ અઞ્ઞં. **અનુવસિત્વા**તિ પુન વસિત્વા.

આવસથસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ગણભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

ગણભોજનેતિ ગણેન લદ્ધત્તા ગણસ્સ સન્તકે ભોજને. તેનાહ **‘‘ગણસ્સ ભોજને’’**તિ. નનુ ચેત્થ ‘‘ગણસ્સ ભોજને’’તિ વુચ્ચતિ, સો ચ ખો ગણો ‘‘કત્થચિ દ્વીહિ, કત્થચિ તીહી’’તિઆદિના અનેકધા અધિપ્પેતો, ઇધ કતિહીતિ આહ **‘‘ઇધ ચા’’**તિઆદિ. તં પનેતં ગણભોજનં દ્વીહિ પકારેહિ પસવતિ નિમન્તનતો વા વિઞ્ઞત્તિતો વાતિ આહ **‘‘તેસં નિમન્તનતો વા’’**તિઆદિ. તત્થ **નિમન્તનતો વા**તિ અકપ્પિયનિમન્તનતો વા. **ઓદનાદીનં પઞ્ચન્ન**ન્તિ ઓદનસત્તુકુમ્માસમચ્છમંસાનં પઞ્ચન્નં.

‘‘ઓદનેન નિમન્તેમિ, ઓદનં મે ગણ્હથા’’તિઆદિના નયેન યેન કેનચિ વેવચનેન વા ભાસન્તરેન વા પઞ્ચન્નં ભોજનાનં નામં ગહેત્વા નિમન્તેતીતિ સમ્બન્ધો. **ચત્તારો**તિ એકટ્ઠાને વા નાનાટ્ઠાનેસુ વા ઠિતે ચત્તારો

ભિક્ખૂ. લક્ખણવચનઞ્ચેતં, તસ્મા ચત્તારો વા તતો વા અધિકે ભિક્ખૂતિ અત્થો. **વેવચનેન વા**તિ ભત્તઅન્નાદિપરિયાયસદ્દેન વા. **ભાસન્તરેન વા**તિ અન્ધદમિળાદિભાસન્તરેન વા. **પઞ્ચન્નં ભોજનાનં નામં ગહેત્વા**તિ પઞ્ચન્નં ભોજનાનં અઞ્ઞતરસ્સ નામં ગહેત્વા. **ઓદનેન નિમન્તેમી**તિ તુમ્હે ભન્તે ઓદનેન નિમન્તેમિ. **આદિ**સદ્દેન ''આકઙ્ખથ ઓલોકેથ અધિવાસેથ પટિમાનેથ, સત્તુના નિમન્તેમિ, સત્તું મે ગણ્હથ આકઙ્ખથ ઓલોકેથ અધિવાસેથ પટિમાનેથા''તિઆદીનં (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૨૧૭-૨૧૮) ગહણં. **એકતો વા**તિ એકત્થ ઠિતે વા નિસિન્ને વા ભિક્ખૂ દિસ્વા ''તુમ્હે, ભન્તે, ઓદનેન નિમન્તેમી''તિઆદિના એવં એકતો નિમન્તિતા. **નાનાતો વા નિમન્તિતા**તિ ચત્તારિ પરિવેણાનિ વા વિહારે વા ગન્ત્વા નાનાતો વા નિમન્તિતા. એકટ્ઠાને ઠિતેસુયેવ વા એકો પુત્તેન, એકો પિતરાતિ એવમ્પિ નિમન્તિતા નાનાતોયેવ નિમન્તિતા નામ હોન્તિ. **એકતો ગણ્હન્તી**તિ અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ દ્વાદસહત્થૂપચારે ઠિતા ગણ્હન્તિ.

કસ્મા પન નાનાતો ભુત્તેપિ ગણભોજનં હોતીતિ આહ **''પટિગ્ગહણમેવ હેત્થ પમાણ''**ન્તિ. યદિ એવં અથ કસ્મા પાળિયં ''ગણભોજનં નામ યત્થ ચત્તારો ભિક્ખૂ પઞ્ચન્નં ભોજનાનં અઞ્ઞતરેન ભોજનેન નિમન્તિતા ભુઞ્જન્તિ, એતં ગણભોજનં નામા''તિ (પાચિ॰ ૨૧૮) વુત્તં? તં પટિગ્ગહણનિયમનત્થમેવ . ન હિ અપ્પટિગ્ગહિતકં ભિક્ખૂ ભુઞ્જન્તીતિ ''ભુઞ્જન્તી''તિ પદં પટિગ્ગહણનિયમવચનં હોતિ. **એકતો વા નાનાતો વા વિઞ્ઞાપેત્વા**તિ ચત્તારો ભિક્ખૂ એકતો ઠિતા વા નિસિન્ના વા ઉપાસકં દિસ્વા ''અમ્હાકં ચતુન્નમ્પિ ભત્તં દેહી''તિ વા પાટેક્કં પવિસિત્વા ''મય્હં ભત્તં દેહિ, મય્હં ભત્તં દેહી''તિ વા એકતો વા નાનાતો વા વિઞ્ઞાપેત્વા. **તસ્સ દુવિધસ્સાપી**તિ યઞ્ચ નિમન્તનતો લદ્ધં ગણભોજનં, યઞ્ચ વિઞ્ઞત્તિતો લદ્ધં, તસ્સ દુવિધસ્સાપિ ગણભોજનસ્સ. **એવં પટિગ્ગહણે**તિ એકતો પટિગ્ગહણે.

પાદાનમ્પિ ફલિતત્તાતિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૨૧૭-૨૧૮) અન્તમસો પાદાનમ્પિ યથા મહાચમ્મસ્સ પરતો મંસં દિસ્સતિ, એવં ફલિતત્તા. **ન સક્કા પિણ્ડાય ચરિતુ**ન્તિ વાલિકાય વા સક્ખરાય વા કુટ્ઠમત્તે દુક્ખુપ્પત્તિતો અન્તોગામે પિણ્ડાય ચરિતું ન સક્કોતિ. **ચીવરે કરિયમાને**તિ સાટકઞ્ચ સુત્તઞ્ચ લભિત્વા ચીવરે કરિયમાને. **યં કિઞ્ચિ ચીવરે કત્તબ્બકમ્મ**ન્તિ ચીવરવિચારણછિન્દનમોઘસુત્તારોપનાદિ યં કિઞ્ચિ ચીવરે કત્તબ્બં કમ્મં, અન્તમસો સૂચિવેધનમ્પીતિ અધિપ્પાયો. **''અદ્ધયોજનમ્પી''**તિઆદિ અવકંસતો વુત્તં. યો પન દૂરં ગન્તુકામો, તત્થ વત્તબ્બમેવ નત્થિ, ગચ્છન્તો અદ્ધયોજનબ્ભન્તરે ગાવુતેપિ ભુઞ્જિતું લભતિ, ગતો પન એકદિવસં. યદા નાવં અભિરુહિતુકામો વા હોતિ આરુળ્હો વા ઓરુળ્હો વા, અયં નાવાભિરુહનસમયો નામાતિ આહ **''નાવાભિરુહનસમયેપિ એસેવ નયો''**તિ. અયં પન વિસેસો – અભિરુળ્હેન ઇચ્છિતટ્ઠાનં ગન્ત્વાપિ યાવ ન ઓરોહતિ, તાવ ભુઞ્જિતબ્બં. **ચત્તારો ભિક્ખૂ**તિ અન્તિમપરિચ્છેદો. યત્થ પન સતં વા સહસ્સં વા સન્નિપતિતં, તત્થ વત્તબ્બમેવ નત્થિ. તસ્મા તાદિસે કાલે ''મહાસમયો''તિ અધિટ્ઠહિત્વા ભુઞ્જિતબ્બં. **યો કોચિ પબ્બજિતો**તિ સહધમ્મિકેસુ વા તિત્થિયેસુ વા અઞ્ઞતરો.

યે ચ દ્વે તયો એકતો ગણ્હન્તીતિ યેપિ અકપ્પિયનિમન્તનં સાદિયિત્વા દ્વે વા તયો વા એકતો ગણ્હન્તિ, તેસમ્પિ અનાપત્તિ. પણીતભોજનસૂપોદનવિઞ્ઞત્તીહિ પન આપત્તિયેવાતિ વદન્તિ, ઉપપરિક્ખિતબ્બં. **નિચ્ચભત્તાદીસૂ**તિ નિચ્ચભત્તે સલાકભત્તે પક્ખિકે ઉપોસથિકે પાટિપદિકે. તત્થ **નિચ્ચભત્ત**ન્તિ ધુવભત્તં વુચ્ચતિ. ''નિચ્ચભત્તં ગણ્હથા''તિ વદન્તિ , બહૂનમ્પિ એકતો ગણ્હિતું વટ્ટતિ. **સલાકભત્તા**દીસુપિ એસેવ નયો.

ગણભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. પરમ્પરભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

ગણભોજને વુત્તનયેનેવાતિ ભિક્ખું ઉપસઙ્કમિત્વા ''તુમ્હે, ભન્તે, ઓદનેન નિમન્તેમિ, ઓદનં મે ગણ્હથા''તિઆદિના (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૨૧૭-૨૧૮) નયેન યેન કેનચિ વેવચનેન વા ભાસન્તરેન વા પઞ્ચન્નં ભોજનાનં અઞ્ઞતરસ્સ નામં ગહેત્વા નિમન્તેતીતિ વુત્તેનેવ નયેન . **નિમન્તિતસ્સા**તિ અકપ્પિયનિમન્તનેન નિમન્તિતસ્સ. **અવિકપ્પેત્વા**તિ સમ્મુખાસમ્મુખવસેન અવિકપ્પેત્વા, અપરિચ્ચજિત્વાતિ અત્થો. અયઞ્હિ ભત્તવિકપ્પના નામ સમ્મુખાપરમ્મુખાપિ વટ્ટતિ. તેનાહ ''**યો ભિક્ખુ પઞ્ચસુ સહધમ્મિકેસૂ**''તિઆદિ.

અઞ્ઞત્ર નિમન્તનભોજનવત્થુસ્મિન્તિ અઞ્ઞત્ર પઠમં નિમન્તિતા હુત્વા અઞ્ઞસ્મિં નિમન્તને ભુઞ્જનવત્થુસ્મિં. યદિ તિવિધા અનુપઞ્ઞત્તિ, અથ કસ્મા પરિવારે ''ચતસ્સો અનુપઞ્ઞત્તિયો''તિ વુત્તન્તિ આહ ''**પરિવારે પના**''તિઆદિ. **વિકપ્પનમ્પિ ગહેત્વા**તિ વિકપ્પનાનુજાનનમ્પિ અનુપઞ્ઞત્તિસમાનન્તિ અનુપઞ્ઞત્તિભાવેન ગહેત્વા. **એકસંસટ્ઠાની**તિ એકસ્મિં મિસ્સિતાનિ. ઇદં વુત્તં હોતિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૨૨૯) – દ્વે તીણિ કુલાનિ નિમન્તેત્વા એકસ્મિં ઠાને નિસીદાપેત્વા ઇતો ચિતો ચ આહરિત્વા ભત્તં આકિરન્તિ, સૂપબ્યઞ્જનં આકિરન્તિ, એકમિસ્સકં હોતિ, એત્થ અનાપત્તીતિ. સચે પન મૂલનિમન્તનં હેટ્ઠા હોતિ, પચ્છિમં પચ્છિમં ઉપરિ, તં ઉપરિતો પટ્ઠાય ભુઞ્જન્તસ્સ આપત્તિ. હત્થં પન અન્તો પવેસેત્વા પઠમનિમન્તનતો એકમ્પિ કબળં ઉદ્ધરિત્વા ભુત્તકાલતો પટ્ઠાય યથા તથા વા ભુઞ્જન્તસ્સ અનાપત્તિ. **દ્વે તીણિ નિમન્તનાનિ એકતો વા કત્વા ભુઞ્જતી**તિ દ્વે તીણિ નિમન્તનાનિ એકતો પક્ખિપિત્વા મિસ્સેત્વા એકં કત્વા ભુઞ્જતીતિ અત્થો. ''**સકલેન ગામેન વા**''તિઆદીસુ સકલેન ગામેન એકતો હુત્વા નિમન્તિતસ્સેવ યત્થ કત્થચિ ભુઞ્જતો અનાપત્તિ. **પૂગેપિ** એસેવ નયો. **નિમન્તિયમાનો વા ''ભિક્ખં ગહેસ્સામી''તિ વદતી**તિ ''ભત્તં ગણ્હા''તિ નિમન્તિયમાનો ''ન મય્હં તવ ભત્તેન અત્થો, ભિક્ખં ગહેસ્સામી''તિ ભણતિ. **કિરિયાકિરિય**ન્તિ એત્થ ભોજનં કિરિયં, અવિકપ્પનં અકિરિયં.

પરમ્પરભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. કાણમાતાસિક્ખાપદવણ્ણના

પહેણકત્થાયાતિ પણ્ણાકારત્થાય. **પાથેય્યત્થાયા**તિ મગ્ગં ગચ્છન્તાનં અન્તરામગ્ગત્થાય. **સત્તૂ**તિ બદ્ધસત્તુ, અબદ્ધસત્તુ ચ. **દ્વત્તિપત્તપૂરે પટિગ્ગહેત્વા**તિ મુખવટ્ટિયા હેટ્ઠિમલેખાય સમં પૂરે દ્વત્તિપત્તપૂરે ગહેત્વાતિ અત્થો. ઇમસ્સ ચત્થસ્સ હેટ્ઠા વુત્તનયેનેવ પાકટત્તા તત્થ કત્તબ્બપ્પકારમેવ દસ્સેતું ''**એત્થા**''તિઆદિમાહ. **સેસ**ન્તિ તતો એકપત્તતો અઞ્ઞં પત્તં. સચે તયો પત્તપૂરા ગહિતા દ્વે, સચે દ્વે ગહિતા, એકન્તિ વુત્તં હોતિ.

ગમને વા પટિપ્પસ્સદ્ધેતિ અન્તરામગ્ગે ઉપદ્દવં દિસ્વા, અનત્થિકતાય વા ''મયં ઇદાનિ ન પેસિસ્સામ ન ગમિસ્સામા''તિ એવં ગમને ઉપચ્છિન્ને દેન્તાનન્તિ અત્થો.

કાણમાતાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. પઠમપવારણાસિક્ખાપદવણ્ણના

ભુત્તવાતિ કતભત્તકિચ્ચો. **સાસપમત્તમ્પિ અજ્ઝોહરિત**ન્તિ એવં પરિત્તમ્પિ ભોજનં સઙ્ખાદિત્વા વા અસઙ્ખાદિત્વા વા ગિલિતં. **પવારિતો**તિ પટિક્ખેપિતો. યો હિ ભુઞ્જન્તો પરિવેસકેન ઉપનીતં ભોજનં અનિચ્છન્તો પટિક્ખિપતિ,

સો તેન પવારિતો પટિક્ખિપિતો નામ હોતિ. બ્યઞ્જનં પન અનાદિયિત્વા અત્થમત્તમેવ દસ્સેતું "**કતપ્પવારણો કતપ્પટિક્ખેપોતિ અત્થો**"તિ વુત્તં. સોપિ ચ પટિક્ખેપો યસ્મા ન પટિક્ખેપમત્તેન, અથ ખો પઞ્ચઙ્ગવસેન. તેનસ્સ પદભાજને ''અસનં પઞ્ઞાયતી''તિઆદિ (પાચિ॰ ૨૩૯) વુત્તં.

ભોજનં પઞ્ઞાયતીતિ પઞ્ચન્નં ભોજનાનં અઞ્ઞતરં પત્તાદીસુ દિસ્સતિ. તેનાહ "**પવારણપ્પહોનકં ચે ભોજન**"ન્તિઆદિ. **સાલી**તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૨૩૮-૨૩૯) અન્તમસો નીવારં ઉપાદાય સબ્બાપિ સાલિજાતિ. **વીહી**તિ સબ્બાપિ વીહિજાતિ. **યવગોધુમેસુ** ભેદો નત્થિ. **કઙ્ગૂ**તિ સેતરત્તકાળભેદા સબ્બાપિ કઙ્ગુજાતિ. **વરકો**તિ અન્તમસો વરકચોરકં ઉપાદાય સબ્બાપિ સેતવણ્ણા વરકજાતિ. **કુદ્રૂસકો**તિ કાળકોદ્રવો ચેવ સામાકાદિભેદા ચ સબ્બાપિ તિણધઞ્ઞજાતિ.

નીવારવરકચોરકા ચેત્થ ''ધઞ્ઞાનુલોમા''તિ વદન્તિ. **યાગુન્તિ** અમ્બિલયાગુખીરયાગુઆદિભેદં યં કિઞ્ચિ યાગું. ઇમિનાવ પાયાસસ્સાપિ ગહિતત્તા ''અમ્બિલપાયાસાદીસુ અઞ્ઞતરં પચામાતિ વા''તિ ન વુત્તં. **પવારણં જનેતી**તિ અનતિરિત્તભોજનાપત્તિનિબન્ધનં પટિક્ખેપં સાધેતિ. સચે પન ઓધિ ન પઞ્ઞાયતિ, યાગુસઙ્ખ્યં ગચ્છતિ, પવારણં ન જનેતિ. **પુન પવારણં જનેતિ** ઘનભાવગમનતો પટ્ઠાય ભોજનસઙ્ખિતત્તાતિ અધિપ્પાયો.

ઉદકકઞ્જિકખીરાદીનિ આકિરિત્વાતિ ઉદકઞ્ચેવ કઞ્જિકઞ્ચ ખીરાદીનિ ચ આકિરિત્વા તેહિ સદ્ધિં અમદ્દિત્વા ભત્તમિસ્સકે કત્વા. તેનાહ "**યાગું ગણ્હથા**"તિઆદિ. સચે પન ભત્તે ઉદકકઞ્જિકખીરાદીનિ આકિરિત્વા મદ્દિત્વા ''યાગું ગણ્હથા''તિ દેન્તિ, પવારણા ન હોતિ. **યાગુયાપી**તિ એવં યાગુસઙ્ખ્યં ગતાય વા અઞ્ઞાય વા યાગુયાપિ. સુદ્ધરસકો, પન રસકયાગુ વા ન જનેતિ.

પઞ્ચન્નં ભોજનાનં અઞ્ઞતરવસેન વિપ્પકતભોજનભાવસ્સ ઉપચ્છિન્નત્તા "**દ્વેપિ ખાદિતાનિ હોન્તિ...પે॰... ન પવારેતી**"તિ વુત્તં. અકપ્પિયમંસં (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૨૩૮-૨૩૯), અકપ્પિયભોજનઞ્ચ બુદ્ધપટિકુટ્ઠં પટિક્ખિપતો પવારણાય અવત્થુતાય ન પવારણા હોતીતિ આહ "**યો પના**"તિઆદિ. યઞ્હિ ભિક્ખુનો ખાદિતું વટ્ટતિ, તં એવ પટિક્ખિપતો પવારણા હોતિ. ઇદં પન જાનન્તો અકપ્પિયત્તા પટિક્ખિપતિ. અજાનન્તોપિ પટિક્ખિપિતબ્બટ્ઠાને ઠિતમેવ પટિક્ખિપતિ નામ, તસ્મા ન પવારેતિ. સચે પન અકપ્પિયમંસં ખાદન્તો કપ્પિયમંસં વા ભોજનં વા પટિક્ખિપતિ, પવારેતિ. કસ્મા? વત્થુતાય. યઞ્હિ તેન પટિક્ખિત્તં, તં પવારણાય વત્થુ. યં પન ખાદતિ, તં કિઞ્ચાપિ પટિક્ખિપિતબ્બટ્ઠાને ઠિતં, ખાદિયમાનં પન મંસભાવં ન જહતિ, તસ્મા પવારેતિ. કો પન વાદો કપ્પિયમંસં ખાદતો કપ્પિયમંસભોજનપ્પટિક્ખેપે. એસ નયો અકપ્પિયભોજનં ખાદતો કપ્પિયભોજનપ્પટિક્ખેપે.

ભોજને સતીતિ પઞ્ચસુ ભોજનેસુ એકસ્મિમ્પિ ભોજને સતિ. **અઞ્ઞં વુત્તલક્ખણં ભોજનન્તિ** પત્તાદિગતતો અઞ્ઞં વુત્તલક્ખણં પઞ્ચસુ ભોજનેસુ એકમ્પિ ભોજનં. ''નિરપેક્ખો હોતી''તિ એતસ્સેવ વિવરણં "**યં પત્તાદીસૂ**"તિઆદિ. ન કેવલં નિરપેક્ખો વાતિ આહ "**અઞ્ઞત્ર વા**"તિઆદિ. **સો પટિક્ખિપન્તોપિ ન પવારેતીતિ** તસ્મિં ચે અન્તરે અઞ્ઞં ભોજનં અભિહટં, તં સો પટિક્ખિપન્તોપિ ન પવારેતિ. કસ્મા? વિપ્પકતભોજનભાવસ્સ ઉપચ્છિન્નત્તા.

"**ઉપનામેતી**"તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૨૩૮-૨૩૯) ઇમિના કાયાભિહારં દસ્સેતિ. **હત્થે વા આધારકે વા**તિ એત્થ **વા**-સદ્દો અવુત્તવિકપ્પત્થો, તેન ''ઊરૂસુ વા''તિ વિકપ્પેતિ. દૂરે નિસિન્નસ્સ દહરભિક્ખુસ્સ પત્તં પેસેત્વા ''ઇતો ઓદનં ગણ્હાહી''તિ વદતિ, ગણ્હિત્વા પન ગતો તુણ્હી તિટ્ઠતિ, તમ્પિ પટિક્ખિપતો એસેવ નયો. કસ્મા? ભિક્ખુસ્સ

દૂરભાવતો, દૂતસ્સ ચ અનભિહરણતો. સચે પન ગહેત્વા આગતો ભિક્ખુ ‘‘ઇમં ભત્તં ગણ્હા’’તિ વદતિ, તં પટિક્ખિપતો પવારણા હોતિ. **એવં વુત્તેપી**તિ ‘‘ભત્તં ગણ્હા’’તિ વુત્તેપિ.

ભત્તપચ્છિં ગહેત્વા પરિવિસન્તસ્સાતિ એકેન હત્થેન ભત્તપચ્છિં ગહેત્વા એકેન હત્થેન કટચ્છું ગહેત્વા પરિવિસન્તસ્સ. **અઞ્ઞો ‘‘અહં ધારેસ્સામી’’તિ ગહિતમત્તકમેવ કરોતી**તિ અઞ્ઞો આગન્ત્વા ‘‘અહં પચ્છિં ધારેસ્સામિ, ત્વં ઓદનં દેહી’’તિ વત્વા ગહિતમત્તકમેવ કરોતિ. **અભિહટાવ હોતી**તિ પરિવેસકેનેવ અભિહટાવ હોતિ. ઇદાનિ અસતિ તસ્સ દાતુકામાભિહારે ગહણસમયેપિ પટિક્ખિપતો ન હોતીતિ દસ્સેતું **‘‘સચે પના’’**તિઆદિ વુત્તં. **ઉદ્ધટે**તિ ઉદ્ધટે ભત્તે. કટચ્છુઅભિહારોયેવ હિ તસ્સ અભિહારોતિ અધિપ્પાયો. **અનન્તરસ્સ દિય્યમાને**તિ અનન્તરસ્સ ભિક્ખુનો ભત્તે દિય્યમાને. **કાયવિકારેના**તિ ‘‘અઙ્ગુલિં વા હત્થં વા મક્ખિકબીજનિં વા ચીવરકણ્ણં વા ચાલેતિ, ભમુકાય વા આકારં કરોતિ, કુદ્ધો વા ઓલોકેતી’’તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૨૩૮-૨૩૯) એવં વુત્તેન અઙ્ગુલિચલનાદિના કાયવિકારેન. **‘‘અલં મા દેહી’’તિઆદિના વચીવિકારેના**તિ ‘‘અલ’’ન્તિ વા ‘‘ન ગણ્હામી’’તિ વા ‘‘મા આકિરા’’તિ વા ‘‘અપગચ્છા’’તિ વા એવં યેન કેનચિ વચીવિકારેન.

અભિહટે પન ભત્તે પવારણાય ભીતો હત્થે અપનેત્વા પુનપ્પુનં પત્તે ઓદનં આકિરન્તં ‘‘આકિર આકિર, કોટ્ટેત્વા પૂરેહી’’તિ વદતો પવારણા ન હોતિ. એસ નયો ભત્તં અભિહરન્તં ભિક્ખું સલ્લક્ખેત્વા ‘‘કિં, આવુસો, ઇતોપિ કિઞ્ચિ ગણ્હિસ્સસિ, દમ્મિ તે કિઞ્ચી’’તિ વદતોપિ.

‘‘રસં પટિગ્ગણ્હથા’’તિ અપ્પવારણાજનકસ્સ નામં ગહેત્વા વુત્તત્તા **‘‘તં સુત્વા પટિક્ખિપતો પવારણા નત્થી’’**તિ વુત્તં. **મંસરસ**ન્તિ એત્થ પન ન કેવલં મંસસ્સ રસં ‘‘મંસરસ’’મિચ્ચેવ વિઞ્ઞાયતિ, અથ ખો મંસઞ્ચ રસઞ્ચ મંસરસન્તિ એવં પવારણાજનકનામવસેનાપિ. તસ્મા તં પટિક્ખિપતો પવારણાવ હોતીતિ આહ **‘‘મંસરસન્તિ વુત્તે પન પટિક્ખિપતો પવારણા હોતી’’**તિ. પરતો **મચ્છમંસં બ્યઞ્જન**ન્તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **યસ્મિં ઇરિયાપથે પવારેતિ, તં અવિકોપેન્તેનેવ ભુઞ્જિતબ્બ**ન્તિ યો ગચ્છન્તો (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૨૩૮-૨૩૯) પવારેતિ, તેન ગચ્છન્તેનેવ ભુઞ્જિતબ્બં. કદ્દમં વા ઉદકં વા પત્વા ઠિતેન અતિરિત્તં કારેતબ્બં. સચે અન્તરા નદી પૂરા હોતિ, નદિતીરે ગુમ્બં અનુપરિયાયન્તેન ભુઞ્જિતબ્બં. અથ નાવા વા સેતુ વા અત્થિ, તં અભિરુહિત્વાપિ ચઙ્કમન્તેનેવ ભુઞ્જિતબ્બં, ગમનં ન ઉપચ્છિન્દિતબ્બં. એસ નયો ઇતરઇરિયાપથેસુપિ. તં તં ઇરિયાપથં કોપેન્તેન અતિરિત્તં કારેતબ્બં. યો ઉક્કુટિકોવ નિસીદિત્વા પવારેતિ, તેન ઉક્કુટિકેનેવ ભુઞ્જિતબ્બં. તસ્સ પન હેટ્ઠા પલાલપીઠં વા કિઞ્ચિ વા નિસીદનં દાતબ્બં. પીઠકે નિસીદિત્વા પવારિતેન પન આસનં અચાલેત્વાવ ચતસ્સો દિસા પરિવત્તન્તેન ભુઞ્જિતું લબ્ભતિ. મઞ્ચે નિસીદિત્વા પવારિતેન ઇતો વા એત્તો વા સંસરિતું ન લબ્ભતિ. સચે પન સહ મઞ્ચેન ઉક્ખિપિત્વા અઞ્ઞત્ર નેન્તિ, વટ્ટતિ. નિપજ્જિત્વા પવારિતેનાપિ નિપન્નેનેવ ભુઞ્જિતબ્બં. પરિવત્તન્તેન યેન પસ્સેન નિપન્નો, તસ્સ ઠાનં નાતિક્કમેતબ્બં.

અલમેતં સબ્બન્તિ એતં સબ્બં અલં પરિયત્તં, ઇદમ્પિ તે અધિકં, ઇતો અઞ્ઞં ન લચ્છસીતિ અધિપ્પાયો. **યો અતિરિત્તં કરોતી**તિ યો ‘‘અલમેતં સબ્બ’’ન્તિ અતિરિત્તં કરોતિ. **પટિપક્ખનયેના**તિ ‘‘કપ્પિયકતં, પટિગ્ગહિતકતં, ઉચ્ચારિતકતં, હત્થપાસે કતં, ભુત્તાવિના કતં, ભુત્તાવિના પવારિતેન આસના અવુટ્ઠિતેન કતં ‘અલમેતં સબ્બ’ન્તિ વુત્ત’’ન્તિ (પાચિ॰ ૨૩૯) ઇમેહિ સત્તહિ વિનયકમ્માકારેહિ યં અતિરિત્તં કપ્પિયં કતં, યઞ્ચ ગિલાનાતિરિત્તં, તદુભયમ્પિ અતિરિત્તન્તિ એવં તસ્સેવ પટિપક્ખનયેન. એત્થ ચ ‘‘અલમેતં સબ્બ’’ન્તિ તિક્ખત્તું વત્તબ્બં, અયં કિર આચિણ્ણો. વિનયધરા પન ‘‘સકિં એવ વત્તબ્બ’’ન્તિ વદન્તિ.

કસ્મા તં સો પુન કાતું ન લભતીતિ આહ ‘‘**યમ્હી**’’તિઆદિ. તત્થ **યમ્હિ અકતન્તિ** યેન પઠમં કપ્પિયં કતં, તેન યં અકતં, તં કાતબ્બં. પઠમભાજને પન કાતું ન લબ્ભતિ. **યેન ચ અકતન્તિ** અઞ્ઞેન ભિક્ખુના યેન પઠમં ન કતં, તેન ચ કાતબ્બન્તિ અત્થો. **વુત્તન્તિ** સીહળટ્ઠકથાસુ વુત્તં. **અઞ્ઞસ્મિં પન ભાજનેતિ** યસ્મિં પન ભાજને પઠમં કતં, તતો અઞ્ઞસ્મિં પત્તે વા કુણ્ડે વા પચ્છિયં વા યત્થ કત્થચિ પુરતો ઠપેત્વા ઓનામિતભાજને.

અઞ્ઞત્ર ભુઞ્જનવત્થુસ્મિન્તિ ભુત્તાવિના પવારિતેન હુત્વા અઞ્ઞત્ર ભુઞ્જનવત્થુસ્મિં. **તિકપાચિત્તિયન્તિ** અનતિરિત્તે અનતિરિત્તસઞ્ઞિવેમતિકઅતિરિત્તસઞ્ઞીનં વસેન તીણિ પાચિત્તિયાનિ. **અજ્ઝોહરતો ચ દુક્કટન્તિ** અજ્ઝોહરતો અજ્ઝોહારે અજ્ઝોહારે દુક્કટં. સચે પન આમિસસંસટ્ઠાનિ હોન્તિ, આહારત્થાયપિ અનાહારત્થાયપિ પટિગ્ગહેત્વા અજ્ઝોહરન્તસ્સ પાચિત્તિયમેવ. **તેસં અનુઞ્ઞાતપરિભોગવસેનાતિ** યામકાલિકાદીનં અનુઞ્ઞાતપરિભોગવસેન, યામકાલિકં પિપાસાય સતિ પિપાસચ્છેદનત્થં, સત્તાહકાલિકં યાવજીવિકઞ્ચ તેન તેન ઉપસમેતબ્બકે આબાધે સતિ તસ્સ ઉપસમનત્થન્તિ વુત્તં હોતિ. ઇદમ્પિ અજ્ઝોહરણતો **કાયકમ્મં**, વાચાય ‘‘અતિરિત્તં કરોથ ભન્તે’’તિ અકારાપનેન **વચીકમ્મન્તિ** આહ ‘‘**સમુટ્ઠાનાદીનિ પઠમકથિનસદિસાનેવા**’’તિ. **કિરિયાકિરિયન્તિ** એત્થ પટિક્ખિપિત્વા ભુઞ્જનં **કિરિયં**. અતિરિત્તસ્સ અકરણં **અકિરિયન્તિ** વેદિતબ્બં.

પઠમપવારણાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. દુતિયપવારણાસિક્ખાપદવણ્ણના

સુત્વા વાતિ અઞ્ઞેન વા તેનેવ વા આરોચિતં સુત્વા. ‘‘ભુત્તસ્મિં પાચિત્તિય’’ન્તિ (પાચિ॰ ૨૪૩) વુત્તત્તા **ભોજનપરિયોસાને પાચિત્તિય**’’ન્તિ વુત્તં.

દુતિયપવારણાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. વિકાલભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

વિકાલેતિ એત્થ અરુણુગ્ગમનતો પટ્ઠાય યાવ મજ્ઝન્હિકો, અયં બુદ્ધાદીનં અરિયાનં આચિણ્ણસમાચિણ્ણો ભોજનસ્સ **કાલો** નામ. તદઞ્ઞો **વિકાલો** ‘‘વિગતો કાલો’’તિ કત્વા. તેનાહ ‘‘**વિગતે કાલે**’’તિઆદિ. ઠિતમજ્ઝન્હિકોપિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૨૪૮-૨૪૯) કાલસઙ્ગહં ગચ્છતિ. તતો પટ્ઠાય પન ખાદિતું વા ભુઞ્જિતું વા ન સક્કા. સહસા પિવિતું સક્કા ભવેય્ય, કુક્કુચ્ચકેન પન ન કાતબ્બં. કાલપરિચ્છેદજાનનત્થઞ્ચ કાલત્થમ્ભો યોજેતબ્બો. કાલબ્ભન્તરેવ ભત્તકિચ્ચં કાતબ્બં. ‘‘**યં કિઞ્ચિ…પે॰… ખાદનીયં વા**’’તિ ઇમિના યં તાવ સક્ખલિમોદકાદિ પુબ્બણ્ણાપરણ્ણમયં, તત્થ વત્તબ્બમેવ નત્થીતિ દસ્સેતિ. **ભોજનીયં** નામ પઞ્ચ ભોજનાનિ.

સતિ પચ્ચયેતિ પિપાસાદિકારણે વિજ્જમાને. **રોમટ્ઠકસ્સાતિ** રોમટ્ઠકસ્સ ભિક્ખુનો અજ્ઝોહરિત્વા ઉગ્ગિરિત્વા મુખેવ ઠપિતો બહિ મુખદ્વારા વિનિગ્ગતો ભોજનસ્સ મગ્ગા બહિ નિગ્ગતો ‘‘રોમટ્ઠો’’તિ પવુચ્ચતિ. ઇધ પન અજ્ઝોહરિત્વા ઉગ્ગિરિત્વા મુખેવ ઠપિતોતિ અધિપ્પેતો. તેનાહ ‘‘**ન ચ, ભિક્ખવે**’’તિઆદિ. ઠપેત્વા રોમટ્ઠકં સેસાનં આગતં ઉગ્ગારં મુખે સન્ધારેત્વા ગિલન્તાનં આપત્તિ. સચે પન અસન્ધારેન્તમેવ પરગલં ગચ્છતિ, વટ્ટતિ.

વિકાલભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. સન્નિધિકારકસિક્ખાપદવણ્ણના

“**કારો કરણં કિરિયાતિ અત્થતો એક**”ન્તિ એતેન **કાર**સદ્દસ્સ ભાવત્થતં દસ્સેતિ. સમ્મા નિધાનં ઠપનં **સન્નિધિ**. “**પટિગ્ગહેત્વા એકરત્તં વીતિનામિતસ્સેતં નામ**”ન્તિ ઇમિના પટિગ્ગહેત્વા એકરત્તં વીતિનામિતે ઇમસ્સ દુદ્ધોતભાવં દસ્સેતિ. કિઞ્ચાપિ યામકાલિકં ખાદનીયં, ભોજનીયં વા ન હોતિ, ‘‘અનાપત્તિ યામકાલિકં યામે નિદહિત્વા ભુઞ્જતી’’તિઆદિ વચનતો પન તત્થાપિ યામાતિક્કમે સન્નિધિપચ્ચયા પાચિત્તિયેન ભવિતબ્બન્તિ “**યં કિઞ્ચિ યાવકાલિકં વા યામકાલિકં વા**”તિ વુત્તં. ઇદાનિ દુદ્ધોતભાવમેવ વિભાવેતું “**યં અઙ્ગુલિયા**”તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **યં અઙ્ગુલિયા ઘંસન્તસ્સ લેખા પઞ્ઞાયતી**તિ યં પત્તં ધોતં અઙ્ગુલિયા ઘંસન્તસ્સ પત્તે અઙ્ગુલિલેખા પઞ્ઞાયતિ, સો **પત્તો દુદ્ધોતો** હોતીતિ અત્થો. તેલવણ્ણપત્તે પન અઙ્ગુલિલેખા પઞ્ઞાયતિ, સા અબ્બોહારિકા. **સ્નેહો**તિ તેલં. **સન્દિસ્સતી**તિ યાગુયા ઉપરિ સન્દિસ્સતિ. **તાદિસે પત્તેપી**તિ પટિગ્ગહણં અવિસ્સજ્જિત્વા સયં વા અઞ્ઞેન વા ભોજનં નીહરિત્વા ન સમ્મા ધોતે પત્તેપિ. **પુનદિવસે ભુઞ્જન્તસ્સ પાચિત્તિયન્તિ** પત્તે લગ્ગં અવિજહિતપ્પટિગ્ગહણં હોતીતિ દુતિયદિવસે ભુઞ્જન્તસ્સ પાચિત્તિયં. પરિચ્ચત્તે પન પત્તે પુનદિવસે ભુઞ્જન્તસ્સ અનાપત્તિ.

યં પનાતિ યં ભોજનં પન. **અપરિચ્ચત્તમેવ હી**તિ અનપેક્ખવિસ્સજ્જનેન વા અનુપસમ્પન્નસ્સ નિરપેક્ખદાનેન વા અપરિચ્ચત્તમેવ. **કપ્પિય ભોજનન્તિ** અન્તમસો એકસિત્થમત્તમ્પિ કપ્પિયભોજનં. **અકપ્પિયેસૂ**તિ અકપ્પિયમંસેસુ. **સેસેસૂ**તિ મનુસ્સમંસતો અવસેસેસુ હત્થિઅસ્સસુનખઅહિસીહબ્યગ્ઘદીપિઅચ્છતરચ્છમંસેસુ ચેવ અપ્પટિવેક્ખિતે ઉદ્દિસ્સકતમંસે ચ. પાળિયં ‘‘સત્તાહકાલિકં યાવજીવિકં આહારત્થાય પટિગ્ગણ્હાતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિઆદિના (પાચિ॰ ૨૫૫) સન્નિહિતેસુ સત્તાહકાલિકયાવજીવિકેસુ પુરેભત્તમ્પિ આહારત્થાય અજ્ઝોહરણેપિ દુક્કટસ્સ વુત્તત્તા યામકાલિકેપિ આહારત્થાય અજ્ઝોહરણેપિ વિસું દુક્કટેનાપિ ભવિતબ્બન્તિ આહ “**આહારત્થાય અજ્ઝોહરતો દુક્કટેન સદ્ધિં પાચિત્તિય**”ન્તિ. **સબ્બવિકપ્પેસૂ**તિ ‘‘કપ્પિયભોજનં ભુઞ્જન્તસ્સા’’તિઆદિના વુત્તેસુ સબ્બેસુ વિકપ્પેસુ અપરમ્પિ પાચિત્તિયં વડ્ઢતિ. ઇદં વુત્તં હોતિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૨૫૩) – કપ્પિયભોજને દ્વે પાચિત્તિયાનિ, મનુસ્સમંસે થુલ્લચ્ચયેન સદ્ધિં દ્વે પાચિત્તિયાનિ, અવસેસેસુ પન અકપ્પિયમંસેસુ દુક્કટેન સદ્ધિં દ્વે પાચિત્તિયાનિ. યામકાલિકં સતિ પચ્ચયે સામિસેન મુખેન અજ્ઝોહરતો દ્વે પાચિત્તિયાનિ, નિરામિસેન એકમેવ. આહારત્થાય અજ્ઝોહરતો વિકપ્પદ્વયેપિ દુક્કટેન સદ્ધિન્તિ.

અવસેસેસૂતિ યામકાલિકાદિતો અવસેસેસુ. **પાચિત્તિયં વડ્ઢતિયેવા**તિ અપરમ્પિ પાચિત્તિયં વડ્ઢતિયેવ. ઇદં વુત્તં હોતિ – સચે વિકાલે અજ્ઝોહરતિ, પકતિભોજને સન્નિધિપચ્ચયા ચ વિકાલભોજનપચ્ચયા ચ દ્વે પાચિત્તિયાનિ, અકપ્પિયમંસેસુ મનુસ્સમંસે થુલ્લચ્ચયેન સદ્ધિં દ્વે પાચિત્તિયાનિ, અવસેસેસુ દુક્કટેન સદ્ધિં દ્વેતિ.

બેલટ્ઠસીસો નામ જટિલસહસ્સસ્સ અબ્ભન્તરે એકો મહાથેરો. **તિકપાચિત્તિયન્તિ** સન્નિધિકારકે સન્નિધિકારકસઞ્ઞિવેમતિકઅસન્નિધિકારકસઞ્ઞીનં વસેન તીણિ પાચિત્તિયાનિ. **સંસટ્ઠાની**તિ સંસટ્ઠરસાનિ. સમ્ભિન્નરસં સન્ધાયેવ હિ ‘‘તદહુપટિગ્ગહિતં કાલે કપ્પતી’’તિઆદિ વુત્તં. તેનાહ “**તસ્મા**”તિઆદિ. એત્થ ચ **અસમ્ભિન્નરસન્તિ** અમિસ્સિતરસં. ઇદઞ્ચ સીતલપાયાસાદિના સહ લદ્ધં સપ્પિપિણ્ડાદિકં સન્ધાય વુત્તં. “**સુધોતં વા**”તિ ઇદં પન પિણ્ડપાતેન સદ્ધિં લદ્ધં તક્કોલજાતિફલાદિં, યાગુઆદીસુ પક્ખિપિત્વા દિન્નસિઙ્ગીવેરાદિકઞ્ચ સન્ધાય વુત્તં.

તેનાતિ સત્તાહકાલિકેન. તદહુ પટિગ્ગહિતં અસ્સાતિ **તદહુપટિગ્ગહિતં**, તેન તદહુપટિગ્ગહિતેન. એસ નયો “**દ્વીહપટિગ્ગહિતેના**”તિઆદીસુપિ. **તસ્મા**તિ યસ્મા પુરેભત્તં પટિગ્ગહિતમ્પિ વટ્ટતિ, તસ્મા. **પટિગ્ગહિતં સત્તાહં કપ્પતીતિ વુત્તન્તિ** ‘‘સત્તાહકાલિકેન, ભિક્ખવે, યાવજીવિકં પટિગ્ગહિતં સત્તાહં કપ્પતિ, સત્તાહાતિક્કન્તે ન કપ્પતી’’તિ (મહાવ॰ ૩૦૫) **ભેસજ્જક્ખન્ધકે** વુત્તં. કિઞ્ચાપિ મુખે એકરત્તં ન વુત્તં, તથાપિ મુખે પક્ખિત્તમેવ યસ્મા સન્નિધિ નામ હોતિ, તસ્મા “**મુખસન્નિધી**”તિ વુત્તં.

ચતસ્સો કપ્પિયભૂમિયોતિ ઉસ્સાવનન્તિકા, ગોનિસાદિકા, ગહપતિ, સમ્મુતીતિ ચતસ્સો કપ્પિયકુટિયો. તત્થ **ઉસ્સાવનન્તિકા** (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૨૯૫) નામ ગેહે કરિયમાને સમ્પરિવારેત્વા ઠિતેહિ ‘‘કપ્પિયકુટિં કરોમ, કપ્પિયકુટિં કરોમા’’તિ વા ‘‘કપ્પિયકુટિ કપ્પિયકુટી’’તિ વા વદન્તેહિ ઠપિતપઠમિટ્ઠકથમ્ભાદિકા સઙ્ઘસ્સ વા એકસ્સ ભિક્ખુનો વા કુટિ. યો પન આરામો યેભુય્યેન વા અપરિક્ખિત્તો હોતિ, સકલોપિ વા , સો “**ગોનિસાદી**”તિ વુચ્ચતિ. **ગહપતી**તિ યા ઠપેત્વા ભિક્ખું સેસેહિ ‘‘કપ્પિયકુટિં દેમા’’તિ દિન્ના, તેસં વા સન્તકા. **સમ્મુતિ** નામ કમ્મવાચાય સાવેત્વા કતા. કથં પનેતાસં વિનિચ્છયો જાનિતબ્બોતિ આહ “**તાસં વિનિચ્છયો સમન્તપાસાદિકાયં વુત્તો**”તિ.

સન્નિધિકારકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. પણીતભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

“**પણીતભોજનાની**”તિ ઇદં મજ્ઝે પદલોપં કત્વા નિદ્દિટ્ઠન્તિ આહ “**પણીતસંસટ્ઠાની**”તિઆદિ. **સબ્બોપિ “ઓદકો”તિ વુત્તલક્ખણો મચ્છો**તિ ‘‘મચ્છો નામ ઓદકો વુચ્ચતી’’તિ (પાચિ॰ ૨૬૦) એવં વિભઙ્ગે વુત્તલક્ખણો, સબ્બોપિ મચ્છો એવ. યો કોચિ ઉદકે જાતો મચ્છો નામાતિ વુત્તં હોતિ. **મહાનામસિક્ખાપદેના**તિ –

> ‘‘અગિલાનેન ભિક્ખુના ચતુમાસપચ્ચયપવારણા સાદિતબ્બા અઞ્ઞત્ર પુનપવારણાય અઞ્ઞત્ર નિચ્ચપવારણાય. તતો ચે ઉત્તરિ સાદિયેય્ય, પાચિત્તિય’’ન્તિ –

ઇમિના સિક્ખાપદેન (પાચિ॰ ૩૦૬). એત્થ હિ સઙ્ઘવસેન ગિલાનપચ્ચયપવારણાય પવારિતટ્ઠાને સચે તત્થ રત્તીહિ વા ભેસજ્જેહિ વા પરિચ્છેદો કતો હોતિ ‘‘એત્તિકાયેવ રત્તિયો, એત્તકાનિ વા ભેસજ્જાનિ વિઞ્ઞાપેતબ્બાની’’તિ, તતો રત્તિપરિયન્તતો વા ભેસજ્જપરિયન્તતો વા ઉત્તરિ નભેસજ્જકરણીયેન વા ભેસજ્જં, અઞ્ઞભેસજ્જકરણીયેન વા અઞ્ઞં ભેસજ્જં વિઞ્ઞાપેન્તસ્સ પાચિત્તિયં વુત્તં. તસ્મા અગિલાનો ગિલાનસઞ્ઞીપિ હુત્વા પઞ્ચ ભેસજ્જાનિ વિઞ્ઞાપેન્તો નભેસજ્જકરણીયેન ભેસજ્જં વિઞ્ઞાપેન્તો નામ હોતીતિ ‘‘મહાનામસિક્ખાપદેન કારેતબ્બો’’તિ વુત્તં.

યો પન નભેસજ્જત્થાય વિઞ્ઞાપેતિ, અથ ખો કેવલં અત્તનો ભુઞ્જનત્થાય, સો સૂપોદનવિઞ્ઞત્તિયાયેવ કારેતબ્બો. વુત્તઞ્હેતં **સમન્તપાસાદિકાયં** ‘‘સુદ્ધાનિ સપ્પિઆદીનિ વિઞ્ઞાપેત્વા ભુઞ્જન્તો પાચિત્તિયં નાપજ્જતિ , સેખિયેસુ સૂપોદનવિઞ્ઞત્તિદુક્કટં આપજ્જતી’’તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૨૫૯). **સૂપોદનવિઞ્ઞત્તિયા કારેતબ્બો**તિ ‘‘ન સૂપં વા ઓદનં વા અગિલાનો’’તિઆદિના (પાચિ॰ ૬૧૩) સિક્ખાપદેન કારેતબ્બો, દુક્કટેન કારેતબ્બોતિ વુત્તં હોતિ. **ઇમિના**તિ ઇમિના પણીતભોજનસિક્ખાપદેન.

‘‘સપ્પિભત્તં દેહી’’તિ વુત્તે કિં હોતીતિ આહ ‘‘**સપ્પિભત્તં ‘દેહી’તિ વુત્તે પના**’’તિઆદિ. સૂપોદનવિઞ્ઞત્તિયા દુક્કટમેવ હોતીતિ સમ્બન્ધો. કસ્માતિ આહ ‘‘**યસ્મા**’’તિઆદિ. અથ યથા ‘‘પણીતભોજનાની’’તિ, એવં ‘‘સપ્પિભત્ત’’ન્તિ ઇદમ્પિ કસ્મા ન વિઞ્ઞાયતીતિ ચે? અનેકન્તિકત્તા. તથા હિ ‘‘પણીતભોજનાની’’તિ વુત્તે ‘‘પણીતસંસટ્ઠાનિ ભોજનાનિ પણીતભોજનાની’’તિ અયમત્થો એકન્તતો પઞ્ઞાયતિ, ‘‘સપ્પિભત્ત’’ન્તિ વુત્તે પન ‘‘સપ્પિમયં ભત્તં સપ્પિભત્ત’’ન્તિપિ વિઞ્ઞાયમાનત્તા ‘સપ્પિસંસટ્ઠં ભત્તં સપ્પિભત્ત’’ન્તિ અયમત્થો ન એકન્તતો પઞ્ઞાયતિ. એસ નયો ‘‘નવનીતભત્તં દેહી’’તિઆદીસુપિ.

પુરિમનયેનેવાતિ ‘‘ભત્તં દત્વા સપ્પિં કત્વા ભુઞ્જા’’તિ પુરિમેનેવ નયેન. સચે પન ‘‘સપ્પિના’’તિ વુત્તે કેવલં સેસેસુ નવનીતાદીસુ અઞ્ઞતરેન દેતિ, વિસઙ્કેતમેવ હોતિ. **અનાપત્તી**તિ વિસઙ્કેતત્તા સબ્બાહિયેવ આપત્તીહિ અનાપત્તિ. ‘‘કિઞ્ચાપિ અનાપત્તિ, અત્તનો પન પયોગેન નિબ્બત્તત્તા ન ભુઞ્જિતબ્બ’’ન્તિ વદન્તિ. **કપ્પિયસપ્પિના**તિ કપ્પિયમંસસપ્પિના. એસ નયો **અકપ્પિયસપ્પિના**તિ એત્થાપિ. કપ્પિયાકપ્પિયતા હિ મંસાનંયેવ, ન સપ્પિઆદીનં. ઠપેત્વા એકં મનુસ્સવસાતેલં સબ્બેસં ખીરદધિસપ્પિનવનીતવસાતેલેસુ અકપ્પિયં નામ નત્થિ.

પરિભોગેપિ દુક્કટમેવ ઇધ અનધિપ્પેતત્તાતિ અધિપ્પાયો. સચે અસતિ અકપ્પિયસપ્પિમ્હિ પુરિમનયેનેવ અકપ્પિયનવનીતાદીનિ દેતિ ‘‘સપ્પિં કત્વા ભુઞ્જા’’તિ, અકપ્પિયસપ્પિનાવ દિન્નં હોતિ. યથા ચ ‘‘કપ્પિયસપ્પિના દેહી’’તિ વુત્તે અકપ્પિયસપ્પિના દેતિ, વિસઙ્કેતં, એવં ‘‘‘અકપ્પિયસપ્પિના’તિ વુત્તે કપ્પિયસપ્પિના દેતી’’તિ એત્થાપિ પટિપાટિયા એકમેકં વિત્થારેત્વા વુચ્ચમાનેપિ અયમેવત્થો વત્તબ્બો સિયા, સો ચ સઙ્ખેપેનપિ સક્કા વિઞ્ઞાતુન્તિ વિત્થારનયં હિત્વા ઇમિનાવ નયેન સબ્બપદેસુ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બોતિ વુત્તં. અયઞ્હેત્થ સઙ્ખેપત્થો – યેન યેન વિઞ્ઞત્તિ હોતિ, તસ્મિં વા તસ્સ મૂલે વા લદ્ધે તં તં લદ્ધમેવ હોતિ. સચે પન અઞ્ઞં પાળિયા આગતં વા અનાગતં વા દેતિ, વિસઙ્કેતન્તિ. **નાનાટ્ઠાને વા**તિ તસ્મિંયેવ ઘરે સપ્પિં, ઇતરસ્મિં નવનીતન્તિઆદિના નાનાટ્ઠાને વા.

પણીતભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. દન્તપોનસિક્ખાપદવણ્ણના

કાયેનાતિ હત્થાદીસુ યેન કેનચિ સરીરાવયવેન, અન્તમસો પાદઙ્ગુલિયાપિ ગણ્હન્તો કાયેન ગણ્હાતિ નામાતિ વેદિતબ્બો. દાનેપિ એસેવ નયો. **કાયપ્પટિબદ્ધેના**તિ પત્તાદીસુ યેન કેનચિ સરીરસમ્બદ્ધેન ઉપકરણેન. દાનેપિ એસેવ નયો. કટચ્છુઆદીસુ યેન કેનચિ ઉપકરણેન દિન્નં કાયપ્પટિબદ્ધેન દિન્નંયેવ હોતિ. **અઞ્ઞતરેના**તિ કાયેન વા કાયપ્પટિબદ્ધેન વા નિસ્સગ્ગિયેન વાતિ અત્થો. તત્થ **નિસ્સગ્ગિયેના**તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૨૬૫) કાયતો ચ કાયપ્પટિબદ્ધતો ચ મોચેત્વા હત્થપાસે ઠિતસ્સ કાયે વા કાયપ્પટિબદ્ધે વા પાતિયમાનઞ્હિ નિસ્સગ્ગિયેન પયોગેન દિન્નં નામ હોતિ. **તસ્સા**તિ પટિગ્ગાહિતકસ્સ. **વુત્તવિપલ્લાસવસેના**તિ વુત્તસ્સ પટિપક્ખવસેન. ઇદં વુત્તં હોતિ – યં કાયકાયપ્પટિબદ્ધનિસ્સગ્ગિયાનં અઞ્ઞતરેન દિય્યમાને કાયેન વા કાયપ્પટિબદ્ધેન વા ગણ્હાતિ, એતં પટિગ્ગહિતં નામાતિ.

સંહારિમેનાતિ થામમજ્ઝિમેન પુરિસેન સંહારિમેન, ઇમિના અસંહારિમે ફલકે વા પાસાણે વા પટિગ્ગહણં ન રુહતીતિ દસ્સેતિ. **ધારેતું સમત્થેના**તિ સન્ધારેતું યોગ્ગેન, ઇમિના સુખુમેસુ તિન્તિણિકાદિપણ્ણેસુ પટિગ્ગહણં ન રુહતીતિ દસ્સેતિ. **અતત્થજાતકરુક્ખપણ્ણેના**તિ જાતટ્ઠાનતો ચુતેન પદુમિનિપણ્ણાદિના, ઇમિના પન મહન્તેપિ

તત્થજાતકે પદુમિનિપણ્ણે વા કિંસુકપણ્ણાદિમ્હિ વા પટિગ્ગહેતું ન વટ્ટતિ. ન હિ તં કાયપ્પટિબદ્ધસઙ્ખં ગચ્છતીતિ દસ્સેતિ. યથા ચ તત્થજાતકે, એવં ખાણુકે બન્ધિત્વા ઠપિતમઞ્ચાદિમ્હિપિ. નનુ પટિબદ્ધપ્પટિબદ્ધેનાપિ પત્તાધારાદિના પટિગ્ગણ્હન્તસ્સ પટિગ્ગહણં રુહતિ, અથ કસ્મા કાયકાયપ્પટિબદ્ધેહિયેવ પટિગ્ગહણં ઇધ વુત્તં, ન પટિબદ્ધપ્પટિબદ્ધેનાપીતિ આહ "**પટિબદ્ધપ્પટિબદ્ધં નામ ઇધ નત્થી**"તિ. કેચિ પન ''આધારકેન પટિગ્ગહણં કાયપ્પટિબદ્ધપ્પટિબદ્ધેન પટિગ્ગહણં નામ હોતિ, તસ્મા ન વટ્ટતી''તિ વદન્તિ, તં વચનમત્તમેવ. અત્થતો પન સબ્બમ્પિ તં કાયપ્પટિબદ્ધમેવ હોતીતિ દસ્સેતિ.

અકલ્લકોતિ ગિલાનો. **મુખેન પટિગ્ગણ્હાતી**તિ સહત્થેન ગહેત્વા પરિભુઞ્જિતું અસક્કોન્તો મુખેન પટિગ્ગણ્હાતિ. **અભિહટભાજનતો પતિતરજમ્પિ વટ્ટતિ** અભિહટત્તાતિ અધિપ્પાયો.

તસ્મિં ઠત્વાતિ તાદિસે હત્થપાસે ઠત્વા. **યન્તિ** યં ભારં. **મજ્ઝિમો પુરિસો**તિ થામમજ્ઝિમપુરિસો. વિનયે પઞ્ઞત્તં દુક્કટં **વિનયદુક્કટં**. **તં અનુપસમ્પન્નસ્સ દત્વા**તિ પિણ્ડાય ચરિત્વા વિહારં વા આસનસાલં વા ગન્ત્વા તં ભિક્ખં અનુપસમ્પન્નસ્સ દત્વા, ઇદઞ્ચ પુબ્બાભોગસ્સ અનુરૂપવસેન વુત્તં. યસ્મા પન તં ''અનુપસમ્પન્નસ્સ દસ્સામી''તિ ચિત્તુપ્પાદમત્તેન તંસન્તકં નામ ન હોતિ, તસ્મા વિનાપિ તસ્સ દાનાદિં પટિગ્ગહેત્વા પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ.

અસ્સુખેળસિઙ્ઘાણિકાદીસૂતિ એત્થ **અસ્સુ** નામ અક્ખિજલં. **ખેળો** નામ લાલા. **સિઙ્ઘાણિકા**તિ અન્તોસીસતો પૂતિસેમ્હભાવં આપન્નં મત્થલુઙ્ગં ગલિત્વા તાલુમત્થકવિવરેન ઓતરિત્વા નાસાપુટે પૂરેત્વા ઠિતં વુચ્ચતિ, **આદિ**સદ્દેન મુત્તકરીસસેમ્હદન્તમલઅક્ખિગૂથકણ્ણગૂથકાનં, સરીરે ઉટ્ઠિતલોણસ્સ ચ ગહણં. **ઠાનતો**તિ અક્ખિકૂપાદિતો. અન્તરા ચે ગણ્હાતિ, કિં હોતીતિ આહ "**ઉગ્ગહિતકં નામ હોતી**"તિ, દુટ્ઠુ ગહિતકં નામ હોતીતિ અત્થો. **ફલિનિ**ન્તિ ફલવન્તં. **તત્થજાતકફલિનિસાખાય વા**તિ તસ્મિં રુક્ખે જાતાય **ફલિનિસાખાય વા**. **દુરુપચિણ્ણદુક્કટ**ન્તિ ''ન કત્તબ્બ''ન્તિ વારિતસ્સ કતત્તા દુટ્ઠુ આચિણ્ણં ચરિતન્તિ **દુરુપચિણ્ણં**, તસ્મિં દુક્કટં દુરુપચિણ્ણદુક્કટઞ્ચ આપજ્જતીતિ અત્થો.

આહરીયતીતિ **આહારો**, અજ્ઝોહરિતબ્બં યં કિઞ્ચિ, ઇધ પન ચત્તારિ કાલિકાનિ અધિપ્પેતાનીતિ આહ "**યં કિઞ્ચી**"તિઆદિ. તત્થ અરુણુગ્ગમનતો યાવ ઠિતમજ્ઝન્હિકા ભુઞ્જિતબ્બતો યાવ કાલો અસ્સાતિ **યાવકાલિકં**. અરુણુગ્ગમનતો યાવ યામાવસાના પિપાસાય સતિ પિપાસચ્છેદનત્થં પાતબ્બતો યામો કાલો અસ્સાતિ **યામકાલિકં**. યાવ સત્તાહં નિદહિત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બતો સત્તાહં કાલો અસ્સાતિ **સત્તાહકાલિકં**. યાવજીવમ્પિ પરિહરિત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બતો યાવ જીવં એતસ્સાતિ **યાવજીવિકં**. તેનાહ "**તત્થા**"તિઆદિ.

વનમૂલપત્તપુપ્ફફલાદીતિ એત્થ તાવ **મૂલં** નામ મૂલકખારકચચ્ચુતમ્બકાદીનં તેસુ તેસુ જનપદેસુ પકતિઆહારવસેન મનુસ્સાનં ખાદનીયત્થઞ્ચેવ ભોજનીયત્થઞ્ચ ફરણકં સૂપેય્યપણ્ણમૂલં. **પત્તં** નામ મૂલકખારકચચ્ચુતમ્બકાદીનં તાદિસંયેવ પત્તં. **પુપ્ફં** નામ મૂલકખારકાદીનં તાદિસંયેવ પુપ્ફં. **ફલં** નામ પનસલબુજાદીનં તેસુ તેસુ જનપદેસુ પકતિઆહારવસેન મનુસ્સાનં ખાદનીયત્થઞ્ચેવ ભોજનીયત્થઞ્ચ ફરણકં ફલં. **આદિ**સદ્દેન કન્દમૂલાદીનં ગહણં.

અમ્બપાનન્તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૦૦) આમેહિ વા પક્કેહિ વા અમ્બેહિ કતપાનં. તત્થ આમેહિ કરોન્તેન અમ્બતરુણાદીનિ ભિન્દિત્વા ઉદકે પક્ખિપિત્વા આતપે આદિચ્ચપાકેન પચિત્વા પરિસ્સાવેત્વા તદહુપટિગ્ગહિતેહિ

મધુસક્કરકપ્પૂરાદીહિ યોજેત્વા કાતબ્બં. એવં કતં પુરેભત્તમેવ કપ્પતિ. અનુપસમ્પન્નેન કતં લભિત્વા પન પુરેભત્તં પટિગ્ગહિતં પુરેભત્તં સામિસપરિભોગેનાપિ વટ્ટતિ, પચ્છાભત્તં નિરામિસપરિભોગેન યાવ અરુણુગ્ગમના વટ્ટતિ. એસ નયો સબ્બપાનેસુ.

તેસુ પન **જમ્બુપાન**ન્તિ જમ્બુફલેહિ કતપાનં. **ચોચપાન**ન્તિ અટ્ઠિકેહિ કદલિફલેહિ કતપાનં. **મોચપાન**ન્તિ અનટ્ઠિકેહિ કદલિફલેહિ કતપાનં. **મધુકપાન**ન્તિ મધુકાનં જાતિરસેન કતપાનં. તં પન ઉદકસમ્ભિન્નં વટ્ટતિ, સુદ્ધં ન વટ્ટતિ. **મુદ્દિકાપાન**ન્તિ મુદ્દિકા ઉદકે મદ્દિત્વા અમ્બપાનં વિય કતપાનં . **સાલૂકપાન**ન્તિ રત્તુપ્પલનીલુપ્પલાદીનં સાલૂકે મદ્દિત્વા કતપાનં. **ફારુસકપાન**ન્તિ ફારુસકેહિ અમ્બપાનં વિય કતપાનં. ઇમિનાવ નયેન વેત્તપાનાદીનિ વેદિતબ્બાનિ. એતાનિ ચ પન સબ્બાનિ પાનાનિ અગ્ગિપાકાનિ ન વટ્ટન્તિ. તેનાહ ‘‘**સીતોદકેના**’’તિઆદિ. **અવસેસેસુપિ અનુઞ્ઞાતફલપત્તપુપ્ફરસેસૂ**તિ ધઞ્ઞફલપક્કસાકમધુકપુપ્ફરસતો અવસેસેસુ ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, સબ્બં ફલરસં ઠપેત્વા ધઞ્ઞફલરસ’’ન્તિઆદિના (મહાવ॰ ૩૦૦) અનુઞ્ઞાતકેસુ ફલપત્તપુપ્ફરસેસુપિ.

ખાદનીયત્થન્તિ ખાદનીયેન કત્તબ્બકિચ્ચં. **નેવ ફરતી**તિ ન નિપ્ફાદેતિ. **અનાહારેપિ ઉદકે આહારસઞ્ઞાયા**તિ ‘‘આહારં આહરેય્યા’’તિ પદસ્સ પદભાજને (પાચિ॰ ૨૬૫) વુત્તમત્થં સમ્મા અસલ્લક્ખેત્વા ‘‘આહરીયતીતિ આહારો’’તિ અનાહારેપિ ઉદકે આહારસઞ્ઞાય **કુક્કુચ્ચાયન્તાનં. દન્તપોને ચ ‘‘મુખદ્વારં આહટં ઇદ’’ન્તિ સઞ્ઞાયા**તિ મુખદ્વારં અનાહટમ્પિ દન્તપોનં ‘‘મુખદ્વારં આહટં ઇદં દન્તપોન’’ન્તિ વિપલ્લત્થસઞ્ઞાય **કુક્કુચ્ચાયન્તાનં. યથાસુખં પાતુ**ન્તિ પટિગ્ગહેત્વા વા અપ્પટિગ્ગહેત્વા વા યથાકામં પાતું. **દન્તપોનપરિભોગેના**તિ દન્તકટ્ઠપરિભોગેન, દન્તધોવનાદિનાતિ અત્થો, ઇમિના તસ્સ પન રસં ગિલિતું ન વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ.

ચત્તારિ મહાવિકટાનીતિ ગૂથં, મુત્તં, છારિકા, મત્તિકા (મહાવ॰ ૨૬૮) ચ ‘‘આસયાદિવસેન વિરૂપાનિ જાતાની’’તિ કત્વા **વિકટાની**તિ વા અપકતિભોજનત્તા **વિકટાનિ** ‘‘વિરૂપાનિ જાતાની’’તિ વા અત્થો. **સતિ પચ્ચયે**તિ કારણે સતિ, સપ્પદટ્ઠેતિ અત્થો. **ધૂમાદિઅબ્બોહારિકાભાવો**તિ ધૂમપુપ્ફગન્ધદન્તખયાદિઅબ્બોહારિકાભાવો.

દન્તપોનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ભોજનવગ્ગો ચતુત્થો.

૫. અચેલકવગ્ગો

૧. અચેલકસિક્ખાપદવણ્ણના

અચેલકસ્સાતિ યસ્સ કસ્સચિ પબ્બજ્જાસમાપન્નસ્સ નગ્ગસ્સ. **પરિબ્બાજકસ્સા**તિ ઠપેત્વા ભિક્ખુઞ્ચ સામણેરઞ્ચ અવસેસસ્સ યસ્સ કસ્સચિ પબ્બજ્જાસમાપન્નસ્સ. **પરિબ્બાજિકાયા**તિ ઠપેત્વા ભિક્ખુનિં, સિક્ખમાનં, સામણેરિઞ્ચ અવસેસાય યાય કાયચિ પબ્બજ્જાસમાપન્નાય. એતે ચ સબ્બે અઞ્ઞતિત્થિયા વેદિતબ્બા. તેનાહ ‘‘**એતેસં અચેલકાદીનં અઞ્ઞતિત્થિયાન**’’ન્તિ.

તેસન્તિ અઞ્ઞતિત્થિયાનં. **ભાજનં નિક્ખિપિત્વા**તિ આમિસભરિતં ભાજનં નિક્ખિપિત્વા. **બાહિરાલેપ**ન્તિ તેલાદિં.

અચેલકાદયો યસ્મા, તિત્થિયાવ મતા ઇધ;
તસ્મા તિત્થિયનામેન, તિકચ્છેદો કતો તયો.

અતિત્થિયસ્સ નગ્ગસ્સ, તથા તિત્થિયલિઙ્ગિનો;
ગહટ્ઠસ્સાપિ ભિક્ખુસ્સ, કપ્પતીતિ વિનિચ્છયો.

અતિત્થિયસ્સ ચિત્તેન, તિત્થિયસ્સ ચ લિઙ્ગિનો;
સોતાપન્નાદિનો દાતું, કપ્પતીતીધ નો મતિ.

અચેલકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઉય્યોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

ગામં વા નિગમં વાતિ એત્થ નગરમ્પિ ગામગ્ગહણેનેવ ગહિતન્તિ દટ્ઠબ્બં. **પવિસિસ્સામા**તિ એત્થ ગહેત્વા ''ગન્ત્વા''તિ પાઠસેસો, અસમન્નાહારો વા તસ્સા ઇત્થિયા તસ્મિં ગામે સન્નિહિતભાવં અજાનન્તો વા ''એહાવુસો, ગામં વા નિગમં વા પિણ્ડાય પવિસિસ્સામા''તિ ભિક્ખું ગહેત્વા ગન્ત્વાતિ અત્થો. **યં કિઞ્ચિ આમિસ**ન્તિ યાગુઆદિકં યં કિઞ્ચિ આમિસં. **ઉય્યોજેય્યા**તિ અત્તનો કીળાનુરૂપં ઇત્થિં દિસ્વા ઉય્યોજેય્ય પહિણેય્ય. તેનાહ ''**માતુગામેન સદ્ધિ**''ન્તિઆદિ. **આદિ**સદ્દેન વુત્તાવસેસં કાયવચીદ્વારવીતિક્કમં સઙ્ગણ્હાતિ. ''**ગચ્છા**''**તિઆદીનિ વત્વા**તિ ''ગચ્છાવુસો, ન મે તયા સદ્ધિં કથા વા નિસજ્જા વા ફાસુ હોતિ, એકકસ્સ મે કથા વા નિસજ્જા વા ફાસુ હોતી''તિ (પાચિ॰ ૨૭૫) વત્વા. **એતં અનાચારમેવા**તિ એતં યથાવુત્તં હસનાદિઅનાચારમેવ. **ન અઞ્ઞં પતિરૂપં કારણ**ન્તિ ઠપેત્વા વુત્તપ્પકારં અનાચારં ઉભિન્નં એકતો ન યાપનાદિં અઞ્ઞં પતિરૂપકારણં પચ્ચયં કરિત્વા ન હોતીતિ અત્થો. **અસ્સા**તિ ઉય્યોજકસ્સ. **સો**તિ યો ઉય્યોજિતો, સો.

અનુપસમ્પન્નેતિ સામણેરે. સોવ ઇધ અનુપસમ્પન્નોતિ અધિપ્પેતોતિ વદન્તિ. **ઉભિન્નમ્પી**તિ ઉપસમ્પન્નસ્સ વા અનુપસમ્પન્નસ્સ વાતિ દ્વિન્નમ્પિ. **કલિસાસનારોપને**તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૨૭૭) **કલી**તિ કોધો, તસ્સ સાસનં આણં **કલિસાસનં** , તસ્સારોપનેતિ અત્થો, ''અપ્પેવ નામ ઇમિનાપિ ઉબ્બાળ્હો પક્કમેય્યા''તિ કોધવસેન ઠાનનિસજ્જાદીસુ દોસં દસ્સેત્વા ''પસ્સથ ભો ઇમસ્સ ઠાનં નિસજ્જં આલોકિતં વિલોકિતં, ખાણુ વિય તિટ્ઠતિ, સુનખો વિય નિસીદતિ, મક્કટો વિય ઇતો ચિતો ચ વિલોકેતી''તિ એવં અમનાપવચનસ્સ ભણનેતિ વુત્તં હોતિ. સુદ્ધચિત્તેન પનેવં ભણને દોસો નત્થિ. **એવમાદીહી**તિ એત્થ **આદિ**સદ્દેન ''મહગ્ઘં ભણ્ડં પસ્સિત્વા લોભધમ્મં ઉપ્પાદેસ્સતી''તિ ઉય્યોજેતિ, ''માતુગામં પસ્સિત્વા અનભિરતિં ઉપ્પાદેસ્સતી''તિ ઉય્યોજેતિ, ''ગિલાનસ્સ વા ઓહિય્યકસ્સ વા વિહારપાલસ્સ વા યાગું વા ભત્તં વા ખાદનીયં વા નીહરા''તિ ઉય્યોજેતિ, ''ન અનાચારં આચરિતુકામો સતિ કરણીયે ઉય્યોજેતી''તિ (પાચિ॰ ૨૭૮) એતેસં ગહણં.

ઉય્યોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. સભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

''**સભોજને**''તિ બાહિરત્થસમાસોયં, ઉભસદ્દે ઉકારસ્સ ચ લોપોતિ આહ ''**સહ ઉભોહિ જનેહી**''તિઆદિ. તત્થ **ઉભોહિ જનેહી**તિ જાયા ચ પતિ ચાતિ ઉભોહિ જનેહિ. ભુઞ્જિતબ્બન્તિ વા **ભોજનં**, ઇત્થી ચ પુરિસો ચ, તેન સહ

વત્તતીતિ **સભોજનન્તિ** આહ “**અથ વા**”તિઆદિ. **રાગપરિયુટ્ઠિતસ્સાતિ** મેથુનાધિપ્પાયસ્સ. **સયનિઘરન્તિ** સયનીયઘરં, વાસગેહન્તિ અત્થો. **મહલ્લકસ્સાતિ** મહલ્લકસ્સ સયનિઘરસ્સ. **પિટ્ઠસઙ્ઘાટતોતિ** દ્વારબાહતો **ખુદ્દકસ્સ વાતિ** યથા તથા વા કતસ્સ ખુદ્દકસ્સ સયનિઘરસ્સ. **વેમજ્ઝં અતિક્કમિત્વા નિસીદેય્યાતિ** પિટ્ઠિવંસં અતિક્કમિત્વા નિસીદેય્ય. ખુદ્દકં (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૨૮૦) નામ સયનિઘરં વિત્થારતો પઞ્ચહત્થપ્પમાણં હોતિ, તસ્સ ચ મજ્ઝિમટ્ઠાનં પિટ્ઠસઙ્ઘાટતો અડ્ઢતેય્યહત્થપ્પમાણમેવ હોતિ, તસ્મા તાદિસે સયનિઘરે પિટ્ઠસઙ્ઘાટતો હત્થપાસં વિજહિત્વા નિસિન્નો પિટ્ઠિવંસં અતિક્કમિત્વા નિસિન્નો નામ હોતિ. એવં નિસિન્નો ચ વેમજ્ઝં અતિક્કમિત્વા નિસિન્નો નામ હોતિ. તેન વુત્તં પાળિયં ‘‘પિટ્ઠિવંસં અતિક્કમિત્વા નિસીદતી’’તિ (પાચિ॰ ૨૮૧). **સચિત્તકઞ્ચેત્થ** અનુપવિસિત્વા નિસીદનચિત્તેન દટ્ઠબ્બં.

સભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪-૫. રહોપટિચ્છન્નરહોનિસજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના

ચતુત્થપઞ્ચમસિક્ખાપદે યં વત્તબ્બં સિયા, તં સબ્બં અનિયતદ્વયે વુત્તમેવાતિ આહ “**સેસો કથાનયો અનિયતદ્વયે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો**”તિ.

રહોપટિચ્છન્નરહોનિસજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. ચારિત્તસિક્ખાપદવણ્ણના

અન્તોઉપચારસીમાય દસ્સનૂપચારે ભિક્ખું દિસ્વાતિ યત્થ ઠિતસ્સ કુલાનિ પયિરુપાસનચિત્તં ઉપ્પન્નં, તતો પટ્ઠાય ગચ્છન્તો અન્તોઉપચારસીમાય દસ્સનૂપચારે ભિક્ખું પસ્સે વા અભિમુખે વા દિસ્વા. **પકતિવચનેનાતિ** યં દ્વાદસહત્થબ્ભન્તરે ઠિતેન સોતું સક્કા, તાદિસેન વચનેન, ઇતો ચિતો ચ પરિયેસિત્વા આરોચનકિચ્ચં પન નત્થિ. યો હિ એવં પરિયેસિતબ્બો, સો અસન્તોયેવ. તેનાહ “**તાદિસ**”ન્તિઆદિ. **અનાપુચ્છિત્વાતિ** અનારોચેત્વા.

અન્તરારામભિક્ખુનુપસ્સયતિત્થિયસેય્યપટિક્કમનભત્તિયઘરાનીતિ એત્થ **અન્તરારામન્તિ** અન્તોગામે વિહારો. **પટિક્કમનન્તિ** આસનસાલા. **ભત્તિયઘરન્તિ** નિમન્તિતઘરં વા સલાકભત્તાદિદાયકાનં વા ઘરં. **આપદાસૂતિ** જીવિતબ્રહ્મચરિયન્તરાયેસુ. **કિરિયાકિરિયન્તિ** એત્થ કુલેસુ ચારિત્તાપજ્જનં **કિરિયં**, અનાપુચ્છનં **અકિરિયન્તિ** વેદિતબ્બં.

ચારિત્તસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. મહાનામસિક્ખાપદવણ્ણના

સબ્બઞ્ચેતં વત્થુવસેન વુત્તન્તિ ‘‘અગિલાનેન ભિક્ખુના ચતુમાસપચ્ચયપવારણા સાદિતબ્બા અઞ્ઞત્ર પુનપવારણાય અઞ્ઞત્ર નિચ્ચપવારણાયા’’તિ (પાચિ॰ ૩૦૬) એતં સબ્બં સિક્ખાપદનિદાનસઙ્ખાતસ્સ વત્થુનો વસેન વુત્તં. તત્થ હિ મહાનામેન સક્કેન ‘‘ઇચ્છામહં, ભન્તે, સઙ્ઘં ચતુમાસં ભેસજ્જેન પવારેતુ’’ન્તિઆદિના (પાચિ॰ ૩૦૩) ઉસ્સન્નુસ્સન્નેન ચ ભેસજ્જેન ચતુમાસં પુન નિચ્ચં પવારણા કતા, તસ્મા ભગવતા તસ્સ વસેન એવં વુત્તન્તિ વુત્તં હોતિ. **અઞ્ઞત્ર પુનપવારણાયાતિ** યદિ પુનપવારણા અત્થિ, તં ઠપેત્વા. **અઞ્ઞત્ર**

નિચ્ચપવારણાયાતિ એત્થાપિ એસેવ નયો. યદિ પન તાપિ અત્થિ, સાદિતબ્બાવાતિ અધિપ્પાયો. તેનાહ ''**અયં પનેત્થ અત્થો**''તિઆદિ. **તત્થા**તિ તિસ્સં પવારણાયં. **ભેસજ્જેહિ વા પરિચ્છેદો કતો હોતી**તિ ''સપ્પિ તેલ''ન્તિ એવમાદિના નામવસેન વા ''પત્થેન નાળિયા આળ્હકેના''તિઆદિના પરિમાણવસેન વા ''એત્તકાનિ વા ભેસજ્જાનિ વિઞ્ઞાપેતબ્બાની''તિ ભેસજ્જેહિ પરિચ્છેદો કતો હોતિ. **નભેસજ્જકરણીયે**તિ મિસ્સકભત્તેનાપિ યે યાપેતું સક્કોતિ, નભેસજ્જકરણીયં નામ હોતિ. **અઞ્ઞં ભેસજ્જ**ન્તિ સપ્પિના પવારિતો તેલં, આળ્હકેન પવારિતો દોણં.

યથાભૂતં આચિક્ખિત્વાતિ ''ઇમેહિ તયા ભેસજ્જેહિ પવારિતમ્હા, અમ્હાકઞ્ચ ઇમિના ચ ઇમિના ચ ભેસજ્જેન અત્થો, યાસુ તયા રત્તીસુ પવારિતમ્હા, તા રત્તિયો વીતિવત્તા, અમ્હાકઞ્ચ ભેસજ્જેન અત્થો''તિ યથાભૂતં આરોચેત્વા. એવઞ્ચ વિઞ્ઞાપેતું ગિલાનોવ લભતિ, ન ઇતરો.

મહાનામસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. ઉય્યુત્તસેનાસિક્ખાપદવણ્ણના

ચતુરઙ્ગિનિન્તિ હત્થિઅસ્સરથપત્તીતિ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ એતિસ્સાતિ **ચતુરઙ્ગિની**, તં ચતુરઙ્ગિનિં. ''દ્વાદસપુરિસો હત્થી, તિપુરિસો અસ્સો, ચતુપુરિસો રથો, ચત્તારો પુરિસા સરહત્થા પત્તી''તિ (પાચિ॰ ૩૧૪) અયં પચ્છિમકોટિયા ચતુરઙ્ગસમન્નાગતા **સેના** નામ, ઈદિસં સેનન્તિ અત્થો. **તં પન વિજહિત્વા**તિ કેનચિ અન્તરિતા વા નિન્નં ઓરુળ્હા વા ન દિસ્સતિ, ઇધ ઠત્વાન સક્કા દટ્ઠુન્તિ તં દસ્સનૂપચારં વિજહિત્વા અઞ્ઞં ઠાનં ગન્ત્વા.

સેનાદસ્સનવત્થુસ્મિન્તિ સેનં દસ્સનાય ગમનવત્થુસ્મિં. અયમેવ વા પાઠો. **હત્થિઆદીસુ એકમેક**ન્તિ હત્થિઆદીસુ ચતૂસુ અઙ્ગેસુ એકમેકં, અન્તમસો એકપુરિસારુળ્હહત્થિમ્પિ એકમ્પિ સરહત્થં પુરિસન્તિ અત્થો. **અનુય્યુત્તા** નામ રાજા ઉય્યાનં વા નદિં વા ગચ્છતિ, એવં અનુય્યુત્તા હોતિ. **તથારૂપપ્પચ્ચયે**તિ ''માતુલો સેનાય ગિલાનો હોતી''તિઆદિકે (પાચિ॰ ૩૧૨) અનુરૂપકારણે સતિ. **આપદાસૂ**તિ જીવિતબ્રહ્મચરિયન્તરાયેસુ ''એત્થ ગતો મુચ્ચિસ્સામી''તિ ગચ્છતો અનાપત્તિ.

ઉય્યુત્તસેનાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. સેનાવાસસિક્ખાપદવણ્ણના

પટિસેનારુદ્ધાયાતિ યથા સઞ્ચારો છિજ્જતિ, એવં પટિસેનાય રુદ્ધાય સેનાય. **કેનચિ પલિબુદ્ધસ્સા**તિ વેરિકેન વા ઇસ્સરેન વા કેનચિ રુદ્ધસ્સ.

સેનાવાસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. ઉય્યોધિકસિક્ખાપદવણ્ણના

સમ્પહારટ્ઠાનસ્સાતિ યુદ્ધભૂમિયા. **બલસ્સ અગ્ગં જાનન્તી**તિ ''એત્તકા હત્થી, એત્તકા અસ્સા, એત્તકા રથા, એત્તકા પત્તી''તિ (પાચિ॰ ૩૨૪) બલસ્સ કોટ્ઠાસં જાનન્તિ. ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, વિહારગ્ગેના''તિઆદીસુ

(ચૂળવ॰ ૩૧૮) વિય કોટ્ઠાસત્થો હેત્થ **અગ્ગસદ્દો**. તેનાહ ''**બલગણનટ્ઠાનન્તિ અત્થો**''તિ. **સેનાય વિયૂહ**ન્તિ ''ઇતો હત્થી હોન્તુ, ઇતો અસ્સા હોન્તુ, ઇતો રથા હોન્તુ, ઇતો પત્તી હોન્તૂ''તિ (પાચિ॰ ૩૨૪) સેનાય ઠપનં, રાસિં કત્વા ઠપનન્તિ અત્થો. તેનાહ ''**સેનાસન્નિવેસસ્સેતં નામ**''ન્તિ. **દ્વાદસપુરિસો હત્થી**તિ ચત્તારો આરોહકા, એકેકપાદરક્ખકા દ્વે દ્વેતિ એવં દ્વાદસપુરિસો હત્થી. **તિપુરિસો અસ્સો**તિ એકો આરોહકો, દ્વે પાદરક્ખકાતિ એવં તિપુરિસો અસ્સો. **ચતુપુરિસો રથો**તિ એકો સારથિ, એકો યોધો, દ્વે આણિરક્ખકાતિ એવં ચતુપુરિસો રથોતિ.

ઉય્યોધિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અચેલકવગ્ગો પઞ્ચમો.

૬. સુરાપાનવગ્ગો

૧. સુરાપાનસિક્ખાપદવણ્ણના

પિટ્ઠાદીહિ કતં મજ્જં સુરાતિ પિટ્ઠપૂવઓદનકિણ્ણસમ્ભારેહિ કતં મજ્જં સુરાતિ અત્થો. ઇદં વુત્તં હોતિ – પિટ્ઠસુરા, પૂવસુરા, ઓદનસુરા, કિણ્ણપક્ખિત્તા, સમ્ભારસંયુત્તાતિ (પાચિ॰ ૩૨૮) ઇમાનિ પઞ્ચ સુરા નામાતિ. તત્થ પિટ્ઠં ભાજને પક્ખિપિત્વા તજ્જં ઉદકં દત્વા મદ્દિત્વા કતા **પિટ્ઠસુરા** (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૩૨૬-૩૨૮). એવં સેસાસુપિ. **કિણ્ણા**તિ પન તસ્સા સુરાય બીજં વુચ્ચતિ. યે ''સુરામોદકા''તિપિ વુચ્ચન્તિ, તે પક્ખિપિત્વા કતા **કિણ્ણપક્ખિત્તા**. હરીતકિસાસપાદિનાનાસમ્ભારેહિ સંયોજિતા **સમ્ભારસંયુત્તા**.

પુપ્ફાદીહિ કતો આસવો મેરયન્તિ પુપ્ફફલમધુગુળસમ્ભારેહિ કતો ચિરપરિવાસિતો મેરયન્તિ અત્થો. ઇદં વુત્તં હોતિ – પુપ્ફાસવો, ફલાસવો, મધ્વાસવો, ગુળાસવો, સમ્ભારસંયુત્તોતિ પઞ્ચમેરયં નામાતિ. તત્થ મધુકતાલનાળિકેરાદિ પુપ્ફરસો ચિરપરિવાસિતો **પુપ્ફાસવો**. પનસાદિફલરસો **ફલાસવો**. મુદ્દિકારસો **મધ્વાસવો**. **સમન્તપાસાદિકાયં પન** ''ફલાસવો નામ મુદ્દિકાફલાદીનિ મદ્દિત્વા તેસં રસેન કતો. મધ્વાસવો નામ મુદ્દિકાનં જાતિરસેન કતો, મક્ખિકામધુનાપિ કરીયતીતિ વદન્તી''તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૩૨૮) વુત્તં. ઉચ્છુરસો **ગુળાસવો**. હરીતકામલકકટુકભણ્ડાદિનાનાસમ્ભારાનં રસો ચિરપરિવાસિતો **સમ્ભારસંયુત્તો**. એત્થ ચ સુરાય, મેરયસ્સ ચ સમાનેપિ સમ્ભારસંયોગે મદ્દિત્વા કતા **સુરા**, ચિરપરિવાસિતમત્તેન **મેરય**ન્તિ એવમિમેસં નાનાકરણં દટ્ઠબ્બં. **બીજતો પટ્ઠાયા**તિ સમ્ભારે પટિયાદેત્વા ચાટિયં પક્ખિત્તકાલતો ચેવ તાલનાળિકેરાદીનં પુપ્ફરસસ્સ અભિનવકાલતો ચ પટ્ઠાય.

લોણસોવીરકં વા સુત્તં વાતિ ઇમે દ્વે અનેકેહિ ભેસજ્જેહિ અભિસઙ્ખતા આસવવિસેસા. **વાસગ્ગાહાપનત્થ**ન્તિ સુગન્ધભાવગાહાપનત્થં. વત્થું અજાનનતાય ચેત્થ **અચિત્તક**તા વેદિતબ્બા. અકુસલેનેવ પાતબ્બતાય **લોકવજ્જં**. યં પનેત્થ વત્તબ્બં સિયા, તં સબ્બં પઠમપારાજિકવણ્ણનાય વુત્તનયમેવ.

સુરાપાનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. અઙ્ગુલિપતોદકસિક્ખાપદવણ્ણના

હસાધિપ્પાયસ્સાતિ ખિડ્ડાધિપ્પાયસ્સ, ઇમિના કાયસંસગ્ગાધિપ્પાયં પટિક્ખિપતિ.

એત્થ ચ ભિક્ખુનિમ્પિ હસાધિપ્પાયેન કુસતો ભિક્ખુસ્સ દુક્કટં. તથા ભિક્ખુમ્પિ કુસન્તિયા ભિક્ખુનિયાતિ આહ **''ઇધ પન ભિક્ખુનીપિ ભિક્ખુસ્સ, ભિક્ખુ ચ ભિક્ખુનિયા અનુપસમ્પન્નો એવા''**તિ. **કાયપ્પટિબદ્ધાદીસુ સબ્બત્થા**તિ ''કાયેન કાયપ્પટિબદ્ધે, કાયપ્પટિબદ્ધેન કાયે, કાયપ્પટિબદ્ધેન કાયપ્પટિબદ્ધે, નિસ્સગ્ગિયેન કાયે, નિસ્સગ્ગિયેન કાયપ્પટિબદ્ધે, નિસ્સગ્ગિયેન નિસ્સગ્ગિયે''તિ (પાચિ॰ ૩૩૨) સબ્બત્થ. **સતિ કરણીયે આમસતો**તિ સતિ કરણીયે પુરિસં આમસતો અનાપત્તિ. ઇત્થી પન સતિ કરણીયેપિ આમસિતું ન વટ્ટતિ.

અઙ્ગુલિપતોદકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. હસધમ્મસિક્ખાપદવણ્ણના

ઉપરિગોપ્ફકેતિ ગોપ્ફકાનં ઉપરિભાગપ્પમાણે. **હસાધિપ્પાયો**તિ કીળાધિપ્પાયો. **યેન યેન અઙ્ગેના**તિ હત્થપાદાદીસુ યેન યેન અઙ્ગેન. **તથા નાવાય કીળતો**તિ ફિયારિત્તાદીહિ નાવં પાજેન્તસ્સ વા તીરે ઉસ્સારેન્તસ્સ વા દુક્કટન્તિ અત્થો.

હસધમ્મસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. અનાદરિયસિક્ખાપદવણ્ણના

દુવિધઞ્હેત્થ અનાદરિયં પુગ્ગલાનાદરિયઞ્ચ ધમ્માનાદરિયઞ્ચાતિ આહ **''પુગ્ગલસ્સ વા''**તિઆદિ. તત્થ યો ભિક્ખુ ઉપસમ્પન્નેન પઞ્ઞત્તેન વુચ્ચમાનો ''અયં ઉક્ખિત્તકો વા વમ્ભિતો વા ગરહિતો વા, ઇમસ્સ વચનં અકતં ભવિસ્સતી''તિ (પાચિ॰ ૩૪૨) અનાદરિયં કરોતિ, અયં પુગ્ગલે અનાદરિયં કરોતિ નામ. યો પન પઞ્ઞત્તેન વુચ્ચમાનો ''કથાયં નસ્સેય્ય વા વિનસ્સેય્ય વા અન્તરધાયેય્ય વા''તિ, તં વા નસિક્ખિતુકામો અનાદરિયં કરોતિ, અયં ધમ્મે અનાદરિયં કરોતિ નામ. તેનાહ **''તસ્મા''**તિઆદિ.

ઇદં ન સલ્લેખાય સંવત્તતીતિ સમ્મા કિલેસે લિખતીતિ **સલ્લેખો**, અપ્પિચ્છતા, તદત્થં નયિદં સંવત્તતિ. **આદિ**સદ્દેન ''ઇદં ન ધુતત્થાય સંવત્તતિ, ન પાસાદિકતાય, ન અપચયાય, ન વીરિયારમ્ભાય સંવત્તતી''તિ (પાચિ॰ ૩૪૩) ઇદં સઙ્ગણ્હાતિ. **અપઞ્ઞત્તેના**તિ સુત્તે વા અભિધમ્મે વા આગતેન. **પવેણિઆગત**ન્તિ સઙ્ગીતિકાલતો પટ્ઠાય મહાકસ્સપાદિઆચરિયપરમ્પરાય આગતં. સચે પન યસ્મા ઉચ્છુરસો સત્તાહકાલિકો, તસ્સ કસટો યાવજીવિકો, દ્વિન્નંયેવ સમવાયો ઉચ્છુયટ્ઠિ, તસ્મા વિકાલે ઉચ્છુયટ્ઠિં ખાદિતું વટ્ટતિ ગુળહરીતકં વિયાતિ એવમાદિકં ગારય્હાચરિયુગ્ગહં ગહેત્વા ''એવં અમ્હાકં આચરિયાનં ઉગ્ગહો પરિપુચ્છા''તિ ભણતિ, આપત્તિયેવ.

અનાદરિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ભિંસાપનસિક્ખાપદવણ્ણના

રૂપાદીનીતિ ભયાનકાનિ રૂપસદ્દગન્ધરસફોટ્ઠબ્બાનિ. **ભયાનકકથ**ન્તિ ચોરકન્તારવાળકન્તારપિસાચકન્તારપ્પટિસંયુત્તકથં.

ભિંસાપનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. જોતિસિક્ખાપદવણ્ણના

અગિલાનોતિ યસ્સ વિના અગ્ગિના ફાસુ હોતિ, સો ઇધ અગિલાનો નામ. **જોતિ**ન્તિ અગ્ગિં.

ભગ્ગેસૂતિ એવંનામકે જનપદે. **ભગ્ગા**નામ જાનપદિનો રાજકુમારા, તેસં નિવાસો એકોપિ જનપદો રુળ્હિસદ્દેન ''**ભગ્ગા**''તિ વુચ્ચતિ. તેન વુત્તં ''ભગ્ગેસૂતિ એવંનામકે જનપદે''તિ. **તથા પતિલાતં ઉક્ખિપન્તસ્સા**તિ ડય્હમાનં અલાતં પતિતં ઉક્ખિપન્તસ્સ તથા દુક્કટન્તિ અત્થો. **તઞ્ચા**તિ દુક્કટં પરામસતિ. **અવિજ્ઝાત**ન્તિ અનિબ્બુતાલાતં. **પદીપજોતિકજન્તાઘરે**તિ પદીપુજ્જલનપત્તપચનસેદકમ્માદીસુ જોતિકરણે અગ્ગિસાલાયઞ્ચ સમાદહન્તસ્સ અનાપત્તીતિ અત્થો. **તથારૂપપ્પચ્ચયે**તિ ઠપેત્વા પદીપાદીનિ અઞ્ઞસ્મિમ્પિ તથારૂપપચ્ચયે. **આપદાસૂ**તિ દુટ્ઠવાળમિગઅમનુસ્સેહિ ઉપદ્દવેસુ.

જોતિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. નહાનસિક્ખાપદવણ્ણના

''**દિયડ્ઢો માસો સેસો ગિમ્હાન**''**ન્તિ** ''**વસ્સાનસ્સ પઠમો માસો**''**ઇચ્ચેતે અડ્ઢતેય્યમાસા ઉણ્હસમયો**, **પરિળાહસમયો**તિ ગિમ્હાનં સેસો દિયડ્ઢો માસો ઉણ્હસમયો, વસ્સાનસ્સ પઠમો માસો પરિળાહસમયોતિ એવં એતે અડ્ઢતેય્યમાસા કમેન ઉણ્હસમયો, પરિળાહસમયો નામ હોતીતિ અત્થો તેનેવ **પદભાજનિયં** ''ઉણ્હસમયો નામ દિયડ્ઢો માસો સેસો ગિમ્હાન''ન્તિ, ''પરિળાહસમયો નામ વસ્સાનસ્સ પઠમો માસો''તિ વુત્તં. યદા વિના નહાનેન ન ફાસુ હોતિ, અયં **ગિલાનસમયો. પદભાજનિયં** (પાચિ॰ ૩૬૪) પન ગિલાને નિચ્છિતે ગિલાનકાલો નિચ્છિતોવ હોતીતિ ''યસ્સ વિના નહાનેન ન ફાસુ હોતિ, 'ગિલાનસમયો'તિ નહાયિતબ્બ''ન્તિ વુત્તં. **પરિવેણસમ્મજ્જનમત્તમ્પી**તિ અન્તમસો પરિવેણસમ્મજ્જનમત્તમ્પિ.

વાલુકં ઉક્કિરિત્વાતિ સુક્ખાય નદિયા વાલિકં ઉત્તિરિત્વા. **આવાટેસુપી**તિ **પિ**-સદ્દેન નદિયં વત્તબ્બમેવ નત્થીતિ દસ્સેતિ. **આપદાસૂ**તિ ભમરાદીહિ અનુબન્ધેસુ.

નહાનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. દુબ્બણ્ણકરણસિક્ખાપદવણ્ણના

લાભસદ્દોયં કમ્મસાધનો ''કો ભવતા લાભો લદ્ધો''તિઆદીસુ વિય, સો ચેત્થ અતીતકાલિકોતિ આહ ''**અલબ્ભીતિ લભો**''તિ , લદ્ધન્તિ અત્થો. ''**લભો એવ લાભો**''તિ ઇમિના સકત્થે ણપચ્ચયોતિ દસ્સેતિ. **કિં અલબ્ભી**તિ કિં લદ્ધં. **નવ**ન્તિ અભિનવં. એત્તાવતા ચ નવઞ્ચ તં ચીવરઞ્ચાતિ **નવચીવરં**, નવચીવરં લાભો એતેનાતિ **નવચીવરલાભો**તિ એવમેત્થ સમાસો દટ્ઠબ્બોતિ. યદિ એવં કથં ''નવં ચીવરલાભેના''તિ વુત્તન્તિ આહ ''**ઇતિ નવચીવરલાભેના**''તિઆદિ. એત્થ ચ ''વિકપ્પનુપગં પચ્છિમ''ન્તિ ન વુત્તત્તા **ચીવર**ન્તિ યં નિવાસેતું વા પારુપિતું વા સક્કા હોતિ, તદેવ વેદિતબ્બન્તિ આહ ''**નિવાસનપારુપનુપગં ચીવર**''ન્તિ. ''**દુબ્બણ્ણકરણં આદાતબ્બ**''ન્તિ એતં કપ્પબિન્દું સન્ધાય વુત્તં, ન નીલાદીહિ સકલચીવરં દુબ્બણ્ણકરણં, તઞ્ચ પન કપ્પં આદિયન્તેન ચીવરં રજિત્વા ચતૂસુ વા કોણેસુ, તીસુ વા દ્વીસુ વા એકસ્મિં વા કોણે મોરસ્સ અક્ખિમણ્ડલમત્તં વા મઙ્ગુલપિટ્ઠિમત્તં વા આદાતબ્બન્તિ આહ ''**તસ્સા**''તિઆદિ. **કંસનીલે**નાતિ ચમ્મકારનીલેન. **મહાપચ્ચરિયં પન**

‘‘અયોમલં લોહમલં, એતં કંસનીલં નામા’’તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૩૬૮) વુત્તં . **પત્તનીલેના**તિ યેન કેનચિ નીલવણ્ણેન પણ્ણરસેન. **કપ્પબિન્દું આદિયિત્વા**તિ વટ્ટં એકં કપ્પબિન્દું આદિયિત્વા.

પાળિકપ્પકણ્ણિકકપ્પાદયો પન સબ્બટ્ઠકથાસુ પટિસિદ્ધા. અગ્ગળાદીનિ કપ્પકતચીવરે પન પચ્છા આરોપેત્વા કપ્પકરણકિચ્ચં નત્થીતિ આહ ‘‘**પચ્છા આરોપિતેસૂ**’’તિઆદિ. **અગ્ગળઅનુવાતપરિભણ્ડેસૂ**તિ ઉદ્ધરિત્વા અલ્લિયાપનકખણ્ડપિટ્ઠિઅનુવાતકુચ્છિઅનુવાતેસુ. **કિરિયાકિરિય**ન્તિ નિવાસનપારુપનતો, કપ્પસ્સ અનાદાનતો કિરિયાકિરિયં.

દુબ્બણ્ણકરણસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. વિકપ્પનસિક્ખાપદવણ્ણના

સમ્મુખેન વિકપ્પના **સમ્મુખવિકપ્પના**. પરમ્મુખેન વિકપ્પના **પરમ્મુખવિકપ્પના**. **સન્નિહિતાસન્નિહિતભાવ**ન્તિ આસન્નદૂરભાવં. આસન્નદૂરભાવો ચ અધિટ્ઠાને વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો.

મિત્તોતિ દળ્હમિત્તો. **સન્દિટ્ઠો**તિ દિટ્ઠમત્તો નાતિદળ્હમિત્તો. **અકતપચ્ચુદ્ધાર**ન્તિ ‘‘મય્હં સન્તકં પરિભુઞ્જ વા વિસ્સજ્જેહિ વા’’તિઆદિના અકતપચ્ચુદ્ધારં. **યેન વિનયકમ્મં કત**ન્તિ યેન સદ્ધિં વિનયકમ્મં કતં.

પરિભોગેન **કાયકમ્મં**, અપચ્ચુદ્ધારાપનેન **વચીકમ્મ**ન્તિ આહ ‘‘**સમુટ્ઠાનાદીનિ પઠમકથિનસદિસાનેવા**’’તિ. **કિરિયાકિરિય**ન્તિ એત્થ પરિભુઞ્જનં **કિરિયં**. અપચ્ચુદ્ધારાપનં **અકિરિયં**.

વિકપ્પનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. અપનિધાનસિક્ખાપદવણ્ણના

અધિટ્ઠાનુપગન્તિ અધિટ્ઠાનયોગ્ગં અયોપત્તઞ્ચેવ મત્તિકાપત્તઞ્ચ. **સૂકરન્તકં** નામ કુઞ્ચિકાકોસો વિય અન્તો સુસિરં કત્વા કોટ્ટિતં.

અઞ્ઞં પરિક્ખારન્તિ પાળિયા અનાગતપત્તત્થવિકાદિં. **ધમ્મકથં કત્વા**તિ ‘‘સમણેન નામ અનિહિતપરિક્ખારેન ભવિતું ન વટ્ટતી’’તિ એવં ‘‘ધમ્મકથં કથેત્વા દસ્સામી’’તિ નિક્ખિપતો અનાપત્તિ.

અપનિધાનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સુરાપાનવગ્ગો છટ્ઠો.

૭. સપ્પાણકવગ્ગો

૧. સઞ્ચિચ્ચસિક્ખાપદવણ્ણના

પાચિત્તિયન્તિ અન્તમસો મઞ્ચપીઠં સોધેન્તો મઙ્ગુલબીજકેપિ પાણસઞ્ઞી નિક્કારુણિકતાય તં ભિન્દન્તો અપનેતિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૩૮૨), પાચિત્તિયં. તેનાહ ‘‘**તં ખુદ્દકમ્પી**’’તિઆદિ. **ઉપક્કમમહન્તતાય અકુસલં મહન્તં**

હોતીતિ બહુક્ખત્તું પવત્તજવનેહિ લદ્ધાસેવનાય સન્નિટ્ઠાપકચેતનાય વસેન પયોગસ્સ મહન્તત્તા અકુસલં મહન્તં હોતિ, મહાસાવજ્જં હોતીતિ અધિપ્પાયો.

સઞ્ચિચ્ચસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. સપ્પાણકસિક્ખાપદવણ્ણના

એત્થ ચ પટઙ્ગપાણકાનં પતનં ઞત્વાપિ સુદ્ધચિત્તતાય પદીપુજ્જલને વિય સપ્પાણકભાવં ઞત્વાપિ ઉદકસઞ્ઞાય પરિભુઞ્જિતબ્બતો **પણ્ણત્તિવજ્જ**તા વેદિતબ્બા.

સપ્પાણકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ઉક્કોટનસિક્ખાપદવણ્ણના

તસ્સ તસ્સ ભિક્ખુનોતિ યેન યેન વૂપસમિતં, તસ્સ તસ્સ ભિક્ખુનો. **''અકતં કમ્મ''ન્તિઆદીનિ વદન્તો**તિ ''અકતં કમ્મં, દુક્કટં કમ્મં, પુન કાતબ્બં કમ્મં, અનિહતં દુન્નિહતં પુન નિહનિતબ્બ''ન્તિ (પાચિ॰ ૩૯૪) વદન્તો. **યથાઠિતભાવેન પતિટ્ઠાતું ન દદેય્યા**તિ તેસં પવત્તિ આકારદસ્સનત્થં વુત્તં. તેનાહ **''યં પન ધમ્મેન અધિકરણં નિહતં, તં સુનિહતમેવા''**તિ.

ઉક્કોટનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. દુટ્ઠુલ્લસિક્ખાપદવણ્ણના

ચત્તારિ પારાજિકાનિ અત્થુદ્ધારવસેન પદભાજનિયં દસ્સિતાનીતિ આહ **''દુટ્ઠુલ્લન્તિ સઙ્ઘાદિસેસં અધિપ્પેત''**ન્તિ. **યેન કેનચિ ઉપાયેના**તિ ''સામં વા જાનાતિ, અઞ્ઞે વા તસ્સ આરોચેન્તિ, સો વા આરોચેતી''તિ (પાચિ॰ ૩૯૯) વુત્તેસુ યેન કેનચિ ઉપાયેન. **પાચિત્તિયં** ધુરં નિક્ખિત્તમત્તેયેવાતિ અધિપ્પાયો. સચે પચ્છાપિ આરોચેતિ, ધુરનિક્ખેપને આપત્તિતો ન મુચ્ચતિ. તેનાહ **''સચેપી''**તિઆદિ. **સમણસતમ્પિ આપજ્જતિયેવા**તિ સમણસતમ્પિ સુત્વા યદિ છાદેતિ, પાચિત્તિયં આપજ્જતિયેવાતિ અત્થો. **યેનસ્સ આરોચિત**ન્તિ યેન દુતિયેન અસ્સ તતિયસ્સ આરોચિતં. **તસ્સેવા**તિ તસ્સ દુતિયસ્સેવ. **આરોચેતી**તિ પટિચ્છાદનત્થમેવ ''મા કસ્સચિ આરોચેસી''તિ વદતિ. **કોટિછિન્ના હોતી**તિ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૩૯૯) યસ્મા પટિચ્છાદનપચ્ચયા આપત્તિં આપજ્જિત્વાવ દુતિયેન તતિયસ્સ આરોચિતં, તસ્મા તપ્પચ્ચયા પુન તેન આપજ્જિતબ્બાપત્તિયા અભાવતો આપત્તિયા કોટિ છિન્ના નામ હોતિ.

આદિપદેતિ દુટ્ઠુલ્લાપત્તિસઞ્ઞી, વેમતિકો, અદુટ્ઠુલ્લાપત્તિસઞ્ઞીતિ ઇમેસુ તીસુ ''દુટ્ઠુલ્લાપત્તિસઞ્ઞી પટિચ્છાદેતી''તિ (પાચિ॰ ૪૦૦) ઇમસ્મિં પઠમપદે. **ઇતરેસુ દ્વીસૂ**તિ ''વેમતિકો પટિચ્છાદેતિ, અદુટ્ઠુલ્લાપત્તિસઞ્ઞી પટિચ્છાદેતી''તિ ઇમેસુ પદેસુ. **અદુટ્ઠુલ્લાયા**તિ અવસેસપઞ્ચાપત્તિક્ખન્ધે. **અનુપસમ્પન્નસ્સ દુટ્ઠુલ્લે વા અદુટ્ઠુલ્લે વા અજ્ઝાચારે**તિ અનુપસમ્પન્નસ્સ પુરિમપઞ્ચસિક્ખાપદવીતિક્કમસઙ્ખાતે દુટ્ઠુલ્લે વા ઇતરસ્મિં અદુટ્ઠુલ્લે વા અજ્ઝાચારે. યં પન **સમન્તપાસાદિકાયં** ''અનુપસમ્પન્નસ્સ સુક્કવિસટ્ઠિ ચ કાયસંસગ્ગો ચાતિ અયં દુટ્ઠુલ્લઅજ્ઝાચારો નામા''તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૪૦૦) વુત્તં, તં દુટ્ઠુલ્લારોચનસિક્ખાપદટ્ઠકથાય (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૭૮

આદયો) ન સમેતિ, ન ચાપિ એવં વત્તું યુજ્જતિ ''આરોચને અનુપસમ્પન્નસ્સ દુક્કટં અઞ્ઞથા અધિપ્પેતં, પટિચ્છાદને અઞ્ઞથા''તિ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૪૦૦) વિસેસકારણસ્સાનુપલબ્ભનતો, તસ્મા તં ઉપપરિક્ખિતબ્બં.

દુટ્ઠુલ્લસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ઊનવીસતિવસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના

ગબ્ભવીસોપિ હિ ''પરિપુણ્ણવીસો'' ત્વેવ સઙ્ખં ગચ્છતીતિ આહ ''**પટિસન્ધિગ્ગહણતો પટ્ઠાયા**''તિઆદિ. તત્થ **પટિસન્ધિગ્ગહણતો પટ્ઠાયા**તિ યં માતુકુચ્છિસ્મિં પઠમં ચિત્તં ઉપ્પન્નં પઠમં વિઞ્ઞાણં પાતુભૂતં, તં આદિં કત્વા. **સો**તિ યો પુગ્ગલો ઊનવીસતિવસ્સો ઉપસમ્પાદિતો, સો પુગ્ગલો. **અઞ્ઞં ઉપસમ્પાદેતી**તિ ઉપજ્ઝાયો વા કમ્મવાચાચરિયો વા હુત્વા અઞ્ઞં પુગ્ગલં ઉપસમ્પાદેતિ. **તન્તિ** ઊનવીસતિવસ્સં પુગ્ગલં. **સીમં વા સમ્મન્નતી**તિ નવં સીમં બન્ધતિ.

ઊનવીસતિવસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. થેય્યસત્થસિક્ખાપદવણ્ણના

રાજાનં વા થેનેત્વાતિ રાજાનં થેનેત્વા રઞ્ઞો સન્તકં કિઞ્ચિ ગહેત્વા, ''ઇદાનિ તસ્સ ન દસ્સામા''તિ **મગ્ગપ્પટિપન્ના અકતકમ્મા ચેવ કતકમ્મા ચ ચોરા**તિ વુત્તં હોતિ. એસ નયો **સુઙ્કં પરિહરિતુકામા**તિ એત્થાપિ.

કાલવિસઙ્કેતેનાતિ કાલસ્સ વિસઙ્કેતેન, દિવસવિસઙ્કેતેનાતિ વુત્તં હોતિ. મગ્ગવિસઙ્કેતેન, પન અટવિવિસઙ્કેતેન વા ગચ્છતો આપત્તિયેવ.

થેય્યસત્થસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સંવિધાનસિક્ખાપદવણ્ણના

માતુગામેનાતિ ઇત્થિયા. એકતોઉપસમ્પન્ના, પન સિક્ખમાના, સામણેરી ચાતિ ઇમા તિસ્સોપિ ઇધ સઙ્ગહં ગચ્છન્તિ. ઇમાસં પન તિસ્સન્નં સમયો રક્ખતિ. અયમેતાસં, માતુગામસ્સ ચ વિસેસોતિ વેદિતબ્બં.

સંવિધાનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. અરિટ્ઠસિક્ખાપદવણ્ણના

તંતંસમ્પત્તિયા (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૪૧૭) વિબન્ધનવસેન સત્તસન્તાનસ્સ અન્તરે વેમજ્ઝે એતિ આગચ્છતીતિ **અન્તરાયો**, દિટ્ઠધમ્મિકાદિઅનત્થો, અનતિક્કમનત્થેન તસ્મિં અન્તરાયે નિયુત્તા, અન્તરાયં વા ફલં અરહન્તિ, અન્તરાયસ્સ વા કરણસીલાતિ **અન્તરાયિકા**. તેનાહ ''**સગ્ગમોક્ખાનં અન્તરાયં કરોન્તીતિ અન્તરાયિકા**''તિ (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૨૩૪). **તે કમ્મકિલેસવિપાકઉપવાદપઞ્ઞત્તિવીતિક્કમવસેન પઞ્ચવિધા**તિ એત્થ ચ પઞ્ચાનન્તરિયકમ્મં **કમ્મન્તરાયિકં** નામ, તથા ભિક્ખુનિદૂસકકમ્મં. તં પન મોક્ખસ્સેવ અન્તરાયં કરોતિ, ન

સઙ્ગસ્સ. નિયતમિચ્છાદિટ્ઠિધમ્મા **કિલેસન્તરાયિકા** નામ. પણ્ડકતિરચ્છાનગતઉભતોબ્યઞ્જનકાનં પટિસન્ધિધમ્મા **વિપાકન્તરાયિકા** નામ. અરિયૂપવાદા **ઉપવાદન્તરાયિકા** નામ. તે પન યાવ અરિયે ન ખમાપેન્તિ, તાવદેવ, ન તતો પરં. સઞ્ચિચ્ચ આપન્ના આપત્તિયો **પઞ્ઞત્તિવીતિક્કમન્તરાયિકા** નામ. તાપિ યાવ ભિક્ખુભાવં વા પટિજાનાતિ, ન વુટ્ઠાતિ વા ન દેસેતિ વા, તાવદેવ, ન તતો પરં.

તત્રાયં (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૨૩૪; પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૪૧૭) અરિટ્ઠો ભિક્ખુ બહુસ્સુતો ધમ્મકથિકો સેસન્તરાયિકે જાનાતિ, વિનયે પન અકોવિદત્તા પણ્ણત્તિવીતિક્કમન્તરાયિકે ન જાનાતિ, તસ્મા રહોગતો એવં ચિન્તેસિ ''ઇમે આગારિકા પઞ્ચ કામગુણે પરિભુઞ્જન્તા સોતાપન્નાપિ સકદાગામિનોપિ અનાગામિનોપિ હોન્તિ, ભિક્ખૂપિ મનાપિકાનિ ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યાનિ રૂપાનિ પસ્સન્તિ…પે॰… કાયવિઞ્ઞેય્યે ફોટ્ઠબ્બે ફુસન્તિ, મુદુકાનિ અત્થરણપાવુરણાદીનિ પરિભુઞ્જન્તિ, એતં સબ્બં વટ્ટતિ. કસ્મા? ઇત્થિરૂપા…પે॰… ઇત્થિફોટ્ઠબ્બા એવ ન વટ્ટન્તિ, એતેપિ વટ્ટન્તી''તિ એવં રસેન રસં સંસન્દિત્વા સચ્છન્દરાગપરિભોગઞ્ચ નિચ્છન્દરાગપરિભોગઞ્ચ એકં કત્વા થૂલવાકેહિ સદ્ધિં અતિસુખુમસુત્તં ઘટેન્તો વિય, સાસપેન સદ્ધિં સિનેરું ઉપસંહરન્તો વિય ચ પાપકં દિટ્ઠિગતં ઉપ્પાદેત્વા ''કિં ભગવતા મહાસમુદ્દં બન્ધન્તેન વિય મહતા ઉસ્સાહેન પઠમપારાજિકં પઞ્ઞત્તં, નત્થિ એત્થ દોસો''તિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન સદ્ધિં પટિવિરુજ્ઝન્તો ભબ્બપુગ્ગલાનં આસં છિન્દન્તો જિનસ્સ આણાચક્કે પહારમદાસિ. તેનાહ ''**તેસૂ**''તિઆદિ.

તત્થ **તેસૂ**તિ યથાવુત્તેસુ અન્તરાયેસુ. **અટ્ઠિકઙ્કલૂપમા કામા**તિ એત્થ **અટ્ઠિકઙ્કલં** (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૪૧૭) નામ ઉરટ્ઠિ વા પિટ્ઠિકણ્ટકં વા સીસટ્ઠિ વા. તઞ્હિ નિમ્મંસત્તા ''કઙ્કલ''ન્તિ વુચ્ચતિ. વિગતમંસાય હિ અટ્ઠિસઙ્ખલિકાય એકટ્ઠિમ્હિ વા **કઙ્કલસદ્દો** નિરુળ્હો , તંસદિસા કામા અપ્પસ્સાદટ્ઠેનાતિ અત્થો. **આદિસદ્દેન** ''મંસપેસૂપમા કામા, તિણુક્કૂપમા કામા, અઙ્ગારકાસૂપમા કામા, સુપિનકૂપમા કામા, યાચિતકૂપમા કામા, રુક્ખફલૂપમા કામા, અસિસૂનૂપમા કામા, સત્તિસૂલૂપમા કામા, સપ્પસિરૂપમા કામા''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૩૪, ૨૩૬; ૨.૪૩-૪૮; પાચિ॰ ૪૧૭; ચૂળવ॰ ૬૫) એતેસં ગહણં.

તત્થ **મંસપેસૂપમા કામા** (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૪૧૭) બહુસાધારણટ્ઠેન. **તિણુક્કૂપમા કામા** અનુદહનટ્ઠેન. **અઙ્ગારકાસૂપમા કામા** મહાભિતાપનટ્ઠેન. **સુપિનકૂપમા કામા** ઇત્તરપચ્ચુપટ્ઠાનટ્ઠેન. **યાચિતકૂપમા કામા** તાવકાલિકટ્ઠેન. **રુક્ખફલૂપમા કામા** સબ્બઙ્ગપચ્ચઙ્ગપલિભઞ્જનટ્ઠેન. **અસિસૂનૂપમા** અધિકુટ્ટનટ્ઠેન. **સત્તિસૂલૂપમા** વિનિવિજ્ઝનટ્ઠેન. **સપ્પસિરૂપમા** સાસઙ્કસપ્પટિભયટ્ઠેન.

તથેવાતિ ''મા આયસ્મા''તિઆદીહિ. **ઇતરેસન્તિ** સો સઙ્ઘમજ્ઝં આકડ્ઢિત્વા યેહિ ''મા આયસ્મા''તિઆદિના વુત્તો, તત્થ તેહિ અઞ્ઞેસં સુતાનં ભિક્ખૂનં. **ઞત્તિચતુત્થેન કમ્મેના**તિ ''સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો, ઇત્થન્નામસ્સ ભિક્ખુનો એવરૂપં પાપકં દિટ્ઠિગતં ઉપ્પન્ન''ન્તિઆદિના (પાચિ॰ ૪૨૦) પદભાજનિયં વુત્તેન ઞત્તિચતુત્થેન કમ્મેન.

અરિટ્ઠસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. ઉક્ખિત્તસમ્ભોગસિક્ખાપદવણ્ણના

અકતાનુધમ્મેનાતિ ઉક્ખિપિત્વા અનોસારિતેન. તેનાહ ''**અનુધમ્મો વુચ્ચતી**''તિઆદિ. એત્થ અનુધમ્મોતિ ઓસારણા વુચ્ચતીતિ સમ્બન્ધો. ઉક્ખેપનીયકમ્મસ્સાનુરૂપો, પચ્છા કત્તબ્બો વા ધમ્મોતિ **અનુધમ્મો**. **અનુલોમવત્તં**

દિસ્વાતિ ‘‘ન ઉપસમ્પાદેતબ્બં, ન નિસ્સયો દાતબ્બો’’તિઆદિકં (ચૂળવ॰ ૭૦) અટ્ઠારસવિધં વત્તં દિસ્વા, એતેસુ અટ્ઠારસસુ અનુલોમવત્તેસુ વત્તન્તં દિસ્વાતિ અધિપ્પાયો. **આમિસસમ્ભોગં વા ધમ્મસમ્ભોગં** વાતિ એત્થ યં કિઞ્ચિ આમિસસ્સ દાનં, પટિગ્ગહણઞ્ચ **આમિસસમ્ભોગો**. ધમ્મસ્સ ઉદ્દિસનં, ઉદ્દિસાપનઞ્ચ **ધમ્મસમ્ભોગો**. **સંવસેય્યાતિ** ‘‘ઉપોસથં વા પવારણં વા સઙ્ઘકમ્મં વા’’તિ (પાચિ॰ ૪૨૫) એવં પદભાજનિયં વુત્તં તિવિધં સંવાસં કરેય્ય. યસ્મા પનેત્થ ઉપોસથપવારણાપિ સઙ્ઘેહિયેવ કાતબ્બત્તા **સઙ્ઘકમ્માનિ**યેવ હોન્તિ, તસ્મા ‘‘**ઉપોસથાદિકં સઙ્ઘકમ્મં કરેય્યા**’’તિ વુત્તં. **પયોગે પયોગે**તિ દાને દાને, ગહણે ગહણે ચાતિ અત્થો.

પણ્ણત્તિં અજાનન્તેન અરહતાપિ કિરિયાબ્યાકતચિત્તેન આપજ્જિતબ્બત્તા ‘‘**તિચિત્ત**’’ન્તિ વુત્તં.

ઉક્ખિત્તસમ્ભોગસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. કણ્ટકસિક્ખાપદવણ્ણના

પિરેતિ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૪૨૮) નિપાતપદં સમ્બોધને વત્તમાનં પરસદ્દેન સમાનત્થં વદન્તીતિ આહ ‘‘**પર અમામકા**’’તિ, અમ્હાકં અનજ્ઝત્તિકભૂતાતિ અત્થો. **પિરે**તિ વા ‘‘પરતો’’તિ ઇમિના સમાનત્થં નિપાતપદં, તસ્મા **ચર પિરે**તિ પરતો ગચ્છ, મા ઇધ તિટ્ઠાતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો.

કણ્ટકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સપ્પાણકવગ્ગો સત્તમો.

૮. સહધમ્મિકવગ્ગો

૧. સહધમ્મિકસિક્ખાપદવણ્ણના

સહધમ્મિકં વુચ્ચમાનોતિ સહધમ્મિકેન વુચ્ચમાનો. કરણત્થે ચેતં ઉપયોગવચનં. ‘‘પઞ્ચહિ સહધમ્મિકેહિ સિક્ખિતબ્બત્તા, તેસં વા સન્તકત્તા ‘**સહધમ્મિક**’ન્તિ લદ્ધનામેન બુદ્ધપઞ્ઞત્તેન સિક્ખાપદેન વુચ્ચમાનોતિ અત્થો’’તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ દુબ્બચસિક્ખાપદવણ્ણના; પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૨૫-૪૨૬) દુબ્બચસિક્ખાપદે વુત્તત્તા ‘‘**સહધમ્મિકં વુચ્ચમાનોતિ ઇમસ્સત્થો દુબ્બચસિક્ખાપદે વુત્તો**’’તિ વુત્તં. **અનાદરિયભયા**તિ અનાદરકરણે ભયા, તત્થ પાચિત્તિયભયાતિ અત્થો. **લેસેન એવં વદન્તસ્સા**તિ ઉજુકં ‘‘ન સિક્ખિસ્સામી’’તિ અવત્વા ‘‘યાવ ન અઞ્ઞં ભિક્ખુ’’ન્તિઆદિના લેસેન વદન્તસ્સ.

સહધમ્મિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. વિલેખનસિક્ખાપદવણ્ણના

ખુદ્દકેહિ ચ અનુખુદ્દકેહિ ચાતિ સઙ્ઘાદિસેસાદીહિ ખુદ્દકેહિ ચેવ થુલ્લચ્ચયાદીહિ અનુખુદ્દકેહિ ચ. ઠપેત્વા હિ ચત્તારિ પારાજિકાનિ અવસેસાનિ સબ્બાનિ સિક્ખાપદાનિ પરિયાયેન ખુદ્દકાનિ ચેવ હોન્તિ અનુખુદ્દકાનિ ચ. વુત્તઞ્હેતં **પઞ્ચસતિકક્ખન્ધકે** (ચૂળવ॰ ૪૪૧) –

‘‘કતમાનિ પન, ભન્તે, ખુદ્દાનુખુદ્દકાનિ સિક્ખાપદાનીતિ? એકચ્ચે થેરા એવમાહંસુ – ‘ચત્તારિ પારાજિકાનિ ઠપેત્વા અવસેસાનિ ખુદ્દાનુખુદ્દકાનિ સિક્ખાપદાની’તિ. એકચ્ચે થેરા એવમાહંસુ – ‘ચત્તારિ પારાજિકાનિ ઠપેત્વા તેરસ સઙ્ઘાદિસેસે ઠપેત્વા અવસેસાનિ ખુદ્દાનુખુદ્દકાનિ સિક્ખાપદાની’તિ. એકચ્ચે થેરા એવમાહંસુ – ‘ચત્તારિ પારાજિકાનિ ઠપેત્વા તેરસ સઙ્ઘાદિસેસે ઠપેત્વા દ્વે અનિયતે ઠપેત્વા અવસેસાનિ ખુદ્દાનુખુદ્દકાનિ સિક્ખાપદાની’તિ. એકચ્ચે થેરા એવમાહંસુ – ‘‘ચત્તારિ પારાજિકાનિ ઠપેત્વા તેરસ સઙ્ઘાદિસેસે ઠપેત્વા દ્વે અનિયતે ઠપેત્વા તિંસ નિસ્સગ્ગિયે પાચિત્તિયે ઠપેત્વા અવસેસાનિ ખુદ્દાનુખુદ્દકાનિ સિક્ખાપદાની’તિ. એકચ્ચે થેરા એવમાહંસુ – ‘ચત્તારિ પારાજિકાનિ ઠપેત્વા તેરસ સઙ્ઘાદિસેસે ઠપેત્વા દ્વે અનિયતે ઠપેત્વા તિંસ નિસ્સગ્ગિયે પાચિત્તિયે ઠપેત્વા દ્વેનવુતિપાચિત્તિયે ઠપેત્વા અવસેસાનિ ખુદ્દાનુખુદ્દકાનિ સિક્ખાપદાની’તિ. એકચ્ચે થેરા એવમાહંસુ ‘ચત્તારિ પારાજિકાનિ ઠપેત્વા તેરસ સઙ્ઘાદિસેસે ઠપેત્વા દ્વે અનિયતે ઠપેત્વા તિંસ નિસ્સગ્ગિયે પાચિત્તિયે ઠપેત્વા દ્વેનવુતિપાચિત્તિયે ઠપેત્વા ચત્તારો પાટિદેસનીયે ઠપેત્વા અવસેસાનિ ખુદ્દાનુખુદ્દકાનિ સિક્ખાપદાની’’’તિ.

યં પન નાગસેનત્થેરેન મિલિન્દરઞ્ઞા પુટ્ઠેન વુત્તં ‘‘દુક્કટં, મહારાજ, ખુદ્દકં સિક્ખાપદં, દુબ્ભાસિતં અનુખુદ્દક’’ન્તિ (મિ॰ પ॰ ૪.૨.૧), તત્થ અન્તિમકોટ્ઠાસમેવ ગહેત્વા વુત્તં. તં વાદપથોપચ્છેદનત્થન્તિ દટ્ઠબ્બં.

સંવત્તનમરિયાદપરિચ્છેદવચનન્તિ સંવત્તનસ્સ મરિયાદા અવધિ **સંવત્તનમરિયાદા**, તાય નિયમવસેન યો પરિચ્છેદો, તસ્સ વચનં **સંવત્તનમરિયાદપરિચ્છેદવચનં**. ઇદાનિ તં મરિયાદં વિવરિત્વા દસ્સેતું ‘‘**ઇદં વુત્તં હોતી**’’તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **ઉદ્દિસન્તીતિ** આચરિયા અત્તનો રુચિયા ઉદ્દિસન્તિ. **ઉદ્દિસાપેન્તીતિ** આચરિયં યાચિત્વા અન્તેવાસિકા ઉદ્દિસાપેન્તિ. **સજ્ઝાયન્તીતિ** ધારેન્તિ. **કુક્કુચ્ચવિપ્પટિસારોતિ** કુક્કુચ્ચસઙ્ખાતો વિપ્પટિસારો. **વિહેસાવિચિકિચ્છામનોવિલેખાતિ** વિહેસાવિચિકિચ્છાસઙ્ખાતા મનોવિલેખા. **ગરહણેતિ** નિન્દને.

અનુપસમ્પન્નસ્સ વિવણ્ણનેતિ અનુપસમ્પન્નસ્સ સન્તિકે નિન્દતો તસ્સ તસ્મિં વિમતિં ઉપ્પાદેતું વિનયવિવણ્ણને.

વિલેખનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. મોહનસિક્ખાપદવણ્ણના

તસ્મિં અનાચારેતિ તસ્મિં અનાચારે આચિણ્ણે. **મોક્ખો નત્થીતિ** તસ્સા આપત્તિયા મોક્ખો નત્થિ. **તસ્સ તેતિ** તસ્સ તવ. **અલાભાતિ** યે અઞ્ઞેસં પાતિમોક્ખે ઉદ્દિસ્સમાને સાધુકં અટ્ઠિં કત્વા મનસિકરણસ્સ આનિસંસસઞ્ઞિતા દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકા ચ લાભા ઇચ્છિતબ્બા, તે સબ્બે તુય્હં અલાભા એવ હોન્તિ. **દુલ્લદ્ધન્તિ** પુઞ્ઞવિસેસેન લદ્ધમ્પિ મનુસ્સત્તં દુલ્લદ્ધં. **સાધુકન્તિ** સુટ્ઠુ. **અટ્ઠિં કત્વાતિ** અત્થિકભાવં કત્વા, અત્થિકો હુત્વાતિ વુત્તં હોતિ. **ઞત્તિદુતિયેન કમ્મેનાતિ** ‘‘સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો’’તિઆદિના (પાચિ॰ ૪૪૬) પદભાજનિયં વુત્તેન મોહારોપનકેન ઞત્તિદુતિયેન કમ્મેન.

અધમ્મકમ્મેતિ એત્થ મોહારોપનકમ્મં અધિપ્પેતં.

મોહનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પહારસિક્ખાપદવણ્ણના

પહારં દદેય્યાતિ અન્તમસો ઉપ્પલપત્તં ઉપાદાય કાયકાયપ્પટિબદ્ધનિસ્સગ્ગિયાનં અઞ્ઞતરેન પહારં દદેય્ય. એવં પન પહારે દિન્ને હત્થો વા ભિજ્જતુ, પાદો વા સીસં વા, મરતુ વા, પાચિત્તિયમેવ. તેનાહ ''**પહરિતુકામતાયા**''તિઆદિ.

અનુપસમ્પન્નેતિ ગહટ્ઠે વા પબ્બજિતે વા ઇત્થિયા વા પુરિસે વા અન્તમસો તિરચ્છાનગતેપિ. સચે પન રત્તચિત્તો ઇત્થિં પહરતિ, સઙ્ઘાદિસેસો. **કેનચિ વિહેઠિયમાનસ્સા**તિ મનુસ્સેન વા તિરચ્છાનગતેન વા વિહેઠિયમાનસ્સ. **મોક્ખાધિપ્પાયસ્સા**તિ તતો અત્તનો મોક્ખં પત્થયમાનસ્સ. સચેપિ અન્તરામગ્ગે (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૪૫૩) ચોરં વા પચ્ચત્થિકં વા વિહેઠેતુકામં દિસ્વા ''ઉપાસક, એત્થેવ તિટ્ઠ, મા આગમિત્થા''તિ વત્વા વચનં અનાદિયિત્વા આગચ્છન્તં ''ગચ્છ રે''તિ મુગ્ગરેન વા સત્થકેન વા પહરિત્વા યાતિ, સો ચે તેન પહારેન મરતિ, અનાપત્તિયેવ. વાળમિગેસુપિ એસેવ નયો.

પહારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. તલસત્તિકસિક્ખાપદવણ્ણના

તલસત્તિકન્તિ તલમેવ તલસત્તિકં. ''પોથનસમત્થટ્ઠેન સત્તિક''ન્તિ (વજિર॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૪૫૬) એકે. **ઉચ્ચારેય્યા**તિ ઉક્ખિપેય્ય. **નપહરિતુકામતાય દિન્નત્તા દુક્કટ**ન્તિ એત્થ પહરિતુકામતાય પહરિતે પુરિમસિક્ખાપદેન પાચિત્તિયં. ઉચ્ચારેતુકામતાય કેવલં ઉગ્ગિરણમત્તે કતે ઇમિના પાચિત્તિયં. ઇમિના પન વિરજ્ઝિત્વા પહારો દિન્નો, તસ્મા દુક્કટં. એત્થ પન ''તિરચ્છાનગતાદીનં અસુચિકરણાદીનિ દિસ્વા કુજ્ઝિત્વાપિ ઉગ્ગિરન્તસ્સ મોક્ખાધિપ્પાયોયેવા''તિ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૪૭૧) વદન્તિ.

તલસત્તિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. અમૂલકસિક્ખાપદવણ્ણના

છટ્ઠસિક્ખાપદં ઉત્તાનમેવ.

અમૂલકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સઞ્ચિચ્ચસિક્ખાપદવણ્ણના

કુક્કુચ્ચં ઉપ્પાદેન્તસ્સાતિ (વજિર॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૪૬૮) સંસયં જનેન્તસ્સ. પરો કુક્કુચ્ચં ઉપ્પાદેતુ વા, મા વા, તં અપ્પમાણં. **મઞ્ઞે**તિ તક્કયામિ. **આદિસદ્દેન** ''વિકાલે મઞ્ઞે તયા ભુત્તં, મજ્જં મઞ્ઞે તયા પીતં, માતુગામેન સદ્ધિં રહો મઞ્ઞે તયા નિસિન્ન''ન્તિઆદીનં (પાચિ॰ ૪૬૬) ગહણં. **અનુપસમ્પન્ને**તિ સામણેરે.

સઞ્ચિચ્ચસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. ઉપસ્સુતિસિક્ખાપદવણ્ણના

સુય્યતીતિ **સુતિ**, સદ્દો, સુતિયા સમીપં **ઉપસ્સુતી**તિ આહ "**સુતિસમીપ**"ન્તિ, સદ્દસમીપન્તિ અત્થો. યત્થ પન ઠિતેન સક્કા હોતિ સદ્દં સોતું , તત્થ તિટ્ઠન્તો સદ્દસમીપે તિટ્ઠતિ નામાતિ આહ "**યત્થ ઠત્વા**"તિઆદિ. અથ વા ઉપેચ્ચ સુય્યતિ એત્થાતિ **ઉપસ્સુતિ**, ઠાનં, યં ઠાનં ઉપગતેન સક્કા હોતિ કથેન્તાનં સદ્દં સોતું, તત્થાતિ એવમ્પેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. **તુરિતગમનેપી**તિ પચ્છતો ગચ્છન્તસ્સ પુરતો ગચ્છન્તાનં સદ્દસવનત્થં સીઘગમનેપિ. **ઓહીયમાનેપી**તિ પુરતો ગચ્છન્તસ્સ પચ્છતો ગચ્છન્તાનં વચનસવનત્થં ઓહીયમાનેપિ.

વૂપસમિસ્સામીતિ ઉપસમં ગમિસ્સામિ, કલહં ન કરિસ્સામિ. **અત્તાનં પરિમોચેસ્સામી**તિ મમ અકારકભાવં કથેત્વા અત્તાનં પરિમોચેસ્સામિ. **સિયા કિરિયન્તિ** કદાચિ સોતુકામતાય ગમનવસેન સમુટ્ઠાનતો સિયા કિરિયં. **સિયા અકિરિયન્તિ** કદાચિ ઠિતટ્ઠાનં આગન્ત્વા મન્તયમાનાનં અજાનાપનવસેન સમુટ્ઠાનતો સિયા અકિરિયં.

ઉપસ્સુતિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. કમ્મપ્પટિબાહનસિક્ખાપદવણ્ણના

ધમ્મિકાનન્તિ ધમ્મેન વિનયેન સત્થુસાસનેન કતત્તા ધમ્મો એતેસુ અત્થીતિ **ધમ્મિકાનિ**, તેસં ધમ્મિકાનં. **કમ્માનન્તિ** ચતુન્નં સઙ્ઘકમ્માનં. તેનાહ "**ધમ્મેના**"તિઆદિ. તત્થ **ધમ્મેના**તિ ભૂતેન વત્થુના. **વિનયેના**તિ ચોદનાય ચેવ સારણાય ચ. **સત્થુસાસનેના**તિ ઞત્તિસમ્પદાય ચેવ અનુસ્સવનાસમ્પદાય ચ. **સમગ્ગસ્સ સઙ્ઘસ્સા**તિ સીમટ્ઠકસઙ્ઘં સોધેત્વા છન્દારહાનં છન્દં આહરિત્વા કત્તબ્બત્તા કાયેન ચેવ ચિત્તેન ચ એકીભૂતસ્સ સઙ્ઘસ્સ. **તં તં વત્થુન્તિ** અવણ્ણભણનાદિં તં તં વત્થુ.

ઓસારેન્તિ સઙ્ઘમજ્ઝં એતેનાતિ **ઓસારણં**. નિસ્સારેન્તિ સઙ્ઘમ્હા એતેનાતિ **નિસ્સારણં**. **ભણ્ડુકમ્મન્તિ** મુણ્ડકરણં, કેસચ્છેદનાપુચ્છનન્તિ અત્થો. કમ્મમેવ લક્ખણં **કમ્મલક્ખણં**. ઓસારણાદયો વિય કમ્મઞ્ચ હુત્વા અઞ્ઞઞ્ચ નામં ન લભતિ, કમ્મમેવ હુત્વા લક્ખીયતીતિ કમ્મલક્ખણન્તિ અત્થો. ''ઓસારણં નિસ્સારણ''ન્તિ (પરિ॰ અટ્ઠ॰ ૪૯૫-૪૯૬) ચેત્થ પદસિલિટ્ઠતાયેતં વુત્તં. પઠમં પન નિસ્સારણા હોતિ, પચ્છા ઓસારણાતિ આહ "**તત્થ કણ્ટકસામણેરસ્સા**"તિઆદિ. **કણ્ટકસામણેરસ્સ નાસના વિય નિસ્સારણા**તિ યથા કણ્ટકસામણેરસ્સ દણ્ડકમ્મનાસના નિસ્સારણા, તથા બુદ્ધસ્સ વા ધમ્મસ્સ વા સઙ્ઘસ્સ વા અવણ્ણં ભણતો, અકપ્પિયં ''કપ્પિય''ન્તિ દીપયતો, મિચ્છાદિટ્ઠિકસ્સ અન્તગ્ગાહિકાય દિટ્ઠિયા સમન્નાગતસ્સ અઞ્ઞસ્સાપિ સામણેરસ્સ –

> ''સઙ્ઘં, ભન્તે, પુચ્છામિ 'અયં ઇત્થન્નામો સામણેરો બુદ્ધસ્સ વા ધમ્મસ્સ વા સઙ્ઘસ્સ વા અવણ્ણવાદી મિચ્છાદિટ્ઠિકો, યં અઞ્ઞે સામણેરા લભન્તિ દિરત્તતિરત્તં ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં સહસેય્યં, તસ્સ અલાભાય નિસ્સારણા રુચ્ચતિ સઙ્ઘસ્સા'તિ. દુતિયમ્પિ...પે॰... તતિયમ્પિ, ભન્તે, સઙ્ઘં પુચ્છામિ 'અયં ઇત્થન્નામો સામણેરો...પે॰... રુચ્ચતિ સઙ્ઘસ્સા'તિ, ચર પિરે વિનસ્સા''તિ (પરિ॰ અટ્ઠ॰ ૪૯૫-૪૯૬) –

કત્તબ્બનાસના નિસ્સારણાતિ અત્થો. **તાદિસંયેવ સમ્માવત્તન્તં દિસ્વા પવેસના ઓસારણા**તિ તાદિસંયેવ અપરેન સમયેન ''અહં, ભન્તે, બાલતાય અઞ્ઞાણતાય અલક્ખિકતાય એવં અકાસિં, સ્વાહં સઙ્ઘં ખમાપેમી''તિ ખમાપેન્તં દિસ્વા યાવતતિયં યાચાપેત્વા –

“સઙ્ઘં, ભન્તે, પુચ્છામિ ‘અયં ઇત્થન્નામો સામણેરો બુદ્ધસ્સ વા ધમ્મસ્સ વા સઙ્ઘસ્સ વા અવણ્ણવાદી મિચ્છાદિટ્ઠિકો, યં અઞ્ઞે સામણેરા લભન્તિ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં દિરત્તતિરત્તં સહસેય્યં, તસ્સ અલાભાય નિસ્સારિતો, સ્વાયં ઇદાનિ સોરતો નિવાતવુત્તિ લજ્જિધમ્મં ઓક્કન્તો હિરોત્તપ્પે પતિટ્ઠિતો કતદણ્ડકમ્મો અચ્ચયં દેસેતિ, ઇમસ્સ સામણેરસ્સ યથા પુરે કાયસમ્ભોગસામગ્ગિદાનં રુચ્ચતિ સઙ્ઘસ્સા’તિ. દુતિયમ્પિ... પે॰... તતિયમ્પિ, ભન્તે, સઙ્ઘં પુચ્છામિ...પે॰... રુચ્ચતિ સઙ્ઘસ્સા”તિ (પરિ॰ અટ્ઠ॰ ૪૯૫-૪૯૬) –

પવેસના ઓસારણાતિ અત્થો.

કેસચ્છેદનાપુચ્છનન્તિ સીમાપરિયાપન્ને ભિક્ખૂ સન્નિપાતાપેત્વા પબ્બજ્જાપેક્ખં તત્થ નેત્વા “સઙ્ઘં, ભન્તે, ઇમસ્સ દારકસ્સ ભણ્ડુકમ્મં આપુચ્છામી”તિ તિક્ખત્તું વા દ્વિક્ખત્તું વા સકિં વા વચનં. ઇધ ચ “ઇમસ્સ દારકસ્સ ભણ્ડુકમ્મં આપુચ્છામા”તિપિ “ઇમસ્સ સમણકરણં આપુચ્છામા”તિપિ “ઇમસ્સ પબ્બાજનં આપુચ્છામા”તિપિ “અયં સમણો હોતુકામો”તિપિ “અયં પબ્બજિતુકામો”તિપિ વત્તું વટ્ટતિયેવ.

મુખરસ્સાતિ મુખેન ખરસ્સ. યં અવન્દિયકમ્મં અનુઞ્ઞાતન્તિ સમ્બન્ધો. **ઊરું વિવરિત્વા દસ્સનાદિવત્થૂસૂ**તિ –

“તેન ખો પન સમયેન છબ્બગ્ગિયા ભિક્ખૂ ભિક્ખુનિયો કદ્દમોદકેન ઓસિઞ્ચન્તિ ‘અપ્પેવ નામ અમ્હેસુ સારજ્જેય્યુ’ન્તિ, કાયં વિવરિત્વા ભિક્ખુનીનં દસ્સેન્તિ, ઊરું વિવરિત્વા ભિક્ખુનીનં દસ્સેન્તિ, અઙ્ગજાતં વિવરિત્વા ભિક્ખુનીનં દસ્સેન્તિ, ભિક્ખુનિયો ઓભાસેન્તિ, ભિક્ખુનીહિ સદ્ધિં સમ્પયોજેન્તિ ‘અપ્પેવ નામ અમ્હેસુ સારજ્જેય્યુ’”ન્તિ (ચૂળવ॰ ૪૧૧) –

ઇમેસુ વત્થૂસુ.

અચ્છિન્નચીવરકાદીનન્તિ અચ્છિન્નચીવરજિણ્ણચીવરનટ્ઠચીવરગિલાનબહુસ્સુતસઙ્ઘભારનિત્થરકાદીનં. **ચીવરાદીની**તિ ચીવરભેસજ્જસેનાસનાદીનિ. **પરિભુઞ્જિતબ્બાની**તિ પરિભુઞ્જિતબ્બાનિ મૂલતચપત્તઅઙ્કુરપુપ્ફફલાદીનિ. **અપનેતબ્બાનિપિ વત્થૂની**તિ આવાસકરણાદિઅત્થં હરિતબ્બાનિપિ છાયૂપગફલૂપગરુક્ખાદીનિ. **તથારૂપં વા ધમ્મિકં કતિકં કરોન્તેહી**તિ ચીવરપિણ્ડપાતત્થાય દિન્નતો આવાસજગ્ગનાદિકં તાદિસં વા અઞ્ઞમ્પિ ધમ્મિકં કતિકં કરોન્તેહિ.

નેવ સુત્તં આગચ્છતીતિ ન માતિકા આગચ્છતિ. **નો સુત્તવિભઙ્ગો**તિ વિનયોપિ ન પગુણો. **બ્યઞ્જનચ્છાયાય અત્થં પટિબાહતી**તિ (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૨૩૩) બ્યઞ્જનમત્તમેવ ગહેત્વા અત્થં પટિસેધેતિ. જાતરૂપરજતખેત્તવત્થુપ્પટિગ્ગહણાદીસુ વિનયધરેહિ ભિક્ખૂહિ આપત્તિયા કારિયમાને દિસ્વા “કિં ઇમે આપત્તિયા કારેથ, નનુ ‘જાતરૂપરજતપ્પટિગ્ગહણા પટિવિરતો હોતી’તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૧૦, ૧૯૪) એવં સુત્તે પટિવિરતિમત્તમેવ વુત્તં, નત્થિ એત્થ આપત્તી”તિ વદતિ. અપરો ધમ્મકથિકો સુત્તસ્સ આગતત્તા ઓલમ્બેત્વા નિવાસેન્તાનં આપત્તિયા આરોપિયમાનાય “કિં ઇમેસં આપત્તિં આરોપેથ, નનુ ‘પરિમણ્ડલં નિવાસેસ્સામીતિ સિક્ખા કરણીયા’તિ (પાચિ॰ ૫૭૬) એવં સિક્ખાકરણમત્તમેવ વુત્તં, નત્થિ એત્થ આપત્તી”તિ વદતિ. **ઉબ્બાહિક વિનિચ્છયે**તિ સમથક્ખન્ધકે વુત્તઉબ્બાહિકવિનિચ્છયે “સીલવા હોતી”તિઆદિકાય હિ દસઙ્ગસમ્પત્તિયા સમન્નાગતે દ્વે તયો ભિક્ખૂ ઉચ્ચિનિત્વા વિનિચ્છયો **ઉબ્બાહિકવિનિચ્છયો**તિ દટ્ઠબ્બો.

પવારણપ્પચ્ચુક્કટ્ઠનાતિ પવારણાય ઉક્કસ્સના, ઉદ્ધં કડ્ઢનાતિ અત્થો. **તિણવત્થારકસમથે સબ્બસઙ્ગાહિકઞત્તિ ચા**તિ ''સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો, અમ્હાકં ભણ્ડનજાતાનં...પે॰... ઠપેત્વા ગિહિપ્પટિસંયુત્ત''ન્તિ (ચૂળવ॰ ૨૧૨-૨૧૩) એવં તિણવત્થારકસમથે કતા સબ્બપઠમા **સબ્બસઙ્ગાહિકઞત્તિ** ચ.

અલાભાય પરિસક્કનાદિકેહીતિ ચતુન્નં પચ્ચયાનં અલાભત્થાય પયોગકરણાદિકેહિ. **આદિસદ્દેન** ''અનત્થાય પરિસક્કનં, અનાવાસાય પરિસક્કનં, અક્કોસનપરિભાસનં, ભિક્ખૂ ભિક્ખૂહિ ભેદનં, બુદ્ધસ્સ અવણ્ણભણનં, ધમ્મસ્સ અવણ્ણભણનં, સઙ્ઘસ્સ અવણ્ણભણન''ન્તિ (ચૂળવ॰ ૨૬૫) અવસેસં સત્તઙ્ગં સઙ્ગણ્હાતિ. **અટ્ઠહઙ્ગેહિ સમન્નાગતસ્સા**તિ અટ્ઠહિ ચેવ અઙ્ગેહિ એકેકેનપિ અઙ્ગેન ચ સમન્નાગતસ્સ. **અસમ્ભોગકરણત્થ**ન્તિ તેન દિન્નસ્સ દેય્યધમ્મસ્સ અપ્પટિગ્ગહણત્થં. **પત્તનિક્કુજ્જનવસેના**તિ કમ્મવાચાય પત્તનિક્કુજ્જનવસેન, ન અધોમુખટ્ઠપનવસેન. **પત્તુક્કુજ્જનવસેના**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **તસ્સેવા**તિ યો પત્તનિક્કુજ્જનવસેન કતનિસ્સારણો, તસ્સેવ ઉપાસકસ્સ. **સમ્માવત્તન્તસ્સા**તિ યેન સમન્નાગતસ્સ પત્તુક્કુજ્જનં, તેન સમન્નાગતસ્સ. **સા**તિ યથાવુત્તા નિસ્સારણા, ઓસારણા ચ.

સૂચિયાદિઅપ્પમત્તકં તંતદત્થિકાનં વિસ્સજ્જેતિ દેતીતિ **અપ્પમત્તકવિસ્સજ્જકો. સાટિયગ્ગાહાપકો**તિ વસ્સિકસાટિયગ્ગાહાપકો. કમ્મં કરોન્તે આરામિકે પેસનત્થાય દાતબ્બા સમ્મુતિ **આરામિકપેસકસમ્મુતિ**. એસ નયો **સામણેરપેસકસમ્મુતી**તિ એત્થાપિ.

તજ્જનીયકમ્માદીનં સત્તન્નન્તિ તજ્જનીયં, નિયસં, પબ્બાજનીયં, પટિસારણીયં, તિવિધઞ્ચ ઉક્ખેપનીયન્તિ તજ્જનીયાદીનં સત્તન્નં. **અટ્ઠયાવતતિયકા**તિ ભિક્ખૂનં વસેન ચત્તારો, ભિક્ખુનીનં વસેન ચત્તારોતિ અટ્ઠ સઙ્ઘાદિસેસા.

ઞત્તિકમ્માદિવસેનાતિ ઞત્તિકમ્મઞત્તિદુતિયકમ્મઞત્તિચતુત્થકમ્મવસેન. ''કરિયમાનં દળ્હતરં હોતિ, તસ્મા કાતબ્બ''ન્તિ એકચ્ચે વદન્તિ. એવં પન સતિ કમ્મસઙ્કરો હોતિ, તસ્મા ન કાતબ્બન્તિ પટિક્ખિત્તમેવ. સચે પન અક્ખરપરિહીનં વા પદપરિહીનં વા દુરુત્તપદં વા હોતિ, તસ્સ સોધનત્થં પુનપ્પુનં વત્તું વટ્ટતિ. ઇદં અકુપ્પકમ્મસ્સ દળ્હીકમ્મં હોતિ, કુપ્પકમ્મે કમ્મં હુત્વા તિટ્ઠતિ. **સકલક્ખણેનેવા**તિ ઞત્તિઞ્ચ ચતસ્સો ચ કમ્મવાચાયો સાવેત્વાવ. **ન સેસકમ્મવસેના**તિ અપલોકનકમ્માદિના અવસેસકમ્મવસેન ન કાતબ્બં.

કમ્મપ્પટિબાહનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. છન્દંઅદત્વાગમનસિક્ખાપદવણ્ણના

આરોચિતં વત્થુ અવિનિચ્છિતન્તિ આરોચિતવત્થુ આપત્તિકભાવેન ન વિનિચ્છિતં. એત્થ ચ ચોદકેન ચ ચુદિતકેન ચ અત્તનો કથા કથિતા, અનુવિજ્જકો સમ્મતો, એત્તાવતા વત્થુમેવ આરોચિતં હોતીતિ દટ્ઠબ્બં. **છન્દં અદત્વા ઉટ્ઠાયાસના પક્કમેય્યા**તિ ''કથં ઇદં કમ્મં કુપ્પં અસ્સ, વગ્ગં અસ્સ, ન કરેય્યા''તિ (પાચિ॰ ૪૮૧) ઇમિના અધિપ્પાયેન છન્દં અદત્વા નિસિન્નાસનતો ઉટ્ઠાય ગચ્છેય્ય. તેનાહ ''**યો ભિક્ખૂ**''તિઆદિ. **કિરિયાકિરિય**ન્તિ એત્થ ગમનં **કિરિયં**, છન્દસ્સ અદાનં **અકિરિયં**.

છન્દંઅદત્વાગમનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. દુબ્બલસિક્ખાપદવણ્ણના

યથાસન્થુતન્તિ યથામિત્તં. તેનાહ ''**યો યો**''તિ આદિ. તત્થ **મિત્તસન્દિટ્ઠસમ્ભત્તવસે**નાતિ મિત્તસન્દિટ્ઠસમ્ભત્તાનં વસેન. તત્થ **મિત્તા** મિત્તાવ. **સન્દિટ્ઠા** તત્થ તત્થ સઙ્ગમ્મ દિટ્ઠમત્તા નાતિદળ્હમિત્તા. **સમ્ભત્તા** સુટ્ઠુ ભત્તા સિનેહવન્તો દળ્હમિત્તાતિ દટ્ઠબ્બા.

પઞ્ચ ગરુભણ્ડાનીતિ રાસિવસેન પઞ્ચ ગરુભણ્ડાનિ, સરૂપવસેન પનેતાનિ બહૂનિ હોન્તિ. તેનાહ ''**રાસિવસેન પઞ્ચ ગરુભણ્ડાનિ વુત્તાની**''તિ. **આરામો** (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૨૧; વિ॰ સઙ્ગ॰ અટ્ઠ॰ ૨૨૭) નામ પુપ્ફારામો વા ફલારામો વા. **આરામવત્થુ** નામ તેસંયેવ આરામાનં અત્થાય પરિચ્છિન્દિત્વા ઠપિતોકાસો, તેસુ વા આરામેસુ વિનટ્ઠેસુ તેસં પોરાણકભૂમિભાગો . **વિહારો** નામ યં કિઞ્ચિ પાસાદાદિસેનાસનં. **વિહારવત્થુ** નામ તસ્સ પતિટ્ઠાનોકાસો. **મઞ્ચો** નામ મસારકો બુન્દિકાબદ્ધો, કુળીરપાદકો, આહચ્ચપાદકોતિ ઇમેસં પુબ્બે વુત્તાનં ચતુન્નં મઞ્ચાનં અઞ્ઞતરો. **પીઠં** નામ મસારકાદીનંયેવ ચતુન્નં પીઠાનં અઞ્ઞતરં. **ભિસિ** નામ ઉણ્ણભિસિઆદીનં પઞ્ચન્નં ભિસીનં અઞ્ઞતરા. **બિબ્બોહનં** નામ રુક્ખતૂલલતાતૂલપોટકિતૂલાનં અઞ્ઞતરેન પુણ્ણં. **લોહકુમ્ભી** નામ કાળલોહેન વા તમ્બલોહેન વા યેન કેનચિ લોહેન કતા કુમ્ભી. **લોહભાણકા**દીસુપિ એસેવ નયો. એત્થ પન **ભાણક**ન્તિ અરઞ્જરો વુચ્ચતિ. **વારકો**તિ ઘટો. **કટાહં** કટાહમેવ. **વાસિ**આદીસુ, **વલ્લિ**આદીસુ ચ દુવિઞ્ઞેય્યં નામ નત્થિ. એવં –

દ્વિસઙ્ગહાનિ દ્વે હોન્તિ, તતિયં ચતુસઙ્ગહં;
ચતુત્થં નવકોટ્ઠાસં, પઞ્ચમં અટ્ઠભેદનં.

ઇતિ પઞ્ચહિ રાસીહિ, પઞ્ચનિમ્મલલોચનો;
પઞ્ચવીસવિધં નાથો, ગરુભણ્ડં પકાસયિ. (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૨૧; વિ॰ સઙ્ગ॰ અટ્ઠ॰ ૨૨૭);

વિસ્સજ્જેતું વા વિભજિતું વા ન વટ્ટતીતિ મૂલચ્છેજ્જવસેન વિસ્સજ્જેતું વા વિભજિતું વા ન વટ્ટન્તિ. પરિવત્તનવસેન પન વિસ્સજ્જન્તસ્સ, વિભજન્તસ્સ ચ અનાપત્તિ. તેનાહ ''**થાવરેના**''તિઆદિ. તત્થ **થાવરેન થાવર**ન્તિ આરામઆરામવત્થુવિહારવિહારવત્થુના આરામં આરામવત્થું વિહારં વિહારવત્થું. **ઇતરે**નાતિ અથાવરેન, પચ્છિમરાસિત્તયેનાતિ વુત્તં હોતિ. **અકપ્પિયે**નાતિ સુવણ્ણમયમઞ્ચાદિના ચેવ અકપ્પિયભિસિબિબ્બોહનેહિ ચ. **મહગ્ઘકપ્પિયે**નાતિ દન્તમયમઞ્ચાદિના ચેવ પાવારાદિના ચ. **ઇતર**ન્તિ અથાવરં. **કપ્પિયપરિવત્તનેન પરિવત્તેતુ**ન્તિ યથા અકપ્પિયં ન હોતિ, એવં પરિવત્તેતું.

તત્રાયં પરિવત્તનનયો (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૨૧; વિ॰ સઙ્ગ॰ અટ્ઠ॰ ૨૨૮) – સઙ્ઘસ્સ નાળિકેરારામો દૂરે હોતિ, કપ્પિયકારકાવ બહુતરં ખાદન્તિ, યમ્પિ ન ખાદન્તિ, તતો સકટવેતનં દત્વા અપ્પમેવ આહરન્તિ. અઞ્ઞેસં પન તસ્સારામસ્સ અવિદૂરે ગામવાસીનં મનુસ્સાનં વિહારસ્સ સમીપે આરામો હોતિ, તે સઙ્ઘં ઉપસઙ્કમિત્વા સકેન આરામેન તં આરામં યાચન્તિ, સઙ્ઘેન ''રુચ્ચતિ સઙ્ઘસ્સા''તિ અપલોકેત્વા સમ્પટિચ્છિતબ્બો. સચેપિ ભિક્ખૂનં રુક્ખસહસ્સં હોતિ, મનુસ્સાનં પઞ્ચસતાનિ, ''તુમ્હાકં આરામો ખુદ્દકો''તિ ન વત્તબ્બં. કિઞ્ચાપિ અયં ખુદ્દકો, અથ ખો ઇતરતો બહુતરં આયં દેતિ. સચેપિ સમકમેવ દેતિ , એવમ્પિ ઇચ્છિતિચ્છિતક્ખણે પરિભુઞ્જિતું સક્કાતિ ગહેતબ્બમેવ. સચે પન મનુસ્સાનં બહુતરા રુક્ખા હોન્તિ, ''નનુ તુમ્હાકં બહુતરા રુક્ખા''તિ વત્તબ્બં. સચે ''અતિરેકં અમ્હાકં પુઞ્ઞં હોતુ, સઙ્ઘસ્સ દેમા''તિ વદન્તિ, જાનાપેત્વા સમ્પટિચ્છિતું વટ્ટતિ. ભિક્ખૂનં રુક્ખા ફલધારિનો, મનુસ્સાનં રુક્ખા ન તાવ ફલં ગણ્હન્તિ. કિઞ્ચાપિ ન ગણ્હન્તિ, ન ચિરેન ગણ્હિસ્સન્તીતિ

સમ્પટિચ્છિતબ્બમેવ. મનુસ્સાનં રુક્ખા ફલધારિનો, ભિક્ખૂનં રુક્ખા ન તાવ ફલં ગણ્હન્તિ, ‘‘નનુ તુમ્હાકં રુક્ખા ફલધારિનો’’તિ વત્તબ્બં. સચે ‘‘ગણ્હથ, ભન્તે, અમ્હાકં પુઞ્ઞં ભવિસ્સતી’’તિ દેન્તિ, જાનાપેત્વા સમ્પટિચ્છિતું વટ્ટતિ. એવં આરામેન આરામો પરિવત્તેતબ્બો, એતેનેવ નયેન આરામવત્થુપિ વિહારોપિ વિહારવત્થુપિ આરામેન પરિવત્તેતબ્બં. આરામવત્થુના ચ મહન્તેન વા ખુદ્દકેન વા આરામં આરામવત્થું વિહારં વિહારવત્થુન્તિ.

કથં વિહારેન (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૨૧; વિ॰ સઙ્ગ॰ અટ્ઠ॰ ૨૨૮) વિહારો પરિવત્તેતબ્બો? સઙ્ઘસ્સ અન્તોગામે ગેહં હોતિ, મનુસ્સાનં વિહારમજ્ઝે પાસાદો, ઉભોપિ અગ્ઘેન સમકા. સચે મનુસ્સા તેન પાસાદેન તં ગેહં યાચન્તિ, સમ્પટિચ્છિતું વટ્ટતિ. ભિક્ખૂનં ચે મહગ્ઘતરં ગેહં હોતિ, ‘‘મહગ્ઘતરં અમ્હાકં ગેહ’’ન્તિ વુત્તે ‘‘કિઞ્ચાપિ મહગ્ઘતરં પબ્બજિતાનં અસારુપ્પં, ન સક્કા તત્થ પબ્બજિતેહિ વસિતું, ઇદં પન સારુપ્પં, ગણ્હથા’’તિ વદન્તિ, એવમ્પિ સમ્પટિચ્છિતું વટ્ટતિ. સચે પન મનુસ્સાનં મહગ્ઘં હોતિ ‘‘નનુ તુમ્હાકં ગેહં મહગ્ઘ’’ન્તિ વત્તબ્બં. ‘‘હોતુ, ભન્તે, અમ્હાકં પુઞ્ઞં ભવિસ્સતિ, ગણ્હથા’’તિ વુત્તે પન સમ્પટિચ્છિતું વટ્ટતિ. એવં વિહારેન વિહારો પરિવત્તેતબ્બો. એતેનેવ નયેન વિહારવત્થુપિ આરામોપિ આરામવત્થુપિ વિહારેન પરિવત્તેતબ્બં. વિહારવત્થુના ચ મહગ્ઘેન વા અપ્પગ્ઘેન વા વિહારં વિહારવત્થું આરામં આરામવત્થું. એવં તાવ **થાવરેન થાવરપરિવત્તનં** વેદિતબ્બં.

ઇતરેન ઇતરપરિવત્તને પન મઞ્ચપીઠં મહન્તં વા હોતુ, ખુદ્દકં વા (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૨૧; વિ॰ સઙ્ગ॰ અટ્ઠ॰ ૨૨૮), અન્તમસો ચતુરઙ્ગુલપાદકં ગામદારકેહિ પંસ્વાગારકેસુ કીળન્તેહિ કતમ્પિ સઙ્ઘસ્સ દિન્નકાલતો પટ્ઠાય ગરુભણ્ડં હોતિ. સચેપિ રાજા વા રાજમહામત્તાદયો વા એકપ્પહારેનેવ મઞ્ચસતં વા મઞ્ચસહસ્સં વા દેન્તિ, સબ્બે કપ્પિયમઞ્ચા સમ્પટિચ્છિતબ્બા, સમ્પટિચ્છિત્વા વુડ્ઢપ્પટિપાટિયા ‘‘સઙ્ઘિકપરિભોગેન પરિભુઞ્જથા’’તિ દાતબ્બા, ન પુગ્ગલિકપરિભોગેન દાતબ્બા. અતિરેકમઞ્ચે ભણ્ડાગારાદીસુ પઞ્ઞપેત્વા પત્તચીવરં નિક્ખિપિત્વા પરિભુઞ્જિતુમ્પિ વટ્ટતિ. બહિસીમાય ‘‘સઙ્ઘસ્સ દેમા’’તિ દિન્નમઞ્ચો સઙ્ઘત્થેરસ્સ વસનટ્ઠાને દાતબ્બો. તત્થ ચે બહૂ મઞ્ચા હોન્તિ, મઞ્ચેન કમ્મં નત્થિ. યસ્સ વસનટ્ઠાને કમ્મં અત્થિ, તત્થ ‘‘સઙ્ઘિકપરિભોગેન પરિભુઞ્જથા’’તિ દાતબ્બો, ન પુગ્ગલિકભોગેન. મહગ્ઘેન સતગ્ઘનકેન વા સહસ્સગ્ઘનકેન વા મઞ્ચેન અઞ્ઞં મઞ્ચસતં લભતિ, પરિવત્તેત્વા ગહેતબ્બં. ન કેવલં મઞ્ચેન મઞ્ચોયેવ, આરામઆરામવત્થુવિહારવિહારવત્થુપીઠભિસિબિબ્બોહનાનિપિ પરિવત્તેતું વટ્ટતિ. એસેવ નયો **પીઠભિસિબિબ્બોહનેસુ**પિ. **વરસેનાસનાદીનં સંરક્ખણત્થ**ન્તિ સચે દુબ્ભિક્ખં હોતિ, ભિક્ખૂ પિણ્ડપાતેન ન યાપેન્તિ, એત્થ રાજરોગચોરભયાનિ, અઞ્ઞત્થ ગચ્છન્તાનં વિહારા પલુજ્જન્તિ, તાલનાળિકેરાદિકે વિનાસેન્તિ, સેનાસનપચ્ચયં સન્ધાય યાપેતું સક્કા હોતિ, એવરૂપે કાલે વરસેનાસનાદીનં સંરક્ખણત્થં. **લામકાનિ વિસ્સજ્જેતુ**ન્તિ લામકં લામકં વિસ્સજ્જેતું, લામકકોટિયા વિસ્સજ્જેતુન્તિ અધિપ્પાયો. **વિસ્સજ્જેત્વા પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતી**તિ વિસ્સજ્જેત્વા તતો લદ્ધયાગુભત્તચીવરાદીનિ પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ. **કાળલોહતમ્બલોહકંસલોહવટ્ટલોહાન**ન્તિ એત્થ **કંસલોહં, વટ્ટલોહઞ્ચ** કિત્તિમલોહં. તીણિ હિ કિત્તિમલોહાનિ કંસલોહં, વટ્ટલોહં, આરકૂટન્તિ. તત્થ તિપુતમ્બે મિસ્સેત્વા કતં **કંસલોહં**, સીતતમ્બે મિસ્સેત્વા કતં **વટ્ટલોહં**, રસકતમ્બે મિસ્સેત્વા કતં **આરકૂટં**. તેન વુત્તં ‘‘કંસલોહં, વટ્ટલોહઞ્ચ કિત્તિમલોહ’’ન્તિ. **તતો અતિરેક**ન્તિ તતો અતિરેકગ્ઘનકો.

સરકોતિ મજ્ઝે મકુળં દસ્સેત્વા મુખવટ્ટિવિત્થતં કત્વા પિટ્ઠિતો નામેત્વા કાતબ્બં એકં ભાજનં. ‘‘સરાવ’’ન્તિપિ વદન્તિ. **આદિ**સદ્દેન કઞ્ચનકાદીનં ગિહિઉપકરણાનં ગહણં. તાનિ હિ ખુદ્દકાનિપિ ગરુભણ્ડાનેવ ગિહિઉપકરણત્તાતિ. **પિ**-સદ્દેન પગેવ મહન્તાનીતિ દસ્સેતિ. ઇમાનિ પન ભાજનીયાનિ ભિક્ખૂપકરણત્તાતિ અધિપ્પાયો. યથા ચ એતાનિ, એવં કુણ્ડિકાપિ ભાજનીયા. વક્ખતિ હિ ‘‘યથા ચ મત્તિકાભણ્ડે, એવં લોહભણ્ડેપિ કુણ્ડિકા ભાજનીયકોટ્ઠાસમેવ ભજતી’’તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ દુબ્બલસિક્ખાપદવણ્ણના). **સઙ્ઘિકપરિભોગેના**તિ આગન્તુકાનં

વુટ્ઠતરાનં દત્વા પરિભોગેન. **ગિહિવિકટાતિ** ગિહીહિ વિકતા પઞ્ઞત્તા, અત્તનો વા સન્તકકરણેન વિરૂપં કતા. **પુગ્ગલિકપરિભોગેન ન વટ્ટતીતિ** આગન્તુકાનં અદત્વા અત્તનો સન્તકં વિય ગહેત્વા પરિહરિત્વા પરિભુઞ્જિતું ન વટ્ટતિ. **પિપ્ફલિકોતિ** કત્તરિ. **આરકણ્ટકં** સૂચિવેધકં. **તાળં** યન્તં. **કત્તરયટ્ઠિવેધકો** કત્તરયટ્ઠિવલયં. **યથા તથા ઘનકતં લોહન્તિ** લોહવટ્ટિ લોહગુળો લોહપિણ્ડિ લોહચક્કલિકન્તિ એવં ઘનકતં લોહં. **ખીરપાસાણમયાનીતિ** મુદુકખીરવણ્ણપાસાણમયાનિ.

ગિહિવિકટાનિપિ ન વટ્ટન્તિ અનામાસત્તા. **પિ**-સદ્દેન પગેવ સઙ્ઘિકપરિભોગેન વા પુગ્ગલિકપરિભોગેન વાતિ દસ્સેતિ. સેનાસનપરિભોગો પન સબ્બકપ્પિયો. તસ્મા જાતરૂપાદિમયા સબ્બેપિ સેનાસનપરિક્ખારા આમાસા. તેનાહ "**સેનાસનપરિભોગે પના**"તિઆદિ.

સેસાતિ તતો મહત્તરી વાસિ. **યા પનાતિ** યા કુદારી પન. **કુદાલો** અન્તમસો ચતુરઙ્ગુલમત્તોપિ ગરુભણ્ડમેવ. **નિખાદનં** ચતુરસ્સમુખં વા હોતુ, દોણિમુખં વા વઙ્કં વા ઉજુકં વા, અન્તમસો સમ્મુઞ્જનિદણ્ડકવેધનમ્પિ દણ્ડબન્ધં ચે, ગરુભણ્ડમેવ. તેનાહ "**કુદાલો દણ્ડબન્ધનિખાદનં વા અગરુભણ્ડં નામ નત્થી**"તિ. **સિપાટિકા** નામ ખુરકોસો. સિખરં પન દણ્ડબન્ધનિખાદનં અનુલોમેતીતિ આહ "**સિખરમ્પિ નિખાદનેનેવ સઙ્ગહિત**"ન્તિ. સચે તમ્પિ પન અદણ્ડકં ફલમત્તં, ભાજનીયં. **ઉપક્ખરેતિ** વાસિઆદિભણ્ડાનિ.

પત્તબન્ધકો નામ પત્તસ્સ ગણ્ઠિકાદિકારકો. "પટિમાસુવણ્ણાદિપત્તકારકો"તિપિ વદન્તિ. તિપુચ્છેદનકસત્થં, સુવણ્ણચ્છેદનકસત્થં, કતપરિકમ્મચમ્મચ્છિન્દનકખુદ્દકસત્થન્તિ ઇમાનિ ચેત્થ તીણિ પિપ્ફલિકં અનુલોમેન્તીતિ આહ "**અયં પન વિસેસો**"તિઆદિ. **ઇતરાનીતિ** મહાકત્તરિઆદીનિ.

અટ્ઠબાહુપ્પમાણાતિ (સારત્થ॰ ટી॰ ચૂળવગ્ગ ૩.૩૨૧) કપ્પરતો પટ્ઠાય યાવ અંસકૂટપ્પમાણા, વિદત્થિચતુરઙ્ગુલપ્પમાણાતિ વુત્તં હોતિ. **તત્થજાતકાતિ** સઙ્ઘિકભૂમિયં જાતા. આરક્ખસંવિધાનેન રક્ખિતત્તા રક્ખિતા ચ સા મઞ્જૂસાદીસુ પક્ખિત્તં વિય યથા તં ન નસ્સતિ, એવં ગોપનતો ગોપિતા ચાતિ **રક્ખિતગોપિતા**. તત્થજાતકાપિ પન અરક્ખિતા ગરુભણ્ડમેવ ન હોતિ. "**સઙ્ઘકમ્મે ચ ચેતિયકમ્મે ચ કતે**"તિ ઇમિના સઙ્ઘસન્તકેન ચેતિયસન્તકં રક્ખિતું, પરિવત્તિતુઞ્ચ વટ્ટતીતિ દીપેતિ. **સુત્તં પનાતિ** વટ્ટિતઞ્ચેવ અવટ્ટિતઞ્ચ સુત્તં.

અટ્ઠઙ્ગુલસૂચિદણ્ડમત્તોતિ અન્તમસો દીઘસો અટ્ઠઙ્ગુલમત્તો, પરિણાહતો સીહળપણ્ણસૂચિદણ્ડમત્તો. **એત્થાતિ** વેળુભણ્ડે. દટ્ઠં ગેહં યેસં તેતિ **દટ્ઠગેહા**. **ન વારેતબ્બાતિ** "મા ગણ્હિત્વા ગચ્છથા"તિ ન નિસેધેતબ્બા. દેસન્તરગતેન સમ્પત્તવિહારે સઙ્ઘિકાવાસે ઠપેતબ્બા.

અવસેસઞ્ચ છદનતિણન્તિ મુઞ્જપબ્બજેહિ અવસેસં યં કિઞ્ચિ છદનતિણં. યત્થ પન તિણં નત્થિ, તત્થ પણ્ણેહિ છાદેન્તિ (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૨૧). તસ્મા પણ્ણમ્પિ તિણેનેવ સઙ્ગહિતન્તિ આહ "**છદનતિણસઙ્ખેપગતેસૂ**"તિઆદિ. **અટ્ઠઙ્ગુલપ્પમાણોપીતિ** વિત્થારતો અટ્ઠઙ્ગુલપ્પમાણો. લિખિતપોત્થકો પન ગરુભણ્ડં ન હોતિ.

વેળુમ્હિ વુત્તપ્પમાણોતિ "અટ્ઠઙ્ગુલસૂચિદણ્ડકમત્તોપી"તિ વેળુભણ્ડે વુત્તપ્પમાણો. **સઙ્ઘસ્સ દિન્નો વાતિ** દારુદુલ્લભટ્ઠાને સઙ્ઘસ્સ દિન્નો વા. કુરુન્દિયં વુત્તક્કમેન દારુભણ્ડવિનિચ્છયં વત્વા ઇદાનિ મહાઅટ્ઠકથાયં વુત્તક્કમેન વત્તું "**અપિચા**"તિઆદિમાહ. **આસન્દિકાદીનીતિ** એત્થ **આસન્દિકોતિ** ચતુરસ્સપીઠં વુચ્ચતિ. "ઉચ્ચકમ્પિ આસન્દિક"ન્તિ વચનતો એકતોભાગેન દીઘપીઠમેવ હિ અટ્ઠઙ્ગુલપાદકં વટ્ટતિ. ચતુરસ્સાસન્દિકો પન

પમાણાતિક્કન્તોપિ વટ્ટતીતિ વેદિતબ્બો. **આદિસદ્દેન** ‘‘સત્તઙ્ગો, ભદ્દપીઠકં, એળકપાદકપીઠં, આમલકવટ્ટકપીઠં, ફલકં, કોચ્છં, પલાલપીઠક’’ન્તિ (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૨૧) ઇમે સઙ્ગણ્હન્તીતિ વેદિતબ્બં. તેનાહ ‘‘**અન્તમસો**’’તિઆદિ. **પણ્ણેહિ વા**તિ કદલિપણ્ણાદીહિ વા. બ્યગ્ઘચમ્મોનદ્ધમ્પિ વાળરૂપપરિક્ખિત્તં રતનપરિસિબ્બિતં કોચ્છકં ગરુભણ્ડમેવ.

ઘટ્ટનફલકં નામ યત્થ ઠપેત્વા રજિતચીવરં હત્થેન ઘટ્ટેન્તિ. **ઘટ્ટનમુગ્ગરો** નામ અનુવાતાદિઘટ્ટનકોતિ વદન્તિ. **દણ્ડમુગ્ગરો** નામ યેન રજિતચીવરં પોથેન્તિ. **અમ્બણ**ન્તિ ફલકેહિ પોક્ખરણી વિય કતં પાનીયભાજનં. **રજનદોણી**તિ પક્કરજનં આકિરિત્વા ઠપનભાજનં.

અકપ્પિયચમ્મન્તિ સીહાદીનં ચમ્મં. ‘‘**ભૂમત્થરણં કાતું વટ્ટતી**’’તિ ઇદં અકપ્પિયચમ્મં સન્ધાય વુત્તં. ‘‘**પચ્ચત્થરણગતિક**’’ન્તિ ઇમિના મઞ્ચપીઠેપિ અત્થરિતું વટ્ટતીતિ દીપેતિ. પાવારાદિપચ્ચત્થરણમ્પિ ગરુભણ્ડન્તિ એકે. નોતિ અપરે. વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં. **કપ્પિયચમ્માની**તિ મિગાદીનં ચમ્માનિ.

સબ્બં ચક્કયુત્તયાનન્તિ રથસકટાદિકં સબ્બચક્કયુત્તયાનં. વિસઙ્ખરિતચક્કં પન યાનં ભાજનીયં. **અનુઞ્ઞાતવાસિ** નામ યા સિપાટિકાય પક્ખિપિત્વા પરિહરિતું સક્કાતિ વુત્તા. **મુટ્ઠિપણ્ણ**ન્તિ તાલપત્તં. તઞ્હિ મુટ્ઠિના ગહેત્વા પરિહરન્તીતિ ‘‘મુટ્ઠિપણ્ણ’’ન્તિ વુચ્ચતિ. **મુટ્ઠિપણ્ણ**ન્તિ છત્તચ્છદનપણ્ણમેવાતિ કેચિ. **અરણિસહિત**ન્તિ અરણિયુગળં, ઉત્તરારણી, અધરારણીતિ અરણિદ્વયન્તિ અત્થો.

ફાતિકમ્મં કત્વાતિ અન્તમસો તંઅગ્ઘનકવાલિકાયપિ થાવરં વડ્ઢિકમ્મં કત્વા. ફાતિકમ્મં અકત્વા ગણ્હન્તેન તત્થેવ વલઞ્જેતબ્બો. ગમનકાલે સઙ્ઘિકે આવાસે ઠપેત્વા ગન્તબ્બં. અસતિયા ગહેત્વા ગતેન પહિણિત્વા દાતબ્બો. દેસન્તરગતેન સમ્પત્તવિહારે સઙ્ઘિકાવાસે ઠપેતબ્બો. **એત્થા**તિ મત્તિકાભણ્ડે. **કુણ્ડિકા**તિ અયોકુણ્ડિકા ચેવ તમ્બલોહકુણ્ડિકા ચ. **ભાજનીયકોટ્ઠાસમેવ ભજતી**તિ ભાજનીયપક્ખમેવ સેવતિ, ન તુ ગરુભણ્ડન્તિ અત્થો. કઞ્ચનકો પન ગરુભણ્ડમેવાતિ અધિપ્પાયો. **ઇતર**ન્તિ ગરુભણ્ડં.

દુબ્બલસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૨. પરિણામનસિક્ખાપદવણ્ણના

દ્વાદસમે ન કિઞ્ચિ વત્તબ્બં અત્થિ.

પરિણામનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સહધમ્મિકવગ્ગો અટ્ઠમો.

૯. રતનવગ્ગો

૧. અન્તેપુરસિક્ખાપદવણ્ણના

અનિક્ખન્તરાજકે અનિગ્ગતરતનકેતિ એત્થ ‘‘સયનિઘરે’’તિ પાઠસેસો દટ્ઠબ્બોતિ આહ ‘‘**અનિક્ખન્તો રાજા ઇતો**’’તિઆદિ. તત્થ **ઇતો**તિ સયનિઘરતો. **સયનિઘરે**તિ સયનીયઘરે. યત્થ રઞ્ઞો સયનં પઞ્ઞત્તં હોતિ, અન્તમસો

સાણિપાકારપરિક્ખિત્તમ્પિ, તસ્મિન્તિ વુત્તં હોતિ. રતિજનનટ્ઠેન **રતનં**, હત્થિઆદિ. ઇધ પન ઇત્થિરતનં અધિપ્પેતન્તિ આહ “**રતનં વુચ્ચતિ મહેસી**”તિ.

ઉભોસૂતિ રાજમહેસીસુ. **કિરિયાકિરિયન્તિ** એત્થ ઇન્દખીલાતિક્કમો **કિરિયં**, અપ્પટિસંવિદિતં **અકિરિયન્તિ** દટ્ઠબ્બં.

અન્તેપુરસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. રતનસિક્ખાપદવણ્ણના

મુત્તાદિદસવિધન્તિ ‘‘મુત્તા મણિ વેળુરિયો સઙ્ખો સિલા પવાળં રજતં જાતરૂપં લોહિતઙ્કો મસારગલ્લ’’ન્તિ (પાચિ॰ ૫૦૬) દસવિધં રતનં. **અજ્ઝાવસથે**તિ ગેહે. તેનાહ “**પરિક્ખિત્તસ્સા**”તિઆદિ, પરિક્ખિત્તસ્સ આવસથસ્સાતિ અત્થો. **આવસથો**તિ ચેત્થ અન્તોગામે નિવિટ્ઠગેહં અધિપ્પેતં. આરામે નિવિટ્ઠગેહં પન અજ્ઝારામગ્ગહણેનેવ ગહિતં. “**આવસથો**તિ ચેત્થ અન્તોઆરામે વા હોતુ, અઞ્ઞત્થ વા, અત્તનો વસનટ્ઠાનં વુચ્ચતી’’તિ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૫૦૬) કેચિ. **સબ્બેસમ્પિ અત્થાય દુક્કટમેવા**તિ અત્તનો વા તેસં સઙ્ઘાદીનં વા અત્થાય ઉગ્ગણ્હન્તસ્સ વા ઉગ્ગણ્હાપેન્તસ્સ વા દુક્કટમેવ. સચે પન માતાપિતૂનં સન્તકં અવસ્સં પટિસામેતબ્બં કપ્પિયભણ્ડં હોતિ, અત્તનો અત્થાય ગહેત્વા પટિસામેતબ્બન્તિ આહ “**તાદિસં પના**”તિઆદિ. **તાદિસન્તિ** યં માતાપિતૂનં સન્તકં અવસ્સં પટિસામેતબ્બં કપ્પિયભણ્ડં, તાદિસં. **છન્દેનપિ ભયેનપી**તિ વડ્ઢકિઆદીસુ છન્દેનપિ, રાજવલ્લભેસુ ભયેનપિ.

તાદિસે ઠાનેતિ મહાવિહારસદિસસ્સ મહારામસ્સ પાકારપરિક્ખિત્તે પરિવેણે. **સઞ્ઞાણં કત્વા**તિ ‘‘એત્તકા કહાપણા’’તિઆદિના રૂપેન વા લઞ્છનાદિનિમિત્તેન વા સઞ્ઞાણં કત્વા, સલ્લક્ખેત્વાતિ અત્થો. **પતિરૂપાનં ભિક્ખૂનં હત્થે**તિ લજ્જીનં કુક્કુચ્ચકાનં ભિક્ખૂનં હત્થે. લોલજાતિકાનઞ્હિ હત્થે ઠપેતું ન લબ્ભતિ. **નેવ પક્કમતી**તિ નેવ તમ્હા આવાસા પક્કમતિ. “**થાવરં સેનાસનં વા**”તિઆદિના અત્તનો ચીવરાદિમૂલં ન કાતબ્બન્તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૫૦૬) દસ્સેતિ. **તં દસ્સેત્વા**તિ યં થાવરસેનાસનાદિ કતં, તં ઉપાસક તવ સન્તકેન ઇદં નામ કતન્તિ એવં દસ્સેત્વા. **સમાદપેત્વા**તિ અઞ્ઞં સમાદપેત્વા, ‘‘ઉદ્દિસ્સ અરિયા તિટ્ઠન્તિ, એસા અરિયાન યાચના’’તિ વુત્તનયેન યાચિત્વાતિ અત્થો.

અનુઞ્ઞાતટ્ઠાનેતિ અજ્ઝારામઅજ્ઝાવસથે. **આમાસન્તિ** આમસિતબ્બઞ્ચેવ પટિસામેતબ્બઞ્ચ વત્થાદિ.

રતનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. વિકાલગામપ્પવેસનસિક્ખાપદવણ્ણના

ચારિત્તેતિ ચારિત્તસિક્ખાપદે. **ઉપચારન્તિ** દુતિયલેડ્ડુપાતં. **અઞ્ઞં ગામં ગચ્છન્તાનં પુન આપુચ્છનકિચ્ચં નત્થી**તિ ઉસ્સાહં અપ્પટિપ્પસ્સમ્ભેત્વા અઞ્ઞં ગામં ગચ્છન્તાનં ગામસતમ્પિ હોતુ, પુન આપુચ્છનકિચ્ચં નત્થીતિ અત્થો. તેનાહ “**સચે પના**”તિઆદિ. **ઉસ્સાહન્તિ** ગામપ્પવિસનુસ્સાહં. **અન્તરારામાદીસુ** (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૫૧૫) ન કેવલં અનાપુચ્છા ગચ્છન્તસ્સેવ, કાયબન્ધનં અબન્ધિત્વા સઙ્ઘાટિં અપારુપિત્વા ગચ્છન્તસ્સાપિ અનાપત્તિ.

આપદાસૂતિ સીહો વા બ્યગ્ઘો વા આગચ્છતિ, મેઘો વા ઉટ્ઠેતિ, અઞ્ઞો વા કોચિ ઉપદ્દવો ઉપ્પજ્જતિ , અનાપત્તિ. એવરૂપાસુ આપદાસુ બહિગામતો અન્તોગામં પવિસિતું વટ્ટતિ.

વિકાલગામપ્પવેસનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. સૂચિઘરસિક્ખાપદવણ્ણના

તં અસ્સ અત્થીતિ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૫૧૭) પઠમં ભિન્દિત્વા પચ્છા દેસેતબ્બત્તા તં ભેદનકં અસ્સ પાચિત્તિયસ્સ અત્થીતિ.

અરણિકેતિ અરણિધનુકે. **વિધે**તિ વેધકે. **વાસિજટે**તિ વાસિદણ્ડકે ચ.

સૂચિઘરસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. મઞ્ચપીઠસિક્ખાપદવણ્ણના

અટ્ઠઙ્ગુલપાદકન્તિ ભાવનપુંસકનિદ્દેસો. ‘‘**છેદનકં ભેદનકસદિસમેવા**’’તિ ઇમિના ‘‘છેદનમેવ છેદનકં, તં અસ્સ અત્થીતિ છેદનક’’ન્તિ ઇમમત્થં અતિદિસતિ.

યથા પમાણમેવ ઉપરિ દિસ્સતિ, એવં નિખણિત્વા વાતિ સચે પન ન છિન્દિતુકામો હોતિ, યથા પમાણમેવ ઉપરિ દિસ્સતિ, એવં ભૂમિયં નિખણિત્વા વા. **અટ્ટં વા બન્ધિત્વા**તિ ઉક્ખિપિત્વા તુલાસઙ્ઘાતે ઠપેત્વા અટ્ટં કત્વા.

મઞ્ચપીઠસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. તૂલોનદ્ધસિક્ખાપદવણ્ણના

ચિમિલિકં પત્થરિત્વા તૂલં પક્ખિપિત્વાતિ મઞ્ચપીઠાનં ઉપરિ ચિમિલિકં પત્થરિત્વા તસ્સ ઉપરિ તૂલં પક્ખિપિત્વાતિ અત્થો. **ઉપરિ ચિમિલિકાયા**તિ ઉપરિમભાગે ચિમિલિકાય.

સીસપ્પમાણન્તિ (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૨૯૭; સારત્થ॰ ટી॰ ચૂળવગ્ગ ૩.૨૯૭) યત્થ ગલવાટકતો પટ્ઠાય સબ્બસીસં ઉપદહન્તિ, તં સીસપ્પમાણં. તઞ્ચ ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદતો તિરિયં મુટ્ઠિરતનં હોતિ, દીઘતો દ્વિરતનન્તિ દસ્સેતું ‘‘**યસ્સ વિત્થારતો તીસુ કોણેસૂ**’’તિઆદિમાહ. **દ્વિન્નં અન્તરં વિદત્થિ ચતુરઙ્ગુલં હોતી**તિ દ્વિન્નં કોણાનં અન્તરં મિનિયમાનં વિદત્થિ ચેવ ચતુરઙ્ગુલઞ્ચ હોતિ. **મજ્ઝે મુટ્ઠિરતન**ન્તિ બિબ્બોહનસ્સ મજ્ઝં તિરિયતો મુટ્ઠિરતનપ્પમાણં હોતિ. અયઞ્હિ સીસપ્પમાણસ્સ ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદો. તતો ઉદ્ધં ન વટ્ટતિ, હેટ્ઠા વટ્ટતિ. અગિલાનસ્સ સીસૂપધાનઞ્ચ પાદૂપધાનઞ્ચાતિ દ્વયમેવ વટ્ટતિ. ગિલાનસ્સ બિબ્બોહનાનિ સન્થરિત્વા ઉપરિ પચ્ચત્થરણં દત્વા નિપજ્જિતુમ્પિ વટ્ટતિ.

તૂલોનદ્ધસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. નિસીદનસિક્ખાપદવણ્ણના

સત્તમં ઉત્તાનમેવ.

નિસીદનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. કણ્ડુપ્પટિચ્છાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

અધોનાભિઉબ્ભજાણુમણ્ડલન્તિ નાભિયા હેટ્ઠા જાણુમણ્ડલાનં ઉપરિ. **કણ્ડુપીળકઅસ્સાવથુલ્લકચ્છાબાધાન**ન્તિ એત્થ **કણ્ડૂ**તિ કચ્છુ. **પીળકા**તિ લોહિતતુણ્ડિકા સુખુમપીળકા. **અસ્સાવો**તિ અરિસભગન્દલમધુમેહાનં વસેન અસુચિપગ્ઘરણં. **થુલ્લકચ્છાબાધો**તિ મહાપીળકાબાધો વુચ્ચતિ.

કણ્ડુપ્પટિચ્છાદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯-૧૦. વસ્સિકસાટિકનન્દસિક્ખાપદવણ્ણના

નવમં દસમઞ્ચ ઉત્તાનમેવ.

વસ્સિકસાટિકનન્દસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

રતનવગ્ગો નવમો.

ઇતિ કઙ્ખાવિતરણિયા પાતિમોક્ખવણ્ણનાય

વિનયત્થમઞ્જૂસાયં લીનત્થપ્પકાસનિયં

પાચિત્તિયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પાટિદેસનીયકણ્ડં

૧. પઠમપાટિદેસનીયસિક્ખાપદવણ્ણના

અન્તરઘરં પવિટ્ઠાયાતિ રથિકં બ્યૂહં સિઙ્ઘાટકં ઘરં પવિટ્ઠાય. **અસપ્પાય**ન્તિ સગ્ગમોક્ખાનં અહિતં અનનુકૂલં. ભિક્ખુનિયા અન્તરઘરે ઠત્વા દદમાનાય વસેનેત્થ આપત્તિ વેદિતબ્બા, ભિક્ખુસ્સ ઠિતટ્ઠાનં પન અપ્પમાણં. તેનાહ ''**અન્તરઘરં પવિટ્ઠાયાતિ વચનતો**''તિઆદિ. **અન્તરારામાદીસૂ**તિ અન્તરારામભિક્ખુનુપસ્સયતિત્થિયસેય્યાપટિક્કમનેસુ. **રથિયાબ્યૂહસિઙ્ઘાટકઘરાન**ન્તિ એત્થ **રથિયા**તિ રચ્છા. **બ્યૂહ**ન્તિ અનિબ્બિજ્ઝિત્વા ઠિતા ગતપચ્ચાગતરચ્છા. **સિઙ્ઘાટક**ન્તિ ચતુક્કોણં વા તિકોણં વા મગ્ગસમોધાનટ્ઠાનં. **ઘર**ન્તિ કુલઘરં. યથા ચ રથિયાદીસુ ઠત્વા દદમાનાય ગણ્હતો આપત્તિ, એવં હત્થિસાલાદીસુપિ દટ્ઠબ્બં.

''**યામકાલિકાદીસુ પટિગ્ગહણેપિ અજ્ઝોહરણેપિ દુક્કટ**''ન્તિ ઇદં આમિસેન અસમ્ભિન્નં સન્ધાય વુત્તં, સમ્ભિન્ને પન એકરસે પાટિદેસનીયમેવ. **એકતો ઉપસમ્પન્નાયા**તિ ભિક્ખુનીનં સન્તિકે ઉપસમ્પન્નાય, ભિક્ખૂનં સન્તિકે ઉપસમ્પન્નાય પન યથાવત્થુકમેવ.

ઞાતિકાય વા દાપેન્તિયાતિ સયં અદત્વા યાય કાયચિ ઞાતિકાય દાપેન્તિયા, અઞ્ઞાતિકાયાતિ અત્થો. **ઉપનિક્ખિપિત્વા વા દદમાનાયા**તિ ભૂમિયં ઠપેત્વા ''ઇદં, અય્ય, તુમ્હાકં દમ્મી''તિ દદમાનાય. એવં દિન્નં ''સાધુ, ભગિની''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા તાય એવ વા ભિક્ખુનિયા, અઞ્ઞેન વા કેનચિ પટિગ્ગહાપેત્વા ઇદં ભુઞ્જિતું વટ્ટતિ.

પઠમપાટિદેસનીયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયપાટિદેસનીયસિક્ખાપદવણ્ણના

યો ચ પટિગ્ગહેત્વા ભુઞ્જતીતિ સમ્બન્ધો. **અત્તનો વા ભત્તં દાપેન્તિયા**તિ એત્થ સચેપિ અત્તનો ભત્તં દેતિ, ઇમિના સિક્ખાપદેન અનાપત્તિયેવ, પુરિમસિક્ખાપદેન આપત્તિ. **અઞ્ઞેસં વા ભત્તં દેન્તિયા**તિ એત્થ પન સચે દાપેય્ય, ઇમિના સિક્ખાપદેન આપત્તિ ભવેય્ય, દેન્તિયા પન નેવ ઇમિના, ન પુરિમેન આપત્તિ.

દુતિયપાટિદેસનીયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. તતિયપાટિદેસનીયસિક્ખાપદવણ્ણના

લદ્ધસેક્ખસમ્મુતિકાનીતિ ઞત્તિદુતિયેન કમ્મેન લદ્ધસેક્ખસમ્મુતિકાનિ. યસ્મિં કુલં સદ્ધાય વડ્ઢતિ, ભોગેન હાયતિ, એવરૂપસ્સ કુલસ્સ ઞત્તિદુતિયેન કમ્મેન સેક્ખસમ્મુતિં દેન્તિ, તં સન્ધાયેતં વુત્તં.

ઘરતો નીહરિત્વાતિ ઘરતો આસનસાલં વા વિહારં વા આનેત્વા. તેનાહ ''**આસનસાલાદીસુ વા**''તિ. ઇમસ્સ ''દેન્તી''તિ ઇમિના સમ્બન્ધો. **દ્વારમૂલે વા ઠપિતં દેન્તી**તિ દ્વારમૂલે ઠપિતં પચ્છા સમ્પત્તસ્સ દેન્તિ. ભિક્ખું પન દિસ્વા અન્તોગેહતો નીહરિત્વા દિય્યમાનં ન વટ્ટતિ. **નિચ્ચભત્તકે**તિ નિચ્ચં દાતબ્બભત્તકે. **સલાકભત્તે**તિ રુક્ખસારમયાય સલાકાય વા વેળુવિલીવતાલપણ્ણાદિમયાય પટ્ટિકાય વા ''અસુકસ્સ નામ સલાકભત્ત''ન્તિ એવં

અક્ખરાનિ ઉપનિબન્ધિત્વા ગાહાપેત્વા દાતબ્બભત્તે. **પક્ખિકે**તિ એકસ્મિં પક્ખે એકદિવસે દાતબ્બભત્તે. **ઉપોસથિકે**તિ ઉપોસથે દાતબ્બભત્તે. **પાટિપદિકે**તિ પાટિપદદિવસે દાતબ્બભત્તે.

તતિયપાટિદેસનીયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. ચતુત્થપાટિદેસનીયસિક્ખાપદવણ્ણના

તસ્સ પરિવારં કત્વા, અઞ્ઞં વા તેન સદ્ધિં બહુકમ્પીતિ યાગુયા પટિસંવિદિતં કત્વા ‘‘કિં સુદ્ધાય યાગુયા દિન્નાય, પૂવભત્તાદીનિપિ એતિસ્સા યાગુયા પરિવારં કત્વા, દસ્સામા’’તિઆદિના તસ્સ ખાદનીયસ્સ વા ભોજનીયસ્સ વા પરિવારં કત્વા, અઞ્ઞં વા યં કિઞ્ચિ તેન સદ્ધિં બહુકમ્પિ આહરીયતુ. **ખાદનીયન્તિ** નિદસ્સનમત્તં ‘‘ભોજનીયં વા’’તિપિ ઇચ્છિતબ્બત્તા. **તેન સદ્ધિં આહરન્તૂ**તિ તેન સદ્ધિં અત્તનો દેય્યધમ્મં આહરન્તુ. ‘‘યાગુયા પટિસંવિદિતં કત્વા પૂવં વા ભત્તં વા આહરન્તિ, એતમ્પિ વટ્ટતી’’તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૫૭૩) **કુરુન્દિયં** વુત્તં.

પટિસંવિદિતગિલાનાવસેસકં વાતિ પટિસંવિદિતઞ્ચ ગિલાનો ચ **પટિસંવિદિતગિલાના**, તેસં અવસેસકં, પટિસંવિદિતસ્સ ચ ગિલાનસ્સ ચ સેસકન્તિ અત્થો. એકસ્સત્થાય પટિસંવિદિતં કત્વા આહટં, તસ્સ સેસકં અઞ્ઞસ્સાપિ પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ. ચતુન્નં વા પઞ્ચન્નં વા પટિસંવિદિતં કત્વા બહૂનં આહટં હોતિ, અઞ્ઞેસમ્પિ દાતું ઇચ્છન્તિ, એતમ્પિ પટિસંવિદિતસેસકમેવ, સબ્બેસમ્પિ વટ્ટતિ. અથ અધિકમેવ હોતિ, સન્નિધિં મોચેત્વા ઠપિતં દુતિયદિવસેપિ વટ્ટતિ. ગિલાનસ્સાહટાવસેસેપિ એસેવ નયો. યં પન અપ્પટિસંવિદિતમેવ કત્વા આભતં, તં બહિઆરામં પેસેત્વા પટિસંવિદિતં કારેત્વા આહરાપેતબ્બં, ભિક્ખૂહિ વા ગન્ત્વા અન્તરામગ્ગે ગહેતબ્બં. યમ્પિ વિહારમજ્ઝેન ગચ્છન્તો વા વનચરકાદયો વા વનતો આહરિત્વા દેન્તિ, પુરિમનયેનેવ પટિસંવિદિતં કારેતબ્બં. કત્થચિ પન પોત્થકેસુ ‘‘પટિસંવિદિતં કત્વા આહટં વા ગિલાનાવસેસકં વા’’તિ પાઠો દિસ્સતિ, સો ન ગહેતબ્બો. **તત્થજાતકમેવ વા**તિ આરામે જાતકમેવ. **મૂલફલાદિન્તિ** મૂલફલતચપત્તાદિં અઞ્ઞેન કપ્પિયં કત્વા દિન્નં પરિભુઞ્જતો અનાપત્તિ. સચે પન તં ગામં હરિત્વા પચિત્વા આહરન્તિ, ન વટ્ટતિ. પટિસંવિદિતં કારેતબ્બં.

ચતુત્થપાટિદેસનીયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઇતિ કઙ્ખાવિતરણિયા પાતિમોક્ખવણ્ણનાય

વિનયત્થમઞ્જૂસાયં લીનત્થપ્પકાસનિયં

પાટિદેસનીયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સેખિયકણ્ડં

૧. પરિમણ્ડલસિક્ખાપદવણ્ણના

‘‘અન્તરઘરે’’તિ વિસેસેત્વા ન વુત્તત્તા **‘‘આરામેપિ અન્તરઘરેપિ સબ્બત્થા’’**તિ વુત્તં. **આરામેપી**તિ બુદ્ધૂપટ્ઠાનાદિકાલં સન્ધાય વુત્તં. યથા ‘‘તત્રિમે ચત્તારો પારાજિકા ધમ્મા ઉદ્દેસં આગચ્છન્તી’’તિઆદિના તત્થ તત્થ પરિચ્છેદો કતો, એવમેત્થાપિ ‘‘તત્રિમે પઞ્ચસત્તતિ સેખિયા ધમ્મા ઉદ્દેસં આગચ્છન્તી’’તિ કસ્મા પરિચ્છેદો ન કતોતિ આહ **‘‘એત્થ ચા’’**તિઆદિ. **વત્તક્ખન્ધકે વુત્તવત્તાનિપી**તિ આગન્તુકાવાસિકગમિકાનુમોદનભત્તગ્ગપિણ્ડચારિકારઞ્ઞકસેનાસનજન્તાઘરવચ્ચકુટિઉપજ્ઝાચરિયસદ્ધિવિહારિકઅન્તેવાસિકવત્તાનિ. ઇદઞ્ચ નિદસ્સનમત્તં અઞ્ઞેસમ્પિ ખન્ધકવત્તાનં એત્થેવ સઙ્ગહસ્સ ઇચ્છિતબ્બત્તા. અયઞ્હેત્થ અધિપ્પાયો – સેખિયગ્ગહણેન ચેત્થ **વત્તક્ખન્ધકા**દીસુ (ચૂળવ॰ ૩૫૬ આદયો) આગતવત્તાદીનમ્પિ ગહણં. તેપિ હિ સિક્ખિતબ્બટ્ઠેન **‘‘સેખિયા’’**તિ ઇચ્છિતા. તસ્મા માતિકાયં પારાજિકાદીનં વિય સેખિયાનં પરિચ્છેદો ન કતોતિ. ન કેવલં **વત્તક્ખન્ધકા**દીસુ (ચૂળવ॰ ૩૫૬ આદયો) આગતવત્તાદીનં ગહણત્થમેવાતિ આહ **‘‘ચારિત્તવિનયદસ્સનત્થઞ્ચા’’**તિ. એત્થાપિ **પરિચ્છેદો ન કતો**તિ આનેત્વા યોજેતબ્બં. માતિકાય ‘‘દુક્કટ’’ન્તિ અવુત્તે કથં પનેત્થ દુક્કટન્તિ વેદિતબ્બન્તિ આહ **‘‘યો પના’’**તિઆદિ.

અટ્ઠઙ્ગુલમત્તન્તિ પકતઙ્ગુલેન અટ્ઠઙ્ગુલમત્તં. યો પન સુક્ખજઙ્ઘો વા મહાપિણ્ડિકમંસો વા હોતિ, તસ્સ સારુપ્પત્થાય અટ્ઠઙ્ગુલાધિકમ્પિ ઓતારેત્વા નિવાસેતું વટ્ટતિ.

પાસન્તન્તિ પાસસ્સ અન્તં, દસામૂલન્તિ અત્થો.

અપરિમણ્ડલં નિવાસેસ્સામીતિ ‘‘પુરતો વા પચ્છતો વા ઓલમ્બેત્વા નિવાસેસ્સામી’’તિ એવં **અસઞ્ચિચ્ચ**. કિઞ્ચાપિ પરિમણ્ડલં નિવાસેતું અજાનન્તસ્સ અનાપત્તિ, તથાપિ નિવાસનવત્તં સાધુકં ઉગ્ગહેતબ્બમેવ. સઞ્ચિચ્ચ અનુગ્ગહણઞ્હિ અનાદરિયં સિયાતિ આહ **‘‘અપિચ નિવાસનવત્તં ઉગ્ગહેતબ્બ’’**ન્તિ.

પરિમણ્ડલસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયપરિમણ્ડલસિક્ખાપદવણ્ણના

પટિક્ખિત્તં ગિહિપારુતન્તિ ખુદ્દકવત્થુખન્ધકે પટિક્ખિત્તં ગિહિપારુતં. ઇદાનિ ‘‘ન, ભિક્ખવે’’તિઆદિના (ચૂળવ॰ ૨૮૦-૨૮૧) સઙ્ખેપેન વુત્તમત્થમેવ વિત્થારેત્વા દસ્સેતું **‘‘તત્થા’’**તિઆદિમાહ. યં કિઞ્ચિ અઞ્ઞથા પારુતન્તિ સમ્બન્ધો. **તસ્મા**તિ યસ્મા સેતપટપારુતાદિ ગિહિપારુતં નામ, તસ્મા. **સેતપટા**તિ એતસ્સેવ વિવરણં. **અડ્ઢપાલકનિગણ્ઠા**તિ અડ્ઢં પાલેન્તીતિ **અડ્ઢપાલકા**, અડ્ઢપાલકા ચ તે નિગણ્ઠા ચાતિ **અડ્ઢપાલકનિગણ્ઠા**. તે હિ ઉપરિ એકમેવ સેતવત્થં ઉપકચ્છકે પવેસેત્વા પરિદહન્તિ, હેટ્ઠા નગ્ગાપિ અડ્ઢમેવ પાલેન્તિ. **પરિબ્બાજકા**તિ ગિહિબન્ધનં પહાય પબ્બજ્જૂપગતા. **ઉરં વિવરિત્વા**તિ હદયમજ્ઝં વિવરિત્વા. **અક્ખિતારકામત્ત**ન્તિ અક્ખિમત્તં. **આરામે વા**તિ બુદ્ધૂપટ્ઠાનાદિકાલં સન્ધાય વુત્તં. **અન્તરઘરે વા**તિ અન્તરે ઘરાનિ એત્થ, એતસ્સાતિ વા **‘‘અન્તરઘર’’**ન્તિ લદ્ધનામે ગામે.

દુતિયપરિમણ્ડલસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩-૪. સુપ્પટિચ્છન્નસિક્ખાપદવણ્ણના

સુટ્ઠુ પટિચ્છન્નોતિ જત્તુમ્પિ ઉરમ્પિ અવિવરિત્વા પટિચ્છાદેતબ્બટ્ઠાને પટિચ્છાદનેન પટિચ્છન્નો, ન સીસપારુતો. તેનાહ **‘‘ગણ્ઠિકં પટિમુઞ્ચિત્વા’’**તિઆદિ. તત્થ **ગણ્ઠિકં પટિમુઞ્ચિત્વા**તિ ગણ્ઠિકં પાસકે પટિમુઞ્ચિત્વા. **અન્તરઘરે વા**તિ ગોચરગામે.

એકદિવસમ્પિ વાસૂપગતસ્સ સન્તિકં યથાસુખં ગન્તું વટ્ટતિ, કો પન વાદો ચતુપ્પઞ્ચાહં વાસમધિટ્ઠાય વસિતભિક્ખૂનં સન્તિકન્તિ ગણ્ઠિપદે લિખિતં.

વાસૂપગતસ્સાતિ રત્તિવાસત્થાય ઉપગતસ્સ રત્તિભાગે વા દિવસભાગે વા કાયં વિવરિત્વા નિસીદતો અનાપત્તિ.

સુપ્પટિચ્છન્નસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫-૬. સુસંવુતસિક્ખાપદવણ્ણના

સુસંવુતોતિ સુસંયતો. યથા પનેત્થ સુસંવુતો નામ હોતિ, તં દસ્સેતું "**હત્થં વા**"તિઆદિ વુત્તં.

સુસંવુતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭-૮. ઓક્ખિત્તચક્ખુસિક્ખાપદવણ્ણના

કિત્તકેન પન ઓક્ખિત્તચક્ખુ હોતીતિ આહ "**યુગમત્તં ભૂમિભાગં પેક્ખમાનો**"તિ. યુગયુત્તકો હિ દન્તો આજાનેય્યો યુગમત્તં પેક્ખતિ, પુરતો ચતુહત્થપ્પમાણં ભૂમિભાગં, ઇમિનાપિ એત્તકં પેક્ખન્તેન ગન્તબ્બં. યો અનાદરિયં પટિચ્ચ તં તં દિસાભાગં પાસાદં કૂટાગારં વીથિં ઓલોકેન્તો ગચ્છતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સ. **હત્થિઅસ્સાદિપરિસ્સયાભાવ**ન્તિ પરિસ્સયનટ્ઠેન, અભિભવનટ્ઠેન, વિહેઠનટ્ઠેન વા **પરિસ્સયો**, હત્થિઅસ્સાદિયેવ પરિસ્સયો **હત્થિઅસ્સાદિપરિસ્સયો**, તસ્સાભાવં, હત્થિઅસ્સાદિ ઉપદ્દવાભાવન્તિ અત્થો. ''યથા ચ એકસ્મિં ઠાને ઠત્વા, એવં ગચ્છન્તોપિ પરિસ્સયાભાવં ઓલોકેતું લભતિયેવ, તથા ગામે પૂજ''ન્તિ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૫૮૨) વદન્તિ.

ઓક્ખિત્તચક્ખુસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯-૧૦. ઉક્ખિત્તકાયસિક્ખાપદવણ્ણના

અન્તોઇન્દખીલતો પટ્ઠાયાતિ પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ અન્તોઉમ્મારતો પટ્ઠાય, અપરિક્ખિત્તસ્સ પન દુતિયલેડ્ડુપાતતો પટ્ઠાય ન એવં ગન્તબ્બં.

ઉક્ખિત્તકાયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧-૧૨. ઉજ્જગ્ઘિકસિક્ખાપદવણ્ણના

હસનીયસ્મિં વત્થુસ્મિન્તિ નિમિત્તત્થે ભુમ્મં, હસિતબ્બવત્થુકારણાતિ અત્થો.

ઉજ્જગ્ઘિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૩-૧૪. ઉચ્ચસદ્દસિક્ખાપદવણ્ણના

કિત્તાવતા અપ્પસદ્દો હોતીતિ આહ "**અયં પનેત્થા**"તિઆદિ. **સદ્દમેવ સુણાતી**તિ અપરિબ્યત્તક્ખરં સદ્દમત્તમેવ સુણાતિ. તેનાહ "**કથં ન વવત્થપેતી**"તિ.

ઉચ્ચસદ્દસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૫-૨૦. કાયપ્પચાલકાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

‘‘કાયાદીનિ પગ્ગહેત્વા’’તિ એતસ્સેવ વિવરણં “**નિચ્ચલાનિ ઉજુકાનિ ઠપેત્વા**”તિ **ગન્તબ્બઞ્ચેવ નિસીદિતબ્બઞ્ચા**તિ સમેન ઇરિયાપથેન ગન્તબ્બઞ્ચેવ નિસીદિતબ્બઞ્ચ. કાયપ્પચાલકાદિયુત્તં છક્કં.

કાયપ્પચાલકાદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨૬. પલ્લત્થિકસિક્ખાપદવણ્ણના

દુસ્સપલ્લત્થિકાયાતિ એત્થ આયોગપલ્લત્થિકાપિ દુસ્સપલ્લત્થિકાયેવ.

પલ્લત્થિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

છબ્બીસતિસારુપ્પસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨૭. સક્કચ્ચપટિગ્ગહણસિક્ખાપદવણ્ણના

સતિં ઉપટ્ઠાપેત્વાતિ છડ્ડેતુકામો વિય અહુત્વા પિણ્ડપાતે સતિં ઉપટ્ઠાપેત્વા, ‘‘પિણ્ડપાતં ગણ્હિસ્સામી’’તિ સતિં ઉપટ્ઠાપેત્વા.

સક્કચ્ચપટિગ્ગહણસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨૮. પત્તસઞ્ઞીપટિગ્ગહણસિક્ખાપદવણ્ણના

ઉપનિબદ્ધસઞ્ઞી હુત્વાતિ પિણ્ડપાતં દેન્તે અનાદરિયં પટિચ્ચ તહં તહં અનોલોકેત્વા પત્તે આભોગસઞ્ઞી હુત્વા.

પત્તસઞ્ઞીપટિગ્ગહણસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨૯. સમસૂપકપટિગ્ગહણસિક્ખાપદવણ્ણના

સમસૂપકન્તિ પમાણયુત્તં સૂપવન્તં કત્વા, ભાવનપુંસકનિદ્દેસો ચાયં. બ્યઞ્જનં પન અનાદિયિત્વા અત્થમત્તમેવ દસ્સેતું “**સમસૂપકો નામા**”તિઆદિ વુત્તં. **સબ્બાપિ સૂપેય્યબ્યઞ્જનવિકતી**તિ ઓલોણિસાકસૂપેય્યમચ્છમંસરસાદિકા સબ્બાપિ સૂપેય્યબ્યઞ્જનવિકતિ.

સમસૂપકપટિગ્ગહણસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩૦-૩૨. સમતિત્તિકાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

સમતિત્તિકન્તિ ભાવનપુંસકનિદ્દેસો, સમતિત્તિકં કત્વાતિ અત્થો. એવમઞ્ઞેસુપિ ઈદિસેસુ ઠાનેસુ અત્થો દટ્ઠબ્બો. **સમપુણ્ણ**ન્તિ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૬૦૫) પત્તસ્સ અન્તોમુખવટ્ટિલેખાસમપુણ્ણં. **સમભરિત**ન્તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. તઞ્ચ ખો અધિટ્ઠાનુપગપત્તસ્સેવ, નેતરસ્સ. તેનાહ “**અધિટ્ઠાનુપગપત્તસ્સા**”તિઆદિ. **રચિત**ન્તિ કતં, પક્ખિત્તં પૂરિતન્તિ અત્થો. **યં કિઞ્ચિ યાવકાલિક**ન્તિ યાગુભત્તફલાફલાદિં યં કિઞ્ચિ આમિસજાતિકં. **યત્થ કત્થચીતિ** અધિટ્ઠાનુપગો વા હોતુ, અનધિટ્ઠાનુપગો વા યત્થ કત્થચિ પત્તે . **થૂપીકતાની**તિ થૂપં વિય કતાનિ, અધિટ્ઠાનુપગસ્સ પત્તસ્સ અન્તોમુખવટ્ટિલેખં અતિક્કમિત્વા કતાનીતિ અત્થો. ઇદઞ્ચ ‘‘યામકાલિકાદીની’’તિ ઇમસ્સ વસેન વુત્તં, ‘‘યાવકાલિક’’ન્તિ ઇમસ્સ પન વસેન વચનબ્યત્તયં કત્વા ‘‘થૂપીકતમ્પિ વટ્ટતી’’તિ યોજેતબ્બં. **પિ**-સદ્દેન અથૂપીકતાનિ વટ્ટન્તીતિ એત્થ કથાવ નત્થીતિ દસ્સેતિ. **હેટ્ઠા ઓરોહતી**તિ સમન્તા ઓકાસસબ્ભાવતો ચાલિયમાનં હેટ્ઠા ભસ્સતિ . **તક્કોલવટંસકાદયો**તિ એત્થ મત્થકે ઠપિતતક્કોલમેવ વટંસકસદિસત્તા તક્કોલવટંસકં. **આદિ**સદ્દેન પુપ્ફવટંસકકટુકફલાદિવટંસકાનં (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૬૦૫) ગહણં, ન તં થૂપીકતં નામ હોતિ પાટેક્કં ભાજનત્તા પણ્ણાદીનં.

સમતિત્તિકાદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩૩-૩૪. સપદાનસિક્ખાપદવણ્ણના

સપદાનન્તિ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૬૦૮) એત્થ **દાનં** વુચ્ચતિ અવખણ્ડનં, અપેતં દાનતો **અપદાનં**, અનવખણ્ડન્તિ અત્થો, સહ અપદાનેન **સપદાનં**, અવખણ્ડનવિરહિતં, અનુપટિપાટિયાતિ વુત્તં હોતિ. તેનાહ **''તત્થ તત્થ ઓધિં અકત્વા અનુપટિપાટિયા''**તિ.

સપદાનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩૬. ઓદનપ્પટિચ્છાદનસિક્ખાપદવણ્ણના

માઘાતસમયાદીસૂતિ એત્થ યસ્મિં સમયે ''પાણો ન હન્તબ્બો''તિ રાજાનો ભેરિં ચરાપેન્તિ, અયં **માઘાતસમયો** નામ. **બ્યઞ્જનં પટિચ્છાદેત્વા દેન્તી**તિ બ્યઞ્જનં છન્નં કત્વા દેન્તિ.

ઓદનપ્પટિચ્છાદનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩૭. સૂપોદનવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદવણ્ણના

એકાદસમેતિ સૂપોદનવિઞ્ઞત્તિયં. એત્થ પન યસ્સ મુખે પક્ખિપિત્વા વિપ્પટિસારે ઉપ્પન્ને પુન ઉગ્ગિરિતુકામસ્સાપિ સચે સહસા પવિસતિ, અયં **અસઞ્ચિચ્ચ પરિભુઞ્જતિ** નામ. યો પન વિઞ્ઞત્તમ્પિ અવિઞ્ઞત્તમ્પિ એકસ્મિં ઠાને ઠિતં સહસા અનુપધારેત્વા ગહેત્વા ભુઞ્જતિ, અયં **અસતિયા ભુઞ્જતિ** નામ.

સૂપોદનવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩૮. ઉજ્ઝાનસઞ્ઞીસિક્ખાપદવણ્ણના

ઉજ્ઝાયતિ એતેનાતિ **ઉજ્ઝાનં**, ચિત્તં, તસ્મિં સઞ્ઞા **ઉજ્ઝાનસઞ્ઞા**તિ આહ **''ઉજ્ઝાનસઞ્ઞી''**તિઆદિ. **ઓલોકેન્તસ્સા**તિ પરેસં પત્તં ઓલોકેન્તસ્સ.

ઉજ્ઝાનસઞ્ઞીસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩૯. કબળસિક્ખાપદવણ્ણના

''મયૂરણ્ડં અતિમહન્ત''ન્તિ વચનતો મયૂરણ્ડપ્પમાણોપિ કબળો ન વટ્ટતિ. કેચિ પન ''મયૂરણ્ડતો મહન્તોવ ન વટ્ટતિ, ન મયૂરણ્ડપ્પમાણો''તિપિ વદન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં. **કુક્કુટણ્ડં અતિખુદ્દકન્તિ** એત્થાપિ એસેવ નયો, ગિલાનસ્સ પન અતિખુદ્દકં કબળં કરોતોપિ અનાપત્તિ.

કબળસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪૧-૪૨. અનાહટસિક્ખાપદવણ્ણના

સકલં હત્થન્તિ સકલા અઙ્ગુલિયો. **હત્થસદ્દો** ચેત્થ તદેકદેસેસુ અઙ્ગુલીસુ દટ્ઠબ્બો ''હત્થમુદ્દા''તિઆદીસુ વિય. એવઞ્ચ કત્વા સબ્બગ્ગહણં સમત્થિતં હોતિ. અઞ્ઞથા સકલં હત્થં મુખે પવેસેતુમસક્કુણેય્યત્તા સબ્બગ્ગહણમસમત્થિતમેવ સિયા. સમુદાયે પવત્તસ્સ ચ વોહારસ્સ અવયવેપિ પવત્તનતો એકઙ્ગુલિમ્પિ તતો એકદેસમ્પિ મુખે પક્ખિપિતું ન વટ્ટતિ.

અનાહટસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪૩. સકબળસિક્ખાપદવણ્ણના

તત્તકે સતિ વટ્ટતીતિ તત્તકે મુખમ્હિ સતિ કથેતું વટ્ટતિ.

સકબળસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫૦-૫૧. ચપુચપુકારકસિક્ખાપદવણ્ણના

“**ચપુ ચપૂ**”**તિ એવં સદ્દં કત્વા**તિ ‘‘ચપુ ચપૂ’’તિ એવં અનુકરણસદ્દં કત્વા. “**પઞ્ચવીસતિમેપિ એસેવ નયો**”તિ ઇમિના “**સુરુસુરુકારક**ન્તિ ‘સુરૂ સુરૂ’તિ એવં સદ્દં કત્વા’’તિ ઇમમત્થમતિદિસતિ.

ચપુચપુકારકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તિંસભોજનપ્પટિસંયુત્તસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫૭. છત્તપાણિસિક્ખાપદવણ્ણના

યં કિઞ્ચિ છત્તન્તિ સેતચ્છત્તકિલઞ્ચછત્તપણ્ણચ્છત્તેસુ યં કિઞ્ચિ છત્તં. યમ્પિ તત્થજાતકદણ્ડકેન કતં એકપણ્ણચ્છત્તં હોતિ, તમ્પિ છત્તમેવ. **યત્થ કત્થચિ સરીરાવયવે**તિ અંસઊરુઆદિકે યત્થ કત્થચિ સરીરાવયવેતિ.

છત્તપાણિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬૦. આવુધપાણિસિક્ખાપદવણ્ણના

સબ્બાપિ ધનુવિકતીતિ ચાપકોદણ્ડાદિભેદા સબ્બાપિ ધનુવિકતિ. **ચાપો**તિ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૬૩૭) મજ્ઝે વઙ્કા કાજદણ્ડસદિસા ધનુવિકતિ. **કોદણ્ડો**તિ વટ્ટલદણ્ડા ધનુવિકતિ. **પટિમુક્ક**ન્તિ પવેસિતં લગ્ગિતં. **યાવ ન ગણ્હાતી**તિ યાવ હત્થેન ન ગણ્હાતિ, અયમેવ વા પાઠો. **તાવ વટ્ટતી**તિ તાવ ધમ્મં દેસેતું વટ્ટતિ.

આવુધપાણિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬૧-૬૨. પાદુકસિક્ખાપદવણ્ણના

કેવલં અક્કન્તસ્સાતિ કેવલં પાદુકં અક્કમિત્વા ઠિતસ્સ. **પટિમુક્કસ્સા**તિ પટિમુઞ્ચિત્વા ઠિતસ્સ. તેનાહ “**પવેસેત્વા ઠાનવસેના**”તિ.

પાદુકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬૩. યાનસિક્ખાપદવણ્ણના

યાનગતસ્સાતિ ‘‘યાનં નામ વય્હં, રથો, સકટં, સન્દમાનિકા, સિવિકા, પાટઙ્કી’’તિ (પાચિ॰ ૬૪૦, ૧૧૮૭) વુત્તં યાનં ઉપાદાય અન્તમસો હત્થસઙ્ઘાટમ્હિ ગતસ્સ. તેનાહ “**સચેપિ દ્વીહિ જનેહી**”તિઆદિ. **વય્હાદિકે**તિ એત્થ વય્હન્તિ ઉપરિ મણ્ડપસદિસં પદરચ્છદનં, સબ્બપાલિગુણ્ઠિમં વા છાદેત્વા કતં સકટવિસેસં ‘‘વય્હ’’ન્તિ વદન્તિ. **આદિ**સદ્દેન રથાદીનં ગહણં.

યાનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭૫. ઉદકેઉચ્ચારસિક્ખાપદવણ્ણના

પકિણ્ણકન્તિ વોમિસ્સકનયં. **સચિત્તક**ન્તિ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૫૭૬) વત્થુવિજાનનચિત્તેન, પણ્ણત્તિવિજાનનચિત્તેન ચ સચિત્તકં. ''અનાદરિયં પટિચ્ચા''તિ (પાચિ॰ ૬૫૪) વુત્તત્તા યસ્મા અનાદરિયવસેનેવ આપજ્જિતબ્બતો ઇદં સબ્બં કેવલં અકુસલમેવ, તઞ્ચ પકતિયા વજ્જં, સઞ્ચિચ્ચ વીતિક્કમનઞ્ચ દોમનસ્સિકસ્સેવ હોતિ, તસ્મા ''**લોકવજ્જં અકુસલચિત્તં દુક્ખવેદન**''ન્તિ વુત્તં. સેસેસુપિ એસેવ નયો.

એકૂનવીસતિધમ્મદેસનાપટિસંયુત્તસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઇતિ કઙ્ખાવિતરણિયા પાતિમોક્ખવણ્ણનાય

વિનયત્થમઞ્જૂસાયં લીનત્થપ્પકાસનિયં

સેખિયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અધિકરણસમથવણ્ણના

ગણનપરિચ્છેદોતિ સઙ્ખ્યાપરિચ્છેદો. અધિકરીયન્તિ એત્થાતિ **અધિકરણાનિ**. કે અધિકરીયન્તિ? સમથા. કથં અધિકરીયન્તિ? સમનવસેન. તસ્મા તે તેસં સમનવસેન પવત્તન્તીતિ આહ ''**અધિકરણાનિ સમેન્તી**''તિઆદિ. **ઉપ્પન્નાનં ઉપ્પન્નાન**ન્તિ ઉટ્ઠિતાનં ઉટ્ઠિતાનં. કિઞ્ચાપિ અધિકરણટ્ઠેન એકવિધં, તથાપિ વત્થુવસેન નાના હોતીતિ ''અધિકરણાન''ન્તિ બહુવચનં કતં. ઇદાનિ તસ્સ નાનાત્તં દસ્સેત્વા વિવરિતું ''**વિવાદાધિકરણ**''ન્તિઆદિમાહ. વિવાદોયેવ અધિકરણં **વિવાદાધિકરણં**. એસ નયો સેસેસુપિ. **સમથત્થ**ન્તિ સમનત્થં.

અધિકરણસ્સ સમ્મુખા વિનયનતો **સમ્મુખાવિનયો**. દબ્બમલ્લપુત્તત્થેરસદિસસ્સ સતિવેપુલ્લપ્પત્તસ્સ ખીણાસવસ્સેવ દાતબ્બો વિનયો **સતિવિનયો**. સમ્મૂળ્હસ્સ ગગ્ગભિક્ખુસદિસસ્સ ઉમ્મત્તકસ્સ દાતબ્બો વિનયો **અમૂળ્હવિનયો**. પટિઞ્ઞાતેન કરણભૂતેન કરણં **પટિઞ્ઞાતકરણં**. અથ વા પટિઞ્ઞાતે આપન્નભાવાદિકે કરણં કિરિયા, ''આયતિં સંવરેય્યાસી''તિ પરિવાસદાનાદિવસેન ચ પવત્તં વચીકમ્મં પટિઞ્ઞાતકરણં. યસ્સા કિરિયાય ધમ્મવાદિનો બહુતરા, એસા **યેભુય્યસિકા** નામ. યો પાપુસ્સન્નતાય **પાપિયો**, પુગ્ગલો, તસ્સ ઉપવાળભિક્ખુસદિસસ્સ કત્તબ્બતો **તસ્સપાપિયસિકા**, અલુત્તસમાસોયં. તિણવત્થારકસદિસત્તા **તિણવત્થારકો**. યથા (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૨૧૨) હિ ગૂથં વા મુત્તં વા ઘટ્ટિયમાનં દુગ્ગન્ધતાય બાધતિ, તિણેહિ અવત્થરિત્વા સુપ્પટિચ્છાદિતસ્સ પનસ્સ ગન્ધો ન બાધતિ, એવમેવ યં અધિકરણં મૂલાનુમૂલં ગન્ત્વા વૂપસમિયમાનં કક્ખળત્તાય વાળત્તાય ભેદાય સંવત્તતિ, તં ઇમિના કમ્મેન વૂપસન્તં ગૂથં વિય તિણવત્થારકેન પટિચ્છન્નં સુવૂપસન્તં હોતિ. તેન વુત્તં ''તિણવત્થારકસદિસત્તા તિણવત્થારકો''તિ.

તત્રાતિ તેસુ સત્તસુ અધિકરણસમથેસુ. ''**અટ્ઠારસહિ વત્થૂહી**''તિ લક્ખણવચનમેતં ''યદિ મે બ્યાધિકા ભવેય્યું, દાતબ્બમિદમોસધ''ન્તિઆદિના (સં॰ નિ॰ ટી॰ ૨.૩.૩૯-૪૨) વિય. તસ્મા તેસુ અઞ્ઞતરેન વિવદન્તા અટ્ઠારસહિ વત્થૂહિ વિવદન્તીતિ વુચ્ચતિ. **વિવાદો**તિ વિપચ્ચનીકવાદો. **ઉપવદના**તિ અક્કોસો. **ચોદના**તિ અનુયોગો. **દ્વે**તિ થુલ્લચ્ચયદુબ્ભાસિતાપત્તિયો દ્વે. **ચતુન્નં કમ્માનં કરણ**ન્તિ ચતુન્નં કમ્માનં અન્તરે યસ્સ કસ્સચિ કમ્મસ્સ કરણં.

એવં અધિકરણાનિ દસ્સેત્વા ઇદાનિ તેસુ ઇદં અધિકરણં એત્તકેહિ સમથેહિ સમ્મતીતિ દસ્સેતું ''**તત્થા**''તિઆદિ વુત્તં. યસ્મિં વિહારે ઉપ્પન્નં , તસ્મિંયેવ વા સમ્મતીતિ સમ્બન્ધો. એવં સેસેસુપિ. તત્થ **યસ્મિં વિહારે ઉપ્પન્ન**ન્તિ ''યસ્મિં વિહારે મય્હં ઇમિના પત્તો ગહિતો, ચીવરં ગહિત''ન્તિઆદિના (પરિ॰ અટ્ઠ॰ ૩૪૧) નયેન પત્તચીવરાદીનં અત્થાય વિવાદાધિકરણં ઉપ્પન્નં હોતિ. **તસ્મિંયેવ વા સમ્મતી**તિ તસ્મિં વિહારેયેવ આવાસિકેહિ સન્નિપતિત્વા ''અલં, આવુસો''તિ અત્થપચ્ચત્થિકે સઞ્ઞાપેત્વા પાળિમુત્તકવિનિચ્છયેનેવ વૂપસમેન્તેહિ સમ્મતિ. સચે પન તં અધિકરણં નેવાસિકા વૂપસમેતું ન સક્કોન્તિ, અથઞ્ઞો વિનયધરો

આગન્ત્વા ‘‘કિં, આવુસો, ઇમસ્મિં વિહારે ઉપોસથો વા પવારણા વા ઠિતા’’તિ પુચ્છતિ, તેહિ ચ તસ્મિં કારણે કથિતે તં અધિકરણં ખન્ધકતો ચ પરિવારતો ચ સુત્તેન વિનિચ્છિનિત્વા વૂપસમેતિ. એવમ્પિ એતસ્મિંયેવ સમ્મતીતિ દટ્ઠબ્બં.

અઞ્ઞત્થ વૂપસમેતું ગચ્છન્તાનં અન્તરામગ્ગે વા સમ્મતીતિ ‘‘ન મયં એતસ્સ વિનિચ્છયે તિટ્ઠામ, નાયં વિનયે કુસલો, અમુકસ્મિં નામ ગામે વિનયધરા થેરા વસન્તિ, તત્થ ગન્ત્વા વિનિચ્છિનિસ્સામા’’તિ ગચ્છન્તાનં અન્તરામગ્ગે વા કારણં સલ્લક્ખેત્વા અઞ્ઞમઞ્ઞં સઞ્ઞાપેન્તેહિ, અઞ્ઞેહિ વા તે ભિક્ખૂ નિજ્ઝાપેન્તેહિ સમ્મતિ. ન હેવ ખો પન અઞ્ઞમઞ્ઞસઞ્ઞત્તિયા વા સભાગભિક્ખુનિજ્ઝાપનેન વા વૂપસન્તં હોતિ, અપિચ ખો પટિપથં આગચ્છન્તો એકો વિનયધરો દિસ્વા ‘‘કત્થાવુસો, ગચ્છથા’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘અમુકં નામ ગામં ઇમિના નામ કરણેના’’તિ વુત્તે ‘‘અલં, આવુસો, કિં તત્થ ગતેના’’તિ તત્થેવ ધમ્મેન વિનયેન તં અધિકરણં વૂપસમેતિ. એવમ્પિ અન્તરામગ્ગે વૂપસમ્મતિ નામ.

યત્થ ગન્ત્વા સઙ્ઘસ્સ નિય્યાતિતં, તત્થ સઙ્ઘેન વાતિ સચે પન ‘‘અલં, આવુસો, કિં તત્થ ગતેના’’તિ વુચ્ચમાનાપિ ‘‘મયં તત્થેવ ગન્ત્વા વિનિચ્છયં પાપેસ્સામા’’તિ (પરિ॰ અટ્ઠ॰ ૩૪૧) વિનયધરસ્સ વચનં અનાદિયિત્વા યત્થ ગન્ત્વા સભાગભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ અધિકરણં નિય્યાતિતં, તત્થ સઙ્ઘેન ‘‘અલં, આવુસો, સઙ્ઘસન્નિપાતં નામ ગરુક’’ન્તિ તત્થેવ નિસીદિત્વા વિનિચ્છિતં સમ્મતિ. ન હેવ ખો પન સભાગભિક્ખૂનં સઞ્ઞત્તિયા વૂપસન્તં હોતિ, અપિચ ખો સઙ્ઘં સન્નિપાતેત્વા આરોચિતં સઙ્ઘમજ્ઝે વિનયધરા વૂપસમેન્તિ. એવમ્પિ તત્થ સઙ્ઘેન વિનિચ્છિતં સમ્મતિ નામ.

ઉબ્બાહિકાય સમ્મતપુગ્ગલેહિ વા વિનિચ્છિતન્તિ અપલોકેત્વા વા ખન્ધકે વુત્તાય વા ઞત્તિદુતિયકમ્મવાચાય સમ્મતેહિ પુગ્ગલેહિ વિસું વા નિસીદિત્વા, તસ્સાયેવ વા પરિસાય ‘‘અઞ્ઞેન ન કિઞ્ચિ કથેતબ્બ’’ન્તિ (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૨૩૧) સાવેત્વા વિનિચ્છિતં. **અયન્તિ** અયં યથાવુત્તા ચતુબ્બિધા સમ્મુખતા.

કારકસઙ્ઘસ્સાતિ વૂપસમેતું સન્નિપતિતસ્સ કારકસઙ્ઘસ્સ. **સઙ્ઘસામગ્ગિવસેન સમ્મુખીભાવો**તિ ‘‘યાવતિકા ભિક્ખૂ કમ્મપ્પત્તા, તે આગતા હોન્તિ, છન્દારહાનં છન્દો આહટો હોતિ, સમ્મુખીભૂતા ન પટિક્કોસન્તી’’તિ (ચૂળવ॰ ૨૨૮) એવં વુત્તસઙ્ઘસામગ્ગિવસેન સમ્મુખીભાવો, એતેન યથા તથા પધાનકારકપુગ્ગલાનં સમ્મુખતામત્તં સઙ્ઘસમ્મુખતા નામ ન હોતીતિ દસ્સેતિ. **ભૂતતા**તિ તચ્છતા. સચ્ચપરિયાયો હિ ઇધ **ધમ્મ**સદ્દો ‘‘ધમ્મવાદી’’તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૧.૯, ૧૯૪) વિય. વિનેતિ એતેનાતિ **વિનયો**, તસ્સ તસ્સ અધિકરણસ્સ વૂપસમનાય ભગવતા વુત્તવિધિ, તસ્સ વિનયસ્સ સમ્મુખતા **વિનયસમ્મુખતા**. તેનાહ ‘‘**યથા તં…પે॰… વિનયસમ્મુખતા**’’તિ. **યેના**તિ યેન પુગ્ગલેન. **અત્થપચ્ચત્થિકાન**ન્તિ (સારત્થ॰ ટી॰ ચૂળવગ્ગ ૩.૨૨૮) વિવાદવત્થુસઙ્ખાતે અત્થે પચ્ચત્થિકાનં. **સઙ્ઘસમ્મુખતા પરિહાયતિ** સમ્મતપુગ્ગલેહેવ વૂપસમનતો.

નન્તિ વિવાદાધિકરણં. **પઞ્ચઙ્ગસમન્નાગત**ન્તિ (ચૂળવ॰ ૨૩૪) ‘‘ન છન્દાગતિં ગચ્છતિ, ન દોસાગતિં ગચ્છતિ, ન મોહાગતિં ગચ્છતિ, ન ભયાગતિં ગચ્છતિ, ગહિતાગહિતં જાનાતી’’તિ વુત્તેહિ પઞ્ચહઙ્ગેહિ સમન્નાગતં. **ગૂળ્હકવિવટકસકણ્ણજપ્પકેસુ તીસુ સલાકગ્ગાહેસૂ**તિ ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તેસં ભિક્ખૂનં સઞ્ઞત્તિયા તયો સલાકગ્ગાહકે ગૂળ્હકં, વિવટકં, સકણ્ણજપ્પક’’ન્તિ (ચૂળવ॰ ૨૩૫) **સમથક્ખન્ધકે** વુત્તેસુ તીસુ સલાકગ્ગાહેસુ. **સલાકં ગાહેત્વા**તિ ધમ્મવાદીનઞ્ચ અધમ્મવાદીનઞ્ચ સલાકાયો નિમિત્તસઞ્ઞં આરોપેત્વા ચીવરભોગે કત્વા સમથક્ખન્ધકે વુત્તનયેન ગાહાપેત્વા. એવઞ્હિ તત્થ **વુત્તં** –

> ‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, ગૂળ્હકો સલાકગ્ગાહો હોતિ? તેન સલાકગ્ગાહાપકેન ભિક્ખુના સલાકાયો વણ્ણાવણ્ણાયો કત્વા એકમેકો ભિક્ખુ ઉપસઙ્કમિત્વા એવમસ્સ વચનીયો ‘અયં એવંવાદિસ્સ સલાકા, અયં એવંવાદિસ્સ સલાકા, યં ઇચ્છસિ, તં ગણ્હાહી’તિ. ગહિતે વત્તબ્બો ‘મા ચ કસ્સચિ દસ્સેહી’તિ. સચે જાનાતિ ‘અધમ્મવાદી બહુતરા’તિ, ‘દુગ્ગહો’તિ પચ્ચુક્કડ્ઢિતબ્બં. સચે જાનાતિ ‘ધમ્મવાદી બહુતરા’તિ , ‘સુગ્ગહો’તિ સાવેતબ્બં. એવં ખો, ભિક્ખવે, ગૂળ્હકો સલાકગ્ગાહો હોતિ.
>
> ‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, વિવટકો સલાકગ્ગાહો હોતિ? સચે જાનાતિ ‘ધમ્મવાદી બહુતરા’તિ, વિસ્સટ્ઠેનેવ વિવટેન ગાહેતબ્બો. એવં ખો, ભિક્ખવે, વિવટકો સલાકગ્ગાહો હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, સકણ્ણજપ્પકો સલાકગ્ગાહો હોતિ? તેન સલાકગ્ગાહાપકેન ભિક્ખુના એકમેકસ્સ ભિક્ખુનો ઉપકણ્ણકે આરોચેતબ્બં ‘અયં એવંવાદિસ્સ સલાકા, અયં એવવાદિસ્સ સલાકા, યં ઇચ્છસિ, તં ગણ્હાહી’તિ. ગહિતે વત્તબ્બો ‘મા ચ કસ્સચિ આરોચેહી’તિ. સચે જાનાતિ ‘અધમ્મવાદી બહુતરા’તિ, ‘દુગ્ગહો’તિ પચ્ચુક્કડ્ઢિતબ્બં. સચે જાનાતિ ‘ધમ્મવાદી બહુતરા’તિ, ‘સુગ્ગહો’તિ સાવેતબ્બં. એવં ખો, ભિક્ખવે, સકણ્ણજપ્પકો સલાકગ્ગાહો હોતી’’તિ.

એત્થ ચ અલજ્જુસ્સન્નાય (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૨૩૫) પરિસાય ગૂળ્હકો સલાકગ્ગાહો કાતબ્બો, લજ્જુસ્સન્નાય વિવટકો, બાલુસ્સન્નાય સકણ્ણજપ્પકોતિ વેદિતબ્બો. **ધમ્મવાદીનં યેભુય્યતાયા**તિ ધમ્મવાદીનં એકેનપિ અધિકતાય, કો પન વાદો દ્વીહિ તીહિ.

“**ચતૂહિ સમથેહિ સમ્મતી**”તિ ઇદં સબ્બસઙ્ગાહકવસેન વુત્તં, તત્થ પન દ્વીહિ એવ વૂપસમનં દટ્ઠબ્બં. **એવં વિનિચ્છિત**ન્તિ સચે આપત્તિ નત્થિ, ઉભો ખમાપેત્વા, અથ અત્થિ, આપત્તિં દસ્સેત્વા રોપનવસેન વિનિચ્છિતં. પટિકમ્મં પન આપત્તાધિકરણસમથે પરતો આગમિસ્સતીતિ. ન સમણસારુપ્પં **અસ્સામણકં**, સમણેહિ અકત્તબ્બં, તસ્મિં. **અજ્ઝાચારે** વીતિક્કમે સતિ.

પારાજિકસામન્તેન વાતિ દુક્કટેન વા થુલ્લચ્ચયેન વા. મેથુનધમ્મે હિ પારાજિકસામન્તા નામ દુક્કટં હોતિ, અદિન્નાદાનાદીસુ થુલ્લચ્ચયં. **પટિચરતો**તિ પટિચ્છાદેન્તસ્સ. **અચ્છિન્નમૂલો ભવિસ્સતી**તિ પારાજિકં અનાપન્નો ભવિસ્સતિ, સીલવા ભવિસ્સતીતિ વુત્તં હોતિ. **સમ્મા વત્તિત્વા**તિ વત્તં પૂરેત્વા. **ઓસારણં લભિસ્સતી**તિ કમ્મપ્પટિપ્પસ્સદ્ધિં લભિસ્સતિ.

તસ્સાતિ આપત્તાધિકરણસ્સ. **સમ્મુખાવિનયેનેવ વૂપસમો નત્થિ** પટિઞ્ઞાય, તથારૂપાય ખન્તિયા વા વિના અવૂપસમનતો. યા પન પટિઞ્ઞાતિ સમ્બન્ધો.

એત્થાતિ આપત્તિદેસનાયં. **સિયા**તિ અવસ્સં. **કક્ખળત્તાય વાળત્તાયા**તિ કક્ખળભાવાય ચેવ વાળભાવાય ચ. **થુલ્લવજ્જ**ન્તિ પારાજિકઞ્ચેવ સઙ્ઘાદિસેસઞ્ચ. **ગિહિપ્પટિસંયુત્ત**ન્તિ ગિહીનં હીનેન ખુંસનવમ્ભનધમ્મિકપ્પટિસ્સવેસુ આપન્નં આપત્તિં.

યથાનુરૂપન્તિ ‘‘દ્વીહિ સમથેહિ, તીહિ, ચતૂહિ, એકેના’’તિ એવં વુત્તનયેનેવ યથાનુરૂપં. **એત્થા**તિ ઇમસ્મિં સમથાધિકારે. **વિનિચ્છયનયો**તિ વિનિચ્છયનયમત્તં. તેનાહ “**વિત્થારો પના**”તિઆદિ. **અસ્સા**તિ વિત્થારસ્સ. **સમન્તપાસાદિકાયં વુત્તો**તિ સમન્તપાસાદિકાય નામ વિનયટ્ઠકથાયં વુત્તો. તસ્મા તત્થ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બોતિ અધિપ્પાયો.

એત્તકન્તિ એતંપરમં, ન ઇતો ભિય્યો.

અધિકરણસમથવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઇતિ કઙ્ખાવિતરણિયા પાતિમોક્ખવણ્ણનાય

વિનયત્થમઞ્જૂસાયં લીનત્થપ્પકાસનિયં

ભિક્ખુપાતિમોક્ખવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

ભિક્ખુનીપાતિમોક્ખવણ્ણના

પારાજિકકણ્ડં

નાથો ભિક્ખુનીનં હિતત્થાય યં પાતિમોક્ખં પકાસયીતિ સમ્બન્ધો. તત્થ **પકાસયી**તિ દેસયિ, પઞ્ઞાપયીતિ અત્થો.

સાધારણપારાજિકં

૧. મેથુનધમ્મસિક્ખાપદવણ્ણના

અભિલાપમત્તન્તિ વચનમત્તં, ન અત્થોતિ અધિપ્પાયો. **લિઙ્ગભેદમત્ત**ન્તિ પુરિસલિઙ્ગં ઇત્થિલિઙ્ગન્તિ વિસેસમત્તં. **વિસેસો**તિ નાનાત્તં. **છન્દેન ચેવા**તિ પેમેન ચેવ, સિનેહેન ચેવાતિ અત્થો . **રુચિયા ચા**તિ ઇચ્છાય ચ. **પધંસિતાયા**તિ દૂસિતાય. પરિપુણ્ણા ઉપસમ્પદા યસ્સા સા **પરિપુણ્ણૂપસમ્પદા**, ઉભતોસઙ્ઘેન ઉપસમ્પન્નાતિ અત્થો.

મેથુનધમ્મસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અસાધારણપારાજિકં

૫. ઉબ્ભજાણુમણ્ડલસિક્ખાપદવણ્ણના

ઉબ્ભકપ્પરન્તિ દુતિયમહાસન્ધિતો ઉદ્ધં. **ઇતો ચિતો ચ સઞ્ચરણ**ન્તિ હત્થસ્સ વા કાયસ્સ વા તિરિયં ઇતો ચિતો ચ સઞ્ચરણં.

એકતોઅવસ્સુતેતિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૬૬૨) ભિક્ખુનિયા અવસ્સવે, ભિક્ખુનિયા કાયસંસગ્ગરાગેન અવસ્સુતભાવે સતીતિ અત્થો. ભિક્ખુનિયા વસેનેવ ચ એકતોઅવસ્સુતભાવો ગહેતબ્બો. વુત્તઞ્હેતં **સમન્તપાસાદિકાયં** (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૬૬૨) –

> ‘‘એકતોઅવસ્સુતેતિ એત્થ કિઞ્ચાપિ ‘એકતો’તિ અવિસેસેન વુત્તં, તથાપિ ભિક્ખુનિયા એવ અવસ્સુતે સતિ અયં આપત્તિભેદો વુત્તોતિ વેદિતબ્બો’’તિ.

પુરિસસ્સ કાયન્તિ પુરિસસ્સ યં કઞ્ચિ કાયં. **ઉભતોઅવસ્સુતેપી**તિ ભિક્ખુનિયા ચેવ પુરિસસ્સ ચ કાયસંસગ્ગરાગેન અવસ્સુતભાવે સતિપિ. **કાયેના**તિ યથાપરિચ્છિન્નેન અત્તનો કાયેન. **કાયપ્પટિબદ્ધ**ન્તિ પુરિસસ્સ કાયપ્પટિબદ્ધં. **અવસેસકાયેન વા**તિ યથાપરિચ્છિન્નકાયતો અવસેસેન કાયેન, ઉબ્ભક્ખકઅધોજાણુમણ્ડલઅધોકપ્પરસઙ્ખાતેન કાયેનાતિ વુત્તં હોતિ. **તસ્સ કાય**ન્તિ અવસ્સુતસ્સ તસ્સ પુરિસસ્સ યં કઞ્ચિ કાયં. યથા ચેત્થ સયં આમસન્તિયા થુલ્લચ્ચયં, એવં તસ્સ આમસનં સાદિયન્તિયાપીતિ દટ્ઠબ્બં. **પુરિસસ્સ કાયસંસગ્ગરાગો નત્થી**તિ પુરિસસ્સ મેથુનરાગો, ગેહસિતપેમં, સુદ્ધચિત્તં વા. **અવસેસે**તિ પારાજિકખેત્તતો અવસેસે. **કાયપ્પટિબદ્ધેન કાયપ્પટિબદ્ધાદિભેદે**તિ ‘‘કાયપ્પટિબદ્ધેન કાયપ્પટિબદ્ધં આમસતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિઆદિકે (પાચિ॰ ૬૫૯, ૬૬૨) સબ્બવારે. **‘‘અસઞ્ચિચ્ચા’’**તિઆદીસુ વિરજ્ઝિત્વા વા આમસન્તિયા, અઞ્ઞવિહિતાય વા, ‘‘અયં પુરિસો’’તિ વા ‘‘ઇત્થી’’તિ વા અજાનન્તિયા વા, તેન ફુટ્ઠાયપિ તં ફસ્સં અસ્સાદયન્તિયા વા આમસનેપિ સતિ અનાપત્તિ.

ઉબ્ભજાણુમણ્ડલસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. વજ્જપ્પટિચ્છાદિકાસિક્ખાપદવણ્ણના

પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપન્નન્તિ ભિક્ખૂહિ સાધારણાનં ચતુન્નં, અસાધારણાનં ચતુન્નઞ્ચાતિ અટ્ઠન્નમઞ્ઞતરં અજ્ઝાપન્નં. ઇદઞ્ચ પારાજિકં (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૬૬૬) પચ્છા પઞ્ઞત્તં, સઙ્ગીતિકારકાચરિયેહિ પન પુરિમેન સદ્ધિં યુગળં કત્વા ઇમસ્મિં ઓકાસે ઠપિતન્તિ વેદિતબ્બં. ''અટ્ઠન્નં પારાજિકાનં અઞ્ઞતર''ન્તિ (પાચિ॰ ૬૬૬) વચનતો પન વજ્જપ્પટિચ્છાદિકં યા પટિચ્છાદેતિ, સાપિ વજ્જપ્પટિચ્છાદિકા એવાતિ દટ્ઠબ્બં. કિઞ્ચાપિ વજ્જપ્પટિચ્છાદનં પેમવસેન હોતિ, તથાપિ સિક્ખાપદવીતિક્કમચિત્તં દોમનસ્સમેવ હોતીતિ કત્વા દુક્ખવેદનં હોતીતિ “**તત્ર હિ પાચિત્તિયં…પે॰… સેસં તાદિસમેવા**”તિ વુત્તં.

વજ્જપ્પટિચ્છાદિકાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. ઉક્ખિત્તાનુવત્તિકાસિક્ખાપદવણ્ણના

સત્થુસાસનેનાતિ ઞત્તિસમ્પદાય ચેવ અનુસ્સાવનસમ્પદાય ચ. ઇધ પન ચોદનાસારણાપુબ્બકમેવ ઞત્તિઅનુસ્સાવનં સત્થુસાસનન્તિ આહ “**ઇધાપી**”તિઆદિ. **કરણ**ન્તિ ઞત્તિટ્ઠપનઞ્ચેવ અનુસ્સાવનાવચનઞ્ચ. **અનાદર**ન્તિ પુગ્ગલે ચેવ ધમ્મે ચ આદરવિરહિતં. તેનાહ “**યેના**”તિઆદિ. **તત્થ પરિયાપન્નગણે વા**તિ તસ્મિં સઙ્ઘે પરિયાપન્ને સમ્બહુલપુગ્ગલસઙ્ખાતે ગણે વા. “**સમ્માવત્તનાય અવત્તમાનન્તિ અત્થો**”તિ ઇમિના અધિપ્પાયત્થો વુત્તો. **એકકમ્માદિકે**તિ એકકમ્મએકુદ્દેસસમસિક્ખાતાય. **સહ અયનભાવેના**તિ સહ વત્તનભાવેન. સમાનો સંવાસો એતેસન્તિ **સમાનસંવાસકા**.

ઇદાનિ યેન સંવાસેન તે ''સમાનસંવાસકા''તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૬૬૯) વુત્તા, સો સંવાસો તસ્સ ઉક્ખિત્તકસ્સ તેહિ સદ્ધિં નત્થિ, યેહિ ચ સદ્ધિં તસ્સ સો સંવાસો નત્થિ, ન તેન તે ભિક્ખૂ અત્તનો સહાયા કતા હોન્તિ, તસ્મા સો **અકતસહાયો** નામાતિ ઇમમત્થં દસ્સેતું “**યસ્સ પના**”તિઆદિ વુત્તં. એવં પદવણ્ણનં કત્વા ઇદાનિ અત્થમત્તં દસ્સેતું “**સમાનસંવાસકભાવં અનુપગતન્તિ અત્થો**”તિ વુત્તં. કિં તં અનુવત્તનન્તિ કસ્સચિ આસઙ્કા સિયાતિ તં સરૂપતો દસ્સેન્તો “**યંદિટ્ઠિકો સો હોતી**”તિઆદિમાહ. તત્થ **સો**તિ યો ઉક્ખિત્તકો, સો.

ઉક્ખિત્તાનુવત્તિકાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. અટ્ઠવત્થુકાસિક્ખાપદવણ્ણના

લોકસ્સાદમિત્તસન્થવવસેનાતિ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૬૭૫) લોકસ્સાદસઙ્ખાતસ્સ મિત્તસન્થવસ્સ વસેન. કિં તન્તિ આહ “**કાયસંસગ્ગરાગેના**”તિ. કાયસંસગ્ગરાગેનેવ તિન્તા ઇધ અવસ્સુતા નામ, ન મેથુનરાગેનાતિ. કથમેતં વિઞ્ઞાયતીતિ આહ “**અયમેવ હી**”તિઆદિ. કિં પનેત્થ કારણન્તિ આહ “**સમન્તપાસાદિકાયં પનસ્સ વિચારણા કતા**”તિ. તત્થાયં વિચારણા – એત્થ ચ **અસદ્ધમ્મો**તિ કાયસંસગ્ગોવ વેદિતબ્બો, ન મેથુનધમ્મો. ન હિ મેથુનસ્સ સામન્તા થુલ્લચ્ચયં હોતિ. ''વિઞ્ઞૂ પટિબલો કાયસંસગ્ગં સમાપજ્જિતુ''ન્તિ (પાચિ॰ ૬૭૬) વચનમ્પિ ચેત્થ સાધકન્તિ. યં યેન કતં, તં તસ્સેવ હોતીતિ. **પુરિસપુગ્ગલસ્સા**તિ સામિવચનન્તિ દસ્સેતું “**યં પુરિસપુગ્ગલેના**”તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **હત્થો**તિ અત્તનો હત્થો. ન કેવલઞ્ચેત્થ **હત્થગ્ગહણ**ન્તિ ''હત્થો નામ કપ્પરં

ઉપાદાય યાવ અગ્ગનખા''તિ (પાચિ॰ ૬૭૬) વુત્તસ્સ હત્થસ્સેવ ગહણં, અથ ખો તસ્સ ચ અઞ્ઞસ્સપિ અપારાજિકખેત્તસ્સ ગહણં એકજ્ઝં કત્વા ''હત્થગ્ગહણ''ન્તિ વુત્તં. તથા **સઙ્ઘાટિકણ્ણગ્ગહણ**ન્તિ ન કેવલં સઙ્ઘાટિકણ્ણસ્સેવ ગહણં, અથ ખો તસ્સ ચ અઞ્ઞસ્સપિ યસ્સ કસ્સચિ ચીવરપ્પદેસસ્સ ગહણં વુત્તન્તિ દસ્સેતું "**એત્થ ચ યસ્સ કસ્સચી**"તિઆદિ વુત્તં. **ઇત્થન્નામં ઠાન**ન્તિ એવંનામકં ઠાનં. "**પટિપાટિયા વા ઉપ્પટિપાટિયા વા પૂરેત્વા**"તિ ઇદં નિદસ્સનમત્તં. તસ્મા પટિપાટિયા વા ઉપ્પટિપાટિયા વા એકન્તરિકાય વા યેન તેન નયેન પૂરેત્વાતિ અત્થો.

તા આપત્તિયોતિ તા આપન્ના આપત્તિયો. યથા ચેકેકસ્મિં વત્થુસ્મિં એવં વિસું વિસું સત્તસુ વત્થૂસુ સતક્ખત્તુમ્પિ વીતિક્કન્તેસુ તા આપત્તિયો દેસેત્વા મુચ્ચતિ. **ગણનૂપિકા**તિ દેસિતગણનં ઉપગચ્છતિ. **ધુરનિક્ખેપં કત્વા**તિ ''અઞ્ઞં વત્થું આપજ્જિસ્સામી''તિ ઉસ્સાહં ઠપેત્વા.

અટ્ઠવત્થુકાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઇતિ કઙ્ખાવિતરણિયા પાતિમોક્ખવણ્ણનાય

વિનયત્થમઞ્જૂસાયં લીનત્થપ્પકાસનિયં

ભિક્ખુનિપાતિમોક્ખે પારાજિકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સઙ્ઘાદિસેસકણ્ડં

૧. ઉસ્સયવાદિકાસિક્ખાપદવણ્ણના

માનુસ્સયવસેન કોધૂસ્સયવસેનાતિ બાહુલ્લનયેન વુત્તં. તેનેવ વક્ખતિ ‘‘તિચિત્તં તિવેદન’’ન્તિ. **અટ્ટકરણત્થાયા**તિ એત્થ **અટ્ટો**તિ વોહારિકવિનિચ્છયો વુચ્ચતિ. યં પબ્બજિતા ‘‘અધિકરણ’’ન્તિપિ વદન્તિ, તસ્સ કરણત્થાય વોહારિકવિનિચ્છયત્થાયાતિ વુત્તં હોતિ. **વીતિક્કમક્ખણેયેવા**તિ વત્થુજ્ઝાચારક્ખણેયેવ, ન તતિયાય સમનુભાસનાયાતિ અધિપ્પાયો. **ભિક્ખુનિં સઙ્ઘતો નિસ્સારેતી**તિ આપન્નં ભિક્ખુનિં ભિક્ખુનિસઙ્ઘમ્હા નિસ્સારેતિ. હેતુમ્હિ ચાયં કત્તુવોહારો ‘‘નિસ્સારણહેતુભૂતધમ્મો ‘નિસ્સારણીયો’તિ વુત્તો’’તિ કત્વા.

યત્થ ઠિતાયાતિ ઉપસ્સયભિક્ખાચારમગ્ગાદીસુ યસ્મિં ઠાને ઠિતાય. **તતો પટ્ઠાય ગચ્છન્તિયા**તિ તતો પટ્ઠાય વોહારિકાનં સન્તિકં ગચ્છન્તિયા. **દુતિયે**તિ દુતિયારોચને. **તેના**તિ ઉપાસકેન. **એવં વુત્તાયા**તિ ‘‘મમ ચ તવ ચ કથં ત્વંયેવ આરોચેહી’’તિ વુત્તાય. **અઞ્ઞેન કથાપેતી**તિ કપ્પિયકારકેન કથાપેતિ. **યથા વા તથા વા હિ આરોચિયમાને**તિ કપ્પિયકારકો વા ભિક્ખુનિયા કથં પઠમં આરોચેતુ, ઇતરો વા અત્તનો કથં (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૬૭૯). કપ્પિયકારકો વા ઉભિન્નમ્પિ કથં, ઇતરો વા ઉભિન્નમ્પિ કથં આરોચેતૂતિ એવં યથા તથા આરોચિયમાને. **ઉભિન્નમ્પિ પન કથં સુત્વા**તિ યથા તથા વા આરોચિતં પન ઉભિન્નમ્પિ કથં સુત્વા.

આકડ્ઢિયમાના ગચ્છતીતિ વુચ્ચમાના વોહારિકાનં સન્તિકં ગચ્છતિ, ઇમસ્સ ‘‘તસ્સા અનાપત્તી’’તિ ઇમિના સમ્બન્ધો. એવં સેસેસુપિ. **રક્ખં યાચતી**તિ ધમ્મિકં રક્ખં યાચતિ. ઇદાનિ યથા યાચિતા રક્ખા ધમ્મિકા હોતિ, તં દસ્સેતું ‘‘**ઉપસ્સયે અઞ્ઞેહિ કતં અનાચારં અનોદિસ્સ આચિક્ખન્તી**’’તિ વુત્તં. તત્થ અતીતં આરબ્ભ અત્થિ ઓદિસ્સ આચિક્ખના (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૬૭૯), અત્થિ અનોદિસ્સ આચિક્ખના, અનાગતં આરબ્ભાપિ અત્થિ ઓદિસ્સ આચિક્ખના, અત્થિ અનોદિસ્સ આચિક્ખના.

કથં **અતીતં આરબ્ભ ઓદિસ્સ આચિક્ખના** હોતિ? ભિક્ખુનુપસ્સયે ગામદારકા, ધુત્તાદયો વા યે કેચિ અનાચારં વા આચરન્તિ, રુક્ખં વા છિન્દન્તિ, ફલાફલં વા હરન્તિ, પરિક્ખારે વા અચ્છિન્દન્તિ. ભિક્ખુની વોહારિકે ઉપસઙ્કમિત્વા ‘‘અમ્હાકં ઉપસ્સયે ઇદં નામ કત’’ન્તિ વદતિ. ‘‘કેના’’તિ વુત્તે ‘‘અસુકેન ચ અસુકેન ચા’’તિ આચિક્ખતિ. એવં અતીતં આરબ્ભ ઓદિસ્સ આચિક્ખના હોતિ, સા ન વટ્ટતિ. તઞ્ચે સુત્વા તે વોહારિકા તેસં દણ્ડં કરોન્તિ, સબ્બં ભિક્ખુનિયા ગીવા હોતિ. ‘‘દણ્ડં ગણ્હિસ્સન્તી’’તિ અધિપ્પાયેપિ સતિ ગીવાયેવ હોતિ. સચે પન તસ્સ ‘‘દણ્ડં ગણ્હથા’’તિ વદતિ, પઞ્ચમાસકમત્તે ગહિતે પારાજિકં હોતિ.

તેહિ ‘‘કેના’’તિ વુત્તે પન ‘‘અસુકેના’તિ વત્તું અમ્હાકં ન વટ્ટતિ, તુમ્હેયેવ જાનિસ્સથ. કેવલઞ્હિ મયં રક્ખં યાચામ, તં નો દેથ, અવહટભણ્ડમ્પિ આહરાપેથા’’તિ વત્તબ્બં. એવં **અનોદિસ્સ આચિક્ખના** હોતિ, સા વટ્ટતિ. એવં વુત્તે સચેપિ તે વોહારિકા તે કારકે ગવેસિત્વા તેસં દણ્ડં કરોન્તિ, સબ્બં સાપતેય્યમ્પિ ગહિતં, ભિક્ખુનિયા નેવ ગીવા, ન આપત્તિ.

પરિક્ખારં હરન્તે દિસ્વા તેસં અનત્થકામતાય ‘‘ચોરો ચોરો’’તિ વત્તુમ્પિ ન વટ્ટતિ. એવં વુત્તેપિ હિ યં તેસં દણ્ડં કરોન્તિ, સબ્બં ભિક્ખુનિયા ગીવા હોતિ. અત્તનો વચનકરં પન ‘‘ઇમિના મે પરિક્ખારો ગહિતો, તં

આહરાપેહિ, મા ચસ્સ દણ્ડં કરોથા''તિ વત્તું વટ્ટતિ. દાસદાસિવાપિઆદીનં અત્થાય અડ્ડં કરોન્તિ, અયં અકપ્પિયઅડ્ડો નામ, ન વટ્ટતિ.

કથં **અનાગતં આરબ્ભ ઓદિસ્સ આચિક્ખના** હોતિ? વુત્તનયેનેવ પરેહિ અનાચારાદીસુ કતેસુ ભિક્ખુની વોહારિકે એવં વદતિ ''અમ્હાકં ઉપસ્સયે ઇદઞ્ચિદઞ્ચ કરોન્તિ, રક્ખં નો દેથ આયતિં અકરણત્થાયા''તિ. ''કેન એવં કત''ન્તિ વુત્તે ''અસુકેન ચ અસુકેન ચા''તિ આચિક્ખતિ. એવં અનાગતં આરબ્ભ ઓદિસ્સ આચિક્ખના હોતિ, સાપિ ન વટ્ટતિ. તેસઞ્હિ દણ્ડે કતે પુરિમનયેનેવ સબ્બં ભિક્ખુનિયા ગીવા. સેસં પુરિમસદિસમેવ.

સચે પન વોહારિકા ભિક્ખુનુપસ્સયે એવરૂપં અનાચારં કરોન્તાનં ''ઇમં નામ દણ્ડં કરોમા''તિ ભેરિં ચરાપેત્વા આણાય અતિક્કમાને પરિયેસિત્વા દણ્ડં કરોન્તિ, ભિક્ખુનિયા નેવ ગીવા, ન આપત્તિ.

યો ચાયં ભિક્ખુનીનં વુત્તો, ભિક્ખૂનમ્પિ એસેવ નયો. ભિક્ખુનોપિ હિ ઓદિસ્સ આચિક્ખના ન વટ્ટતિ, યં તથા આચિક્ખિતે તેસં દણ્ડં કરોન્તિ, તં સબ્બં ગીવા હોતિ. વુત્તનયેનેવ દણ્ડં ગણ્હાપેન્તસ્સ પારાજિકં. યો પન ''દણ્ડં કરિસ્સન્તી''તિ જાનન્તોપિ અનોદિસ્સ કથેતિ, તે ચ પરિયેસિત્વા દણ્ડં કરોન્તિયેવ, ન દોસો. વિહારસીમાય રુક્ખાદીનિ છિન્દન્તાનં વાસિફરસુઆદીનિ ગહેત્વા પાસાણે કોટ્ટેન્તિ, ન વટ્ટતિ. સચે ધારા ભિજ્જતિ, કારાપેત્વા દાતબ્બા. ઉપધાવિત્વા તેસં પરિક્ખારે ગણ્હન્તિ, તમ્પિ ન કાતબ્બં. લહુપરિવત્તઞ્હિ ચિત્તં, થેય્યચેતનાય ઉપ્પન્નાય મૂલચ્છેજ્જમ્પિ ગચ્છેય્ય.

ઉસ્સયવાદિકાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ચોરિવુટ્ઠાપિકાસિક્ખાપદવણ્ણના

મલ્લગણભટિપુત્તગણાદિકન્તિઆદીસુ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૬૮૩) **મલ્લગણો** નામ નારાયનભત્તિકો તત્થ તત્થ પાનીયટ્ઠપનપોક્ખરણિખણનાદિપુઞ્ઞકમ્મકારકો ગણો. **ભટિપુત્તગણો** નામ કુમારભત્તિકગણો. **ધમ્મગણો**તિ સાસનભત્તિકો અનેકપ્પકારપુઞ્ઞકમ્મકારકો ગણો. **ગન્ધિકસેણી**તિ અનેકપ્પકારસુગન્ધિવિકતિકારકો ગણો. **દુસ્સિકસેણી**તિ દુસ્સવાણિજસમૂહો, પેસકારગણોતિ અત્થો.

વુટ્ઠાપેન્તિયાતિ ઉપસમ્પાદેન્તિયા. કેનચિ કરણીયેન પક્કન્તાસુ ભિક્ખુનીસુ અગન્ત્વા ખણ્ડસીમં યથાનિસિન્નટ્ઠાનેયેવ અત્તનો નિસ્સિતકપરિસાય સદ્ધિં વુટ્ઠાપેન્તિયા વાચાચિત્તતો સમુટ્ઠાતિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૬૮૩), અઞ્ઞં સીમં વા નદિં વા ગન્ત્વા વુટ્ઠાપેન્તિયા કાયવાચાચિત્તતો સમુટ્ઠાતીતિ આહ "**ચોરિવુટ્ઠાપનસમુટ્ઠાન**"ન્તિ. અનાપુચ્છા વુટ્ઠાપનવસેન **કિરિયાકિરિયં**. પઞ્ઞત્તિં અજાનન્તા અરિયાપિ વુટ્ઠાપેન્તીતિ વા કમ્મવાચાપરિયોસાને આપત્તિક્ખણે વિપાકાબ્યાકતસમઙ્ગિતાવસેન વા **તિચિત્તં**.

ચોરિવુટ્ઠાપિકાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. એકગામન્તરગમનસિક્ખાપદવણ્ણના

અઞ્ઞો ગામો **ગામન્તરં. નદિપાર**ન્તિ નદિયા પારિમતીરં. ''ગામન્તરં ગચ્છેય્યા''તિ (પાચિ॰ ૬૮૭, ૬૯૧) વુત્તત્તા અઞ્ઞસ્મિં ગામેયેવ આપત્તિ, ન સકગામેતિ આહ "**સકગામતો તાવા**"તિઆદિ. **પરિક્ખેપે વા ઉપચારે વા**

અતિક્કન્તેતિ પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપે વા અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપારહટ્ઠાને વા અતિક્કન્તે. **દુતિયેન અતિક્કન્તમત્તે**તિ દુતિયેન પાદેન ઇતરસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપે વા ઉપચારે વા અતિક્કન્તમત્તે. યેસુ પન પોત્થકેસુ ''એકેન પાદેન ઇતરસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપે વા અતિક્કન્તે, ઉપચારે વા ઓક્કન્તે થુલ્લચ્ચયં, દુતિયેન અતિક્કન્તમત્તે, ઓક્કન્તમત્તે વા સઙ્ઘાદિસેસો''તિ પાઠો દિસ્સતિ, તત્થ ''ઓક્કન્તે, ઓક્કન્તમત્તે વા''તિ એતાનિ દ્વે પદાનિ પાળિયા વિરુજ્ઝન્તિ. ''અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારં અતિક્કામેન્તિયા''તિ (પાચિ॰ ૬૯૨) હિ પાળિ. તથા **સમન્તપાસાદિકાયપિ** વિરુજ્ઝન્તિ. તત્થ હિ –

> ''પરિક્ખેપારહટ્ઠાનં એકેન પાદેન અતિક્કમતિ, થુલ્લચ્ચયં. દુતિયેન અતિક્કન્તમત્તે સઙ્ઘાદિસેસો. અપિચેત્થ સકગામતો...પે॰... એકેન પાદેન ઇતરસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપે વા ઉપચારેવા અતિક્કન્તમત્તે થુલ્લચ્ચયં, દુતિયેન અતિક્કન્તમત્તે સઙ્ઘાદિસેસો''તિ –

વુત્તં. ''પઠમં પાદં અતિક્કામેન્તિયા''તિઆદિવચનતો (પાચિ॰ ૬૯૨) પદસા ગમનમેવ ઇધાધિપ્પેતન્તિ આહ ''**પદસા પવિસન્તિયા આપત્તી**''તિ. ઇમિના સચેપિ હત્થિપિટ્ઠિઆદીહિ વા ઇદ્ધિયા વા પવિસતિ, વટ્ટતિયેવાતિ દસ્સેતિ. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારો પન **સમન્તપાસાદિકાય** (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૬૯૨) વુત્તોતિ અધિપ્પાયો.

નદિપારગમને વુત્તલક્ખણાય નદિયાતિ ''નદી નામ તિમણ્ડલં પટિચ્છાદેત્વા યત્થ કત્થચિ ઉત્તરન્તિયા અન્તરવાસકો તેમિયતી''તિ (પાચિ॰ ૬૯૨) **નદિપારગમનવિભઙ્ગે** વુત્તલક્ખણાય નદિયા. નદિપારગમનવિભઙ્ગો હિ ઇધ **નદિપારગમન**સદ્દેન વુત્તો. **પુન ઓરિમતીરમેવ પચ્ચુત્તરન્તિયા વા**તિ પરતીરં ગન્તુકામતાય ઓતિણ્ણત્તા વુત્તં. ઇતરિસ્સા પન અયં પક્કન્તટ્ઠાને ઠિતા હોતિ, તસ્મા પરતીરં ગચ્છન્તિયા અનાપત્તિ. સચે સજ્ઝાયં વા પધાનં વા અઞ્ઞં વા કિઞ્ચિ કમ્મં કુરુમાના ''પુરે અરુણેયેવ દુતિયિકાય સન્તિકં ગમિસ્સામી''તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૬૯૨) આભોગં કરોતિ, અજાનન્તિયા એવ તસ્સા અરુણો ઉગ્ગચ્છતિ , અનાપત્તીતિ આહ ''**પુરે અરુણેયેવા**''તિઆદિ. અથ પન ''યાવ અરુણુગ્ગમના ઇધેવ ભવિસ્સામી''તિ વા અનાભોગેન વા વિહારસ્સ એકદેસે અચ્છતિ, દુતિયિકાય હત્થપાસં ન ઓતરતિ, અરુણુગ્ગમને સઙ્ઘાદિસેસો. હત્થપાસોયેવ હિ ઇધ પમાણં. હત્થપાસાતિક્કમે એકગબ્ભોપિ ન રક્ખતિ. તેનાહ ''**એકગબ્ભે...પે॰... આપત્તી**''તિ.

દસ્સનૂપચારં વા સવનૂપચારં વાતિ એત્થ **દસ્સનૂપચારો** નામ યત્થ ઠિતં દુતિયિકા પસ્સતિ. **સવનૂપચારો** નામ યત્થ ઠિતા મગ્ગમૂળ્હસદ્દેન વિય, ધમ્મસ્સવનારોચનસદ્દેન વિય ચ ''અય્યે''તિ સદ્દાયન્તિયા સદ્દં સુણાતિ. **તસ્મા**તિ યસ્મા ઓહીયનં નામ દસ્સનૂપચારસવનૂપચારાનમઞ્ઞતરસ્સ વિજહનં, તસ્મા. અન્તોગામે પન ઓહીયનં વટ્ટતીતિ આહ ''**ઇન્દખીલાતિક્કમતો પટ્ઠાયા**''તિ આદિ. તત્થ **ઇન્દખીલાતિક્કમતો**તિ ઉમ્મારાતિક્કમતો. **બહિગામે**તિ ગામસ્સ બહિપદેસે. મગ્ગમૂળ્હા ઉચ્ચાસદ્દં કરોન્તીતિ આહ ''**મગ્ગમૂળ્હસદ્દેન વિયા**''તિ. મગ્ગમૂળ્હં અવ્હાયન્તસ્સ સદ્દેન વિયાતિપિ વદન્તિ. **સદ્દાયન્તિયા**તિ સદ્દં કરોન્તિયા. ''**સદ્દસ્સવનાતિક્કમે આપત્તિયેવા**''તિ ઇમિના દસ્સનૂપચારો એવરૂપે સવનૂપચારે વિજહિતે ન રક્ખતિ, જહિતમત્તેવ આપત્તિ સઙ્ઘાદિસેસસ્સાતિ દસ્સેતિ.

મગ્ગં ગચ્છન્તીતિ એકમગ્ગં ગચ્છન્તિ. સચે પુરિમાયો અઞ્ઞેન મગ્ગેન ગચ્છન્તિ, પક્કન્તા નામ હોન્તિ, અનાપત્તિયેવ. દ્વિન્નં ગચ્છન્તીનં એકા અનુબન્ધિતું અસક્કોન્તી ''ગચ્છતુ અય''ન્તિ ઓહીયતિ, ઇતરાપિ ''ઓહીયતુ અય''ન્તિ ગચ્છતિ, દ્વિન્નમ્પિ આપત્તિ. સચે પન ગચ્છન્તીસુ પુરિમાપિ અઞ્ઞં મગ્ગં ગણ્હાતિ, પચ્છિમાપિ અઞ્ઞં, એકા એકિસ્સા પક્કન્તટ્ઠાને તિટ્ઠતિ, દ્વિન્નમ્પિ અનાપત્તિ.

“**સઙ્ઘાદિસેસા ચતુરો**”તિ (પરિ॰ અટ્ઠ॰ ૪૭૯) અયં પઞ્હો અરુણુગ્ગમને ગામન્તરપરિયાપન્નં નદિપારં ઓક્કન્તભિક્ખુનિં સન્ધાય વુત્તો. સા હિ સકગામતો પચ્ચૂસસમયે નિક્ખમિત્વા અરુણુગ્ગમનકાલે વુત્તપ્પકારં નદિપારં ઓક્કન્તમત્તાવ રત્તિવિપ્પવાસગામન્તરનદિપારગમનગણમ્હાઓહીયનલક્ખણે એકપ્પહારેનેવ ચતુરો સઙ્ઘાદિસેસે આપજ્જતિ.

પક્ખસઙ્કન્તાય વાતિ તિત્થાયતનં સઙ્કન્તાય. **અનન્તરાયેના**તિ હત્થિમોચનાદિઅન્તરાયં વિના.

એકગામન્તરગમનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. ઉક્ખિત્તકઓસારણસિક્ખાપદવણ્ણના

તસ્સેવ કારકસઙ્ઘસ્સાતિ યો ઉક્ખેપનીયકમ્મકારકો ગણો, તસ્સેવ કારકસઙ્ઘસ્સ. **વત્તે વા વત્તન્તિ**ન્તિ તેચત્તાલીસપ્પભેદે નેત્થારવત્તે વત્તમાનં.

ઉક્ખિત્તકઓસારણસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ભોજનપ્પટિગ્ગહણપઠમસિક્ખાપદવણ્ણના

એકતોઅવસ્સુતેતિ પુગ્ગલસ્સ વા ભિક્ખુનિયા વા અવસ્સુતે. **મહાપચ્ચરિયં** પનેત્થ ‘‘ભિક્ખુનિયા અવસ્સુતભાવેતિ દટ્ઠબ્બ’’ન્તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૭૦૧) વુત્તં. તં ‘‘અનવસ્સુતોતિ જાનન્તી પટિગ્ગણ્હાતી’’તિ (પાચિ॰ ૭૦૩) ઇમાય પાળિયા ન સમેતિ. યદિ હિ પુગ્ગલસ્સ અવસ્સુતભાવો નપ્પમાણં, કિં ‘‘અનવસ્સુતોતિ જાનન્તી’’તિ ઇમિના વચનેન, ‘‘અનાપત્તિ ઉભતોઅનવસ્સુતા હોન્તિ, અનવસ્સુતા પટિગ્ગણ્હાતી’’તિ એત્તકમેવ વત્તબ્બં સિયા. **ઉભોસુ અનવસ્સુતેસૂ**તિ પુગ્ગલો ચેવ ભિક્ખુની ચાતિ ઉભોસુ અનવસ્સુતેસુ ગણ્હન્તિયા સબ્બથાપિ અનાપત્તિ. “**અનવસ્સુતો**”**તિ વા ઞત્વા ગણ્હન્તિયા**તિ સયં અનવસ્સુતા સમાના અવસ્સુતેપિ ‘‘અનવસ્સુતો અય’’ન્તિ સઞ્ઞાય તસ્સ હત્થતો પટિગ્ગણ્હન્તિયા. અથ સયં અનવસ્સુતાપિ અઞ્ઞં અવસ્સુતં વા અનવસ્સુતં વા ‘‘અવસ્સુતો’’તિ ઞત્વા પટિગ્ગણ્હાતિ, દુક્કટમેવ. વુત્તઞ્હેતં **અનન્તરસિક્ખાપદે** ‘‘કિસ્સ ત્વં, અય્યે, ન પટિગ્ગણ્હાસીતિ, અવસ્સુતા, અય્યેતિ, ત્વં પન, અય્યે, અવસ્સુતાતિ, નાહં, અય્યે, અવસ્સુતા’’તિ.

ભોજનપ્પટિગ્ગહણપઠમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. ભોજનપ્પટિગ્ગહણદુતિયસિક્ખાપદવણ્ણના

દુક્કટાદિકા સઙ્ઘાદિસેસપરિયોસાના આપત્તિયો ઇમિના સિક્ખાપદેન ઉય્યોજિકાયેવ, ઇતરિસ્સા પન આપત્તિભેદો પઠમસિક્ખાપદેનાતિ આહ “**સા એવં ઉય્યોજનેના**”તિઆદિ.

કુલાનુદ્દયતાયાતિ કુલાનુકમ્પકતાય.

ભોજનપ્પટિગ્ગહણદુતિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭-૧૩. સઞ્ચરિત્તાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

સત્તમાદીનિ ઉત્તાનત્થાનેવ.

સઞ્ચરિત્તાદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૪-૧૭. સઙ્ઘભેદકાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

ભિક્ખુની સઙ્ઘં ન ભિન્દતીતિ કમ્મં, ઉદ્દેસો ચાતિ દ્વીહિ ભેદો, સો તાય સદ્ધિં નત્થીતિ ભિક્ખુની સઙ્ઘં ન ભિન્દતિ. ન કેવલં પરિવાસાભાવોયેવાતિ આહ "**છાદનપચ્ચયાપી**"તિઆદિ. એત્થ ચ "**છાદનપચ્ચયાપિ ન દુક્કટં આપજ્જતી**"તિ પાઠો દટ્ઠબ્બો, છાદનપચ્ચયાપિ દુક્કટં ન આપજ્જતીતિ અત્થો. એવઞ્ચ કત્વા –

> ''આપજ્જતિ ગરુકં સાવસેસં;
> છાદેતિ અનાદરિયં પટિચ્ચ;
> ન ભિક્ખુની નો ચ ફુસેય્ય વજ્જં;
> પઞ્હામેસા કુસલેહિ ચિન્તિતા''તિ. (પરિ॰ ૪૮૧) –

એત્થ ભિક્ખુનિનિસેધો ઉપપન્નો હોતિ. યેસુ પન પોત્થકેસુ ''છાદનપચ્ચયા પન દુક્કટં આપજ્જતી''તિ વિના **ન**-કારં પાઠો દિસ્સતિ, સો પમાદલેખોતિ દટ્ઠબ્બં. **તસ્મા**તિ યસ્મા પરિવાસો નામ નત્થિ, તસ્મા. **અત્તનો સીમં સોધેત્વા વિહારસીમાય વા**તિ વિહારે બદ્ધસીમમેવ સન્ધાય વુત્તં. **સોધેતું અસક્કોન્તીહી**તિ વિહારસીમં સોધેતું અસક્કોન્તીહિ.

મુખમત્તનિદસ્સનન્તિ પવેસોપાયમત્તનિદસ્સનં. એત્થાહ – અથ કસ્મા યથા ભિક્ખુમાનત્તકથાય ''પરિક્ખિત્તસ્સ વિહારસ્સ પરિક્ખેપતો, અપરિક્ખિત્તસ્સ વિહારસ્સ પરિક્ખેપારહટ્ઠાનતો દ્વે લેડ્ડુપાતે અતિક્કમ્મા''તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ નિગમનવણ્ણના) વુત્તં, એવમવત્વા "**ગામૂપચારતો ચ ભિક્ખૂનં વિહારૂપચારતો ચ દ્વે લેડ્ડુપાતે અતિક્કમિત્વા**"તિ ઇધ વુત્તન્તિ? તત્ર એકે વદન્તિ ''ભિક્ખૂનં વુત્તપ્પકારં પદેસં અતિક્કમિત્વા ગામેપિ તં કમ્મં કાતું વટ્ટતિ, ભિક્ખુનીનં પન ગામે ન વટ્ટતિ, તસ્મા એવં વુત્ત''ન્તિ. અપરે પન ભણન્તિ ''ભિક્ખૂનમ્પિ ગામે ન વટ્ટતિ, ભિક્ખુવિહારો નામ પુબ્બેયેવ ગામૂપચારં અતિક્કમિત્વા તિટ્ઠતિ , તસ્મા ગામં અવત્વા વિહારૂપચારમેવ હેટ્ઠા વુત્તં. ભિક્ખુનીનં પન વિહારો ગામેયેવ, ન બહિ, તસ્મા ગામૂપચારઞ્ચ વિહારૂપચારઞ્ચ ઉભયમેવેત્થ દસ્સિતં. તસ્મા ઉભયત્થાપિ અત્થતો નાનાત્થં નત્થી''તિ. વીમંસિત્વા યઞ્ચેત્થ યુજ્જતિ, તં ગહેતબ્બં.

તતો પટ્ઠાયાતિ આરોચિતકાલતો પટ્ઠાય.

સઙ્ઘભેદકાદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઇતિ કઙ્ખાવિતરણિયા પાતિમોક્ખવણ્ણનાય

વિનયત્થમઞ્જૂસાયં લીનત્થપ્પકાસનિયં

ભિક્ખુનિપાતિમોક્ખે સઙ્ઘાદિસેસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિસ્સગ્ગિયકણ્ડં

૧. પત્તવગ્ગો

૧. પત્તસન્નિચયસિક્ખાપદવણ્ણના

પઠમં ઉત્તાનત્થમેવ.

પત્તસન્નિચયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. અકાલચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના

યં અત્તના લદ્ધં, તં નિસ્સગ્ગિયં હોતીતિ યં ચીવરં ભાજાપિતાય અત્તના લદ્ધં, તમેવ નિસ્સગ્ગિયં હોતિ, તં વિનયકમ્મં કત્વાપિ અત્તના ન લબ્ભતિ. તેનાહ ''**નિસ્સટ્ઠ**''ન્તિઆદિ. તત્થ **નિસ્સટ્ઠં પટિલભિત્વાપી**તિ ''અય્યાય, દમ્મી''તિ એવં નિસ્સટ્ઠં પટિલભિત્વાપિ. **યથાદાનેયેવ ઉપનેતબ્બ**ન્તિ યથા દાયકેહિ દિન્નં, તથેવ ઉપનેતબ્બં, અકાલચીવરપક્ખેયેવ ઠપેતબ્બન્તિ વુત્તં હોતિ.

અકાલચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ચીવરપરિવત્તનસિક્ખાપદવણ્ણના

મેતન્તિ મે એતં. સકસઞ્ઞાય ગહિતત્તા પાચિત્તિયઞ્ચેવ દુક્કટઞ્ચ વુત્તં, ઇતરથા ભણ્ડગ્ઘેન કારેતબ્બં.

ચીવરપરિવત્તનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. અઞ્ઞવિઞ્ઞાપનસિક્ખાપદવણ્ણના

પટિલાભેનાતિ પઠમવિઞ્ઞત્તિતો ઊનતરસ્સાપિ અઞ્ઞસ્સ પટિલાભેન.

તસ્મિં અપ્પહોન્તે પુન તઞ્ઞેવાતિ યં પઠમં વિઞ્ઞત્તં, થોકત્તા તસ્મિં અપ્પહોન્તે પુન તઞ્ઞેવ વિઞ્ઞાપેન્તિયાતિ અત્થો. **અઞ્ઞેન**પિ અત્થે સતી તિ પઠમં વિઞ્ઞત્તિતો અઞ્ઞેનપિ અત્થે સતિ. **તેન સદ્ધિં અઞ્ઞઞ્ચા**તિ યં પઠમં વિઞ્ઞત્તં, તેન સદ્ધિં અઞ્ઞઞ્ચ. કિં વુત્તં હોતિ? સચે પઠમં સપ્પિ વિઞ્ઞત્તં, ''યમકં પચિતબ્બ''ન્તિ ચ વેજ્જેન વુત્તત્તા તેલેનાપિ અત્થો હોતિ. તતો ''તેલેનાપિ મે અત્થો''તિ એવમાદિના અઞ્ઞઞ્ચ વિઞ્ઞાપેન્તિયાતિ વુત્તં હોતિ. **આનિસંસં દસ્સેત્વા**તિ ''સચે કહાપણસ્સ સપ્પિ આભતં હોતિ, ઇમિના મૂલેન દ્વિગુણં તેલં લબ્ભતિ, તેલેનાપિ ચ ઇદં કિચ્ચં નિપ્પજ્જતિ, તસ્મા તેલં આહરા''તિ એવં આનિસંસં દસ્સેત્વા.

અઞ્ઞવિઞ્ઞાપનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. અઞ્ઞચેતાપનસિક્ખાપદવણ્ણના

તતો અઞ્ઞં ચેતાપેય્યાતિ પઠમં ચેતાપિતતો યં કિઞ્ચિ અઞ્ઞં ચેતાપેય્ય.

અઞ્ઞચેતાપનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. પઠમસઙ્ઘિકચેતાપનસિક્ખાપદવણ્ણના

અઞ્ઞસ્સત્થાય દિન્નેનાતિ યં ચેતાપેતિ, તતો અઞ્ઞસ્સત્થાય દિન્નેન. **અઞ્ઞુદ્દિસિકેના**તિ પુરિમસ્સેવત્થદીપનં.

સેસકં ઉપનેન્તિયાતિ યદત્થાય દિન્નો, તં ચેતાપેત્વા અવસેસં અઞ્ઞસ્સત્થાય ઉપનેન્તિયા. **સામિકે અપલોકેત્વા**તિ દાયકે આપુચ્છિત્વા. **એવરૂપાસૂ આપદાસુ ઉપનેન્તીન**ન્તિ એવરૂપેસુ ઉપદ્દવેસુ અઞ્ઞસ્સ યસ્સ કસ્સચિ અત્થાય ઉપનેન્તીનં.

પઠમસઙ્ઘિકચેતાપનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. દુતિયસઙ્ઘિકચેતાપનસિક્ખાપદવણ્ણના

ન કેવલં તેનેવ પરિક્ખારેનાતિ આહ **''સયં યાચિતકેનાપી''**તિ. વુત્તઞ્હેતં પાળિયં ''ભિક્ખુનિયો તેન ચ પરિક્ખારેન સયમ્પિ યાચિત્વા ભેસજ્જં ચેતાપેત્વા પરિભુઞ્જિંસૂ''તિ (પાચિ॰ ૭૬૩). માતિકાયં પન ગમ્યમાનત્તા પિ-સદ્દો નપ્પયુત્તો. ગમ્યમાનત્થસ્સ હિ સદ્દસ્સ પયોગં પતિ કામચારોતિ યુત્તિ.

દુતિયસઙ્ઘિકચેતાપનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮-૯-૧૦. પઠમગણિકચેતાપનાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

અટ્ઠમનવમદસમાનિ ઉત્તાનત્થાનેવ.

પઠમગણિકચેતાપનાદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પત્તવગ્ગો પઠમો.

૨. ચીવરવગ્ગો

૧૧. ગરુપાવુરણસિક્ખાપદવણ્ણના

યસ્મા પવારિતટ્ઠાને વિઞ્ઞત્તિ નામ ન પટિસેધેતબ્બા, તસ્મા ભગવા ધમ્મનિમન્તનવસેન પવારિતટ્ઠાને ''વદેથાય્યે, યેનત્થો''તિ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૭૮૪) વુત્તાય ચતુક્કંસપરમં વિઞ્ઞાપેતબ્બન્તિ પરિચ્છેદં દસ્સેતીતિ વેદિતબ્બં. તેનેવ **''ચેતાપેતબ્બન્તિ ઠપેત્વા સહધમ્મિકે ચ ઞાતકપ્પવારિતે ચ અઞ્ઞેન કિસ્મિઞ્ચિદેવ ગુણે પરિતુટ્ઠેન 'વદેથાય્યે, યેનત્થો'તિ વુત્તાય વિઞ્ઞાપેતબ્બ''**ન્તિ વુત્તં. **રાજાન**ન્તિ પસેનદિકોસલરાજાનં.

ગરુપાવુરણસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૨. લહુપાવુરણસિક્ખાપદવણ્ણના

દુતિયં ઉત્તાનત્થમેવ.

લહુપાવુરણસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચીવરવગ્ગો દુતિયો.

ઇતિ કઙ્ખાવિતરણિયા પાતિમોક્ખવણ્ણનાય

વિનયત્થમઞ્જૂસાયં લીનત્થપ્પકાસનિયં

ભિક્ખુનિપાતિમોક્ખે નિસ્સગ્ગિયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પાચિત્તિયકણ્ડં

૧. લસુણવગ્ગો

૧. લસુણસિક્ખાપદવણ્ણના

“**લસુણ**”ન્તિ કિઞ્ચાપિ અવિસેસેન વુત્તં, તથાપિ મગધેસુ જાતં લસુણમેવ ઇધાધિપ્પેતં, તમ્પિ ભણ્ડિકલસુણમેવાતિ આહ **મગધરટ્ઠે જાત**”ન્તિઆદિ.

ભણ્ડિકલસુણન્તિ પોટ્ટલિકલસુણમેવ, સમ્પુણ્ણમિઞ્જાનમેતં અધિવચનં. તેનાહ “**ન એકદ્વિતિમિઞ્જક**”ન્તિ. **અજ્ઝોહારે અજ્ઝોહારે**તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૭૯૫) એત્થ સચે દ્વે તયો ભણ્ડિકે એકતોયેવ સઙ્ખાદિત્વા અજ્ઝોહરતિ, એકં પાચિત્તિયં. ભઞ્જિત્વા એકેકમિઞ્જકં ખાદન્તિયા પન પયોગગણનાય પાચિત્તિયાનિ.

પલણ્ડુકાદીનં વણ્ણેન વા મિઞ્જાય વા નાનાત્તં વેદિતબ્બં – વણ્ણેન તાવ **પલણ્ડુકો** નામ પણ્ડુવણ્ણો હોતિ, **ભઞ્જનકો** લોહિતવણ્ણો, **હરિતકો** હરિતપણ્ણવણ્ણો. મિઞ્જાય પન પલણ્ડુકસ્સ એકા મિઞ્જા હોતિ, ભઞ્જનકસ્સ દ્વે, હરિતકસ્સ તિસ્સો. **ચાપલસુણો** અમિઞ્જકો. અઙ્કુરમત્તમેવ હિ તસ્સ હોતિ. **મહાપચ્ચરિયા**દીસુ પન ‘‘પલણ્ડુકસ્સ તીણિ મિઞ્જાનિ, ભઞ્જનકસ્સ દ્વે, હરિતકસ્સ એક’’ન્તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૭૯૭) વુત્તં. એતે પલણ્ડુકાદયો સભાવેનેવ વટ્ટન્તિ. સૂપસમ્પાકાદીસુ પન માગધકમ્પિ વટ્ટતિ. તઞ્હિ પચ્ચમાનેસુ મુગ્ગસૂપાદીસુ વા મચ્છમંસવિકતિયા વા તેલે વા બદરસાળવાદીસુ વા અમ્બિલસાકાદીસુ વા ઉત્તરિભઙ્ગેસુ વા યત્થ કત્થચિ અન્તમસો યાગુભત્તેપિ પક્ખિત્તં વટ્ટતિ. **બદરસાળવં** (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૭૯૩-૭૯૭) નામ બદરફલાનિ સુક્ખાપેત્વા ચુણ્ણેત્વા કત્તબ્બા ખાદનીયવિકતિ.

લસુણસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. સમ્બાધલોમસિક્ખાપદવણ્ણના

‘‘પટિચ્છન્નોકાસે’’તિ એતસ્સ વિભાગદસ્સનત્થં “**ઉપકચ્છકેસુ ચ મુત્તકરણે ચાતિ અત્થો**”તિ વુત્તં.

આબાધપચ્ચયાતિ કણ્ડુકચ્છુઆદિઆબાધપચ્ચયા સંહરાપેન્તિયા અનાપત્તિ. ‘‘ભિક્ખુસ્સ એત્થ ચ લસુણે ચ દુક્કટ’’ન્તિ (વજિર॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૮૦૦) પોરાણા.

સમ્બાધલોમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. તલઘાતકસિક્ખાપદવણ્ણના

તલઘાતકેતિ મત્થકે પહારદાને, તઞ્ચ ખો તલં ‘‘મુત્તકરણે પહારં દેતી’’તિ (પાચિ॰ ૮૦૪) **પદભાજનિયં**વુત્તત્તા ‘‘મુત્તકરણસ્સા’’તિ વિઞ્ઞાયતીતિ આહ “**મુત્તકરણસ્સ તલઘાતને**”તિ. **પુરિમનયેનેવ સાણત્તિક**ન્તિ અત્તનો અત્થાય અઞ્ઞં આણાપેન્તિયા સાણત્તિકં.

તલઘાતકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. જતુમટ્ઠકસિક્ખાપદવણ્ણના

વત્થુવસેનેતં વુત્તન્તિ ‘‘જતુમટ્ઠકે’’તિ એતં નિદાનવસેન ઉપ્પન્નસ્સ વત્થુનો વસેનેવ વુત્તં. યં કિઞ્ચિ પન દણ્ડકં પવેસેન્તિયા આપત્તિયેવ. તેનાહ ‘‘**કામરાગેન પના**’’તિઆદિ.

જતુમટ્ઠકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ઉદકસુદ્ધિકસિક્ખાપદવણ્ણના

આદાતબ્બન્તિ પવેસેતબ્બં. **અગ્ગપબ્બન્તિ** કેસગ્ગમત્તમ્પિ અગ્ગપબ્બં. **તતિયં પબ્બં પવેસેતીતિ** કેસગ્ગમત્તમ્પિ તતિયં પબ્બં પવેસેતિ. વુત્તઞ્હેતં **સમન્તપાસાદિકાયં** (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૮૧૨) ‘‘ગમ્ભીરતો દ્વિન્નં પબ્બાનં ઉપરિ કેસગ્ગમત્તમ્પિ પવેસેન્તિયા પાચિત્તિય’’ન્તિ.

અતિગમ્ભીરં ઉદકસુદ્ધિકં આદિયનવત્થુસ્મિન્તિ અતિઅન્તો પવેસેત્વા ઉદકધોવનકરણવત્થુસ્મિં. ઉદકસુદ્ધિપચ્ચયેન (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૮૧૨) પન સતિપિ ફસ્સસ્સાદિયને યથાવુત્તપરિચ્છેદે અનાપત્તિ.

ઉદકસુદ્ધિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. ઉપતિટ્ઠનસિક્ખાપદવણ્ણના

તક્કાદીસુ વા અઞ્ઞતરેનાતિ તક્કદધિમત્થુરસખીરાદીસુ અઞ્ઞતરેન. **યાય કાયચિ બીજનિયાતિ** અન્તમસો ચીવરકણ્ણં ઉપાદાય યાય કાયચિ બીજનિયા.

ઇમં પિવથાતિ ઇમં પાનીયં વા સૂપાદિં વા પિવથ. **ઇમિના બીજથાતિ** ઇમિના તાલવણ્ટેન બીજથ. **દાપેન્તિયાતિ** અઞ્ઞેન ઉભયમ્પિ દાપેન્તિયા.

ઉપતિટ્ઠનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. આમકધઞ્ઞસિક્ખાપદવણ્ણના

તસ્માતિ યસ્મા વિઞ્ઞત્તિ ચેવ ભોજનઞ્ચ પમાણં, તસ્મા. ન કેવલઞ્ચેત્થ પટિગ્ગહણેયેવ દુક્કટં હોતિ, પટિગ્ગણ્હિત્વા પન અરઞ્ઞતો આહરણેપિ સુક્ખાપનેપિ વદ્દલિદિવસે ભજ્જનત્થાય ઉદ્ધનસજ્જનેપિ કપલ્લસજ્જનેપિ દબ્બિસજ્જનેપિ દારૂનિ આદાય અગ્ગિકરણેપિ કપલ્લમ્હિ ધઞ્ઞપક્ખિપનેપિ દબ્બિયા સઙ્ઘટ્ટનેસુપિ કોટ્ટનત્થં ઉદુક્ખલમુસલાદિસજ્જનેસુપિ કોટ્ટનપપ્ફોટનધોવનાદીસુપિ યાવ મુખે ઠપેત્વા અજ્ઝોહરણત્થં દન્તેહિ સઙ્ખાદતિ, તાવ સબ્બપ્પયોગેસુ દુક્કટાનીતિ આહ ‘‘**પટિગ્ગહણતો પટ્ઠાય યાવ દન્તેહિ સંખાદનં, તાવ પુબ્બપ્પયોગેસુ દુક્કટાની**’’તિ.

આમકધઞ્ઞસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. પઠમઉચ્ચારછડ્ડનસિક્ખાપદવણ્ણના

તિરોકુટ્ટેતિ ઘરકુટ્ટસ્સ પરભાગે. **તિરોપાકારે**તિ પરિક્ખેપપાકારસ્સ તિરોભાગે, તે ચ ખો કુટ્ટપાકારા ઇટ્ઠકસિલદારૂનં વસેન તિપ્પકારાતિ આહ "**યસ્સ કસ્સચિ કુટ્ટસ્સ વા પાકારસ્સ વા પરતો**"તિ. **સબ્બાનિપેતાનિ એકતો છડ્ડેન્તિયા**તિ એતાનિ ચત્તારિપિ વત્થૂનિ એકતો છડ્ડેન્તિયા. પાટેક્કં પન છડ્ડેન્તિયા વત્થુગણનાય આપત્તિયો. આણત્તિયમ્પિ એસેવ નયો.

ભિક્ખુસ્સ દુક્કટન્તિ ભિક્ખુસ્સ સબ્બત્થ દુક્કટં.

પઠમઉચ્ચારછડ્ડનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. દુતિયઉચ્ચારછડ્ડનસિક્ખાપદવણ્ણના

ભિક્ખુનિયાપીતિ **પિ**-સદ્દેન ભિક્ખું સમુચ્ચિનોતિ. અનિક્ખિત્તબીજેસુ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૮૩૦) પન ખેત્તેસુ કોણાદીસુ વા અસઞ્જાતરોપિમેસુ ખેત્તમરિયાદાદીસુ વા છડ્ડેતું વટ્ટતિ. મનુસ્સાનં કચવરછડ્ડનટ્ઠાનેપિ વટ્ટતિયેવ. **છડ્ડિતખેત્તે**તિ મનુસ્સેસુ સસ્સં ઉદ્ધરિત્વા ગતેસુ છડ્ડિતખેત્તં નામ હોતિ, તત્થ વટ્ટતિ. યત્થ પન ''લાયિતમ્પિ પુબ્બણ્ણાદિ પુન ઉટ્ઠહિસ્સતી''તિ રક્ખન્તિ, તત્થ યથાવત્થુકમેવ. **સામિકે અપલોકેત્વા**તિ એત્થ ખેત્તપાલકા, આરામાદિગોપકા ચ સામિકાવ. ઇમિના ચ સઙ્ઘસન્તકે ભિક્ખુસ્સ છડ્ડેતું વટ્ટતિ સઙ્ઘપરિયાપન્નત્તા, ન ભિક્ખુનીનં. ભિક્ખુનીનં પન અત્તનો સન્તકે ભિક્ખુસન્તકે વુત્તનયેનેવ વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ, એવં સન્તેપિ સારુપ્પવસેન કાતબ્બં.

દુતિયઉચ્ચારછડ્ડનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. નચ્ચગીતસિક્ખાપદવણ્ણના

નચ્ચન્તિ નટાદયો વા નચ્ચન્તુ, સોણ્ડા વા અન્તમસો મોરસુવમક્કટાદયોપિ, સબ્બમેતં નચ્ચમેવ. તેનાહ "**નચ્ચન્તિ અન્તમસો મોરનચ્ચમ્પી**"તિ . **ગીત**ન્તિ નટાદીનં વા ગીતં હોતુ, અરિયાનં પરિનિબ્બાનકાલે રતનત્તયગુણૂપસંહિતં સાધુકીળિતગીતં વા, અન્તમસો ''દન્તગીતમ્પિ ગાયિસ્સામા''તિ પુબ્બભાગે ઓકૂજન્તા કરોન્તિ, સબ્બમેતં ગીતમેવ. તેનાહ "**ગીતન્તિ અન્તમસો ધમ્મભાણકગીતમ્પી**"તિ. તત્થ **ધમ્મભાણકગીતં** નામ અસઞ્ઞતભિક્ખૂનં તં તં વત્તં ભિન્દિત્વા અતિદીઘં કત્વા ગીતસ્સરેન ધમ્મભણનં, તમ્પિ નેવ ભિક્ખુનો, ન ભિક્ખુનીનં વટ્ટતિ. તથા હિ વુત્તં પરમત્થજોતિકાય **ખુદ્દકટ્ઠકથાય** (ખુ॰ પા॰ અટ્ઠ॰ ૨.પચ્છિમપઞ્ચસિક્ખાપદવણ્ણના) ''ધમ્મૂપસંહિતં ગીતં વટ્ટતિ, ગીતૂપસંહિતો પન ધમ્મો ન વટ્ટતી''તિ. તસ્મા ધમ્મં ભણન્તેન જાતકવત્તાદિં તં તં વત્તં અવિનાસેત્વા ચતુરસ્સેન (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૨૪૯) વત્તેન પરિમણ્ડલાનિ પદબ્યઞ્જનાનિ દસ્સેતબ્બાનિ. **વાદિત**ન્તિ તન્તિબદ્ધાદિવાદનીયભણ્ડવાદિતં વા હોતુ, કુટભેરિવાદિતં વા અન્તમસો ઉદકભેરિવાદિતમ્પિ, સબ્બમેવેતં વાદિતમેવ. તેનાહ "**વાદિતન્તિ અન્તમસો ઉદકભેરિવાદિત**"ન્તિ. યં પન નિટ્ઠુભન્તી વા સાસઙ્કે વા ઠિતા અચ્છરિકં વા ફોટેતિ, પાણિં વા પહરતિ, તત્થ અનાપત્તિ. દસ્સનેન ચેત્થ સવનમ્પિ સઙ્ગહિતં વિરૂપેકસેસનયેન. આલોચનસભાવતાય વા પઞ્ચન્નં વિઞ્ઞાણાનં સવનકિરિયાયપિ દસ્સનસઙ્ખેપસબ્ભાવતો ''દસ્સનાય''ઇચ્ચેવ વુત્તન્તિ આહ "**એતેસુ યં કિઞ્ચિ દસ્સનાય ગચ્છન્તિયા**"તિ. **યત્થ ઠિતા**તિ એવં ગન્ત્વા યસ્મિં પદેસે ઠિતા.

નનુ ચ સયંનચ્ચનાદીસુ પાચિત્તિયં પાળિયં ન વુત્તં, અથ કથં ગહેતબ્બન્તિ આહ “**સબ્બઅટ્ઠકથાસુ વુત્ત**”ન્તિ, ઇમિના પાળિયં અવુત્તેપિ અટ્ઠકથાપમાણેન ગહેતબ્બન્તિ દસ્સેતિ. **સમુટ્ઠાનાદીનિ એળકલોમસદિસાની**તિ પન માતિકાગતપાચિત્તિયસ્સેવ વસેન વુત્તં, સબ્બેસં વસેન પન છસમુટ્ઠાનન્તિ ગહેતબ્બં. “**આરામે ઠત્વા**”તિ ઇદં નિદસ્સનમત્તં સેસઇરિયાપથેહિ યુત્તાય પસ્સન્તિયા અનાપત્તિયા ઇચ્છિતબ્બત્તા. ઇતરથા હિ નિસિન્નાપિ પસ્સિતું ન લભેય્ય. ‘‘પસ્સિસ્સામી’’તિ વિહારતો વિહારં ગચ્છન્તિયા આપત્તિયેવ. આસનસાલાય નિસિન્ના પસ્સતિ, અનાપત્તિ, ‘‘પસ્સિસ્સામી’’તિ ઉટ્ઠહિત્વા ગચ્છન્તિયા આપત્તિ. વીથિયં ઠત્વા ગીવં પરિવત્તેત્વા પસ્સન્તિયાપિ આપત્તિયેવ. ભિક્ખુસ્સાપિ એસેવ નયો, આપત્તિભેદોવ નાનં.

નચ્ચગીતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

લસુણવગ્ગો પઠમો.

૨. રત્તન્ધકારવગ્ગો

૧. રત્તન્ધકારસિક્ખાપદવણ્ણના

અરહોપેક્ખાયાતિ નરહોઅસ્સાદાપેક્ખાય. **અઞ્ઞવિહિતાયા**તિ રહોઅસ્સાદતો અઞ્ઞવિહિતાવ હુત્વા ઞાતિં વા પુચ્છન્તિયા, દાને વા પૂજાય વા મન્તેન્તિયા.

રત્તન્ધકારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨-૩. પટિચ્છન્નોકાસઅજ્ઝોકાસસલ્લપનસિક્ખાપદવણ્ણના

દુતિયતતિયાનિ ઉત્તાનત્થાનેવ.

પટિચ્છન્નોકાસઅજ્ઝોકાસસલ્લપનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. દુતિયિકઉય્યોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

“**પુરિમનયેનેવા**”તિ ઇમિના “**સન્તિટ્ઠેય્ય વા**તિ હત્થપાસે ઠિતમત્તાય પાચિત્તિયં, **સલ્લપેય્ય વા**તિ તત્થ ઠત્વા ગેહસિકકથં કથેન્તિયાપિ પાચિત્તિયમેવ, **નિકણ્ણિકં વા જપ્પેય્યા**તિ કણ્ણમૂલે જપ્પેન્તિયાપિ પાચિત્તિયમેવા’’તિ ઇમં નયં દસ્સેતિ.

દુતિયિકઉય્યોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. અનાપુચ્છાપક્કમનસિક્ખાપદવણ્ણના

આસીદન્તિ એત્થાતિ **આસન**ન્તિ આહ “**પલ્લઙ્કસ્સોકાસભૂતે**”તિ, ઊરુબદ્ધાસનસ્સ ઓકાસેતિ અત્થો. **અનોવસ્સક**ન્તિ નિબ્બકોકાસં. **અજ્ઝોકાસે ઉપચાર**ન્તિ અજ્ઝોકાસે નિસીદિત્વા દ્વાદસહત્થપ્પમાણં પદેસં.

ગિલાનાયાતિ યા તાદિસેન ગેલઞ્ઞેન આપુચ્છિતું ન સક્કોતિ . **આપદાસૂ**તિ ઘરે અગ્ગિ વા ઉટ્ઠિતો હોતિ, ચોરો વા, એવરૂપે ઉપદ્દવે અનાપુચ્છા પક્કમતિ, અનાપત્તિ.

અનાપુચ્છાપક્કમનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. અનાપુચ્છાઅભિનિસીદનસિક્ખાપદવણ્ણના

ધુવપઞ્ઞત્તેતિ ભિક્ખુનીનં અત્થાય નિચ્ચપઞ્ઞત્તે.

અનાપુચ્છાઅભિનિસીદનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. અનાપુચ્છાસન્થરણસિક્ખાપદવણ્ણના

કુલાનીતિ કુલસ્સ ઘરાનિ.

અનાપુચ્છાસન્થરણસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. પરઉજ્ઝાપનકસિક્ખાપદવણ્ણના

અટ્ઠમં ઉત્તાનત્થમેવ.

પરઉજ્ઝાપનકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. પરઅભિસપનસિક્ખાપદવણ્ણના

મનુસ્સદોભગ્ગેન વાતિ ‘‘કાણા હોમિ, કુણી હોમિ, ઇતરા વા ઈદિસા હોતૂ’’તિઆદિના મનુસ્સવિરૂપભાવેન. **અત્થધમ્મઅનુસાસનિપુરેક્ખારાન**ન્તિ એત્થ **અત્થપુરેક્ખારાયા**તિ અટ્ઠકથં કથેન્તિયા. **ધમ્મપુરેક્ખારાયા**તિ પાળિં વાચેન્તિયા. **અનુસાસનિપુરેક્ખારાયા**તિ ‘‘ઇદાનિપિ ત્વં એદિસા, સાધુ વિરમસ્સુ, નો ચે વિરમસિ, અદ્ધા પુન એવરૂપાનિ કમ્માનિ કત્વા નિરયે ઉપ્પજ્જિસ્સસિ, તિરચ્છાનયોનિયા ઉપ્પજ્જિસ્સસી’’તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૮૭૮) એવં અનુસાસનિયં ઠત્વા વદન્તિયા.

પરઅભિસપનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. રોદનસિક્ખાપદવણ્ણના

દસમં ઉત્તાનત્થમેવ.

રોદનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

રત્તન્ધકારવગ્ગો દુતિયો.

૩. નગ્ગવગ્ગો

૧-૨. નગ્ગાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

ઇદન્તિ ઇદં ઉદકસાટિકચીવરં.

દુતિયં ઉત્તાનત્થમેવ.

નગ્ગાદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ચીવરસિબ્બનસિક્ખાપદવણ્ણના

વિસિબ્બેત્વાતિ વિજટેત્વા. **ધુરં નિક્ખિત્તમત્તે**તિ ધુરે નિક્ખિત્તમત્તે, ધુરં નિક્ખિપિત્વા સચેપિ પચ્છા સિબ્બતિ, આપત્તિયેવાતિ અત્થો.

ચીવરસિબ્બનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. સઙ્ઘાટિચારસિક્ખાપદવણ્ણના

‘‘**ઇદં મે ચીવરં મહગ્ઘં ઈદિસે ચોરભયે ન સક્કા ધારેતુન્તિ એવરૂપાસુ આપદાસૂ**’’તિ એત્થ પાઠો. સો પન કાકપદસઞ્ઞિતમોહેહિ લેખકેહિ ઉપરિસિક્ખાપદે લિખિતો. કિઞ્ચાપિ તત્થ લિખિતો, એત્થેવ પન દટ્ઠબ્બો.

સઙ્ઘાટિચારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ચીવરસઙ્કમનીયસિક્ખાપદવણ્ણના

આપદાસુ વા ધારેતીતિ સચે અપારુતં વા અનિવત્થં વા ચોરા હરન્તિ, એવરૂપાસૂ આપદાસુ ધારેતિ, અનાપત્તિ.

ચીવરસઙ્કમનીયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. ગણચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના

અઞ્ઞસ્મિં પરિક્ખારેતિ યત્થ કત્થચિ થાલકાદીનં વા સપ્પિતેલાદીનં વા અઞ્ઞતરસ્મિં. ‘‘**સમગ્ઘકાલે દસ્સથા**’’**તિ એવં આનિસંસં દસ્સેત્વા નિવારેન્તિયા**તિ ‘‘કિત્તકં અગ્ઘનકં દાતુકામત્થા’’તિ પુચ્છિત્વા (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૯૦૯) ‘‘એત્તકં નામા’’તિ વુત્તે ‘‘આગમેથ તાવ, ઇદાનિ વત્થં મહગ્ઘં, કતિપાહેન કપ્પાસે આહટે સમગ્ઘં ભવિસ્સતિ, તસ્મિં કાલે દસ્સથા’’તિ એવં આનિસંસં દસ્સેત્વા નિવારેન્તિયા.

ગણચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭-૧૦. પટિબાહનાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

આનિસંસં દસ્સેત્વા પટિબાહન્તિયાતિ ‘‘એકિસ્સા એકં સાટકં નપ્પહોતિ, આગમેથ તાવ, કતિપાહેન ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, તતો ભાજેસ્સામા’’તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૯૧૫) એવં આનિસંસં દસ્સેત્વા પટિબાહન્તિયા અનાપત્તિ.

અટ્ઠમનવમાનિ ઉત્તાનત્થાનેવ.

સેસન્તિ ‘‘ધમ્મિકે વેમતિકાયા’’તિઆદિકં અવસેસં. તત્થ **આનિસંસં દસ્સેત્વા પટિબાહન્તિયા**તિ ‘‘ભિક્ખુનિસઙ્ઘો જિણ્ણચીવરો, કથિનાનિસંસમૂલકો મહાલાભો’’તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૯૩૧) એવરૂપં આનિસંસં દસ્સેત્વા પટિબાહન્તિયા અનાપત્તિ.

પટિબાહનાદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નગ્ગવગ્ગો તતિયો.

૪. તુવટ્ટવગ્ગો

૧-૩. એકમઞ્ચતુવટ્ટનાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

પઠમં ઉત્તાનત્થમેવ.

વવત્થાનં દસ્સેત્વાતિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૯૪૦) મજ્ઝે કાસાયં વા કત્તરયટ્ઠિં વા અન્તમસો કાયબન્ધનમ્પિ ઠપેત્વા નિપજ્જન્તીનં અનાપત્તીતિ અત્થો.

તતિયં ઉત્તાનત્થમેવ.

એકમઞ્ચતુવટ્ટનાદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪-૯. નઉપટ્ઠાપનાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

પરિયેસિત્વા અલભન્તિયાતિ અઞ્ઞં ઉપટ્ઠાયિકં અલભન્તિયા. **ગિલાનાયા**તિ સયં ગિલાનાય. **આપદાસૂ**તિ તથારૂપે ઉપદ્દવે સતિ.

પઞ્ચમછટ્ઠસત્તમ અટ્ઠમનવમાનિ ઉત્તાનત્થાનેવ.

નઉપટ્ઠાપનાદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. ચારિકનપક્કમનસિક્ખાપદવણ્ણના

ધુરે નિક્ખિત્તમત્તેતિ સચે ધુરં નિક્ખિપિત્વા પચ્છા પક્કમતિ, આપત્તિયેવાતિ અત્થો. **અન્તરાયે સતી**તિ દસવિધેસુ અન્તરાયેસુ અઞ્ઞતરસ્મિં સતિ. ‘‘ગચ્છિસ્સામી’’તિ નિક્ખન્તા, નદી વા પૂરા, વનદાહો વા આગતો, ચોરા વા મગ્ગે હોન્તિ, મેઘો વા ઉટ્ઠહતિ, નિવત્તિતું વટ્ટતિ.

ચારિકનપક્કમનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તુવટ્ટવગ્ગો ચતુત્થો.

૫. ચિત્તાગારવગ્ગો

૧. રાજાગારસિક્ખાપદવણ્ણના

કીળનચિત્તસાલન્તિ ન રઞ્ઞોવ કીળનચિત્તસાલં, અથ ખો યેસં કેસઞ્ચિ મનુસ્સાનં કીળનત્થં યત્થ કત્થચિ કતસાલં. એસ નયો “**કીળનઉપવન**”ન્તિઆદીસુપિ. યથાહ ‘‘રાજાગારં નામ યત્થ કત્થચિ રઞ્ઞો કીળિતું રમિતું કતં હોતી’’તિઆદિકો (પાચિ॰ ૯૭૯) વિત્થારો. તત્થ **કીળનઉપવન**ન્તિ કીળનત્થં અન્તોનગરે કતં આરામં. **કીળનુય્યાન**ન્તિ તથેવ બહિનગરે કતં ઉય્યાનં.

રાજાગારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. આસન્દિપરિભુઞ્જનસિક્ખાપદવણ્ણના

અતિક્કન્તપ્પમાણાતિ અટ્ઠઙ્ગુલતો અતિક્કન્તપ્પમાણપાદકા. **વુત્તો**તિ પદભાજનિયં વુત્તો. ‘‘અકપ્પિયરૂપાકુલો અકપ્પિયમઞ્ચો પલ્લઙ્કો’’તિ (સારત્થ॰ ટી॰ મહાવગ્ગ ૩.૨૫૪) **સારસમાસાચરિયો**.

આસન્દિપરિભુઞ્જનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. સુત્તકન્તનસિક્ખાપદવણ્ણના

ઉજ્જવુજ્જવેતિ ઉગ્ગિરિત્વા ઉગ્ગિરિત્વા વેઠને. **કન્તિતસુત્તં કન્તન્તિયા**તિ દસિકસુત્તાદિં સઙ્ઘાટેત્વા કન્તન્તિયા, દુક્કન્તિતં વા પટિકન્તન્તિયા.

સુત્તકન્તનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. ગિહિવેય્યાવચ્ચસિક્ખાપદવણ્ણના

અત્તનો વેય્યાવચ્ચકરસ્સ ચાતિ સચેપિ માતાપિતરો આગચ્છન્તિ, યં કિઞ્ચિ બીજનિં વા સમ્મુઞ્જનિદણ્ડકં વા કારાપેત્વા વેય્યાવચ્ચકરટ્ઠાને ઠપેત્વા યં કિઞ્ચિ વા પચિતું વટ્ટતિ.

ગિહિવેય્યાવચ્ચસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫-૬. અધિકરણાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

અનન્તરાયિકિનીતિ દસવિધેસુ અન્તરાયેસુ એકેનાપિ અનન્તરાયિકિની. ધુરં નિક્ખિપિત્વા પચ્છા વિનિચ્છિનન્તી આપત્તિં આપજ્જિત્વાવ વિનિચ્છિનાતિ.

છટ્ઠં ઉત્તાનત્થમેવ.

અધિકરણાદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. આવસથચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના

આપદાસૂતિ મહગ્ઘચીવરં સરીરતો મોચેત્વા સુપ્પટિસામિતમ્પિ ચોરા હરન્તિ, એવરૂપાસુ આપદાસુ અનિસ્સજ્જિત્વા નિવાસેન્તિયા અનાપત્તિ.

આવસથચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. આવસથવિહારસિક્ખાપદવણ્ણના

કવાટબદ્ધવિહારન્તિ દ્વારબદ્ધવિહારં. **ગિલાનાયા**તિ વચીભેદં કાતું અસમત્થાય. **આપદાસૂ**તિ રટ્ઠે ભિજ્જન્તે આવાસે છડ્ડેત્વા ગચ્છન્તિ, એવરૂપાસુ આપદાસુ.

આવસથવિહારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. તિરચ્છાનવિજ્જાપરિયાપુણનસિક્ખાપદવણ્ણના

હત્થિઆદીસુપિ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૧૦૧૫) **સિપ્પ**સદ્દો પચ્ચેકં યોજેતબ્બો, તથા **આથબ્બણા**દીસુ **મન્ત**સદ્દો. તત્થ **થરૂ**તિ ખગ્ગમુટ્ઠિ. **આથબ્બણમન્તો** નામ આથબ્બણવેદવિહિતો પરૂપઘાતકરો મન્તો. **ખિલનમન્તો** નામ દારુસારખિલં મન્તેત્વા પથવિયં પવેસેત્વા મારણમન્તો. **અગદપ્પયોગો** નામ વિસયોજનં.

તિરચ્છાનવિજ્જાપરિયાપુણનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. તિરચ્છાનવિજ્જાવાચનસિક્ખાપદવણ્ણના

લેખેતિ લિખસિપ્પે. **ધારણાય વા**તિ ધારણસત્થે, યસ્મિં વુત્તનયેન પટિપજ્જન્તા બહૂનિપિ ગન્થાનિ ધારેન્તિ. **નાગમણ્ડલાદિકે**તિ એત્થ **નાગમણ્ડલં** નામ સપ્પાનં પવેસનિવારણત્થં મણ્ડલબદ્ધમન્તો.

તિરચ્છાનવિજ્જાવાચનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચિત્તાગારવગ્ગો પઞ્ચમો.

૬. આરામવગ્ગો

૧-૨. આરામપવિસનાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

સીસાનુલોકિકાયાતિ સીસં અનુલોકેન્તિયા. **યત્થ વા ભિક્ખુનિયો સન્નિપતિતા**તિ યત્થ ભિક્ખુનિયો પઠમતરં સજ્ઝાયનચેતિયવન્દનાદિઅત્થં સન્નિપતિતા. **આપદાસૂ**તિ કેનચિ ઉપદ્દુતા હોતિ, એવરૂપાસુ આપદાસુ પવિસિતું

વટ્ટતિ.

દુતિયં ઉત્તાનત્થમેવ.

આરામપવિસનાદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩-૪. ગણપરિભાસનાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

સેસન્તિ ‘‘અત્થધમ્મઅનુસાસનિપુરેક્ખારાયા’’તિઆદિકં અવસેસં. તત્થ **અનુસાસનિપુરેક્ખારાયા**તિ ‘‘ઇદાનિપિ ત્વં બાલા અબ્યત્તા’’તિઆદિના (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૧૦૩૬) નયેન અનુસાસનિપક્ખે ઠત્વા વદન્તિયા અનાપત્તિ.

ચતુત્થં ઉત્તાનત્થમેવ.

ગણપરિભાસનાદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. કુલમચ્છરિનીસિક્ખાપદવણ્ણના

કુલે મચ્છરો કુલમચ્છરોતિ પુરિમસ્મિં પક્ખે સકત્થે **ઇની**પચ્ચયો, તં કુલં અસ્સદ્ધં અપ્પસન્નન્તિ કુલસ્સ અગુણં, અયસં વા ભાસન્તિયાતિ અત્થો. **ભિક્ખુનીનં અવણ્ણં ભાસન્તિયા**તિ ‘‘ભિક્ખુનિયો દુસ્સીલા પાપધમ્મા’’તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૧૦૪૩) ભિક્ખુનીનં અગુણં, અયસં વા ભાસન્તિયા.

સન્તંયેવ આદીનવન્તિ કુલસ્સ વા ભિક્ખુનીનં વા સન્તંયેવ અગુણં.

કુલમચ્છરિનીસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬-૮. અભિક્ખુકાવાસાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

સમન્તપાસાદિકાયં વુત્તોતિ સમન્તપાસાદિકાય ઓવાદવગ્ગસ્સ પઠમસિક્ખાપદે (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૧૪૪) વુત્તો.

સત્તમટ્ઠમાનિ ઉત્તાનત્થાનેવ.

અભિક્ખુકાવાસાદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯-૧૦. ઓવાદૂપસઙ્કમનાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

ઉપોસથસ્સ પુચ્છનં **ઉપોસથપુચ્છા**, સાવકપચ્ચયં, રસ્સત્તઞ્ચ કત્વા ‘‘**ઉપોસથપુચ્છક**’’ન્તિ વુત્તાતિ આહ ‘‘**ઉપોસથપુચ્છન**’’ન્તિ. **ઓવાદત્થાયા**તિ ઓવાદયાચનત્થાય.

દસમં ઉત્તાનત્થમેવ.

ઓવાદૂપસઙ્કમનાદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

આરામવગ્ગો છટ્ઠો.

૭. ગબ્ભિનીવગ્ગો

૧-૨. ગબ્ભિનીઆદિસિક્ખાપદવણ્ણના

પઠમં ઉત્તાનત્થમેવ.

થને ભવં **થઞ્ઞં**, ખીરં. **યં પાયેતી**તિ યં દારકં પાયેતિ.

ગબ્ભિનીઆદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. પઠમસિક્ખમાનસિક્ખાપદવણ્ણના

પદભાજને વુત્તનયેનાતિ ''પાણાતિપાતા વેરમણિં દ્વે વસ્સાનિ અવીતિક્કમ્મ સમાદાનં સમાદિયામિ...પે॰... વિકાલભોજના વેરમણિં દ્વે વસ્સાનિ અવીતિક્કમ્મ સમાદાનં સમાદિયામી''તિ (પાચિ॰ ૧૦૭૯) પદભાજનસમીપે અટ્ઠુપ્પત્તિયં વુત્તનયેન. ઇમા પન છ સિક્ખાયો સટ્ઠિવસ્સાયપિ પબ્બજિતાય દાતબ્બાયેવ, ન એતાસુ અસિક્ખિતા ઉપસમ્પાદેતબ્બા.

પઠમસિક્ખમાનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪-૫. દુતિયસિક્ખમાનાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

પદભાજને વુત્તા ઉપસમ્પદાસમ્મુતિ ન દિન્ના હોતીતિ પદભાજનસમીપે અટ્ઠુપ્પત્તિયં વુત્તા ઉપસમ્પદાસમ્મુતિ ઞત્તિદુતિયાય કમ્મવાચાય ન દિન્ના હોતિ.

પઞ્ચમં ઉત્તાનત્થમેવ.

દુતિયસિક્ખમાનાદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬-૧૦. દુતિયગિહિગતાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

દસવસ્સાય ગિહિગતાય સિક્ખાસમ્મુતિં દત્વા પરિપુણ્ણદ્વાદસવસ્સં ઉપસમ્પાદેતું વટ્ટતિ.

સત્તમઅટ્ઠમનવમદસમાનિ ઉત્તાનત્થાનેવ.

દુતિયગિહિગતાદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ગબ્ભિનીવગ્ગો સત્તમો.

૮. કુમારિભૂતવગ્ગો

૧-૫. પઠમકુમારિભૂતાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

સબ્બપઠમા દ્વે મહાસિક્ખમાનાતિ ગબ્ભિનિવગ્ગે વુત્તા દ્વે સિક્ખમાના. “**સિક્ખમાના**”**ઇચ્ચેવ વત્તબ્બા**તિ સમ્મુતિકમ્માદીસુ એવં વત્તબ્બા. “**ગિહિગતા**”**તિ વા** “**કુમારિભૂતા**”**તિ વા ન વત્તબ્બા**તિ સચે વદન્તિ, કમ્મં કુપ્પતીતિ અધિપ્પાયો.

ચતુત્થપઞ્ચમાનિ ઉત્તાનત્થાનેવ.

પઠમકુમારિભૂતાદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬-૮. ખીયનધમ્માદિસિક્ખાપદવણ્ણના

વુટ્ઠાપનસમ્મુતિયા યાચિતાયાતિ ઉપસમ્પદાસમ્મુતિયા યાચિતાય.

સત્તમટ્ઠમાનિ ઉત્તાનત્થાનેવ.

ખીયનધમ્માદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. સોકાવાસસિક્ખાપદવણ્ણના

આગચ્છમાનાતિ આગચ્છન્તી.

સોકાવાસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. અનનુઞ્ઞાતસિક્ખાપદવણ્ણના

તેસં અત્થિભાવં અજાનન્તિયાતિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૧૧૬૩) તેસં માતાદીનં અત્થિભાવં અજાનન્તિયા. **અનનુઞ્ઞાતસમુટ્ઠાન**ન્તિ યં વાચતો, કાયવાચતો, વાચાચિત્તતો, કાયવાચાચિત્તતો ચ સમુટ્ઠાતિ, તં અનનુઞ્ઞાતસમુટ્ઠાનં. કથં? અબ્ભાનકમ્માદીસુ કેનચિદેવ કરણીયેન ખણ્ડસીમાયં નિસિન્ના ‘‘પક્કોસથ સિક્ખમાનં, ઇધેવ નં ઉપસમ્પાદેસ્સામા’’તિ ઉપસમ્પાદેતિ, એવં વાચતો સમુટ્ઠાતિ. ‘‘ઉપસ્સયતો ઉટ્ઠાય ઉપસમ્પાદેસ્સામી’’તિ વત્વા ખણ્ડસીમં ગચ્છન્તિયા કાયવાચતો સમુટ્ઠાતિ. દ્વીસુ ઠાનેસુ પણ્ણત્તિં જાનિત્વા વીતિક્કમં કરોન્તિયા વાચાચિત્તતો, કાયવાચાચિત્તતો ચ સમુટ્ઠાતિ. અનનુજાનાપેત્વા ઉપસમ્પાદનતો **કિરિયાકિરિયં**.

અનનુઞ્ઞાતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. પારિવાસિકસિક્ખાપદવણ્ણના

દારુણન્તિ પાપં. **પતિમાનેન્ત**ન્તિ ઓલોકેન્તં.

પારિવાસિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૨. અનુવસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના

એકન્તરિકન્તિ એકેન વસ્સેન અન્તરિકં કત્વા.

અનુવસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૩. એકવસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના

માતિકાયં **એકં વસ્સં દ્વેતિ** એકન્તરિકે એકેકસ્મિં સંવચ્છરે દ્વે. **એકન્તરિકં વુટ્ઠાપેન્તિયાતિ** ઇમસ્મિં વસ્સે એકં, પુન એકન્તરિકં એકન્તિ દ્વે વુટ્ઠાપેન્તિયા અનાપત્તિ.

એકવસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

કુમારિભૂતવગ્ગો અટ્ઠમો.

૯. છત્તુપાહનવગ્ગો

૧-૨. છત્તુપાહનાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

વુત્તલક્ખણં છત્તન્તિ ''છત્તં નામ તીણિ છત્તાનિ – સેતચ્છત્તં, કિલઞ્જચ્છત્તં, પણ્ણચ્છત્તં મણ્ડલબદ્ધં, સલાકબદ્ધ''ન્તિ (પાચિ॰ ૧૧૮૧) એવં પદભાજને વુત્તલક્ખણં છત્તં. **તાદિસં ઠાનં પત્વાતિ** ગચ્છકદ્દમાદીસુ તં તં ઠાનં પત્વા.

છત્તસ્સેવાતિ કદ્દમાદીનિ પત્વા ઉપાહના ઓમુઞ્ચિત્વા છત્તસ્સેવ ધારણં. **ઉપાહનાનંયેવ વાતિ** ગચ્છાદીનિ દિસ્વા છત્તં અપનામેત્વા ઉપાહનાનંયેવ ધારણં.

દુતિયં ઉત્તાનત્થમેવ.

છત્તુપાહનાદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩-૫. સઙ્ઘાણિઆદિસિક્ખાપદવણ્ણના

સઙ્ઘાણિન્તિ કટિયં અનુભવિતબ્બં આભરણં. તેનાહ **''યં કિઞ્ચિ કટૂપગ''ન્તિ**.

ચતુત્થપઞ્ચમાનિ ઉત્તાનત્થાનેવ.

સઙ્ઘાણિઆદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. વાસિતકસિક્ખાપદવણ્ણના

ગન્ધવાસિતકેનાતિ ગન્ધપરિભાવિતેન.

વાસિતકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭-૧૦. ભિક્ખુનિઉમ્મદ્દાપનાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

ગિલાનાયાતિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૧૨૦૮) અન્તમસો મગ્ગગમનપરિસ્સમેનાપિ આબાધિકાય. **આપદાસૂ**તિ ચોરભયાદિના સરીરકમ્પનાદીસુ.

અટ્ઠમનવમદસમેસુ કિઞ્ચિ વત્તબ્બં નત્થિ.

ભિક્ખુનિઉમ્મદ્દાપનાદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. અનાપુચ્છાસિક્ખાપદવણ્ણના

ઉપચારં સન્ધાયાતિ સમન્તા દ્વાદસહત્થૂપચારં સન્ધાય.

અનાપુચ્છાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૨. પઞ્હાપુચ્છનસિક્ખાપદવણ્ણના

અનોદિસ્સાતિ ''અમુકસ્મિં નામ ઠાને પુચ્છામી''તિ એવં અનિયમેત્વા કેવલં ''પુચ્છિતબ્બં અત્થિ, પુચ્છામિ, અય્યા''તિ એવં વત્વા.

પઞ્હાપુચ્છનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૩. અસંકચ્ચિકસિક્ખાપદવણ્ણના

પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપં, અપરિક્ખિત્તસ્સ ઉપચારં અતિક્કમન્તિયા વા ઓક્કમન્તિયા વાતિ એત્થ પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપં અતિક્કમન્તિયા વા અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારં ઓક્કમન્તિયા વાતિ યથાક્કમં સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો. **આપદાસૂ**તિ મહગ્ઘં સંકચ્ચિકં પારુપિત્વા ગચ્છન્તિયા ઉપદ્દવો ઉપ્પજ્જતિ, એવરૂપાસુ આપદાસુ.

અસંકચ્ચિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

છત્તુપાહનવગ્ગો નવમો.

ઇતિ કઙ્ખાવિતરણિયા પાતિમોક્ખવણ્ણનાય

વિનયત્થમઞ્જૂસાયં લીનત્થપ્પકાસનિયં

ભિક્ખુનિપાતિમોક્ખે પાચિત્તિયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અસાધારણસમુટ્ઠાનવણ્ણના

અચિત્તકાનીતિ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિય ૩.૧૨૧૪) ''નચ્ચ''ન્તિઆદિના અજાનિત્વા દસ્સનાદિં કરોન્તિયા આપત્તિસમ્ભવતો વત્થુઅજાનનચિત્તેન અચિત્તકાનિ. **લોકવજ્જાની**તિ ''નચ્ચ''ન્તિઆદિના જાનિત્વા દસ્સનાદિં કરોન્તિયા અકુસલેનેવ આપજ્જનતો લોકવજ્જાનિ. તેનાહ ''**અયં પનેત્થ અધિપ્પાયો**''તિઆદિ **સચિત્તકાની**તિ ''ચોરી''તિઆદિના વત્થું જાનિત્વા કરણેયેવ આપત્તિસમ્ભવતો સચિત્તકાનિ. ઉપસમ્પદાદીનં એકન્તાકુસલચિત્તેનેવ અકત્તબ્બત્તા **પણ્ણત્તિવજ્જાનિ**. ''ઇધ સચિત્તકાચિત્તકતા પણ્ણત્તિજાનનાજાનનતાય અગ્ગહેત્વા વત્થુજાનનાજાનનતાય ગહેતબ્બ''ન્તિ વદન્તિ.

અસાધારણસમુટ્ઠાનવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પાટિદેસનીયકણ્ડં

૨. તેલવિઞ્ઞાપનાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

પાળિયં અનાગતેસુ પન અટ્ઠસુપીતિ પાળિમુત્તકેસુ સપ્પિઆદીસુ અટ્ઠસુપિ.

તેલવિઞ્ઞાપનાદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઇતિ કઙ્ખાવિતરણિયા પાતિમોક્ખવણ્ણનાય

વિનયત્થમઞ્જૂસાયં લીનત્થપ્પકાસનિયં

ભિક્ખુનિપાતિમોક્ખે પાટિદેસનીયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧. પરિમણ્ડલાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

સેખિયાનિ ચેવાતિ પઞ્ચસત્તતિ સેખિયાનિ ચેવ. "**ભિક્ખુપાતિમોક્ખવણ્ણનાયં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બા**"તિ ઇમિના યસ્મા તાદિસંયેવેત્થ અત્થવિનિચ્છયં વિદૂ વદન્તિ, તસ્મા વિસું તેસં અત્થવણ્ણના ન વુત્તા. તત્થ યા વુત્તા, સા ઇધાપિ વુત્તાયેવાતિ દસ્સેતિ.

પરિમણ્ડલાદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઇતિ કઙ્ખાવિતરણિયા પાતિમોક્ખવણ્ણનાય

વિનયત્થમઞ્જૂસાયં લીનત્થપ્પકાસનિયં

ભિક્ખુનિપાતિમોક્ખવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિગમનકથાવણ્ણના

યં પાતિમોક્ખસ્સ વણ્ણનં આરભિન્તિ સમ્બન્ધો. "**મહાવિહારવાસીન**"ન્તિ ઇદં પુરિમપચ્છિમપદેહિ સદ્ધિં સમ્બન્ધિતબ્બં, મહાવિહારવાસીનં પોરાણટ્ઠકથાહિ વાતિ ચ. **પાળિયત્થઞ્ચ કેવલ**ન્તિ સકલં પાળિઅત્થઞ્ચ, ઉભતોવિભઙ્ગઞ્ચાતિ વુત્તં હોતિ. **એત્થા**તિ એતિસ્સં કઙ્ખાવિતરણિયં. યસ્મા ન હિ અત્થીતિ સમ્બન્ધો. **ય**ન્તિ યં પદં. **સીહળટ્ઠકથાનય**ન્તિ સીહળમાતિકટ્ઠકથાનયં. **અટ્ઠકથાસાર**ન્તિ સીહળમાતિકટ્ઠકથાયં અત્થસારં, અથ વા વિનયટ્ઠકથાસુ અત્થસારં. તેનેતં દસ્સેતિ – સીહળમાતિકટ્ઠકથાયં અત્થસારં આદાય ઇમં કઙ્ખાવિતરણિં કરોન્તો વિનયટ્ઠકથાસુપિ ઇધ વિનિચ્છયે યોગક્ખમં અત્થસારં આદાયેવ અકાસિન્તિ.

ઇદાનિ સદેવકસ્સ લોકસ્સ અચ્ચન્તસુખાધિગમાય અત્તનો પુઞ્ઞં પરિણામેન્તો "**યથા ચ નિટ્ઠં સમ્પત્તા**"તિઆદિગાથાદ્વયમાહ. **કલ્યાણનિસ્સિતા**તિ કુસલનિસ્સિતા. **સબ્બસત્તાન**ન્તિ કામાવચરાદિભેદાનં સબ્બેસં સત્તાનં.

નિગમનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિગમનકથા

એત્તાવતા ચ –

૧. લઙ્કિસ્સરો યો વિજિતારિરાજો;
રાજા **પરક્કન્તભુજો** યસસ્સી;
તિધાગતં સીહળમેકરજ્જં;
અકા નિકાયઞ્ચ તથા સમગ્ગં.

૨. પુરે **પુલત્થિમ્હિ** વરે પુરાનં;
મજ્ઝમ્હિ નાનારતનાકરાનં;
અનન્તસમ્પત્તિભરાભિરામે;
વરાચલુત્તઙ્ગધરાભિરામે.

૩. અભેજ્જપાકારસુગોપુરસ્મિં ;
નિરાકુલાનેકકુલાકુલસ્મિં;
મુનિન્દદાઠઙ્કુરવાસભૂતે;
યો લોચનાનન્દવહે વસન્તો.

૪. સુફુલ્લિતમ્ભોરુહસાદુસીત
પસન્નનીરેહિ જલાસયેહિ;
સુપુપ્ફિતાનેકકદમ્બજમ્બુ-
પુન્નાગનાગાદિહિ વાભિરમ્મે.

૫. સુધાવદાતેહિ મનોહરેહિ;
પાકારપન્તીહિ ચ ગોપુરેહિ;
વિકિણ્ણમુત્તાફલસન્નિભેહિ;
વિલોકનીયેહિ સુધાતલેહિ.

૬. કત્વાન પાસાદસહસ્સરમ્મે;
તહિં તહિં પીતિકરે વિહારે;
મહાદયો જેતવનાદયોપિ;
સુસંયમાનં યતિનં અદાસિ.

૭. યો સાદુભૂતં ચતુપચ્ચયઞ્ચ;
ગુણપ્પસન્નો સમણેસુ તેસુ;
નિચ્ચં મહોઘં વિય વત્તયન્તો;

યોજતિ તે ગન્થવિપસ્સનાસુ.

૮. કારિતેસુ વિહારેસુ, તેન તેસુ યસસ્સિના;
રમ્મો યો પચ્છિમારામો, પુપ્ફારામાદિસોભિતો.

૯. પરિવેણમ્હિ નામેન, તહિં **ચોળકુલન્તિકે**;
પાસાદે દસ્સનીયમ્હિ, વસન્તો કરુણાપરો.

૧૦. સિસ્સો સસીકરસ્વચ્છ-સીલાચારસ્સ ધીમતો;
સારિપુત્તમહાથેર-મહાસામિસ્સ તાદિનો.

૧૧. ધીરાનેકગુણોઘેન, થેરેન સુચિવુત્તિના;
વિનયટ્ઠિતિકામેન, **સુમેધેના**ભિયાચિતો.

૧૨. સો **બુદ્ધનાગત્થેરો**હં, ભિક્ખૂનં પરમં હિતં;
મહાવિહારવાસીનં, યતીનં સમયાનુગં.

૧૩. વિનયત્થાદિમઞ્જૂસં , લીનત્થસ્સ પકાસનિં;
માતિકટ્ઠકથાયેમં, અકાસિં સાધુ વણ્ણનં.

૧૪. સાયં સુબોધા બુધવણ્ણનીયા;
સંવણ્ણના સત્તસહસ્સમત્તા;
નિરાકરોન્તી વિનયમ્હિ મોહં;
તમં ચરન્તી સસિ ખેવ ભાતુ.

૧૫. આકઙ્ખમાનેન પરત્થમિટ્ઠં;
મહત્થસારં સુવિનિચ્છયઞ્ચ;
સંવણ્ણનં સાધુ પકુબ્બતા યં;
ચિતં મયા પુઞ્ઞમનપ્પભૂતં.

૧૬. પુઞ્ઞેન તેનાચિતદાનસીલ-
મયાદિનાનેકવિધેન ચેવ;
સત્તા અનીઘા સુખિનો અવેરા;
પપ્પોન્તુ સબ્બે સુગતિં સિવઞ્ચ.

૧૭. સદ્ધિં યથોપદ્દવમન્તરેન;
ગતા હિ લીનત્થપદીપનીયં;
તથા જનાનં અપિ ધમ્મયુત્તા;
મનોરથા સિદ્ધિમુપેન્તુ નિચ્ચં.

१८. કાલે પવસ્સન્તુ સદા પયોદા;
ધમ્મેન પાલેન્તુ મહિં મહિન્દા;
સત્તા પસન્ના રતનત્તયસ્મિં;
દાનાદિપુઞ્ઞાભિરતા ભવન્તૂતિ.

વિનયત્થમઞ્જૂસા લીનત્થપ્પકાસનીનામિકાકઙ્ખાવિતરણીઅભિનવટીકા નિટ્ઠિતા.